

## ÞINGSETNINGARFUNDUR

Þriðjudaginn 8. júní.

### Þingsetning.

Árið 1999, þriðjudaginn 8. júní, var hundrað tuttugasta og fjórða löggjafandi Alþingi sett í Reykjavík. Er það tuttugasta og þriðja aukþing í röðinni en hundrað þrítugasta og níunda samkoma frá því er Alþingi var endurreist.

Þingmenn söfnuðust saman í anddyri Alþingishússins kl. 1.30 miðdegis og gengu til fundarsalar Alþingis. Þá er þingmenn höfðu skipað sér til sætis gengu forseti Íslands, herra Ólafur Ragnar Grímsson, og biskup Íslands, herra Karl Sigurbjörnsson, í þingsalinn. Þingmenn risu úr sætum. Forseti Íslands tók sér sæti í salnum en biskup las úr 33. Davíðssálmi og Jóhannesarguðspjalli og flutti bæn og blessunarorð frá ræðustól. Kammerkór Langholtskirkju söng á eystri þingpöllum við orgelleik stjórnandans, Jóns Stefánssonar.

Þessir menn skipuðu þingið:

1. Arnbjörg Sveinsdóttir, 2. þm. Austurl.
2. Árni R. Arnason, 11. þm. Reykn.
3. Árni Johnsen, 1. þm. Suðurl.
4. Árni Steinar Jóhannsson, 6. þm. Norðurl. e.
5. Árni M. Mathiesen, 1. þm. Reykn.
6. Ásta R. Jóhannesdóttir, 15. þm. Reykv.
7. Ásta Möller, 19. þm. Reykv.
8. Björn Bjarnason, 2. þm. Reykv.
9. Bryndís Hlökkversdóttir, 9. þm. Reykv.
10. Davíð Oddsson, 1. þm. Reykv.
11. Drífa Hjartardóttir, 4. þm. Suðurl.
12. Einar K. Guðfinnsson, 1. þm. Vestf.
13. Einar Oddur Kristjánsson, 5. þm. Vestf.
14. Einar Már Sigurðarson, 4. þm. Austurl.
15. Finnur Ingólfsson, 12. þm. Reykv.
16. Geir H. Haarde, 3. þm. Reykv.
17. Gísli S. Einarsson, 5. þm. Vesturl.
18. Guðjón Guðmundsson, 4. þm. Vesturl.
19. Guðjón A. Kristjánsson, 4. þm. Vestf.
20. Guðmundur Hallvarðsson, 8. þm. Reykv.
21. Guðmundur Árni Stefánsson, 6. þm. Reykn.
22. Guðni Ágústsson, 2. þm. Suðurl.
23. Guðrún Ögmundsdóttir, 11. þm. Reykv.
24. Gunnar Birgisson, 2. þm. Reykn.
25. Halldór Ásgrímsson, 1. þm. Austurl.
26. Halldór Blöndal, 1. þm. Norðurl. e.
27. Hjálmar Arnason, 10. þm. Reykn.
28. Hjálmar Jónsson, 1. þm. Norðurl. v.
29. Ingibjörg Pálmadóttir, 2. þm. Vesturl.
30. Ísólfr Gylfi Pálmason, 5. þm. Suðurl.
31. Jóhann Ársælsson, 3. þm. Vesturl.
32. Jóhanna Sigurðardóttir, 5. þm. Reykv.
33. Jón Bjarnason, 5. þm. Norðurl. v.
34. Jón Kristjánsson, 3. þm. Austurl.
35. Katrín Fjeldsted, 14. þm. Reykv.
36. Kolbrún Halldórsdóttir, 17. þm. Reykv.
37. Kristinn H. Gunnarsson, 3. þm. Vestf.
38. Kristján L. Möller, 3. þm. Norðurl. v.
39. Kristján Pálsson, 8. þm. Reykn.
40. Lára Margrét Ragnarsdóttir, 6. þm. Reykv.

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

41. Lúðvík Bergvinsson, 6. þm. Suðurl.
42. Margrét Frimannsdóttir, 3. þm. Suðurl.
43. Ólafur Örn Haraldsson, 16. þm. Reykv.
44. Páll Pétursson, 2. þm. Norðurl. v.
45. Pétur H. Blöndal, 10. þm. Reykv.
46. Rannveig Guðmundsdóttir, 4. þm. Reykn.
47. Sighvatur Björgvinsson, 2. þm. Vestf.
48. Sigríður Jóhannesdóttir, 9. þm. Reykn.
49. Sigríður A. Þórðardóttir, 3. þm. Reykn.
50. Sív Friðleifsdóttir, 7. þm. Reykn.
51. Sólveig Pétursdóttir, 4. þm. Reykv.
52. Steingrímur J. Sigfússon, 3. þm. Norðurl. e.
53. Sturla Böðvarsson, 1. þm. Vesturl.
54. Svanfríður Jónasdóttir, 4. þm. Norðurl. e.
55. Sverrir Hermannsson, 18. þm. Reykv.
56. Tómas Ingi Olrich, 5. þm. Norðurl. e.
57. Valgerður Sverrisdóttir, 2. þm. Norðurl. e.
58. Vilhjálmur Egilsson, 4. þm. Norðurl. v.
59. Þorgerður K. Gunnarsdóttir, 5. þm. Reykn.
60. Þórunn Sveinbjarnardóttir, 12. þm. Reykn.
61. Þuríður Backman, 5. þm. Austurl.
62. Ögmundur Jónasson, 13. þm. Reykv.
63. Össur Skarphéðinsson, 7. þm. Reykv.

### Forseti Íslands setur þingið.

[13:46]

#### Forseti Íslands (Ólafur Ragnar Grímsson):

Hinn 28. maí 1999 var gefið út svofellt bréf:

„Forseti Íslands gjörir kunngengt:

Ég hef ákveðið, samkvæmt tillögu forsætisráðherra, að Alþingi skuli koma saman þriðjudaginn 8. júní 1999 kl. 13.30.

Um leið og ég birti þetta er öllum sem setu eiga á Alþingi boðið að koma nefndan dag til Reykjavíkur og verður þá Alþingi sett í Alþingishúsinu.

Gjört á Bessastöðum, 28. maí 1999.

Ólafur Ragnar Grímsson.

Davíð Oddsson.

Forsetabréf um að Alþingi skuli koma saman þriðjudaginn 8. júní 1999.“

Samkvæmt bréfi því sem ég nú hef lesið lýsi ég yfir að Alþingi Íslendinga er sett.

Á krossgötum er það kjörtímabil sem nú er hafið. Senn er að baki öldin sem færði íslenskri þjóð réttindi og farsæld framur öllum draumum áa okkar og ættingja á fyrri tíð. Fram undan er ný öld og nýtt árpúsund, óviss tími en fullur bjartur fyrirheita um byltingar í lífsháttum, atvinnu og tækni. Á slíkri stundu er vert að staldra við og minnast þáttaskila í sögu lands og þjóðar.

Í morgunskímu þessarar aldar laut Ísland enn erlendu valdi, þjóðin var án eigin fána, konungur og danskir ráðherrar réðu úrslitum um gildistöku laganna, efnahagur og líf skjör báru svip fátæktar og harðbýlis og nýlokið var erfiðu harðindaskeiði sem leiddi marga á vit nýrrar veraldar í vestri.

Þótt baráttan fyrir brauðinu væri ströng lífið draumurinn um bjartari tíð í brjóstum kynslóðarinnar sem á spjöldum sögunnar er merkt hugsjónavonum nýrrar aldar. Óbilandi

trú, framsýni og eldmóður bjuggu í hagin fyrir lífsgæðin sem við nú njótum.

Við aldarlok hefur sjálfstæði þjóðarinnar og fullveldi fært Íslandi virðingu og áhrif í samfélagi ríkja heims. Velmegun og velferð eru hér meiri en víðast hvar í veröldinni. Á vettvangi vísinda og menningar, atvinnulífs og samhjalpar eru Íslendingar nú virkir þátttakendur í framför mannkyns alls.

Í fordyri nýrrar aldar skulum við varðveita lærdóma þessrar sögu og efla trúna á mátt og megin íslenskrar þjóðar.

Alþingi er elsta stofnun þjóðarinnar, samnefni í sögu Íslendinga frá landnáms tíð og þjóðveldi til sjálfstæðisbaráttu og lýðveldis, vettvangur glímunnar um efnahagsleg gæði, atvinnuskipan og afrakstur þjóðarþús.

Á öld umbreytinga og einstæðra framfara hefur Alþingi þó risið hæst þegar hugsjónir um fullveldi og sjálfsákvörðunarrétt, menningu Íslendinga og manngildi hafa blásið þeim andagift og réttisýni í brjóst sem í þessum sal hafa sett þjóðinni lög og leikreglur.

Viðfangsefni Alþingis hafa á undanförunum árum í vaxandi mæli tekið mið af breyttum áherslum í samfélaginu, nýsköpun í vísindum og alþjóðlegum kröfum um vernd mannréttinda og umhverfis, upplýsingarétt og jafnræði.

Um leið hefur vandi Alþingis orðið meiri. Í stað hagsmunaglímu stéttanna, sem á fyrri tíð mótaði löggjöf og skóp ríkisstjórn um örlög, eru nú kominn verkefni annarrar ættar, verkefni sem falla líft að hinum hefðbundnu lögmálum um flokksaga og verkaskiptingu stjórnar og stjórnarandstöðu.

Fyrirum var Alþingi hölmönguvöllur í keppni flokkanna um völd og áhrif. Nú er það í ríkum mæli vettvangur aðlögunar Íslendinga að hraðbreytilegu alþjóðlegu samstarfi. Og mælikvarðar sem áður voru taldir nær heimspeki en stjórnmálum — mælikvarðar siðgæðis, mannréttinda, þekkingar, vísinda og umhverfis — munu hafa sífellt meiri áhrif á virðingu og sess Íslendinga meðal þjóða heims.

Hlutverk Alþingis er því áfram viðamikilið og vandasamt, en leiðsögn má sækja í aldalanga sögu um forustu þingsins í mállefnum Íslendinga.

Við njótum nú fullveldis og sjálfstæðis vegna einurðar þeirra alþingismanna sem studdir samhentum þjóðarvilja viku ekki af samviskunnar braut þótt erlendir valdhafar byðu vel í veraldlegum gæðum.

Alþingi stóðst freistingarnar og lét drauminn um frjálst Ísland ráða för, missti aldrei trúna á þá framtíðarsýn að í fyllingu tímans mundi þjóðin endurheimta rétt sinn og af eigin rammleik þróa hér samfélag sem orðið gæti öðrum að fyrirmynd. Og enn riður á að alþingismenn haldi vöku sinni, hefji sig yfir krytur og dægurríg, sjái lengra og marki stefnu sem nýtir til hlítar tækifæri nýrra tíma og tekur mið af þeim byltingarkenndu breytingum sem móta heimsbyggð alla.

Við upphaf kjörtímabils, sem marka mun aldaskil og árdaga nýs árpúsunds, er við hæfi að minnast með virðingu og þakklæti þeirra þingmanna sem þrátt fyrir ágreining og erfiðleika báru gæfu til að gera öldina sem senn er á enda að mesta framfaraskeiði í sögu Íslendinga.

Um leið ber okkur öllum, sem þjóðin hefur kosið til ábyrgðar, að hafa í huga að trúnaðarskylda okkar er fólgin í þjónustu við fólkið í landinu, framtíð þess og farsæld.

Lýðræðið er ofið úr fleiri þráðum en kosningum og kjördæmaskipan, formreglum um ríkisvald og stjórnarskrá. Lýðræðið er einnig siðmenning og hugarfar, boðskapur um manngildi og auðmykt, lotningu gagnvart lögmálum sem eru æðri hagsmunum einstaklinga, hópa eða stétta.

Það gleymist oft í hita leiksins að togstreitan um ágóða og efnahag, markað eða eignarhald var ekki sá örlagavaldur sem færði Vesturlöndum sigur í helstu hugmyndaglímu þessarar aldar. Þyngri lóð á vogarskálum voru virðing fyrir mannréttindum og friðhelgi einstaklingsins, hollustan við siðgæði og réttlætisvitund, sem kristin menning hefur mótað um aldir, og það leiðarljós að glata eigi sálu sinni þótt allur heimsins auður eða völd væru í boði.

Hljómur aldanna er hvergi dýpri, skyldan við þjóðina, ættjörð okkar og sjálfstæði hvergi skýrari en í þessum sal. Alþingi er æðsti vettvangur fullveldisins og þess lýðræðislega trúnaðar sem þjóðin lætur í teði.

Ásamt forseta lýðveldisins eru alþingismenn, hver og einn og sem heild, handhafar mestu ábyrgðar sem sjálfstæð lýðræðisþjóð getur veitt. Frá þeirri ábyrgð er hvorki hægt að flýja með tilvísun til flokkshollustu né hagsmunavalds. Hér fer samviskan með æðsta dómsvald. Að þeim skuldaskilum koma aðeins þjóðin sjálf og sérhver þingmaður sem hún kallar til starfa.

Ég óska Alþingi velfarnaðar við það vandasama verk að setja þjóðinni lög á tímum breytinga og nýrra lífsgilda og bið alþingismenn að rísa úr sætum og minnast fösturjarðarinnar.

[Þingmenn risu úr sætum og **forsetisráðherra, Davíð Oddsson**, mælti: „Heill forseta vorum og fösturjörð. Ísland lífi.“ Töku þingmenn undir þau orð með ferföldu húrrahrópi.]

Samkvæmt 1. gr. þingskapa ber nú þeim þingmanni, sem lengsta fasta þingsetu hefur að baki, að stjórna fundi þar til forseti Alþingis hefur verið kosinn. Þar sem starfsaldursforseti er forfallaður bið ég þann þingmann, sem næstlengsta fasta þingsetu hefur að baki, Halldór Ásgrímsson, 1. þm. Austurl., að ganga til forsetastóls.

### Ávarp starfsaldursforseta.

[13:57]

#### Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):

Ég býð alla hv. alþingismenn, sem kjörnir voru í alþingiskosningunum 8. maí, velkomna til starfa. Sérstaklega vil ég bjóða velkomna þá 15 nýju alþingismenn sem ekki voru hér starfandi á Alþingi þegar það lauk störfum í mars sl.

Ég vil láta í ljós þá ósk að störf Alþingis verði okkur alþingismönnum til sóma og landi og þjóð til heilla.

Fyrir hönd alþingismanna heilsa ég starfsfólki Alþingis sem hefur undirbúið þinghaldið af mikilli kostgæfni og óska þess að við eigum góða samvinnu við það eins og endranær.

### Kosning í kjörbréfanefnd, 9 manna, skv. 2. mgr. 1. gr. þingskapa.

[13:58]

#### Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):

Samkvæmt 2. mgr. 1. gr. þingskapa skal nú fara fram kosning nfu alþingismanna í nefnd til þess að rannsaka kjörbréf og kosningu nýkjörinna þingmanna og varaþingmanna.

Fram kom einn listi sem á voru jafnmörg nöfn og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

Einar K. Guðfinnsson,  
Össur Skarphéðinsson,  
Guðmundur Hallvarðsson,  
Jón Kristjánsson,  
Jóhanna Sigurðardóttir,  
Hjálmar Jónsson,  
Ögmundur Jónasson,  
Arnbjörg Sveinsdóttir,  
Valgerður Sverrisdóttir.

[Fundarhlé. — 13:59]

### **Rannsókn kjörbréfa.**

[15:03]

#### **Frsm. kjörbn. (Einar K. Guðfinnsson):**

Virðulegi forseti. Kjörbréfanefnd hefur haft til athugunar kjörbréf þau sem landskjörstjórn gaf út 21. maí sl. í samræmi við úrslit alþingiskosninga sem fóru fram 8. maí sl. Enn fremur hefur nefndinni borist bréf frá dómsmr. dags. 3. júní sl. Með því var sendur í innsigliðu umslagi ágreiningsseðill úr Reykjaneskjördæmi ásamt endurriti úr gerðabók yfirkjörstjórnar Reykjaneskjördæmis.

Yfirkjörstjórn Reykneskjördæmis var sammála um að seðillinn væri ógildur. Meiri hluti nefndarmanna telur að seðillinn sé gildur en minni hluti nefndarmanna telur að staðfesta eigi úrskurð yfirkjörstjórnar. Nefndin hefur gengið úr skugga um að niðurstaða meiri hlutans breytir engu um úrslit kosninganna. Aðrir ágreiningsseðlar voru ekki og engar kosningakætur hafa borist.

Nefndin leggur einróma til í samræmi við 46. gr. stjórnskrár og 1. mgr. 1. gr. sbr. 5. gr. þingskapa að kjörbréf eftirfarandi aðalmanna og varamanna verði samþykkt eins og greint er frá á skjali sem nú er verið að dreifa.

Undir þetta rita eftirtaldir hv. þm.: Einar K. Guðfinnsson, formaður, frsm., Össur Skarphéðinsson, Valgerður Sverrisdóttir, Hjálmar Jónsson, Guðmundur Hallvarðsson, Ögmundur Jónasson, Jóhanna Sigurðardóttir, Arnbjörg Sveinsdóttir og Jón Kristjánsson.

**Í skriflegri tillögu** lagði nefndin einróma til í samræmi við 46. gr. stjórnskrár og 1. mgr. 1. gr., sbr. 5. gr., þingskapa að kjörbréf eftirfarandi aðalmanna og varamanna yrðu samþykkt:

#### **Aðalmenn:**

Davíð Oddsson, 1. þm. Reykv.  
Björn Bjarnason, 2. þm. Reykv.  
Geir H. Haarde, 3. þm. Reykv.  
Sólveig Pétursdóttir, 4. þm. Reykv.  
Jóhanna Sigurðardóttir, 5. þm. Reykv.  
Lára Margrét Ragnarsdóttir, 6. þm. Reykv.  
Össur Skarphéðinsson, 7. þm. Reykv.  
Guðmundur Hallvarðsson, 8. þm. Reykv.  
Bryndís Hlöðversdóttir, 9. þm. Reykv.  
Pétur H. Blöndal, 10. þm. Reykv.  
Guðrún Ögmundsdóttir, 11. þm. Reykv.  
Finnur Ingólfsson, 12. þm. Reykv.  
Ögmundur Jónasson, 13. þm. Reykv.  
Katrín Fjeldsted, 14. þm. Reykv.  
Ásta R. Jóhannesdóttir, 15. þm. Reykv.  
Ólafur Örn Haraldsson, 16. þm. Reykv.

Kolbrún Halldórsdóttir, 17. þm. Reykv.  
Sverrir Hermannsson, 18. þm. Reykv.  
Ásta Möller, 19. þm. Reykv.  
Árni M. Mathiesen, 1. þm. Reykn.  
Gunnar Birgisson, 2. þm. Reykn.  
Sigríður A. Þórðardóttir, 3. þm. Reykn.  
Rannveig Guðmundsdóttir, 4. þm. Reykn.  
Þorgerður K. Gunnarsdóttir, 5. þm. Reykn.  
Guðmundur Árni Stefánsson, 6. þm. Reykn.  
Siv Friðleifsdóttir, 7. þm. Reykn.  
Kristján Pálsson, 8. þm. Reykn.  
Sigríður Jóhannesdóttir, 9. þm. Reykn.  
Hjálmar Árnason, 10. þm. Reykn.  
Árni R. Árnason, 11. þm. Reykn.  
Þórunn Sveinbjarnardóttir, 12. þm. Reykn.  
Sturla Böðvarsson, 1. þm. Vesturl.  
Ingibjörg Pálmadóttir, 2. þm. Vesturl.  
Jóhann Ársælsson, 3. þm. Vesturl.  
Guðjón Guðmundsson, 4. þm. Vesturl.  
Gísli S. Einarsson, 5. þm. Vesturl.  
Einar K. Guðfinnsson, 1. þm. Vestf.  
Sighvatur Björgvinsson, 2. þm. Vestf.  
Kristinn H. Gunnarsson, 3. þm. Vestf.  
Guðjón A. Kristjánsson, 4. þm. Vestf.  
Einar Oddur Kristjánsson, 5. þm. Vestf.  
Hjálmar Jónsson, 1. þm. Norðurl. v.  
Páll Pétursson, 2. þm. Norðurl. v.  
Kristján L. Möller, 3. þm. Norðurl. v.  
Vilhjálmur Egilsson, 4. þm. Norðurl. v.  
Jón Bjarnason, 5. þm. Norðurl. v.  
Halldór Blöndal, 1. þm. Norðurl. e.  
Valgerður Sverrisdóttir, 2. þm. Norðurl. e.  
Steingrímur J. Sigfússon, 3. þm. Norðurl. e.  
Svanfríður Jónasdóttir, 4. þm. Norðurl. e.  
Tómas Ingi Olrich, 5. þm. Norðurl. e.  
Árni Steinar Jóhannsson, 6. þm. Norðurl. e.  
Halldór Ásgrímsson, 1. þm. Austurl.  
Arnbjörg Sveinsdóttir, 2. þm. Austurl.  
Jón Kristjánsson, 3. þm. Austurl.  
Einar Már Sigurðarson, 4. þm. Austurl.  
Þuríður Backman, 5. þm. Austurl.  
Árni Johnsen, 1. þm. Suðurl.  
Guðni Ágústsson, 2. þm. Suðurl.  
Margrét Frímannsdóttir, 3. þm. Suðurl.  
Drífa Hjartardóttir, 4. þm. Suðurl.  
Ísólfr Gylfi Pálmason, 5. þm. Suðurl.  
Lúðvík Bergvinsson, 6. þm. Suðurl.

#### **Varamenn:**

1. Jónína Bjartmarz, 1. vþm. Framsfl. í Reykv.  
2. Vigdís Hauksdóttir, 2. vþm. Framsfl. í Reykv.  
3. Gunnar Ingi Gunnarsson, 1. vþm. Frjásl. fl. í Reykv.  
4. Möður Árnason 1. vþm. Samf. í Reykv.  
5. Árni Þór Sigurðsson, 2. vþm. Samf. í Reykv.  
6. Guðný Guðbjörnsdóttir, 3. vþm. Samf. í Reykv.  
7. Jakob Frímann Magnússon, 4. vþm. Samf. í Reykv.  
8. Vilhjálmur H. Vilhjálmsson, 5. vþm. Samf. í Reykv.  
9. Vilhjámur Þ. Vilhjálmsson, 1. vþm. Sjálfstfl. í Reykv.  
10. Stefanía Óskarsdóttir, 2. vþm. Sjálfstfl. í Reykv.  
11. Arna Hauksdóttir, 3. vþm. Sjálfstfl. í Reykv.  
12. Helgi Steinar Karlsson, 4. vþm. Sjálfstfl. í Reykv.  
13. Soffía Kristín Þórðardóttir, 5. vþm. Sjálfstfl. í Reykv.

14. Hólmfríður K. Agnarsdóttir, 6. vðm. Sjálfstfl. í Reykv.
15. Margeir Pétursson, 7. vðm. Sjálfstfl. í Reykv.
16. Guðmundur Ragnarsson, 8. vðm. Sjálfstfl. í Reykv.
17. Ásta Þórarinsdóttir, 9. vðm. Sjálfstfl. í Reykv.
18. Hjörleifur Guttormsson, 1. vðm. Vinstri-gr. í Reykv.
19. Drífa Snædal, 2. vðm. Vinstri-gr. í Reykv.
20. Páll Magnússon, 1. vðm. Framsfl. í Reykn.
21. Drífa J. Sigfúsdóttir, 2. vðm. Framsfl. í Reykn.
22. Ágúst Einarsson, 1. vðm. Samf. í Reykn.
23. Jón Gunnarsson, 2. vðm. Samf. í Reykn.
24. Lúðvík Geirsson, 3. vðm. Samf. í Reykn.
25. Katrín Júlíusdóttir, 4. vðm. Samf. í Reykn.
26. Helga Guðrún Jónasdóttir, 1. vðm. Sjálfstfl. í Reykn.
27. Sturla D. Þorsteinsson, 2. vðm. Sjálfstfl. í Reykn.
28. Hildur Jónsdóttir, 3. vðm. Sjálfstfl. í Reykn.
29. Jón Gunnarsson, 4. vðm. Sjálfstfl. í Reykn.
30. Ólafur Torfason, 5. vðm. Sjálfstfl. í Reykn.
31. Hólmfríður Skarphéðinsdóttir, 6. vðm. Sjálfstfl. í Reykn.
32. Magnús Stefánsson, 1. vðm. Framsfl. í Vesturl.
33. Dóra Línal Hjärtardóttir, 1. vðm. Samf. í Vesturl.
34. Hólmfríður Sveinsdóttir, 2. vðm. Samf. í Vesturl.
35. Helga Halldórsdóttir, 1. vðm. Sjálfstfl. í Vesturl.
36. Skjöldur Orri Skjaldarson, 2. vðm. Sjálfstfl. í Vesturl.
37. Ólöf Guðný Valdimarsdóttir, 1. vðm. Framsfl. í Vestf.
38. Pétur Bjarnason, 1. vðm. Frjásl. fl. í Vestf.
39. Karl V. Matthíasson, 1. vðm. Samf. í Vestf.
40. Ragnheiður Hákonardóttir, 1. vðm. Sjálfstfl. í Vestf.
41. Þórólfur Halldórsson, 2. vðm. Sjálfstfl. í Vestf.
42. Árni Gunnarsson, 1. vðm. Framsfl. í Norðurl. v.
43. Anna Kristín Gunnarsdóttir, 1. vðm. Samf. í Norðurl. v.
44. Sigríður Ingvarsdóttir, 1. vðm. Sjálfstfl. í Norðurl. v.
45. Adolf H. Berndsen, 2. vðm. Sjálfstfl. í Norðurl. v.
46. Hjördis Heiðrún Hjärtardóttir, 1. vðm. Vinstri-gr. í Norðurl. v.
47. Daníel Árnason, 1. vðm. Framsfl. í Norðurl. e.
48. Örlygur Hnefill Jónsson, 1. vðm. Samf. í Norðurl. e.
49. Soffía Gísladóttir, 1. vðm. Sjálfstfl. í Norðurl. e.
50. Ásgeir Logi Ásgeirsson, 2. vðm. Sjálfstfl. í Norðurl. e.
51. Helga A. Erlingsdóttir, 1. vðm. Vinstri-gr. í Norðurl. e.
52. Valgerður Jónsdóttir, 2. vðm. Vinstri-gr. í Norðurl. e.
53. Jónas Hallgrímsson, 1. vðm. Framsfl. í Austurl.
54. Sigrún Júlía Geirsdóttir, 2. vðm. Framsfl. í Austurl.
55. Gunnlaugur Stefánsson, 1. vðm. Samf. í Austurl.
56. Albert Eymundsson, 1. vðm. Sjálfstfl. í Austurl.
57. Gunnar Ólafsson, 1. vðm. Vinstri-gr. í Austurl.
58. Ólafía Ingólfsdóttir, 1. vðm. Framsfl. í Suðurl.
59. Ármann Höskuldsson, 2. vðm. Framsfl. í Suðurl.
60. Katrín Andrésdóttir, 1. vðm. Samf. í Suðurl.
61. Björgvin G. Sigurðsson, 2. vðm. Samf. í Suðurl.
62. Kjartan Ólafsson, 1. vðm. Sjálfstfl. í Suðurl.
63. Ólafur Björnsson, 2. vðm. Sjálfstfl. í Suðurl.

[15:10]

**Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):**

Eins og fram kom í álitinu kjörbréfanefndar leggur kjörbréfanefnd einróma til í skriflegri tillögu, sem ég vænti að hv. þm. hafi nú fyrir framan sig, að þau kjörbréf sem nefndin hefur samræmt og prófað verði samþykkt og kosning og kjörgengi þingmanna og jafnmargra varamanna verði tekin

gild. Tillaga þessi verður borin upp í einu lagi og skoðast samþykkt ef enginn hreyfir andmælum.

**Varamenn taka þingsæti.**

[15:12]

**Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):**

Borist hafa eftirfarandi bréf um innkomu varaþingmanna: Hið fyrsta hljóðar svo:

„Þar sem ég get ekki vegna veikinda sótt þingfundi á næstunni leyfi ég mér með vísun til 2. mgr. 53. gr. laga um þingsköp Alþingis að óska þess að varaþingmaður Framsfl. í Norðurl. v., Árni Gunnarsson, taki sæti á Alþingi í fjarveru minni.

Þetta er yður hér með tilkynnt, herra forseti.

Páll Pétursson, 2. þm. Norðurl. v.“

Annað bréf hljóðar svo:

„Þar sem Sighvatur Björgvinsson, 2. þm. Vestf., getur ekki vegna veikinda sótt þingfundi á næstunni leyfi ég mér með vísun til 2. mgr. 53. gr. laga um þingsköp Alþingis að óska þess að varaþingmaður Samfylkingarinnar í Vestf., Karl V. Matthíasson sóknarprestur, taki sæti á Alþingi í fjarveru hans.

Þetta er yður hér með tilkynnt, herra forseti.

Rannveig Guðmundsdóttir, formaður þingflokks Samfylkingarinnar.“

Þriðja bréfið hljóðar svo:

„Þar sem Tómas Ingi Olrich, 5. þm. Norðurl. e., er erlendis í opinberum erindum og getur því ekki sótt þingfundi á næstunni leyfi ég mér með vísun til 2. mgr. 53. gr. laga um þingsköp Alþingis að óska þess að 2. varaþingmaður Sjálfstfl. í Norðurl. e., Ásgeir Logi Ásgeirsson, taki sæti á Alþingi í fjarveru hans en 1. varaþingmaður listans í kjördæminu getur ekki tekið sæti á Alþingi að þessu sinni og hefur sent bréf þar að lútandi.

Þetta er yður hér með tilkynnt, herra forseti.

Sigríður Anna Þórðardóttir, formaður þingflokks Sjálfstfl.“

Kjörbréf Árna Gunnarssonar, Ásgeirs Loga Ásgeirssonar og Karls V. Matthíassonar hafa þegar verið samþykkt og býð ég þá aftur velkomna til starfa.

**Drengskaparheit unnin.**

[15:14]

**Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):**

Samkvæmt 2. gr. þingskapa ber þeim alþingismönnum og varaþingmönnum sem taka nú sæti á Alþingi í fyrsta sinn að undirrita drengskaparheit að stjórnmarskránni. Af hinum 15 nýkjörnu alþingismönnum hafa sjö áður setið á Alþingi sem varamenn og tveir sem aðalmenn. Sex nýir þingmenn undirrita því drengskaparheitið á þessum fundi en þeir eru: Ásta Möller, Guðrún Ögmundsdóttir, Jón Bjarnason, Kolbrún Halldórsdóttir, Kristján L. Möller og Þorgerður K. Gunnarsdóttir.

Auk þess eru varamennirnir, sem áður er getið, Árni Gunnarsson, Ásgeir Logi Ásgeirsson og Karl V. Matthíasson.

Ég vil biðja skrifstofustjóra að færa þingmönnum heitastafinn til undirritunar.

[15:18]

#### **Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):**

Þeir hv. alþingismenn og varþingmenn, sem taka nú sæti í fyrsta skipti á Alþingi, hafa undirritað drengskaparheit að stjórnarskránni og ég vil aftur bjóða þessa hv. þm. sérstaklega velkomna til starfa á hv. Alþingi.

#### **Kosning forseta skv. 1. mgr. 3. gr. þingskapa.**

[15:19]

#### **Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):**

Nú fer fram kosning forseta Alþingis. Samkvæmt 1. mgr. 3. gr. þingskapa eru þeir einir í kjöri sem eru tilnefndir.

Mér hefur borist tilnefning um 1. þm. Norðurl. e., Halldór Blöndal.

Aðrar tilnefningar hafa ekki borist og er því hv. 1. þm. Norðurl. e., Halldór Blöndal, einn í kjöri.

Þar sem aðeins einn er í kjöri er það ætlun forseta að atkvæðagreiðslan fari fram eins og á undangengnum þingum. Ef ekki eru athugasemdir við þennan hátt á kosningunni þá hefst atkvæðagreiðslan.

Gengið var til forsetakosningar. Atkvæði féllu þannig að **Halldór Blöndal**, 1. þm. Norðurl. e., hlaut 33 atkvæði, 26 þingmenn greiddu ekki atkvæði.

[15:21]

#### **Aldursforseti (Halldór Ásgrímsson):**

Samkvæmt þessu er Halldór Blöndal, 1. þm. Norðurl. e., réttkjörinn forseti Alþingis.

Ég óska honum til hamingju með kosninguna og allra heilla í starfi og bið hann að taka við fundarstjórn.

[15:22]

#### **Forseti (Halldór Blöndal):**

Háttvirtir alþingismenn. Ég þakka hæstv. starfsaldursforseta, Halldóri Ásgrímssyni utanrth., hlý orð í minn garð. Ég þakka hv. alþm. það traust sem þeir hafa sýnt mér með því að kjósa mig forseta Alþingis. Ég met það traust mikils og mun leggja mig fram um að standa undir því.

Ég tel það skyldu mína að vinna að því að gott samstarf megi takast við hv. þingmenn um störf Alþingis og við starfsfólk þingsins sem við alþingismenn þekkjum af góðum verkum og trausti um ár og áratugi.

Ég óska ríkisstjórninni velfarnaðar í störfum og vona að samstarf hennar og Alþingis megi verða gott og landi og þjóð til blessunar.

Nú er unnið að gagngerum endurbótum á Dómkirkjunni svo að þeirri venju varð ekki haldið að þessu sinni að þangað yrði gengið til guðsþjónustu fyrir setningu Alþingis. Sá fallegi siður var tekinn upp við endurreisn Alþingis 1845 og hefur einungis verið brugðið út af honum tvisvar áður, 1. júlí 1847 og 1. júlí 1879 og var ástæðan sú sama og nú í bæði skiptin að unnið var að viðamiklum endurbótum á Dómkirkjunni.

Alþingishúsið er góður vinnustaður, hlýr og reisn yfir honum. Þó hefur alþingismönnum lengi verið ljós nauðsynin á því að bæta starfsaðstöðu, fá meira rými þó vissulega megi sáttir þröngt sitja. Fyrir því hafa nú verið hafnar byggingarframkvæmdir við skálann vestan við Alþingishúsið. Þar

verður m.a. matsalur, móttökuherbergi fyrir þingmenn, aðstaða til að taka á móti hópum sem vilja kynna sér störf þingsins, almenn upplýsingaþjónusta og nútímaleg aðstaða fyrir blaðamenn. Skálinn verður tengdur þinghúsinu og er þess að vænta að hann verði tekinn í notkun fyrir 1. október á næsta ári. Raunar má segja að húsnæðismál þingsins séu í endurskoðun í heild sinni og kemur nú í hlut nýrrar forsætisnefndar að halda áfram því verki.

Á síðasta þingi eftir áramót lagði forsn. fram frv. sem fól í sér heildarendurskoðun á þingsköpum. Ekki tókst að afgreiða málið og mun forsn. nú taka þráðinn upp að nýju. Ég hef fullan hug á að ljúka því verki í samvinnu við þingflokka og þingmenn.

Ég endurtek þakkar mínar til þingheims fyrir að fela mér að gegna störfum forseta. Ég hlakka til að takast á við það verkefni sem ég ber djúpa virðingu fyrir. Það er ásetningur minn að eiga gott samstarf við alla hv. þingmenn.

#### **Afbrigði um dagskrármál.**

[15:26]

#### **Forseti (Halldór Blöndal):**

Samkvæmt 3. mgr. 3. gr. þingskapa skal fara fram kosning sex varaforseta. Það er tillaga forseta að að þessu sinni verði einungis kjörnir fjórir varaforsetar. Leita þarf afbrigða frá þingsköpum um að kosning 5. og 6. varaforseta fari ekki fram að svo stöddu og skoðast þau samþykkt án atkvæðagreiðslu ef enginn hreyfir andmælum.

Leita þarf afbrigða frá þingsköpum þar sem samkomulag er milli þingflokka um annan ræðutíma í umræðum um stefnuræðu forsrh. en kveðið er á um í 2. mgr. 73. gr. þingskapa, þ.e. að umferðir verði þrjár, 12 mínútur, 6 mínútur og 6 mínútur. Skoðast afbrigðin samþykkt ef enginn hreyfir andmælum.

#### **Kosning varaforseta skv. 3. mgr. 3. gr. þingskapa, sbr. 5. mgr. 68. gr.**

Fram kom einn listi með jafnmörgum nöfnum samtals og kjósa skyldi samkvæmt samþykktum afbrigðum. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kjörnir væru án atkvæðagreiðslu í forsætisnefnd:

1. varaforseti: Guðmundur Árni Stefánsson, 6. þm. Reykn.,
2. varaforseti: Guðjón Guðmundsson, 4. þm. Vesturl.,
3. varaforseti: Ísólfur Gylfi Pálmason, 5. þm. Suðurl.,
4. varaforseti: Árni Steinar Jóhannsson, 6. þm. Norðurl.

e.

[15:27]

#### **Forseti (Halldór Blöndal):**

Ég óska varaforsetum til hamingju með kjörið og velfarnaðar í starfi. Ég vænti þess að eiga góða samvinnu við varaforsetana um fundarstörf og önnur verkefni forsætisnefndar.

### *Stefnuræða forsætisráðherra.*

[15:27]

#### **Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

Herra forseti. Ég vil í upphafi máls míns óska hinum nýkjörna forseta Alþingis, Halldóri Blöndal, til hamingju með kjör hans og bjóða hv. alpm. velkomna til þings, ekki síst þá sem setjast hér í sal í fyrsta sinn.

Ég er sjálfur í hópi allmargra alþingismanna sem hér hafa setið í átta ár og þykir ekki langur þingaldur. Þó er svo komið að við upphaf þessa þings eru aðeins 14 þingmenn sem setið hafa lengur en átta ár. Þannig er í þingflokki mínum, sem samanstandur af 26 alpm., aðeins þrír þingmenn með lengri starfsaldur en átta ár. Fullyrðingar um að menn sitji allt of lengi á þingi eiga því bersýnilega ekki við rök að styðjast og vera kann að breytingar á þingliðinu séu örari en hollt er fyrir stöðugleika og festu. Ég kann ekki skýringarnar á þessum miklu breytingum en þær eru vissulega verðugt rannsóknarefni.

Við komum nú til starfa um skamma hríð að loknum kosningum samkvæmt ótvíræðum ákvæðum stjórnarskrárinnar. Verkefnið er fá, eðli málsins samkvæmt. Stefnuræðu fylgir ekki að þessu sinni upptalning lagafrumvarpa sem ríkisstjórnin mun leggja fyrir Alþingi. Þess háttar fylgiskjöl munu verða með stefnuræðu á hausti komanda. Sjálfur hef ég reyndar haft efasemdir um þá tulkun að rétt sé að flytja stefnuræðu á þessum sérstöku vorþingum eftir kosningar.

Reynslan frá árunum fyrir 1991 sýnir að stjórnarmyndunarviðræður tóku oftast svo langan tíma að forsrh. var iðulega aðeins starfandi ráðherra á þessum fyrstu 10 vikum. Meginverkefnið nú er að gera Alþingi starfhæft, kjósa því stjórn og ganga frá nefndakjöri og öðrum lögmætum skyldum. Þá þarf að afgreiða frv. til stjórnarskipunarlaga um kjördæmamála sem verður eingöngu til samþykktar eða synjunar og samning um Smuguveiðar svo það helsta sé nefnt.

Kosningaslagurinn var óvenjuskammur í vor. Raunveruleg kosningabaráttá stóð aðeins í rétt rúman mánuð og býst ég við að þróunin verði áfram í þessa átt og kosningabaráttá muni vart standa nema í þrjár vikur eða svo í framtíðinni, svo sem víða tíðkast. Þolinnaði fólksins í landinu gagnvart okkur frambjóðendum, skrifum okkar og auglýsingum, karpí og klógumálum alls konar setur þessi tímatakmörk. Fyrir víkið færast kosningabaráttá enn meira í fjölmíðlana en áður því augljóst er að frambjóðendur ná með gamla fundalaginu aðeins til lítils hóps manna á svo fáum vikum. Það leiðir aftur til þess að mörgum finnst lítið fara fyrir kosningabaráttunni og úr henni sé sá þróttur og kraftur sem áður fyrr hafi fylgt þeim tímamótum.

Á marga lund fór kosningabaráttan vel fram. Það er þó umhugsunarefni hversu óabyrgur leikurinn varð á stundum með orð í kosningafrýðingum einstakra flokka eða framboða. Líklegt er að kosningaúrslitin sannfæri flesta um að þess háttar kosningabaráttá eigi ekki framtíð fyrir sér.

Ríkisstjórnarflokkarnir hafa endurnýjað samstarf sitt í nýrri ríkisstjórn. Þeir gengu óbundnir til kosninga svo sem venja stendur til en það lá í lofti, og það skynjuðu frambjóðendur flokkanna fljótt, að verulegur vilji var til þess í þjóðfélaginu að stjórnarflokkarnir héldu samstarfi sínu áfram næðu þeir saman um stefnufrýðingum og samstarfsform. Hvort tveggja hefur gengið eftir.

Herra forseti. Stefnufrýðing stjórnarflokka er ljós og skýr. Þar er lagður sá grundvöllur sem samstarfið mun byggjast á. Að sjálfsögðu er forðast að fara út í smáatriði

og sparðatíning eða einstakar útleggingar á hinni almennu stefnumörkun sem í slíkum frýðingum á að felast. Hitt má þingmönnum vera ljóst að við vinnslu stefnufrýðingarinnar var af hálfu flokkanna farið mjög nákvæmlega í gegnum hvern einasta málefnaþátt sem þar er nefndur. Að baki orðunum býr því mikil umræða og skoðanaskipti forustumanna flokkanna tveggja. Þannig hefur farið fram víðfeðm forvinna sem léttu mun mjög alla útfærslu einstakra þátta stefnufrýðingarinnar. Í upphafi stefnufrýðingar flokkanna segir svo, með leyfi forseta:

„Ríkisstjórn Sjálfstæðisflokks og Framsóknarflokks mun vinna áfram í anda þeirra meginstjórnarmíða sem lýst er í stefnufrýðingum flokkanna frá 23. apríl 1995. Með samstarfi flokkanna hófst mikil framfarissókn þjóðarinnar. Við aldhvörf verða undirstöður velferðar landsmanna treystar enn frekar og sköpuð skilyrði fyrir bættri afkomu þeirra. Stjórnarflokkarnir leggja áherslu á samheldni og eindrægni þjóðarinnar, samvinnu vinnuveitenda og launþega, dreifibýlis og þéttbýlis. Með því að virkja framtak einstaklinga í þágu aukinnar verðmætastöðunar verður áfram stuðlað að hagsæld, félagslegum umbótum, afkomuöryggi einstaklinga og fjölskyldna, ekki síst þeirra sem höllum fæti standa.

Ríkisstjórnin vill auka veg menntunar og rannsókna sem eru forsenda fyrir nýsköpun í atvinnulífnum. Áfram verður unnið að markaðssókn fyrir íslenskar vörur og þjónustu á erlendum mörkuðum. Eftir verður til samstarfs við erlend fyrirtæki og þjóðir og hvatt til fjárfestingar erlendra aðila á Íslandi. Með markvissum ráðstöfunum verða undirstöður byggðar í landinu treystar. Ný upplýsingatækni verður nýtt í þágu efnahagslegra framfara og uppbyggingar í atvinnulífnum, vísindarannsókna, menntunar, lista og hvers kyns menningarmála um land allt.

Á árinu 2000 fagnar þjóðin þúsund ára afmæli kristnitöku og landafunda í Vesturheimi. Kristin trú og gildi hafa mótað mannlíf í landinu og verið þjóðinni ómetanlegur styrkur. Þessa verður minnst með margvíslegum hætti, m.a. sérstökum hátíðahöldum á Þingvöllum. Með aðgerðum sínum á kjörtímabilinu hyggst ríkisstjórnin byggja á þeim grunni, sem fyrri kynslóðir lögðu með þrautseigju og eljusemi, og skapa skilyrði þess að Ísland verði í fremstu röð meðal þjóða heims sem land tækifæra, efnahagslegra og menningarlegra framfara á nýrri öld.“

Í þessum upphafsorðum stefnufrýðingarinnar er lýst þeirri meginhugsun sem að baki hennar býr og þeim almennu markmiðum sem stjórnarflokkarnir hafa sameinast um að treysta. Það er þeirra sameiginlega mat að gangi þau almennu markmið eftir, ásamt hinu helsta sem fjallað er um í þeim fjölmörgu liðum sem eftir fylgja, sé lítil vafi á að þjóðin sigli góðan byr inn í nýja öld. Hún nái að skipa sér þar í fremstu röð meðal þjóða, bæði hvað almennan efnahag varðar en ekki síður hitt að búa sér ramma að farsælu og heilbrigðu mannlífi sem stenst jöfnuð við það besta sem þekkist. Það var inntak kosningamálflutnings beggja flokkanna að þeir mundu leitast við að tryggja stöðugleika í efnahagsmálum og skapa skilyrði fyrir áframhaldandi hagnæmni og auka þjóðhagslegan sparnað.

Nú láta sumir sem svo að þeir hafi afhjúpað ný og óvænt sannindi; að viðskiptahallinn væri verulegur og því hafi verið andmælt fyrir kosningar en viðurkennt eftir kosningar. Ekkert er fjær sanni. Viðskiptahalli er ekkert leyndarmál. Hið opinbera gefur upplýsingar um hann á mánaðarfesti og jafnvel oftast ef þannig stendur á og þær upplýsingar hafa

reyndar sýnt að viðskiptahallinn fer nú jafnt og þétt minnkandi. Hitt er annað mál að sá mikli uppgangur og kraftur sem nú er í íslensku atvinnulífi hefur leitt til nokkurs launaskriðs og verðlag hefur hækkað nokkuð umfram það sem spár við áramót gerðu ráð fyrir. En það voru svo sannarlega ekki ábyrg viðbrögð við því viðfangsefni, að koma fram í kosningabaráttu með tillögum um ótrúlega útgjaldaaukningu fyrir þjóðarbúið á nýju kjörtímabili og setja um leið aðalatvinnuveg þjóðarinnar í fullkomið uppnám. Ef þær forskriftir sem þar voru boðaðar hefðu breyst í raunveruleika hefði miklið uppnám orðið í efnahagsmálum. Þær verðlagshækkunar sem eru að verða á þessum árhelmingi eiga þó fæstar rót í spennu á innanlandsmarkaði. Olíuverðshækkunar, ótrúverðugar hækkunar á tryggingaiðgjöldum og erlendar hækkunar eiga þar stærstan hlut að máli. Það er umhugsunarefni að við mat á hækkingarþörf tryggingafélaganna er ekki litið til þess að nýjar bifreiðar með miklu hærri öryggisstaðla en hinar gömlu hafa verið fluttar til landsins síðustu þrjú til fjögur árin í stórum stíl. Tryggingafélögin hafa haft gríðarlegar fjármagnstekjur af sjóðum sínum og mikilli lánastarfsemi til bifreiðakaupa, svo fátt eitt sé nefnt. Óhjákvæmilegt virðist að fara nákvæmlega yfir þær forsendur sem félögin hafa gefið sér. Á hinn bóginn er jákvætt að flestar spár benda nú til þess að olíuverð muni lækka hratt á ný en álverð muni fara hækkanði.

Í þessu sambandi eru vissulega allir sammála um að það er miður þegar verð sumra vara og þjónustu hækkar. Slíkar breytingar geta verið fylgifiskar sérlega fjórlegs efnahagslífs, eins og okkar er nú um stundir. Þannig spá nú ýmsir 3–4% verðbólgu á árinu. Hins vegar mega ábyrgir stjórnmalamenn ekki gera sig seka um að halda einhverju allt öðru að fólki en efni standa til. Upphrópanir á borð við óðaverðbólgu, tímasprengjur og hrun eru langt frá því að eiga við. Þær þjóna því engum öðrum tilgangi en þeim að kynda undir og um leið að hræða fólk frá skynsamlegri hegðun. Aðalatriðið við núverandi aðstæður er að auka almennan og opinberan sparnað og að því er markvisst unnið eins og fram kemur síðar í máli mínu.

Hvernig sem á stefnuýfirlýsingu ríkisstjórnarinnar verður litið er ekki efni til að ætla annað en að stöðugt verðlag og góð samkeppnisstaða atvinnulífsins muni tryggja að Ísland geti meitt auknu framboði á vinnuafli. Um leið væri tryggt það efnahagslega öryggi sem við höfum búið við undanfarin fjögur ár. Ríkisstjórn síðasta kjörtímabils lækkaði skuldir ríkissjóðs með afar markvissum hætti. Og sú sem tekin er við byggir á sama grunni og á sama vilja. Ekki er vafi á að það er forgangsattriði af hennar hálfu að ríkissjóður verði ekki aðeins rekinn í jafnvægi heldur með umtalsverðum afgangi. Allt bendir til þess að ríkissjóður verði rekinn með ágætum afgangi á þessu ári og ríkisstjórnin hefur sett sér það mark að gera enn betur við gerð næstu fjárlaga. Þannig verður sparnað gegn vá á borð við langvarandi viðskiptahalla. En við minnumst þess glöggst að við fjárlagavinnu síðasta kjörtímabils var stjórnarandstaðan yfirleitt andsnúin öllum þeim aðgerðum sem miðuðu að því að tryggja að ríkissjóður hefði þá stöðu sem hér var lýst. Er vonandi að yfirlýsingar eftir kosningar, sem ganga að vísu þvert á kosningaloforðin, bendi til þess að stjórnarandstaðan muni stefna í sömu átt og ríkisstjórnin og muni nú taka á með henni við fjárlagavinnu og fjárlagaafgreiðslu til að ná þessum markmiðum. Eftir slíku samstarfi verður auðvitað leitað.

Herra forseti. Nú skipa 12 ráðherrar ríkisstjórn en höfðu

verið mest 11 áður. Meginástæðan er sú að með breyttum þjóðlífsháttum hafa þær skoðanir fengið vaxandi fylgi sem hafa talið óheppilegt að sami ráðherra færi með fleiri en eitt ráðuneyti til lengri tíma þar sem þau meginmarkmið sem ráðuneytunum ber að fylgja gætu skarast illilega. Því er ekki haldið fram að sú skipan sem við bjuggum við hafi leitt okkur út í miklar ógöngur en það fyrirkomulag að hver ráðherra beri ábyrgð á einum samkynja málaflökki er mjög í takt við tíðarandann og þá hugsun sem er ríkjandi varðandi stjórnskipun og stjórnsýslu landsins. Ríkisstjórnin telur jafnframt nauðsynlegt að gera rækilega úttekt á Stjórnarráðinu, verkefnum ráðuneytanna og hvar og hvernig þeim sé best skipað. Því er sérstaklega tekið fram í stjórnarsáttmála að lögin um Stjórnarráð Íslands, skipan ráðuneyta og verkefni þeirra verði endurskoðuð með hliðsjón af þeim breyttu aðstæðum sem orðið hafa í þjóðfélaginu. Strax í upphafi verður Seðlabankinn færður undir forsrn. sem efnahagsráðuneyti og Bygðastofnun verður samþætt atvinnuþróunarstarfsemi undir iðnrn. Jafnframt er sá fyrirvari sleginn af þessum ástæðum og fleirum að stjórnarflokkarnir hljóti að taka til endurnatts verkaskiptingu sín á milli og eftir atvikum einnig hvernig mönnum er skipað til verka.

Það er þýðingarmikið að þingið skynji strax á fyrstu starfsdögum sínum þá meginþætti sem skína í gegnum stjórnarsáttmálann. Þar kemur fram vilji til þess að skapa einstaklingum og atvinnulífi auknið svigrúm til þess að vinna að eigin hag og annarra, bæta samkeppnisstöðu þessara aðila gagnvart útlöndum og draga úr annmörkum sem óþjálrt ríkiskerfi getur lagt á starfsemi manna í landinu. Það er grein af sama meidi að ákveðið er að við endurskoðun á skattalöggjöf eigi að draga úr jaðaráhrifum og mismunum í skattkerfinu, gera skattlagninguna einfaldari og tryggja samkeppnisstöðu íslensks atvinnulífs hvað skattlagningu varðar. Það er einnig þýðingarmikið að boðað er að skattareglum verði þannig úr garði gerðar að þær verði hvetjandi fyrir frumkvöðla á sviði rannsóknna og þróunar og almennar nýsköpunar í atvinnulífinu.

Herra forseti. Undanfarin fjögur ár hefur tekist að endurbæta flest skólastig landsins í samvinnu við foreldra og skólafólk. Margar jákvæðar breytingar hafa jafnframt verið gerðar á háskólastiginu. Ljóst er að á kjörtímabilinu verður lögd mikil og aukin áhersla á æðri menntun í landinu. Með aukinni alþjóðavæðingu vinnumarkaðarins þurfum við að leggja áframhaldandi og aukna rækt við mannauðinn. Þar kemur hinn nýi og spennandi heimur upplýsingatækninnar sífellt meira við sögu og við Íslendingar verðum að halda því forskoti sem við höfum. Kemur fram í stjórnarsáttmála að við sölu ríkisfyrirtækja verði sérstaklega litið til upplýsingahraðbrautarinnar þegar ákveðið er hvernig skuli verja söluandvirðinu. Þá verða lögd drög að því á næstunni að losa þungamiðjuna í fjarskiptamálum okkar Íslendinga, Landsímanna, úr viðjum ríkisrekstrar. Vissulega þarf að huga að ýmsu við slíka aðgerð en takist hún vel tel ég einsýnt að hún muni efla enn og styrkja upplýsingasamfélag þjóðarinnar um leið og samkeppni er tryggt og kostir einstaklinganna verða fleiri og ódýrari.

Afar mikilvæg eru þau áform ríkisstjórnarinnar að efna til markvissra aðgerða til þess að auka almennan sparnað og hvetja landsmenn til slíks sparnaðar. Í því sambandi er sérstaklega talað um að skapa skilyrði til að verja auknum fjármunum til lífeyrissparnaðar. Þær stórbrotnu breytingar sem orðið hafa í íslensku efnahagslífi á þessum áratug hafa

fleygt okkur fram til þess besta sem þekkest í efnahagsmálum í okkar heimshluta. Sparnaðurinn hefur ekki fylgt þróuninni nægilega vel eftir og þar þarf hugarfarsbreyting að verða. Ríkisvaldið getur með margvíslegum hætti lagt grunn að slíkri breytingu.

Málefni aldraðra munu koma mjög við sögu, sem engum kemur á óvart eftir mikla umfjöllun nú á því ári sem sérstaklega er við þann hóp kennt. Slík málefni breytast hins vegar frá kynslóð til kynslóðar. Hagur eldri borgara hefur aldrei verið betri á Íslandi en nú er. En samt má enn gera betur. Allir eru sammála um að gefa verði færi á sveigjanlegum starfslokum á vinnumarkaði. Með bættri heilbrigðisþjónustu og auknu heilnæmi nútímasamfélags er fólk vinnufært mun lengur en áður. Því er fráleitt að dæma fólk á besta aldri frá störfum til þess eins að hlýða almanakinu.

Eins er ljóst að besta og varanlegasta aðgerðin til þess að íslenskir eldri borgarar búi við jafngóð eða betri skilyrði og aðrir er að auka veg sparnaðarins og þá ekki síst lífeyrissparnaðar í landinu. Menn geta með skattalegum úrræðum náð árangri hvað þetta varðar. Einnig er rétt að örva áhuga manna til að taka upp beinan þátt í uppbyggingu atvinnulífsins, til að mynda með hlutafjárkaupum. Það er einnig í þeim anda að hleypa lífi og krafti í íslenskt þjóðlíf og efnahagsstarfsemi að gefa fyrirheit um að leitast verði við að styðja frumkvöðla í atvinnulífi.

Þá er rétt, herra forseti, að vekja athygli á því að stefnufirlýsingin undirskar að í starfsemi ríkisstjórnarinnar sem heildar skulu skoðaðir möguleikar fólks í hinum dreifðari byggðum landsins. Slíkt framtak verður ekki eingöngu fyrir meðalgöngu Bygðastofnunar sem þó hefur unnið ágætt verk og fær nýtt og aukið hlutverk samkvæmt þeim hugmyndum sem stefnufirlýsingin greinir frá.

Þegar yfirlýsingin er lesin grannt kemur fram að í flestum einstökum þáttum hennar er jafnframt litið til byggðasjónarmiða og með hvaða hætti afmarkaðar aðgerðir Alþingis og ríkisstjórnar geti haft áhrif til góðs í þeim efnum. Til að mynda felast miklir möguleikar í upplýsingatækninni sem á að fá aukið vægi og mun ekki síst nýttast landsbyggðinni ef rétt er á haldið. Við vonumst til að á þessu kjörtímabili náist að snúa vörn í góða sókn í þessum mikilvægu málum.

Það er einnig augljóst að vilji ríkisstjórnarinnar stendur til þess að treysta stöðu íslensks sjávarútvegs og jafnframt tryggja frið um hann. Nauðsynlegt er að setja skýrar og skilmerkilegar reglur sem hann á að geta búið við til lengri tíma. Hafnað er hugmyndum um smáskammtalækningar annars vegar og óútfærðar byltingar hins vegar en kjósendur gáfu að vonum lítið fyrir slíkan málatalibúnað í kosningunum.

Það er athyglisvert að svonefnt veiðileyfagjald sem áður tröllreið umræðunni og átti öll mein að lækna náði engu flugi í kosningabaráttunni. Virst það reyndar aðeins nefnt þar til málamynda af fyrrum heittrúðum fylgismönnum. En áréttar skal að við endurskoðun á ramma sjávarútvegsins ætla menn sér að skoða ítarlega öll þau gagnrýnisatriði sem sett hafa verið fram á undanförnum árum og meta hversu raunhæf þau eru, hversu sanngjörn þau kunna að vera og bregðast við með skynsamlegum hætti. Ég tel að sú niðurstaða í stefnufirlýsingunni sé í mjög góðu samræmi við úrslit kosninganna og þá umræðu sem fór fram fyrir þær. Óljósum hugmyndum byggðum á illa rökstuddum fullyrðingum, þar sem hvað rak sig á annars horn, var hafnað af almenningi í kosningunum með eftirminnilegum hætti. Það ættu menn að láta sér að kenningu verða.

Herra forseti. Útlit er fyrir að Atlantshafsbandalagið sé að ná markmiðum sínum í Kosovo þótt eigi eftir að leysa vanda sem upp kom fyrir tveimur dögum varðandi framkvæmd friðaráætlunar þeirrar sem fyrir liggur. Í átökunum vegna Kosovo hefur Atlantshafsbandalagið enn sannað gildi sitt, sýnt að það gegnir lykilhlutverki í Evrópu og er ómissandi fyrir frið og stöðugleika í álfunni. Staðfesta bandalagsríkja hefur auðvitað ráðið úrslitum við að tryggja þann árangur sem náðst hefur. Þegar Júgóslavíustjórn áttaði sig á að borin von væri að treysta á að óeining kæmi upp í bandalaginu og þegar hún trúði á að bandalagið hefði vilja til að halda út til sigurs gaf hún eftir en málið er enn ekki í höfn og staðfestu því áfram þörf líkt og ætíð er reyndin þegar einræðis- og kúgunaröfl eiga í hlut.

Vaclav Havel, forseti Tékklands, kallaði nýlega aðgerðir Atlantshafsbandalagsins vegna Kosovo fyrstu mannréttindastyrjöldina í Evrópu. Það er rétt að aðgerðirnar gegn Júgóslavíu hafa ekki snúist um völd og áhrif yfir löndum eða landsvæðum. NATO hafði ekki aðra hagsmuni að verja en réttindi þess fólks sem hrakið hafði verið frá heimilum sínum og beitt ótrúlegu harðræði.

Íslendingar öxluðu að sínu leyti ábyrgð á ákvörðunum Atlantshafsbandalagsins og munu taka þátt í að græða þau sár sem útsendarar stjórnsvalda í Belgrad hafa valdið. Það starf verður bæði tímafrekt og kostnaðarsamt. Í stefnufirlýsingunni er í knöppu máli vikið að nokkrum helstu þáttum í utanríkisstefnu ríkisstjórnarinnar og vísa ég til hennar um það efni.

Herra forseti. Í stuttri stefnuræðu gefst einungis tóm til að víkja að örfáum þáttum þeirrar stefnufirlýsingar sem hefur verið birt öllum almenningi í landinu og fengið býsna góðar viðtökur. Þar er vikið að flestum þeim meginsjónarmiðum sem efst hafa verið á baugi að undanförnu. Þar eru reifaðar hugmyndir um heilbrigðismál með nýjum hætti. Þar er vikið að þörfinni á því að skoða almannatryggingakerfið og lífeyriskerfið til þess að ná fram sem hagkvæmasti uppbyggingu þess kerfis í þágu eigna þess. Þar er farið orðum um um þá möguleika sem fyrir hendi eru til þess að styrkja stöðu fjölskyldunnar í einstökum þáttum en segja má að stefnufirlýsingin í heild lúti ekki síst að því að tryggja heilbrigðan efnahagsgrunn fjölskyldunnar. Þar er gerð grein fyrir því að gert verður sérstakt átak í baráttunni við fíkniefnavandann þannig að þeirri völdi haldið frá íslenski æsku og þeir aðilar sem gera sér mat úr eitrunu í orðsins fyllstu merkingu fái makleg málagjöld.

Þá er einnig fjallað um náttúruvernd og nauðsyn þess að skapa sátt milli skynsamlegrar nýtingar auðlinda og náttúruverndarsjónarmiða, því að hvort tveggja eru grundvallaratriði þegar litið er til langtímahagsmuna komandi kynslóða á Íslandi.

Allir þessir þættir, sem og þeir sem ég hef áður getið um, gefa heildstæða mynd af verum ríkisstjórnarinnar og þeim væntingum sem hún vill skapa við aldahvörf. Hún sýnir ríka trú flokkanna og forustumanna þeirra á þeim möguleikum sem fyrir hendi eru til þess að skapa hér öflugt mannlíf. Yfirlýsingin er heitstrenging um að tryggja að Ísland verði áfram land tækifæra þar sem æskufólkið á fleiri kosti en nokkru sinni fyrr. Ef þetta gengur eftir er víst að ekki hefur verið til einskis barist. Þau öfl eru fjölmörg sem við mennirnir fáum ekki ráðið við. Það setur okkur auknar skyldur á herðar að stýra því vel sem við völdum.

[Fundarhlé. — 15:52]

**Umræða um stefnumæði forsætisráðherra.**

[20:30]

**Forseti (Halldór Blöndal):**

Fara nú fram umræður um stefnumæði forsrh., útvarps- og sjónvarpsumræður. Umræðurnar skiptast í þrjár umferðir. Þar sem hæstv. forsrh. hefur þegar flutt stefnumæði sína er samkomulag um að aðrir þingflokkar en Sjálfstfl. hafi 12 mínútur hver í 1. umferð, í 2. og 3. umferð hefur hver þingflokkur 6 mínútur til umræða. Röð flokkanna er að öðru leyti þessi: Sjálfstfl., Samfylkingin, Framsfl., Vinstri hreyfingin – grænt framboð, Frjálslyndi flokkurinn.

Ræðumenn verða: Fyrir Sjálfstfl. Sólveig Pétursdóttir dómsmrh. í 2. umferð og Sturla Böðvarsson samgrh. í 3. umferð.

Ræðumenn Samfylkingarinnar verða í 1. umferð Margrét Frímansdóttir, 3. þm. Suðurl., Þórunn Sveinbjarnardóttir, 12. þm. Reykn., í 2. umferð og Guðmundur Árni Stefánsson, 6. þm. Reykn., í 3. umferð.

Fyrir Framsfl. tala Guðni Ágústsson landbrh. og Siv Friðleifsdóttir umhvhr. í 1. umferð, í 2. umferð Jón Kristjánsson, 3. þm. Austurl., og í 3. umferð Kristinn H. Gunnarsson, 3. þm. Vestf.

Ræðumenn fyrir Vinstri hreyfinguna – grænt framboð, verða Steingrímur J. Sigfússon, 3. þm. Norðurl. e., í 1. umferð, í 2. umferð Þuríður Backman, 5. þm. Austurl., og í 3. umferð Kolbrún Halldórsdóttir, 17. þm. Reykv.

Fyrir Frjálslynda flokkinn tala í 1. umferð Guðjón A. Kristjánsson, 4. þm. Vestf., og í 2. og 3. umferð Sverrir Hermannsson, 18. þm. Reykv.

Hefst nú umræðan og tekur fyrst til máls Margrét Frímansdóttir, hv. 3. þm. Suðurl., og talar af hálfu Samfylkingarinnar.

[20:32]

**Margrét Frímansdóttir:**

Virðulegi forseti. Góðir áheyrendur. Ég vil byrja á að óska virðulegum forseta til hamingju með kjörð og velfarnaðar í starfi.

Það kjörtímabil sem nú er að hefjast verður um margt sögulegt. Hér á Alþingi er orðinn til stærsti þingflokkur félagshyggjufólks, jafnaðarmanna og kvenfrelsisinna sem til hefur verið í sögu lýðveldisins. Þingflokkur Samfylkingarinnar er sá næststærsti á yfirstandandi kjörtímabili með 17 þingmenn og aldrei áður hafa konur verið í meiri hluta í svo fjölmönnum þingflokki.

Samfylkingin mun veita ríkisstjórninni öfluga en ábyrga stjórnarandstöðu og leggja fram fjölmörg mál sem munu endurspegla ólíka framtíðarsýn okkar og ríkisstjórnarinnar.

Í nýafstaðinni kosningabaráttu benti Samfylkingin á ýmsa veikleika í efnahagsstefnu ríkisstjórnarinnar. Hæstv. forsrh. vísaði þessum málflutningi á bug og heldur því áfram í stefnumæði sinni. Nú virðist hann hins vegar ekki kannast við nokkurra vikna gamlar og vægast sagt frjálsegar lýsingar sínar á stöðu efnahagsmála og mætir frammi fyrir þingi og þjóð í nýju fótunum keisarans.

Eins og marga grunaði kom í ljós að efnahagsástandið eftir kosningar er ekki eins gott og fullyrt var fyrir kosningar. Síðustu þrjá mánuði hefur t.d. neysluvörðisitalan hækkað um 0,5% á mánuði. Allt útil er fyrir að hækkanin í þessum mánuði verði enn meiri. Það eru mörg ár síðan verðlag hefur hækkað jafnmikið á þessum tíma árs. Engu að síður heldur hæstv. forsrh. áfram að tala eins og ástand efnahagsmála

komi aðgerðum ríkisstjórnarinnar á sumum sviðum og aðgerðaleyfi hennar á öðrum sviðum ekkert við. Hann segir að verðlagshækkanir eigi ekki rætur að rekja til spennu innan lands. Því til stuðnings nefnir hann olíuverðshækkanir. En hvað með þá ákvörðun ríkisstjórnarinnar að hækka bensínjald og færa ríkissjóði með því verulegar tekjur? Var það skynsamleg ráðstöfun ofan á hækkan olíuverðs í útlöndum sem ein og sér færir ríkissjóði umtalsvert auknar tekjur?

Vissulega var gert ráð fyrir hækkan bensínjalds í forsendum fjárlaga þessa árs en miðað við þær aðstæður sem nú eru mælir margt með því að falla hefði átt frá þessari hækkan, þó ekki væri til annars en sporna gegn verðbólgu. Þessi ákvörðun ríkisstjórnarinnar um skattahækkan á bifreiðaeigendur virkar eins og olía á eld. Áhrif hennar og annarra verðlagshækkana, svo sem gríðarlegar hækkanar á tryggingaíðgjöldum, leiða m.a. til þess að kaupmáttur launa minnkar og skuldir heimilanna hækka verulega vegna vísitölutengingar lána. Allt bitnar þetta fyrst og fremst á þeim sem lægst hafa tekjurnar og verst eru settir í þjóðfélaginu.

Þingflokkur Samfylkingarinnar mun nú á þessu þingi krefjast þess að farið verði rækilega í saumana á þessum hækkanum. Málflutningur ríkisstjórnarinnar um aukinn sparnað er ekki trúverðugur þegar horft er til þess að með aðgerðum sínum er ríkisstjórnin að hækka skuldir heimilanna og þyngja skattbyrði landsmanna.

Við höfum ítrekað vakið athygli á að margir búa við mjög kröpp kjör en ekkert í stefnumæðu forsrh. bendir til þess að stjórnvöld hyggist bregðast við þeirri staðreynd. Þvert á móti er að heyra á forustumönnum stjórnarflokkanna að þetta fólk eigi enn og aftur að bera byrðarnar sem fylgja því að ná jafnvægi í efnahagsmálum á nýjan leik. Skilaboð ríkisstjórnarinnar til verkafólks eru skýr. Það á að vera högvært í kröfum sínum við gerð kjarasamninga og skilaboð hæstv. forsrh. til aldraðra og öryrkja eru einnig skýr. Hann segir einfaldlega: Hagur eldri borgara hefur aldrei verið betri á Íslandi en í dag. Þó veit hann að margir eldri borgarar og öryrkjar eru meðal þeirra 10% Íslendinga sem búa við hreina fátækt.

Enn og aftur lofa stjórnarflokkarnir að draga úr áhrifum jafðarskatta og draga úr tekjutengingu bóta. Við sáum hverjar efndirnar voru á síðasta kjörtímabili. Jafðarskattanevnd sem átti að fara í saumana á þessum málum var lögð niður og jafðarskattar hækkaðir, m.a. með því að lækka barnabætur um 2 milljarða kr. Framsfl. bað að vísu sérstaklega afsökunar á þessu í kosningabaráttunni og lofaði bót og betrun. Það var hins vegar fátt í ræðu forsrh. sem bendir til þess að ríkisstjórnin ætli að bregðast við þeirri iðrun. Rétt er að halda því til haga að svokallaðar skattalækkanir síðustu ríkisstjórnar fluttu skattbyrði frá tekjuhærri hópum til hinna tekjulægri. Þessi mismunur gagnvart lægri tekjuhópnum hefur komið þungt niður á barnafólki. Þessu neitar ríkisstjórnin en þetta er engu að síður staðreynd sem bregðast verður við.

Hæstv. forsrh. taldi aðvaranir Samfylkingarinnar um aukna verðbólgu og afleiðingar mikils viðskiptahalla ekki svara verðar en verður nú að hlusta á þær sömu aðvaranir frá öllum helstu efnahagsstofnunum innan lands og utan. Strax að kosningum loknum bárust þau alvarlegu tíðindi að stór fyrirtæki sem hafa verið máttarstólpar atvinnulífs í sínum byggðarlögum væru rekin með gríðarlegum halla. Er það ekki einkennilegt tilviljun að allar þessar fréttir skuli berast okkur þegar að loknum kosningum?

Hæstv. forsrh. segir að stefnuýfirlýsing stjórnarflokkanna

sé bæði ljós og skýr. Þetta er nokkuð furðuleg lýsing á því loðna og óljósa orðasafni sem stefnuýfirlýsingin er. Eitt af því sem er mjög óljóst orðað í stefnuýfirlýsingu ríkisstjórnarinnar er hvað hún ætlar að gera varðandi breytingar á lögum um stjórn fiskveiða. Það er varla hægt að skilja þá meðstöðu öðruvísi en að allt verði gert til að viðhalda því kerfi sem við búum við í dag. Ef marka má orð forsrh. virðist eiga að hunsar allar tillögur sem fram hafa verið settar um breytingar á stjórnkerfi fiskveiða, allar tillögur frá stjórnarandstöðunni og öðrum þeim sem láta sig þennan mikilvæga málaflokk varða. Það á greinilega að halda áfram á sömu braut þrátt fyrir afleiðingarnar af stefnu fráfarandi ríkisstjórnar í byggða- og fiskveiðistjórnarmálum sem blasir við víðs vegar um land og nú síðast á Vestfirðum og Suðurlandi. Atvinnuöryggi fiskverkfólks á Suðurlandi og um alla Vestfirði er ógnað. Það bolar ekkert á viðbrögðum af hálfu nýrrar ríkisstjórnar. Það eina sem hún hefur að segja við þetta fólk sem nú býr við óþolandi öryggi um framtíð sína og afkomu er að það verði sett enn ein nefnd í málið.

Ríkisstjórnin ætlast til þess að þetta fólk þakki sér stöðugleikann og góðærið og segir því að vera högværu í launakröfum sínum í komandi samningum, að öðrum kosti sé voðinn vís og góðærið rokið út í veður og vind. Þetta er eins og að bjóða fólk í neyð upp á lestur upp úr ævintýrum, nánar tiltekið ævintýrinu um nýju fötin keisarans. Þennan lestur vilja menn kalla ábyrga efnahagsstefnu og vitnisburð um mikinn stöðugleika. Um þetta ástand ímyndar ríkisstjórnin sér að ríkt geti þjóðarsátt og spókar sig um í nýju fötunum.

Virðulegi forseti. Við getum öll verið sammála um nauðsyn þess að ná fram hallalausum fjárlögum. Spurningin er hins vegar um leiðir. Fráfarandi ríkisstjórn og núverandi völdu þá leið að selja ríkisfyrirtæki, jafnvel fyrirtæki sem skiluðu ríkissjóði umtalsverðum hagnaði. Einkavæðingin bætti tekjuhlíð fjárlaga síðasta árs um tæpa 3 milljarða kr. Núverandi ríkisstjórn boðar að áfram skuli haldið á sömu braut og þá sérstaklega til að slá á þenslu í þjóðfélaginu. Það er sjálfsagt að fram fari ítarleg skoðun á því hvaða rekstur og verkefni sem eru hjá ríkinu í dag eigi betur heima hjá öðrum aðilum. Það er nauðsynlegt að fara varlega. Reynslan sýnir, að mati margra sérfræðinga, að sala ríkisfyrirtækja getur valdið þenslu ef ekki er rétt staðið að málum. Þar fyrir utan eru þetta skammtímaráðstafanir sem gripið er til á sama tíma og umsvif ríkisins hafa verið að aukast á öðrum sviðum.

Menn hljóta að spyrja sig til hvaða efnahagsráðstafana ríkisstjórnin ætlar að grípa þegar búið er að selja allar helstu eigur ríkisins. Hvernig ætla menn þá að slá á þenslu og auka sparnað? Við hljótum að spyrja hvort allt sé undir í þessum efnun, jafnvel heilbrigðis- og menntastofnanir. Því er hvergi svarað í stefnuræðu forsrh. né sáttmála ríkisstjórnarinnar.

Samfylkingin hefur lagt fram skýra stefnu í þessum efnun og við munum fylgja henni eftir með tillöguflutningi á Alþingi. Samfylkingin hefur allt aðra framtíðarsýn en ríkisstjórn Davíðs Oddssonar. Hún vill tryggja öllum landsmönnum, einstaklingum og fyrirtækjum, jöfnuð, réttlæti og lýðræði. Jöfnuð við skiptingu lífsgæðanna, réttlæti hvað varðar aðgang að sameiginlegum auðlindum þjóðarinnar og lýðræði í tengslum við möguleika almennings, fyrirtækja og félagasamtaka til að hafa áhrif á þróun samfélagsins og stöðu sína innan þess. Við leggjum ríka áherslu á samstarf við samtök launafólks og önnur hagsmunasamtök sem berjast fyrir bættum kjörum þeirra sem ekki hafa notið ávaxta góðærisins. Við viljum hafa umhverfisvernd að leiðarljósi

og tryggja sameign þjóðarinnar á helstu auðlindum landsins, þar með talið nytjastofnum innan efnahagslögsögunnar. Við viljum að Íslendingar taki virkan þátt í baráttu þjóðanna gegn loftslagsbreytingum af manna völdum.

Öll þessi sjónarmið okkar njóta víðtæks stuðnings almennings og þess sáust merki í síðustu kosningum. Við fengum góðan hljómgrunn. Samfylkingin berst fyrir réttlátara og nútímalegra þjóðfélagi, þjóðfélagi þar sem horft er fram á við með tilliti til þess breytta umhverfis sem þjóðin býr við. Við búum í umhverfi þar sem stjórnvöld verða að halda vöku sinni hvað varðar stöðu Íslands í samfélagi þjóðanna. Opin og lýðræðisleg umræða verður að eiga sér stað hvort heldur er um samskipti, samvinnu eða stöðu okkar innan Evrópu eða á alþjóðlegum vettvangi. Krafan um upplýst samfélag felur þetta í sér. Breytingar í umhverfi okkar eru örur og við verðum ávallt að vera reiðubúin til að taka ákvarðanir með hagsmuni þjóðarinnar að leiðarljósi. Það er útilokað að gera sér grein fyrir afstöðu ríkisstjórnarinnar í þessum efnun. Væntanlega á að þegja allar tilraunir til málefnalegar umræðu um stöðu Íslands meðal þjóðanna í hel. Það virðist alla vega vera stefna Sjálfstf.

Góðir áheyrendur. Það er ljóst að stefna Samfylkingarinnar er að flestu leyti önnur en stefna ríkisstjórnarinnar. Okkar framtíðarsýn er allt önnur. Við viljum sjá þjóðfélag þar sem manngildi er ofar auðgildi.

[20:44]

#### Landbúnaðarráðherra (Guðni Ágústsson):

Hæstv. forseti. Góðir Íslendingar.

Rístu og sýndu sæmd og rögg  
sól er í miðjum hlíðum.

Dagsins glymja hamarshögg  
heimurinn er í smíðum.

Þannig kvað skáldið fyrr á öldinni þegar sóknarhugur ríkti í íslensku atvinnulífi. Enn heyrum við hamarshögg og vélagný og sjáum hugprúða menn hafa ærin starfa. Atvinnuleysið er að mestu horfið, það ríkir eftirspurn eftir fólk og sóknarhugur á flestum sviðum. Kreppa, samdráttur og versnandi líf skjör voru áhyggjuefni gærdagsins. Slíkar áhyggjur eru þungbærar hverri þjóð því að slíkri þróun fylgir fátækt og þeir sem minna mega sín verða undir í slíkum þjóðfélögum.

Framsfl. setti fram stórhuga stefnu á síðasta kjörtímabili. Hann sá drauma rætast og átti gott samstarf við Sjálfstf. um að hefja sókn í landinu. Við framsóknarmenn uppskárur ekki í kosningunum í vor eins og við væntum og töldum okkur eiga skilið miðað við árangurinn. Pólitík er ekki alltaf þakklát og skilningsrík en hún er eins og lífið sjálft. Það þýðir ekki að vera í fylu og hætta að vinna þótt á móti blási. Við eigum skyldur við okkar fólk og þjóðina.

Við framsóknarmenn gerðum upp við okkur að þrátt fyrir nokkurt tap var mikilvægt að halda áfram á sömu braut, verja stöðugleikann og festuna og bæta lífskjör þjóðarinnar til lengri tíma horft. Við fengum að vísu óvænt og síðbúið tilboð frá Samfylkingunni um stjórnarsamstarf.

Líti nú hver Íslendingur í sinn barm. Var það vogandi að stofna til ríkisstjórnarsamstarfs með jafnvel sex eða sjö flokkum? Fjórir flokkar eru undir götöttri regnhlíf Samfylkingarinnar. Hefðum við einnig tekið með okkur vinstri græna eða rauðgræna eins og þeir heita vegna fyrirheitna landsins og bætt svo við Frjálslynda flokknum með, þá hv. þingmenn Sverri Hermannsson og Guðjón A. Kristjánsson sem sérstaka

ráðsmenn, þá hefði nú orðið fjör á Hóli og vorverkin reynst tafsöm. Þá hefðu nú kálfarnir slett úr klaufunum.

Ad vísu skal það viðurkennt, hæstv. forseti, að í Samfylkingunni er skraflreifið og skemmtilegt fólk sem vill vel. En það minnr dæltið á prestinn forðum sem snaraðist á bak klárnum og settist öfugt í hnakkinn þannig að nef sneri að sterti. Þegar lítill drengur ætlaði að benda presti á þessi mistök svaraði hann með þjósti: „Skiptu þér ekki af þessu. Þú veist ekki hvort ég er að koma eða fara.“

Borgarstjórinn í Reykjavík, Ingibjörg Sólrún Gísladóttir, veit hvað pólitík er en hún sagði þetta um Samfylkinguna í helgarblaði Dags, með leyfi forseta:

„Í fyrsta lagi var Samfylkingin ekki sannfærandi sem ein heild ... Í öðru lagi held ég að Samfylkinguna hafi vantað ákveðnar framtíðarsýn ... Í þriðja lagi má segja að ríkisstjórnarflokkarnir hafi ekki gert nein stórfelld mistök við stjórn landsins. Þorra fólks líður sæmilega vel og er sæmilega sátt.“

Þetta er auðvitað kjarni málsins og gerði það að verkum að við framsóknarmenn gengum til áframhaldandi samstarfs við Sjálfstf. á jafnréttisgrundvelli. Við erum annað aflagið í ríkisstjórninni. Flokkarnir hafa nú sett sér skýr markmið og varðað leiðina inn í nýja öld.

Stjórnarandstaðan hefur það fyrir takt í hverju máli að hafa heimsendaspár í frammi. Við framsóknarmenn og ríkisstjórnin lítum á hvert vandamál sem verkefni til að leysa.

Hæstv. forseti. Mér er falið mikið ábyrgðarstarf í þessari ríkisstjórn, að fara með landbúnaðarmálin. Ég vænti þess að fá til þess stuðning þings og þjóðar að vel takist til. Ég finn það glöggd að í þéttbýlinu er vaxandi skilningur á þýðingu landbúnaðarins. Við eigum tvö lífbelti. Annað er hafið, hitt er landið. Landið verður ekki heillandi nema þar verði reisin yfir mannlífi og fjölbreytt atvinnulíf og þjónusta dafni.

Bændur hafa á þessum áratug gefið eftir af sínum kjörum en um leið hert gæðakröfur og svarað kalli neytenda. Hér hafa íslenskir bændur, samtök þeirra og afurðastöðvar, ásamt rannsóknar-, leiðbeininga- og menntunarstarfsemi lagst á eitt við að auka hagkvæmni og samkeppnishæfni í framleiðslu og markaðssetningu búvara. Landbúnaðurinn er lifandi atvinnugrein sem tekur sifellnum framförum með aukinni þekkingu og tækni sem má þó ekki taka stórstígar breytingum en svo að við vitum ætíð hvað er fram undan. Umhverfi landbúnaðarins er lífrænt og mistök sem skaða verða ekki aftur tekin. Markmiðið á að vera að skila framleiðsluumhverfi landbúnaðarins til komandi kynslóða betra en við tókum við því. Jafnframt verður að bæta líf skjör bænda og tryggja þeim svipaða lífsafkomu á jörðum sínum og aðrir starfshópar búa við.

Hæstv. forseti. Það ríkir mikil vá víða í Evrópu í matvællum. Nú ríkir viðskiptastríð á milli Evrópusambandsins og Bandaríkjanna vegna notkunar vaxtahvetjandi hormóna og fúkkalyfja í búfjárrækt. Notkun skordýra- og illgresislyfja er gifurleg báðum megin hafsins. Hér er þetta allt öðruvísi. Notkun vaxtahvetjandi efna er bönnuð. Íslendingar ganga að því sem vísu þegar þeir kaupa okkar búvörur að þá eru þeir að kaupa hollustu matvöru sem völ er á í heiminum. Við eigum frábært fólk í matvælaframleiðslu, bændur og iðnaðarfólk í þéttbýli.

Góðir Íslendingar. Við eigum að setja markið hátt og eiga landbúnað í fremstu röð á næstu öld.

### Umhverfisráðherra (Siv Friðleifsdóttir):

Hæstv. forseti. Góðir áheyrendur. Sú öld sem senn er að baki hefur um flest verið byltingarkennd hvað snertir lífsgæði, velferðarmál og atvinnuuppbyggingu. Í byrjun aldarinnar vorum við Íslendingar ófullvalda ríki sem stóð langt að baki flestum öðrum vestrænum þjóðum í efnahagslegum samanburði. Hér var fátækt mikil og atvinnuhættir fábrottnir. Heilbrigðisþjónustan var nánast engin, almannatryggingar óþekktar, húsakostur var víða slæmur, fæði einhæft og menntun forréttindi fárra. Tuttugustu aldarinnar verður örugglega helst minnst í Íslandssögunni fyrir endurheimt sjálfstæðis landsins eftir margra alda ánauð og þá byltingarkenndu framfarasókn sem varð á öllum helstu sviðum samfélagsins.

Við Íslendingar höfum haldið vel á málum okkar. Við þurfum að standa vörð um þann árangur sem hefur náðst. Það þarf að viðhalda stöðugleika í efnahagslífinu, tryggja komandi kynslóðum góða menntun og uppeldisskilyrði og skapa ný atvinnutækifæri, sérstaklega til handa ungu fólki sem er að koma í fyrsta sinn út á atvinnumarkaðinn. Einnig þarf áfram að tryggja góða samfélagsþjónustu, svo sem innan heilbrigðiskerfisins. Á öllum þessum málum mun núverandi ríkisstjórn taka af sömu skyngsemi og á síðasta kjörtímabili.

Virðulegur forseti. Hvað skiptir okkur máli? Rannsóknir sýna þegar fólk er spurt hvað skiptir það mestu máli í lífinu, að þá er svarið fjölskyldan og heilsan. Stöðugt efnahagsástand er eitt það mikilvægasta fyrir fjölskyldurnar í landinu. Góð efnahagsstefna og fjölskyldustefna verður ekki slitin í sundur. Með þessum orðum vil ég draga það fram að besta framlag stjórnvalda til þess að skapa skilyrði fyrir góðu fjölskyldulífi meðal Íslendinga er að gæta stöðugleika í efnahagslífinu. Stjórnvöld ein skapa þó ekki gott fjölskyldulíf. Fjölskyldurnar sjálfar þurfa einnig að líta í eigin barm.

Maður spyr sig sifellt oftar: Hefur fjölskyldan nægilega styrkan sess í okkar huga? Forgangsröðum við hvert og eitt tíma okkar rétt? Erum við í nægjanlegum samskiptum við okkar nánustu? Notum við fé okkar rétt? Verjum við því í uppbyggilegar athafnir og aðbúnað fjölskyldunnar eða í einskisverða hluti og sýndarmennsku? Kaupmáttur heimilanna sem stjórnvöld lögðu grunn að með framsýnni efnahagsstefnu hefur að einhverju leyti farið í eyðslu, í svokallað lífsgæðakappphlaup.

Að mínu áliti er afar mikilvægt að við Íslendingar sýnum hugarfarsbreytingu, verjum fé og tíma með hagsmuni fjölskyldna okkar að leiðarljósi.

Herra forseti. Umhverfismálin eru málaflokkur sem hefur vaxið ört að undanförmu. Í nýsamþykktri stefnuyfirlýsingu ríkisstjórnarflokkanna kemur fram að nauðsynlegt er að skapa sátt milli skynsamlegrar nýtingar auðlinda og náttúruverndarsjónarmiða á grundvelli sjálfbærrar þróunar. Einnig þarf að ljúka gerð málmaáætlunar til langs tíma um nýtingu vatnsafls og jarðhita sem tekur tillit til verndargildis einstakra landsvæða.

Í síðustu viku var tekið mikilvægt skref innan áætlunarinnar þegar samkomulag náðist milli ráðuneyta iðnaðar- og umhverfismála og stofnana þeirra um vinnubrögð við að vinna ofangreinda áætlun. Í samkomulaginu felst m.a. það að Náttúrufræðistofnun Íslands hafi frumkvæði að því að þróa aðferðir til þess að afla gagna um náttúruvar á fyrirhuguðum virkjunarsvæðum sem nota má til að meta verndargildi þeirra með skipulegum og skilvirkum hætti. Jafnframt er

[20:51]

gert ráð fyrir því að stofnunin þrói verndarviðmið í samvinnu við Náttúruvernd ríkisins og Orkustofnun sem taki mið af alþjóðlegum skyldum okkar á þessu sviði og nýjum náttúruverndarlögum. Samningur um þetta efni hefur verið undirritaður.

Annað verkefni sem er brýnt að vinna á því kjörtímabili sem er nýhafið er ný framkvæmdaáætlun um sjálfbæra þróun sem taki mið af núverandi áætlun, en henni lýkur árið 2000.

Virðulegur forseti. Alþingiskosningar eru nýafstaðnar með mismunandi góðum úrslitum fyrir stjórnmálaöflin í landinu. Þó gætir þverpólitískrar gleði hvað varðar framsókn kvenna inn í Alþingi. Í kosningunum fyrir fjórum árum varð hlutur kvenna um 25% á Alþingi. Nú náðist sem betur fer gott stökk og fór hlutur kvenna upp í 35%. Það er einnig framfaraskref að konum í ríkisstjórninni hefur fjölgað. Samsetning Alþingis og ríkisstjórnar endurspeglar því betur en fyrr þjóðfélag okkar þó enn vanti nokkuð upp á að hlutur kvenna geti talist eðlilegur. Er það von mín að umræðan um aukinn hlut kvenna sem fram mun fara á næstu árum skili sér í enn betri árangri í næstu sveitarstjórnar- og alþingiskosningum á nýrri öld.

[20:57]

### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Góðir tilheyrndur. Ég vil leyfa mér að byrja á því að nota tækifærið og óska nýkjörnum þingmönnum til hamingju, sérstaklega þeim sem hér eru að taka sæti í fyrsta sinn, sömuleiðis nýjum ráðherrum og ríkisstjórn. Þá vil ég fyrir hönd Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs þakka kjósendum og landsmönnum þann stuðning og það brautargengi sem við fengum í nýliðnum alþingiskosningum. Sú góða útkoma er okkur mikilvægt veganesti inn í framtíðina og til þeirra verkefna sem þar bíða. Þau verkefni eru fyrst og fremst að byggja upp okkar ungu hreyfingu og efla hana til dæða sem öflugan málsvara þeirra hugsjóna sem við stöndum fyrir, að halda uppi þróttmikilli og málefnalegri stjórnarandstöðu hér innan þingsalanna sem og annars staðar og að vera vettvangur lifandi stjórnmálaumræðu jafnt úti í þjóðfélaginu og í grásrót þjóðmálaumræðunnar sem hér innan þingsalanna. Það veitir ekki af að veita nýjum hugmyndum og fersku andrúmslofti inn í stjórnmálaumræðuna hvar sem því verður við komið.

Góðir áheyrendur. Landið hefur fengið nýja ríkisstjórn. Fæðing hennar var nokkuð sérkennileg. Ég hef einhvers staðar orðað það svo að þetta hafi sennilega verið lengstu viðræður um ekki neitt sem sögur fara af. Þrjár vikur tók að lenda þeirri mikilvægu ákvörðun að fjölga ráðherrunum um tvo.

Stjórnarsáttmálinn, svo ekki sé minnst á stefnuræðu hæstv. forsrh., er einhver mesti vatnsgrautur sem hér hefur sést í langan tíma. Ég held að það megi taka þá líkingu að í raun og veru sé stjórnarsáttmálinn og því einnig stefnuræðan eins og naglasúpa elduð í öfuga átt. Í staðinn fyrir að bæta við naglann grjónum, grænmeti, kjöti og öðru slíku er meira að segja naglinn tekinn upp úr vatninu og það eitt er eftir. Svo þunnt er þetta nú.

Það sem vekur kannski mesta athygli og er að mörgu leyti stærstu pólitísku tíðindin við þessa ríkisstjórnarmyndun — sem engin ríkisstjórnarmyndun var því það lá í raun alltaf fyrir að þessir flokkar ætluðu að vinna saman, þá skorti bara hreinskilni og heiðarleika til að segja það fyrir kosningar — er auðvitað að Framsfl., þrátt fyrir tapið, kjafthögg, skuli velja að sitja áfram í súpunni, í þessari þunnu naglasúpu. Það

er mjög athyglisverð staðreynd og ótrúleg formúla sem birtist okkur í því að með fylgistapi og fækkun þingmanna fjölgar ráðherrum Framsfl. Þetta er núna orðin helmingaskiptastjórn í margföldum skilningi. Stjórnarflokkarnir, ólíkir að stærð, skipta ekki aðeins með sér vegtyllunum í aðalatriðum til helminga heldur er hálfur þingflokkur Framsfl. í ríkisstjórninni og þeim fjölgaði með fylgistapinu. Maður hlýtur að velta því fyrir sér hvort Framsfl. óski sér þá ekki áframhaldandi fylgistaps í næstu kosningum og fjölgun ráðherra. Og ef þingmönnum fækkar hressilega, t.d. niður í sjö, þá gæti vel farið svo að þeir yrðu allir ráðherrar næst.

Af því að hv. þm. og hæstv. nýkjörinn landbrh., Guðni Ágústsson, tók hér skemmtilegar líkingar úr sveitalífínu, m.a. af því þegar kálfunum er hleypt út á vorin, þá verð ég að segja alveg eins og er að sjálfur fékk ég það á tilfinninguna að hæstv. ráðherra liði ekki ósvipað og bolakálfi á vori. Og hafa þá orðið þar snögg umskipti því að skammt er síðan sama manni leið eins og Gunnari á Hlíðarenda, eins og kunnugt er.

Ég held að hæstv. landbrh. ætti kannski að nálgast af aðeins meiri alvörðu þau vandasömu viðfangsefni sem hann hefur fengið í hendur, og veitir ekki af góðra manna stuðningi til að taka á þeim vanda sem við er að glíma í íslenskum sveitum og í íslenskum landbúnaði. Sæmra hefði hæstv. landbrh., Guðna Ágústssyni, verið að fjalla eitthvað um kjör sauðfjárbænda en að vera uppi með þennan skæting í garð stjórnarandstöðunnar, algjörlega að tilefnislausu, í umræðum um stefnuræðu forsrh.

Af einstökum málaflokkum, herra forseti, er í raun og veru fátt tínandi til ef nota ætti stjórnarsáttmálan sem efni við eða ræðu hæstv. forsrh. því að þar er á fáu hönd festandi. Það eru þó nokkur málefni eða málsvið sem ég vil nefna og staldra við og m.a. koma þar inn á ræðu hæstv. forsrh.

Það fyrsta eru utanríkismál og sú ótrúlega NATO-mærð og dyrkun sem þar skín venju samkvæmt í gegnum textann. Það er satt best að segja dapurlegt að lesa jafngagnrýnislausan texta, jafnblindan texta eins og þar gefur að líta þegar kemur að fylgispektinni við NATO og Bandaríkin. Í ræðunni segir, með leyfi forseta:

„Útlit er fyrir að Atlantshafsbandalagið sé að ná markmiðum sínum í Kosovo, ... Enn hefur bandalagið sannað gildi sitt, sýnt er að það gegnir lykilhlutverki í Evrópu og er ómissandi“ — fyrir hvað, ómissandi fyrir hvað? — „fyrir frið og stöðugleika í álfunni.“

Það er þá friður „à la“ Balkanskaginn og stöðugleiki „à la“ undanfarnar vikur sem NATO á að standa fyrir, eða hvað?

Herra forseti. Það er dapurlegt að sjá gagnrýnislausu umfjöllun af þessu tagi og reyndar er það mikið áhyggjuefni hvernig umfjöllun um þessi mál hefur í þjóðmálaumræðunni á Íslandi og í fjölmiðlum verið nánast algjörlega gagnrýnislaus og blind upptekt á þeim áróðri sem annar aðilinn, árásaradilinn NATO, dælir út. Og það er sláandi munur á því að fylgjast með umræðunni hér og lesa íslenska fjölmiðla, því miður, og fjölmiðla í nálægum löndum eða fylgjast með stjórnmálaumræðum þar þegar að þessu kemur.

Ég vil í öðru lagi, herra forseti, nefna einkavæðinguna sem komið er inn á í ræðunni. Þar er sérstaklega boðuð einkavæðing Landssímans. Hæstv. núv. samgrh. hefur verið svo seinheppinn að tína það til sem sérstakt forgangsverkefni sem purfi að hraða, að einkavæða Landssímann. Í framhaldi af umfjöllun um einkavæðingu Landssímans er fjallað um

að sérstaklega sé mikilvægt sem viðleitni í byggðamálum að nýta tækni upplýsingahraðbrautarinnar og virkja hana í þágu landsbyggðarinnar.

Er það nú líklegt, góðir áheyrendur, að einkavæddur landssími, rekinn á hörðum ágóðasjónarmiðum þar sem hugsað er eingöngu um arðsemina verði það þjónustutæki almennings um allt land sem hann á auðvitað að vera og hefur verið? Og hver er ástæðan fyrir því að Landssíminn er einhvers virði? Jú, hún er sú að byggð var upp öflug almenningsþjónustustofnun sem er þó ekki verri en það að ýmsa langar í hana. Satt best að segja, herra forseti, er það líka mjög dapurlegt að sjá 20–30 ára gamlar klisjur, ættaðar úr smiðju Margrétar Thatcher, ganga aftur í stjórnmálaumræðunni á Íslandi rétt fyrir aldamótin og teknar gagnrýnislaust upp eins og ekkert sé. Og það vottar ekki fyrir viðleitni til að nálgast þessa hluti með nýju móti.

Í þriðja lagi, herra forseti, eru nokkur orð um góðærið og stöðugleikann. Stjórnarstefnan og sérstaklega stefna Sjálfstf. í þessum kosningum fólst í aðalatriðum í tveimur orðum, þ.e. góðærið og stöðugleikinn — og svo náttúrlega Davíð Oddsson, hæstv. forsrh., sem var í raun og veru þriðji kaflinn í kosningaprógrammi Sjálfstf.

Nú er það svo skrytið að þetta góðæri er að ýmsu leyti að gufa upp og stöðugleikinn er orðinn mjög óstöðugur. Það er líka dapurlegt og í raun undarlegt að sjá hvernig hæstv. forsrh. velur að fjalla um það í ræðu sinni og gera lítið úr öllu. Það er ekkert nýtt að ákveðið jafnvægisleysi sé í efnahagsmálum á Íslandi. Eða vita menn ekki að hér hefur verið mikill viðskiptahalli á þjóðarþúinu gagnvart útlöndum um margra missira skeið? Vita menn ekki að fjárhagur sveitarfélaganna hefur farið hríðversnandi og þau hafa safnað skuldum á sama tíma og ríkissjóður að vísu, sem betur fer, hefur bætt stöðu sína? Og vita menn ekki um rekstrarhallann á heimilunum í landinu sem í stórum stíl eru að safna skuldum og/eða eyða um efni fram og er hluti af þeirri þensluhræðslu sem uppi veður í þjóðfélaginu?

Þessar gömlu, þreyttu klisjur, herra forseti, sem þarna koma fram, að svo miklu leyti sem þarna er hönd á einhverju festandi, eru dapurlegar. Og hinn hefðbundni rógur um allt sem er félagslegt, allt sem er rekið af hinu opinbera fer í taugarnar á mér. Hvers eiga þeir að gjalda sem standa fyrir opinberum rekstri eða félagslegri þjónustu að búa endalaust við pennan róg frá Sjálfstf.? Ekki eru tryggingafélögin ríkisrekin, er það, hæstv. forsrh.? Eða eru þau ekki nýjasti óvinurinn? Nei, þau eru einkarekin og eru dæmi um það fákeppnisumhverfi í íslenskum viðskiptum sem mjög líklega getur orðið niðurstaðan ef mikilvægar þjónustustofnanir eins og Landssíminn eða Íslandsþóstur verða einkavæddar. Vilja menn það þá frekar en stofnanir sem lúta lýðræðislegri stjórn almannavaldsins?

Herra forseti. Að síðustu vil ég fara nokkrum orðum um framtíðina sem í raun er miklu áhugaverðara að ræða heldur en innihaldslausa stefnuræðu hæstv. forsrh. Það heyrir oft sagt að allt sem flokkað er undir róttækni eða vinstri stefnu sé úrelt, að hagsmunaaðstæðurnar hafi verið leystar upp í samfélögunum og stéttaaðstæðurnar séu horfnar. Nýir tímar kalli á nýja pólitík og nýjar áherslur. Og sennilega er þetta forskeyti nýtt þetta og nýtt hitt ofnotaðasta orð í þjóðmálaumræðunni nú á tímum.

Vissulega breytast ýmsir hlutir en annað breytist ekki. Þó að nýtt ártal standi á dagatalinu breytir það ekki spurningunni um grundvallarhagsmunaaðstæður samfélaganna og

það breytir ekki því að stærstu spurningar í hverju þjóðfélagi eru spurningar um skiptingu gæðanna. Það eru spurningar um skiptingu gæðanna innan samfélaganna og á milli þeirra. Það breytist ekki og það er furðulegt að heyra því haldið fram á þeim tímum þegar vaxandi misskipting veður uppi sem fylgífiskur hinnar blindu markaðsvæðingar og nýfrjáls-hyggu að þá séu róttækar áherslur, kröfur um jöfnuð og félagslegt réttlæti úreltar.

Það er ekkert nýtt í hugmyndafræði þeirra og boðskap sem boða uppgjöf gagnvart þessari sömu misskiptingu og vaxandi ranglæti í þjóðfélaginu. Það er ekkert nýtt. Þeir menn eru í raun og veru liðsmenn hinna sem eru að verja óbreytt ástand. Hvorki Tony Blair með sinni nýju þriðju leið né Schröder með sinni nýju miðju eru því boðberar nýrrar hugsunar eða breytinga í vestrænum stjórnmálum. Það sem þarf til er að þora að brjóta ísinn og hefja umræður um misskiptinguna, um umhverfisvandann og um það t.d. hvernig nýir milljarðar jarðarbúa eiga að brauðfæðast á næstu áratugum. Þessa umræðu hafa vestrænir stjórnmálamenn því miður meira og minna svikist um að hefja. Af hverju? Af því að þeir eru hræddir um að tapa atkvæðum ef þeir taka það að sér að vera boðberar óþægilegra tíðinda. Það er tími kominn til að menn þori að fara að takast á við þessi alvarlegu framtíðarvandamál, umhverfisvána og annað sem að okkur steðjar.

Velmegunarstig þjóða mælist ekki í því hvað þær eiga marga milljónamæringa, sem reyndar er orðið úrelt hugtak, nú þarf að nota orðið milljarðamæringur. Ef svo væri þá væru t.d. Rússar og Mexíkómenn ágætlega staddir, svo ekki sé minnst á Bandaríkin þar sem einn einasti maður á jafnmikið og mörg vanþróðustu ríki jarðarinnar og á jafnmikið og u.þ.b. fátækasti milljarður jarðarbúa. Ef teknir eru þeir þrír einstaklingar á jörðinni sem eiga mest efnisleg verðmæti að talið er, þá er það sama upphæð og nemur allri landsframleiðslu 48 vanþróðustu ríkja heimsins. Þannig er misskiptingin orðin í dag og hún fer vaxandi. Við erum líka minnt á hana á Íslandi, m.a. í nýlegum niðurstöðum kjararannsóknarnefndar sem sýna vaxandi launamun, aukið kynbundið launamisrétti og vaxandi launamun milli landsvæða.

Vinstri hreyfingin – grænt framboð mun taka það að sér og taka það hlutverk sitt alvarlega að veita nýjum strauum og ferskum vindum inn í íslenska stjórnmálaumræðu. Ekki síst hvað varðar hin mikilvægu umhverfismál og andóf gegn sérhyggju og vaxandi misskiptingu og misrétti sem fylgja markaðsvæðingu samfélagsins í anda nýfrjálsbyggjunnar. Ekki er vanþörf á, herra forseti, um leið og ég óska honum til hamingju með embættið, að hrista upp í staðnaðri umræðu og síðustu forvöð áður en öldin kveður.

[21:11]

#### Guðjón A. Kristjánsson:

Hæstv. forseti. Til hamingju með nýtt starf og megi forseta vel farnast við stjórn þingsins. Ég óska nýrri ríkisstjórn velfarnaðar og nýjum ráðherrum til hamingju. Ég vil nota tækifærið í upphafi máls og þakka stuðning kjósenda og það traust sem mér var sýnt við kjör til Alþingis. Ég óska nýkjörnum alþingismönnum til hamingju.

Hér ræðum við stefnu ríkisstjórnar sem í raun er sú sama og var fyrir síðustu kosningar. Ráðherrum hefur þó fjölgað um tvo og er sýnt að a.m.k. annar stjórnarflokkurinn, Framsókn, á nóg verk fyrir höndum að raða niður öllum þeim störfum á þá fáu óbreyttu þingmenn sem ekki eru eða verða

ráðherrar. Stefnuyfirlýsingin ber með sér að byggt verði í meginatriðum á Hvítbókinni frá því í apríl 1995, enda er við samanburð mjög margt nánast eins í báðum þessum stefnuyfirlýsingum.

Í kosningabaráttunni lagði Frjálslyndi flokkurinn höfuðáherslu á að tekið yrði á fiskveiðistjórnarkerfinu, kvótakerfi sem hefur innbyggt frjálsa sölu á aflahlutdeild, þ.e. óveiddum fiski í sjó, og veiðiréttinum, aflamarkinu sem hægt er að leigja burt innan árs fyrir herra verð en fæst í beinni sölu fiskaflans til vinnslu innan lands. Við þingmenn Frjálslynda flokksins teljum að hagsmunir sjávarbyggðanna allt í kringum land og fólksins sem hefur atvinnu af fiskveiðum og fiskvinnslu sé í stórhættu verði ekki tekist sem fyrst á við þau miklu vandamál sem kvótasalan úr sjávarbyggðum hefur leitt af sér og mun að öllu óbreyttu halda áfram að búa til nýtt og endurtekið upplausnarástand. Upplausnarástand í atvinnumálum sem gæti orðið í þriðja sinn t.d. á Bíldudal og annað sinn á Þingeyri á fáum árum, svo dæmi sé tekið af byggðum sem nú eru kvótalausar eða kvótalitlar.

Í stjórnarsáttmála síðustu ríkisstjórnar sagði orðrétt, með leyfi hæstv. forseta: „Að mestu skal byggt á aflahlutdeildarkerfi í sjávarútvegi.“

Það gekk eftir og kvótakerfið var látið yfirtaka línu- tvöföldunina og á steinbít. Í smábátakerfinu á nú að kvótasetja ýsu, ufsa og steinbít þann 1. sept. árið 2000.

Kvótabraskkerfinu var mjög vel framfylgt af ríkisstjórn á síðasta kjörtímabili og um það voru háðar harðar kjaradeilur. Við kynningu á stjórnarsáttmálanum fyrir fjórum árum um sumarmál 1995 varaði ég við því að stefna síðustu ríkisstjórnar mundi valda byggðavanda og átökum og ósætti með þjóðinni. Því miður er þannig komið. Nú er sagt í stefnuyfirlýsingu ríkisstjórnarinnar, með leyfi hæstv. forseta: „Að vinna að sem víðtækastri sátt um fiskveiðistjórnunarkerfið.“

Hæstv. forsrh. sagði í ræðu sinni m.a., með leyfi hæstv. forseta, að treysta ætti stöðu íslensks sjávarútvegs og jafnframt að tryggja frið um hann. Nauðsynlegt væri að setja skýrar og skilmerkilegar reglur sem sjávarútvegurinn geti búið við til lengri tíma. Einnig sagði hæstv. forsrh.: „Við endurskoðun á ramma sjávarútvegsins ætla menn sér að skoða ítarlega öll þau gagnrýnisatriði sem sett hafa verið fram á undanförnum árum og meta hversu raunhæf þau eru, hversu sanngjörn þau kunna að vera, og bregðast við með skynsamlegum hætti.“

Út úr þessum orðum, sem birtast í stefnu nýrrar ríkisstjórnar, má sem sagt með góðum vilja lesa sáttatón og í orðum hæstv. forsrh. vill hann tryggja frið um skilmerkilegar, skýrar reglur til lengri tíma þar sem tekið verði tillit til raunhæfra gagnrýnisatriða af sanngirni. Þannig skil ég málið.

Ekki ætla ég að hafna því að sátt verði náð um sjávarútvegs málin. Til þess er ég m.a. hingað kominn. Sú sátt verður að tryggja rétt fólksins í sjávarbyggðunum til þess að hafa traustan atvinnurétt til fiskveiða á eigin strandveiðiflota og vinnslu úr þeim afla. Það verður ekki gert með núverandi útfærslu á kvótabraskkerfi sem beinlínis vegur aftur og aftur að hagsmunum fólks á landsbyggðinni. Byggðamálin eru svo náatengt atvinnuréttindum fólks í undirstöðunni, fiskveiðum og vinnslu, að það er tömt mál að tala um viðhald eða eflingu byggðar án þess að tryggja jafnframt atvinnurétt fólks til sjávar og sveita. Nýsamþykkt þál. um að treysta byggð í landinu er til lítills ef undirstöðuna vantar.

Ég fletti í gær Sjómannadagsblaði sem gefið var út í Grindavík. Þar segir í ávarpi Arnþjórs Gunnarssonar, með leyfi hæstv. forseta:

„Ég held að allir séu sammála um að í dag sé fiskveiðistjórnunarkerfið mál mála. Kjarabarátta sjómanna hefur undanfarin ár nær eingöngu beinst að því að lagfæra misbresti þess sem bitnað hafa á sjómönnum sem hlunnfarnir hafa verið vegna kvótakaupa eða annarra ranginda tengdum kvótakerfinu. Það er líka vitað mál að braskarar hafa eyðilagt þetta kerfi, þó svo að hinn almenni útgerðarmaður hafi ekki tekið þátt í því. Þá er líka óþolandi að einstaklingar geti lagt heilu byggðirnar í rúst með því einu að selja veiðiheimildir úr byggðarluginu. Í smærri byggðum standa svo sjómennirnir og verkafólkið eftir með verðlaus hús, eignir sem enginn vill kaupa og atvinnulausir í þökkabót.“

Þrátt fyrir að einhverjir einstaklingar vilji byrja útgerð á staðnum er það algjörlega vonlaust þar sem nýliðun í útgerð er ekki gerleg. Bátur, sem kostar 100 millj. kr., þarf u.þ.b. 400–500 tonn af þorskvóta og kostar slíkt fjórum til sex sinnum meira heldur en skipið sjálft. Það geta allir séð hversu vonlaust þetta dæmi er.

Kvótakerfið er þó búið að sanna sig. Það var sett á til verndunar fiskstofnum. Það hefur ekkert með það að gera í dag nema síður sé og hefur einungis stuðlað að verri umhirðu sjómanna um fiskimiðin, úrkasti afla og viðstöðulausri sóknarstýringu í aðrar tegundir heldur en þorsk. Karfastofninn er gott dæmi um þetta, nærri því útdaudur, og eru ýsu- og ufsastofnar á svipaðri leið. Það er enginn vafi í mínum huga að þessu verður að breyta og megum við ekki láta skammtímasjónarmið um gróða ráða ferðinni. Ég hef heyrt í mönnum sem eru svo heitir út í þetta kerfi að þeir mundu styðja Sverri Hermannsson og jafnvel þann „svarta“ sjálfan ef það mætti verða til þess að breyta kerfinu.

Þegar svona er komið hljóta allir að sjá að eitthvað hlýtur að vera að. Það er því mál til komið að stjórnmalamenn fari að opna augun og gera eitthvað í málunum.“

Þetta var sagt á sjómannadaginn fyrir einu ári. Þarna er vandanum vel lýst frá sjónarhóli þess sem lifað hefur af fiskveiðum og sér ekki með hvaða rökum á að byggja áfram á núverandi kvótabraskkerfi.

Það hefur vissulega gerst fyrir daga kvótans að útgerð kæmist í greiðsluþrot eða yrði gjaldþrota, skipið jafnvel selt úr byggðinni. Hins vegar er einn veigamikill munur á í kvótakerfinu nú frá því sem áður var. Nú er ekki nóg að safna saman hæfum mönnum, skipstjóra, vélstjóra og öðrum dugandi sjómönnum og byrja að nýju að gera út og veiða fisk og verka. Kaupa þarf sameignina af þeim sem nú eiga kvótann.

Ég þekki vel til í lítilli byggð vestur á fjörðum. Þar var keyptur japanskur skuttogari árið 1972. Hann kostaði þá heimkominn 125 milljónir en á verðlagi dagsins í dag mundi það leggja sig á um 500 millj. kr. Útborgun var 10% og skipið heimkomið, tilbúið á veiðar. Í dag væri útborgun með sömu kjörum 50 milljónir fyrir skipið heimkomið, tilbúið til veiða.

Þá komum við að kvótanum. Árið 1972 gátu menn hafið útgerð og fiskveiðar án þess að kaupa kvóta af næsta manni. Í dag þarf að borga 2,4 milljarða fyrir u.þ.b. 3 þús. þorsgildistonn, sem er sá afli sem þarf á skipið hvert ár. Það er gjörsamlega vonlaust að rífa upp atvinnu í plássi með því að borga 2,9–3 milljarða fyrir skip og kvóta. Kerfið er

orðið lokað eignakerfi fárra sem hafa í dag alræðisvald, um hagsmuni fólksins og byggðarlaganna í hendi sér.

Hæstv. forseti. Ef það er vilji hæstv. ríkisstjórnar að taka raunverulega til hendi við að tryggja rétt fólks í sjávarbyggðum til að öðlast á nýjan leik rétt til veiða og vinnu í heimabyggð, þar sem fólk vill búa ef atvinna er trygg, þá viljum við í Frjálslynda flokknum vinna að þannig réttlæti. Um framhald kvótabraskins verður ekki sátt við þingmenn Frjálslynda flokksins. Ef ætlunin er að standa þannig að málum þá á a.m.k. að segja fólki að stefnan sé að leggja byggðir í eyði á Íslandi, víðar en á Hornströndum.

[21:21]

#### Dómsmálaráðgjafar (Sólveig Pétursdóttir):

Hæstv. forseti. Góðir tilheyrendur. Þegar ég, á þessu vori, tek við stjórn ráðuneytis dóms- og kirkjumála eru mér efst í huga þær miklu breytingar sem orðið hafa á þeim málaflokkum á þessum áratug og fyrirrennari minn í starfi, Þorsteinn Pálsson, hafði forustu um að hrinda í framkvæmd. Þær breytingar sem gerðar hafa verið á dómstólaskipan og réttarferli hafa skapað okkur eitt skjótvirkasta dómstólakerfi álfunnar. Mikilvægar breytingar hafa einnig verið gerðar á skipulagi löggæslunnar sem tryggja okkur auknið öryggi borgaranna. Markmið okkar er að tryggja það öryggi með uppbyggingu grenndarlöggæslu og bættu samstarfi lögreglu og almennings. Ríkisstjórnin mun halda áfram endurbótum á réttarfaralögum og refsilögum í framhaldi af þeim breytingum sem þegar hafa verið gerðar.

Miklar breytingar hafa verið gerðar á fangelsinu á Litla-Hrauni og jafnframt hefur refsíúrræðum verið fjölgað með því að taka upp svokallaða samfélagsþjónustu. Áfram verður áhersla á úrbætur m.a. á sviði refsifræmleikis svo að loks verði hægt að loka meira en aldar gömlu hegningarhúsi í Reykjavík.

Landhelgisgæslan hefur verið eflað á síðustu árum með bættum flugvélakosti og nú er komið að eflingu skipastóls hennar. Ríkisstjórnin tók á síðasta ári ákvörðun um að láta hefja byggingu nýs varðskipa og verður það stærra og öflugra en þau varðskip sem við notum nú.

Það hafa orðið miklar breytingar á stjórnsýslu kirkjumála, breytingar sem miða að því að efla sjálfstæði þjóðkirkjunnar gagnvart ríkisvaldinu. Þegar við fögnum þúsund ára kristni hér á landi þá stendur þjóðkirkjan sterk og vel búin til að leiða trúarlíf þjóðarinnar á nýju árþúsundi.

Í stefnuýfirlýsingu ríkisstjórnarinnar er því heitið að gerð verði áætlun um sérstakt átak gegn fíkniefnavandanum í samstarfi við foreldra og skóla, frjáls félagasamtök á sviði forvarna og meðferðarúrreka, auk sveitarfélaga, íþrótt- og ungmennafélaga. Þeir meginþættir sem unnið verður að eru auknar forvarnaaðgerðir, samræming starfsemi lögreglu og tollgæslu og fjölgun meðferðarúrreka fyrir unga fíkniefneytendur. Ég vil leggja áherslu á stuðning okkar sjálfstæðismanna við þessa stefnu. Þar verði sigur að vinnast.

Svo vikið sé frá dóms- og kirkjumálum að öðrum viðfangsefnum sem ríkisstjórnin hyggst einnig fást við á nýbyrjuðu kjörtímabili má nefna endurskoðun á almannatryggingakerfinu og samspili þess við skattkerfið og réttindakerfi lífeyrissjóðanna. Hér er markmiðið að einfalda alla stjórnsýslu og samræma til hagsbóta fyrir bótáþega. Ríkisstjórnin mun leggja sérstaka áherslu á að bæta hag tekjulágra öryrkja og aldraðs fólks. Við munum einnig kappkosta að tryggja landsmönnum áfram greiðan aðgang að heilbrigðisþjónustu

og bæta í því sambandi rekstur heilbrigðisstofnana þannig að nýjungar og fjölbreytni í þjónustu fái notið sín og faglegur metnaður í starfi heilbrigðisstarfsfólks fái útrás.

Í nýfstaðinni kosningabaráttu var hörd hríð gerð að verkum fráfarandi ríkisstjórnar og dregin upp sú mynd að í þjóðfélaginu ríkti miður gott ástand. Þessari sýn stjórnarandstöðunnar höfnuðu kjósendur. Það hefur m.a. orðið til þess að Ingibjörg Sólrún Gísladóttir borgarstjóri hefur séð ástæðu til þess að taka baráttusystkini sín í Samfylkingunni til bæna í viðtali sem blaðið Dagur átti við hana um síðustu helgi og hér hefur áður verið vitnað til. Þar segir Ingibjörg m.a. að ímyndin sem dregin var upp í kosningabaráttunni sé ekki það þjóðfélag sem blasi við almenningi og samfylkingarfólki hafi verið of upptekið af dægurmálprasi í stað þess að draga upp mynd af framtíðinni og viðfangsefnum hennar. Allt tal hér í kvöld um óljósa stefnu ríkisstjórnarinnar, móðusögu og nýju fötin keisarans virðist því hitta Samfylkinguna mest fyrir sjálfa. Orð hv. þm. Steingrims J. Sigfússonar um NATO koma hins vegar engum á óvart. Stefna hans er þó skýr. Hann hefur alltaf verið á móti veru Íslands í Atlantshafsbandalaginu, andstætt vilja meiri hluta þjóðarinnar.

Málflutningur stjórnarandstöðunnar hefur líka verið ótrúverður þar sem fullyrt er að hið stöðuga efnahagsástand þjóðarbúsins sé að fara úr böndum. Nefnd eru dæmi um hækkunar sem stafi af ákvörðunum Alþingis um fjármögnun nauðsynlegrar vegagerðar og hækkunar tryggingariðgjalda sem a.m.k. að hluta til stafa af ákvörðunum Alþingis um að bæta rétt þeirra sem fyrir bifreiðaslysum verða. Síðara atriðið er reyndar enn í sérstakri athugun hjá eftirlitsstofnun þeirri sem fjallar um váttryggingarstarfsemi.

Verðlag verður aldrei fryst, hvorki hér á landi né annars staðar. Það tekur breytingum en við jafnvægisástand bæta lækkunar upp hækkunar þegar til lengri tíma er litið. Aðalatriðið er að sú efnahagsstefna sem fylgt er sé traust og það er hún svo sannarlega.

Stefna ríkisstjórnarinnar er að leysa aðkallandi vandamál þjóðfélagsins í markvissum skrefum sem byggð eru á góðum undirbúningi og fjárhagslegri getu ríkissjóðs. Þannig verður uppbygging þjóðfélagsins farsæl og á traustum grunni byggð. Við ætlum ekki að senda komandi kynslóðum reikninginn fyrir framkvæmdum okkar og neyslu heldur ætlum við að skila þeim góðu búi sem gerir þeim kleift að takast á við og sigra þau vandamál sem að þeim kunna að steðja. Stöðugleiki í efnahagsmálum skapar skilyrði fyrir áframhaldandi hagvexti og sparnaði.

Við sjálfstæðismenn höfum barist fyrir jafnrétti allra þjóðfélagsþegna og þar á meðal jafnrétti kynjanna til starfa. Við hljótum því að fagna því að nú skuli 22 konur hafa verið kjórnar á þing eða tæplega 35% þingmanna. Við ríkisstjórnarmyndunina var það ákveðið að í ríkisstjórninni skuli í fyrstu sitja þrjár konur og síðan fjórar eða þriðjungur ráðgjafar. Við erum því að nálgast það mark að hlutfall karla og kvenna í helstu valdastofnun þjóðarinnar verði svipað og hlutfall kynjanna er með þjóðinni þótt þar hljóti að sjálfsögðu að verða einhver frávik til beggja átta í framtíðinni.

Í stjórnarsáttmála ríkisstjórnarinnar er lögð mikil áhersla á að tryggja jafnrétti kvenna og karla í hvívetna, t.d. með lengingu fæðingarorlofs og jöfnum rétti fedra og mæðra til töku þess.

Hæstv. forseti. Það er bjart yfir þeirri ríkisstjórn sem nú hefur tekið við stjórnartaumunum á Íslandi. Hún einkennist

af krafti og stöðugleika. Stefna hennar er traust og trúverðug. Myndun ríkisstjórnarinnar er rökrétt afleiðing af kosningaúrslitunum og verkin munu sýna að þjóðin kaus rétt, hún valdi þann kost sem farsælastur er fyrir almenning í landinu

[21:29]

#### **Þórunn Sveinbjarnardóttir:**

Herra forseti. Góðir tilheyrendur. Það var með nokkurri tilhlökkun að nýr þingmaður nálgadist stefnuræðu hæstv. forsrh. sem hér er til umræðu. Ég verð hins vegar að viðurkenna að við lesturinn snerist tilhlökkunin á augabragði í vonbrigði.

Ríkisstjórn Sjálfstfl. og Framsfl. er hvorki fersk né ný. Hugmyndir hennar, stefnumál og yfirbragð bera þess merki. Ég fæ ekki betur séð en liðsmenn hennar séu nokkuð móðir í upphafi nýs kjörtímabils. Ef til vill er þar harðvítugri baráttu um ráðherrasæti um að kenna.

Stefnufyrirlýsing ríkisstjórnarinnar er þó um margt atvígisvert plagg en aðallega vegna þess sem ekki í því stendur. Eftir þriggja vikna yfirlegu færustu samningamanna leit dagsins ljós dauflægur texti þar sem ekki örlar á frumlegri hugsun, hvað þá framtíðarsýn fyrir íslenska þjóð.

Meginatriði stefnu ríkisstjórnarinnar eru almennt orðuð og oft ekki ljóst hvert menn eru að fara í bollaleggingunum. Stjórnin telur það að öllum líkindum kost að á hinni almennu stefnu má byggja margvíslegan málalíbúnað. Það munu landsmenn vísast fá að reyna á næstu missirum. Með þessum hætti er einnig auðvelt að saka hvern þann sem hreyfir mótmælum við hinni almennu stefnu um að vera andsnúinn framþróun og blómlegu, eða skyldi ég segja fjórlegu efnahagslífi.

Líklega er stefnufyrirlýsing ríkisstjórnarflokkanna merki-legust fyrir þær sakir að í henni er hvergi tekið á meginviðfangsefnum samtímans. Umhverfismál, jafnréttis- og mannréttindamál og staða Íslands í samfélagi þjóðanna eru afgangsstærðir í stefnu ríkisstjórnar Íslands og helst á henni að skilja að ítarleg umfjöllun um slík meginviðfangsefni heyrir til sparðatínings. Því spyr ég, herra forseti: Hvert stefnir í þessum veigamiklu málaflokkum? Hvernig hyggst stjórnin ná því sem kallað er „ásættanleg niðurstaða um sérmaalandsins“ svo hægt sé að gerast aðili að Kyoto-bókuninni? Gott væri ef hæstv. umhrv. legði fram hugmyndir sínar um hvernig komast eigi að viðunandi niðurstöðu svo að hægt sé að fjalla um málið á hinu háa Alþingi og í samfélaginu.

Ekkert skal gert til þess að tryggja sameign þjóðarinnar á auðlindum lands og sjávar. Undir stjórn Sjálfstfl. og Framsfl. munu almannahagsmunir áfram fyrir borð bornir í umhverfis- og auðlindamálum.

Jafnréttismálin, hinn rauði þráður stjórnmála samtímans, eru ekki spunnin í stefnu stjórnarinnar. Hvar er aðgerðaáætlun um lengingu fæðingarorlofs? Hvernig hyggst ríkisstjórnin tryggja feðrum sjálfstæðan rétt í þeim efnum? Í stuttu máli sagt skilar stjórnin auðu í jafnréttismálum. Líklega telja menn sig góða að hafa loks tekist, árið 1999, að fjölga konum í ríkisstjórn. Meira að segja Sjálfstfl. hefur skipað eina konu sem ráðherra. En hæstv. forseti, svo gott sem það nú er þá er það ekki nóg ef engin fylgir jafnréttisstefnan.

Það er umhugsunarefni að utanríkisstefna stjórnarinnar ber þess lítul merki að tíu ár eru liðin frá lokum kalda stríðsins. Gjörbreytt heimsmýnd krefst þess að Íslendingar skoði rækilega stöðu sína og hlutverk á vettvangi alþjóðamála. Skelfilegt stríð hefur geislað á Balkanskaga, stríð sem við

Íslendingar berum jafnmikla ábyrgð á og aðrar aðildarþjóðir Atlantshafsbandalagsins. Milljón manns eru á flóttu í Evrópu og óvíst er hvort nokkur þeirra fær tækifæri til að snúa heim áður en ný öld gengur í garð. Enn situr Slobodan Milosevic forseti Júgóslavíu við völd í Belgrad. Hér gefst ekki ráðrúm til þess að ræða ítarlega hinar geigvænlegu afleiðingar hernaðarins á Balkanskaga. En óhætt er að draga þá ályktun af darraðardansi undanfarinna vikna að íslensk þjóð eigi að einbeita sér að alþjóðasamvinnu á friðvænlegri vettvangi en þeim er býðst við herstjórnarborð Atlantshafsbandalagsins. Stríðið í Kosovo kallar á endurmat á stöðu okkar í Evrópu og því hvaða leiðir við teljum vænlegar til samskipta við önnur ríki.

Herra forseti. Örlög kosningaloforða Framsfl. eru rannsóknarefni nú í þingbyrjun. Hæstv. forsrh. gerði óábyrgan leik með orð að umfjöllunarefni í ræðu sinni. Þar hitti hæstv. ráðherra loks naglann á höfuðið, enda hljóta kosningaloforð Framsfl. næsta dapurleg örlög í stefnufyrirlýsingunni títtnefndu. Þeir fjölmörgu foreldrar sem hafa þungar áhyggjur af fíkniefnavanda barna sinna hljóta að spyrja hvað orðið hafi um milljarðinn, þúsund milljónirnar sem Framsfl. lofaði til baráttunnar við vímuefnavandann. Í stjórnmarsáttmálanum er þá upphæð hvergi að finna.

Hæstv. forseti. Fyrir Samfylkingunni og stuðningsfólki hennar um allt land liggja mörg brýn verkefni. Á næsta ári, aldamótaárinu 2000, mun samfylkingarfólk stíga sögulegt skref inn í framtíðina með stofnun nýrrar stjórnmálahreyingar, fjöldahreyingar sem gengur í takt við þá tíma sem við lifum á. Með almannahagsmunum að leiðarljósi munu þingmenn Samfylkingarinnar, stærsta stjórnarandstöðuafslins, hvergi draga af sér í þágu lýðræðis og mannréttinda. Aðeins þannig verður Ísland að sönnu land tækifæranna.

[21:35]

#### **Jón Kristjánsson:**

Hæstv. forseti. Góðir tilheyrendur. Ég óska nýkjörnum þingmönnum velfarnaðar í störfum, ekki síst þeim sem nú setjast á Alþingi í fyrsta sinn. Gamalt málteki segir að tímarnir breytist og mennirnir með. Íslenska þjóðin hefur upplifað breytta tíma á þeirri öld sem nú er að ljúka. Þetta hefur áhrif á einstaklinginn, framgöngu hans og skoðanir á þjóðmálum.

Engum blandast hugur um að fyrri hluti þessarar aldar var frjór tími. Ísland fékk fullveldi og síðan fullt sjálfstæði. Þjóðin átti sér drauma, hugsjónir og tækifæri. Þetta leiddi ekki eingöngu af sér framfarir í efnahagsmálum og stjórnsýslu heldur einnig í menningu og listum. Við búum enn í dag að þessari arfleifð, hún fylgir okkur inn í nýja öld.

Framsfl. hefur nú lagt upp í nýja vegferð í stjórnmarsamstarfi við Sjálfstfl. Ný samstarfsfyrirlýsing hefur verið gefin út undir yfirskriftinni: Í fremstu röð á nýrri öld. Hvað þýðir þetta? Hvernig rímar þetta við þær hugsjónir sem við viljum hafa að leiðarljósi? Í hverju viljum við vera fremstir?

Líkt og forfeðurnir við upphaf þeirrar aldar sem nú er að líða höfum við sem nú lifum drauma um að bæta þjóðfélagið. Aðstæður eru ólíkar því sem var fyrir einni öld. Eigi að síður eru markmiðin skyld þótt aðferðirnar við að ná þeim kunni að vera aðrar en áður og ný viðfangsefni blasi við. Ég vil minna á nokkur grundvallarmarkmið sem við framsóknarmenn viljum vinna að.

Við teljum að sú samstarfsfyrirlýsing um stjórnmarsamstarf sem nú liggur fyrir sé tæki fyrir okkur til að koma hugsjónum okkar í framkvæmd. Þær hugsjónir eru um fulla atvinnu fyrir

alla landsmenn. Þær hugsjónir eru um velferðarþjóðfélag þar sem þeim er búið öryggi sem höllum fæti standa í samfélaginu. Þær hugsjónir eru um að lifa í blönduðu samfélagi borgar og dreifðrar byggingar þar sem kostir borgarsamfélags og dreifbýlis fá að njóta sín. Þær hugsjónir eru um frelsi til að velja sér menntun, atvinnu og framtíð án tillits til aðstæðna svo sem búsetu eða efnahags. Þær hugsjónir eru um opin og sem hindranaminnst samskipti við aðrar þjóðir á sem flestum sviðum. Þær hugsjónir eru um að hafa mannréttindi í heiðri. Þær hugsjónir eru um opið og frjótt samfélag þar sem menning og sköpunarkraftur fá að njóta sín.

Leiðin til að ná þessum markmiðum byggist á mörgum þáttum. Hún byggist m.a. á því að nýta auðlindir lands og sjávar með sjálfbærum hætti, vernda fiskstofnana um landið jafnframt nýtingu þeirra gæða og ná málamiðlun milli umhverfis- og nýtingarsjónarmiða um nýtingu orku. Sú málamiðlun getur aldrei byggst á því að annar aðilinn hafi allt sitt fram.

Önnur leið er að nýta það hugvit og mannaud sem býr með þjóðinni, ekki síst æsku landsins. Möguleikarnir á þessum sviðum eru takmarkalausir í nútímasamfélagi. Árangur þeirrar viðleitni blasir víða við nú þegar. Við höfum eins og aðrar vestrænar þjóðir veðjað á lögmál markaðarins og samkeppninnar til að ná betri lífsgörum. Hins vegar megum við aldrei missa sjónar á því að markaðurinn og samkeppnin eru tæki til að þjóna félagslegum markmiðum um jöfnuð í samfélaginu en ekki til að hámarka arð hinna fáu.

Ábyrg efnahagsstjórnun er forsenda fyrir framförum og markmiðin sem ég nefndi verða ekki aðskilin frá henni. Stundum er því haldið fram að efnahagsmál taki of mikið rúm í þjóðfélagsumræðunni en aðrir þættir víki til hliðar. Staðreyndin er sú að hið góða sem við viljum gera byggist á því að atvinnulífið í landinu sé öflugt, geti greitt fólki lífvænleg laun fyrir vinnu sína og lagt til sameiginlegra þarfa í samfélaginu. Nauðsynleg framlög til mennta og menningar, heilbrigðis- og tryggingamála byggjast á þessu.

Fjölbreyttni í atvinnulífi er nauðsynleg. Íslenskt atvinnulíf hefur verið einhæft og er svo víða enn. Það er ekki mögulegt fyrir þjóð sem vill breikka grundvöllinn að hafna aukningu í einni atvinnugrein og ætla að bæta það upp á annan hátt. Þess vegna þarf að leita leiða til að auka orkunýtingu jafnframt því sem við leitum leiða til að auka ferðaþjónustu svo dæmi séu nefnd af atvinnugreinum sem eru bornar saman undir formerkjum annaðhvort/eða. Þetta verður að gerast á þeim forsendum um nýtingu auðlinda sem ég nefndi í upphafi máls míns.

Við þurfum á því að halda að sýna aðhald á öllum sviðum útgjalda. Það gildir ekki eingöngu um ríki og sveitarfélög, þetta gildir um einstaklinga og fyrirtæki. Ef tekst að skapa hugarfarsbreytingu um þetta þarf ekki að hafa áhyggjur af stöðugleikanum í samfélaginu miðað við að ekki komi til ný ytri áföll. Það þarf að halda áfram að greiða niður skuldir og beita ríkisvaldinu til að stuðla að stöðugleika.

Hér á háttvirtu Alþingi er staðan breytt. Formaður Samfylkingarinnar hefur hælt sér af því að hún sé orðin stór flokkur á Alþingi. Þessi stóri flokkur hefur enn þá ekki áttað sig á því hvað hann vill verða. Börnin velta því fyrir sér hvað þau eigi að verða þegar þau eru orðin stór. Formaður Samfylkingarinnar segir að Samfylkingin sé orðin stór en hún veit ekki hvað hún ætlar að verða, hvort hún ætlar að verða flokkur eða ekki.

Stefna Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs, er að

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

draga lappirnar um allar breytingar í samfélaginu. Formaður þeirra samtaka er þeirri stefnu trúir. Í raun hefur ekkert annað gerst en að stjórnarandstaðan hefur klofnað og inn eru komnir nýir flokkar.

Herra forseti. Það er ástæða til þess að horfa með hjart-sýni til nýrrar aldar. Tækifærin blasa við. Við eigum ekki að sitja hjá í samfélagi þjóðanna. Við eigum að ganga fram undir þeim formerkjum að við höfum eitthvað til málanna að leggja. Við eigum að ganga fram undir merkjum frelsis, mannréttinda og lýðræðis og leggja öllum þessum lífsgildum lið. Þá mun okkur vel farnast. — Góðar stundir.

[21:42]

#### Þuríður Backman:

Hæstv. forseti. Góðir áheyrendur. Verkefni sumarþings eru fá en verkefni ríkisstjórnar og Alþingis bíða í þjóðféláginu og þola mjög litla bið.

Stjórnarflokkarnir leggja áherslu á samheldni og ein-drægni þjóðarinnar og samvinnu vinnuveitenda og launþega, dreifbýlis og þéttbýlis. Svo mikill munur er nú á kjörum fólks á landsbyggðinni og höfuðborgarsvæðinu að það verður að gera sérstakt átak til að draga úr því. Mikilvægt er að þær aðgerðir miði að styrkingu byggða og stöðvi þá búseturöskun sem í gangi er. Þá fyrst verður hægt að tala um samvinnu dreifbýlis og þéttbýlis.

Mismunur á kjörum fólks á landsbyggðinni og höfuðborgarsvæði kemur m.a. fram í lægri launum á landsbyggðinni, bæði karla og kvenna, og þá sérstaklega lægri launum kvenna. Munurinn kemur einnig fram í húshitunarkostnaði, vöruverði, kostnaði við nám og námsaðstöðu, auk verðfylla eigna á stöðum þar sem búseturöskunin hefur verið viðvarandi eða atvinnuöryggið er í hættu. Sú þjónusta sem þarf að vera til staðar til að halda uppi öflugu velferðarkerfi verður að vera jafnaðgengileg fyrir alla hvar sem þeir búa. Því setjum við í Vinstri hreyfingunni – grænu framboði alvarlegan fyrirvara við sölu ríkisfyrirtækja svo sem Landssímans, sem fyrirhugað er að selja á næstunni.

Menntun er lykilorð að bættum kjörum og afkomu okkar á nýrri öld. Fjarnám og rafræn upplýsingatækni getur skipt okkur sköpum og nýst mörgum sem annars hefðu ekki haft möguleika á námi eða atvinnu. Fjarnám, hversu gott sem það kann að vera, kemur aldrei í stað lifandi menntastofnunar og því verður áfram að styrkja framhaldsskóla og háskólastofnanir um allt land. Rekstur fámennari framhaldsskóla er erfiður. Það verður að tryggja þeim rekstrargrundvöll svo þeir séu samkeppnisfærir við fjölmennari skóla í framboði á námsgreinum, ráðningu kennara og viðhaldi og uppbyggingu húsnæðis.

Nauðsynlegt er að efla verk- og tæknimenntun svo að þjóðin verði samkeppnisfær með innlenda framleiðslu. Sérstaklega þarf að efla námið á landsbyggðinni þar sem þróunin hefur orðið sú að verknám hefur að mestu flust hingað í höfuðborgina.

Því fjölbreyttara sem námsframboðið er heima í héraði eða í næsta nágrenni því líklegra er að ungt fólk velji sér búsetu og vinnu utan höfuðborgarsvæðisins. Þetta hefur glögglega komið í ljós í samanburði á staðarvali nema úr Háskóla Íslands og Háskóla Akureyrar.

Hæstv. forseti. Stöðugleiki í ríkisbúskap og óheft frjálsræði í viðskiptum getur stangast á. Góðari undanfarinna ára sem skapaðist að miklu leyti af ytri aðstæðum er nú ógnað af sömu aðstæðum að því viðbættu að margir hafa notað meiri fjárráð til fjárfestinga í stað sparnaðar. „Frelsi til

athafna, frelsi til að kaupa.“ Heilsíðuauglýsingar bjóða vörur á raðgreiðslum og/eða veltukortum. — „Kauptu nýjan bíl og borgaðu seinna.“ Þetta svokallaða frelsi er að fara illa með margar fjölskyldur, sérstaklega ungt fólk sem áttar sig ekki á vaxtabyrði lána.

En það eru ekki allir sem hafa grætt í góðærinu og atvinnu og heilsu margra er ógnað í ótryggu atvinnuumhverfi. Þar má sérstaklega nefna fólk í sjávarbyggðum. Sala og leiga kvóta hefur kippt undan atvinnuöryggi fólks í heilu byggðarlögum. Á þeim stöðum þar sem rótgróin fyrirtæki eru til staðar getur fólk ekki einu sinni verið öruggt því að það ræður engu um það hvort eða hvenær kvótinn verður seldur frá staðnum. Þessu verður að breyta meðal margs annars við endurskoðun fiskveiðilöggjafarinnar.

Auk aldraðra og öryrkja má nefna að staða margra bænda og þá sérstaklega sauðfjárbænda er mjög alvarleg og verður hið allra fyrsta að bæta þar úr með marghátuðum aðgerðum. Draga má í efa að flutningur Byggðastofnunar yfir í iðnrn. sé til þess fallinn að styrkja stöðu stofnunarinnar. Íslenskar landbúnaðarafurðir standast fyllilega samanburð við erlendar hvað hollustu varðar og ef eitthvað er þá eru þær hollari, a.m.k. eru þær að mestu lausar við eiturefni og genabrengrun. Því þarf að fullvinna landbúnaðarvörur eftir nútímakröfum með útflutning að markmiði og skapa með því traustari framleiðslugrundvöll og meiri ásamt fjölbreyttari atvinnu.

Sama gildir um vinnslu sjávarfangs. Á sviði hugvits og verkunnáttu eigum við að byggja upp undirstöðu fyrir atvinnu á nýrri öld og færa okkur inn á framleiðslu sem byggir á sjálfbærri nýtingu auðlindanna í stað þess að horfa á einstakar lausnir á sviði stóriðju og stórvirkjana.

[21:48]

#### Sverrir Hermannsson:

Herra forseti. Ég vil byrja á að óska hæstv. forseta vel-  
farnaðar í starfi. Ég minnst þeirra stunda sem við áttum samstarf saman í þessum stól sem hann situr nú í. Það voru skemmtilegir tímar sem við upplifðum á ýmsa vegu en það bíður betri tíma að rifja það upp sérstaklega. En ég óska góðrar samvinnu við hann og mun að mínu leyti leggja mig fram um að hún megi fara vel úr hendi.

Frjálslyndi flokkurinn styður ekki ríkisstjórn Sjálfstfl. og Framsfl. sem sett hefur verið á laggirnar né veitir henni hlutleysi að heldur. Flokkurinn mun taka afstöðu til málefna eftir eðli þeirra og innihaldi en ekki eftir því hvaðan þau kunna að vera ættuð og meta þau út frá höfuðstefnumiðum flokksins sjálfs.

Ég verð að játa að mér fannst innihald stefnuræðu hæstv. forsrh. rýrt í roðinu. Vikum saman hermdu fréttir að varaformenn flokkanna sætu sveittir við daga og nætur að þæfa og þaulræða mörk og mið ríkisstjórnarflokkanna. Þegar fæðingarhríðunum lauk fæddist lítið annað en ofurlítið bjagað eintak af stjórnarsáttmála flokkanna frá því árið 1995. Mönn-  
um er því nær að halda að varaformennirnir hafi allan tímann verið að fást við bilaðan fjölritara og annað ekki.

Stefnuræðan ber eindreginn keim af þeirri væðarvoð sem stjórnarflokkarnir hafa lengi tíðkað að vefja mál í og telja almenningi trú um að hér sé allt blúndulagt og í besta lagi, að ríkisstjórninni hafi tekist að ná óviðjafnanlegum árangri og að allt stefni í alsælu fyrir íslenska þjóð. Öll gagnrýni á gerðir stjórnvalda séu út í hött og til þess gerð eins og segir orðrétt í stefnuræðunni „að hræða fólk frá skynsamlegri hegðun“. Og mun hæstv. forsrh. e.t.v. eiga hér við þau býsn að óabyrgum

málþófsmönnum hafi tekist að hræða margan mann frá því að kjósa Framsfl. í kosningunum 8. maí.

Engum heilskyggnum manni dettur í hug að neita því að mjög margt hefur gengið okkur Íslendingum í haginn á undanförunum árum og áratugum. Það þarf ekki gamlan mann til að muna tímana tvenna á Íslandi. Íslenska þjóðbyltingin síðustu hálfa öldina á sér tæplega neina hliðstæðu, svo glæsilega hefur okkur skilað fram á veg í öllum búskaparhátum okkar. Það sæti síst á þeim sem hér talar að draga fjöður yfir þá staðreynd né heldur að láta liggja í þagnargildi að höfuðafllvaki þeirrar byltingar var hans gamli flokkur, Sjálfstfl. En forsendan fyrir því að honum tókst svo vel til var sú að þá var hann flokkur allra stétta, beitti sér fyrir að stétt vann með stétt þar sem hlutur lítilmagnans sat einnig í fyrirrúmi. Nú er þetta breytt. Nú hefur auðvaldið náð öllum undirtökum í þessum fyrrum frjálslynda flokki og skarar nú rösklega eld að sinni köku sem greinilegast kemur fram í því að lunginn úr þjóðaraudnum, sjávarfangið, er færður örfáum einstaklingum að gjöf. Og allt undir fána fiskverndar og hagræðingar því falsspámenirnir kunna sitt fag.

Ég játa að ég óttast þá mynd í ýmsum greinum sem við mun blasa þegar væðarvoð ríkisstjórnarflokkanna verður svipt af staðreyndunum. Ég óttast að væðarvoðin sem þeir ófu um fiskveiðistjórnarmál í kosningunum muni reynast skjóllaust áróðurshálín þegar til kastanna kemur.

Það vekur athygli að til stendur að skipa sérstaka nefnd til að endurskoða fiskveiðistjórnarlögin. Er hægt að fá rökstutt svar við því hvers vegna sjútvn. Alþingis er ekki falið verkefnið í hendur? Eða er þetta hin tíðkaða litilsvirðing fyrir löggjafarsamkundunni sem gengið hefur svo langt að menn hafa í flimtingum að við búum ekki lengur við þingbundna ríkisstjórn heldur stjórnubundið þing?

Herra forseti. Tíma mínum að þessu sinni er lokið og ég geymi niðurlag ræðu minnar til síðustu umferðar.

[21:54]

#### Samgönguráðherra (Sturla Bóðvarsson):

Herra forseti. Góðir áheyrendur. Ég vil nota þetta tækifæri til þess að óska landsmönnum öllum gleðilegs sumars og þakka fyrir þann mikla stuðning sem þeir veittu Sjálfstfl. í nýafstöðnum kosningum. Sá eindregni stuðningur veitti okkur þingmönnum flokksins og ráðherrum endurnýjað afl til þess að takast á við þau mörgu verkefni sem blasa við okkur í framfarasókn þjóðarinnar við aldaðhvörf. Stefneuræða forsrh. felur í sér fyrirheit um trausta landstjórn. Stjórnarflokkarnir hafa náð saman um stjórnarsáttmála sem er framhald af því samstarfi sem svo farsælega færði þjóðina fram til betri lífskjara en áður hefur þekkt hér á landi og við getum með sanni sagt að Ísland er í fremstu röð meðal þjóðanna á alla mælikvarða sem mælt er.

Þegar við byggjum á þessari góðu stöðu sem ekki var fengin átakalaust er mikilvægt að vanda vel næstu skref við landstjórnina og nýta sterka stöðu til þess að auðvelda okkur að takast á við sveiflur í efnahagslífinu sem við getum vissulega staðið frammi fyrir. Sagan segir okkur Íslendingum að við verðum að fara varlega til að búa í haginn, nýta auðlindir okkar af áræðni og fyrirhyggju og safna til mörgu árána. Það er vissulega sígildur sannleikur sem þjóðin getur ekki litið fram hjá.

Stjórnarsáttmálinn er hvatning til þjóðarinnar en um leið eru gefin ákveðin fyrirheit. Þar má nefna í fyrsta lagi að rík áhersla er lögð á jafnvægi í ríkisfjármálum og þannig

stuðlað að stöðugleika og hóflegum vöxtum á hinum frjálsa fjármagnsmarkaði. Í öðru lagi að hvatt verði til sparnaðar almennings með ívilnun í skattkerfinu. Í þriðja lagi að breytingar verði gerðar á skattkerfinu með lækkun eignarskatta á íbúðarhúsnæði, dregið úr tekjutengingum barnabóta og þannig dregið úr jaðaráhrifum skattkerfisins. Í fjórða lagi vil ég nefna að einkavæðingu verði haldið áfram með sölu ríkisfyrirtækja og andvirði þeirra nýtt til þess að lækka skuldir, fjármagna sérstök verkefni í samgöngumálum og til að efla upplýsingasamfélagið. Í því sambandi vil ég sérstaklega nefna aðgerðir til þess að hraða uppbyggingu fjarskiptanetsins um landið allt þannig að styrkja megi upplýsingabrautina sem gegnir vaxandi og mjög mikilvægu hlutverki, ekki síst í upplýsingaiðnaði fyrir hinar dreifðu byggðir. Þannig verði sköpuð skilyrði til þess að auka fjölbreytni atvinnulífsins og útflutningsgreina á grundvelli menntunar og aukinnar þekkingar.

Í kosningabaráttunni voru byggðamál mjög til umræðu. Samþykkt byggðaaætlunar markaði vissulega tímamót og þau áform sem henni fylgja eru mikilvæg. Engu að síður verður að kalla fleiri en ríkisvaldið eitt til aðgerða. Sveitarfélögin hljóta að hafa hlutverki að gegna og atvinnulífið einnig svo takast megi að snúa byggðapróuninni við. Þar hljóta sveitarfélögin á höfuðborgarsvæðinu að hafa skyldur, enda getur það ekki verið í þágu íbúa höfuðborgarsvæðisins að byggðapróun verði þannig að landið sporðreisist undan fólksflutningum á höfuðborgarsvæðið með allri þeirri óhagkvæmni sem því fylgir. En af hálfu stjórnarflokkanna mun byggðaaætluninni verða fylgt fast eftir og leitað allra leiða til þess að árangur náist.

Á því kjörtímabili sem nú er hafið er ljóst að á vegum samgrn. verður í mörg horn að líta. Ferðapjónustan gegnir vaxandi hlutverki sem ein af höfuðatvinnugreinum þjóðarinnar og þar er mjög lítið til ráðstefnuhalds og uppbyggingar í tengslum við það sem skapar möguleika á því að lengja ferðamannatímann og nýta þannig betur þá fjárfestingu sem er í ferðapjónustunni.

Vegagerð er eitt mikilvægasta framfaramál í byggðum landsins og raunar einnig og ekki síður á höfuðborgarsvæðinu. Vegáætlun verður til endurskoðunar á næsta þingi og nú þegar mun hefjast vinna í ráðuneytinu við þá vinnu. Má í því sambandi nefna jarðgangagerð en slíkar stórframkvæmdir þurfa langan aðdraganda og vandaðan undirbúning.

Kröfur á sviði umhverfismála eru vaxandi og umræður um mengun andrúmsloftsins eru þekktar. Úrbætur í vegamálum geta haft veruleg áhrif á losun gróðurhúsalofttegunda því einn þriðji af losun okkar er vegna umferðarinnar. Styttning þjóðveganna og lækkun fjallvega getur því haft umtalsverð áhrif á eldsneytisnotkun. Því eru auknar veg framkvæmdir og bætt skipulag umferðaræða um landið allt liður í að draga úr eldsneytisnotkun og þar með losun gróðurhúsalofttegunda. Þetta er nauðsynlegt að hafa í huga þegar fjallað er um fjárfestingar í vegamálum.

Samfylkingin hefur sett hér fram athugasemdir og vakið athygli á því að hætta sé í tilteknum byggðum vegna sjávarútvegs og reynir um þessar mundir að gera að pólitísku bitbeini þann vanda sem er í þeim sjávarbyggðum. Ég vil vísa þessum athugasemdum algerlega á bug og vil vekja athygli á því að sjávarútvegurinn hefur staðið svo vel að mati Samfylkingar að hún ætlaði sér að leggja sérstakan skatt á sjávarútveginn. Það hefði varla komið því fiskverkfólki sem nú á í miklum vanda í nokkrum byggðum til góða ef

Samfylkingin hefði náð að taka hér um stjórnvölinn. Ég er sannfærður um að fólkið í landinu skilur það og er fegið því að þau áform náðu ekki fram að ganga hjá Samfylkingunni.

Virðulegi forseti. Tími minn er búinn. Ég hef gert grein fyrir nokkrum málum sem unnið verður að á næsta kjörtímabili á grundvelli stjórnarsáttmálans og nauðsynlegt er að vekja athygli á við þessa umræðu. Ég vænti þess að eiga gott samstarf við þingið og að starf okkar á þessu kjörtímabili verði farsælt.

[22:01]

### Guðmundur Árni Stefánsson:

Góðir Íslendingar. Trúverðugleiki stjórnmalámanna byggist á því að orð og efndir fari saman. Þeir stjórnmalámennt sem segja ósatt eru litlir karlar. Þeir stjórnmalámennt sem segja vitleysu af því að þeir vita ekki betur eru einfaldlega ekki starfi sínu vaxnir. Ráðherra og aðrir frambjóðendur ríkisstjórnarflokkanna sögðu fyrir kosningar að allt væri í himnalagi í efnahagsmálunum og ekkert gæti ógnað stöðugleikanum. Þeir sögðu líka að áframhaldandi góðæri fyrir alla væri gulltryggt nánast ótímabundið.

En dagurinn eftir kosningar var tæpast að kveldi kominn þegar óveðursskýin hrönnuðust upp, hækkanir dundu yfir og verðbólga draugurinn, landsins forni fjandi, birtist við sjóndeildarhringinn, tilbúinn í allt.

Hvaða frambjóðandi Sjálfstfl. eða Framsfl. hafði það á orði í kosningabaráttunni að búast mætti við stórfelldum verðhækkunum í bifreiðatryggingum, í rafmagni og hita, í bensíninu, á áfengi? Allt hækkanir sem hafa margfeldisáhrif og leiða til hærri verðbólgu og hækkaðra vaxta. Ekki einn einasti þeirra. Þeir sögðu nefnilega allt annað. Annaðhvort sögðu þeir ósatt eða þeir vissu ekki betur. Það gengur ekki. Svoleiðis gera menn ekki.

Hún var því merkileg, yfirlýsing dómsmrh. hér áðan, nýbakaðs ráðherra, þegar hún lýsti því sem viðhorfi sínu að það væru gjörðir meiri hluta Alþingis sem leiddu til hins stórþekknaðs verðlags á bifreiðatryggingum annars vegar og bensíni hins vegar. Þá vitum við það. Ábyrgðin er meira hluta þingsins.

En það er í fullkominni andstöðu við allan stöðugleika þegar Íslendingar fá yfir sig 40% hækkun á tryggingu bifreiða og aukaútgjöld hverrar fjölskyldu um tugþúsundir á ári hverju. Það er enginn stöðugleiki þegar bensínið hækkar um 3,50 kr. hver lítri, áfengið um 2%, rafmagn og hiti um hærri prósentu og vextir fara hratt upp á við þannig að skuldug heimili í landinu sjá tölurnar í gluggabréfunum hækka. Á sama tíma heldur viðskiptahallinn áfram.

Allt þetta á svipuðum tíma leiðir aðeins til einnar niðurstöðu sem þegar er orðin. Verðbólgan hækkar, úr því að vera 2% eins og lengi var í tæp 4%. Það er hækkun sem um munar. Svo kemur hæstv. forsrh. og talar um að stjórnarandstaðan sé að hræða fólk með því að segja því satt. Sannleikanum verður hver sárreiðastur.

Það var þessi sami forsætisráðherra sem sagði að sönnu fætt í kosningabaráttunni en þó það að Íslendingar gætu treyst því að stöðugleikinn haldi áfram, að skuldbættar fjölskyldur mættu treysta því að lánin þeirra hækkuðu ekki vegna verðbólgu eða vaxtahækkana. Hvort tveggja hefur gerst og það strax fyrstu dagana eftir kosningar. Samfylkingin vill stöðva þessa hækkanarhrinu í fæðingu og hafnar því að láta reka á reidanum.

Hin endurvakta ríkisstjórn Sjálfstfl. og Framsfl. byrjar nýtt kjörtímabil afskaplega þreytt og pirruð. Heill mánuður

í þref um ráðherrastóla, vandi sem stjórnarflokkarnir gátu ekki leyst öðruvísi en með fjölgun þeira um tvo, úr tíu í tólf, og með áformum um að setja á stofn nýjar ríkisstofnanir og nýja forstjórastóla, allt með tilheyrandi kostnaðarauka. Var því lofað alveg sérstaklega í kosningabaráttunni að þenja út ríkiskerfið, fjölga ráðherra og auka kostnað? Nei, auðvitað ekki. Orð og efndir fara ekki saman.

Svo mæta þeir til leiks, hinir nýbökðu ráðherrar, blautir á bak við bæði eyrun, og maður skyldi ætla, a.m.k. í fyrstu, að þeir væru uppfyllir af nýjum hugmyndum og draumum, tilbúnir í slaginn. Hæstv. landbrh. fór mikinn og sagði okkur frá því að heimurinn væri í smíðum. Bætti síðan við, eins og það liggur nú beint við, að þrátt fyrir tap Framsfl. við þessi smíðastörf sæi sá flokkur engan kost vænni en að halda áfram enn þá lengra inn í björg fhaldsins. Fari hann vel en ég er hræddur um að lítt stöði fyrir þann ágæta mann og aðra nýbakaða ráðherra að ausa úr skálum reiði sinnar yfir Samfylkingunni og styrk hennar sem mun fara vaxandi. Eg er hræddur um að það verði þyngri byrðar sem þeir hæstv. ráðherrar þurfi að bera í störfum sínum við ríkisstjórnarborð og í ráðuneytum.

Það var eftirtektarvert að nýbakaður umhverf. varði mest-um tíma sínum í að ræða vanda fjölskyldunnar í landinu. Eg hafði skilning á því því að vandi sá er mikill. Hún hafði hins vegar færri orð um það hvað gera skyldi í umhverfismálum þar sem markmið ríkisstjórnarinnar ganga í kross, þar sem markmiðin um hraða uppbyggingu í orku og iðnaði fara engan veginn saman við almenn orð og væntingar landsmanna um náttúruvernd og umhverfismál.

Þá var ekki síður merkilegt að heyra óttablandinn tón dómshrh. í garð Samfylkingarinnar. Þeir átta sig nefnilega á því, þessir gömlu flokkar, að Samfylkingin er mætt til leiks 50% stærri en gamli Framsfl. og slagar hátt í Sjálfstf. Það er því full ástæða til þess að þeir hafi ótta og beyg því að Samfylkingin er mætt til leiks á nýjum grundvelli en með klassískar hugmyndir að baki. Við munum leggja ríkisstjórninni líð þar sem það á við og í þeim málum sem horfa til bóta. En þar sem ríkisstjórnin mun lenda á villigötum mun Samfylkingin enga miskunn sýna.

Við viljum komast út úr gömlum og úreltum klisjum helmingaskiptanna þar sem málum er ráðið í lokuðum herbergjum af fámennum valdaklíkum. Við viljum ræða pólitísk viðfangsefni samtímans á opinn og lýðræðislegan hátt. Vald getur spilt. Langvarandi seta í valdastólum gerir það gjarnan. Það er einmitt slíkur blær sem fylgir endurvakinni eða skulum við heldur segja nýuppgerðri ríkisstjórn Davíðs Oddssonar, þessari ríkisstjórn helmingaskiptanna.

Samfylkingin vill jafnræði í reynd og raunverulegt frelsi til athafna þar sem afkomuöryggi er til staðar. Nýja sýn og hjarta á framtíðina.

Þessari ríkisstjórn fylgja að sonnu bestu óskir um gott gengi frá öllum Íslendingum og á því er full þörf. En því miður duga frómar óskir stundum býsna skammt. Því segi ég við ykkur, ágætu Íslendingar: Við skulum vera viðbúinir öllu en vona hið besta. Við sjáum hvað setur.

[22:09]

### Kristinn H. Gunnarsson:

Herra forseti. Góðir áheyrendur. Í stefnuýfirlýsingu ríkisstjórnarinnar er víða vikið að byggðamálum enda íbúabróun á landsbyggðinni mikið áhyggjuefni og byggðaröskunin er eitt alvarlegasta vandamálið sem við er að glíma í íslenskum stjórnmálum. Stjórnarflokkarnir hafa einsett sér að treysta

undirstöður byggðar á kjörtímabilinu með markvissum ráðstöfunum á mörgum sviðum.

Í nýsamþykktri byggðaaðætlun er lögð áhersla á að fjölga opinberum störfum á landsbyggðinni en meiri fjölbreytni í atvinnu er lykilatriði í nýrri sókn í byggðamálum. Skilgreind verða þau verkefni einstakra ráðuneyta, stofnana og opinberra fyrirtækja sem unnt er að sinna á landsbyggðinni og hvert ráðuneyti á að leggja fram tillögur þar að lútandi. Í þeim tillögum skal gert ráð fyrir að nýta möguleika upplýsingatækninnar til hins ýtrasta.

Stefnt er að því að auka hlut sveitarfélaga í opinberum rekstri og við það er miðað að hlutur þeirra verði ekki minni en hlutur ríkisins. Það þýðir að umsvif sveitarfélaga munu tvöfaldast þegar upp verður staðið. Þessu fylgir að mörg störf munu flytjast frá ríki til sveitarfélaga og það verður mikil lyftistöng fyrir landsbyggðina.

Þá vil ég nefna áherslur um jöfnun lífskjara og annarrar aðstöðu. Á þessu ári voru framlög ríkisins til niðurgreiðslu á húshitun auknar um fimm tung og á næstu tveimur árum verða niðurgreiðslurnar enn auknar. Þá verður stefnt að því að jafna aðstöðu til náms eftir búsetu. Það verður gert með því að efla framhaldsskóla og háskólastigið á landsbyggðinni og því að nýta möguleika á fjarkennslu og fjarnámi. Í byggðaaðætluninni er gert ráð fyrir átaki í uppbyggingu vega í þeim landshlutum þar sem samgöngur eru ófullnægjandi og í stjórnsáttmálanum er kveðið á um að fjármagna skuli sérstök verkefni í samgöngumálum með hluta af hagnaði við sölu ríkisfyrirtækja. Á það bæði við um vegi og upplýsinga-hraðbrautina.

Þá er rétt að nefna eitt atriði enn sem mun miklu máli skipta um jöfnun lífskjara en það er að fasteignagjöld verða lækkuð á landsbyggðinni. Í gildandi lögum eru fasteignagjöld ekki miðuð við markaðsverð eigna heldur uppreiknað verð eignanna eins og það væri ef eignirnar væru þar sem markaðsverðið er hæst. Þetta þýðir að í öllum sveitarfélögum landsins á höfuðborgarsvæðinu nema fimm er fasteignaskatturinn lagður á annað en raunverulega eign, auk þess sem ekki er tekið tillit til áhvíslandi skulda á eigninni. Mér er mjög til efs að það standist jafnræðisákvæði stjórnarskrárinnar að hafa mismunandi skattlagningu eftir sveitarfélögum á sömu verðmætin.

Sem dæmi má nefna að fasteignaskattur á 10 millj. kr. íbúð í Reykjavík er um 42 þús. kr. á ári en líðlega 112 þús. kr. á ári í tilteknu sveitarfélagi á Vestfjörðum. Munurinn er um 70 þús. kr. á ári eða 167%. Það getur ekki gengið að hafa skatta hærrí á landsbyggðinni en á höfuðborgarsvæðinu. Þetta þarf að jafna og í stjórnsáttmálanum er tekið fram að það verði gert. Vissulega þýðir þetta lakri tekjur sveitarfélaganna og þarf að ætla þeim tekjur á móti lækkuninni eða finna heppilegri skattstofn.

Loks vil ég nefna sjávarútvegsmálin. Þau eru stærsta byggðamálið. Sjávarútvegur er víða á landsbyggðinni helsta atvinnugreinin og því mikið í húfi að útgerð og vinnsla standi traustum fótum. Sjávarplássin urðu til vegna nálægðar við gjöful fiskimið og þau eiga tilveru sína undir því að ávallt sé fyrir hendi aðgangur að miðunum og að skilyrði til fiskvinnslu í landi séu ekki með lögum gerð lakari en til vinnslu úti á sjó.

Algjörlega frjálst framsal veiðiheimilda hefur nýlega ýtt undir mikla erfiðleika í byggðarlögum á Suðurlandi og Austurlandi. Fólk sem starfar í sjávarútvegi á fullan rétt til þess að búa við auknið atvinnuöryggi og á þessu verður að taka við

endurskoðun laganna um stjórn fiskveiða sem fram undan er.

Ég vil minna á að Hæstiréttur jók til muna atvinnuöryggi fólks sem starfar hjá hinu opinbera á höfuðborgarsvæðinu með þeim dómi sínum að óheimilt væri að flytja ríkisstofnanir út á land án sérstakrar lagaheimildar hverju sinni. Alþingi verður að taka mið af þeim viðhorfum um atvinnuöryggi sem liggja til grundvallar umræddum hæstaréttardómi og láta þau koma fram í öðrum atvinnugreinum, líka þeim sem helst eru stundaðar á landsbyggðinni. Það er grundvöllur árangursríkrar byggðastefnu.

[22:15]

#### Kolbrún Halldórsdóttir:

Herra forseti. Góðir áheyrendur. Ég tek undir heillaóskir til forseta og ríkisstjórnar um leið og ég þakka kjósendum Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs fyrir stuðninginn við þetta nýja stjórn málafl sem horfir fram á veginn með stóra drauma um auðugt mannlíf sem hefur umhverfisvernd og jöfnuð veraldargæðanna að leiðarljósi.

En undir smásjónni er stefna ríkisstjórnarinnar, stefnan sem á að færa þjóðinni aukinn hagvöxt hvað sem það kostar. Í nýafstaðinni kosningabaráttu þrástagaðist ríkisstjórnin á því að í landinu ríkti góðæri og ríkisstjórnarflokkarnir væru þeir einu sem gætu viðhaldið góðærinu.

Áróðursbragðið virkaði. Hræðsla fólks við að glutra niður góðærinu skilaði sér í afskaplega miklu fylgi ríkisstjórnarflokkanna. Nú stagast ríkisstjórnin á því sem aldrei fyrr að víst ríki góðæri og þeir sem andmæla eru bara að hræða fólk frá skynsamlegri hegðun, eins og segir í stefnuræðu forsrh.

En ríkisstjórnin ætlar að leggja grunn að hugarfarsbreytingu. Hún hvetur til sparnaðar. Jafnvel þeir sem góðærið gleymdi eiga að spara. Og svo verður heilmikil upplýsingatækni og einkavæðing og stóriðja. Þetta eru lausnarorðin.

En eru þau trúverðug, þessi töfraorð? Veita þau þá líkn sem ristir niður í kjarna mannlífsins? Ekki að mínu mati. Ekki á meðan lítilmagnarnir í samfélaginu þurfa að leita aðstöðar hjálparstofnana til að hafa í sig og á og ekki á meðan við blasir neyðarástand í menntunarmálum í mörgum fjölmennustu sveitarfélögum landsins þar sem kennarar flýja í hópum úr starfi vegna lágra launa og ekki á meðan sjúklingum er vísað frá sjúkrahöfnum stóran hluta ársins vegna rekstrarvanda og ekki á meðan við ögnum landinu okkar á þann hátt sem verið er að gera með virkjanaáformum ríkisstjórnarinnar. Sparnaður, upplýsingatækni, einkavæðing og stóriðja hljóma ekki sannfærandi í þessu samhengi.

Verum þess minnug að undirbúningur stórvirkjana á hálendinu okkar er í fullum gangi með uppistöðulónum og háspennumöstrum á stöðum þar sem mörg okkar telja bæði skynsamlegra og arðbæra að stofna þjóðgarða. Dýrmætar náttúruperlur, votlendissvæði, fossar og gljúfur eru í bráðri hættu. Væri ekki nær að setja krafta og peninga í rannsóknir á annars konar aðferðum við að virkja vatnsaflíð okkar og leita leiða til þess að þessi hreina orka verði notuð til einhvers annars en að knýja mengandi málmbraðslur?

Það er erfitt að koma vitinu fyrir ríkisstjórnina. Þó hefur þingflokkur Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs ákveðið að leggja fram á þessu þingi tillögu um að Fljótsdalsvirkjun fari í lögformlegt mat á umhverfisáhrifum.

Það vekur athygli að nú kveður við nýjan tón í stóriðjumálunum. Allt í einu virðist Norsk Hydro bara hugleiða að leggja fram 20% kostnaðar við byggingu álversins á Reyðarfirði. Það er ekkert langt síðan talað var um að þetta

fyrirhugaða álver væri bara norskt álver í eigu Norsk Hydro. Ekki nóg með það, einu sinni var talað um að Norsk Hydro legði fram hluta kostnaðar við nýtt raforkuver við þetta sama álver, þ.e. Fljótsdalsvirkjun. En ekki í dag.

Nú fagna stjórnvöld því tækifæri sem íslenskir fjárfestar fá við að fjármagna þetta fyrirhugaða álver. Álver sem kemur til með að auka losun gróðurhúsalofttegunda yfir landinu okkar um 210 þús. tonn á ári. Þetta er ekki ábyrg stjórnmalastefna. Þetta er glapræði sem ber einungis vott um hæfileikaskort stjórnvalda til að meta hin raunverulegu auðæfi þjóðarinnar. Óskandi væri að ríkisstjórnin bæri gæfu til að snúa frá villu síns vegar í stóriðjumálunum og að henni tækist að hefja umhverfismálin til vegs.

Vissulega má segja að einhver teikn séu á lofti um að slíkt geti orðið. Hún hefur skilið á milli landbrn. og umhvrn. og ég vona sannarlega að það verði gæfuspör og að aðskilnaðurinn skili sér í auknu vægi umhverfismála. Satt að segja er kominn tími til að umhvrn. njóti sjálfstæðis og fái frelsi til að ganga erinda umhverfisins en ekki erinda iðnrh.

Þegar öllu er á botninn hvolft er ríkisstjórnin að svíkja þjóðina með óbilgirni sinni í stóriðjumálunum. Það er hreinlega eins og ekkert sé atvinnuuppbygging nema hleypt sé hrikalegum jarðvinnsluvélum á ósnortna náttúru, grafið í gegnum berg og vatnsföllum eytt og árfarvegum breytt.

„Við verðum að ná tökum á ófreskjunni áður en hún gleypir gullin okkar“ — sagði Páll Steingrímsson í Morgunblaðsgrein á liðnum vetri. Ég geri hans orð að mínum og lýk þar með máli mínu.

[22:21]

#### Sverrir Hermannsson:

Herra forseti. Ég endaði orð mín í annarri umferð umræðunnar með því að varpa fram hvort ég gæti fengið skýr rökstudd svör við því hvers vegna til stendur að fela nefnd utan þings endurskoðun fiskveiðistjórnarlaganna svo sem hæstv. ríkisstjórn hefur lýst yfir en ekki sjálfri sjútvn. sem valin verður á næstu dögum í nýkjörnu þingi. Ég varpaði fram þeirri spurningu hvort þetta væri e.t.v. þáttur í þeirri lítilsvirðingu sem framkvæmdarvaldið hefur í vaxandi mæli leyft sér að sýna löggjafarsamkundunni og menn haft í flimtingum jafnvel að við byggjum ekki lengur hér í landi við þingbundna stjórn heldur stjórnubundið þing.

Eða eru refarnir kannski til þess skornir að stjórn útgerðaradalsins ráði ferðinni í slíkri nefnd, ásamt fræðimönnum sem sitja fastir í eigin fræðigildru og telja sig eiga vísindaheildur sinn að verja að engu verði breytt frá núverandi ástandi í fiskveiðimálum? Og að ríkisstjórnin ætli sér að því búnu að skjóta sér á bak við álit slíkrar nefndar og aðhafast ekkert í svívirðislegasta ranglætismáli aldarinnar á Íslandi?

Að vísu er ekki margt sem vekur athygli í stefnuræðu þeirri sem hér er til umræðu. Hins vegar vekur samsetningin spurningar um málefni sem þar er ekki að finna eða lítil sem engin skil gerð. Hver er til að mynda launastefna hæstv. ríkisstjórnar? Dettur hæstv. ríkisstjórn í hug að nýfallinn dómur, m.a. kjaradómur um laun alþingismanna, muni engin áhrif hafa í þjóðfélaginu? Hvernig er kjaramálum hinna lægra launuðu háttað eins og nú standa sakir? Hafa þeir kannski ekki fylgst með því sem er að gerast í kjarabaráttu kennara? Að vísu snúa þau átök beint að sveitarfélögum í landinu en varla getur hæstv. ríkisstjórn ályktað að henni sé það óviðkomandi. Engan staf er að finna um hvaða stefnu hæstv. ríkisstjórn ætlar að fylgja í þeim sökum enda þótt lífi

nú óðum að því að þessi mál komi til heldur rækilegrar og hressilegrar meðferðar ef að lífum lætur.

Eín af þeim staðreyndum sem við blasir þegar væðarvoðinni er svipt af eru gerbreyttar efnahagsforsendur. Þeim mun meir sem verðþenslan í þjóðfélaginu hefur aukist þeim mun aðsópsmeiri hafa ríkisstjórnarmenn gerst í stöðugleikatalinu. Það er stórvaxandi spenna á peninga- og lánamarkaði. Það er gegndarlaus verðsprenging á fasteignamarkaði á höfuðborgarsvæðinu. Það ríkir stórháskaleg eyðslusemi sem lýsir sér m.a. í miklum viðskiptahalla. Varla fer hin fírnalega skuldaaukning sveitarfélaganna í landinu fram hjá neinum og varla getur það verið hæstv. ríkisstjórn óviðkomandi, að maður tali ekki um hina hörmulegu staðreynd um skuldasöfnun heimilanna. Auðvitað er það vísbending um spennu og verðbólgu, hæðkanir tryggingafélaganna sem kunna þó einnig að vera af einhverjum öðrum rótum runnar sem hér er látið liggja að a.m.k.

Þegar á þessar köldu staðreyndir er bent er því svarað með því að segja að stjórnmálarnenn megi ekki gera sig seka um að halda allt öðru að fólki en efni standa til. Gumað er af niðurgreiðslu skulda ríkissjóðs. Engar beinar tölur hef ég séð um þær niðurgreiðslur. Hins vegar liggja fyrir beinhardar tölur hver halli var á ríkissjóði fyrstu sex árin undir forsæti Sjálfstfl. og fjármálastjórn. Þá tvöfölduðust skuldir ríkissjóðs úr 89 milljóðum í 176 milljarða kr.

Nú á spennutímum á að selja eignir ríkisins og verja andvirðinu m.a. til þess að bora í gegnum fjöll. Á sprengitímum á fasteignamarkaði er Landsbanki Íslands látinn lána eiganda Stöðvar 2 hátt í milljarð til að kaupa byggingarlóðir á Arnarnesi á uppsprengdu verði og gefa vilyrði fyrir fjármagni til bygginga á þeim lóðum. Þessi fursti hefur að vísu aldrei verið í viðskiptum við Landsbankann en menn verða að leggja ýmislegt á sig til að laða að sér fjölmiðlamenn í kosningabaráttu.

Í sparnaðarskyni á spennutímum er viðskrh. færður Bygðasjóður til að negúsera með. Vanur maður í fjármálum sem kann ýmislegt fyrir sér eins og dæmin sanna. Í stefnuræðunni er látið sem ekkert sé, allt sé í himnalagi og engar blikur á lofti vegna aðsteðjandi verðbólgu. Þó er verðbólga sú óvættur að nærri liggur að segja megi að allt sé unnið fyrir gíg í fjármálum og efnahagsmálum ef hún nær sér niðri á nýjan leik.

Með verðbólguðrauginn í gættinni er þýðingarlaust að gera sér vonir um lækkun skatta og vaxta. Harkalegur niðurskurður á fjárlögum og frestun framkvæmda eru ráðstafanir sem þarf þegar í stað að grípa til. Ríflegum tekjuafgangi ríkissjóðs er mjög mikilsvert að ná. Þessu er Frjálslyndi flokkurinn tilbúinn að ljá fylgi sitt.

Hitt er svo annað mál að vandlifað verður á Íslandi ef aflagður verður sá siður með öllu að orð skuli standa. Þess höfum við séð heldur betur merki og raunar sannanir að undanförmu hvort heldur er í viðskiptum SH við Akureyri, Breiðdalsvíkur og Djúpavogs við Grindvíkinga, Meitils við Þorlákshafnarbúa, við Vestmannaeyinga o.s.frv. Keypt var stórt skip á Ísafirði og Ísfirðingar huggaðir með því að það mundi halda áfram að vinna og færa hráefni þar að landi. Það var svikið af því að gróðinn gengur fyrir því að orð skuli standa.

Ég vænti þess, óska og vona að hæstv. ríkisstjórn, nýtekin við völdum, muni beita sér fyrir því að undir því er mest að orð standi.

[22:29]

### Útbýting þingskjala:

Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, 2. mál, stj. till. (utanrrh.), þskj. 2.

Stjórnarskipunarlög, 1. mál, stjfrv. (forsrh.), þskj. 1.

Fundi frestað kl. 22:30.

## ÞINGSETNINGARFUNDUR (frh.)

miðvikudaginn 9. júní,  
kl. 1.30 miðdegis.

### Dagskrá:

1. Kosning í fastanefndir skv. 13. gr. þingskapa.
2. Hlutað um sæti þingmanna skv. 4. mgr. 3. gr. þingskapa.

### Fjarvistarleyfi:

Björn Bjarnason menntmrh.

### Lagt fram á lestrarsal:

Erindi frá Bandalagi kvenna í Reykjavík.

[13:30]

### Útbýting þingskjala:

Aðgerðir vegna stríðsátakanna í Kosovo, 4. mál, þáttill. SJS o.fl., þskj. 4.

Launakönnun kjararannsóknarnefndar, 6. mál, fsp. SJS, þskj. 6.

Verkaskipting hins opinbera og einkaaðila, 5. mál, þáttill. ÖJ o.fl., þskj. 5.

### Tilkynning um stjórnir þingflokka.

[13:32]

### Forseti (Halldór Blöndal):

Forseta hafa borist tilkynningar um stjórnir þingflokka. Þær eru þannig skipaðar:

Þingflokkur sjálfstæðismanna: Sigríður A. Þórðardóttir formaður, Einar K. Guðfinnsson varaformaður og Ásta Möller ritari.

Þingflokkur Samfylkingarinnar: Rannveig Guðmundsdóttir formaður, Jóhann Ársælsson varaformaður og Guðrún Ögmundsdóttir ritari.

Þingflokkur framsóknarmanna: Kristinn H. Gunnarsson formaður, Hjálmar Árnason varaformaður og Jón Kristjánsson ritari.

Þingflokkur Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs: Ögmundur Jónasson formaður, Þuríður Backman varaformaður og Kolbrún Halldórsdóttir ritari.

Þingflokkur Frjálslynda flokksins: Guðjón A. Kristjánsson formaður.

**Athugasemdir um störf þingsins.**

Aðgerðir til að hamla gegn verðbólgu.

[13:32]

**Rannveig Guðmundsdóttir:**

Herra forseti. Ég vil byrja á því að óska virðulegum forseta til hamingju með kjör í embætti forseta og vænti þess að við þingflokksformenn og forseti munum eiga gott samstarf á því þingi sem nú fer í hönd og síðar.

Herra forseti. Það sem ég vil koma á framfæri hér varðar starf þeirra nefnda sem verða kosnar á eftir og munu margar hverjar funda í fyrramálið. Athugasemdirnar sem ég ætla að flytja eru þessar:

Í ljósi aðvarana sem bæði innlendar og erlendar stofnanir á sviði efnahagsmála hafa sett fram um nauðsyn þess að slá á þenslu í efnahagslífinu er það eindregin skoðun þingflokks Samfylkingarinnar að óhjákvæmilegt sé að stjórnvöld og Alþingi sameinist nú um aðgerðir til að draga til baka eða fresta boðuðum hækkunum á bensíngjaldi og gjaldskrá Landsvirkjunar.

Til að fylgja þessu eftir hefur þingflokkurinn ákveðið að leggja fram frv. til laga um að hætt verði við hækkun bensíngjalds. Jafnframt beinum við þeim eindregnu tilmælum til iðnrh. að hann beiti sér þegar í stað fyrir því að gjaldskrárhækkunum Landsvirkjunar verði frestað.

Herra forseti. Mér finnst miður að ráðherrann skuli ekki vera hér þannig að ég geti beint þessum orðum mínum til hans strax.

Þingflokkurinn telur einnig brýnt að Fjármálaeftirlitið hraði athugun sinni á forsendum iðgjaldahækkunar tryggingafélaganna þannig að Alþingi gefist ráðrúm til að fjalla ítarlega um þær á yfirstandandi þingi. Þingflokkurinn bendir jafnframt á að enn er ekki búið að setja reglugerð á grundvelli laga um opinbert eftirlit með fjármálastarfsemi sem heimilar Fjármálaeftirlitinu að grípa til hæfilegra viðurlaga gagnvart tryggingafélögum verði þau uppvís að ósanngjörnum hækkunum. Við skorum á hæstv. ráðherra að setja reglugerðina sem allra fyrst.

Vinnubrögð tryggingafélaganna í aðdraganda hækkunarinnar gefa enn fremur fullt tilefni til að Samkeppnisstofnun kanni hvort félögin hafi beitt ólögmætu samráði um hækkunina.

Að lokum vil ég, herra forseti, að það komi fram að fulltrúum Samfylkingarinnar í allshn., efh.- og viðskn., iðnn. og fjárln. hefur verið falið að fylgja þessum málum eftir á því þingi sem nú fer í hönd. Ég treysti því að við munum eiga gott samstarf um þessi brýnu mál og að vel verði tekið í málaleitan þingmanna okkar í nefndum um að taka mál upp og kalla fólk til.

(Forseti (HBl): Hæstv. ríkisstjórn og hv. þingmenn hafa heyrt orð hv. þm.)

[13:35]

**Ögmundur Jónasson:**

Hæstv. forseti. Ég vil byrja á því fyrir hönd þingflokks Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs að óska eftir góðu samstarfi við hæstv. forseta Alþingis jafnframt því sem ég óska honum velfarnaðar í starfi.

Hæstv. forseti. Margt bendir til þess að verðbólguhjólið sé farið að snúast. En það sem verra er, það er að gerast í þágu stórfyrirtækja og forréttindahópa á kostnað almennings í landinu. Verðlag fer nú hækkandi á vöru, þjónustu og í sumum tilvikum...

(Forseti (HBl): Störf þingsins eru til umræðu.)

Ég er að koma að því, hæstv. forseti.

(Forseti (HBl): Ég met mikils orð hv. þm. um gott samstarf.)

Já. Ég mun koma að því á hvern hátt þetta tengist störfum þingsins. Ég get í því sambandi byrjað á því að taka upp þráðinn þar sem ég sleppti honum um þær hækkanir sem eru að verða í sumum tilvikum á verðlagi, þar á meðal á vinnuafli.

Kjaradómur ákvað núna fyrir nokkrum vikum að hækka verulega laun við þá sem eru í þessum sal, alþingismenn, ráðherra og háembættismenn í landinu um tugi prósent. Eina ferðina enn átti það að heita svo að verið væri að færa yfirvinnugreiðslur dómara inn í launataxta þeirra. Alvarlegastar eru...

(Forseti (HBl): Ég vil biðja hv. þm. að halda sig við störf þingsins.)

Það er málfrelsi í þessum sal, hæstv. forseti. Ég er að ræða um störf þingsins og á hvern hátt ég ætlast til að Alþingi taki á þeirri verðsprengingu sem er að verða í þjóðfélaginu og það snertir störf þessa þings. Ég mótmæli því ef hæstv. forseti Alþingis ætlar að hefja þingstörf á því að skerða málfrelsi hér í salnum.

Ég er kominn þar í mínu máli að vekja athygli á þeim alvarlegu atburðum sem eru að eiga sér stað,

(Forseti (HBl): Ræðutímanum er lokið.)

þ.e. hækkun hjá tryggingafélögum og hækkun á eldsneyti. Ég tek undir þær kröfur sem Samfylkingin hefur sett fram (Forseti hringir.) um að Alþingi taki (Forseti hringir.) á þessum málum (Forseti hringir.) og við í Vinstri hreyfingunni – grænu framboði (Forseti hringir.) munum leggja okkar af mörkum í því efni.

[13:38]

**Forseti (Halldór Blöndal):**

Ég met mjög mikils ánaðaróskir forseta til handa og þau ummæli að vilja eiga við hann gott samstarf. Samkomulag var um að hér yrði talað um störf þingsins og ekkert er við því að segja. Úrskurðir og störf ráðherra eru auðvitað þess eðlis að eðlilegt er að þau sæti gagnrýni þegar ástæða er til. En ég legg mikið upp úr því að farið sé eftir fundarsköpum sem hv. þingmaður þekkir og þingheimur á að þekka.

[13:38]

**Ögmundur Jónasson:**

Hæstv. forseti. Ég mun halda mig við þær reglur og þau þingsköp sem hér ríkja. En ég ætlast til þess að hæstv. forseti Alþingis geri slíkt hið sama og ég vona að hann rísi undir þeirri ábyrgð sem Alþingi hefur falið honum.

(Forseti (HBl): Þá falla vonir okkar saman, hv. þm.)

**Kosning í fastanefndir skv. 13. gr. þingskapa.**

Við kosningu nefndanna komu fram hverju sinni tveir listar með samtals jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Kosningin fór því fram án atkvæðagreiðslu og urðu nefndir svo skipaðar:

**1. Allsherjarnefnd:**

Þorgerður K. Gunnarsdóttir (A),

Guðrún Ögmundsdóttir (B),

Hjálmar Jónsson (A),

Valgerður Sverrisdóttir (A),  
Lúðvík Bergvinsson (B),  
Katrín Fjeldsted (A),  
Sverrir Hermannsson (B),  
Ásta Möller (A),  
Ólafur Örn Haraldsson (A).

### 2. Efnahags- og viðskiptanefnd:

Vilhjálmur Egilsson (A),  
Jóhanna Sigurðardóttir (B),  
Pétur H. Blöndal (A),  
Kristinn H. Gunnarsson (A),  
Margrét Frímannsdóttir (B),  
Sigríður A. Þórðardóttir (A),  
Ögmundur Jónasson (B),  
Gunnar Birgisson (A),  
Hjálmar Árnason (A).

### 3. Félagsmálanefnd:

Arnbjörg Sveinsdóttir (A),  
Guðrún Ögmundsdóttir (B),  
Pétur H. Blöndal (A),  
Ólafur Örn Haraldsson (A),  
Kristján L. Möller (B),  
Kristján Pálsson (A),  
Steingrímur J. Sigfússon (B),  
Drífa Hjartardóttir (A),  
Valgerður Sverrisdóttir (A).

### 4. Fjárlaganefnd:

Einar Oddur Kristjánsson (A),  
Einar Már Sigurðarson (B),  
Árni Johnsen (A),  
Jón Kristjánsson (A),  
Gísli S. Einarsson (B),  
Hjálmar Jónsson (A),  
Jón Bjarnason (B),  
Arnbjörg Sveinsdóttir (A),  
Ísólfr Gylfi Pálmason (A),  
Össur Skarphéðinsson (B),  
Kristján Pálsson (A).

### 5. Heilbrigðis- og trygginganefnd:

Lára Margrét Ragnarsdóttir (A),  
Bryndís Hlökkversdóttir (B),  
Tómas Ingi Olrich (A),  
Valgerður Sverrisdóttir (A),  
Ásta R. Jóhannesdóttir (B),  
Katrín Fjeldsted (A),  
Þuríður Backman (B),  
Ásta Möller (A),  
Jón Kristjánsson (A).

### 6. Iðnaðarnefnd:

Guðjón Guðmundsson (A),  
Ásta R. Jóhannesdóttir (B),  
Pétur H. Blöndal (A),  
Hjálmar Árnason (A),  
Rannveig Guðmundsdóttir (B),  
Drífa Hjartardóttir (A),  
Árni Steinar Jóhannsson (B),  
Árni R. Árnason (A),

Ísólfr Gylfi Pálmason (A).

### 7. Landbúnaðarnefnd:

Hjálmar Jónsson (A),  
Einar Már Sigurðarson (B),  
Drífa Hjartardóttir (A),  
Valgerður Sverrisdóttir (A),  
Guðmundur Árni Stefánsson (B),  
Guðjón Guðmundsson (A),  
Þuríður Backman (B),  
Einar Oddur Kristjánsson (A),  
Kristinn H. Gunnarsson (A).

### 8. Menntamálanefnd:

Sigríður A. Þórðardóttir (A),  
Sigríður Jóhannesdóttir (B),  
Tómas Ingi Olrich (A),  
Ólafur Örn Haraldsson (A),  
Svanfríður Jónasdóttir (B),  
Árni Johnsen (A),  
Kolbrún Halldórsdóttir (B),  
Þorgerður K. Gunnarsdóttir (A),  
Kristinn H. Gunnarsson (A).

### 9. Samgöngunefnd:

Árni Johnsen (A),  
Lúðvík Bergvinsson (B),  
Arnbjörg Sveinsdóttir (A),  
Hjálmar Árnason (A),  
Kristján L. Möller (B),  
Þorgerður K. Gunnarsdóttir (A),  
Jón Bjarnason (B),  
Guðmundur Hallvarðsson (A),  
Jón Kristjánsson (A).

### 10. Sjávarútvegnefnd:

Einar K. Guðfinnsson (A),  
Jóhann Ársælsson (B),  
Árni R. Árnason (A),  
Kristinn H. Gunnarsson (A),  
Svanfríður Jónasdóttir (B),  
Guðmundur Hallvarðsson (A),  
Guðjón A. Kristjánsson (B),  
Vilhjálmur Egilsson (A),  
Hjálmar Árnason (A).

### 11. Umhverfisnefnd:

Kristján Pálsson (A),  
Þórunn Sveinbjarnardóttir (B),  
Katrín Fjeldsted (A),  
Ólafur Örn Haraldsson (A),  
Össur Skarphéðinsson (B),  
Drífa Hjartardóttir (A),  
Kolbrún Halldórsdóttir (B),  
Ásta Möller (A),  
Ísólfr Gylfi Pálmason (A).

### 12. Utanríkismálanefnd:

*Aðalmenn:*  
Tómas Ingi Olrich (A),  
Margrét Frímannsdóttir (B),  
Lára Margrét Ragnarsdóttir (A),

Jón Kristjánsson (A),  
Sighvatur Björgvinsson (B),  
Árni R. Arnason (A),  
Steingrímur J. Sigfússon (B),  
Einar K. Guðfinnsson (A),  
Valgerður Sverrisdóttir (A).

#### Varamenn:

Vilhjálmur Egilsson (A),  
Jóhann Ársælsson (B),  
Hjálmar Jónsson (A),  
Hjálmar Arnason (A),  
Þórunn Sveinbjarnardóttir (B),  
Kristján Pálsson (A),  
Ögmundur Jónasson (B),  
Katrín Fjeldsted (A),  
Ísólfr Gylfi Pálmason (A).

#### Sætaskipun.

Þá var hlutað um sæti þingmanna. Sætaúthlutun fór á þessa leið:

1. sæti er sæti forseta.
2. sæti hlaut Sverrir Hermannsson.
3. sæti hlaut Kristján Pálsson.
4. sæti hlaut Drífa Hjartardóttir.
5. sæti hlaut Jón Kristjánsson.
6. sæti hlaut Jóhanna Sigurðardóttir.
7. sæti hlaut Þuríður Backman.
8. sæti hlaut Ásta Möller.
9. sæti hlaut Ásta R. Jóhannesdóttir.
10. sæti hlaut Ögmundur Jónasson.
11. sæti hlaut Jóhann Ársælsson.
12. sæti hlaut Tómas Ingi Ölrich.
13. sæti hlaut Steingrímur J. Sigfússon.
14. sæti er sæti varamanns.
15. sæti hlaut Einar Már Sigurðarson.
16. sæti hlaut Arnbjörg Sveinsdóttir.
17. sæti hlaut Kristinn H. Gunnarsson.
18. sæti hlaut Kolbrún Halldórsdóttir.
19. sæti hlaut Guðmundur Hallvarðsson.
20. sæti hlaut Sighvatur Björgvinsson.
21. sæti hlaut Össur Skarphéðinsson.
22. sæti hlaut Katrín Fjeldsted.
23. sæti hlaut Rannveig Guðmundsdóttir.
24. sæti hlaut Einar Oddur Kristjánsson.
25. sæti hlaut Valgerður Sverrisdóttir.
26. sæti hlaut Svanfríður Jónasdóttir.
27. sæti hlaut Ísólfr Gylfi Pálmason.
28. sæti hlaut Ólafur Örn Haraldsson.
29. sæti hlaut Árni Johnsen.
30. sæti hlaut Árni R. Arnason.
31. sæti hlaut Halldór Blöndal.
32. sæti er sæti varamanns.
33. sæti er sæti varamanns.
34. sæti hlaut Jón Bjarnason.
35. sæti hlaut Guðjón A. Kristjánsson.
36. sæti hlaut Pétur H. Blöndal.
37. sæti hlaut Vilhjálmur Egilsson.
38. sæti hlaut Hjálmar Jónsson.
39. sæti hlaut Gísli S. Einarsson.
40. sæti hlaut Hjálmar Árnason.
41. sæti hlaut Árni Steinar Jóhannsson.
42. sæti hlaut Þorgerður K. Gunnarsdóttir.
43. sæti hlaut Einar K. Guðfinnsson.
44. sæti hlaut Sigríður A. Þórðardóttir.
45. sæti hlaut Gunnar Birgisson.
46. sæti hlaut Sigríður Jóhannesdóttir.
47. sæti hlaut Margrét Frímannsdóttir.
48. sæti hlaut Lára Margrét Ragnarsdóttir.
49. sæti hlaut Lúðvík Bergvinsson.
50. sæti hlaut Guðmundur Árni Stefánsson.
51. sæti hlaut Kristján L. Möller.
52. sæti hlaut Þórunn Sveinbjarnardóttir.
53. sæti hlaut Guðjón Guðmundsson.
54. sæti hlaut Bryndís Hlöðversdóttir.
55. sæti hlaut Guðrún Ögmundsdóttir.
56. sæti er sæti varamanns.
57. sæti er sæti varamanns.
58. sæti er sæti samgönguráðherra.
59. sæti er sæti landbúnaðarráðherra.
60. sæti er sæti heilbrigðisráðherra.
61. sæti er sæti viðskiptaráðherra.
62. sæti er sæti utanríkisráðherra.
63. sæti er sæti forsætisráðherra.
64. sæti er sæti fjármálaráðherra.
65. sæti er sæti félagsmálaráðherra.
66. sæti er sæti menntamálaráðherra.
67. sæti er sæti dómsmálaráðherra.
68. sæti er sæti sjávarútvegsráðherra.
69. sæti er sæti umhverfisráðherra.
70. sæti er sæti varamanns.
71. sæti er sæti varamanns.

Fundi slitið kl. 14:01.

## 2. FUNDUR

fimmtudaginn 10. júní,  
kl. 10.30 árdegis.

#### Dagskrá:

1. Stjórnarskipunarlög, stjfrv., 1. mál, þskj. 1. — 1. umr.
2. Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, stjttill., 2. mál, þskj. 2. — Fyrri umr.

#### Fjarvistarleyfi:

Ásta R. Jóhannesdóttir, 15. þm. Reykv.,  
Björn Bjarnason menntmrh.,  
Ísólfr Gylfi Pálmason, 5. þm. Suðurl.

[10:30]

#### Útbýting þingskjals:

Skuldbindingar á hendur ríkissjóðs, 7. mál, fsp. SvanJ,  
þskj. 7.

## ***Tilkyning um kosningu embættismanna fastanefnda.***

[10:30]

### **Forseti (Halldór Blöndal):**

Borist hafa tilkyningar um formennsku í nefndum. Á fundi heilbr.- og trn. í dag var Valgerður Sverrisdóttir kjörin formaður nefndarinnar og Lára Margrét Ragnarsdóttir varaformaður.

Á fundi fjárln. í dag var Jón Kristjánsson kjörinn formaður nefndarinnar og Einar Oddur Kristjánsson varaformaður.

Á fundi utanrnmn. var Tómas Ingi Olrich kjörinn formaður nefndarinnar og Jón Kristjánsson varaformaður.

Á fundi efh.- og viðskn. í dag var Vilhjálmur Egilsson kjörinn formaður nefndarinnar og Kristinn H. Gunnarsson varaformaður.

Á fundi sjútvn. í dag var Einar K. Guðfinnsson kjörinn formaður nefndarinnar og Kristinn H. Gunnarsson varaformaður.

Á fundi allshn. í dag var Þorgerður K. Gunnarsdóttir kjörin formaður nefndarinnar og Valgerður Sverrisdóttir varaformaður.

Á fundi samgn. miðvikudaginn 9. júní var Árni Johnsen kjörinn formaður nefndarinnar og Hjálmar Árnason varaformaður.

Á fundi landbn. í dag var Hjálmar Jónsson kjörinn formaður nefndarinnar og Kristinn H. Gunnarsson varaformaður.

Á fundi iðnn. í dag var Hjálmar Árnason kjörinn formaður nefndarinnar og Guðjón Guðmundsson varaformaður.

Á fundi menntm. í dag var Sigríður A. Þórðardóttir kjörin formaður nefndarinnar og Ólafur Örn Haraldsson varaformaður.

Á fundi féltn. í dag var Arnbjörg Sveinsdóttir kjörin formaður nefndarinnar og Ólafur Örn Haraldsson varaformaður.

Á fundi umhvn. í dag var Ólafur Örn Haraldsson kjörinn formaður nefndarinnar og Kristján Pálsson varaformaður.

### ***Athugasemdir um störf þingsins.***

Formennska í fastanefndum þingsins.

[10:33]

### **Steingrímur J. Sigfússon:**

Herra forseti. Eins og forseta er manna best kunnugt, hafandi lesið upp tilkyningar um kjör formanna og varaformanna í fastanefndir þingsins, þá tókst þannig til að þessu sinni að meiri hlutinn bauð ekki upp á neitt samstarf við stjórnarandstöðuna um að stjórnarandstaðan færi að einhverju leyti með forustu fyrir þingnefndum og/eða ætti eitthvað af varaformönnum þingnefnda. Þessari niðurstöðu mótmæli ég og harma hana. Ég tel að hér sé á ferðinni dapurlegt afturhvarf, herra forseti, til eldri tíma og uppgjöf gagnvart því að reyna að efla þingið sem sjálfstæða stofnun og draga úr þeirri hörðu skiptingu í meiri hluta og minni hluta sem hefur á köflum mjög plagað þingstarfið.

Þetta er einnig að mínu mati því miður til marks um að okkur miðar aftur á bak en ekki áfram hvað það varðar að þingið standi í lappirnar gagnvart framkvæmdarvaldinu og sé ekki sjálfvirk afgreiðslustofnun eða stimpill á það sem þaðan berst. Ekki vottar fyrir neinni viðleitni til að vega upp á móti þessum breytingum með einhverjum öðrum hætti eða

það höfum við stjórnarandstæðingar a.m.k. ekki skynjað enn þá.

Herra forseti. Ég vil því nota þetta tækifæri til að koma óánægju okkar á framfæri og mótmæla þessu og koma því inn í þingtiðindin að við stjórnarandstæðingar erum ósátt við þetta upphaf á samskiptum stjórnar og stjórnarandstöðu. Ég vænti þess að forseti sé mér sammála um að þetta eigi prýðilega heima undir umræðum um störf þingsins og þurfi ekki athugasemda við.

Ég tek skýrt fram, herra forseti, að þessi orð eru ekki látin falla hér vegna þess að til formennsku og varaformennsku í þingnefndum hafi ekki valist hið mætasta fólk sem við stjórnarandstæðingar væntum að sjálfsgöðu góðs samstarfs við. Þetta mál er ekki persónulegt heldur pólitískt og rökin fyrir því að færa það fram eru þau að okkur stjórnarandstæðingum er annat um þingræðið og sjálfstæði þingsins sem stofnunar og velferð þess.

[10:35]

### **Rannveig Guðmundsdóttir:**

Virðulegi forseti. Ég tek undir gagnrýni hv. þm. Steingríms J. Sigfússonar og að sjálfsgöðu höfum við komið þessari gagnrýni á framfæri við forseta á fundi með honum og þar áður á fundi starfandi þingflokksformanna meðan ekki var búið að kjósa á Alþingi forseta Alþingis.

Það er umhugsunarefni fyrir okkur að samskipti stjórnar og stjórnarandstöðu hafa orðið óvinsamlegri með þeim tilskipunum sem hafa ráðið hér í samskiptum og að okkur er tilkynnt í gegnum fjölmiðla hvernig farið verði með mál í þinginu. Við heyrum í fréttum að stjórnarliðið ætli sjálft að hafa formennsku í öllum nefndum og svo hefur komið í ljós að það á jafnframt við um varaformennsku. Okkur er gert alveg ljóst hver ræður og ég er fremur hrygg yfir því en reið hvernig þetta hefur gerst.

Mér finnst það vera algerlega í lausu lofti hvernig á að þróa það samstarf sem við byrjuðum á á síðasta kjörtímabili um stjórn þingsins þar sem við vildum ná því markmiði að stjórn og stjórnarandstaða sameinuðust um ábyrgð á þinginu.

Það er líka umhugsunarefni hver þáttur stjórnarandstöðu hefur verið hér á Alþingi og ekki síst í nefndum þingsins. Það er nefnilega þannig að það hefur verið meira um það á liðnu kjörtímabili en nokkru sinni áður að nefndir hafa þess vegna verið löglegar í störfum sínum að stjórnarandstaðan hefur mætt vel. Þetta vita forsetar, fyrrverandi og núverandi. Þannig var það líka og er okkur umhugsunarefni á þessum morgni þegar ég, t.d. í þeirri nefnd sem ég hef verið kjörin til, lýsti því yfir að þar sem menn hefðu ráðið málum með þessum hætti hefðum við ekki afskipti af því hvernig stjórnarkjóri yrði hátað. Það var líka umhugsunarefni fyrir þá stjórn sem var valin að það skyldi vera með þremur atkvæðum. Það er umhugsunarefni að þáttur stjórnarandstöðu er mikill í störfum á Alþingi. Stjórnarandstaðan er öflug í vinnunni í þingsalnum og mjög öflug í nefndastörfum á Alþingi. Þetta er okkur öllum umhugsunarefni.

### ***Stjórnarskipunarlög, 1. umr.***

Stjfrv., 1. mál. — Þskj. 1.

[10:38]

### **Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

Herra forseti. Ég mæli fyrir frv. til stjórnarskipunarlaga um breytingu á stjórnarskrá lýðveldisins Íslands, nr. 33/1944,

með síðari breytingum, eins og það var samþykkt og afgreitt frá síðasta löggjafarþingi. Í kjölfar þess var þing rofið og stofnað til almennra kosninga er fram hafa farið. Þannig hafa nú skapast stjórnarskipuleg skilyrði til að gera frv. þetta að gildum stjórnarskipunarlögum á þann hátt sem 79. gr. stjórnarskrárinnar mælir fyrir um.

Meðferð þessa þings er þó ólík hins fyrra að því leyti að í reynd hlýtur ályktun síðara þings að vera bundin við annað af tvennu, að staðfesta frv. óbreytt ellegar synja því staðfestingar. Að því virtu, herra forseti, tel ég óhætt að binda umfjöllun mína nú við nokkur meginatriði málsins enda er ekki ástæða til á þessu þingi að velta frekar vöngum yfir einstökum útfærslum þess. Leyfi ég mér hvað það varðar að vísa til greinargerðar með frv. þessu á fyrra þingi, framsögu með því og ítarlegar umræðu er þá fór fram og hv. alpm. eiga öðrum fremur að vera einkar aðgengilegar.

Frv. þetta leggur grunninn að nokkuð afgerandi breytingum á kjördæmaskipan landsins og gagngerum endurbótum á því kerfi sem kosið er samkvæmt til þess vettvangs sem hér er saman kominn á hinu háa Alþingi. Afllvaki þessara breytinga er fyrst og síðast sá að draga úr því misvægi atkvæða milli landshluta sem búsetuþróun í landinu hefur því miður valdið og farið hefur vaxandi undanfarin ár. Þannig mældist mesta misvægi atkvæða á milli kjördæma 1:4 miðað við kjósendur á kjörskrá fyrir síðustu kosningar, þ.e. milli Reykjaness og Vestfjarða, í samanburði við 1:3,22 fyrir kosningarnar 1995 milli Reykjavíkur og Vestfjarða.

Á síðasta þingi orðaði ég það svo að í þjóðfélaginu ríkti af þessum sökum ekki lengur sú sátt um ríkjandi kosningakerfi sem vera þyrfti til að við það mætti una. Allir stjórnmálaflokkar er lengst af síðasta kjörtímabils áttu fulltrúa á hinu háa Alþingi höfðu með einum eða öðrum hætti ályktað um að þetta misvægi yrði að jafna enda þótt áherslur væru misjafnar um hversu langt ætti að ganga í þeim efnum. Eftir að þessar tillögur komu fram sýndu mælingar á viðhorfi kjósenda að verulegur meiri hluti þeirra er sömu skoðunar.

Nefnd sú er undirbjó þær tillögur sem þetta frv. byggist á og skipað var fulltrúum allra stjórnmálaflokka er sæti áttu á Alþingi haustið 1997 kannaði fjölda hugmynda um breytt kosningakerfi til að jafna vægi atkvæða og þrautreyndi ýmsar leiðir í því sambandi. Niðurstaða nefndarinnar varð sú að þessu meginmarkmiði yrði ekki náð þannig að um það ríkti sámiðleik sátt og að uppfylltum öðrum skilyrðum án þess að hreyft yrði við núverandi skipan landsins í kjördæmi og leitað eftir þeim breytingum sem samþykkt þessa frv. gerir ráð fyrir. Enda þótt vissulega megi viðurkenna að ný skipan kjördæma raski ákveðinni festu sem 40 ár hafa skapað um núverandi skipulag ætla ég að breytingarnar nú verði þó miklum mun sársaukaminni en þær sem gerðar voru árið 1959 við þeirra tíma tækni og þeirra tíma samgöngur. Að því leyttinu til búum við þó við allt aðrar og betri aðstæður nú en þá hvort sem litið er til umbóta í samgöngum, fjarskiptum eða hraða í þróun nútímatækni almennt.

Þá fer því fjarri að nýskipan kjördæma hafi víðtæk áhrif á skipulag stjórnsýslu og umdæmabundna þjónustu af hálfu hins opinbera úti um land. Sérstök könnun sem á því var gerð og birt var í skýrslu þeirri er ég lagði fyrir síðasta þing um þetta mál leiddi í ljós að umdæmaskipting stjórnsvalda tekur ekki nema að takmörkuðu leyti mið af kjördæmaskipun landsins og sjaldnast með skírskotun til kjördæmanna sem slíkra. Í þeim fáu tilvikum sem svo háttar til um er oftast vísað til annarra umdæma innan kjördæmanna sjálfrá, svo

sem sýslna, sveitarfélaga og fæst þeirra eru án frávika frá núverandi kjördæmaskipan.

Jöfnun atkvæðavægis milli landshluta leiðir óhjákvæmilega til þess að þingsæti færast frá landsbyggðinni til þéttbýlisins á suðvesturhorni landsins. Þegar slíkar breytingar eru í deigluinni er eðlilegt að umræða skapist um byggðamál og byggðastefnu í víðara samhengi. Í samræmi við tillögur nefndar þeirrar er undirbjó breytingar á kosningakerfinu skipaði ég aðra nefnd undir forustu hv. alpm. Einaris K. Guðfinnssonar til að fjalla um þá hlið málsins, m.a. með hliðsjón af þátttölu um stefnu í byggðamálum er þá lá fyrir Alþingi og var síðan samþykkt sem ályktun þess. Þeirri nefnd var jafnframt falið að fjalla um starfsaðstöðu þingmanna í hinum landfræðilega stærri kjördæmum. Nefnd þessi hefur skilað mér skýrslu um bæði þessi viðfangsefni og hefur þegar verið hafist handa um að hrinda einstökum tillögum hennar um byggðamál í framkvæmd, þar á meðal hefur framkvæmdum við vegagerð samkvæmt langtímaáætlun verið flýtt samkvæmt sérstakri áætlun til fjögurra ára og heimildir til þátttöku í ferðakostnaði sjúklinga verið víkkaðar og endurgreiðslur auknar.

Þá eru ábendingar nefndarinnar um eðlileg tölvusamskipti íbúa á landsbyggðinni í fullu samræmi við stefnu ríkisstjórnarinnar um upplýsingasamfélagið eins og ég hef nýlega vakið athygli á í stefnuráðu þeirri er ég flutti á Alþingi í fyrradag. Aðrar tillögur nefndarinnar hljóta að koma til skoðunar við undirbúning fjárlaga fyrir næsta og næstu ár. Ekki er því ástæða til að víkja frekar að þeim hér og nú, heldur skal það aðeins áréttað eins og ég hef áður lýst yfir að tryggt megi telja að þær hljóti að öðru jöfnu brautargengi innan þeirra tímamarka sem nefndin sjálf hefur sett þeim.

Einn meginvandinn eða öllu heldur gallinn á kosningakerfisbreytingum undanfarinna áratuga hefur verið sá að stöðugt hafa safnast upp tilefni til nýrra breytinga. Í því frv. sem hér liggur fyrir er leitast við að leysa þennan gamalkunna vanda með því að haga ákvæði stjórnarskrár um kjördæmin og þingsætatölu þannig að þau verði í senn sveigjanlegri en nú er kostur á og að vonum varanlegri. Í því skyni er í þessu frv. lagt til að í stað rækilegra ákvæða um kjördæmamörk og úthlutun þingsæta hafi stjórnarskráin að geyma heldur færri og að sama skapi almennari ákvæði um megindrætti í kjördæmaskipun landsins og tilhögun kosninga til Alþingis. Almenna löggjafanum verði síðan eftirlátin útfærsla þeirra í lögum, stundum með tilstyrk aukins meiri hluta á Alþingi.

Þannig er í frv. gert ráð fyrir að heildarfjöldi þingsæta og lengd kjörtíma verði stjórnarskrárbundin svo og tilhögun kosninga með sama hætti og verið hefur, þ.e. að þær skuli vera leynilegar og hlutbundnar. Í samræmi við það markmið frv. að gera ákvæði stjórnarskrárinnar sveigjanlegri var ákvæði frv. um fjölda kjördæma hins vegar breytt á síðasta þingi á þann veg að unnt verður að breyta fjölda kjördæma með lögum innan þeirra marka sem stjórnarskráin heimilar. Ég hlýt þó að leggja áherslu á að þetta svigrúm er fyrst og fremst hugsað til framtíðar, enda var í skýringu á þessari breytingu í nál., sem allir nefndarmenn stóðu að, tekið fram að henni fylgdu ekki áform um að fjölga kjördæmum umfram það sem ráðgert var eða með öðrum orðum að þau yrðu sex að tölu.

Í frv. felast síðan þau nýmæli að lagt er í vald löggjafans að ákveða fjölda þingsæta í hverju kjördæmi, þó þannig að minnst sex kjördæmissæti séu í hverju þeirra samkvæmt breytingu sem einnig var gerð á síðasta þingi. Sömuleiðis

verði sett í lög nánari fyrirmæli um kjördæmaskipan og fyrirkomulag kosninga, þar á meðal verði kjördæmamörk utan Reykjavíkur og nágrennis og reglur um úthlutun þingsæta lögbundnar. Með þessu móti er hægt að breyta vissum atriðum er lúta að kjördæmaskipan og kosningafyrirkomulagi án þess að til þurfi stjórnarskrárbreytingu. Þó er áskilið að breytingar á lögmæltum kjördæmamörkum og tilhögun á úthlutun þingsæta, sem fyrir er mælt í lögum, verði aðeins gerðar með tveimur þriðju hluta atkvæða á Alþingi.

Jafnframt er í frv. að finna tvö önnur nýmæli. Annars vegar er horfið frá þeirri reglu núgildandi kosningalaga, sem ekki eru bein fyrirmæli um í stjórnarskrá, að þau stjórn-málasamtök ein komi til álita við úthlutun jöfnunarsæta sem fengið hafa kjördæmissæti. Í staðinn er lagt til að í stjórnarskrá verði tekið sú regla að þau samtök ein sem hlotið hafi meira en 5% atkvæða á landsvísi geti fengið úthlutað jöfnunarsæti jafnvel þó þau hafi ekki fengið þingsæti í kjördæmi. Hins vegar er svo fyrir mælt að fari misvægi á milli atkvæða kjósenda að baki hverju þingsæti í einstökum kjördæmum fram úr 1:2 að loknum alþingiskosningum skuli landskjörstjórn flytja þingsæti á milli kjördæma þar sem munurinn er mestur til að draga úr misvæginu. Á síðasta þingi var fellt út úr frv. bráðabirgðaákvæði er gerði ráð fyrir að þetta gæti í fyrsta sinn gerst um áramótin 2000–2001 þar eð rétt þótti að kosið verði eftir nýrri tilhögun óbreyttri við næstu kosningar eftir að stjórnarskipunarlögin öðlast gildi, þ.e. að öðru jöfnu eigi síðar en árið 2003.

Þegar frv. þetta var lagt fyrir Alþingi til fyrir meðferðar fylgdu því í sérstöku fskj. drög að texta lagafrv. er tók til þeirra lágmarksbreytinga á kosningalögum sem frv. þetta útheimtir. Fyrir sama þing var einnig lagt frv. til laga um kosningar til Alþings sem ekki varð útrætt. Þar var um að ræða afrakstur af starfi nefndar er fyrrv. dóms- og kirkjumrh. skipaði samkvæmt tilnefningum allra þingflokka er þá áttu sæti á Alþingi til að endurskoða kosningalöggjöfina í heild sinni. Þessari nefnd vannst þó ekki tími til að ljúka nema hluta endurskoðunar sinnar og skilaði því auk tillagna sinna lista yfir fjölmörg atriði sem ekki hafði tekist að ljúka umfjöllun um. Taldi sú nefnd eðlilegt að þau atriði og eftir atvikum fleiri kæmu til athugunar í tengslum við þá endurskoðun kosningalaganna sem framkvæma þyrfti vegna breytinga á stjórnarskránni síðar.

Að athuguðu máli hef ég fallist á þessi sjónarmið og ákveðið að frumvarpsdrög þau sem fylgdu frv. þessu við meðferð fyrra þings verði ekki lögð fyrir þetta þing. Þess í stað hef ég ákveðið að bjóða þingflokkunum til samstarfs um endurskoðun kosningalaganna í heild sinni þannig að unnt verði að taka hér afstöðu til heildstæðrar kosningalöggjafar síðar, væntanlega á næsta þingi.

Kosningar til Alþingis eru nýafstaðnar og úrslit þeirra benda ekki til að brýna nauðsyn beri til að beita hinu nýja stjórnarskrákvæði og þá samsvarandi kosningalögum alveg á næstunni. Þannig er nú lag til að hefja endurskoðun kosningalaga í góðan tíma samhliða því aðhaldi sem skortur á viðeigandi kosningalögum sem svara til stjórnarskrárinnar ætti að veita því starfi.

Frv. þetta og aðrar breytingar sem það gerir ráð fyrir byggjast á umfangsmiklu starfi sem unnið var af fulltrúum allra stjórnmálaflokka sem sæti áttu á Alþingi á síðasta kjörtímabili. Í ýmsum atriðum byggist það á málamiðlun milli ólíkra sjónarmiða úr ýmsum áttum, e.t.v. ekki síst stjórnmálaflokkanna sjálfra, en þó ekki svo að það meginmarkmið

þess að draga úr þeim mun sem nú er á vægi atkvæða milli landshluta nái ekki fram að ganga. Í því ljósi vænti ég þess að breið samstaða geti tekist um framgang máls þessa á hinu háa Alþingi og að samþykkt þess megi verða landi og lýð til heilla.

Að svo mæltu legg ég til, herra forseti, að frv. þessu verði vísað til 2. umr. og sérstakrar nefndar er kjósa ber samkvæmt 42. gr. laga um þingsköp Alþingis.

[10:51]

#### Steingrímur J. Sigfússon (and svar):

Herra forseti. Ég fagna þeirri tilkynningu sem kom fram hjá hæstv. forsrh. að skipuð verði sérstök nefnd með fulltrúum allra þingflokka, ef ég hef rétt skilið, til að fara yfir kosningalög, þó vissulega megi deila um hitt að afgreiða ekki samhliða stjórnarskrárbreytingu, a.m.k. lágmarksbreytingar á kosningalögum til að þau samræmist stjórnarskránni.

Við hitt vil ég gera athugasemd sem kom fram í máli hæstv. forsrh. að kostir þessa þings séu einungis tveir, að samþykkja þetta frv. eða hafna því. Alþingi á að sjálf sögðu þriðja möguleikann, sem er að breyta frv. Það hefði hins vegar það í för með sér að kjósa bæri upp á nýtt um málið. Og það er kannski þess vegna sem hæstv. forsrh. lítur á það sem óhugsandi möguleika að þetta þing komist að þeirri niðurstöðu að gera breytingar á stjórnarskrárfv. En að sjálf sögðu er það þriðji kosturinn sem Alþingi á í stöðunni — og verður að vera. Ella væri verið að gera umfjöllun seinna þings um stjórnarskrárbreytingar marklaugar og óefnislegar og það má alls ekki. Og satt best að segja hefur mér, herra forseti, fundist gæta þeirrar tilhneigingar að síðari staðfesting stjórnarskrárbreytinga væri í raun og veru formsatriði. Svo er ekki, svo er alls ekki.

Nýtt þing, nýir þingmenn og ný hlutföll sem kunna að hafa komið til sögunnar eftir kosningar eru einmitt til þess að málin fái öðru sinni fullgilda efnislega afgreiðslu. Það er hin vanda meðferð sem stjórnarskrárbreytingar fá, að þær eru samþykktar af tveimur þingum og efnisumfjöllun og afgreiðsla hvors þings um sig er nákvæmlega jafngild í mínum huga.

Mér finnst því ekki rétt að stilla málum upp með þeim hætti að hin síðari staðfestingin sé formsatriði eða formafgreiðsla og það vakti undrun mína þegar ég heyrði að menn hefðu jafnvel látið sér detta í huga að sleppa því að kjósa sérnefnd og fjalla um málið í nefnd við seinni afgreiðsluna. En svo verður sem betur fer ekki. Þessar athugasemdir, herra forseti, fannst mér óhjákvæmilegt að láta koma hér fram.

(Forseti (HBI): Forseti vill vekja athygli á því að ekki er til þess ætlast að menn tali í síma í þingsalnum.)

[10:53]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (and svar):

Herra forseti. Ég vek athygli á því orðalagi sem ég viðhafði hér vegna athugasemda hv. 3. þm. Norðurl. e. Ég sagði á þá leið að í reynd hlýtur ályktun síðara þings að vera bundin af þessu tvennu, að staðfesta frv. eða synja því, því að ég lít þannig til að breytingar mundu nánast þýða synjun ef þær yrðu samþykktar. Vegna þess að þá yrði að mínu viti innan 45 daga að rjúfa þing og efna til nýrra kosninga um málið.

Ég vek líka athygli á því að meginmarkmiðið með því fyrirkomulagi sem við höfum, að mál skuli afgreidd eftir kosningar á tvennum þingum, er auðvitað það að frambjóðendur geti gert þetta mál að meginmáli í kosningum, kjósi þeir svo. Ég vil leyfa mér að fullyrða að þetta mál hafi ekki

verið meginmál neins stjórnsmálaflokks í kosningum heldur hafi verið um það bærileg sátt. Ég verð þó að viðurkenna það að þegar ég fór um landið varð ég var við að víða voru menn misánægðir. Það vissum við öll. En þetta var ekki meginmál í kosningunum. Að því leyti til held ég að það sé í reynd svo að málið er hér ekki til efnislegrar meðferðar, að menn fari ekki að leggjast yfir breytingartillögur í stórum stíl eins og gildir um önnur frumvörp, heldur sé það svo að menn verði að gera það upp við sig hvort þeir ætla að samþykkja þetta eða sýnja þessu frv. Og samkomulag flokkanna gekk auðvitað út á það að málið gengi vel fram og ekki hefur svo riðlast skipan mála hér í þinginu að ekki megi búast við því að það haldi sem ákveðið var.

[10:55]

#### Steingrímur J. Sigfússon (andsvar):

Herra forseti. Ég held að þetta svar hæstv. forsrh. hafi verið afar vandræðalegar tvær mínútur til þess að viðurkenna að ég hafði rétt fyrir mér, en hæstv. forsrh. átti erfitt með að kyngja því að framsetning hans á málinu hér var ekki formlega rétt. Að sjálfsgöðu hefur Alþingi þriðja kostinn, sem er sá að breyta frv. Ég held að við þurfum ekki í sjálfu sér að rökraða það mikið eða velja því fyrir okkur. Segjum að breytingarnar hefðu á fyrra þinginu verið samþykktar með naumum meiri hluta og um þær hefði verið harður ágreiningur. Í kosningunum sem í hönd fóru hefði tekist þannig til að minni hlutinn væri orðinn að meiri hluta og andstaða væri orðin við staðfestingu frv. í óbreyttri mynd. Þá er sá kostur að sjálfsgöðu í hendi nýs meiri hluta og nýs þings að gera á því breytingar.

Það er hárrétt hjá hæstv. forsrh. og það er miður að stjórnarskrárbreytingar hafa upp á síðkastið a.m.k. haft tilhneigingu til þess að kafa algjörlega í pólitískum málefnum þegar kosið er til Alþingis og það er eðlilegt vegna þess að það er meingölluð aðferð að bera stjórnarskrárbreytingar undir atkvæði samhliða þingskosningum. Ef það er gert ætti a.m.k. að kjósa í tvennu lagi, annars vegar þingsmennina og hins vegar um stjórnarskrárbreytinguna þannig að kjósendur gætu á sjálfstæðan hátt látið álit sitt í ljósi á stjórnarskrárbreytingunni.

Ég held einmitt að sú staðreynd að þessar breytingar á stjórnarskránni voru nánast ekki nefndar á nafn í kosningabaráttunni ætti að vera okkur ábending um að taka það til skoðunar hvort ekki þurfi að breyta fyrirkomulagi staðfestingar á stjórnarskrárbreytingum. Annaðhvort sé kosið um þær alveg sérstaklega í sjálfstæðum kosningum eða að tvöföld kosning verði þegar kosið er til Alþingis, annars vegar séu kosnir framboðslistar og hins vegar sé stjórnarskrárbreytingin sjálf borin sjálfstætt undir þjóðaratkvæði.

Þetta fyrirkomulag er verulega gallað. Ég varð sömuleiðis var við það á fundum um landið, eins og hæstv. forsrh., að menn kvörtuðu undan því hvernig stjórnarskrárbreytingin hvarf út úr umræðunni og einnig hinu að enginn flokkur gerði þetta í raun og veru að sjálfstæðu kosningamáli, nema þá helst við sem stóðum fyrir einhverri gagnrýni á málið.

[10:58]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):

Herra forseti. Ég er ekki í neinum vandræðum með að viðurkenna að þingsmenn hafi rétt fyrir sér í því að menn geti komið með breytingartillögum um þetta efni. Það þekki ég vel eins og þingheimur sjálf sagt allur.

En það mundi þýða í reynd, eins og ég sagði, að mál þetta væri fallið. (**Gripid fram í:** Það mundi þýða að kosið yrði í sumar, sem væri ágætt.) Heldurðu það? Mér fyndist það nú hálfgalið reyndar, en vek athygli á því að varðandi stjórnarskrárbreytingar er fyrirkomulagið víða í ríkjum það að menn áskilja sér ríkari meiri hluta fyrir slíkar breytingar, tvo þriðju eða þrjá fjórðu í sumum tilvikum og stundum eftir eðli breytinganna. Og ekki er gert ráð fyrir því í sumum þingum að kjósendur hafi beinan atbeina að málinu á milli kosninga. Mér finnst það kostur að mál séu þannig vaxin að kjósendur teldu sig vilja grípa inn í málið, ég tala nú ekki um ef stjórnarflokkar með naumum meiri hluta væru að knýja fram stjórnarskrárbreytingar, þá er ég ekki í vafa um að þá yrði stjórnarskrárbreyting stórmál í kosningum. Það skyldi ekki vera skýringin á að þetta hafi ekki orðið stórmál í kosningum að allrík samstaða var milli flokkanna þó að það væru deilur innan þeirra allra, hygg ég — ég man reyndar ekki um Alþýðuflokkinn gamla hvort það voru deilur innan hans, jafnvel ekki, en ég er nú orðinn aðeins ruglaður í þessu flokkakerfi öllu saman. (**Gripid fram í:** Nei, hann stóð heill.) Hann stóð heill? Það er nefnilega það, gott að heyra það.

En að öðru leyti voru deilur innan allra flokka um einstök efni þessa frv. eins og við vitum en það var bærileg samstaða á milli flokkanna. Og þess vegna kannski varð þetta ekki að neinni stórrí umræðu í kosningunum.

[10:59]

#### Útbýting þingskjals:

Mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar Fljótaldsvirkjunar, 3. mál, þáttill. KolH o.fl., þskj. 3.

[11:00]

#### Guðmundur Árni Stefánsson:

Herra forseti. Vegna þeirra orðaskipta sem áttu sér stað milli hæstv. forsrh. og hv. þm. Steingríms J. Sigfússonar um hina formlegu og þingtæknilegu stöðu málsins vil ég áréttta, þó að sönnu kunni að vera býsna freistandi að gera tilraunir til þess að ná fram breytingum á því frv. sem er til staðar með von um að það geti knúid fram nýjar kosningar, að efni þessa máls sé það mikilvægt að jafnvel sú freisting eigi ekki að leiða okkur inn í slíkt vöðundarhús sem umræður um hugsanlegar breytingar á þessu frv. gætu leitt af sér. Ég tel nefnilega mjög mikilvægt að það frv. sem hér liggur frammi verði afgreitt með góðum meiri hluta og bærilegri sátt.

Ég tek undir með hæstv. forsrh. að á síðasta kjörtímabili tókst þverpólitísk samstaða um að ná fram breytingum í kjördæmamálunum. Það var auðvitað ekki í fyrsta skipti sem menn gerðu atögu að því verkefni og gerðu tilraunir til að draga úr þeim mismun atkvæða sem hefur verið viðvarandi og raunar vaxandi um langt árábil. Oftar en ekki og raunar alltaf hafa menn hins vegar hrökklast frá viðfangsefninu af ýmsum ástæðum, fyrst og síðast vegna þess að menn hafa ekki komið sér saman um leið að því markmiði. Auðvitað eru fjölmargar leiðir sem hægt er að fara og stjórnsmálaflokkarnir og stjórnsmálamenn hafa á því margháttða sýn en í þessari lotu tókst stjórnsmálaflokkunum og þingsmönnum í góðri sátt að ná um þetta dágóðu samkomulagi. Það var ekki eingöngu í þeirri nefnd sem skipuð var af forsrh. á sínum tíma, sem skipuð var frá öllum þeim flokkum sem þá áttu sæti á Alþingi, heldur rifjaði það líka upp að við meðhöndlun þingsins var lögum samkvæmt skipuð nefnd til að fara ofan í málið og þar á meðal af því að hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon ræddi þau mál áðan, sat hann í þeirri nefnd og það var einmitt

hlustað á ýmis viðhorf hans til þeirra mála, og þær breytingar sem þá voru gerðar í meðhöndlun þingsins voru m.a. frá honum. Ég vil því undirstrika það alveg klárlega að þó að þingflokkur vinstri grænna hafi ekki verið til á þeim tíma, hét þá þingflokkur óháðra, þá kom hann að þeirri sátt eins og aðrir þingflokkar í hinu háa Alþingi. Menn reyndu fram að síðustu stundu að mæta þeim viðhorfum sem voru sannarlega uppi um einstök atriði. Ég man í augnablikinu eftir tveimur atriðum sem gerð var breyting á við lokaafgreiðslu málsins á vörþinginu sem laut að því að lágmark þingmanna í hverju kjördæmi var hækkað upp í sex og að kjördæmi mættu vera sex til sjö. Þetta voru ábendingar sem komu ekki síst frá þingmönnum dreifbýlisins og var sátt um að mæta þeim viðhorfum til þess að ná um þetta sem víðtækastri sátt.

Það breytir ekki hinu sem ég hygg að okkur sé öllum ljóst að auðvitað eru skiptar skoðanir um ágæti þessarar niðurstöðu. Kannski má orða það svo óvarlega að allir séu jafnóánægðir. Það er kannski styrkur málsins í raun að enginn einn hefur komið öllu sínu fram heldur hafa menn freistað þess að ná um þetta, eins og ég sagði, sátt sem gæti fallið að viðhorfi sem flestra. Auðvitað má ekki leita svo langt að úr þessu verði sú óskapnaður að ógerningur verði að vinna eftir frv., ógerningur verði að kjósa eftir þessari nýju kjördæmaskipan. Það held ég að hafi hins vegar ekki gerst því að það voru nokkur meginatriði sem lágu til grundvallar þegar farið var af stað og þau meginatriði er að finna sem hinn rauða þráð í því frv. sem hér er til afgreiðslu. Það eru ákaflega einföld og skýr atriði og ég ætla að renna yfir þau.

Í fyrsta lagi þetta sem er kjarni málsins. Allir stjórnmalaflokkar um langt árabil hafa ályktað um það á landsfundum sínum eða æðstu fundum sínum, flokksþingum eða hvað það nú heitir, um að nauðsynlegt sé að draga úr misvægi atkvæða. Ég hef ekki heyrt þann þingmann og ekki heyrt þann stjórnmalaman raunar nú um langt árabil sem hefur í raun mótmælt því markmiði, og með það að leiðarljósi var farið í þessa vinnu. (Gripið fram í.) Ég heyrði ekki hvað nýkjörinn formaður þingflokks Framsfl. sagði í frammikalli. (Gripið fram í.) Tony Blair var ekki á Alþingi Íslendinga síðast þegar ég vissi. Það er fróðlegt að heyra um viðhorf hinnar nýju forustu þingflokks Framsfl. og ég vænti þess að fráfarandi formaður þingflokksins upplýsi okkur um hvort þessi undarlegi tónn í hv. þm. Kristni H. Gunnarssyni sé hinn nýi andi sem er að finna í þingflokki Framsfl. En við skulum halda okkur við meginatriði málsins en láta ekki orðagjálfur (Forseti hringir.) einstakra þingmanna trufla meginatriði.

Ég var að rifja upp að stjórnmalaflokkarnir allir voru samála um að að þessu markmiði ætti að vinna. Í öðru lagi hafa allir verið sammála um að það kosningakerfi sem við höfum búið við og bjuggum við í síðustu kosningum sé þannig úr garði gert að ekki verði við unað. Þá er ég að vísa sérstaklega til þess að það er ógagnsætt og raunar óskiljanlegt með öllu. Menn rifja upp aðfaranótt 9. maí hvernig þingmenn duttu inn og út alla nóttina og er ekkert um það að segja en það sem var verst, og eins og fréttamenn lýstu því, var að það fór ákveðin rúletta af stað, einhver óskiljanleg rúletta sem ekkert samhengi var í og enga rökhyggju var hægt að finna í. Með öðrum orðum þetta er eins og lottónætur. Því er breytt í þessu frv. Það er gagnsætt og menn sjá og skynja og það er samhengi milli úrslita í einstökum kjördæmum og þess fjölda þingmanna sem þaðan kemur og hvaðan þeir koma.

Nú er það þannig eins og við vitum að í raun eru utankjörstaðatkvæði á Norðurl. v. eða Norðurl. e. að hrinda

mönnum inn og út á Reykjanesi eða í Reykjavík. Auðvitað er ekkert samhengi í þessu. Því er breytt í þessu frv. Mjög verulega er dregið úr þörfinni fyrir jöfnunarsæti og sú nálgun, sem er að finna í þeim kosningalögum sem með þessu fylgja er að vísu ekki til afgreiðslu á þessum tímapunkti, og ég mun ræða örlítið á eftir, gerir það að verkum að jafnræði milli flokkanna í einstökum kjördæmum og tiltölulega góður jöfnuður í einstökum kjördæmum og minni þörf fyrir jöfnunarsæti milli kjördæma er til staðar. Með öðrum orðum skila kosningaúrslit þeim þingmönnum frá þeim flokkum á þing sem kosningaúrslit segja til um. Punktur, basta. Þetta er feikilega mikilvægur þáttur og við skulum ekki gera lítið úr honum.

Í þessu sambandi náum við jöfnuði milli stjórnmalaflokka og er það lykilatriði sem menn hafa rætt fram og til baka og geta haft ýmsar skoðanir á að þingmannafjöldi verði jafn eftir, 63 þingmenn. Í öllu þessu starfi var ákaflega freistandi að leggja í fjölgun þingmanna til þess að verja, skulum við segja, ýmis kjördæmi úti um land við þeirri fækkun sem verður óhjákvæmilega þegar dregið er úr þessu misvægi. Sú umræða fór fram en fyrir henni var ekki almennur stuðningur. Einnig er ljóst að ýmsir þingmenn, og þar á meðal ég, hafa horft til þess að unnt væri að fækka þingmönnum. Ég hef látið mér detta í hug talan 43 og ég hef privat og persónulega sagt í samhengi við að eðlilegt væri að hæstv. ráðherrar sætu þá ekki á þingi sem slíkir, þeir afsöluðu sér þingmennsku þegar þeir tækju sæti á ráðherrastólum en að þingmönnum yrði hins vegar fækkað. En þetta eru allt útdúrur og eiga kannski ekki við hér. Ég vildi hins vegar bara sem dæmi um það að ég, eins og allir aðrir þó ég sé mjög ákveðinn stuðningsmaður þessa frv., hef mínar privatskoðanir á því hvernig ég vildi sjá þessa mynd í einhverri skemmri eða lengri framtíð. Ég vil líka sjá landið eitt kjördæmi og vafalaust eru menn hér inni sem vilja sjá einmenningskjördæmi þannig að viðhorfin spanna allt þetta litróf. En það er ekki viðfangsefni dagsins.

Þeir flokkar sem standa að Samfylkingunni, Alþfl., Alþb., Þjóðvaki og Kvinnalisti, studdu þetta mál, stóðu að þeirri niðurstöðu sem við erum að fjalla um og munu gera það áfram. Ég vil halda því ákveðið til haga. Það er hins vegar þannig í þingflokki Samfylkingarinnar eins og var í þingflokkum stjórnarflokkanna við endanlega afgreiðslu málsins sl. vor, og ég vænti að kannski litlar breytingar hafi orðið á, að einstakir þingmenn kunni að hafa önnur viðhorf til málsins og sitji hjá eða greiði atkvæði eftir efnum og ástæðum en mikill meiri hluti þingflokksins stendur að þessu máli og mun hvergi hvika í því. Hins vegar, virðulegi forseti, hefði verið heppilegra að ljúka málinu í einni lotu. Þá á ég við að samþykkja hér kosningalög sem við eiga. Hæstv. forsrh. nefndi það í framsöguræðu sinni að hann legði til að skipuð yrði þverpólitísk nefnd þar sem farið yrði ofan í kosningalögin því að við erum raunar með tvenns konar frv. til kosningalaga tilbúin í þinginu. Annars vegar frv. dómismrh. þar sem gerðar voru ýmsar smærri og stærri tæknilegar breytingar á núgildandi kosningalögum, t.d. hvað varðar utankjörstaðatkvæði og fleira og einnig frumvarpsdrög frá þeirri nefnd sem stóð að skýrslugerð og tillögugerð í kjördæmamálinu, stjórnarskrárþætti þess, og er raunar fylgfrumvarp við þessa stjórnarskrárþættu. Það er út af fyrir sig fagnaðarefni og ég geri engar athugasemdir við það og tel skynsamlegt í ljósi reynslunnar að allir flokkar komi að því verki og undirbúi vel fyrir haustið því að sannarlega verða einhver átök um

það. Ég held að annað sé óhjákvæmilegt en horfast í augu við það.

Svo ég velti því aðeins fyrir mér þingtæknilega þá spyr maður sig í hvaða stöðu málið er þegar Alþingi hefur afgreitt það, væntanlega í miðri næstu viku, en engin kosningalög eru til staðar sem hægt er að búa við og við eiga? Maður veltir til að mynda fyrir sér þingofsréttinum í því samhengi, hvort hann sé ekki meira og minna óvirkur við þær aðstæður. Maður gæti ímyndað sér að ef til kæmi að ríkisstjórnin ákvæði að efna til nýrra kosninga gæti hún beitt bráðabirgðalagarétti til þess að búa út kosningalög. Mér finnst hins vegar mjög ótrúlegt að til þess sé gripið í jafnumdeildu máli þar sem ýmsar skoðanir eru uppi þannig að málið er því miður í hálfgerðri sjálfheldu, a.m.k. fram að haustdögum þar til Alþingi Íslendinga hefur haft tækifæri til að afgreiða þau kosningalög sem verða að fylgja stjórnarskrárbreytingunni. Þetta er galli á málinu og ég hefði talið raunar að Alþingi Íslendinga hefði haft tíma og ráðrúm til þess að fara í þessa vinnu núna á næstu dögum og vikum og ljúka henni. Mér finnst óþægilegt að skilja málið eftir svona hálfkarað. En svona er það og ég hygg að ekkert sé við því að gera en hvet til þess að sú nefnd sem hæstv. forsrh. nefndi verði skipuð hið fyrsta og vindi sér til verkanna þannig að það geti verið eitt af fyrstu málum haustþings að afgreiða kosningalögin sem verða að vera til staðar þannig að málið sé heildstætt og hægt að vinna eftir því.

Ég ætla ekki að fara mörgum fleiri orðum um þetta, virðulegi forseti. Ég vil þó ekki láta hjá líða að nefna það vegna þess að í afgreiðslu um þetta mál á vörþingi varð ég þess var að ákveðinn kurr var í þingmönnum Reykvíkinga um skiptingu höfuðborgarinnar í tvö kjördæmi sem er undirliggjandi í þessu frv. til stjórnarskipunarlaga. Þó að það þurfi ekki að vera þannig strangt til tekið þá er andi þessara stjórnarskipunarlaga þannig að kjördæmin verði sex, tvö í Reykjavík, eitt á kraganum í kringum Reykjavík og þrjú úti um land.

Ég vek athygli á því að ef Reykjavík verður ekki skipt þá breytist meginkjarni málsins. Jöfnunarsætamálin breytast mjög verulega. Gagnsæið sem ég nefndi áðan verður ekki hið sama og áður og jafnvel ætti þörfin fyrir jöfnunarsætið að aukast. Hinn náttúrulegi þröskuldur — við erum með 5% þröskuld og síðan vokallaðan „náttúrulegan þröskuld“ — verður í kringum 3% í Reykjavík ef Reykjavík yrði eitt kjördæmi. Hann verður í kringum 20% víða um land og auðvitað væri það algjört stílbrot á þeim anda sem hér er að finna varðandi umrædda þröskulda að hér væru 22 þingmenn alls, þ.e. að meðtöldum jöfnunarsætum og að náttúrulegur þröskuldur gæti við ákveðnar aðstæður farið niður í 3–4%.

Ég vil líka segja, herra forseti, að þetta mál er erfitt á marga lund. Það er erfitt af tilfinningalegum ástæðum. Það er erfitt vegna þess að menn hafa vanist því að kjördæmin séu átta eins og við þekkjum öll. Nú stendur til að brjóta þetta upp í öllum kjördæmum. Á Vesturlandi er slegið saman þremur kjördæmum, á Norðurlandi eystra og Austurlandi er slegið saman tveimur kjördæmum og hugsanlega mun Austurlandi skipt, Reykjanesi var skipt og því bætt við Suðurland. Menn hafa horft til þess og maður heyrir það gjarnan að öllu eigi að breyta allt í kringum landið. Það eigi að stækka kjördæmin svo mikið að það sé nánast vonlaust að ná yfir þau, en í Reykjavík eigi bara að hafa þetta eins og vant er.

Því vil ég beina því sérstaklega til þingmanna Reykvíkinga að þeir sýni „fórnlund“ í þessu máli einnig og

leggi eitthvað af mörkum svo heildstæð og góð sátt megi nást. Við eigum enn möguleika á því í kosningalagakerfinu að ákvarða hvernig þessi skipting verður, ekki eingöngu í Reykjavík heldur á öllu landinu. Menn hafa til að mynda með réttu bent á það á síðustu mánuðum að skiptingin norður/suður hér í Reykjavík væri sennilega skynsamlegri en skiptingin austur/vestur, af ýmsum orsökum sem ég hirði ekki um að tíunda og telja upp. Þetta er eitt af mörgum atriðum sem vert er að hafa í huga og ég vil beina til þingmanna, nýrra og gamalla, að fjallað verði um.

Að lyktum: Það versta í þessu kjördæmamáli allar götur er að ekkert hefur gerst. Það er hin auðvelda lending í þessu máli og hefur verið um árábil. Menn hafa talað sig í þrot og ekkert hefur gerst. Við erum sem betur fer að komast yfir þennan þröskuld núna. Loks er eitthvað að gerast og það er heildstæð og góð hugsun í þessu frv. sem nær ýmsum þeim markmiðum sem allir stjórnmalaflokkar hafa viljað stefna að. Þess vegna undirstrika ég mikilvægi þess, herra forseti, að við ræðum hispurslaust og ítarlega, bæði í almennri umræðu og í nefndarstarfi. Mikilvægt er að við berum gæfu til að fylgja því í heila höfn á næstu dögum þannig að okkur verði ekki að vanbúnaði að vinda okkur í kosningar hvenær sem er undir nýjum formerkjum

[11:19]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):

Herra forseti. Það kom fram hér í umræðum sl. vor af minni hálfu að ég væri ekkert afskaplega hrifinn af því að þurfa að taka þátt í að skipta Reykjavík til helminga. En ég vil taka fram vegna orða hv. þm. að ég tel mig bundinn af því samkomulagi sem þar varð í meginatriðum. Ég get tekið undir það með honum að við eigum að fara yfir það hvernig skiptingin verði sem sársaukaminnst eða eðlilegust. Ég tel að það væri óvarlegt að snúa til baka með það atriði. Ég vek athygli á því sérstaklega í því samhengi að margir þeir sem fundu að þessum breytingum töldu þeim þó til tekna að með þessum hætti yrðu þingmannahóparnir nokkuð jafnstórir, yrði ekki einn yfirburða þinghópur hér, eins og 22 manna þinghópur mundi verða. Menn töldu það þessum tilraunum til tekna, jafnvel þeir þingmenn sem voru ekki hrópanði húrta yfir þessum breytingum.

Því tel ég að maður sé bundinn, kannski ekki formlega en efnislega bundinn af þessu samkomulagi sem þarna var gert. Ég sem þingmaður Reykvíkinga mun auðvitað standa að því.

[11:20]

#### Guðmundur Árni Stefánsson (andsvar):

Herra forseti. Ég fagna í einlægni yfirlýsingu hæstv. forsrh., og jafnframt l. þm. Reykv., um þetta efni. Ég gat þess kannski ekki nægilega rækilega, sem er hárrétt hjá hæstv. ráðherra, að hugmyndin um jafnstóra þingmannahópa ekki eingöngu á tölfraðilegum grunni til að minnka nauðsyn á jöfnunarsætum heldur líka til að skapa ákveðið jafnvægi í þinginu. Þannig væru þingmannahópar tiltölulega jafnstórir, jafnöflugir, þegar kæmi að hagsmunamálum hinna nýju kjördæma. Það yrði í raun þannig ef Reykjavík yrði áfram eitt kjördæmi, að þá færum við strax með dreifbýliskjördæmin niður í sex eða sjö þingmenn. Þannig að stærsta kjördæmið væri þrisvar til fjórum sinnum fjölmennara að þingmannatölu en það smæsta. Það væri ákaflega slæm byrjun á þessu annars góða máli.

Ég vil líka segja út frá reynslu minni af kosningabaráttu, eins og við hér öll, að þetta var ekki það mál sem brann

heita á fólk. Kannski var tónninn í kjósendum svipaður og í þessum sal fyrir kosningar og hugsanlega hér eftir kosningar, að enginn var neitt sérstaklega ánægður. En allir höfðu skilning á nauðsyn þess að gera hér umtalsverðar breytingar til jöfnunar. Hvort sem maður talaði við kjósendur hér á höfuðborgarsvæðinu, í Reykjavík eða á Reykjanesi, eða úti um land mátti greina þau viðhorf.

Þetta mál kemur því engum á óvart, engum kjósenda í landinu og því síður nokkrum hér inni.

[11:22]

#### Forseti (Halldór Blöndal):

Til máls tekur hv. 3. þm. Norðurl. e., Steingrímur J. Sigfússon. (Gripid fram í.) Hv. þm. óska eftir því að tala í annarri röð. Hv. 13. þm. Reykv., Ögmundur Jónasson, tekur til mál.

[11:23]

#### Ögmundur Jónasson:

Hæstv. forseti. Ég kem upp í samræmi við þá röð sem þingmenn óskuðu eftir orðinu.

(Forseti (HBl): Hv. þm., það er misskilningur. Forseti veitti því athygli hvernig hv. þm. báðu um orðið. En hv. þm. hafa óskað eftir því að breyta um röð og ég hef orðið við því.)

Þar var ekki rétt tekið eftir hjá hæstv. forseta og ég ætla að vona að ekki verði framhald á þessu háttalagi hæstv. forseta hér í stjórn þingsins.

Hæstv. forseti. Ég ætlaði að hefja mál mitt á því að fagna yfirlýsingu hæstv. forsrh. þar sem hann býður fyrir hönd ríkisstjórnarinnar til þverpólísks samstarfs um endurskoðun á frv. um kosningalög. Ég sagðist hafa ætlað að hefja mál mitt á þessu en mér fannst hæstv. forsrh. draga í land í þeim orðaskiptum sem hann átti hér undir lokin við hv. þm. Guðmund Árna Stefánsson. Þar kvaðst hæstv. forsrh. bundinn af því að menn héldu sig við tiltekið fyrirkomulag, og vísa ég þar til skiptingar Reykjavíkur í tvö kjördæmi. Sjálfum finnst mér að menn eigi að vera bundnir við það eitt að finna þá lausn sem víðtæk sátt er um.

Hv. þm. Guðmundur Árni Stefánsson sagði að styrkur frv. væri sá að allir væru jafnóánægðir með það. Ég held að það séu orð að sönnu að því leyti að yfirleitt eru hv. þingmenn og almenningur í landinu óánægðir með þær breytingar sem hér eru lagðar til. Menn eru misóánægðir en óánægja er ríkjandi með þetta fyrirkomulag. Ég hefði haldið að verkefni okkar væri að snúa þessu við og finna niðurstöðu sem menn væru jafnánægðir með en ekki jafnóánægðir með.

Hér erum við að fjalla um breytingu á stjórnarskrá Íslands. Hér er einkum tekið á tveimur þáttum. Það er verið að fækka kjördæmum í landinu. Núna eru þau átta talsins en verða, ef þetta nær fram að ganga, sex eða sjö, fæst sex, flest sjö. Þetta er önnur breytingin sem verið er að gera.

Í annan stað er verið að breyta aðkomunni að Alþingi. Í 4. málslíð 1. gr. frv. segir:

„Öðrum þingsætum en kjördæmissætum skal ráðstafa í kjördæmi og úthluta þeim til jöfnunar milli stjórn málasamtaka þannig að hver samtök fái þingmannatölu í sem fyllstu samræmi við heildaratkvæðatölu sína. Þau stjórn málasamtök koma þó ein til álita við úthlutun jöfnunarsæta sem hlutið hafa minnst fimm af hundraði af gildum atkvæðum á landinu öllu.“

Fimm af hundraði, þetta er lykiltala. Fimm af hundraði atkvæða munu veita aðgang að Alþingi. Þetta er sú regla sem

við komum til með að búa við, að stjórn málasamtök þurfa að fá 5% til að fá fulltrúa kjörna á þing.

Hvers vegna er ráðist í þessar breytingar? Það hefur komið fram í máli hæstv. forsrh. og hv. þm., fulltrúa Samfylkingarinnar sem hér talaði fyrir stundu. Jöfnun atkvæðisréttar er meginástæða þess að ráðist er í þessar breytingar. Menn vilja jafna atkvæðisréttinn.

Það eru orð að sönnu að um það hefur verið óánægja í landinu. Menn hafa vakið athygli á því að Vestfirðingar hafa eitt atkvæði á móti hverjum fjórum á Reykjanesi. Þarna er misvægið og misréttið, finnst mörgum, mest og verst. Menn vilja jafna þetta. Þeir líta svo á að atkvæði Reyknesinga falli í reynd dauð, komi ekki að sömu notum og atkvæði Vestfirðingsins.

En þá spyr ég á móti: Hve mörg atkvæði falla dauð við 5% þröskuldinn sem verið er að reisa hér við dyr Alþingis? Hvað eru margir kjósendur á kjörskrá? Þeir eru rúmlega 201 þús. talsins. 5% af því eru 10 þús. atkvæði, 10 þús. kjósendur. Og 10 þús. atkvæði falla dauð ná þessi breyting fram að ganga.

Þetta er nokkuð sem að sjálfsögðu hefur verið rætt í þjóðþingum annarra landa, hvar á að reisa þröskulda af þessu tagi. Danir eru með þröskuld sem nemur 2%, Svíar eru með 4%. Við ætlum að reisa hér þröskuld við Alþingi Íslendinga upp á 5% og ákveða að 10 þús. atkvæði falli dauð. Ég vek athygli á þessu í ljósi þeirrar vandlætningar sem oft kemur fram í máli manna þegar vísað er til misvægis atkvæða á milli þéttbýlis og landsbyggðar.

Það fyrirkomulag sem við búum við núna hefur ýmsa mikilvæga kosti í för með sér. Við erum með mörg kjördæmi og tiltölulega smá. Kostirnir eru þeir að efla og treysta tengsl þingmanna við kjördæmi sitt. Þetta er að mínum dómi mjög mikilvægt fyrir kjördæmi sem eru fjarri þéttbýlissvæðinu hér. Ég vísa þar og kannski ekki síst til Vestfjarða. Það sem menn hafa talað um sem kjördæmapot, oft með mikilli fyrirlitningu, legg ég svolítið annan skilning í þegar við höfum góða sveit einstaklinga, þingmanna sem sinna vel tilteknum landshluta sem er fjarri stjórnsýslunni hér í þéttbýlinu. Þetta hefur ýmsa kosti í för með sér.

Með því að stækka kjördæmin er dregið úr þeim kostum. Og með þessum breytingum líka erum við að fjölga þingmönnum á þéttbýlissvæðinu á kostnað hinna dreifðu byggða. Hv. þm. Guðmundur Árni Stefánsson sagði hér úr raðustól að allir væru á því að jafna ætti vægi atkvæða. Það eru ýmsir sem hafa sett fram efasemdir um það og ég er einn af þeim. Ég er þingmaður Reykv. en ég hef engu að síður sett fram ákveðnar efasemdir vegna þess að ég vil jafna aðstöðu einstaklinganna og byggðarlaganna í landinu. Það er mikill aðstöðumunur milli þeirra sem sitja á þessu svæði í nálægð við stjórnsýsluna og hinna sem eru fjarri henni. Það er mikill aðstöðumunur sem felst í því og ég vil þess vegna skoða þessi mál heildstætt. Ég hef viljað og vil, vegna þess að ég vil leita lausna sem allir eru jafnánægðir með en ekki jafnóánægðir eins og hv. þm. Guðmundur Árni Stefánsson virðist vilja, skoða miklu róttækari og stórstígari breytingar en eru hér á borðinu. Ef við ætlum að finna leið sem jafnar algerlega vægi atkvæða, þá eigum við að taka stærra skref. Við eigum núna að gera landið að einu kjördæmi en jafnframt færa vald til einstakra byggðarlaga eða landshluta, hugsanlega með einhvers konar fylkjafyrirkomulagi, færa þangað vald til að ráðstafa fjármunum og ráða ráðum. Gera landið að einu kjördæmi í stað þess að búa til einhverja hallærislausn eins og hér er á borði sem allir eru jafnóánægðir með og menn

tala um sem helsta kost og styrk þessara breytinga að allir skulu vera óánægðir með þær.

Samræmist það virðingu Alþingis að ráðast í breytingar sem menn viðurkenna hér að allir séu óánægðir með? Hæstv. forsrh. þurfti ekki að fara út fyrir Reykjavík, hann þurfti ekki að ferðast um landið til að átta sig á því að mikil óánægja væri með þessar breytingar því að ég hygg að í Reykjavík séu þær einna mestar. Menn eiga mjög erfitt með að átta sig á og skilja röksemdina að baki því að skipta Reykjavík upp í tvær einingar. Að sjálfsögðu skilja menn að hér búa tölfraðileg rök að baki en við erum að fjalla um það hvernig við skiptum landinu upp í pólitískar einingar. Það er það sem umræðan snýst um og á þann hátt eigum við að fjalla um málið.

Þess vegna mæli ég með því, hæstv. forsrh., að við göngum ekki frá þessum breytingum á þann hátt sem hér er lagt til heldur íhugum aðrar og róttækari breytingar sem sátt getur myndast um. Þegar við göngum til þess að skoða kosningalögin, eins og hæstv. forsrh. boðaði, að menn mundu setjast að samningaborði úr öllum þingflokkum, þá eigum við að reyna að ná niðurstöðu og lausn í þeim anda að við séum ekki bundin af neinu öðru en því einu að fá niðurstöðu sem sátt er um og menn telja skynsemi í.

[11:35]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andvar):

Herra forseti. Það eru tvö, þrjú atriði í máli hv. þm. sem ég vil nefna. Það er ekki nákvæmt hjá honum að 5% séu hið algilda hlið samkvæmt þessum tillögum. Þannig er að bjóði frambjóðandi sig fram í kjördæmi og nær þar kjöri, þá kemst hann á þing þó að hann sé með minna en 5% á landsvísu. Við skulum segja að hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon hefði fengið annað eins fylgi og hann fékk í sínu kjördæmi og verið einn á ferð, þá hefði hann komist inn á þing að sjálfsögðu en hefði kannski fengið — ég hef nú ekki reiknað það út — 2,5–3% á landsvísu. 5% mörkin hefðu því ekki orðið honum fjötur um fót. 5% gilda hins vegar um jöfnunarsætið. Það er ekki lok, lok og læs miðað við 5% á landsvísu eins og hv. þm. gaf til kynna.

Hann gerði dálítið úr því að allir væru óánægðir og menn væru að leita leiða sem allir væru óánægðir með. Hann er að snúa dálítið út úr fyrir okkur með því að segja þetta. Þegar við höfum nefnt þetta — ég hef nefnt þetta í ræðustól, ekki núna heldur áður — þá erum við að tala um að þetta væri ekki eins flokks eða eins manns lausn. Það gæti því enginn sagt: Þessi breyting er klæðskerasaumur handa mér. Að því leyti til eru menn óánægðir. En ég hygg að ef einhver kæmi hér og segði: Þessi stjórnarskipunarlög eru klæðskerasniðin eftir minni hugsun, hvaða maður sem segði það, þá væri enn meiri óánægja í þessum sal heldur en þó er. Menn voru sem sagt að leita sátta og þegar menn leita sátta milli flokka eins og tókst, þá er óánægja fyrir hendi, líka hjá þeim sem að sáttinni stóðu en þeir meta sáttina meira en þau atriði sem þeir voru óánægðir með.

Varðandi það síðasta, um landið sem eitt kjördæmi, þá var ákveðið í upphafi að útiloka slíkar hugmyndir sem ekki var meginstuðningur við. Hugmyndir eins og að landið yrði eitt kjördæmi eða einmenningskjördæmi sem sumir vildu hafa. Þegar það var farið frá náðu menn sáttum. Í Evrópu og nágrenni eru aðeins tvö lönd með landið sem eitt kjördæmi, Ísrael og Holland. Í Ísrael eru held ég 23 eða 24 flokkar og mikil flokkafjöld í Hollandi. Það hefur ekki reynst vel með tilliti til stöðugleika í þjóðþingunum.

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

[11:37]

#### Ögmundur Jónasson (andvar):

Hæstv. forseti. Það er rétt sem hæstv. forsrh. nefnir með prósentuútreikninginn, en í reynd þegar litið er á landið í heild sinni, hvað sem viðvíkur einstökum þingmönnum í einstökum kjördæmum, þá er verið að reisa þröskuldur sem er 5% atkvæða. Í reynd má segja að við búum við ákveðna jöfnun með það fyrirkomulag sem við höfum núna því að það byggir á jafnræði milli stjórnmálahreyinga og stjórnmálaflokka og því náum við með dreifingu jöfnunarsæta.

Mér finnst þetta vera upplýsingar sem Alþingi þarf að ræða, að í umræðunni fram til þessa hafi menn útilokað þá lausn sem ég held að njóti vaxandi fylgis, þ.e. að gera landið að einu kjördæmi. Menn hafa horft svo aftur í tímann og á deilur fyrir áratuga að menn hafa aldrei þorað að horfa til framtíðar. Er ekki kominn tími til þess, hæstv. forsrh., að við gerum það vegna þess að tímarnir og viðhorfin eru að breytast?

Ég var að lýsa því áðan að ég sé marga kosti við það kerfi sem við búum við núna, lítill kjördæmi og nálægð þingmannssins við það. Síðan þegar við glötum þessum kostum og förum yfir í nýja hugsun, þá skapast nýjar og aðrar aðstæður. Við eigum því að horfa fram á við en ekki aftur á bak eins og ríkisstjórnin hefur því miður gert í þessu máli.

[11:39]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andvar):

Herra forseti. Þeim hugmyndum var hafnað í sáttastarfinu vegna þess að fram kom að bæði Sjálfstfl. og Framsfl. voru andvígir því að landið yrði eitt kjördæmi. Þegar það lá fyrir var ekki líklegt að samstaða næðist um kjördæmabreytingar miðað við þá flokkaskipan sem nú er undir þeim formerkjum.

Það kom einnig fram að fjölmargir nefndarmanna og þingmanna voru andvígir því að fara að breyta kjördæmunum yfir í einmenningskjördæmi á nýjan leik á svipaðan hátt og er í Bretlandi. Þar falla heldur betur atkvæðin dauð, það er mikið mannfall atkvæða ef svo má að orði komast. (GÁS: Vinstri grænir yrðu ekki stórir þar.) Nei, þeir yrðu ekkert á þinginu þar nema kannski hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon og kannski einhverjir fleiri, ég skal ekki um það segja. (Gripið fram í: Er það ekki Sjálfstfl. sem vill það?) Það eru raddir innan Sjálfstfl. sem vilja einmenningskjördæmi já, það er alveg rétt, en aðrir höfnuðu því, þannig að þetta var sáttagangan sem menn fóru. Þess vegna voru menn að útiloka í þessum leik hugmyndir sem ljóst var að mundu ekki leiða til sátta í málinu. Ég er sannfærður um að hv. þm. Guðmundur Árni Stefánsson hefði helst kosið að landið væri eitt kjördæmi o.s.frv. En hann sá hins vegar að það mundi ekki leiða til neins í þessari lotu að halda því á lofti. Það var það sem ég var að reyna að segja en ekki tala um það að banna eða útiloka hugmyndir almennt.

[11:41]

#### Ögmundur Jónasson (andvar):

Hæstv. forseti. Ég hef sannfærst um það núna að mikið er órætt í þessu máli og óráðlegt að hlaupa í þessar breytingar við slíkar aðstæður. Menn eru að ræða og færa það fram sem rök í máli hvort það sé til bóta eða illt að hafa marga eða fáa flokka á þingi. Ég man eftir einu landi þar sem var bara einn flokkur. Það var í Sovétríkjunum. Það þótti ekki neitt sérstaklega gott að hafa einn eða mjög fáa flokka og ég byði nú ekki í það ef þeir væru hér einir á Alþingi, Sjálfstfl. og Framsfl. og jafnvel þó Samfylkingin kæmi þar líka við

sögu. Ég held að það sé almennt til bóta að hér skuli vera róttækur flokkur, Vinstri hreyfingin – grænt framboð, til að halda mönnum við efnið í umhverfismálum, í utanríkismálum og varðandi einkavæðinguna. Ég held að það sé til góðs og til bóta, enda var tíundi hver kjósandi í landinu á því máli. (Gripíð fram í.) Ég sé hins vegar að fulltrúar Samfylkingar og Sjálfstf. taka að ókyrrast og telja það til ills að fá einhverja kröftuga málefnalega umræðu inn í þingið. Þetta hendir menn þegar þeir ánetjast valdastjórnarmálum og fjarlægjast hugsjónir sínar.

[11:43]

#### Einar K. Guðfinnsson (andsvar):

Virðulegi forseti. Það frv. sem við ræðum er vissulega slæmt en ég held hins vegar að við værum að fara úr öskunni í eldinn ef við tækjum það upp sem hv. þm. Ögmundur Jónasson var að leggja til kerfi þar sem landið væri eitt kjördæmi. Það hefur margoft komið fram að þetta fyrirkomulag er eingöngu við lýði í tveimur löndum, sem ég a.m.k. þekki til, Ísrael og Hollandi. Þar hefur það getið af sér flokkakraðak og mjög óskýra kosti. Síðan talar hv. þm. mjög óljóst um að bæta ætti hag dreifbýlisins vegna þess að hann var auðvitað að gefa sér það að ef landið yrði eitt kjördæmi í óbreyttu kerfi mundi það þýða lakari kosti fyrir landsbyggðina. Og þá sagði hv. þm. mjög óljóst að gera ætti það einhvern veginn þannig að færa síðan valdið til byggðanna.

Nú vil ég spyrja hv. þm.: Hvernig hafði hann hugsað sér að þetta yrði útfært? Er hv. þm. að tala um að það yrði gert með einföldu fyrirkomulagi þannig að vald yrði fært til sveitarfélaganna sem ríkisvaldið hefur í dag? Krefist það þá ekki mjög mikillar sameiningar sveitarfélaga og mundi hv. þm. leggja það til að fram færi lögbindinguð sameining sveitarfélaganna? Eða er hv. þm. t.d. að leggja það til og kasta því fram að taka eigi upp það sem menn hafa stundum kallað þriðja stjórnsýslustigið, sem ég held að yrði alger bastardur í íslensku stjórnkerfi svo lítið sem það er ef við færum að hrúga upp þriðja stjórnsýslustiginu við hliðina á ríkisvaldinu og sveitarfélögum. Ég held að það sé mjög mikilvægt, virðulegi forseti, að hrein svör fáiast vegna þess að við erum að tala um mjög mikilvægt mál sem er sjálf stjórnskipun landsins. Þess vegna verðum við að hafa það mjög á hreinu hvað menn eiga við þegar menn kasta fram svo róttækum hugmyndum eins og þeim að leggja af kjördæmaskipanina í landinu, gera landið að einu kjördæmi, en tala síðan um það með afar óljósum hætti að færa valdið út til dreifbýlisins, til sveitarfélaganna og breyta þannig stjórnskipuninni í landinu.

[11:45]

#### Ögmundur Jónasson (andsvar):

Hæstv. forseti. Lögbindingun og valdboð eru einu leiðirnar sem menn virðast sjá í stjórnarherbúðunum til að breyta stjórnskipun landsins. Þótt ég segi þetta vil ég reyndar vekja athygli á því að þetta er ekki flokkspólitískt mál og á ekki að vera. Þetta er þverpólitískt mál. Þannig eigum við að taka á því. Það er því í sjálfu sér ekki rétt hjá mér að tala um stjórnarsinna og stjórnarandstæðinga. Við eigum að reyna að halda því á hinum nótnum.

Ég fagnaði því á sínum tíma þegar þetta mál var til umræðu að hv. 1. þm. Vestf. var á sama máli og ég, þótt hann sjái nú ekkert annað en erfiðleika í þessu máli.

Hvaða lausnir hef ég nákvæmlega? Ég hef talað fyrir því að við komum hér á eins konar fylkja-fyrirkomulagi, nýju stjórnsýslustigi sem kosið væri lýðræðislega til. Um fyrir-

komulagið þyrfti að sjálfsögðu að ræða nánar og undirbúa mjög rækilega. Það væri óráðlegt að ráðast í hráar breytingar hvað þetta snertir. Við búum hins vegar ekki við neitt hættuástand. Við getum gefið okkur nokkra mánuði, nokkur missiri og nokkur ár til þess að ráðast í vandaðar breytingar á stjórnkerfinu og hinu pólitíska kerfi í landinu. Ég legg það til í stað þess að gera breytingar sem svo ágætlega var lýst hér áðan sem breytingum sem allir væru jafnóánægðir með.

[11:47]

#### Einar K. Guðfinnsson (andsvar):

Virðulegi forseti. Það er ekki rétt hjá hv. 13. þm. Reykv. að við hefðum verið sammála þegar við fjölluðum um þessi mál í vetur. Um eitt vorum við að vísu sammála, við fundum þessu frv. sem hér er til umræðu ýmislegt til foráttu. Mér heyrir hins vegar að við höfum gagnrýnt þetta mál, hvor út frá sinni forsendunni. Hv. þm. talar fyrir því að jafna algjörlega vægi atkvæða og gera landið að einu kjördæmi. Ég eyddi öllum mínum kröftum og ræðum til að tala fyrir því að fullgild rök væru fyrir því að vægi atkvæði væri misjafnt. Ég fór nákvæmlega yfir þetta og tel að höfuðgallinn á frv. sé þetta markmið um að misvægið eigi aldrei að verða meira en einn á móti tveimur. Ég sagði að ég held við atkvæðaskýringu við 3. umræðu þessa máls: „Þetta er upphafið að ógöfunni.“

Nú kemur hins vegar hv. þm. og talar fyrir óljósum hugmyndum um fylkja-fyrirkomulag sem ég er algjörlega andsnúinn. Ég tel að það væri silkiþúfur fyrirkomulag, allt of stórbrotið, flókið og dýrt fyrir svo lítið þjóðfélag, 250–300 þús. manns eins og okkar. Við ættum frekar að reyna að einfalda stjórnkerfið, gera stöðu sveitarfélaganna sterka og skýra og hafa skýrt afmarkað ríkisvald en ekki að búa til þetta þriðja fyrirkomulag, sem mér skilst að sé á fallanda fæti víða í löndunum í kringum okkur, t.d. á Norðurlöndunum þar sem þetta var við lýði.

[11:49]

#### Ögmundur Jónasson (andsvar):

Hæstv. forseti. Umrætt fyrirkomulag er ekki á fallanda fæti, það er ekki rétt. Viðast hvar í Evrópu er reyndar stefnt að stjórnsýslueiningum á borð við þessa. Það eru sveitarfélög eða „regions“ og þangað er valdið að færast. Íslendingar hafa hins vegar misskilið þetta. Þeir hafa sent menn út á ráðstefnur. Og þegar verið er að færa verkefni til sveitarfélaganna í löndunum í kringum okkur, þá er það til þessara „regions“. Þá er hlapið upp til handa og fóta hér og verkefni færð til fámennra hreppa sem engan veginn ráða við þau. Það gerist þegar menn skilja ekki að inntakið getur verið mismunandi á milli landa.

Ég sagði við umræðuna á síðasta þingi og endurtók það hér áðan, að ég sæi ýmsa kosti við núverandi fyrirkomulag. Misvægi atkvæða hefur aldrei truflað mig, ég hef horft á myndina heildstætt, misvægi í aðstöðu einstaklinganna og byggðarlaganna. Á því vildi ég finna heildstæða lausn.

Ég sagði að gagnrýnin á núverandi fyrirkomulag, þótt ég hefði ekki tekið undir hana, væri á misvægi atkvæðanna. Ég var að reyna að leita leiða og vil leita leiða til að setta þessi sjónarmið. Ég vil að við finnum leið til þess að draga úr misvægi og misrétti sem landsbyggðarfolk margt býr við gagnvart þéttbýlissvæðum. Á þessum forsendum er ég að ræða um að gera landið að einu kjördæmi þar sem allir þingmenn eru ábyrgir gagnvart öllu landinu, öllum einstaklingum í landinu og öllum byggðarlögum. Þá þyrfti það að

gerast um leið að við kæmum upp nýju stjórnsýslustigi, sem að sjálfstöðu yrði að kjósa til á lýðræðislegan hátt. Ég er að leita leiða til að setta sjónarmiðin á milli manna í þessum málum.

[11:51]

### Útbýting þingskjals:

Auglýsingar og auglýsingagerð, 8. mál, fsp. GE, þskj. 8.

[11:51]

### Bryndís Hlöðversdóttir:

Herra forseti. Ég vil byrja á því að koma örlítið inn á það sem hv. þm. Ögmundur Jónasson minntist á hér áðan, umræðuna um málamiðlun annars vegar og hins vegar það sem hann nefndi í sinni ræðu róttækni í þessum málum.

Ég vil ítreka að málið sem hér liggur fyrir er málamiðlun, það hefur komið fram hjá öðrum sem hér hafa talað. Málamiðlun er mjög sjaldan draumalausn eins eða neins en oft er hún nauðsynleg til þess að ná einhverjum skrefum í átt til framfara. Menn geta einfaldlega verið of róttækir í þessum málum eins og öðrum, svo róttækir að það leiði til þess að aldrei verði gerðar neinar breytingar.

Ég er þeirrar skoðunar að í þessu máli eins og mörgum öðrum þurfi stundum að láta svolítið af sannfæringu sinni til að ná einhverjum skrefum í átt til framfara eins og ég vil meina að þetta mál sé þó að ég sé ekki að öllu leyti sátt við niðurstöðuna frekar en margir aðrir.

Í þessu máli er um grundvallarmannréttindi í lýðræðis-þjóðfélagi að ræða, réttinn til að kjósa og vera kjörinn til þjóðþingsins. Málið kom til, eins og hér hefur komið fram, vegna óánægju landsmanna með það misvægi atkvæða sem fólksflóttinn frá dreifbýli til þéttbýlis hefur leitt af sér. Í kjölfarið hefur vægi atkvæða á þéttbýlustu svæðum landsins minnkað á meðan vægi atkvæða í dreifbýlustu kjördæmunum hefur aukist. Þannig er misvægi á milli atkvæða Reyknesinga og Vestfirðinga nú 1:3,55. Ef skoðuð eru Reykjavík og Reykjanes annars vegar og landsbyggðarkjördæmin hins vegar er misvægið 1:2,08 eins og fram kemur í skýrslu nefndarinnar.

Þegar við fjöllum um þetta viðamikla mál er mikilvægt að við svörum þeirri grundvallarspurningu hvort við viljum jafna vægi atkvæða eða ekki. Erum við þeirrar skoðunar að við teljum einfaldlega allt í lagi að láta atkvæði Vestfirðinga vegna mun þyngra en atkvæði Reyknesinga? Getur sú skipan hugsanlega verið réttlæt看anleg með tilliti til þess að á þéttbýlustu svæðunum eru flestar stofnanir ríkisins staðsettar og búsetuskilyrði öll betri en í dreifbýlinu? Er hægt að réttlæta misvægi atkvæða með þessum rökum?

Hv. þm. Ögmundur Jónasson lýsti því yfir hér áðan að hann teldi það ekki endilega þurfa að vera þannig að atkvæði manna ættu að vera jöfn hvar sem þeir byggju á landinu. Það gætu verið rök fyrir misvæginu. Ég segi hins vegar nei. Ég tel ekki rétt að blanda saman umræðu um grundvallarrétt manna til að kjósa og vera kjörin til þings eða héraðsstjórna við búsetuskilyrði á landsbyggðinni. Þó vil ég ítreka að ég tel mjög mikilvægt að bæta búsetuskilyrði á landsbyggðinni.

Bygðgaðróunin og umræðan um afleiðingar hennar á búsetuskilyrði í þéttbýli og dreifbýli er stórt mál sem varðar alla þjóðina. Það er ekki einkamál dreifbýlisfólks að reyna að hafa áhrif á þá þróun. Það er hins vegar allt annað mál en hér er til umræðu og því á ekki að blanda saman.

Ég vil spyrja þá sem telja misvægið réttlæt看anlegt í ljósi ójafnra búsetuskilyrða: Hvað hefur þetta misvægi fært lands-

byggðinni? Hefur það komið í veg fyrir að fólk flýi frá dreifbýlum svæðunum til þéttbýlla? Ég hef ekki orðið vör við það þrátt fyrir að vægi atkvæðanna hafi orðið æ meira í dreifbýlinu.

Þetta misvægi atkvæða og sú staðreynd að þingmenn dreifbýlisins eru hlutfallslega fleiri en þéttbýlisþingmenn, hefur ekki breytt þeirri staðreynd sem við höfum horft upp á undanfarin ár og áratugi og er vissulega málefni þjóðarinnar allrar. Í því ljósi finnst mér það nánast niðurlægjandi fyrir landsbyggðina að blanda því saman að hugsanlega megi fórna þessu misvægi ef malbikaðir vegar spottar fást hér eða þar, eða hin eða þessi ríkisstofnunin verði færð út á land. Mér finnst þetta umræða sem eigi ekki að blanda þessu máli og málin eigi einfaldlega ekki samleið. Hún er af allt öðrum toga. Það breytir ekki þeirri skoðun minni að mikilvægt sé að allir þingmenn þjóðarinnar hafi áhyggjur af þróun fólksflutnings frá dreifbýli til þéttbýlis.

Ég er þeirrar skoðunar að sama atkvæðavægi eigi að vera á milli landsmanna hvar sem þeir búa á landinu. Ég er líka þeirrar skoðunar að þingmenn landsmanna séu þingmenn allra landsmanna en ekki aðeins kjósenda í eigin kjördæmi. Þannig ber ég sem þm. Reykv. hagsmuni landsbyggðarinnar fyrir brjósti og trúi að í þessu landi eigi að búa ein þjóð við sömu skilyrði eftir fremsta megni. Ég tel að við sem þingmenn eigum öll að reyna að hafa áhrif á það. Eins og ég sagði áðan og vil ítreka, neita ég að blanda þeim vanda-málum saman við þann grundvallarrétt manna að eiga sömu möguleika á að kjósa og vera kjörin, hvort sem þeir búa á Norðurlandi, Suðurlandi eða í Reykjavík.

Frv. sem hér er til umræðu er skref í rétta átt. Ég held að betra hefði verið ef við hefðum náð lendingu um að sama atkvæðavægi væri milli manna hvar sem þeir búa á landinu en ég virði hins vegar að þetta er málamiðlun allra flokka sem hér sitja og að svo stöddu var ekki lengra komist. Þetta er sem sagt skref í rétta átt.

Það hefur verið gagnrýnt, m.a. af þingmönnum Reykv., að Reykjavík sé skipt upp í tvö kjördæmi. Ég held að við þurfum að skoða það í heildarsamhengi. Ef við á annað borð viljum jafna vægi atkvæðanna þá þurfum við líka að svara því hvernig við ætlum að gera það. Við gerum það annaðhvort með því að sameina dreifbýlustu kjördæmin og skipta þeim þéttbýlustu upp eða gera landið að einu kjördæmi. Ef menn eru ekki tilbúnir til þess að ganga alla leið og gera landið að einu kjördæmi þá þurfum við að skoða þær leiðir sem farnar eru í þessu frv.

Í sjálfa sér tel ég ekki stórhættulegt að skipta Reykjavík upp í tvö kjördæmi en ég tel að það skipti hins vegar miklu máli hvernig það yrði gert. Einkum hafa verið ræddar tvær hugmyndir í þeim efnum, annars vegar um að skipta Reykjavík upp í austur/vestur kjördæmi og þá væntanlega yrðu mörkin einhvers staðar við Skeiðavog, eða þá í norður/suður kjördæmi og þá mundi Miklabrautin skera Reykjavík í sundur.

Ég tel mikilvægt að þegar Reykjavík yrði skipt upp, ef þetta frv. verður samþykkt, þá verði farin sú leið að skipta henni upp í norður/suður kjördæmi. Þannig yrði lagskiptingin í borginni eðlilegri. Það er nú einu sinni þannig að í vesturhluta Reykjavíkur höfum við elstu og rótgrónustu hverfin en nýju hverfin í austrinu. Það getur orðið mjög mikill munur á samsetningu þessarar tveggja kjördæma ef skiptingin yrði austur/vestur. Með norður/suður-skiptingin mundi hins nást svipuð samsetningu íbúa á hvoru kjördæmi

um sig. Ég held að miklu máli skipti að hafa þetta í huga þegar við ákveðum skiptingu Reykjavíkur.

Ég held að æskilegra hefði verið að taka kosningalögin til umfjöllunar um leið og við fjöllum um þessa stjórnarskrár-breytingu. Að mínu mati hefði það verið eðlilegra.

Ég vil vekja athygli á skýrslu sem fylgir sem fskj. við skýrslu forsrh. um endurskoðun á kjördæmaskipun og tilhögun kosninga til Alþingis. Skýrslan er fskj. nr. 7 og heitir Jafn réttur karla og kvenna til að kjósa og vera kjörin til þjóðþinga og héraðsstjórna. Þar er nokkuð greinargóð úttekt á þeim vandamálum sem menn hafa staðið frammi fyrir varðandi möguleika kvenna til þess að vera kjörnar til þjóðþinga víða um heim. Þar kemur margt fróðlegt fram.

Ég sat nýverið vestnorrænt kvennáþing þar sem þessi mál komu til umfjöllunar. Þar var m.a. drepð á það hvort mismunandi kjördæmaskipan eða kosningafyrirkomulag hefði áhrif á möguleika kvenna til að ná kjöri og eru ýmsar skoðanir uppi í þeim efnum. Í áður nefndri skýrslu sem unnin var á vegum Mannréttindastofnunar Háskóla Íslands fyrir nefndina — Ragnheiður Elfa Þorsteinsdóttir lögfræðingur vann hana — er tæpt á almennum rökum fyrir því að hafa sama vægi atkvæða á milli manna, hvar sem þeir búa. Skýrslan er líka athyglisverð í ljósi þess að konur virðast hafa átt erfiðara með að ná kjöri en karlar, hverjar svo sem ástæðurnar eru fyrir því. Í skýrslu segir m.a., með leyfi forseta:

„Fullkomið lýðræði endurspeglar vilja allra þegna þjóðfélagsins en ekki einhvers hóps umfram annan. Fullkomið lýðræði á því að vera þannig úr garði gert að allir hópar manna hafi í raun jafna möguleika til að kjósa og vera kjörnir. Meginreglan um jafnrétti karla og kvenna er einmitt sprottin úr þeim jarðvegi.“

Í ljósi þessa, þó að það sé kannski ekki beinlínis út frá sjónarmiðunum um karla og konur, má benda á að miðað við 1. desember 1997 eru að baki þingmanni sem kjörinn er fyrir Reykjanes 4.254 kjósendur en 1.197 kjósendur að baki þingmanni sem kjörinn er fyrir Vestfirði. Það dregur kannski fram misvægið sem ríkir.

Svo ég snúi aftur að skýrslunni um jafnan rétt karla og kvenna, þá segir þar:

„Meginreglan um jafnrétti karla og kvenna, og þar á meðal kosningarréttinn, var tekin upp í helstu mannréttindasáttmála Sameinuðu þjóðanna en þar var stærsta skrefið stigið með ákvæði Mannréttindafyrirsingar Sameinuðu þjóðanna frá 1948 um jafnan kosningarrétt. Árið 1953 þótti svo rétt að tryggja stjórnsmálaréttindi kvenna með sérstökum alþjóðasamningi þess efnis. Samningur þessi var gerður árið 1953 og nefnist hann „alþjóðasamningur um stjórnsmálaleg réttindi kvenna ...“

Jafn kosningarréttur er einnig áréttaður í samningi um borgaraleg og stjórnsmálaleg réttindi sem gerður var síðar eða árið 1966. 25. gr. hans er ítarlegri útfærsla á ákvæði mannréttindafyrirsingarinnar. Rétturinn til að kjósa og vera kjörin án allrar mismununar er skýlaus samkvæmt ... þeim mannréttindasáttmálum sem varða það efni. Þar er ekki einungis með skýrum og afdráttarlausum hætti kveðið á um rétt manna til að kjósa, heldur og rétt og tækifæri allra til að vera kjörnir.“ Þau tækifæri eru ekki jöfn á Íslandi í dag.“

Ég vil líka segja að í þessari skýrslu kemur fram að aðildarríkjum samningsins beri skylda til að grípa til aðgerða eða ráðstafana til að tryggja efnislegan rétt og tækifæri manna án mismununar til að vera kjörnir. Ég tel því beinlínis skyldu okkar að spyrna á móti auknu misvægi atkvæða milli þétt-

býlis og dreifbýlis. Um leið er skylda okkar sú að sjá til þess að a.m.k. séu ekki innbyggðar hindranir í kosningakerfum eða kjördæmaskipan landsins fyrir því að t.d. konur geti náð kjöri.

Að lokum vil ég, herra forseti, ítreka að hér er skrefið ekki stigið til fulls. Ég er þeirrar skoðunar að það hefði verið ómögulegt að svo stöddu. Fyrir því er einfaldlega ekki pólitískur meiri hluti á Alþingi. Við erum hins vegar að draga svolítið úr misvæginu og þess vegna mun ég styðja þessa breytingu.

[12:05]

#### Ólafur Örn Haraldsson (andsvar):

Virðulegi forseti. Ég vil gera eitt af efnisatriðum hv. þm. Bryndísar Hlöðversdóttur að umræðuefni en það er skipting Reykjavíkur í tvö kjördæmi. Ég skil fyllilega þau rök sem hv. þm. færir fyrir skiptingu Reykjavíkur í norður/suður, þ.e. skiptingu nokkurn veginn um Miklubraut og Hringbraut. Ég átta mig á því að með því fæst blanda og menn væru þar að leita eftir því að vöxtur borgarinnar skilaði sér til beggja kjördæma. Ég held þó að hin lausnin sé heppilegri og eðlilegri, að skipta Reykjavík í vestur/austur.

Sé horft til svipaðra raka og þegar landsbyggðinni er skipt í kjördæmi þá leitast menn við að fella í eitt kjördæmi þær byggðir sem eiga eitthvað sammerkt. Slík rök hljóta að eiga við um Reykjavík.

Ég vil nefna eitt annað atriði. Ef við horfum til hverfis eins og Vesturbæjarins, við gætum fundið fleiri dæmi samsvarandi, þá sjáum við að með því að skipta eftir Hringbrautinni eru klofin mörg þau félagskerfi sem eru grundvallaratriði í hverfum borgarinnar. Þar vil ég nefna sóknir, skólahverfi, þar sem skólarnir eru að sjálfsögðu mikið atriði í störfum þingmannanna, íþróttastarfsseminna og annað því um líkt. Því mæli ég eindregið með því að Reykjavík verði skipt í vestur/austur en ekki norður/suður enda sjáum við að þegar menn fara að teygja þessa línu til austurs til að elta vöxtinn í borginni, þá mun hann ekki fylgja þessari götu heldur sveigja til norðurs, þvert upp í gegnum Grafarvogshverfið og kljúfa það eins og önnur hverfi sem ég gat um.

[12:07]

#### Bryndís Hlöðversdóttir (andsvar):

Herra forseti. Ég vil byrja á því að segja að þau mál sem hér voru talin upp eru að meira eða minna leyti sveitarstjórnarmál og tengjast því ekki alveg skiptingu landsins upp í kjördæmi. Við megum ekki rugla því saman. Það verða áfram starfandi sveitarstjórnir í þeim sveitarstjórnunum sem nú eru til staðar í landinu.

Ég er hins vegar ekki sammála því sem kom fram í máli hv. þm., að rétt sé að hafa sem líkasta hóp saman í hverju kjördæmi og skipta mönnum þannig. Í fyrsta lagi er ég þeirrar skoðunar að Íslendingar eigi allir eitthvað sammerkt. Við búum öll í þessu landi og ég tel mjög mikilvægt að við höfum hagsmuni alls landsins að leiðarljósi í öllum okkar störfum. Þvert á móti tel ég einmitt gott að hafa blöndu, ekki eitt kjördæmi í Reykjavík með rötgrónu hverfunum innbyrðis og síðan nýjustu hverfin öll í einu kjördæmi. Ég tel að slík skipting geti þvert á móti leitt til kjördæmapots sem ég er ekki fylgjandi. Ég held að það sé mun æskilegra að skipta þessu upp eftir norður/suður þannig að við hefðum tvö ámotá kjördæmi sem áfram yrðu innan sömu sveitarstjórnarinnar eftir sem áður. Mál eins og skólamál verða að sjálfsögðu áfram á þeirra könnu.

**Ólafur Örn Haraldsson (andsvar):**

Virðulegi forseti. Ég virði þau andmæli og mótrök sem hv. þm. setur fram en vil síður að menn misskilji það sem ég hef sagt. Ég er ekki að tala um skólamál sem borgarstjórnarmál. Ég er að tala um mál sem snúa að æskulýðsstarfi, fíkniefnavörnum og ýmsum slíkum málum sem ekki eingöngu tengjast borgarstjórnarmálum.

Í mínu hverfi á ég t.d. mjög náið samstarf við Hagaskóla. Ég á mjög náið samstarf við KR-félagsskapinn og sömuleiðis þær sóknir sem eru í mínum bæjarhluta. Til mín leitar fólk sem finnst það með einhverjum hætti eiga erindi við þingmann í Vesturbænum. Ég get tekið sömu dæmi um miðbæinn, Hlíðar og þar fram eftir götunum. Það er nauðsynlegt að tengja starf þingmannsins við þau félagslegu kerfi og þá á ég ekki við borgarkerfið heldur þau þjóðfélagslegu kerfi og þann félagsskap sem myndar grundvöllinn að lýðræðislegum vinnubrögðum okkar í borginni sem annars staðar. Ef þingmaður er sviptur slíku sambandi við kjósendur sína er vinnuaðstaða hans og tengsl verulega skert.

[12:09]

[12:10]

**Bryndís Hlöðversdóttir (andvar):**

Herra forseti. Ég sé ekki að með þessari breytingu verði hv. þm. Ólafur Örn Haraldsson sviptur sambandi sínu við KR-inga og Hagaskólastjórnendur eða nemendur en geri ráð fyrir að það nána samband geti ríkt áfram jafnvel þó að einhver hluti þess ágæta fólks lenti í öðru kjördæmi en hv. þm. mundi tilheyrja. Ég held einmitt að við eigum ekki að horfa á málið í þessu ljósi. Ég ítreka að við eigum að bera fyrir brjósti hagsmuni landsins alls og landsmanna allra. Við eigum ekki aðeins að horfa á þau vandamál sem rísa í eigin hverfi eða kjördæmi. Ég held að félagslegu hverfin, sem hv. þm. minnst hér á, skiptist ekki endilega upp eftir annaðhvort Miklubraut eða Skeiðarvogi. Ég held því, með fullri virðingu fyrir þessum rökum, að þetta eigi ekki að þurfa að breyta neinu fyrir hv. þm. eða aðra þá sem hér sitja.

[12:12]

**Steingrímur J. Sigfússon:**

Herra forseti. Það er e.t.v. ekki ástæða til að blanda sér mikið í skoðanaskipti hv. þm. Reykv. um skiptingu Reykjavíkursveitarfélags í tvö kjördæmi. Það er að vísu sagnfræðileg áhugaverð staðreind að á nýjan leik, við lok aldarinnar, skuli komnar upp deilur milli langsummanna og þversummanna í íslenskum stjórnmálum og þykir örugglega ýmsum gaman sem kunna stjórnmálasöguna í kringum síðustu aldamót. Ég held að þessi skoðanaskipti hafi nægt til þess að rökstyðja það nokkuð vel að skipting sveitarfélags í kjördæmi verður aldrei annað en bastarður, verður aldrei annað en vandræðalausn. Þar skiptir engu máli hvort menn reyna að skipta því langsum eða þversum. Slík kjördæmi verða aldrei kjördæmi í sama skilningi og kjördæmi sem taka til heillegra landsvæða.

Hvernig verður t.d. háttað störfum þingmanna hér og tengslum við kjósendur sem búa í einu hverfi en vinna í öðru, búa í einu kjördæminu en vinna í hinu o.s.frv.? Ég held að það verði ákaflega erfitt að greina þar á milli og í reynd held ég að Reykjavík muni að flestu leyti virka eins og eitt kjördæmi þó að á pappírnum og að nafninu til séu þau tvö. Þingmenn Reykvíkinga verða auðvitað 22 en ekki tvisvar sinnum ellefu og allt er þetta tómur brandari og eiginlega heldur lélegur brandari að lenda á svona hallærisniðurstöðu.

Ég hef kannski ekki miklar skoðanir á þessu en þó verð ég að segja eins og er. Mér sýnist að í framkvæmd, til þess að þurfa ekki endalaust að vera að hringla með mörkin, væri langsumskiptingin heldur gáfulegri vegna þess að þá eru vaxtarsvæði og nýbyggingarsvæði innan beggja kjördæmanna. En það er alveg augljóst að ef Reykjavík verður skipt þversum einhvers staðar innan til, þá er nánast allur vöxtur og öll fjölgun í borginni í öðru kjördæminu sem þýðir að menn verða í hverjum einustu kosningum að færa kjördæmamörkin. Er það þá betri kostur? Þannig yrðu menn í þessu kjördæminu eitt árið, í öðru næsta árið o.s.frv.

En ekki meira um það, herra forseti. Þetta er angi af þessu vandræðamáli sem að sumu leyti er tæpast hægt að taka mjög alvarlega þó auðvitað sé alvörumál hvernig kosið er til Alþingis í stærsta sveitarfélagi landsins.

Í öðru lagi vil ég nefna, herra forseti, að ég tel ástæðu til að hugleiða í tengslum við stjórnarskrárbreytinguna atriði sem bar lítillega á góma í skoðanaskiptum mínum og hæstv. forsrh. og varðar lögfestingu stjórnarskrárbreytinga. Ég held að þetta sé meingallað fyrirkomulag sem við búum við, að stjórnarskrárbreytingar séu lagðar inn í almennar alþingiskosningar og þá gjarnan þannig að þær sem slíkar tynast algerlega þar. Þjóðin er í raun og veru alls ekki að greiða atkvæði um stjórnarskrárbreytinguna þó að svo eigi að heita. Hún er að kjósa á milli flokka og velja sér þingmenn.

Ég tel að þarna komi tvennt til greina sem beri að skoða. Það er annars vegar algerlega sjálfstæð þjóðaratkvæðagreiðsla um stjórnarskrárbreytingar sem er þá bara framkvæmd eins og iðulega er gert í öðrum löndum að hlutir eru bornir undir þjóðaratkvæði — og það er einfalt ferli og einföld kosning — eða að þegar svo stendur á að stjórnarskrárbreyting er afgreidd samhlíða alþingiskosningum sé kjörseðillinn tvöfaldur og hver kjósandi geti annars vegar kosið sér flokk og frambjóðendur og hins vegar greitt atkvæði um stjórnarskrárbreytinguna. Það mundi óhjákvæmilega leiða til þess að einhver umræða yrði um þá breytingu og þá gætu almannahreyfingar t.d. tekið að sér að beita sér fyrir umræðum um þann þátt málsins. Það þyrfti ekki endilega að vera verkefni flokkanna að gera það að kosningamáli og leggja til að menn greiddu atkvæði með eða á móti heldur gætu t.d. fjöldasamtök eða sjálfsprotttnar grásrótahræfingar blandað sér inn í málið og rekið áróður fyrir tiltekinni niðurstöðu í stjórnarskrárbreytingunni.

Herra forseti. Í raun og veru er fyrst og fremst verið að afgreiða ramma um kosningafyrirkomulagið og sá rammi er tiltölulega almennur. Ég held að ástæða sé til þess að muna eftir því að eins og frv. er nú úr garði gert og því var breytt lengra í þá átt í meðförum Alþingis fyrir síðustu kosningar er eingöngu verið að lögfesta stjórnarskrárrammann. Sá rammi er í aðalatriðum þannig að í fyrsta lagi er lagt til að á Alþingi sitji 63 þjóðkjörnir þingmenn. Ég hef einn manna, held ég, eða svo til einn manna, leyft mér það guðlast, liggur mér við að segja, að varpa fram þeirri spurningu: Er endilega sjálfgefið að þingmönnum eigi ekki að fjölga?

Ég nefni sem nýja viðbótarröksemd inn í það samhengi það sem gerðist fyrir nokkrum dögum að ráðherrar í ríkisstjórn landsins eru orðnir 12 og allt þingmenn. Hvað þýðir það? Það þýðir að tæp 20% þingmenn eru ráðherrar, næstum fimmtungur þingmanna er tekinn út úr þingsölunum og er orðinn ráðherrar. Ég nefni viðbótarröksemd og gilda röksemd sem eru stórauken alþjóðleg verkefni þingmanna. Það er ekki fjarri lagi, hygg ég, að að meðaltali séu 6–10

þingmenn meira og minna erlendis við skyldustörf á þingtím-  
anum, að meðaltali ein til tvær sendinefndir einhvers staðar  
úti í löndum, þriggja, fimm, sjö manna sendinefndir. Þegar  
við bætum því við þá bætast kannski segjum 10% þingmanna  
við þau tæp 20% eða 19% sem eru í ríkisstjórninni. Síðan er  
það þannig að ýmsir af þingmönnum eru bundnir af öðrum  
trúnaðarstörfum og eru ekki með sama hætti gjaldgengir til  
daglegra starfa hér eins og áður. Við getum tekið þar forseta  
þingsins, formenn þingflokka eða formenn stjórnmalaflokka  
eða aðra sem af slíkum ástæðum eru iðulega tepptir eða  
bundnir af sérstökum skyldum sem tengjast aðkomu þeirra  
að stjórnmalunum. Eftir standa kannski 30–40 þingmenn  
sem verða í aðalatriðum að deila á sig öllum almennum  
verkefnum sem eru unnin frá degi til dags í þinginu og það  
er ekki stór hópur. Íslenska þjóðþingið er mjög lítið, það  
er mjög fámenn stofnun til þess að axla öll þau verkefni  
sem nútímaþjóðþing í stóruaknum alþjóðlegum samskiptum  
verður að gera. Þegar við bætist að ráðherrunum er fjölgað  
leyfi ég mér að setja fram í fullri alvöru þá spurningu: Er  
endilega sjálfsgefið að ekki hefði t.d. verið farsæl lausn í  
þetta skiptið í þessari umferð að jafna að einhverju leyti  
vægi atkvæðanna í gegnum það að fjölga þingmönnum?

Það er voðalega vel til vinsælda fallið að slá um sig  
með því að segja að það eigi jafnvel að fækka þingmönnum  
og það hefur vaðið uppi hjá heilum flokkum að það væri  
jafnvel markmið í sjálfu sér að fækka þingmönnum sem er  
að mínu mati forneskjuleg hugsun, ólýðræðisleg og í engu  
sambengi við hinn pólitíska veruleika og verkefni Alþingis  
og þingmanna eins og þau eru orðin í dag. Ef eitthvað er, þá  
teiknar allt til þess að frekar væri þörf á því að Ísland styrkti  
stöðu sína, ekki síst í alþjóðlegum samskiptum, með því að  
efla þessa stofnun og fjölga eitthvað starfsmönnum.

Það segir enn fremur í þessum ramma sem stjórnarskrár-  
frv. er að kjördæmin skulu vera fæst sex en flest sjö. Þar  
er gefið svigrúm og það er ljóst að nú getur einfaldur meiri  
hluti Alþingis í framhaldi af lögfestingu þessara ákvæða val-  
ið hvaða niðurstaða þarna verður og í framhaldinu geta tveir  
þriðju hlutar Alþingis hvenær sem er tekið þá ákvörðun t.d.  
að bæta við kjördæmum. Ég tel að það eigi alveg tvímæla-  
laust að fara yfir það á nýju þingi hvort sá möguleiki að nýta  
þetta svigrúm geti leitt til betra samkomulags um útfærsluna  
í kosningalögunum en áður lá fyrir.

Ég bendi einnig á að með því að falla frá skiptingu  
Reykjavíkur, sem hlýtur að teljast einn möguleikinn þá  
skapast viðbótarsvigrúm hvað varðar fjölda kjördæma að  
þessu leyti frá því sem drögin að kosningalögum, fylgiskjal  
stjórnarskipunarlagafrv. á síðasta þingi, báru í sér.

Eitt atriði til viðbótar í þessum ramma er sú setning í 3.  
mgr. frv. að í hverju kjördæmi skuli vera minnst sex kjör-  
dæmasæti. Að öðru leyti er Alþingi frjálst að útfæra þetta  
með þeim hætti sem það kys í kosningalögum. Einu skilyrðin  
eru þau að kosningalögin falli innan þessara þriggja megin-  
forsendna sem stjórnarskráin svona breytt bæri með sér. 63  
þingmenn, sex til sjö kjördæmi og fæst sex kjördæmakosnir  
þingmenn í hverju kjördæmi. (**Gripð fram í:** Og vægið.)  
Vægið kæmi til framkvæmda í næstu kosningum eftir að  
þetta væri allt saman lögfest eins og ég veit að hv. þm. er  
ljóst. Það þyrfti ekki að leiðrétta að mínu mati fyrir væginu  
fyrir en búið væri að kjósa vegna þess að það orðalag er  
svohljóðandi:

„Ef kjósendur á kjörskrá að baki hverju þingsæti, að með-  
töldum jöfnunarsætum, eru eftir alþingiskosningar helmingi

færri í einu kjördæmi en einhverju öðru kjördæmi ...“ o.s.frv.

Herra forseti. Síðan eru önnur atriði í þessum ramma  
sem lúta ekki beint að útfærslu kjördæmanna og ég vil þá  
nefna 5% þröskuldinn eins og reyndar hefur þegar verið  
gert í umræðunni. Ég tel að hann sé of hár og hann sé  
ólýðræðislegur og ég tel að það sé sérstaklega varasamt að  
hafa hann svona háan á litlu þjóðþingi. Við erum með í  
höndunum alveg nýlegt dæmi úr stjórnmalasögunni sem við  
skulum skoða í þessu sambengi og er óhætt þar sem í hlut á  
Kvennalistinn og ekki lengur í framboði. Kvennalistinn fékk  
4,9% atkvæða í kosningunum 1995 og var hársbreidd frá því  
að detta út af þingi gegnum að ná hvergi kjördæmakosnum  
manni. Það var ekki fyrr en í lok talningar í Reykjavík á  
kosninganóttina sem ljóst var að Kvennalistinn hafði náð inn  
kjördæmakjörmum manni. Þá stóðu menn alveg á brúninni  
gagnvart því sem hér var rætt áðan af hv. þm. Ögmundi  
Jónassyni að næstum 5% atkvæða féllu dauð og er það lýð-  
ræðislegt? Ég segi ekki. Það er allt of hár þröskuldur. Það  
þarf ekki nema 1,5–1,7% eða þar um bil atkvæða í landinu  
til að ná hverjum þingmanni inn. Með öðrum orðum, þarna  
geta næstum þrír þingmenn dottið út og það held ég að sé  
ekki skynsamleg nálgun, sérstaklega vegna þess að af ein-  
hverjum undarlegum ástæðum náðist ekki samkomulag um  
að útfæra þetta ákvæði þó þannig að það væri annaðhvort  
þröskuldurinn eða kjördæmakosinn þingmaður en það er  
ekki. Kjördæmakosinn þingmaður dregur ekki inn með sér  
jöfnunarmenn fyrr en fylgið á landsvísi er orðið 5% og það  
er að mínu mati stórgölluð útfærsla og hefði t.d. reynt á núna  
í nýliðnum alþingiskosningum eins og augljóst er. Ég tel  
að þessi þröskuldur ætti að vera í mesta lagi 4%, sennilega  
ekki nema svona 3% og reglan ætti að vera annaðhvort eða  
hitt sé beinlínis ólýðræðislegt. Ég er í raun og veru afar  
ósáttur við að ekki skuli vera neinn skilningur á eða vilji  
til þess að skoða þetta betur en gert hefur verið. Rökin sem  
manni eru boðin — það er alveg óhætt að fara með þau hér,  
ég held ég brjóti engan trúnað þó ég segi frá því — mér  
var tjáð í sérnefnd þingsins sem fjallaði um þetta að rökin  
væru þau fyrir því að hafa þetta svona að í byrjun starfsins  
hefðu einhverjir nefnt að þröskuldurinn ætti að vera 4%,  
einhver annar nefndi að þau ættu að vera 6% og útkoman  
varð 5% af því að það mun vera einhvers staðar nálægt því  
að vera milli 4 og 6%. Þetta er röksemdaferslan sem þarna  
var á ferðinni, hrossakaup milli tveggja hugmynda sem hent  
var inn í umræðuna í byrjun. Þetta er ekki mjög vönduð  
málsmæðferð eða vel rökstudd niðurstaða að mínu mati.

Ég vil hins vegar að lokum, herra forseti, hvað varðar  
þessi ákvæði í 1. gr. frv. og rammann sem þar er settur,  
fagna ákvæðinu um  $\frac{2}{3}$  hluta atkvæða. Ég fagna því að inn  
í íslensku stjórnarskrána skuli í fyrsta sinn koma ákvæði  
um aukinn meiri hluta atkvæða þegar í hlut á mikilsverð  
ákvarðanatataka á Alþingi. Það er löngu tímabært og ég tel  
að slík ákvæði skorti víðar. Þannig ættu t.d. ákvæðin um  
lögfestingu mikilvægra alþjóðasamninga sem koma inn á  
fullveldissviðið að vera. Þannig er það í nálægum löndum  
og þar þarf yfirleitt í öllum tilvikum annaðhvort aukinn  
meiri hluta atkvæða eða þjóðaratkvæðagreiðslu þegar um  
mikilsverðar lögfestingar á milliríkjasamningum er að ræða.  
Íslenska stjórnarskráin geymir ákvæði um hvorugt eins og  
kunnugt er og víðfrægt, t.d. af lögfestingu EES-samningsins  
hér á þingi.

Herra forseti. Ég tel að í þessu frv. séu vissulega bæði  
kostir og gallar, plúsar og mínusar, ef svo má að orði komast

en ég vek athygli á því að í raun og veru eru pólitískustu ákvörðunaratriðin utan þessa frv. nema með fáeinum undantekningum. Þau eru í ákvörðun Alþingis um það hvernig kosningalög verði útfærð á grundvelli þess ramma sem hér er. Þarna er lögfest reglan um að misvægi atkvæða megi mest verða 1:2. Við þá ágætu hv. þm. sem rökraða af mikum þrótti um það mikla óréttlæti sem fylgið sé í misvægi atkvæða og það eigi helst að vera alveg jafnt en segja svo að þetta sé málamiðlun sem þeir sætti sig við til þess að ná einhverju fram, þá spyr ég á móti: Er þá réttlætið orðið relatíft? Það sé ásættanlegt að hafa svona óréttlæti ef það er bara í hóflegum hlutföllum. Menn eru hér á býsna þunnum ís. Ég held að við eigum ekki að undirbyggja þetta svona heldur nálgast það frá öðrum sjónarhóli, sem sagt þeim að í fyrsta lagi erum við að tala um fulltrúalýðræði og það felur í sér að ekki er síður mikilvægt að gæta annarra markmiða en þeirra einna að atkvæðafjöldinn sé jafn í öllum tilvikum. Fulltrúalýðræði byggir t.d. ekki síður á því að fulltrúar allra helstu sjónarmiða og málefna og hagsmunahópa séu til staðar þar sem þörfin kallar á. Það er einu sinni eðli fulltrúalýðræðisins. Í því samhengi ber einnig að skoða þröskuldinn og spyrja sig þeirrar spurningar: Er lýðræðislegt að hafa þetta þannig úr garði gert að hægt væri að útiloka t.d. 4,9% skoðanahóp í landinu með þröskuld af þessu tagi? Segjum að hér væri minnihlutahópur sem mælti á sérstaka tungu og byði fram eins og sænskumælendi Finnar gera og þetta væru milli 4 og 5% þjóðarinnar sem þarna væru og kysu allir sinn mann en þeir væru samt útilokaðir. Er það sá skilningur á fulltrúalýðræði sem við viljum leggja í hlutina? Ég vara við því.

Ég er þeirrar skoðunar að ekki sé að nást farsæl niðurstaða í þessu máli, í raun og veru fyrir engan og það hlýtur að vera mönnum nokkurt áhyggjuefni að þurfa að rökstyðja lendinguna með þeim hætti sem m.a. hefur verið gert af sumum ákøfum talsmönnum frv. að það séu allir jafnóánægðir með það. Það er ekki rökfræði sem mér finnst að geti verið mönnum ánægjuefni að þurfa að grípa til.

Að síðustu, herra forseti, örfá orð um þau kosningalög eða drög að frv. um kosningalög sem hér liggja fyrir. Ég vísa til þeirrar gagnrýni sem ég hef áður sett fram á það sem þar hefur verið teiknað upp. Ég held að það sé í fyrsta lagi mikið umhugsunarefni hvort ekki mátti í aðalatriðum búa við gildandi kjördæmaskipan óbreytta en með þeim breytingum að færa að einhverju leyti til þingmenn og fjölga þeim e.t.v. að einhverju leyti líka til þess að breyta vægi atkvæða. Þrátt fyrir allt hefur kjördæmaskipunin frá 1959 að ýmsu leyti fest sig í sessi sem stjórnsýslueining í landinu. Samstarf sveitarfélaga, skipulag heilbrigðismála, fræðslumála og fjölmargra annarra málaflokka lýtur orðið talsvert þeirri svæðaskiptingu sem kjördæmabreytingin frá 1959 felur í sér.

Í öðru lagi, ef menn hrófla við kjördæmamörkunum á annað borð þá ber að nálgast það mál út frá þeirri reglu að til verði sem skynsamlegast dregnar landfræðilegar og samskiptalegar einingar, en ekki að til verði einhver formúla með 10 eða 11 þingmönnum. Kosti það hvað sem það vill í stærð kjördæma eða mörkunum. Ég gagnrýni það að þeir ágætu menn sem sátu í upphaflegu nefndinni og lögðu drög að þessari vinnu, kröfðu sig af fyrir fram með óskynsamlegum markmiðum sem menn settu sér um að kjördæmin skyldu öll verða jöfn í skilningnum jafnmargir þingmenn og að misvægi atkvæða mætti mest verða 1:1,5 eða 1:1,2. Þar með sátu menn fastir í því að útkomn gat ekki orðið

önnur en bastarður af þessu tagi. Stórum hlutum landsins er sópað saman í risakjördæmi þar sem engin landfræðileg afmörkun er fyrir hendi, þar sem engin sjálfkjörin miðja er fyrir hendi. T.d. er sú niðurstaða ógáfuleg að skilja Akureyri eftir, langstærsta þéttbýlisstað landsbyggðarinnar, ekki sem miðju í viðlendu kjördæmi og sjálfkjörinn höfuðstað, nei, heldur úti í jaðri kjördæmis með mikið misvægi og mikla slagsíðu. Sama má segja um Norðvesturkjördæmið þar sem þrjár þungamiðjur byggðar eru í raun og veru dæmdar til að bífast að einhverju leyti um forustuna í kjördæminu. Þetta er ekki góð niðurstaða, herra forseti. Ég hvet til þess að menn sýni viðsýni og láti það eftir sér í þeirri ágætu nefnd sem hæstv. forsrh. hefur boðað að skipað verði, að skoða málið algjörlega opið.

[12:32]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):

Herra forseti. Það er nú þetta með réttlætið. Hv. þm. spurði hvort þeir sem sættu sig við 1:2 væru þeirrar skoðunar að réttlætið væri relatíft. Sjálfur hafði hann skömmu áður verið að velta fyrir sér einmitt relatífu réttlæti. Hann taldi að kosningagólf á 5% væri ekki lýðræðislegt en 4%, helst 3%, væru lýðræðislegt, þó að 1,5% pössuðu við 63 þingmenn. Hann var því sjálfur kominn í relatíft réttlæti.

Síðan tók hann Kvennalistann til dæmis hvað þessa breytingu varðar. Það munaði hársbreidd að Kvennalistinn kæmist ekki inn 1995 með 4,9% atkvæða. Hann hefði ekki komist inn miðað við þetta 5% gólf sem við erum með núna. En það er ekki mikil breyting á réttlæti þar því að Kvennalistinn var við það að komast ekkert inn þrátt fyrir núverandi skipan. Og mætti nú nefna dæmi hans sjálfs.

Fræðimaður, virtur mjög, við háskólann, reiknaði hv. þm. út með 6–8% slag í slag og hvað eftir annað, þrátt fyrir núverandi kosningakerfi. Hins vegar mundi 5% reglan hafa tryggt þingmanninum að einhver á hans vegum kæmist inn. Réttlætið er með öðrum orðum dálítið relatíft stundum. Og ég sé svo sem ekkert að því, ef ekki fæst fullkomið réttlæti, að fá þá hlutfall af því og því herra hlutfall því betra.

[12:34]

#### Steingrímur J. Sigfússon (andsvar):

Herra forseti. Nú er ég farinn að kannast við hæstv. forsrh. Hann hefur ákaflega gaman að svona skylmingum og ég skal alveg taka þátt í því með honum.

Ég tók svona til orða með réttlætið, að það væri orðið relatíft, m.a. vegna þess að fólk taldi að hér væri um grundvallarmannréttindi að ræða. Menn gengu svo langt í málflutningi, og hafa gert, að segja að þó að um fulltrúalýðræði og fulltrúaskipan sé að ræða þá séu það samt grundvallarmannréttindi að vægi atkvæða sé 1:1. Það er út frá því sem ég leyfi mér að spyrja því að þá er tekið djúpt í árinna, að halda því fram að spurningin um vægi atkvæða í ákveðnu kosningafyrirkomulagi til þess ætluðu að kjósa sér fulltrúa sinna skoðana varði grundvallarmannréttindi af þessum toga. Ég tek ekki þannig til orða vegna þess að við erum þrátt fyrir allt að ræða spurninguna um það hvernig við veljum fulltrúa fyrir sjónarmið og við áttum okkur auðvitað öll á því að þar þarf alltaf að viðhafa eitthvert fyrirkomulag. Ég tel að þetta sé ekki sambærilegt við þröskuldinn.

Hvers vegna nefndi ég 3%, herra forseti? Ég gerði það vegna þess að 3% atkvæða eru um það bil það magn atkvæða sem þarf fyrir tvo þingmenn, einn kjördæmakosinn og innstaðu fyrir fyrsta jöfnunarmanninum, svo dæmi sé tekið. Ef

reglan væri sú sem ég mælti með, að þetta væri annaðhvort þröskuldurinn uppfylltur eða kjördæmakosinn þingmaður, þá mundi t.d. 3% þröskuldur vera hlutlaus. Þá reyndi ekki á hvort jöfnunarrétturinn kæmi til sögunnar fyrir en einmitt í þeim mörkum er flokkurinn ætti rétt á sínum fyrsta uppþót-armanni til viðbótar kjördæmakosnum manni. Þess vegna nefndi ég sérstaklega möguleikann á 3%. Mér finnst það vera alveg efnisleg og frambærileg rök að staðnæmast t.d. við þá tölu því að við áttum okkur á því að einhvers staðar þarf þetta að vera ef menn ætla að hafa þröskuld á annað borð. Lægsti þröskuldurinn er auðvitað ósköp einfaldlega fyrsti jöfnunarmaðurinn á atkvæðum, og væri 1,5% það er líka sjónarmið út af fyrir sig.

[12:36]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):

Herra forseti. Annað dæmi vil ég nefna úr ræðu hv. þm. sem varðaði stjórnarskrárbreytingar, þ.e. hvernig þær ættu að fara fram. Ég tel að til álita komi að breyta því þannig að ekki verði skylt að rjúfa þing innan 45 daga, geri menn stjórnarskrárbreytingar.

Þetta leiðir til þess í raunveruleikanum að menn geyma allar slíkar vangaveltur í fjögur ár til að geta látið þær stemma við kosningar. Þetta tel ég óheppilegt og komi jafnvel í veg fyrir að menn taki á ýmsum málum sem menn mundu kannski taka á á miðju kjörtímabili, en „leggja ekki í“ að taka á rétt fyrir kosningar eða þykir það a.m.k. ekki hentugt.

Annað vil ég líka nefna. Við gerum breytingar á stjórnarskrá en við hugsum ekki dæmið til enda. Við köllum til að mynda þessi vorþing saman eftir kosningar, innan tíu vikna. Það leiðir til þess, sem ég held að enginn hafi hugsað, að menn telja nauðsynlegt að afgreiða stjórnarskrárbreytingar á þessu stutta vorþingi en fara ekki með þær yfir á haustið. Fræðimenn telja jafnvel að ef við klárum ekki þessa stjórnarskrárbreytingu núna þá kunni hún að vera fallin. Þetta eru ekki ótvíræð ákvæði en fræðimenn eru þó frekar þessarar skoðunar. Þá voru þeir að vísu að fjalla um fyrsta þing eftir kosningar sem byrjaði 1. október og stóð yfir í sex eða sjö mánuði þannig að menn höfðu meira svigrúm. Ólafur Jóhannesson telur til að mynda að afgreiði menn ekki frv. á því þingi sé það fallið. Og hann rökstyður það: Hvers vegna það ódagot að boða strax til kosninga innan 45 daga ef menn geta síðan dundað sér í fjögur ár við að klára frv.? Þetta eru rök sem ganga upp. Ég hygg að hann mundi kannski hafa verið annarrar skoðunar ef hann hefði horft til vorþings eins og þessa. En ég fyrir mitt leyti þori ekki að taka áhættuna á því að afgreiða ekki málið hér og nú. Mér finnst stundum menn gera slíkar breytingar eins og að lögskylda þessi vorþing án þess að hugsa hvaða afleiðingar það hefur.

Ég bið hv. málshafjanda afsökunar á að vera að tala um þetta í tveimur þörtum en tíminn er svona.

[12:38]

#### Steingrímur J. Sigfússon (andsvar):

Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir og nú bregður svo við að við erum í öllum aðalatriðum sammála. Ég tel að einmitt þetta sem hæstv. forsrh. kemur hér inn á sé allrar athygli vert. Ég hef oft upplifað það að stjórnarskrárbreytingar eru gerðar nákvæmlega svona, að í raun er fyrst farið að huga að þeim þegar skammt er til kosninga, af þeirri einföldu ástæðu að menn vilja ekki vera með þá heitu kartöflu mikið í höndunum að þeir séu búnir að breyta stjórnarskránni löngu áður en ganga á til kosninga. Þar af leiðandi væri vel

athugandi að a.m.k. svigrúmið að þessu leyti væri rýmra en það er samkvæmt gildandi ákvæðum stjórnarskrárinnar.

Ég nefni í öðru lagi það sem ég hef komið hér inn á í sambandi við að staðfestingin fari öðruvísi fram en nú er, að um annaðhvort tvöfalda kosningu eða sjálfstæða kosningu verði að ræða. Þessi skoðanaskipti okkar hæstv. forsrh., herra forseti, leiða mig að því að spyrja — mér er ljóst að hæstv. forsrh. getur ekki svarað nú heldur væntanlega í lok umræðunnar eða þegar hann kys að taka aftur til máls: Erum við ekki að komast að þeirri niðurstöðu að tímabært sé að skipa á nýjan leik stjórnarskrárnefnd? Hér starfaði lengi stjórnarskrárnefnd. Hún þótti ein finasta nefnd lýðveldisins og lauk nú ekki störfum. Þó kom ýmislegt gott út úr starfi hennar eða að hluta til í framhaldi af starfi hennar, t.d. nýr mannréttindakafli stjórnarskrárinnar sem ég hygg að hafi notið góðs af því mikla starfi sem búið var að vinna í merktum stjórnarskrárnefndum undir forustu manna eins og Gunnars heitins Thoroddsens og Matthíasar Bjarnasonar. Hins vegar strönduðu flestar vinnulotur í stjórnarskrárnefndum á því að menn lögðu ekki í kosningaákvæðin. Nú er verið að afgreiða þau. En það eru fjölmörg önnur ákvæði í stjórnarskránni og þetta sem við höfum rætt hér, um staðfestingu breytinga stjórnarskrárinnar, finnst mér kalla á að ný stjórnarskrárnefnd verði sett á laggirnar. Ég beini þeim tilmælum til hæstv. forsrh. að hann skoði nú hug sinn um það hvort ekki sé rétt að undirbúa að skipuð verði á nýjan leik stjórnarskrárnefnd.

[12:40]

#### Sverrir Hermannsson:

Herra forseti. Ég jata að ég er ekki kunnugur þessum málalítlúnaði nema af afspurn. Að vísu er rétt að vera kann að hægt sé til sanns vegar að færa að ekki sé um formlega afgreiðslu að tefla, að menn geti komið við breytingartillögum og þannig sé það möguleiki í sjálfu sér að koma fram breytingum. En ég fæ ekki komið auga á þá aðferð eins og málinu er háttað. Ég sé því ekki betur en að þetta hljóti að ná fram við svo búið enda þótt ég treysti mér ekki til þess að ljá því atkvæði mitt af ástæðum sem ég mun koma að.

Ég held að það sé rétt að þessi aðferð um afgreiðslu stjórnarskrárbreytinga sé röng og óheppileg. Með góðum vilja er alls ekki hægt að telja að þetta mál hafi verið kosningamál. Það skaut hvergi upp kollinum og er nauðsynlegt að eins ör-lagaríkt mál og stjórnarskrárbreyting hlýtur að teljast hverju sinni komi öðruvísi fyrir til ákvörðunar hjá kjósendum. Þá er spurningin: Hvernig? Ég fyrir mitt leyti get vel fallist á að sérstakar kosningar færu fram um þær breytingar. Eða, eins og hv. þm. Steingrímur Sigfússon tók fram, að kjörseðill yrði tvöfaldur þar sem menn tækju beinlínis afstöðu til breytingarinnar við almennu þingkosningarnar.

Hér kom fram að samstaða hefði náðst um þetta mál milli allra flokka. Án þess að ég vilji vitna bókstaflega til Ólafs Þá þá hygg ég samt að hér sannist einu sinni enn að þeim mun verr reynist ráðin sem þau koma fleiri saman. (KHG: Heimskra manna?) Þetta voru ekki mín orð. Ég tók fram að ég vitnaði ekki bókstaflega til þessa fræga manns. En það var fram tekið að menn hefðu seilst langt til samkomulags, gefið eftir í skoðunum sínum og afstöðu til þess að ná þessu saman. Og auðvitað næst ekkert samkomulag í svo viðamiklu máli nema menn gangi til þess og þá með þeim hætti að víkja frá ströngustu kröfum sínum.

Meginmarkmið þessarar breytinga er jöfnun atkvæðisrétt-

ar, en með staðfestingu frv. er enn á ný verið að staðfesta mismun kosningarréttarins.

Ég man langt aftur í tímann til þeirra breytinga og þeirra umræðna sem orðið hafa í þessu efni. Á árinu 1959 var ég mikill fylgismaður einmenningskjördæma. Niðurstaðan var önnur eins og kunnugt er og við höfum búið síðan við þá kjördæmaskipan sem nú gildir, að vísu með breyttu kosningafyrirkomulagi. Eftir að ákvörðun var tekin um hlutfallskosningar, sem var gert 1959, hef ég færst æ nær þeirri skoðun að það eigi að gera landið að einu kjördæmi.

Það kom fram og var á það minnst að erfitt væri að búa við það kosningafyrirkomulag sem við gerum nú og nefnt við talningu hvernig þetta væri eins og rússnesk rúletta eins og einnig hefur komið fram í blöðum. Þegar verið var að setja þetta kosningafyrirkomulag af fullyrði ég að flestir þingmenn skildu hvorki upp né niður í því. Ég gafst alveg upp við það. Þúsund sinnum voru gerðir útreikningar í þingflokki Sjálfstfl. af færesta stærðfræðingi. Það var t.d. athyglisvert að í þeim þúsund útreikningum var 2. þm. Austurl. aldrei inni og menn voru farnir að hafa það í flimtingum að þetta væri sett saman til þess að halda honum úti. En í kosningunum, í 1.001 skipti, var hann inni og af því geta menn markað hvaða tilviljanir ráða þegar til kastanna kemur og er algerlega óviðunandi.

Ég er eindregið þeirrar skoðunar að gera eigi landið að einu kjördæmi og hætta að hafa fyrirkomulag þannig beinlínis að hafa þennan mismun atkvæðisréttarins. Það er algerlega ólíkandi í nútímalýðræðisríki. Skyldi það ekki vera svo að eðlilegast og árangursríkast væri að allir þingmenn bæru ábyrgð á velferð alls þjóðríkisins. Ég er ekki viss um nema það hefði komið sér vel að allir þingmenn hefðu borið ábyrgð á velferð hagsmunamála Vestfjarða undanfarin ár. Það hefði komið sér betur eins og mál hafa skipast þar. Ég er þeirrar skoðunar að kjósa eigi helming þingmanna hlutfallskosningu á röðduðum lista en hinn helminginn á öröðduðum lista þar sem menn kæmu við persónukosningu og leggja með öllu af skrípaleikinn sem prófkjörin eru orðin, afskræming lýðræðisins sem við sjáum í framkvæmd.

Ég er þeirrar skoðunar að við þurfum sérstaklega að taka til meðferðar skipti löggjafarvaldsins og framkvæmdarvaldsins, samskipti þeirra og einnig í leiðinni af nýfenginni reynslu af meðferð löggjafarvaldsins fyrir frumkvæði framkvæmdarvaldsins á niðurstöðum dómstóla eins og við höfum frá því að kveðinn var upp hæstaréttardómur í fiskveiðimálum í byrjun desember og framhaldið af því.

Ég er eindregið þeirrar skoðunar að þegar þingmenn gerast ráðherrar eigi að kalla inn varþingmenn þeirra. Eins og komið hefur fram er nú tæpur fimmtungur þingmanna sem situr í ráðherrastólunum. Bæði eru störfin orðin viðamikil og ráðherrar starfa ærið og eins mundi það að sínu leyti treysta og efla þingræðið í samvinnu og samskiptum sínum við framkvæmdarvaldið.

Ég hef fregnað að þessu frv. mundi fylgja útfærsla á kosningalögum en svo er ekki og hef ég þá ekkert sérstakt við það að athuga nema að vinna þarf bráðan bug að því. Ég skal ekkert dæma um þessar breytingar. Ég er andvígur þeim og án þess þó að ég hafi uppi orð um fáránleika þess tel ég þær ekki ná neinum tilgangi eins og Siglufjarðardæmið sýnir t.d., sem neyddi virðulegan forseta, sem fjarstaddur er, til þess að skunda til Siglufjarðar með jarðborinn sinn á lofti í upphafi kosningahriðar. Ég mun ekki greiða þessu frv. atkvæði mitt en ég mun heldur ekki greiða atkvæði gegn því

af því sem ég álit að þetta sé búið og gert og það þjóni engum tilgangi að hafa uppi brtt. við frv. eins og sakir standa.

[Fundarhlé. — 12:51]

[13:29]

### Útbýting þingskjals:

Vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., 9. mál, frv. JóhS o.fl., þskj. 9.

[13:30]

### Rannveig Guðmundsdóttir:

Virðulegi forseti. Það er afar mikilvægt mál sem er til umræðu og ég býst við því að ég sé ekki að ýkja þó að ég haldi því fram að þetta mál, frv. til stjórnarskipunarlaga með breytingu á kjördæmaskipan landsins, sé stærsta mál síðasta kjörtímabils. Þetta er það mál sem hér liggur fyrir og einkennist af því að Alþingi hafnar því eða samþykkir. Þetta er mál sem ekki er möguleiki á að gera breytingar á að nýju miðað við lög okkar.

Virðulegi forseti. Það er átakasamt að breyta kjördæmaskipan, enda ekki oft gert og það á að gera sjaldan. Í þessu frv. til stjórnarskipunarlaga eru ekki mjög margir þættir lögfestir. Við erum að festa að 63 þjóðkjörnir þingmenn verði enn um sinn. Við erum að festa það að kjördæmin skuli vera fæst sex og flest sjö. Við erum að festa að í hverju kjördæmi skuli vera minnst sex kjördæmissæti og við erum að ganga frá því hvernig við jöfnum hlut stjórnmálasamtaka þannig að hver samtök fái þingmannatölu í sem fyllstu samræmi við heildaratkvæðatölu sína. Það þýðir að við erum að jafna atkvæðaréttinn og við erum að jafna það að þingmannafjöldi í kjördæmi sé í meira samhengi við niðurstöðu kosninga í kjördæmi en áður hefur verið.

Þetta er mikilvægt, sérstaklega það réttlætismál að jafna atkvæðavægið. En það er líka mörgum erfitt að skilja hvernig niðurstaða kosninga og þingmannatala flokks í kjördæmi fer saman miðað við núgildandi löggjöf. Oft hefur verið mjög erfitt að áætla það, jafnvel þó að menn eigi von í ákveðnu magni atkvæða hvaða þingmannafjöldi það atkvæðamagn muni hugsanlega skila.

Mér finnst mjög mikilvægt og það má ekki gleymast í umræðunni hvers vegna menn fóru í það viðamikla verkefni að gera breytingar. Í grg. með frv. sem fjallað var um í fyrra kemur fram, og það eru þýðingarmiklir þættir, að gera eigi kosningakerfið einfalt og auðskiljanlegt, að draga eigi úr misvægi atkvæða og að þingsætafjöldi í hverju kjördæmi verði sem jafnastur. Jöfnuður er eins og rauð lína í öllum forsendum þessa frv.

Ekki hvarflar að mér að ánægja sé með þetta frv. í neinum flokki. Það sem hér er lagt til að festa í lög er samkomulag þar sem menn komast næst því að verða sáttir um niðurstöðu. Þetta er ekki það sem einn flokkur vill og þess vegna eru svo skiptar skoðanir þingmanna, því að líka í máli sem þessu mundu verða ólíkar skoðanir uppi í hverjum flokki um sig. Það er óhjákvæmilegt í máli af þessum toga. En þó að þetta sé ekki það sem allir vildu endilega að yrði niðurstaðan er alveg ljóst að við erum að taka stórt skref í réttlætisátt og það er það sem er mikilvægt.

Fram hefur komið að kosningalögin eru mjög mikilvægur hluti af þessu máli. Það er alveg ljóst að frv. um breytingar á kosningalögum, sem var fylgfrv. þessa stjórnarskipunarfrv., hefði fengið mikla umræðu hér og það hefði verið

afskaplega mikilvægt að geta fjallað um það samhliða þessu frv., til að við værum að ræða málið heildstætt.

Það er mjög óþægilegt að Alþingi skyldi ekki hafa náð niðurstöðu um það mál á síðasta kjörtímabili þannig að það lægi fyrir hér eða að við mundum hafa tekið það fyrir á þessu þingi vegna þess að mjög mörgum, sérstaklega þeim sem eru ósáttir við niðurstöðuna í þessu frv., mun finnast að málið sé mjög ófrágengið þar sem kosningafrv. hefur ekki komið til umræðu.

En annað frv. kom fyrir þingið á síðasta vori. Það er frv. til laga um kosningar til Alþingis og er mikill lagabálkur. Í því frv. er fjallað um eiginlega öll þau mál sem tengjast kosningum annað en það sem lýtur að breytingum á kjördæmaskipan. Þetta er mikill lagabálkur upp á á annað hundrað greinar, 130 greinar. Það frv. fékk talsverða umræðu og var gagnrýnt mjög mikið í vor. Það náði heldur ekki afgreiðslu þingsins, það fékk ekki umfjöllun í nefnd og það á eftir að afgreiða það. Svo ber við að breytingarnar á kosningalögunum, sem boðaðar eru í frv. til stjórnarskipunarlaganna og sem við eigum eftir að taka fyrir, eru breytingar á lögum nr. 80/1987, sem er í raun það mál sem hefði átt að afgreiða í vor. Það verður mjög flókið að fara í gegnum þetta vegna þess að annars vegar er verið að samræma lagaákvæði um kosningar til Alþingis og kosningar til sveitarstjórna en breytingar á kosningum til sveitarstjórna voru gerðar árinu á undan. Hins vegar munum við þurfa að fella að því frv. líka þau ákvæði sem er að finna í drögum að breytingum á kosningalögunum sem er að finna í frv. til stjórnarskipunarlaganna. Það er því mikil vinna sem enn þá á eftir að fara fram varðandi kosningalögin áður en við getum tekið þau til umræðu í þinginu. Það er í raun og veru mjög eðlilegt að sú vinna fari öll fram í samhengi, að farið sé yfir öll kosningalögin og sett ný lög þannig að samhengi sé á milli þess sem við erum að gera í breytingum á kjördæmaskipan og öllu sem lýtur að kosningum til Alþingis. Þetta vil ég að komi fram vegna þess að ég tók þátt í umræðu um þetta frv., sem lýtur að kosningarrétti og kjörgengi og almennum reglum um kosningarnar í fyrra, og talsvert miklar athugasemdir voru gerðar við frv. og gagnrýni kom á það og að margt þyrfti að breytast í því til að færa það inn í nútímann.

Þess vegna finnst mér afskaplega ánægjulegt að heyra að hæstv. forsrh. ætla að setja vinnu í gang við kosningalögin og mér hefur skilið að sú vinna verði þverpólísk. Þetta er afskaplega mikilvægt. Ég skil það þannig að hæstv. forsrh. áformi það að allir flokkarnir hafi aðkomu að þessu nefndarstarfi og það er mjög mikilvægt vegna þess að þetta er mikil vinna og þetta er sáttagjörðin síðari. Ef við getum talað um að náðst hafi bærileg sátt um sjálft kjördæmamálið þarf að ljúka þeirri sátt með vinnunni í kosningalögunum.

Þó að eftir eigi að fara í kosningalögin og ljúka vinnu við þau og að þar sé að finna svo margt sem lýtur að afgreiðslu kjördæmamálsins í heild þá breytir það því ekki að stjórn-málaflokkarnir hafa náð saman um stóru útlínur þessa máls. Búið var að ná saman um stóru útlínur málsins og í raun og veru að miklu eða öllu leyti um þann þátt kosningalaganna sem tengist breytingum á kjördæmaskipan. Ég held að það væri miður ef menn fengu þær væntingar að e.t.v. væri hægt að taka allt málið upp aftur og breyta kjördæmaskipan út og suður þvert ofan í það sem var rætt á þessu vori. Ég held að það sé mjög mikilvægt að við reynum að halda okkur við hinar stóru útlínur þó að jafnmikilvægt sé að ná sátt um aðra þætti sem tengjast málinu.

Í grg. með frv. sem við fjölluðum um í vor kemur fram að margar af röksemdunum sem áður giltu um kjördæmaskipan og skiptingu þeirra ættu ekki við lengur og m.a. er vísað til þess að samgöngur hafi batnað stórkostlega frá árinu 1959 þegar núverandi kjördæmaskipan var tekin upp. Ég tek undir að það eru orðnir gjörbreyttir tímar og það er mjög óalngengt að kosningar fari fram á t.d. erfiðum tíma árs, mjög óalngengt núorðið. En það sem er meira umhugsunarefni, og hefur verið gagnrýnt af hálfu t.d. dreifbýlisins, er að kjördæmin verða mjög stór. Ég skil vel að mörgum vaxi það í augum að hugsa til þeirrar yfirferðar sem felst í því að vera þingmaður í svo stórum kjördæmum. Það skil ég mjög vel. Sérstaklega ef menn líta til þess með hugarfarinu sem gildi 1959 að fyrst og fremst væru það þingmenn kjördæmisins sem sinntu kjördæminu og væru á ferð í kjördæmi sínu hvernig sem viðraði og á hvaða tímum árs sem væri.

Ég ætla að leyfa mér að halda því fram að þetta sé breytt. Þingmenn munu í auknum mæli sinna kjördæmum sínum frá Reykjavík. Þó það hljómi ekkert mjög vel þá er það staðreynd að meðan þing situr eru þingmenn að störfum á Alþingi, nema rétt í janúarhléinu. Svo vel þekki ég stórf þingmanna í þingflokki mínum og þeim þingflokki sem ég hef verið formaður fyrir, að ég hef fylgst með ötulli vinnu þeirra þegar þeir fara héðan af þinginu út um land á hina ýmsu staði í kjördæmi sínu. Það er óhjákvæmilegt að það gerist að menn muni sinna ákveðnum hlutum stórra kjördæma héðan, fari beint héðan í þann hluta kjördæmisins sem þeir ætla að vera á fundum í á hverjum tíma.

Það verður ekki eins og var áður, að menn séu tímabundið heima og keyri um kjördæmið, á ákveðna staði þar og reyni að hafa yfirferð um allt kjördæmið á um það bil viku. Þetta er, ef maður getur leyft sér að taka það orð í munn, karakterbreyting á kjördæmavinnu og vinnu þingmannanna í kjördæmum.

Ég vil líka að það komi fram hér að um leið og ég stend að því frv. sem afgreitt var í vor og þeirri sátt sem um það náðist, þá er það skoðun mín að best væri að vera með landið eitt kjördæmi. Þá værum við með lista sem sýndi væntanlegan þingflokk viðkomandi flokks. Þá væri alveg ljóst að ef flokkur væri að fá 17 þingmenn sæist á þeim lista hvaða 17 þingmenn það væru. Eða ef flokkur ætti von á því að fá 25 þá sæist hverjir þessir 25 væru. Þá sæist hvernig menn hafa valið á þennan lista. Það kæmi fram á honum hvernig þingflokkurinn mundi verða samsettur við áætlaða þingmannatölu. Það mundi koma fram strax hvernig byggðatenging þess þingflokks yrði, hvort heldur við dreifbýlið allt í heild eða ákveðna hluta kjördæma, og það sæist líka á slíkum lista hvernig viðkomandi flokkur mundi skipta þingflokki sínum hvað varðar kynjahlut.

Þetta tel ég og hef talið mjög lengi að væri besti kosturinn. Um það er ekki sátt á Alþingi að fara þessa leið. En ef hún væri farin værum við að sýna einn lista, tengingu hans við byggðir og dreifbýli og skiptingu bæði hvað varðar kyn og annan bakgrunn fólks. En slíkur þingflokkur væri að sinna landinu öllu.

Þannig hefur starf þingmannsins verið að þróast. Þingflokkar eru ekki bara þannig að Reykjavík- eða Reykjanes-þingmenn séu bara í Reykjavík og á Reykjanesi og hinir fari út á land. Í þeim þingflokki sem ég hef starfað sem þingflokksformaður hafa allir þingmennirnir farið út um land, unnið saman að vinnu sem snýr að öllum kjördæmum og látið sig varða hvernig mál þróast á landsbyggðinni og í þétt-

þýli. Og allur hópurinn hefur litið á það sem sameiginlega ábyrgð sína hvernig landið allt er í byggð og litið á það sem sameiginlega ábyrgð sína hvernig þegnumum líður.

Þess vegna mun það líka gerast með þessari kjördæmaskipan að þingmenn munu fara saman út um land, ekki bara þeir sem eru kjörnir í viðkomandi kjördæmi heldur líka hinir sem koma annars staðar frá. Og ég held að það eigi eftir að verða gott. Slíkt sameiginlegt verkefni er gott, slíkt sameiginlegt ábyrgð er sjálfsgöð.

Virðulegi forseti. Annað sem mig langar að nefna hér eru áform um byggða- og félagsmál sem sett voru fram þegar þetta frv. var til afgreiðslu í vor. Ég ætla að taka undir orð hv. þm. Bryndísar Hlökkversdóttur, þm. Samfylkingarinnar, sem hún lét falla um vegarspotta og malbik, gulrótina sem sett var fram til ná saman um þetta mál. Mér finnst vont að áformin sem sett voru fram um byggða- og félagsmál, um að skoða hvort grípa ætti til aðgerða til að styðja og styrkja búsetu á landsbyggðinni og fara sérstaklega í samgöngu- og vegamál, vera örur með endurbætur á ákveðnum byggðasvæðum í vegamálum, skoða fjarskiptamál, húshitunarkostnað, námskostnað vegna framhaldsnáms o.s.frv., skuli enn þá vera í frv. því sem birtist okkur í dag. Það hefði verið reisin yfir því, á þessum mánuðum sem liðnir eru frá því að frv. til stjórnarskipunarlaga var sett fram, að búið væri að setja niður fyrir sér nákvæmlega hvað gera ætti á næstu fjórum árum, hvað gera ætti í hverju kjördæmi og hvers fólk í byggðum landsins megi vænta.

Ég get nefnt að í mínu kjördæmi hefur verið litið á það sem grundvöll þessarar breytingar að Suðurstrandarvegur verði byggður, þ.e. tengingin á milli Suðurnesja og Suðurlands. Ekki aðeins að það skipti máli fyrir tenginguna frá þessu athafnasvæði við annað athafnasvæði, bæði upp á atvinnu og ferðaþjónustu. Síðast en ekki síst skiptir þar máli tilfinning fólks fyrir því að vera hluti af heild, að tengingin sé góð. Ekki hef ég sett það niður fyrir mér hvar í röðinni Suðurstrandarvegur eigi að koma í öllum þeim verkefnum sem menn hafa tengt þessu máli og þar mætti nefna jarðgöng líka. Ég hef ekki gert það og það verður ekki í mínum verkahring. Ég held að það hefði verið gott, til að koma í veg fyrir óþarfa væntingar, að vera búin að setja niður hvernig taka eigi á bæði byggða- og félagsmálum, ekki síst í þeim verkefnum sem mörgum finnst að verið hafi gulrót í þessu frv.

Virðulegi forseti. Það voru ekki margir þættir sem mig langaði að nefna í þessu máli aðrir en að leggja áherslu á þá sátt sem náðist um málið í vor. Við megum ekki gleyma henni og ekki gleyma því að fæstir fá nákvæmlega það sem þeir vilja. Við megum ekki heldur gleyma því að við erum að taka mikilvægt skref í því að jafna atkvæðisréttinn. Það er stærsti þáttur þessarar breytingar.

Ég ætla að nefna það í lokin, virðulegi forseti, að við höfum oft rætt um að færa prófkjör inn í kosningarnar. Inn á það var örlítið komið í greinargerð með kjördæmafrv. Um það er fjallað í drögum að frv. til kosningalaga, að auka möguleika kjósenda til að sýna afstöðu til einstakra frambjóðenda.

Mig langar að segja að við höfum verið með prófkjör í sumum flokkum. Það er mjög gagnlegt að vera með prófkjör annað slagið og sumir vilja alltaf notast við prófkjör. Hins vegar eru líka gallar á prófkjörnum. Það er afskaplega gaman að vinna glæstan sigur í prófkjöri en það eru gallar á prófkjörnum. Við höfum séð suma þeirra birtast ápreifanlega í aðdraganda síðustu alþingiskosninga, t.d. þar sem

miklar auglýsingar hafa verið leyfðar. Ljóst er að prófkjör er mjög kostnaðarsamt og þar með rýrum við rétt til þátttöku í því mikilvæga starfi sem stjórnmalastarf og þátttaka á Alþingi Íslendinga er. Ég ætla ekki að setja fram ákveðna skoðun í því núna en ég held að fyrr en seinna verðum við á Alþingi að ræða þessi mál. Hvernig viljum við hafa val kjósendans til að hafa áhrif? Á það að vera í kjörklefanum? Erum við þá að kalla á gífurlega auglýsinganotkun einstaklinga í framboði í kosningum? Færum við prófkjörin og kostnaðinn við þau inn í kosningabaráttuna sjálfa? Það finnst sumum Finnum hafa gerst hjá sér. Eigum við að reyna að skoða hvaða leið er best? Á að auka réttinn meira en þarna er getið um án þess beinlínis að taka prófkjör inn í kosningalög? Þetta þurfum við að ræða. Þetta hefur næstum ekkert verið rætt hér, lítillega verið komið inn á það við báðar umræðurnar en þetta er stórt mál sem við þingmenn höfum víkið okkur nokkuð undan að ræða.

[13:50]

### Guðrún Ögmundsdóttir:

Virðulegur forseti. Segja má að frv. sem hér liggur frammi til stjórnarskipunarlaga sé skref í þá átt að jafna vægi atkvæða. Margar atrennur hafa verið gerðar að þessu máli í gegnum tíðina hef ég heyrt. Kannski eigum við eftir að sjá það gerast að landið verði eitt kjördæmi. Það er greinilega sú þróun sem er í gangi. Ég fæ ekki betur séð en það mál sé að öðlast meira fylgi.

Ég vil taka undir það sem fram kemur í greinargerð með frv. að æskilegt sé að hægt verði að gera breytingar á kosningakerfinu án þess að breyta þurfi stjórnarskránni í hvert einasta sinn sem eitthvað þarf að hreyfa þarna við.

Með samþykkt þessa frv. mundi draga verulega úr misvægi atkvæða eftir búsetu þó enn megi betur gera en samkvæmt skýrslu nefndarinnar á töflu 12 er auðvitað enn misvægi og mesta misvægið 1:1.80 í Norðvesturkjördæminu og síðan í Suðvesturkjördæmi, sem er Reykjanes án Suðurnesja.

Við þekkjum að með þetta er óánægja í öllum kjördæmum en þarna er að nást ákveðin sátt sem mér finnst dálítið mikilvægt að standa vörð um eftir alla þá miklu vinnu sem fram hefur farið. Með stækkun kjördæmanna eigum við möguleika á því að auka hlut kvenna sem ekki má gleyma að er mikilvægur í allri stjórnmalabaráttu. Í greinargerðinni á bls. 35 í skýrslunni segir:

„Mikilvægt er að þær breytingar á kjördæmaskipun og kosningafyrirkomulagi, sem stefnt er að, torveldi ekki þá þróun í átt til aukinnar stjórnmalabaráttöku kvenna sem orðið hefur á undanföllum árum og áratugum, heldur þvert á móti stuðli frekar að því að konur taki sæti á Alþingi.“

Þetta er mjög mikilvægt og jafnframt það sem segir hér á öðrum stað:

„Í viðræðum, sem nefndin hefur átt við fræðimenn, hefur komið fram að rannsóknir sýna talsverða jákvæða fylgni milli ákveðinna þátta kosningaskipulags og fjölda kvenna á þingi. Er þar aðallega um að ræða hlutfallskosningar og stór kjördæmi. Kemur það raunar heim og saman við reynsluna hér á landi því að engin kona hlaut kosningu í einmenningskjördæmi, og eftir síðustu kosningar var hlutfall kvenna í einstökum kjördæmum því hærri sem kjördæmið hefur fleiri þingmenn; í minnstu kjördæmunum tveimur náði engin kona kjöri.“

Þetta hefur því mjög mikið að gera með kosningabátttöku kvenna og að konur nái sæti á þingi.

Þrátt fyrir ákveðna óánægju varðandi Reykjavík — flestallir þekkja að gætt hefur ákveðinnar óánægju með að skipta höfuðborginni í tvö kjördæmi — er mjög mikilvægt að ekki skapist togstreita og upp komi hagsmunaaðök innan borgarinnar. Það er mjög mikilvægt að koma í veg fyrir það. Það sem greinilega liggur að baki þessari skiptingu er ekki spurning um landfræðilega skiptingu heldur fyrst og fremst fjöldinn í hverju kjördæmi fyrir sig.

Jafnframt hefur verið bent á tvær leiðir í skiptingu borgarinnar. Það er talað um austur/vestur, við eigum möguleika á því en ég held að mikilvægara sé að skiptingin verði suður/norður. Ef við skiptum borginni í austur/vestur eins og nú er talað um, þá fáum við mjög skýra stéttaskiptingu í borginni. Það sem hefur gerst í Reykjavík er að öll nýbyggðasvæðin, allt barnafólkið, allt félagslegt húsnæði og allt það nýjasta — borgin hefur vaxið í þá átt — er allt í austurborginni. Í vesturborginni eru þeir sem hér hafa kannski búið lengst, fólk á miðjum aldri, húsnæði er örlítið dýrara þar og þar er eldra fólk í miklum mæli. Þannig fengjum við mjög ójafna mynd og allt of skarpar línur þar á milli. Ég legg til að þetta verði skoðað vel og fundin skynsamleg niðurstaða út frá þessum ásum í borginni.

Virðulegur forseti. Þrátt fyrir ýmsa annmarka á frv. þá virði ég svo sannarlega alla þá vinnu sem í það hefur verið lögð og ég hef ákveðið í samræmi við samvisku mína að greiða þessu frv. atkvæði mitt.

[13:55]

#### Árni Steinar Jóhannsson:

Virðulegi forseti. Ég vil gera örstuttar athugasemdir við frv. sem hér liggur frammi, frv. til stjórnarskipunarlaganna. Ég tek undir það sem Sverrir Hermannsson sagði áðan en ég geri mér fulla grein fyrir því að málið er nánast afgreitt eða hefur fengið þá meðferð.

Ég vil beina máli mínu til hv. þm. Ég held að nálgun þessa máls hafi verið á alröngum forsendum. Ég finn á öllum mínum beinum að nálgunin er út frá vægi flokkanna og hún er út frá þeirri pressu sem er á höfuðborgarsvæðinu varðandi jöfnun á vægi atkvæða. Jöfnun atkvæðavægis er ekkert aðalmál í hugum okkar sem búum úti á landi. Til þess að jafna vægi atkvæða þarf fyrst, hv. þm. allir, að taka á stjórnsýslumálum sem stuðla að jöfnuði í landinu. Það væri grunnurinn að því að byggja upp lýðræðislegt þjóðfélag.

Við vitum öll að Ísland er miðstýrt samfélag. Við vitum öll að hér er samþjöppun valds og það á sér sögulegar forsendur. Sennilega er aðalástæðan sú að við tókum kanselíðið, Íslandsráðuneytið, heim til Reykjavíkur á sínum tíma. Hér er öllum völdum og stjórnsýslu þjappað saman. Hvers vegna í ósköpunum, ef fólk er svona mikilvægt að gæta réttlætis og lýðræðis og jöfnunar á vægi atkvæða, er ekki samhliða farið í þá vinnu að skoða hið miðstýrða kerfi? Hér er þingið. Hér er allt framkvæmdarvaldið í öllu sínu veldi. Hér eru stofnanir ríkisins, skólarnir, sjúkrahúsin o.s.frv. að langmestu leyti og þetta eru gríðarleg forrættindi. Þess vegna er það alrangt í mínum huga, og ég vil að það komi fram hér, að jöfnun á vægi atkvæða sé eitthvert aðalmál fyrir fólk t.d. hér á höfuðborgarsvæðinu. Ég tel svo ekki vera vegna þess að í krafti stjórnarskipunar Íslands, miðstýringarinnar og stofnananna hér hefur þetta svæði þvílægt ægivald yfir önnur á landinu. Menn ættu að hafa það í huga þegar talað er um réttindi fólks.

Ég geri mér grein fyrir því að þetta frv. verður samþykkt og mun leggja á það höfuðáherslu í framhaldinu að lítið

verði á þau mál sem lúta að dreifingu valds og möguleikum landsbyggðarinnar á að taka yfir og stjórna fleiri verkefnum. Ég tel það höfuðverkefni og mun á haustþingi leggja áherslu á að staðið verði við áform um að vinna þessa grunnvinnu í stjórnskipun og stjórnsýslu sem ég tel að þingmenn hefðu átt að einhenda sér í að vinna áður en menn fóru að gæla við að jafna vægi atkvæða. Jöfnun á vægi atkvæða hefði fremur átt að vera eftirleikur og ég vil bara áréttta það.

Hæstv. forseti. Ég ætla ekki að taka lengri tíma. Ég vildi bara áréttta þessi mál. Ég tel að málið hafi borið að á röngum forsendum og ég tel óheppilegt að í allri þessari vinnu hafa þingmenn verið allt of uppteknir við málið út frá eigin flokki og út frá hugsuninni um völd án þess að gera uppskurð eða hugsa stjórnsýsluna og stjórnskipan Íslands upp á nýtt með lýðræði að leiðarljósi. Okkur er mörgum mjög tamt og einmitt sumum sem ég hef hlustað á í morgun í umræðunni, að hugsa um völdin miðað við það kerfi sem við búum við í dag en fara síður í vinnu og bollalaggingar um nýjar, bættar og betri leikreglur. Ég áréttta eina ferðina enn, áður en ég stíg úr ræðustóli, að jöfnun á vægi atkvæða er ekki sá lýðræðislegi sigur sem margir vilja vera láta. Það ætti að fara ofan í stjórnkerfið allt og þar hefði átt að byrja.

[14:00]

#### Jóhann Ársælsson:

Hæstv. forseti. Hér er til umræðu afar mikilsvert mál, það er rétturinn til að kjósa sem er grundvöllur lýðræðisins. Reglurnar um kosningafyrirkomulagið eru prófsteinn á lýðræðið í hverju landi. Frásagnir fjölmiðla af kosningum víða úr heiminum berast okkur sífellt. Í þeim fréttum eru reglur og framkvæmd kosninga ævinlega vegnar á einfalda mælikvarða. Máttu allir bjóða fram? Mega allir kjósa? Eru hótanir eða ógnanir af einhverju tagi til staðar?

Kosningakerfin sjálf eru sjaldnast útskýrð í slíkum fréttum né misjafnt vægi atkvæða milli einstakra kjördæma. Við vitum því ekki svo glöggst af slíkum fréttum hvort grundvallarreglan, einn maður = eitt atkvæði, þýði í raun: allir menn = jafnstórt atkvæði. Í fljótu bragði virðist grunnhugsun lýðræðisins, sem felst í reglunni að allir eigi að hafa rétt til að kjósa, bera í sér þessa afstöðu að atkvæðin skulu vera jafnstór.

Þegar kemur hins vegar að framkvæmd kosninga og því sem hér er að gerast, þ.e. að skapa umgerð um kosningafyrirkomulagið, verða ýmsir erfiðleikar á veginum, erfiðleikar við að finna leiðir sem færa okkur niðurstöðuna: allir menn = jafnstórt atkvæði.

Þetta getum við t.d. aldrei hvað varðar sveitarstjórnir í landinu. Varla verður nokkurn tíma jafnstórt atkvæði Vestmanneyings og Reykjavíkinga þegar á að fara að kjósa til sveitarstjórna. En það segir ekki að menn eigi ekki að leita leiða til þess að hafa þau réttindi sem jöfnust og eðlilegust. Og meiri hlutinn á að ráða í lýðræðisþjóðfélagi.

Við sem búum úti á landi höfum lengi fundið fyrir kröfunni um að atkvæðisrétturinn verði jafnaður. Það hefur verið mín skoðun lengi að við ættum að taka þátt í að jafna atkvæðisréttinn. Við sem úti á landi erum og höfum búið þar sem atkvæðavægið hefur verið meira stundum, en ekki alltaf, ættum að taka þátt í því að finna leið út úr þessum vanda.

Mér finnst ekki hafa tekist vel til með þá leið sem hér hefur verið valin, sem skilar okkur hluta af því réttlæti sem sóst er eftir. Þarna komast menn varla hálfa leið að því að jafna atkvæðisréttinn. Ég tel að það sé ekki nóg. Mér finnst

að menn hefðu átt að fara í gegnum þá umræðu að jafna atkvæðisréttinn alveg. Það hefur komið í ljós í þeim umræðum sem hér hafa farið fram, og ég hef verið að reyna að hlusta eftir, að það hefur ekki verið gert.

Menn gerðu í upphafi stuttlega upp á milli sín, í þingflokki um hér í Alþingi, að sú leið að breyta landinu í eitt kjördæmi og jafna atkvæðisréttinn alveg kæmi ekki til greina, hún kæmi ekki til álita. Það hefur hins vegar komið fram hjá flestum af þeim sem hafa tekið til máls í dag, og ég veit reyndar um miklu fleiri, að þeir hefðu kosið miklu fremur að gera landið að einu kjördæmi heldur en að fylgja því frv. sem hér er til umræðu. Og þá ætti næsta hugsun kannski að vera sú hvort ekki væri rétt að menn tækju í alvöru umræðuna um að gera landið að einu kjördæmi og afgreiði það mál sem breytingartillögu við þetta frv. En það er ekki svo einfalt að það sé hægt heldur vegna þess að menn finna sig hér í handjárnnum. Menn hafa lofað stuðningi við málið eins og það liggur fyrir. Og það er alveg ljóst að þó að fyrir lægi breytingartillaga, þótt hún væri vel unnin, um að gera landið að einu kjördæmi, þá gæti hún ekki fengið fylgi. Hún mundi spilla framgangi málsins síðar meir með því að verða felld hér með kannski stórum meiri hluta atkvæða.

Sú hugsun flögrar að manni aftur og aftur að við séum ekki rétti hópurinn til að afgreiða þetta mál. Ég hef styrkst í þeirri trú eftir að hafa hlustað á þingmenn hér í dag. Því að þau mál sem hafa verið látnin hafa áhrif á niðurstöðuna, þá niðurstöðu sem menn fengu á síðasta þingi, eiga ekkert skylt við atkvæðisréttinn. Það eru vegir hér og þar og það má með góðum vilja segja að góðar samgöngur þurfi innan hvers kjördæmis. Það er ýmislegt fleira sem hefur komið til og þingmenn hafa greinilega litið á það sem hluta af því að taka þátt í að afgreiða þetta mál á jákvæðan hátt, sitja hjá eða greiða því atkvæði. Þetta finnst mér vera vont og mér finnst það vond lausn á þessum málum að hafa þurft að fá hana með þessum hætti.

Það eru líka undarlegar niðurstöður að sumu leyti sem fyrir okkur eru lagðar. Til dæmis er hugmyndin um að breyta höfuðborginni í tvö kjördæmi afar sérkennileg. Ég heyrir ekki nokkurn mann mæla með henni hér. Mér finnst afar undarlegt að menn skuli hafa ratað í þær ógöngur að verða sammála um að gera það sem enginn vildi gera.

Hvað er þá til ráða? Er kannski hægt að taka það atriði til endurskoðunar úr því að málið verður ekki allt klárað?

Ég velti því líka fyrir mér eftir að þingmenn hafa tekið þátt í að semja um alla þessa hluti eins og hér hefur verið gert og maður finnur óminn af í þessum umræðum, hvernig geta menn þá slitið málið í sundur núna og ætlað að taka helminginn af því síðar til afgreiðslu? Á maður sem sagt að taka afstöðu núna með eða móti þessu máli án þess að vita hvar þessi kjördæmamörk eiga að liggja og hvort Siglufjörður eða eitthvert annað byggðarlag er með eða ekki í einhverju tilteknu kjördæmi? Mér finnst afar slæmt að menn skuli ekki hafa gengið í þetta mál að öllu leyti og klárað það.

Ég geri mér hins vegar grein fyrir að hér getum við ekki gert annað en að afgreiða þetta mál með jái, nei eða hjásetu. Ef við fellum það mun ekkert gerast hvað varðar jöfnun atkvæða. Ég er á þeirri skoðun að sú leið sem hefur verið valin sé miklu verri en ýmsar aðrar þær leiðir sem voru fyrir hendi. Það versta er þó það sem ég sagði áðan, að ekki skyldi vera farið yfir þá möguleika sem gætu verið til þess að jafna atkvæðisréttinn alveg í alvöruumræðu og umfjöllun í hv.

Alþingi. Að gera landið að einu kjördæmi hefur ekki fengið þá umræðu. Það gagnrýni ég mest.

Hæstv. forsrh. sagði í umræðunni að t.d. stjórnarflokkarnir væru á móti því. Það getur svo sem vel verið. Hins vegar man ég eftir því að framsóknarmenn báru fram tillögu um að gera könnun á því að gera landið að einu kjördæmi. Ég hef hlustað á formann Framsfl. hafa það við orð, og fleiri reyndar úr Framsfl., í umræðu sem kom í fjölmiðlum um þetta mál í vetur að jafnvel væri betra að gera landið að einu kjördæmi heldur en það sem þá var boðið upp á. Ég held því að fylgi við þá hugmynd sé kannski víðar en hæstv. forsrh. vildi vera láta.

Það að gera landið að einu kjördæmi kallar að mínu viti alls ekki á að þriðja stjórnsýslustiginu verði komið á. Það er umræða sem þarf að fara miklu betur ofan í ef menn ætla sér að gera þá breytingu. Ég tel að sveitarfélögin í landinu geti svo sem tekið við ýmsum verkefnum frá ríkinu til viðbótar án þess að menn fitji upp á þeim hlutum og að hægt væri að breyta landinu í eitt kjördæmi til þess að kjósa þingmenn. Hins vegar tek ég undir að það að gera landið að einu kjördæmi á auðvitað líka að leiða til þess að þingið verði sjálfstæðara og verði meiri löggjafarsamkoma en það hefur verið og þjóni framkvæmdarvaldinu minna.

Ég ætla að ræða eitt mál enn, hæstv. forseti, og það er hin sérkennilega niðurstaða að menn ætli ekki að klára málið alveg núna heldur taka hluta af því síðar. Mig langar að beina spurningu til hæstv. forsrh.: Er þetta boðlegt fyrir hönd þingsins? Er hægt að fara heim af þingi, gera þinghlé, með þær aðstæður að kosningakerfið í landinu er lamað? Getur Alþingi Íslendinga boðið upp á það að ekki geti farið fram kosningar hvenær sem er?

Nú er ég ekki að halda því fram að vont ástand sé á ríkisstjórninni, að hún geti fallið eða eitthvað því um líkt. En það er ekki röksemd fyrir því að menn geti haft landið löglaust, að engin hætta sé á því að einhver glæpur verði framinn. Það eru ekki rök. (Gripið fram í.) Ég ætla ekki að svara þessu sérstaklega en hins vegar ætla ég að segja að mér finnst þetta ekki boðlegt. Ég held því fram að Alþingi þurfi að klára málið og fara í fri þegar það liggur fyrir að hægt sé að kjósa hvenær sem er, forsrh. geti t.d. tekið upp á því að rjúfa þing og efna til kosninga. Hann á að hafa þann möguleika í hendi sinni samkvæmt þeim lýðræðislegu reglum sem fyrir liggja. Það á að vera hægt að kjósa í lýðræðisþjóðfélagi hvenær sem er. Mér finnst að þetta verði að vera til umræðu, þ.e. hvort ekki verður að ganga leiðina til enda.

Það er eitt enn til viðbótar sem mig langar að nefna og það er þessi 5% þröskuldur sem er í lagafrv. um það hvenær menn fá úthlutað uppþótarþingsætum. Ég hef svo sem ekki neina algjörlega fastmótaða skoðun á því hvar þessi mörk eiga að liggja. Ég held að þau verði samt að liggja einhvers staðar. Að þau verði látnin liggja þar sem fyrsti maður kemst að á eftir þeim sem nær kjördæmakjöri finnst mér kannski vera ansi lágur þröskuldur. Og 5% markið sem hér hefur verið nefnt liggur býsna nærri þeim sem við getum kallað náttúrulegu mörkum, sem voru í því kerfi sem hefur verið í gildi fram að þessu. Það höfum við séð í talningu oftar en einu sinni. Það var ekki gott hvernig því var fyrir komið og ég held því ekki fram að þetta sé besta niðurstaðan, en einhver prósentu þarf að vera þarna. En nú er ekkert um það að ræða að við getum breytt því. Niðurstaða þingsins liggur fyrir, við verðum að segja já eða nei. Og það hefur svo sem ekkert upp á sig að vera að ræða kannski svo mikið

um breytingar frá þessu. Mín fyrsta hugsun um hvað mundi gerast í þessu máli var sú: Getum við tekið alvöruumræðu um að gera landið að einu kjördæmi undir þeirri umfjöllun sem fram fer um þetta fyrirkomulag?

Mér sýnist það ekki vera og þess vegna ætla ég ekki að lengja umræður um of. Ég held því hins vegar fram að við eigum að snúa okkur að því að fara vel yfir þær hugmyndir að gera landið að einu kjördæmi og leggja í það vinnu. Ég spái ekki vel fyrir því fyrirkomulagi sem nú á að taka upp. Það er ekki bara að þingmenn muni eiga mjög erfitt með að sinna þessum stóru kjördæmum, heldur mun fólkið í þeim eiga býsna erfitt með að átta sig á í hvers konar umhverfi það er komið. Ég býst ekki við að sú tilfinning að vera í þustfjarðakjördæmi eða Norðvesturkjördæmi flæði yfir menn eins og einhver sælutilfinning og að þeir verði nú allt í einu orðnir hluti af miklu stærri heild en þeir áður voru, heldur verði það nú einhvern veginn öðruvísi. Og það er ekki heldur víst að þeir þingmenn sem verða enn þá fleiri suður í Reykjavík og Reykjanesi verði endilega ánægðari með að kjördæmaþingmenn úr stóru kjördæmunum verði komnir með ígildi varaþingmanns eða einhvers konar umboðsmanns fyrir sig í kjördæminu þegar starfsmannaskrifstofurnar verða risnar upp. Nú er ég ekkert að mótmæla því að það verði nauðsynlegt ef menn á annað borð eru komnir yfir í þetta fyrirkomulag, en það verður allt öðruvísi umhverfi sem þingmenn í dreifbýlinu búa við en það sem aðrir þingmenn búa við eftir því sem mér hefur heyrst í þessari umræðu.

[14:15]

#### **Valgerður Sverrisdóttir (andvar):**

Hæstv. forseti. Mig langar til þess að bregðast við ræðu hv. þm. m.a. vegna þess að ég sat í þeirri nefnd sem undirbjó þetta mál og náði niðurstöðu sem var málamiðlun eins og hér hefur margoft komið fram og tel ég að við getum öll unað bærilega við þá málamiðlun sem þarna náðist.

Hv. þm. hélt því fram að ekki hefði verið farið yfir möguleika þess að gera landið að einu kjördæmi. Það er ekki rétt. Í nefndinni var að sjálfsögðu farið yfir þann möguleika eins og aðra en eins og komið hefur fram hjá hæstv. forsrh. þá er það m.a. ekki vilji stjórnarflokkanna að gera landið að einu kjördæmi. Þar með var sú hugmynd úr leik.

Síðan er það næsta mál. Hvernig eigum við að fara að því að jafna vægi atkvæða miðað við núverandi kjördæmaskipan? Það lá ljóst fyrir að þingmenn hvers kjördæmis yrðu mjög fáir miðað við það að ganga þetta langt í því að jafna vægið og færðu alveg niður í þrjá og jafnvel tvo þingmenn í kjördæmi. Þá voru það minni flokkarnir, sem á því kjörtímabili voru Alþf., Alþb. og Kvinnalisti sem ekki vildu það. Þeir vildu ekki svona fámenn kjördæmi, kannski skiljanlega vegna þess að þá sáu þeir fram á að þeir mundu ekki eiga þar þingmenn og atkvæði mundu safnast upp og leiða til jöfnunarþingmanna á Reykjavíkursvæðinu. Þannig varð þessi hugmynd til í stórum dráttum og hv. þm. sem hér talaði átti raunar, miðað við það að vera nú kominn í þingflokk Samfylkingar, þrjá fulltrúa í þeirri nefnd sem komst að þessari niðurstöðu.

[14:17]

#### **Jóhann Ársællsson (andvar):**

Hæstv. forseti. Mér var kunnugt um það og ég nefndi það reyndar í minni ræðu að fram hefðu farið umræður í lokuðum hópum um að gera landið að einu kjördæmi og því hefði verið hafnað. Hv. þm. sem talaði áðan upplýsti að

það hefði reyndar gerst. Ég skil það þá þannig að það hafi verið afgreitt milli stjórnarflokkanna að sú leið kæmi ekki til greina. Það segir mér að þetta mál hefur verið í þröngum farvegi en ekki víðum og opnum farvegi sem mál eins og þetta þyrfti að vera í þannig þingmenn gætu unnið að því helst algerlega lausir undan flokksböndunum. Það er miður. Þess vegna held ég mig við það sem ég hef áður sagt að möguleikinn á að gera landið að einu kjördæmi hefur engan veginn fengið þá umgjörð og umræðu sem hann hefði þurft að fá, bæði í söllum Alþingis og úti í þjóðfélaginu.

Ég segi hins vegar að það að ætla að nota það fyrirkomulag sem verið hefur fram að þessu, þau kjördæmi sem voru með fækkun þingmanna, í þeim tilgangi að ætla jafna vægi atkvæða, var náttúrulega algerlega út í hött. Það var vonlaust. Maður jafnar ekki vægi atkvæða með því að taka atkvæðisréttinn algerlega af sumum eins og gerist með því að vera með svona fáa þingmenn í kjördæmum, við skulum segjum þrjá. Það þýðir að atkvæði falla dauð í stórum stíl hjá þeim sem ekki ná fulltrúum í kjördæmi. Sú leið var því ófær og eðlilegt að menn höfnuðu henni.

[14:20]

#### **Valgerður Sverrisdóttir (andvar):**

Hæstv. forseti. Hv. þm. talaði um að þessi tillaga hefði verið rædd í lokuðum hópum, ef ég heyrði rétt. Það er nú þannig á hv. Alþingi og almennt í lýðræðislegum störfum að viðkomandi hópar eiga sér fulltrúa og þingflokkarnir áttu fulltrúa í þeirri nefnd sem mótaði þessar tillögur og gerðu sínum þingflokkum reglulega grein fyrir starfinu í nefndinni og höfðu umboð sinna þingflokka til þess að vinna áfram að málum þar til niðurstaða náðist. Ég vil því ekki taka undir það að málið hafi verið unnið í þröngum farvegi. Og ég átta mig ekki á hvað hv. þm. á við þegar hann telur að viðkomandi einstaklingar sem unnu þessar tillögur hefðu þurft að vera lausir undan flokksböndum. Ég veit ekki hvernig á að ná samstöðu um mál á hv. Alþingi ef örfáir þingmenn eiga að loka sig inni og reyna að ná einhverri niðurstöðu án þess að vera í nánú samstarfi og samvinnu við flokksbræður sína og félagar í viðkomandi þingflokki.

Ég vil segja að síðustu að ég tel að sú leið sem hér er fundin sé aðgerð til þess að koma í veg fyrir það að landið verði eitt kjördæmi á næstu áratugum.

[14:21]

#### **Jóhann Ársællsson (andvar):**

Hæstv. forseti. Hv. þm. sagði að lokum setningu sem ég hef líka heyrt áður. Það er nefnilega þannig að ýmsir í þingsölum litu á það sem aðalverkefnið að koma í veg fyrir að landið yrði að einu kjördæmi og ég er hræddur um að sá hópur hafi kannski ekki endilega verið meiri hluti þingmanna, þ.e. þeir sem litu þannig á þetta.

Eins og ég sagði áðan þá hefur það komið fram hjá hverjum hv. þm. á fætur öðrum í ræðustóli í dag að menn hefðu heldur viljað fara þá leið að gera landið að einu kjördæmi. Ég tek það ekki aftur, ég held því fram statt og stöðugt að sú umræða hefði þurft að fara fram með miklu myndugri hætti en gerðist og hefur gerst. Við þurfum að taka hana upp vegna þess að þetta er vond niðurstaða. Það er ekki hægt og mun ekki verða gert í þessum umræðum en það þarf að fara yfir þetta mál allt saman upp á nýtt vegna þess að til er önnur leið sem mjög stór hópur þingmanna og landsmanna hefði heldur viljað fara en ekki fékkst rædd á eðlilegan hátt í aðdraganda þessara breytinga.

[14:23]

**Árni Gunnarsson:**

Virðulegur forseti. Hér er til umræðu frv. til stjórnarskipunarlaga um breytingu á stjórnarskrá lýðveldisins og í raun og veru er verið að taka á litlum hluta af miklu stærra máli. Það sem við erum að gera hér núna er að bregðast við ákveðinni byggðapróun sem við þekkjum öll, fólksflutningapróun sem er eitt erfiðasta og vandasamasta verkefni íslenskra stjórn mála á næstu árum og áratugum.

Það er nefnilega þannig að valdinu er skipt í þrennt eins og við þekkjum. Það er löggjafarvald, það er framkvæmdarvald og það er dómvald. Við þurfum að huga mjög vel að því í framhaldinu hvernig framkvæmdarvaldinu er fyrir komið.

Ég er þeirrar skoðunar að þessi óhagstæða byggðapróun haldi áfram nema við skoðum rækilega hvernig framkvæmdarvaldið er í raun og hverjar þær aðstæður eru sem fólki eru búnar úti á landi. Það er ekki bara svo að fólk sé að flytja úr dreifbýli í þéttbýli heldur er fólk að flytja af landsbyggðinni á höfuðborgarsvæðið. Ég get að mörgu leyti tekið undir það sem hv. 6. þm. Norðurl. e. sem nú situr í forsetastóli sagði áðan. Ég held að þessi þróun haldi áfram ef við bregðumst ekki við henni. Ég fagna því að það verði gert. Ég fagna þeim áformum sem fram koma hjá formönnum stjórnarflökkanna um að bregðast við byggðavandanum og ég vona svo sannarlega að það verk gangi vel.

Í þessu frv. er kveðið á um að kjördæmi skuli vera fæst sex en flest sjö og að mörk þeirra skuli ákveðin í lögum, sem eru þá kosningalög. Það er afar vandasamt að útfæra þetta þannig að allir séu sáttir. Ég vil minna einungis eitt í þessu sambandi og það er að kjördæmin verða að vera þannig úr garði gerð að þau geti þjónað sínu hlutverki sem félagslegar einingar. Málið snýst ekki bara um yfirreið þingmanna um einstök kjördæmi heldur miklu frekar í mínum huga um það hvort hinn almenni borgari og hvort hinn almenni flokksmaður í stjórnarflökkunum hafi tækifæri og aðstöðu til þess að sinna félagslegu og pólitísku hlutverki sínu.

Þetta er það veganesti sem ég vil leggja inn í umræðuna og beini því þá til þeirra sem vinna að frv. um kosningalög og ég vona að þeim takist að vinna þannig að þessum málum að fullkomin sátt ríki, ekki bara á hinu háa Alþingi heldur meðal þjóðarinnar um þessi mál.

[14:26]

**Guðmundur Árni Stefánsson:**

Herra forseti. Ég ætla ekki að draga þessa umræðu á langinn, heldur aðeins nefna örfá atriði að gefnu tilefni. Fyrst get ég ekki látið hjá líða að fara nokkrum orðum um ákaflega undarlega en satt að segja dæmigerða ræðu hv. þm. Ögmundar Jónassonar um þessi mál og önnur. Það virðist vera orðin lenska, var það raunar á síðasta kjörtímabili og endurtekur sig núna, að sá ágæti hv. þm. telur það hlutverk sitt að vera hér á móti og ég bíð þess dags að hann byrji einhverja ræðu sína þannig: „Ég er sammála síðasta ræðumanni.“ Hvenær sá degur rennur upp veit ég ekki.

Hann gerði sér að leik að snúa út úr ræðu minni um þessi mál þar sem ég sagði að það mætti orða þá sátt sem hér ríkir um málið á ýmsa vegu, að kannski væri enginn algerlega ánægður og bætti síðan við að það mætti jafnvel orða þetta þannig að allir væru jafnóánægðir. Það má nálgast málið þannig með öðrum orðum að flaskan er annaðhvort hálf full eða hálf tóm. Þetta gerði hann að sínum rauða þræði í þessari

umræðu og ég frábið mér slíkan útsrúning, herra forseti, því að það sem ég var að segja og gerði held ég glöggja grein fyrir, var að í þessari lotu hafa menn náð mjög markvissum og ákveðnum skrefum í þá átt sem að var stefnt og það var að draga úr misvægi atkvæða í fyrsta lagi. Í öðru lagi að gera kosningakerfið þannig úr garði að fólk í landinu skildi það. Og í þriðja lagi að jafnræði ríkti á milli flokka. Ég vil staldra aðeins við þann punkt því að hér hafa ýmsir talað þannig um jafnræði milli flokka að þar væri um einhvers konar klíkbönd að ræða milli stjórnarflökkanna í landinu. Það er verið að snúa veruleikanum á hvolf með slíkri nálgun málsins. Eru ekki allir sammála um það að stjórnarflökkarnir eða stjórnarflálasamtök hvaða nafni sem þau nefnast eigi að fá þann þingmannafjölda sem atkvæðafjöldi þeirra segir til um? Þá erum við ekki að hugsa um þessi stjórnarflálasamtök. Við erum að hugsa um það fólk sem kys stjórnarflálasamtökin, að það fái sína fulltrúa á Alþingi í samræmi við þann fjölda kjósenda sem að baki stendur. Með öðrum orðum er hér um lýðræðislegan grundvallarþátt að ræða í okkar stjórnskipun og það er feikilega mikilvægur þáttur.

Ég vil rifja það upp í þessu sambandi því nú heyri ég kumra í hv. þm. Kristni H. Gunnarssyni, nýkjörnum formanni þingflokks Framsóknar, að hlutirnir voru nú þannig á hinu háa Alþingi að sá ágæti flokkur Framsfl. — að vísu var hv. þm. ekki í honum þá — hafði yfirrepresentasjón upp á tvo til þrjá þingmenn á síðari árum og enn meira á árum áður. Þegar menn leiðrétu það þá hafði það út af fyrir sig ekkert með það að gera að það hafði verið langvarandi þirringur milli stjórnarflökkanna heldur vildu menn hafa það þannig að ákveðnir flokkar, m.a. minn flokkur, Alþfl., forðum daga og nær í tíma, var undirrepresentaður árum og áratugum saman. Kjósendur hans fengu ekki þann fjölda fulltrúa inn á hið háa Alþingi sem fjöldi þeirra gaf tilefni til. Lýðræðið var með öðrum orðum fótum troðið þannig að hér er um grundvallarþátt að ræða sem ég bið hv. þingmenn að fara höndum um og orðum undir þeim formerkjum og ekki reyna að snúa út úr.

Hér hef ég, með öðrum orðum, nefnt þrjú grundvallaratriði í málinu. Þá kem ég að umdeildasta og viðkvæmasta þætti málsins sem lýtur að skiptingu kjördæma og fjölda þeirra. Það hefur komið fram í þessari umræðu sem satt er að menn eru ekki að geirmegla hvar sú skipting verði eða nákvæmlega hvernig. Þó hafa menn sett niður ákveðinn fastan og niðurnjörvaðan ramma.

Stærsta og mesta gagnrýnisefnið er að dreifbýliskjördæmin verða svo stór að þingmönnum gefst ekki kostur á að fara um þau til að halda sambandi við kjósendur. Í öðru lagi, eins og hv. þm. Árni Gunnarsson kom inn á, verður sú stjórnsýslueining sem kjördæmin hafa verið ekki til staðar eins og fyrr.

Herra forseti. Nákvæmlega þessi atriði voru árið 1959, þegar það kosningakerfi sem við búum við í dag var tekið upp, hvað mest gagnrýnd. Þá þótti ýmsum þingmönnum, ef menn lesa þingræður frá þeim tíma, að kjördæmin í núverandi kerfi, sem var tekið upp 1959, yrðu allt of stór. Í þá daga var talið vonlaust yrði fyrir þingmenn að komast yfir það að halda sambandi við kjósendur sína, við atvinnulíf íð á viðkomandi stöðum o.s.frv. Þessar röksemdir eru því kunnuglegar.

Á þeim 40 árum sem liðin hefur orðið bylting í samgöngumálum, hrein og klár bylting, sem gerir það frekar mögulegt, fjarlægðanna vegna, að stækka þessi kjördæmi. Þarna eiga

sér auðvitað stað akademískar vangaveltur. Ég minni á að ég kem úr kjördæmi þar sem kjósendur teljast í kringum 70 þús. eða þar um bil. Ég á ákaflega litla möguleika á því, þó ekki sé nú kjördæmið sérstaklega stórt í ferkílómetrum talið, að heimsækja alla vinnustaði. Ég hef enga möguleika á því að heilsa upp á alla kjósendur mína eða þekkja hag þeirra allra. Má þá ekki á sama hátt spyrja hvort möguleikar þingmanna þéttbýlisins séu fyrir borð bornir í þessu samhengi, í samamburði við þingmenn dreifðari byggða?

Þetta mál má því nálgast frá ýmsum sjónarhornum. Meginkjarni málsins er hins vegar þessi og honum hefur ekki verið mótmælt enda er ekki hægt að mótmæla honum. Ég held að allir þingmenn hafi með einum eða öðrum hætti komið að samþykktum stjórnmalaflokka sinna um að draga eigi úr misvægi atkvæða. Það er rækileg grein gerð fyrir því hjá hverjum einasta stjórnmalaflokki, gömlum og nýjum. Gamli Sjálfstæðisflokkurinn hefur gert það á landsfundunum sínum. Ég þekki ekki nákvæmlega hvernig nýi sjálfstæðisflokkurinn, Frjálslyndi flokkurinn, hefur nálgast þetta mál. Ég heyrði ekki betur en að formaður þess nýja flokks, hins nýja sjálfstæðisflokks, hafi sagt það fullum fetum að það væri markmið sem skoða þyrfti og bæri að gaumgæfa, að draga úr misvægi því sem var 1:4 í síðustu kosningum.

Þetta er kjarni málsins og því hlýtur maður að gagnalykta og og spyrja þegar gagnrýnisraddir heyrast — sem ég er ekkert að víkjast undan að svara — um þá tillögu sem hér liggur fyrir: Hvaða aðra leið vilja menn fara? Hvaða önnur leið er fær sem hægt er að ná sátt um? Eru vangaveltur manna og gagnrýni byggðar á þeirri grundvallarhugsun að drepa málinu á dreif og gera ekki neitt?

Ég áréttu, herra forseti, það sem ég sagði í minni fyrstu ræðu að alversta niðurstaðan væri að gera ekki neitt. Sú hefur verið niðurstaða hinnar miklu vinnu síðustu tvo eða jafnvel þrjá áratugi að þessum málum. Ég held að það séu jafnvel þrír áratugir síðan menn hófust handa við endurskoðun á núgildandi kjördæmaskipan og kosningalögum.

Að lokum, herra forseti, vil ég áréttu og taka undir með þeim sem hafa velt því upp að það er ekki nógu góður blær á því að slíta svona í sundur kosningalög og þær breytingar á stjórnarskrá sem við eiga, sem við afgreiðum hérna á næstu dögum væntanlega. Það getur vel verið að það hefði tekið lengri tíma en á þessu vorþingi ættu menn að hafa til þess nægan tíma. Ég hefði talið betra að ljúka þessu máli núna. Ég hef dálitlar áhyggjur af því. Ég hef fullan skilning á því að nýkjörnir þingmenn mæti inn í þessa umræðu, auðvitað ekki með neinar byrðar á baki eins og við hinir sem tókum á þessu máli á síðasta kjörtímabili, og ræði málið hér akademískt og velti upp ýmsum flötum þess. Ég vil áréttu að ég tel að þó að menn loki ekki kosningalagamálinu hér fyrir fullt og fast þá sé sá rammi sem afgreiddur verður á næstu dögum með stjórnarskrárbreytingu þannig að öll meginatriði þess samkomulags sem að baki voru í kosningalögnum sjálfum verði í fullu gildi. Ég hef miklar áhyggjur af því að við missum málið algjörlega úr höndum okkar sé þessi skilningur ekki alveg skýr.

Ég skildi hæstv. forsrh. þannig að hans skilningur er skýr. Ég hef að vísu ekki heyrð hinn stjórnarflokkinn hafa þennan skilning kláran en þetta eru að mínu mati grundvallaratriði málsins.

[14:37]

#### Kristinn H. Gunnarsson (andsvar):

Herra forseti. Það er margt við ræðuhöld hv. þm. sem ástæða væri til að gera að umfjöllunarefni og gera athugasemdir við, ýmsar fullyrðingar sem þar hafa komið fram. Ég vildi þó aðeins andmæla einni fullyrðingu þingmannsins sem mér finnst vera það alvarleg að nauðsynlegt sé að leiðrétta hana. Hún var á þá lund að núgildandi fyrirkomulag við kosningar tryggði ekki jafnvægi á milli flokka. Það er alrangt.

Fyrirkomulagið sem tekið var upp 1987, í kjölfar stjórnarskrárbreytingarinnar 1983, var einmitt til að tryggja jöfnuð á milli flokka og gerði það. Svo hefur verið í öllum kosningum þar sem það hefur verið notað. Kjarninn í atkvæðisréttinum er að sjónarmiðin hafi sama vægi. Að þeir sem styðja eitt sjónarmið megi treysta því að atkvæði greitt því hafi sama vægi og atkvæði greitt öðru sjónarmiði.

Hins vegar hefur hv. þm. kosið að líta fram hjá þessu grundvallaratriði og einblínt á búsetuna. Hv. þm. álitur að það skipti höfuðmáli hvernig búsetu þeirra þingmanna er háttað sem valdir eru fyrir tiltekinn stjórnmalaflokk eða tiltekið sjónarmið. Þannig er hann í raun að lýsa yfir andstöðu við það hvernig þingmenn Alþfl. hafi verið valdir eftir þessu kerfi frá 1987.

Alþfl. hefði ekki fengið fleiri þingmenn þótt notað væri það kerfi sem hann leggur til að tekið verði upp núna. Hann hefði í öllum kosningum fengið jafnmarga þingmenn og hann hefur fengið. Hann hefði hins vegar fengið færri þingmenn á Vestfjörðum, svo dæmi sé tekið, en fleiri á höfuðborgarsvæðinu. Mér því finnst ómaklega vegið að formanni Alþfl. í þessari röksemdafærslu þingmannsins.

[14:40]

#### Guðmundur Árni Stefánsson (andsvar):

Herra forseti. Ég veit ekki hvort hv. þm. Kristinn H. Gunnarsson hefur tapað fleiru en flokknunum sínum á leiðinni milli flokka. Ég sagði aldrei að það væri ekki jafnræði á milli flokka eins og ástandið er í dag. Ég var að vísa til fyrri tíðar í þessu sambandi, hefði hv. þm. lagt við hlustir.

Það er auðvitað ljóst að núgildandi kerfi tryggir þennan jöfnuð milli flokka, sem ég vil kalla jöfnuð milli kjósenda flokka, til að halda því öllu til haga. Þetta andsvar hans er því algjörlega á misskilningi byggt.

Hann hefur hins vegar möguleika á því í síðara andsvari sínu að varpa ljósi á afstöðu þingflokks Framsfl. til málsins í dag, hins nýja þingflokks Framsfl. Má vænta þess að sá stuðningur sem þingflokkurinn veitti þessu máli á síðasta þingi sé enn til staðar? Hv. þm. gæti kannski upplýst hvort þess megi vænta, eins og hæstv. forsrh. lýsti því, að enn sé sátt um stjórnarskipunarpátt málsins og öll meginatriði í kosningalagabáttum þess, sem menn ætla að hefjast handa við nú í sumar á haustdögum. Það er mjög mikilvægt.

Ég vil bara til fróðleiks benda á, virðulegi forseti, þar sem sumir hafa velt því fyrir sér, að gott væri fyrir alla hv. þm. að ná sér í skýrslu nefndarinnar sem lagði drög að þeirri tillögu sem hér liggur fyrir. Skýrslan er mikil að vöxtum og er að finna ýmsan fróðleik þar, nýjan og eldri.

Á bls. 16 í þeirri skýrslu velta menn því fyrir sér hvaða áhrif ný skipan mála, atkvæðavægið 1:1,7 sem er niðurstaðan hér, hefði á þingmannafjölda í núverandi kjördæmum. Það þýddi að Reykjavík fengi 23 þingmenn, Reykjanes 15, Vesturland 4, Vestfirðir 3, Norðurl. v. 3, Norðurl. e. 6, Austurland 4 og Suðurland 5. Takið eftir því að hvergi eru jöfnunarsæti

nema hér í R-kjördæmunum tveimur. Með öðrum orðum: Kjósundur þeirra flokka sem ekki næðu inn þingmanni, við skulum segja á Vestfjörðum, væru að kjósa jöfnunarsæti í R-kjördæmunum.

Þannig á að draga úr misvægi atkvæða í núgildandi kjördæmaskipan, svo menn átti sig á því við hvers konar vanda er að etja í málinu.

[14:42]

#### **Kristinn H. Gunnarsson (andsvar):**

Herra forseti. Ég er feginn því að heyra að hv. þm. hefur dregið til baka þá fullyrðingu sem hann hafði uppi í ræðu sinni, að tilgangurinn með því að flytja þetta frv. væri að tryggja jöfnuð á milli flokka. Sá jöfnuður var fyrir og það hefur hann núna viðurkennt.

Mér finnst hins vegar rétt að benda á að menn eru einfaldlega að færa til þingsæti, af landsbyggðinni á höfuðborgarsvæðið. Það er ekkert annað sem verið er að gera. Menn eru að gera breytingar á kosningalöggjöfinni, einvörðungu út frá búsetusjónarmiðum en ekki pólitískum viðhorfum þeirra sem eru í framboði fyrir einstakar stjórnmálahreyfingar. Menn eru að brjóta upp stjórnmálhreyfingar eftir búsetunni. Það tel ég fremur þrönga nálgun í þessu máli.

Ég bendi jafnframt á að menn hafa sagt nauðsynlegt að tryggja jafnt vægi atkvæða. Jafnt vægi atkvæða er undantekning í kosningalöggjöf í veröldinni. Reglan er sú að það er mjög misjafnt eftir kjördæmum. Hv. þm. hefur efalaust fengið upplýsingar um það þegar hann sat í nefndinni sem samdi þetta frv. Í velflestum löndum heimsins er verulegt misvægi atkvæða, í þeim skilningi sem hann leggur í þau orð. Mest er það í Bretlandi, í því landi sem Verkamannaflokkurinn fer nú með stjórn í. Fyrir liggur að Verkamannaflokkurinn er andvígur því að gera breytingar á lögum til kosninga hjá þeim og leggja af einmenningskjördæmin sem þar eru. Það er af þeirri einföldu ástæðu að menn líta svo á að kosningum í Bretlandi sé ætlað að tryggja meirihlutastjórn. Þeir haga því löggjöfinni með það fyrir augum. Markmiðinu um rétt til að kjósa er náð með því að hafa almennar kosningar.

[14:45]

#### **Guðmundur Árni Stefánsson (andsvar):**

Herra forseti. Ég sakna þess raunar að í þessu andvari skyldi nýkjörinn formaður þingflokks framsóknarmanna ekki taka af öll tvímæli um afstöðu þingflokksins til málsins. Ég vona að þögn hans þýði að hún hafi ekki breyst.

Fróðlegt er að fylgjast með því að hv. þm. horfir mjög til Bretlands og jafnaðarmanna þar í landi. Ég vil hins vegar vekja athygli hans á því að fyrir frumkvæði Verkamannaflokksins og Tonys Blair hefur nefnd verið að störfum um að gera breytingar á þessu aldagamla fyrirkomulagi einmenningskjördæma og gera blöndu einmenningskjördæma og hlutfallskosninga. Hafi hann ekki tekið eftir því þá hvet ég hann til þess að kynna sér það nánar þannig að Tony Blair er einmitt að feta sig í þessa áttina.

En hingað heim. Við þurfum ekki að deila neitt meira um að jöfnuður á milli kjósenda flokkanna á að vera til staðar. Hann er tryggður í þessu kerfi. Það sem ég var hins vegar að segja, og mér finnst menn gera of lítið úr, er að það fyrirkomulag að kjördæmin séu tiltölulega jafnstór hvað þingmannafjölda varðar tryggir góða dreifingu og góðan jöfnuð í viðkomandi kjördæmi. Ekki þarf að jafna á milli kjördæma eins og við þekkjum allt of vel í dag. Það tryggir líka, eins og hér hefur komið rækilega fram og reynslan sýnir

Alpt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

einfaldlega, að jafnræði kynja er betra þegar kjördæmi eru fjölmennari en fámennari.

Annað sem skiptir máli í Reykjavíkumræðunni er að hinn náttúrulegi þröskuldur er svipaður í öllum kjördæmum hringinn í kringum landið. Þetta eru auðvitað réttlætismál og lúta ekki aðeins að því að kerfið sé gagnsætt og skilvirkt og skiljanlegt heldur eru þarna líka réttlætispunktur í sem mér finnst ástæðulaust að gera lítið úr. Þeir eru veigabúngir þannig að í frv. er fjölmargt sem horfir til bóta þó að vafalaust vildu allir, og þar á meðal ég, sjá einhverja hluti öðruvísi en hér er að finna.

[14:47]

#### **Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

Herra forseti. Ég vil færa mönnum þakkir fyrir þá umræðu sem hefur átt sér stað um stjórnarskipunarlagafrv. og reyndar um þau önnur mál sem fylgja því frv. Ég vil aðeins taka fram vegna þess sem rætt hefur verið um að betra hefði verið að málið yrði allt afgreitt í senn, kosningalög og kjördæmabreyting í senn þannig að menn hefðu hvort tveggja fast eftir afgreiðsluna. Ég tek undir þetta en tel þó hins vegar enga stórkostlega vö fyrir dyrum þó að þetta sé ekki gert. Ef svo tækist til, sem engar líkur eru nú á í augnablikinu, að efna þyrfti með hraði til kosninga yrði löggjafinn, annaðhvort sá sem hér er eða bráðabirgðalaglöggjafinn, að tryggja að sá kosningalagagrundvöllur sem þarf að vera fyrir hendi samkvæmt stjórnarskipunarlögunum yrði fyrir hendi þegar kosið væri. Það yrði að sjálfsögðu tryggt.

Segja má að við séum að gera þrenns konar breytingar eða verðum að gera í framhaldinu. Það er í fyrsta lagi það sem hv. þm., 6. þm. Reykn., nefndi hér áðan, þ.e. að laga kosningalögin með lágmarksbreytingum að stjórnarskipunarfrv. Þar tek ég fram að ég er sammála honum og öðrum sem hafa talað að um þær breytingar liggur fyrir samkomulag í öllum meginatriðum sem menn hljóta að halda sig við. Þeir þættir lúta að því að draga mörk nýrra kjördæma og ákveða þingsætatölu í hverju þeirra, þ.e. kjördæmasæti ásamt jöfnunarsætum, að fela landskjörstjórn að ákveða mörk Reykjavíkurkjördæmanna tveggja um hver áramót samkvæmt fyrirmælum stjórnarskrár, binda heimild landskjörstjórnar til að færa þingsæti á milli kjördæma til að draga úr misvægi atkvæða kjósenda í einstökum kjördæmum við kjördæmasæti, að breyta hugtakinu „landsframboð“ í „stjórnmálasamtök“, að fela yfirkjörstjórn að úthluta kjördæmasætum og landskjörstjórn að úthluta jöfnunarsætum, að úthluta kjördæmasætum samkvæmt d' Hondt-reglu — þetta var ein af forsendum samkomulagsins eins og menn muna — að auka möguleika kjósenda til að hafa áhrif á röð efstu framboðenda lista samkvæmt Borda-reglunni sem menn lögðu til grundvallar þeirri aðgerð og að fella ákvæði um úthlutun jöfnunarsæta að fyrirmælum stjórnarskrár.

Þetta eru þær lágmarksbreytingar sem þarf að gera og ég tel eins og hv. þm. að um það verði að gilda svipuð og sambærileg sátt eins og um hið fyrra stóra mál.

Síðan er fjöldi annarra breytinga sem þarf að gera og tekur mikinn tíma að fara yfir og ganga frá. Samræma þarf reglur um öll sveitarfélög, það þarf að fela sveitarfélögum að ráða skiptingu sveitarfélaga í kjördeildir og skipa undirkjörstjórnir. Koma þarf á fót hverfis- og yfirkjörstjórn í sveitarfélögum þar sem fleiri en ein kjördeild er á kjörstjórn og yfirkjörstjórn þar sem slíkir kjörstaðir eru fleiri en einn. Setja þarf reglur um hæfi kjörstjórnarmanna. Athuga þarf með að stytta frest til að breyta kjörskrá ef kjósundur hafa skipt um lögheimili.

Athuga þarf að kveða á um tilkynningarskyldu sveitarfélaga ef athugasemdir koma fram á kjörskrá.

Allir þessir þættir og miklu fleiri voru í því frv. sem dómsmrh. lagði sérstaklega fram og var ekki hluti af þessari sátt. Jafnframt eru fleiri þættir, við getum talað lengi um þætti sem þarf að athuga samkvæmt því frv. Síðan eru atriði sem þarf að skoða nánar sem voru ekki í því frv. Það eru atriði eins og hvort fela mætti öðrum en nú er, t.d. sveitarfélögum eða kjörstjórnum þeirra eða póstinum, að framkvæma atkvæðagreiðslu utan kjörfundar innan lands. Menn eru ekki sáttir við það hvernig utankjörfundaratkvæðagreiðsla hefur farið fram á undanförunum árum. Það þarf líka að athuga tilhögun utankjörfundaratkvæðagreiðslu erlendis og rýmka þær reglur. Það þarf að rýmka reglur um heimild til að veita kjósenda aðstoð, hvort heldur á kjörfundi eða utan kjörfundar.

Nýlega komu fram kröfur frá sveitarfélögum að athuga skiptingu kostnaðar eða þátttöku ríkisins í kostnaði sem sveitarfélögin bera af kosningum. Það þarf að ræða um hvort taka eigi upp talningu atkvæða á fleiri stöðum í kjördæmi en nú er. Um þetta hefur verið rætt. En það þarf að athuga fjölda kjósenda í kjördeild og fjölda kjörstjórnarmanna og þá í leiðinni allt fyrirkomulag við atkvæðagreiðslu á kjördegi. Það þarf að skoða hvort heimila ætti móttöku umsókna um kosningarrétt frá þeim sem fluttir væru til útlanda eftir næsta 1. desember fyrir kjördag. Það þarf að athuga reglur um afsal kosningarréttar í kjördeild þar sem maður er á kjörskrá. Það þarf að athuga aðgang að kjörskrá.

Það er því fjöldi þátta sem menn þurfa að fara nákvæmlega yfir í tengslum við breytingar á kosningareglum og ég fullyrði að við yrðum í átta eða tólf vikur í sumar að fjalla um þessa þætti alla ef við ætluðum að gera það. Þannig er skynsamlegt, fyrst það er hægt, að leita eftir þverpólitískri samstöðu um að setja þessi mál í farveg og stefna að því að allt það mál verði frágengið um næstu áramót og allt komið í fastan farveg. Að því á að vera hægt að vinna skipulega.

Ég hef heyrt það á mönnum hér að talsmenn flokkanna hafa tekið því vel að taka þátt í þess háttar þverpólitískri starfsemi. En þetta er skýringin á því að við erum ekki með allt þetta undir í dag. Þá mættum við gera ráð fyrir að þing stæði fram í ágúst eða september. En þrátt fyrir að við séum viljugir og duglegir þingmenn held ég að ekki sé mikill spenninngur fyrir því, satt best að segja, að við gerum það þannig.

Að öðru leyti ætla ég ekki að lengja umræðurnar en endurtek þakklæti mitt í garð þeirra manna sem hafa tjáð sig skýrt og skilmerkilega um þetta mál og vonast til að samvinnan í framhaldinu verði jafngóð og í undanfaranum.

Umræðu (atkvæðagreiðslu) frestað.

### ***Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, fyrri umr.***

Sjuttill., 2. mál. — Þskj. 2.

[14:54]

**Ögmundur Jónasson** (um fundarstjórn):

Hæstv. forseti. Hér er tekin til umræðu milliríkjasamningur á sviði sjávarútvegsmála. Ég vek athygli Alþingis á því að hæstv. sjútvhr. er ekki til staðar þegar umræðan fer fram.

Hann mun vera í útlöndum. Ég geri mér grein fyrir því að þetta mál er á forræði hæstv. utanrrh. og eftir því sem fregnir herma mun hann vera á förum úr landi eftir helgina þannig að þeir verða hér hvorugur á sama tíma. Ég vek athygli þingsins á því að hæstv. ráðherrar sýna Alþingi ekki þá virðingu að vera til staðar og skipuleggja tíma sinn þannig að þeir geti verið báðir við þá umræðu sem hér fer í hönd.

Ég vil mótmæla þessum vinnubrögðum og þessari framkomu við Alþingi.

[14:55]

**Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson)** (um fundarstjórn):

Herra forseti. Ég mótmæli því sérstaklega að ráðherrar sýni Alþingi óvirðingu með þeim hætti sem hv. þm. sagði. Það er rétt sem hann sagði að þetta mál er á forræði utanrrh. en að sjálfsögðu hefur sjútvrm. komið mjög að þessu máli eins og eðlilegt er og hv. þingmönnum er það ekki ókunugt.

Ráðherrar þurfa á hverjum tíma að sinna skyldustörfum sínum og því miður er það svo að við ráðum því ekki alltaf hvenær nauðsynlegst er að við sinnum þeim, bæði innan lands og á erlendum vettvangi. Ráðherrar hafa ávallt reynt að taka sem mest tillit til starfsemi þingsins og þeir eiga að sjálfsögðu að gera það. En ég vek athygli á því að íslenskir ráðherrar geta ekki ávallt ráðið því hvernig þeim tíma er varið og það er oft gert með mjög löngum fyrirvara þannig að við verðum að sjálfsögðu að vega og meta það. En ég tel það vera alveg í samræmi við hefðir og venjur að sá ráðherra sem ber fyrst og fremst ábyrgð á málinu sé viðstaddur umræðuna.

[14:57]

**Össur Skarphéðinsson** (um fundarstjórn):

Herra forseti. Ég get ekki annað en tekið undir með hv. þm. Ögmundi Jónassyni að það er mjög ankannalegt að ræða þetta mál án þess að hæstv. sjútvhr. sé viðstaddur. Það er rétt sem hæstv. utanrrh. segir að þetta er á forræði hans og það er líka rétt sem hann segir að ráðherrar eiga oft erfitt með að ráða tíma sínum. Þeir þurfa að sinna ákveðnum störfum fyrir land og þjóð á erlendri grundu.

Þessi þáttill. er hins vegar þannig vaxin að hún snertir mjög verulega starfssvið sjútvhr. Ég vek t.d. athygli á því, herra forseti, að nauðsynlegt er að geta átt orðaskipti við hæstv. sjútvhr. um hluti sem varða t.d. lög frá 1996 um úthafsveiðar Íslendinga. Þetta mál tengist því beint. Ég bendi líka á það, herra forseti, án þess að ég ætli að fara í efnislega umræðu, að hluti af þessum samningum er heimild til Norðmanna til þess að veiða stofna sem við í þinginu þurfum að ganga úr skugga um með samræðu við hæstv. sjútvhr. hvort unnt sé að heimila veiðar á. Ég nefni sérstaklega stofn eins og blálöngu.

Við þurfum líka að ræða við hæstv. sjútvhr. hvernig hann hyggist umbuna línuskipum og þeim sem sinna krókaveiðum sem virðast bersýnilega, eins og þetta mál er vaxið, þurfa að greiða ákveðið gjald til þess að hægt sé að leyfa stórútgærdinni að veiða fjarri Íslandi í þessum umsamda kvóta. Þetta liggur ekki skýrt fyrir í þeirri greinargerð sem liggur hérna fyrir og þess vegna get ég ekki annað en farið fram á það, herra forseti, að umræðunni verði hagað þannig að sjútvhr. verði viðstaddur hana.

Ég bendi á ef það er ómögulegt að koma því við sökum dagskrár þessara tveggja hæstv. ráðherra þá væri unnt að fara þá leið að heimila hæstv. utanrrh. að hefja framsögu sína og ljúka henni. Síðan yrði umræðu frestað þangað til að sjútvhr.

hæstv. væri kominn til landsins og við gætum þá rætt málið bæði með spurningum til hans og í ljósi þeirra upplýsinga og þeirra orða sem hæstv. utanrrh. flytur á eftir.

[14:59]

**Guðmundur Árni Stefánsson** (*um fundarstjórn*):

Herra forseti. Mér dettur ekki í hug að gera athugasemd við fundarstjórn forseta en ég vil gera athugasemd við umgjörð umræðunnar eins og þeir tveir hv. þingmenn sem hér hafa áður talað hafa gert.

Lágmarkskrafa væri sú að sitjandi sjútrrh., sem mér skilst að sé samgrh., væri við umræðuna. Ég óska þess, ef niðurstaðan verður sú að þessi umræða fari fram þrátt fyrir réttmætar ábendingar, að hann verði þá kallaður til fundarins.

Raunar er umhugsunarefni, herra forseti, að í raun á fyrsta starfsdegi þingsins skulum við frá klukkan hálfellefu í morgun vera að ræða jafnstórt mál og stjórnarskrármálið er, þá hefur einn ráðherra, í þeim tilfellum sá ráðherra sem hafði forræði á málinu, forsrh., setið undir umræðum og tekið þátt í þeim. Hinir ellefu hafa ekki sést hérna. Mér finnst þetta satt að segja vond byrjun hjá nýjum ráðherrum, sem eru nú fimm talsins, og voru margir hverjir býsna virkir í þingstörfum á síðasta kjörtímabili, að þeir líti á það strax sem heilagt hlutverk sitt að vera ekki við umræðu um jafnvíðamiknið og mikilvægt mál sem stjórnarskrárbreytingar eru.

Ég vil koma því hér mjög ákveðið á framfæri að nýir ráðherrar og raunar eldri taki ekki upp þá háttu sem allt of algengir eru, að hæstv. ráðherrar sinni ekki þingstörfum, taki ekki þátt í almennum umræðum nema brýn þörf sé og málið beinlínis á þeirra forræði. Við eigum að taka hér upp betri háttu, það er nóg af ráðherrum, minna að gera væntanlega hjá hverjum um sig. Það var nú tilgangurinn og ráðherrar eiga auðvitað að laga störf sín að því og sinna þingskyldum sínum eins og aðrir hv. þingmenn.

Þessu vildi ég koma á framfæri en áréttá þá ósk mína, sem er lágmarksósk, að sitjandi sjútrrh. verði viðstaddur umræðu um þessi mál.

[15:01]

**Steingrímur J. Sigfússon** (*um fundarstjórn*):

Herra forseti. Ég tek undir það með hv. þm. Ögmundi Jónassyni, sem hóf máls á þessu. Það er afar óheppilegt að svo skuli háttu til að hæstv. sjútrrh. sé ekki viðstaddur umræðuna. Þetta er nokkuð óvenjulegur alþjóðasamningur sökum þess að hann tengist verksviði sjútrrh. á fjölmörgum sviðum. Hann varðar það að opna íslensku landhelgina fyrir útlendingum, veita þeim veiðiheimildir í tegundum sem sumar eru fullnýttar eða a.m.k. nálægt því. Ég bendi jafnframt á að afleiðing þessa samnings verður sú að hæstv. sjútrrh. mun með reglugerð úthluta varanlegum veiðiheimildum í samræmi við þann kvóta sem þarna hefur verið samið um. Reyndar er það svo kostulegt að hæstv. fyrrv. sjútrrh. kom því í verk áður en hann fór til London að gefa út reglugerðina fyrir fram þó að hún hafi ekkert gildi fyrr en búíð er að staðfesta samninginn af þjóðþingum allra aðildarríkjanna. Af einhverjum undarlegum ástæðum var það þó gert.

Því eru margar og mjög gildar ástæður, herra forseti, fyrir því að fara fram á að hæstv. sjútrrh. sé viðstaddur umfjöllun um þetta mál. Það kann að vera að því verði ekki við komið að hann verði hér við fyrri umræðu en hann verður þá við seinni umræðu. En þá er afar óheppilegt að í staðinn verði hæstv. utanrrh. farinn úr landi. Ég verð að segja eins og er, með fullri virðingu fyrir mikilvægum verkefnum þessara mikilvægu ráðherra, að það er dapurlegt ef nýjum ráðherrum

liggur svo á úr landi að til stórfelldra vandræða horfi í þessu stutta þinghaldi sem tekur fjóra til fimm daga. Var ekki einhvern veginn hægt að reyna að skipuleggja þetta þannig að ekki þyrfti að koma upp sú neyðarlega staða, t.d. í tilviki hæstv. nýskipaðs sjútrrh., að í fyrsta skipti sem reyndi á viðveru hans á Alþingi á hans málavíði skyldi hann burtu floginn og til útlanda? Þetta eru miklar utanstefnur, það verður að segjast.

Ég sel það í vald hæstv. forseta að finna fram úr því hvernig skást er að standa hér að málum. Þetta er heldur óheppileg uppákoma og ég meina það í fullri alvöru. Við stjórnarandstæðingar setjum hér fram vel rökstudda gagnrýni og efnislega. Það er létt að sýna fram á að eðlilegt væri að ræða fjölmörg mál sem fyrst og fremst eru á sviði hæstv. sjútrrh. í tengslum við umfjöllun Alþingis um þetta mál.

[15:04]

**Kristinn H. Gunnarsson** (*um fundarstjórn*):

Herra forseti. Ég vil upplýsa að það er misskilningur að ekki sé starfandi sjútrrh. hér á Íslandi. Hæstv. fjmrh. gegnir störfum hæstv. sjútrrh. og hafa þegar verið gerð boð eftir honum. Hann mun koma hingað innan skamms.

[15:04]

**Sigríður A. Þórðardóttir** (*um fundarstjórn*):

Herra forseti. Ég vil láta það koma hér fram í tilefni af þessari umræðu að hæstv. sjútrrh. er bundinn við skyldustörf erlendis. Hann er væntanlegur heim á morgun. Hann er á ráðherrafrundi í Álasundi og hæstv. fjmrh. gegnir fyrir hann. Ég hef þegar haft samband við hann og hann er á leiðinni hingað.

[15:05]

**Ögmundur Jónasson** (*um fundarstjórn*):

Hæstv. forseti. Það er gott til þess að vita að þessi umræða hafi þó orðið til þess að starfandi sjútrrh. hafi verið kallaður til umræðunnar. Athugasemdir okkar í stjórnarandstöðunni við störf eða stjórn þingsins hafa þannig borið árangur að nokkru leyti.

[15:06]

**Forseti (Halldór Blöndal):**

Forseti vill taka fram af þessum sökum að stjórnarandstaðan lét í ljós óánægju sína yfir því að sjútrrh. yrði ekki við þegar við áttum fund hér fyrr í dag. Haft var samband við hæstv. starfandi sjútrrh. en vegna misskilnings hefur hann orðið aðeins of seinn. Umræður hafa hins vegar dregist og ég hygg að við getum öll unað því að hæstv. fjmrh., í fjarveru sjútrrh., var við því búinn að vera við umræðuna.

[15:06]

**Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson):**

Herra forseti. Með þessari þáttill. er leitað heimildar Alþingis til staðfestingar á samningi milli ríkisstjórnar Íslands, ríkisstjórnar Noregs og ríkisstjórnar rússneska sambandsríkisins um tiltekna þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs sem var undirritaður í St. Pétursborg 15. maí 1999. Enn fremur er leitað heimildar til staðfestingar á tvíhliða bókunum ríkisstjórnar Íslands og ríkisstjórnar Noregs annars vegar og ríkisstjórnar Íslands og ríkisstjórnar Rússneska sambandsríkisins hins vegar, sem gerðar eru samkvæmt samningnum og undirritaðar sama dag í sömu borg.

Samningurinn og bókarnir fela í sér samkomulag um þorskveiðar Íslendinga í Barentshafi og lausn á Smugudeil-

unni svonefndu sem oft hefur verið hér til umræðu á Alþingi og jafnframt í utanrnm.

Þríhliða samningur Íslands, Noregs og Rússlands er rammasamningur um samstarf aðila í sjávarútvegsmálum. Í tvíhliða bókunum Íslands og Noregs annars vegar og Íslands og Rússlands hins vegar felst að Íslendingar fá á þessu ári 8.900 lesta þorskvóta sem skiptist til helminga milli lögsögu Noregs og Rússlands. Kvótinn samsvarar 1,86% af leyfilegum heildarafla þorsks í Barentshafi og helst það hlutfall út samningstímann. Auk þess er gert ráð fyrir 30% aukaafli. Samningurinn og bókanirnar gilda út árið 2002 og framlengjast um fjögur ár í senn, sé samningnum ekki sagt upp af hálfu einhvers aðilanna.

Í bókun Íslands og Noregs er gert ráð fyrir að íslensk skip veiði 4.450 lestrir af þorski á þessu ári í norski lögsögu. Norsk skip fá á þessu ári að veiða 500 lestrir af löngu, keilu og blálöngu á línu í íslenskri lögsögu utan 12 mílna og sunnan 64°N. Þeim er einnig heimilt að veiða 17 þúsund lestrir af loðnu í íslenskri lögsögu norðan 64°30'N á tímabilinu frá 20. júní til 15. febrúar. Kvótinn í löngu, keilu og blálöngu helst óbreyttur út samningstímann, en loðnukvótann ber að laga hlutfallslega að árlegum þorskvóta Íslendinga.

Í bókun Íslands og Rússlands felst að íslensk skip geti veitt 4.450 lestrir af þorski í rússneski lögsögu á þessu ári. Þar af munu Rússar bjóða íslenskum útgerðum 37,5% af þessu magni eða tæplega 1.670 lestrir til kaups á markaðsverði.

Í báðum þessum tilvitnuðu bókunum er miðað við að fari leyfilegur heildarafl þorsks í Barentshafi niður fyrir 350.000 lestrir falli kvóti Íslendinga niður. Í því tilviki fellur kvóti Norðmanna í íslenskri lögsögu einnig niður.

Samkvæmt bókunum skulu Íslendingar ekki stunda loðnuveiðir í Barentshafi á þeim tíma sem samningurinn er í gildi. Ákvæði þetta er bundið við loðnuveiðar og nær því ekki til veiða úr öðrum stofnum í Smugunni.

Samningurinn öðlast gildi þegar aðilar hafa tilkynnt hver öðrum um að nauðsynlegri innlendri málsmeðferð vegna gildistöku hans sé lokið. Bókanirnar eru ekki formlegur hluti samningsins en eru spyrtaðar saman við hann að því er gildistöku og gildistíma varðar.

Herra forseti. Ég legg til að að lokinni þessari umræðu verði þessari tillögu vísað til hv. utanrnm.

[15:11]

#### Svanfríður Jónasdóttir:

Herra forseti. Við fjöllum hér um samning sem, eins og segir í textanum, er samningur um tiltekna þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs ásamt þeim bókunum sem gerðar hafa verið á milli ríkisstjórnar Íslands, ríkisstjórnar Noregs og ríkisstjórnar Rússneska sambandsríkisins.

Þessi samningur hefur verið kynntur sem lausn á Smugudeilunni. Í nokkur ár hefur verið fjallað um möguleika þess að ná samningum og þar verið nefndar aðrar og hærri tölur en sú sem hér liggur fyrir, 8.900 lestrir. Jafnframt hafa menn deilt um mögulegt gagnjald eins og það er kallað í tillögunni, en þetta er niðurstaðan núna. Verði þetta samþykkt liggur fyrir lausn á Smugudeilunni og þar með eru væntanlega úr sögunni önnur vandamál eða vandkvæði sem verið hafa í samskiptum þessara þjóða. Þar með skapast nýir möguleikar á viðskiptasamböndum, einkum við Rússland.

Þegar horft er til veiði undanfarinna ára og um hana fjallað eins og gert er í greinargerðinni, eru það vissulega háar tölur þegar talið er saman hversu mikinn afla Íslendingar hafa sótt í Barentshafið, eða á annað hundrað þúsund lesta

samtals. Það sem nú er um að ræða eru 8.900 lestrir eða 1,86% af heildarafla. Það er þá væntanlega breytileg tala, þessar 8.900 lestrir. Eins og ég sagði gefur samningurinn fyrirheit umfram þær aflatölur sem hér eru nefndar. Hann gefur fyrirheit umfram þær 8.900 lestrir sem fram koma í samningnum sjálfum. Hann gefur fyrirheit um samninga um frekari veiðiheimildir þar sem í texta samningsins kemur fram að gert er ráð fyrir samningum á milli einkaaðila sem kunna að fela í sér viðbótarveiðiheimildir. Kærkomið væri ef hæstv. utanrnh. fjallaði frekar um þá möguleika.

Sömuleiðis gefur samningurinn fyrirheit um aukin viðskipti landanna, eins og ég gat um áðan. Í 8. gr. er kveðið á um samstarf fyrirtækja í löndunum á sviði fiskveiða, vinnslu fiskafurða, markaðsmála og löndunar. Hygg ég að þar kunni að felast mestu verðmætin í þessum samningi fyrir okkur Íslendinga.

Í 3. gr. samningsins segir m.a., herra forseti, að kveðið skuli á um kvótaskipti og aðgang að fiskimiðum. Þar er komið gagnjaldið sem svo er nefnt — veiðileyfagjald hefur það stundum verið kallað, herra forseti — sem eins og fram hefur komið hefur stundum áður komið í veg fyrir að samningar næðust.

Reyndar er ekki gert ráð fyrir því að Rússland fái veiðiheimildir í íslenskri lögsögu. Það verður ekki greitt fyrir veiðiheimildirnar í rússnesku lögsögunni með veiðiheimildum í okkar lögsögu, heldur gert ráð fyrir því að 37,5% af þeim 4.450 lestum sem samið var um milli stjórnvalda ríkjanna, rúmlega þriðjungur, verði boðinn íslenskum aðilum til kaups á markaðsvirði.

Herra forseti. Það væri áhguavert einnig ef hæstv. utanrnh. gæti gefið okkur upplýsingar hér um markaðsvirðið. Hvert er markaðsvirði þeirra veiðiheimilda sem samið hefur verið um í rússnesku lögsögunni fyrst það liggur fyrir að þriðjungur þeirra verður boðinn til sölu. Er það það gagnjald sem um ræðir gagnvart Rússunum? Jafnframt væri gott að fá upplýsingar um hvernig þessar veiðiheimildir deilast milli íslenskra aðila, hverjir fá og við hvaða verði.

Nú hefur það komið fram að fyrrv. sjútvrh. muni hafa gefið út reglugerð áður en samningurinn hefur verið samþykktur. Ekki veit ég um réttmæti slíkra stjórnvaldsáðgerða en kannski einmitt vegna þessara spurninga hefði verið æskilegt að hæstv. sjútvrh. væri viðstaddur umræðuna, með fullri virðingu þó fyrir þeim hæstv. ráðherra sem situr í hans stað. Hvernig deilast þessar veiðiheimildir í rússneski lögsögu á milli þeirra aðila sem þær fá og við hvaða verði? Verða allir þeir sem fá veiðiheimildir í rússnesku lögsögunni að greiða eitthvað á markaðsvirði eða allt? Spurningin er þá líka þessi: Gildir annað um þær veiðiheimildir sem fást í norsku lögsögunni? Fyrir þær er jú greitt með veiðiheimildum í íslenskri lögsögu. Þar kemur gagnjaldið með 500 lestum af löngu, keilu og blálöngu og 17 þúsund lestum af loðnu.

Svo ég óski enn eftir upplýsingum, herra forseti. Hvert er markaðsvirði þessara veiðiheimilda, svo að við fáum að vita um hvaða fjármuni hér er verið að tefla? Það hlýtur að liggja fyrir útreiknað þegar samningurinn er lagður fyrir þingið og ekki nema eðlilegt að þær tölur komi fram hér í umræðunni.

Í úthafsveiðilögunum, lögum nr. 151 frá 1996, eru ákvæði þess efnis að ráðherra geti bundið úthlutun aflahlutdeilda í veiði utan lögsögu Íslands því að á móti afsali viðkomandi útgerð sér veiðiheimildum innan lögsögu Íslands. Skipum sem fengu úthlutað aflahlutdeild í rækju á Flæmingjargrunni

var gert að afsala sér aflahlutdeild sem úthlutað er á grundvelli laganna um stjórn fiskveiða sem nam 4% af þeirri rækjuhlutdeild sem úthlutað var á árinu 1997. Skipum sem fengu úthlutað aflahlutdeild í úthafskarfa var gert að afsala sér hlutdeild sem nam 8% af þeirri úthafskarflutdeild sem þeim var úthlutað. Heimildir skipa sem ekki höfðu veiðiheimildir í lögsögu Íslands voru skertar tilsvarendi í þeim tegundum sem var úthlutað. Þessi skip voru, herra forseti, látin greiða veiðileyfagjald fyrir þær heimildir sem þau fengu í úthafinu. Það er svo merkilegt að þó að við höfum ekki haft einurð í okkur til að láta útgerðina greiða fyrir veiðiheimildir í okkar eigin lögsögu þá höfum við tekið þá ákvörðun að það skyldi í einhverjum tilfellum gert ef þau veiddu í lögsögu annarra.

Vegna þessa spyr ég hvaða ákvarðanir hafi verið teknar í þessu sambandi. Verður þeim útgerðum sem fá veiðiheimildir innan norsku eða rússnesku lögsögunnar gert að skila á móti veiðiheimildum innan íslenskrar lögsögu, eins og heimild er gefin til í úthafsveiðilögunum?

Að lokum, herra forseti, vil ég bera fram eina spurningu: Þegar leyfilegur heildaraffli þorsks í Barentshafi fellur niður fyrir 350 þús. lestir þá fellur kvóti Íslands niður. Hver er aðkoma okkar að rannsóknum og hverjar eru forsendur okkar til þess að meta eða hafa skoðun á forsendum leyfilegs heildaraffla? Hvernig er samstarfi okkar vísindamanna og þeirra vísindamanna sem meta aðstæður háttáð? Hver er möguleiki okkar á að koma við gagnrýni eða andmælum ef við óttumst að á okkur sé brotið?

[15:20]

#### **Útanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):**

Herra forseti. Ég ætla að reyna að svara því sem ég tel mig geta svarað af þeim spurningum sem hv. þm. bar hér fram. Í fyrsta lagi, að því er varðar markaðsverð á þeim hluta sem íslenskar útgerðir geta keypt í rússneskri lögsögu. Ég get ekki upplýst það og á þessu stigi get ég ekki metið hvert markaðsverðið verður. Við metum það hins vegar þannig að um sanngjarnt verð sé að ræða því Rússum er það mjög mikið í mun að fá fjármagn inn í sjávarútveg sinn og koma þessum veiðiheimildum í verð. Þeir munu áreiðanlega ekki stilla þessu verði það hátt að hætta verði á því að þeir fái ekki þessar greiðslur. Þau skip sem þessar veiðar stunda geta sóst eftir veiðiheimildum. Í hvaða hlutfalli og hvernig það verður nákvæmlega gert hefur ekki verið ákveðið. Verði mjög mikil eftirspurn eftir því þá er eðlilegt að það verði í hlutfalli við þær veiðiheimildir sem hvert og eitt skip fær úthlutað, telji menn þessar veiðiheimildir þess virði að þeir vilji nálgast þær í hlutfalli við þær veiðiheimildir sem úthlutað er án þess að verð komi í staðinn.

Að því er varðar markaðsverð þessara veiðiheimilda þá getum við ekki sagt til um það eins og sakir standa. Það fer að sjálfsögðu eftir því hvernig þessar veiðar ganga, hver tilkostnaðurinn verður og hvaða áhugi verður á veiðunum. Það er alveg ljóst að hér er um veruleg verðmæti að ræða enda var ætlunin með samningnum að ná í réttindi til handa íslenskum fiskimönnum, íslenskum skipum sem hafa stundað þessar veiðar um langa hríð.

[15:22]

#### **Svanfríður Jónasdóttir (andsvar):**

Herra forseti. Það er út af fyrir sig eðlilegt að menn geti ekki vitað nákvæmlega á þessari stundu hvert markaðsvirði veiðiheimilda er í rússneskri lögsögu. Einhverjar hugmyndir hljóta menn þó að hafa lagt til grundvallar þegar fengin var

út hlutfallstalan 37,5%, að gagngjald Íslands fyrir það að fá að veiða 4.450 lestir í rússneskri lögsögu skuli vera ríflega þriðjungur þeirra á markaðsvirði. Einhvers staðar hljóta að liggja fyrir tölur og mér finnst miður ef hæstv. utanrrh. kemur með málið inn í þingið án þess að geta svarað þessum spurningum.

Það kom ekki fram hjá hæstv. ráðherra hvernig þessum veiðiheimildum verður skipt að öðru leyti eða hvort menn verða látnir greiða með því að afsala sér veiðiheimildum innan íslenskrar lögsögu fyrir þessar veiðiheimildir. Það er e.t.v. nær verksviði hæstv. sjútrrh. að svara þeirri spurningu. Ég held að mikilvægt sé að svara því í þessari umræðu, einfaldlega vegna þess, eins og réttilega kom hér fram í umræðu um fundarstjórn forseta áðan, að hér er um býsna marga þætti að ræða, býsna mörg álitamál sem beinlínis tengjast verksviði sjútrrh. og þeirri löggjöf sem hann sér um framkvæmd á og gefur út reglugerðir fyrir.

Eins og ég segi, herra forseti, er mikilvægt að fram komi frekari upplýsingar vegna þeirrar umræðu sem hér á eftir að fara fram um þennan samning.

[15:24]

#### **Útanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):**

Herra forseti. Ég get aðeins staðfest að ekkert lá fyrir um hugsanlegt markaðsverð þessara veiðiheimilda í samningaviðræðunum. Það var aldrei uppi á borðinu. Fyrst og fremst var rétt um magn. Sú niðurstaða að Íslendingum beri að greiða fyrir 37,5% veiðiheimildanna er einungis samningsniðurstaða. Við hefðum viljað sjá þetta hlutfall lægra, kröfur okkar gengu út á það en samningsniðurstaðan var þessi.

Hvað afsal veiðiheimilda í íslenskri lögsögu varðar þá liggur skýrt fyrir að það stendur ekki til að gera þeim, sem þarna fá heimildir, að afsala sér öðrum veiðiheimildum sem þeir kunna að hafa í íslenskri lögsögu. Þarna verður deilt út veiðiheimildum á grundvelli þeirrar aflareynslu sem viðkomandi skip hafa á þessari veiðislóð.

Hins vegar er það rétt að gagngjald er m.a. í loðnu og þá halda ýmsir því fram að þá beri að bæta loðnuflotanum það upp. Ég bendi hins vegar á að við höfum ekki veitt allan loðnukvóta okkar á undanförunum árum og þannig mjög erfitt að halda því fram. Því er og haldið fram að þetta kunni að koma við ákveðin línuskip. Það má vel vera að svo sé en ég ætla ekki að meta það á þessu stigi. Það er ekki gert ráð fyrir því að þau skip sem fá veiðiheimildir á grundvelli þessara samningi afsali sér öðrum veiðiheimildum. Hvort mönnum finnst þetta vera ranglætt eða réttlátt er annað mál en þetta er alveg skýrt og hefur alltaf verið í þessu máli.

[15:26]

#### **Svanfríður Jónasdóttir (andsvar):**

Herra forseti. Það er áhugavert að fá að heyra það hér að þessi tala skuli vera samningsniðurstaða án þess að fyrir henni séu nokkrar forsendur. Ut af fyrir sig er fróðlegt að vera upplýstur um það hvernig kaupin gerast á þeirri eyrinni.

Herra forseti. Hér kemur fram í máli hæstv. utanrrh. að um það muni ekki verða að ræða að íslenskar útgerðir afsali sér veiðiheimildum innan lögsögu til þess að fá veiðiheimildir í lögsögu Noregs eða Rússlands samkvæmt þessum samningi. Hins vegar er ljóst að þar mun borgað fyrir. Það er alveg ljóst.

Þar með er alveg ljóst að þetta kemur við einhvern. Sú loðna og aðrar tegundir sem við leyfum að séu veiddar innan okkar lögsögu verða væntanlega, auk þess að verða teknar úr sjónum, teknar af einhverjum. Væntanlega verður skorið

niður hjá einhverjum öðrum sem þýðir að það eru einhverjir sem gjalda fyrir. Ef ekki þeir sem fá að veiða þá einhverjir aðrir. Út af fyrir sig er það líka merkileg niðurstaða, sú yfirlýsing hér var gefin.

Ég harma að ráðherrann sem hér er í forsvari skuli ekki geta sagt til um hvers virði þær veiðiheimildir eru sem hér er verið að leggja fram sem gagnjald í þessum viðskiptum. Eins og ég sagði áðan, er heppilegra fyrir umræðuna og framvindu málsins að fyrir liggi þær upplýsingar sem hv. þingmenn vilja fá og þurfa á að halda til þess að geta glöggvað sig á málinu áður en það kemur hér til afgreiðslu.

[15:28]

#### Guðjón A. Kristjánsson:

Hæstv. forseti. Hér erum við að ræða mál sem mér finnst nokkurt nýmæli og rétt að vekja athygli á því. Við erum að ræða þríhlíða samning milli Íslands, Noregs og Rússlands sem byggir á því að við hættum veiðum á alþjóðlegu hafsvæði, hættum þeim veiðum sem við höfum haldið uppi á þessu alþjóðlega hafsvæði. Það hefur m.a. verið ein af þeim röksemdum sem við höfum haldið fram, um að okkur væri algjörlaga heimilt að vera í Smugunni og færa þær veiðar inn í lögsögu ríkjanna Noregs og Rússlands.

Þeir aðrir samningar sem Ísland hefur gert um veiðiheimildir utan lögsögu eru ekki svona til komnir. Í engum öðrum samningi höfum við afsalað okkur veiðum á alþjóðlegu hafsvæði á tilteknum tegundum, farið með það inn í lögsögu viðkomandi ríkja og síðan lýst því yfir að við munum gera allt sem við getum til að veiða ekki á alþjóðlegu hafsvæði.

Í því sambandi mætti velja fyrir sér hvort sú staða gæti komið upp að Norðmenn sæktust eftir því að ná samningi um veiðar sínar á Reykjanes hrygg og vildu gera samkomulag um að færa þær inn fyrir lögsögu hjá okkur. Þeir eru þar að veiða á alþjóðlegu hafsvæði, úr stofnum sem eru bæði innan og utan lögsögu Íslands.

Það sem við stöndum frammi fyrir er samningur um veiðar sem er mjög frábrugðinn þeim öðrum samningum sem við höfum gert þar sem hann er byggður á alveg nýjum prinsippaðferðum. Aðrir samningar sem við höfum gert eru t.d. samningurinn um veiðar á rækju á Flæmingjagrunni og samningurinn um veiðar á Reykjanes hrygg, sem er um veiðar á aðlögum stofni, þ.e. stofni sem er bæði innan og utan okkar lögsögu. Jafnframt gerðum við síldveiðisamninginn við Norðmenn, Rússa, Færeyinga og Efnahagsbandalagið, um stofn sem bæði er innan og utan okkar lögsögu.

Hér afsölum við okkur veiðum á alþjóðlegu hafsvæði og samþykkjum að þar munum við ekki stunda veiðar á þessum tegundum í framtíðinni. Við getum auðvitað sagt þessum samningi upp eins og öðrum milliríkjasamningum en þarna erum við alla vega að búa til nokkur prinsipp, nokkur nýmæli. Spurningin er: Hvernig mun þetta líta út frá sjónarmiðum annarra ríkja sem veiða hér á lögsögumörkum okkar og munu því geta nýtt sér þessa stöðu með einhverjum hætti? Þetta vildi ég draga fram hér í upphafi.

Í þeim samningum sem við höfum gert á Reykjanes hrygg og á Flæmingjagrunni hefur verið greitt svokallað „innskilagjald“ til annarra skipa í íslenskri lögsögu. Í úthafsveiðilögunum, í 5. gr. segir:

„Ráðherra getur bundið úthlutun skv. 2. og 6. mgr. því skilyrði að skip afsali sér aflaheimildum innan lögsögu Íslands er nemi, reiknað í þorskígildum, allt að 15% af þeim

aflaheimildum sem ákveðnar eru á grundvelli þeirra málsgreina.“

Þessari reglu var beitt við veiðarnar þegar úthlutað var karfa á Reykjanes hrygg og þar var ákveðið að skila skyldi 8% ef ég man þá tölu rétt. Þegar rækjunni á Flæmingjagrunni var úthlutað var skert um 4% en skv. 6. gr. laga um fiskveiðar utan lögsögu má þar skerða um 7%.

Samkvæmt því sem hæstv. ráðherra sagði áðan þá stendur ekki til að neitt skilagjald komi fyrir þær veiðiheimildir sem menn fá í norsku og rússnesku lögsögunni. Mér finnst það nokkur tíðindi að hér skuli upplýst að um slíkt skilagjald verði ekki að ræða, ekki síst fyrir þá sem taka eiga þátt í að borga fyrir þessar heimildir, þ.e. mega eiga von á því að fá minna til að veiða af fisktegundum sem þeir hafa veitt en ella, þ.e. á löngu, keilu og blálöngu. Þetta mun bitna á íslenskum línuveiðiskipum sem stunda þessar veiðar. Þau skip fá hins vegar ekki úthlutanir í norsku og rússnesku lögsögunni, það er fyrst og fremst togarafloinn sem fær þær. Mér finnst nýmæli að ekki skuli vera um neitt innskilagjald að ræða, ekki síst í ljósi þess að við beittum innskilagjaldinu á Flæmingjagrunni. Það er nefnilega mun lengri sigling á Flæmingjagrunn heldur en upp í norsku lögsöguna og því finn ég ekki nein rök fyrir því að ekki skuli sett á innskilaregla varðandi þær veiðiheimildir sem við eigum að fá í norsku og rússnesku lögsögunni. Ég held að það sé ekki gott veganesti að sleppa slíku gjaldi. Ég tel að það hefði átt að vera innskilaregla og það hefði jafnvel átt að merkja hana til þeirra útgerða sem einhverju förna í staðinn að einhverju leyti. Það hefði verið ákveðin sanngími í því.

Í þessum samningi er vert að huga að öðru atriði sem gerir það að verkum að ég tel hann óásættanlegan. Það er ákvæðið um að við skulum hverfa út úr veiðum í norsku lögsögunni og þeirri rússnesku ef ákveðið verður að heildarflinn í Barentshafi verði fyrir neðan 350 þús. tonn. Þetta þak tel ég einfaldlega of hátt. Það hefði verið ásatthanlegt að hafa þetta í kringum 250 þús. tonninn en þetta þak er mjög hátt og gæti hreinlega orðið til þess að á næsta ári ættu Íslendingar ekki rétt á að veiða í lögsögu Noregs eða Rússlands vegna þess að aflakvótinn hefði þá verið skorinn niður úr 480 þús. tonnum niður í 350 þús. tonn af þorski.

[15:37]

#### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Það sem mér kemur fyrst í hug þegar við ræðum þennan samning til lausnar á hinum svonefndu Smugudeilum og hlutdeild Íslendinga í veiðum í Barentshafi er sú staðreynd að ef ekki hefði verið farið þangað til veiða, af íslenskum útgerðum síðsumars 1993, þá værum við ekki hér að ræða yfir höfuð eitt einasta kíló til handa íslenskum útgerðum á þessu hafsvæði. Ég tel ástæðu til að rifja þessa staðreynd upp og halda til haga, m.a. í ljósi þess að meðal íslenskra stjórnvalda voru tilbúðir til að stöðvar för íslenskra skipa til veiða á alþjóðlegu hafsvæði í Barentshafi og koma í veg fyrir að íslenskir sjómenn og útgerðarmenn gætu nýtt þjóðrétt sinn til veiða á opnu hafsvæði.

Mér er ljóst að samningurinn er lakari en hefði getað orðið, t.d. ef heppnin hefði verið með okkur Íslendingum og við náð samningum um lausn á deilunni þegar vígstæða okkar til samninga var sterkust, t.d. á síðari hluta þess árs að veiðin var í hámarki. Að sjálfsögðu verður að skoða hlutina í ljósi þeirra aðstæðna sem uppi eru á hverjum tíma og láta menn njóta sannmælis. Vígstæða Íslands til samninga er

veikari nú eftir litlar veiðar og einnig í ljósi lélegra ástands þorskstofnsins í Barentshafi.

Ef lítið er til veiðanna undangengin sex ár, frá 1993 til og með 1998, þá er aflinn misjafn, allgóður framan af tímanum en fór síðan mjög niður á við. Meðaltalið er þó upp á rúm 17.400 tonn á þessum sex árum ef mér hefur reiknast rétt til, þ.e. þessi 104.600 tonn af þorski deilt niður á tímabilið. Því er ljóst að brúttóupphæðin sem hér hefur samist um upp á 8.900 tonn er alllangt frá því að vera meðaltalið og mjög langt frá því að endurspegla veiðina þegar best lét sem var 32–34 þús. tonn.

En 8.900 tonn hljóma nú kannski ekki svo illa og líta ekki út fyrir að vera svo slök niðurstaða fyrr en kemur að frádráttarliðunum eða mínusunum í dæminu. Þeir eru líka allverulegir. Í fyrsta lagi er verið að opna Norðmönnum leið inn í íslensku landhelgina á nýjum sviðum. Þeim viðskiptum lauk áður svo að þeir hurfu út úr íslensku landhelginni með veiðar á bolfiski fyrir nokkrum árum síðan en koma nú þangað inn á nýjan leik. Þeir fá auk þess verulegt endurgjald í línuveiðum á bolfiski og umtalsvert magn af loðnu, sem Norðmönnum hefur gengið vel að nýta undanfarin ár, þ.e. sinn hluta af úthlutuðum loðnukvóta. Þar við bætist að af þeim 4.450 lestum sem við fáum í rússnesku lögsögunni er um endurgjald að ræða í formi kaupa á talsverðum hlut.

Þegar upp er staðið er nettó hlutur Íslendinga án endurgjalds mun minni heldur en margir, og þar á meðal sá sem hér talar, höfðu gert sér vonir um.

Það jákvæða er hins vegar að deilurnar eru leiddar til lykta og ýmsir samstarfsmöguleikar opnast sem kunna að hafa verið mjög torveldaðir eða jafnvel ómögulegir á meðan deilurnar stóðu yfir — ég er þá sérstaklega að hugsa um mögulegt samstarf Íslendinga og Rússa á sviði sjávarútvegs.

Að sjálfsögðu er jákvætt að fá það magn sem þarna er í boði þó vissulega megi um það deila hvort það sé réttarafsalsins virði sem þarna fer fram því við afsölum okkur veiðiréttinum á hinu alþjóðlega hafsvæði og reyndar með vissum hætti kröfugerðarrétti einnig. Ég bendi t.d. á að við afsölum okkur rétti til veiða á loðnu í Barentshafi í leiðinni.

Það má líka spyrja sig hvort ekki sé líklegt að lyktir þessa máls dragi úr líkunum þess að Íslendingar láti reyna á rétt sinn á Svalbarðasvæðinu og fylgi fast eftir rétti sínum á þessu hafsvæði að öðru leyti.

Síðan, herra forseti, vil ég nota þann stutta tíma sem ég hef hér til að ræða um framkvæmd samningsins af Íslands hálfu ef af verður. Í fyrsta lagi vil ég ræða þá undarlegu niðurstöðu, sem hér var reyndar komið inn á áðan að hluta til af hv. þm. Guðjóni A. Kristjánssyni, að það er horfið frá því fordæmi sem hafði verið skapað með samningum og úthlutun veiðiheimilda bæði á Flæmska hattinum og sérstaklega á Reykjaneshryggnum. Þar var beitt bæði svonefndri frumherjareglu í úthafsveiðilögnum og þá var einnig um endurgjald að ræða þegar kom til úthlutunar á varanlegum veiðirétti.

Í úthafsveiðilögnum er gert ráð fyrir hvoru tveggja og ég hafði gefið mér það í ljósi framkvæmdar að hefð væri að skapast fyrir því að báðum heimildunum væri beitt. Annars vegar þeirri að láta þá sem fyrstir fara til veiða og afla veiðireynslunnar á tilteknum fjarlægum miðum, taka á sig þann kostnað og þá áhættu sem því er samfara, njóta þess í nokkru með svonefndri frumherjareglu. Sú varð niðurstaðan þegar varanlega var úthlutað veiðiréttindum á Reykjaneshrygg í kjölfar samninga um þá skiptingu, þá var heimildinni beitt

til fulls. 5% af varanlegum veiðiheimildum voru tekin frá, þeim haldið eftir og úthlutað til þeirra skipa sem þar hófu veiðar á fyrstu árum veiða Íslendinga þar.

Þá var einnig beitt heimild 5. gr. úthafsveiðilaganna um deilistofna til að reikna svonefnt endurgjald upp á 8% eða ríflega helming af því sem greinin gerir ráð fyrir að heimilt sé að gera. En 5. gr. um deilistofna gerir ráð fyrir því að allt að 15% endurgjald geti komið fyrir varanlega úthlutun. 6. gr. um fjarlægari stofna, hreina úthafsstofna, gerir ráð fyrir því að heimilt sé að reikna allt að 7% að endurgjaldi.

Ég sé engin rök standa til þess að beita ekki frumherjareglunni þegar úthlutað er varanlegum veiðiréttindum í Smugunni, sérstaklega vegna þess að öll veiðireynslan þar, hvert einasta kíló, er vegna veiða Íslendinga. Þar kemur ekki til neinn strandríkjaréttur eins og átti við á Reykjanesi og færði Íslendingum líklega 35–40% af þeim veiðiréttindum sem við fengum í samningum þar án þess að nokkur veiðireynsla hefði þurft að koma til.

Þar af leiðandi held ég að það sé mjög misráðið ef hvorugt á að gera. Veruleg rök standa til að reikna endurgjald samanber það að afgangur flotans leggur af mörkum til þess að þessir samningar náist með endurgjaldinu í loðnu og línuveiðum. Frumherjareglan var hins vegar hugsuð þannig af hálfu þeirra sem sátu í úthafsveiðinefndinni á sínum tíma og sömdu frv. um úthafsveiðar, að verka hvetjandi til þess að sækja í nýja stofna. Nákvæmlega þær aðstæður eru uppi núna, Íslendingar eru loksins, þó seint sé, að afla sér veiðireynslu í kolmunna á Hatton-Rockall svæðinu og í túnfiski. Í öllum þessum tilvikum er mikilvægt að Íslendingar nái fljótt eins mikilli veiðireynslu og kostur er. Það dregur að varanlegum samningum og uppskiptum á þessum tegundum. Það er því hörmulega misráðið að beita ekki frumherjareglunni og ég spyr hæstv. utanrrh. og hæstv. starfandi sjútvrh. um rök. Er þau einhver fyrir því að brjóta báðar þessar hefðir sem þarna voru að skapast, að reikna endurgjald og beita frumherjareglunni? Ég sé þau ekki og tel að menn séu hér á villigötum. Það ber vel í veiði á vissan hátt að hæstv. fjmrh. er hæstv. núv. starfandi sjútvrh., því sá sami maður var jafnframt formaður úthafsveiðinefndarinnar sem samdi lögin og setti umræddar heimildir ekki inn án tilefnis.

[15:46]

#### Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):

Herra forseti. Auðvitað eru rök með því að skerða þessar veiðiheimildir á nýjan leik. En ég minni á að hv. þingmenn eru líka að halda því fram að hér sé um litlar veiðiheimildir að ræða til þeirra skipa sem fá þessa úthlutun á grundvelli veiðireynslu sinnar. Ef síðan ætti að skerða þær til að skila til einhverra annarra þá minnkuðu veiðiheimildirnar.

Ég ætla ekki að halda því fram að útilokað sé að gera þetta öðruvísi. En út frá því hefur verið gengið að þau skip fengu veiðiheimildirnar sem hafa stundað veiðarnar á undanföllum árum með sambærilegum hætti og hefur verið í öðrum tilvikum. Það er almenna reglan.

Síðan ef ætti að fara að taka frá, m.a. vegna loðnunnar, þá minni ég á að það kemur til endurúthlutunar á loðnunni þegar fyrir liggur hvað hefur verið veitt af öðrum þjóðum. Það liggur fyrir að sú endurúthlutun kann að minnka vegna þeirra 17 þús. lesta sem þarna er um að ræða til handa Norðmönnum. Það er hins vegar ekki úthlutun sem loðnukvótinn hefur getað treyst á. Allt eru þetta matsatriði. Aðalatríðið

hlýtur þó að vera þær veiðiheimildir sem íslenska þjóðin fær í Barentshafi.

Að því er varðar línuveiðarnar get ég alveg tekið undir að ákveðin rök eru í því máli. Það hlýtur að vera útfærsluatriði og umræðuatriði á næstunni hvort taka eigi tillit til slíkra raka og m.a. eitt af því sem rétt er að fjallað verði um á næstunni.

[15:48]

#### **Steingrímur J. Sigfússon (andvar):**

Herra forseti. Ég er í sjálfu sér litlu nær og út af fyrir sig skil ég að það er ekki kannski beinlínis í valdi eða á færi hæstv. utanrrh. að svara þessum spurningum því að þær snúa fyrst og fremst að framkvæmdinni hér heima. Sú framkvæmd er að öllu leyti í höndum sjútrrh., því að það er sjútrrh. sem fer með framkvæmd úthafsveiðilaganna og það er sjútrrh. sem tekur hina pólitísku ákvörðun um hvort beitt sé heimildum til að reikna endurgjald eða hvort beitt sé svonefndri frumherjareglu.

Nú kann að vera að það hafi verið rætt á sínum tíma og utanrrh. hafi gengið úr skugga um hvernig menn hugsuðu sér þessa framkvæmd áður en samningarnir voru gerðir. En það getur varla verið svo, herra forseti, að það bindi þannig hendur nýs sjútrrh. að honum væri ekki leyfilegt að hugsa sjálfstæðar hugsanir í þessum efnum.

Svo vill til að ég þykist vita nokkuð um afstöðu hæstv. núv. sjútrrh. af þeirri einföldu ástæðu að ég man hvaða afstöðu hann hafði til þess hvort beita ætti t.d. svonefndri frumherjareglu þegar Reykjanes hryggurinn átti hlut. Svo vill til að þá var hæstv. sjútrrh., Árni M. Mathiesen, mikill stuðningsmaður þess. Það kann að hafa staðið í einhverju samhengi við það að skip úr Hafnarfirði voru mjög fram- arlega í röð þeirra sem öfluðu fyrstu veiðireynslunnar á Reykjanesi en þó er ég alls ekki að segja að svo þurfi að vera heldur gæti þetta verið prinsippafstaða hjá hæstv. sjútrrh.

Fyrir mér er þetta fyrst og fremst prinsipp. Þetta er fyrst og fremst spurning um hvort við ætlum að reyna að skapa einhverja festu í framkvæmd þessara laga eða ekki. Eða á þetta að vera þannig að það sé hringlað með þetta að geðþótta og dutlungum eftir samningum hverju sinni? Þá er það mjög slæm niðurstaða. Ég leyfi mér að fullyrða að það verkar letjandi og eru vonbrigði fyrir þá sem eru einmitt þessi missirir að leggja í mikinn kostnað við að hefja nýtingu á stofnum sem við Íslendingar höfum ekki nýtt eins og að fjárfesta í túnfiskskipum, læra á kolmunnaveiðar eða læra á miðin á Hatton-Rockall, ef þau skilaboð verða send héðan að frumherjareglunni verði ekki beitt. Menn fá það í engu metið að ríða á vaðið og taka á sig það sem því fylgir.

Herra forseti. Þar sem þetta er reglugerðarákvæði fer ég fram á að í þingnefndum, sjútrrh. og utanrmn., verði farið yfir þetta mál, sjútrrh. kvaddur til viðræðna og reynt að fá botn í hvort ekki sé hægt að standa öðruvísi að framkvæmdinni en núna liggur fyrir.

Að lokum spyr ég um það: Hvers vegna í ósköpunum var þessi reglugerð um skiptingu veiðiheimildanna í Barentshafi gefin út fyrir fram?

[15:50]

#### **Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andvar):**

Herra forseti. Hv. þm. þarf ekkert að segja mér um það í hvaða höndum málið er. Auðvitað er framkvæmd málsins í höndum sjútrrh., mér er það fullkomlega ljóst. Ég er aðeins að upplýsa hvaða umræður voru um málið á sínum tíma og ég taldi að mér bæri að upplýsa það sem ég vissi í því

sambandi. Hvort einhver önnur framkvæmd verður höfð á í ár eða síðar, er svo allt annað mál og ég sé ekki að það eigi á nokkurn hátt að koma í veg fyrir að þessi samningur sé staðfestur.

Hins vegar finnst mér mjög eðlilegt að framkvæmd málsins sé rædd í hæstv. sjútrrh. og farið yfir rök með og móti málinu. Ég er aðeins að upplýsa hvernig málið var rætt í fyrri ríkisstjórn. En að sjálfsögðu er það núv. hæstv. sjútrrh. sem fer með framkvæmd málsins í framhaldinu.

[15:52]

#### **Steingrímur J. Sigfússon (andvar):**

Herra forseti. Ég held að við kunnum þetta báðir nógu vel, ég og hæstv. utanrrh., til að þurfa ekki að eyða tíma í hver fer með hvaða verkefni á þessu sviði.

Svo vill til, herra forseti, að úthlutunin, sem reglugerðin gerir ráð fyrir í framhaldi af því að samningurinn hefur verið staðfestur í öllum aðildarríkjunum, er varanleg. Ég hef hvergi séð neinar vísbendingar um neitt annað en að um verði að ræða varanlega hlutdeild viðkomandi skipa í því magni sem samningurinn færir okkur hverju sinni. Eða hvað? Stendur nokkuð annað til? Ekki hef ég séð það.

Spurningin um endurgjald eða ekki endurgjald við upphaflega útreikninginn og úthlutunina er því afgreidd í eitt skipti fyrir öll. Annaðhvort er það gert þá eða aldrei. Ég held að það liggja þannig. Annaðhvort taka menn til hliðar eitt hvert lítils háttar magn, þess vegna ekki nema 2–3% eða hvað það nú væri — það var valið að hafa það full 5% þegar Reykjanes hryggurinn átti í hlut — halda því eftir og úthluta því síðan með einhverjum skilgreinanlegum hætti til þeirra sem hófu veiðarnar, t.d. þeirra skipa sem veiddu fyrsta árið í Smugunni. Það gæti verið ein aðferð í þessu sambandi.

Ég held að mjög fróðlegt sé að heyra síðan í hæstv. starfandi sjútrrh., bæði vegna þess að hann er hæstv. starfandi sjútrrh. en líka vegna þess að svo vill til að sá hinn sami hæstv. ráðherra þekkir vel til forsögu málsins.

Ég fæ enn engan botn í það til hvers var verið að gefa út reglugerð í miklu bráðræði eins og gert var strax 10. maí, löngu áður en Alþingi tók þennan samning til umfjöllunar og þegar hvergi var farið að vinna að fullgildingu hans í neinu þjóðþinganna sem standa að honum. Hvað lá á? Hvaða fiskur liggur þar undir steini að fyrrv. sjútrrh. rauk til og gaf út reglugerð sem gefur til kynna hver skiptingin verði þegar samningurinn er kominn á koppinn? Hefði t.d. ekki verið nær að Alþingi hefði fengið samninginn til umfjöllunar og tekið hann fyrir bæði í utanrmn. og sjútrrh. og getað látið álit sitt í ljós, t.d. gagnvart því hvort eðlilegt væri að beita heimildarákvæðum eða ekki? Ég gagnrýni þessa málsmeðferð.

[15:54]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andvar):**

Herra forseti. Auðvitað er margt hægt að segja um það þingmál sem hér er til meðferðar. En í aðalatriðum er það þannig að þetta mál, þessi samningur, er hér til samþykktar eða synjunar. Annaðhvort samþykkja menn að veita heimildir til þess að fullgilda samninginn eða menn hafna honum. Það er þingmálið sem er til meðferðar.

Hitt atriðið sem hér hefur orðið mönnum mjög að umtalsefni er síðan hvernig þessum heimildum, sem verða til með þessum samningi, er ráðstafað innan lands og það er auðvitað okkar eigið mál, okkar eigið innanlandsmál hvernig það er gert. Þá koma upp ýmsar spurningar eins og þær sem menn hafa hér verið að velta fyrir sér. Hvernig á að úthluta

þessum nýju aflaheimildum? Þannig vill til að margumrædd úthafsveiðilög veita ákveðin svör við því. Þau voru unnin í sérstakri nefnd, eins og hv. síðasti ræðumaður hefur getið um, sem starfaði hér frá hausti 1993 fram á vormánuði 1996 og skilaði frá sér því frv. sem nú er orðið að lögum, lögum um úthafsveiðar.

Þar eru ákveðnir möguleikar bæði á því að krefja þá sem fá slíkar veiðiheimildir um gagngjald sem kæmi til úthlutunar í öðrum flokkum skipa eða til annarra skipa, gagngjald af almennum veiðiheimildum. Hins vegar er möguleikinn fyrir hendi um svokallaðan frumherjarétt upp á allt að 5% til þeirra sem hófu umræddar veiðar, í þessu tilfelli úthafsveiðarnar í Barentshafi. Þess vegna hefði þetta hvort tveggja verið mögulegt.

En þetta var ekki gert og það er væntanlega að afloknu mati sem hefur farið fram í sjútvrm. af hæstv. þáv. ráðherra, ekki starfandi ráðherra, 10. maí, og á grundvelli allra fyrirliggjandi upplýsinga. Niðurstaðan er sem sé sú að þessar heimildir voru ekki notaðar og þá liggur það bara fyrir. Auðvitað má um það deila, það er sjálfsagt að gera það í öðru samhengi ef menn vilja en það er ekki rétt að gera það í beinu samhengi við það hvort menn vilja samþykkja eða staðfesta samninginn og það þingskjal sem nú liggur fyrir.

Af hverju var þetta gert 10. maí? Ég skal ekki fullyrða um það, ég tel að út af fyrir sig sé það ekki gagnrýniverð enda kemur náttúrulega ekki slík reglugerð efnislega til framkvæmda fyrr en eftir að Alþingi hefur staðfest samninginn og lokið öllum formsatriðum í því sambandi.

[15:57]

#### Steingrímur J. Sigfússon (and svar):

Herra forseti. Þetta mál verður æ dularfyllra, ég verð að segja það alveg eins og er. Ástæðan fyrir því að ég tek þetta upp er ósköp einfaldlega sú að við alþingismenn höfum ekki annað tækifæri til þess að fá umræðu um þennan hluta málsins en þetta, það liggur þannig. Þess vegna er mjög slæmt að nýr sjútvrh. hæstv. skuli ekki vera til staðar.

Í öðru lagi er það þannig að ástæðan til að krefja endurgjalds nú, þegar Barentshafið á í hlut, er að mínu mati tvöföld. Hún er annars vegar sú hefð sem þegar hefur mótaskast um þá framkvæmd, að samræmi sé í framgangi stjórnvalda að þessu leyti, að það sé samræmi í lagaframkvæmdinni. Hún er enn fremur sú að það kemur endurgjald á móti úr öðrum hlutum flotans og hugsunin með endurgjaldinu var akkúrat sú að þegar slík viðbótarréttindi til fiskveiða vinnast fyrir hönd íslenska fiskiskipaflotans sé þeim að einhverju leyti dreift út í gegnum endurgjaldið.

Ástæðuna fyrir því að prósentan er hærri í 5. gr. en 6. gr., þ.e. þegar deilistofnar eiga í hlut, munum við væntanlega báðir en þá er um að ræða strandríkisrétt til viðbótar veiðireynslunnar. Þar af leiðandi þótti eðlilegt að hafa prósentuna hærri þar en það segir ekkert um að ekki sé eðlilegt að nota jafnframt endurgjaldsheimildina í 6. gr. þó lægra hlutfall sé. Ef við hefðum tekið forðameið frá Reykjanes hryggnum þar sem notaður var rúmlega helmingurinn af svigrúminu, þá hefði verið eðlilegt að endurgjaldið hér væri svona 3,5%, u.þ.b. helmingurinn af þeim 7% sem lögin gera ráð fyrir. Um frumherjaregluna hef ég þegar rætt og vísa til þess sem áður sagði.

Allra furdulegast, herra forseti, er þó þessi fyrirframútgáfa reglugerðarinnar tveimur dögum eftir kosningar. Hvað lá á? Án nokkurrar umræðu um þetta mál rýkur fráfarandi sjútvrh. til, sem var á leiðinni til London til annarra verk-

efna, og gefur út reglugerð og bindur hendur þess sem við tekur. Og samningurinn er fyrst gerður 15. maí þannig að reglugerðin er ekki aðeins gefin út áður en Alþingi getur fjallað um málið, hún er gefin út áður en samningurinn er undirritaður í Moskvu. Þetta, herra forseti, er mjög gruggugt og ég fer fram á skýringar á því. Þær mega þess vegna koma fram í nefndarstörfunum hvers vegna svona var staðið að hlutunum.

[15:59]

#### Össur Skarphéðinsson:

Herra forseti. Þegar samningurinn liggur fyrir til staðfestingar hjá hinu háa Alþingi er óhjákvæmilegt að láta hugann hvarfla fjögur ár rösk aftur í tímann. Þá var að taka við störfum sem utanrrh. hv. þm. Halldór Ásgrímsson, sem á einni nóttu breyttist yfir í að verða hæstv. Ég minnst þess að skemmtilegt viðtal var tekið við hinn nýja utanrrh. þar sem hann var að koma á frekar léttfætta skeiði á norskri sandströnd. Hæstv. ráðherra var þá fjórum árum yngri og e.t.v. einhverjum kílóum léttari, ekki skal ég um það segja, en hann var léttur í skapi eins og vera ber á slíkri stundu. (Utanrrh.: Norskri sandströnd?) Eða hollenskri, ég man það ekki. En hæstv. ráðherra var þá erlendis og viðtalið sem við hann var tekið fjallaði einmitt um þá deilu sem hafði staðið í tvö ár við Norðmenn. Og hæstv. ráðherra gaf það mjög til kynna að hann hefði góð sambönd í Noregi og það yrði nú ekki erfitt fyrir mann sem enn væri á léttasta skeiði í pólitísku tilliti að leysa þetta mál.

Og nú hefur það gengið eftir hjá hæstv. ráðherra og ég óska honum til hamingju með það. En það er óvart fjórum árum síðar en skilja mátti af hinum sveru yfirlýsingum hæstv. ráðherra sem hann gaf á sínum sokkabandsdögum í embætti því sem hann gegnir enn í dag.

Herra forseti. Ég fagna því að þessi samningur liggur fyrir. Þessi deila sem við höfum átt með Norðmönnum hefur verið fleinn í mínu holdi og það er löngu tímabært að ganga frá henni. Nú hefur það verið gert. Ég vil lýsa því yfir að ég í það minnsta mun styðja þá tillögu sem hérna liggur fyrir. Ég fagna þessum samningi. Það breytir ekki hinu að það er ýmislegt sem mér finnst vera ábótavant og ýmislegt sem þarf að upplýsa í þessu máli.

Hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon gat réttilega um það að málið yrði æ dularfyllra þegar kæmi að því að kanna þá reglugerð sem gefin var út 10. maí. Eins og hv. þm. bendir á er hún gefin út fimm dögum áður en samningurinn var staðfestur. Ég hafði þá nokkrum dögum áður haldið því fram í blaðagrein að á borði sjútvrh. lægju drög að þessari reglugerð sem hann ætlaði að undirrita þegar í stað um leið og kosningum væri lokið.

Það kom á daginn að það reyndist rétt vera. Spurningin sem vakir enn þá og er ósvarað er þessi: Hvernig stóð á því að hæstv. ráðherra þurfti að rjúka til og dreifa þeim kvóta sem nýfenginn var með samningum sem ekki var búið að undirrita í svo miklu offorsi? Það er nauðsynlegt að svör komi fram við því, herra forseti.

Ég vek athygli á því að það sem þarna er að gerast er ekki bara það að verið sé að úthluta einhverjum kvóta sem við höfum fengið í samningum heldur er verið að gera þá varanlega. Þau orð eru því ómerk sem hæstv. starfandi sjútvrh. og hæstv. utanrrh. létu falla um að mögulegt væri að reyna að hnika til útfærslu, eins og hæstv. utanrrh. sagði orðrétt í framhaldi af þessu. Það er ekki hægt að hnika til útfærslunnar.

Það er ekki hægt samkvæmt reglugerðinni sem þarna liggur fyrir.

Ég sakna þess í máli hv. þm. Guðjóns Arnars Kristjánssonar áðan miðað við málflutning hans og hv. þm. Sverris Hermannssonar í kosningabaráttunni, að hann skyldi ekki gera stríðari athugasemdir við það grundvallaratriði sem þarna er staðfest og er það sem m.a. þeir tveir ágætu þingmenn hafa ráðist hvað harkalegast á varðandi núverandi stjórnerkferfi fiskveiða, þ.e. að verið er að úthluta verðmætum. Þarna er verið að úthluta 9 þús. tonnum. Jafnvel þó dregin séu frá þau 1.640 tonn sem við þurfum að greiða fyrir gagnvart Rússum þá liggur það fyrir, ef maður gerir ráð fyrir því að hvert kíló sem fæst í Smugunni, og þá er meðafllinn ekki reiknaður með, sé kannski 30% ódýrari en gengið er á markaðnum hérna heima, að hæstv. utanrrh. og hæstv. sjútrvh. hafa tekið ákvörðun um að spreða með þessum hætti 5 milljörðum ísl. kr. Það er verið að taka þarna verðmæti sem svara til 5 milljarða ísl. kr. og þau send til 90 útgerða. Og það er meira að segja ákvæði í reglugerðinni um að semja megi við þær útgerðir sem ekki eiga lengur þessi viðkomandi skip eða hafa flaggað þeim út.

Þetta tel ég vera óhæfu, herra forseti. Í þessu birtist skýrt það siðleysi sem hæstv. utanrrh. er stoltur af og hrósar sér af að bera ábyrgð á og felst í núverandi stjórnerkferfi fiskveiða. Þetta finnst mér vera alvarlegasti hluturinn við þetta.

Ég tek líka undir það, herra forseti, sem fram hefur komið að mér finnst það óverjandi að ekki skuli vera beitt þeirri klásúlu sem er að finna í lögnum um úthafsveiðar Íslendinga frá 1996 um frumherjakvóta. Það er alveg rétt sem hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon segir að í honum felst afar mikilvægur hvati til íslenskra útgerðarmanna að beita atgervi sínu og þrótti til þess að leita á ný mið. Við sjáum það í túnfisknum, við sjáum það í kolmunnum og við eigum eftir að sjá það í veiðum á djúptegundum sem munu aukast á næstu árum. Það er nauðsynlegt að með þessum hætti komi einhvers konar umbun og örvin.

Hvað gerðist þegar menn voru að byrja í veiðum á karfa á Reykjanesrygg áður en að kom til þess frumherjakvóta sem þar var útdelt? Það fór þannig fram að sjútrvn. lét viðkomandi útgerðum í té ákveðinn kvóta, og það voru reyndar einkaaðilar eins og olíufélög sem líka komu þar að. Ég spyr hæstv. starfandi sjútrvh.: Hver eru rökinn fyrir því að þetta er ekki gert?

Það er önnur spurning sem brennur á mér líka, herra forseti. Hvernig stendur á því að með engum hætti er gert ráð fyrir að bæta þeim útgerðarflokkum, sem þurfa að greiða gjaldið fyrir þennan samning, tapið? Ég vek sérstaklega athygli á því að línubátar munu tapa 500 tonnum af löngu, keilu og blálöngu. Hvernig á að bæta þeim það? Rökréttast hefði verið að það væri gert með því að veiðiheimildir þeirra útgerða sem fá úthlutað Smuguvótanum þyrftu að sæta því að greiða eða afhenda til baka eitthvað af sínum veiðiheimildum, eins og hér hefur verið bent á að ákvæði eru um í gildandi lögum um úthafsveiðar. Hvers vegna í ósköpunum er það ekki gert? Það má vel vera að handvömm hafi verið í þeim flýti sem reið yfir Stjórnarráðið tveim dögum eftir kosningar þegar menn gáfu út þessa reglugerð. En ég spyr hæstv. starfandi sjútrvh.: Er ekki alveg ljóst að þeim útgerðum mun verða bættur sá fórnarkostnaður sem þær bera óbættan í dag samkvæmt þessari reglugerð?

Ég spyr einnig hæstv. sjútrvh.: Er alveg ljóst að staða þeirra þriggja tegunda sem um ræðir, löngu, keilu og blá-

löngu, sé með þeim hætti að forsvaranlegt sé að hleypa útlendingum eða hverjum sem er til viðbótar í þær tegundir? Ég spyr sérstaklega um blálönguna. Er það rangt hjá mér, herra forseti, að þær upplýsingar sem liggja fyrir um stofn blálöngu núna bendi til þess að tegundin við Ísland sé afar illa stödd? Ef svarið er rétt, er þá hægt að forsvara þetta?

Þessum spurningum, herra forseti, er nauðsynlegt að svara. Það verður að koma fram hvernig á því stendur að reglum um frumherjakvótann er ekki beitt. Og hvernig stendur á því að þeir sem bera kostnaðinn af þessum samningum, línuskip og eftir atvikum loðnuveiðiskip, fá ekki bættan þann kostnað? Eða má treysta því að hæstv. starfandi sjútrvh. muni beita sér fyrir því að í útfærslu þessa máls verði það tryggt að einhvers konar bætur komi fyrir?

[16:08]

#### Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andvar):

Herra forseti. Það er ljóst að heimildin í 5. og 6. gr. úthafsveiðilaganna um svokallaðan frumherjakvóta er nákvæmlega það sem ég sagði — heimild. Hún er engin skylda til að nýta þennan möguleika og sjútrvh. á þeim tíma ákvað að gera það ekki. Ég býst við því að hann hafi haft góð og gild rök fyrir því. Ég er ekki hér til svara um hver þau voru.

Að því er varðar hinar tvær spurningarnar þá get ég heldur ekkert fullyrt um það hvort þeim aðilum sem verða fyrir barðinu á gagnjaldinu, þ.e. þeim sem ella hefðu veitt keilu, löngu og blálöngu, 500 tonn, verður þetta bætt á einhvern hátt. Ég get ekki svarað því.

Að því er varðar fiskstofnana, ástand þeirra og hvort þeir þoli þetta þá hygg ég náttúrulega að fyrirspyrjandinn geri sér grein fyrir því að ég er heldur ekki í stakk búinn til að svara þeirri spurningu algjörlega undirbúningslaust. En ég geri nú ráð fyrir að menn hafi ekki verið að kasta fiski sem er í góðu inn í þennan samning, ef um slíkt hefði verið að ræða. Ég geri ráð fyrir að þeir menn sem undirbjuggu þennan samning af hálfu sjútrvn. og utanrrn. hafi haft eitthvað fyrir sér í því að þeir stofnar mundu þola þau viðbótar 500 tonn sem hér er um að tefla.

Vissulega er það þannig að hagnýting heimilda, eins og er að finna í úthafsveiðilögnum um frumherjaréttinn og endurgjaldið sem hér hefur ítrekað komið til umræðu, orkar tvímælis. Það þarf að vega og meta í hvert skipti hvort á að hagnýta slíkar heimildir. Það eru rök bæði með og á móti býst ég við. Það eru rök fyrir því að hafa þessa heimild inni, þess vegna var hún sett inn að frumkvæði okkar hv. þm. Steingríms J. Sigfússonar á sínum tíma. Og hún hefur verið notuð áður. Hún var ekki notuð í þessu tilfelli, en ég er ekki til svara um rökinn fyrir því hver vegna það var ekki gert.

Aðalatriðið á þessu stigi er að samþykka samninginn. Síðan geta menn tekist á um framkvæmdina hér innan lands eins og þá lystir. Reglugerðin er gefin út 10. maí á grundvelli þess að þá var búið að setja stafi embættismanna undir samningsdrögin, þó að utanrrh. hafi ekki verið búinn að skrifa undir það sjálfur persónulega. Það lá því fyrir hvert efni málsins var.

[16:10]

#### Össur Skarphéðinsson (andvar):

Herra forseti. Ekki skal ég rekja garnir úr hæstv. fjmrh. um ástand blálöngustofnsins. Hitt verð ég að segja að það stappar nærri kæruleysi af hæstv. ráðherra, vitandi það að hann er starfandi sjútrvh., að koma til þessarar umræðu algjörlega óundirbúinn og hafa ekki einu sinni velt því fyrir sér hvers vegna menn hafa ekki athugað það að bæta þeim

úngerðarflokkum, sem bera kostnaðinn af þessu, tapið. Hann mátti vita það, hæstv. ráðherra, að þetta hlýti að koma til umræðu hér.

Hæstv. ráðherra getur heldur ekki skotið sér undan því að hann viti ekkert um hitt og þetta vegna þess að ráðherra sem hafi tekið ákvarðanirnar sé ekki lengur með honum. Ef minni mitt bregst ekki þá sat hæstv. fjmrh. og starfandi sjútrh. í ríkisstjórn með þessum sama ráðherra sem nú er horfinn í brautu og hefur undirritað þetta.

En ég spyr hæstv. fjmrh.: Er ekki mögulegt að leiðrétta megi þetta þótt búið sé að gefa út þessa reglugerð um varanlegan kvóta þegar horft er til þess að hún er gefin út 10. maí. Hún er gefin út á grundvelli samnings sem ekki var þá til. Má þá ekki ógilda og ónýta þá reglugerð og taka þetta mál upp aftur, beita frumherjakvótanum, og í framhaldinu velta því fyrir sér með hvaða hætti megi útfæra reglugerðina með hliðsjón af gildandi lögum um úthafsveiðar þannig að það komi með einhverjum hætti til þetta endurgjald þeirra sem fá úthlutaðan Smugukvótann og það verði nýtt til þess að bæta úngerðarflokkum kostnaðinn sem hlýst af þessum samningi? Er það ekki mögulegt, herra forseti, og að hæstv. fjmrh. velti því einnig fyrir sér.

Í annan stað má vera að hæstv. ráðherra hafi misskilið spurningu mína. Ég spurði: Hyggst hann beita sér fyrir því að þetta verði gert? Vegna þess að hæstv. ráðherra er starfandi yfirmaður sjávarútvegs mála og því er það á hans könnu að upplýsa þingið um hvort hann muni beita sér fyrir því að jafnvel þó að ekki sé hægt að taka upp þessa reglugerð verði þessum úngerðarflokkum bættur skaðinn. Ég held að það hljóti að vera hann en ekki einhver annar sem ég get varpað spurningum mínum til.

Stjórnarandstaðan féllst á að halda þessari umræðu áfram í dag þrátt fyrir að hæstv. sjútrh. væri staddur í Álasundi, vegna þess að hér er starfandi ráðherra, í krafti þess og trausti að viðkomandi mundi þá a.m.k. gera tilraun til þess að svara okkur.

[16:13]

#### Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):

Herra forseti. Mér finnst leitt ef hv. þm. finnst tilraunir mínar til að svara honum hafa algjörlega mistekist. En ég er starfandi sjútrh. og hef bréf upp á það til morguns. Þá kemur sjútrh. á ný til starfa og mun að sjálfsögðu blandast inn í þetta mál eftir atvikum. Það er því tækifæri til að eiga orðaskipti við hann til að mynda á vettvangi þingnefndarinnar um þetta mál áður en málið verður afgreitt héðan úr þinginu.

Ég mun ekki beita mér fyrir neinum breytingum á því sem rétt til bærir sjútrh. hafa ákveðið á meðan mitt bréf gildir, þ.e. til morguns, svo að því sé nú alveg svarað.

Hvort hægt er að afturkalla þessa reglugerð eða gera einhverjar efnisbreytingar á henni áður en hún kemur í raun til framkvæmda, er auðvitað spurningin sem menn ættu að velta fyrir sér, eins og hv. þm. gerði. Ég get ekki svarað því heldur, ég treysti mér ekki til að kveða upp úr með það. Það er jafnframt lögfræðilegt álitamál hvort hún er núna orðin bindandi með þeim hætti að ekki verði afturkallað. En vissulega er rétt að skoða þann möguleika ef menn á annað borð hafa áhuga á að gera þarna einhverjar breytingar. En það er þá verkefni sjútrh. að vega það og meta þegar hann kemur til starfa á morgun.

[16:14]

#### Guðjón A. Kristjánsson (andsvar):

Hæstv. forseti. Hv. þm. Össur Skarphéðinsson var undrandi á því að ég skyldi ekki hafa tekið sérstaka umræðu um stjórn fiskveiða og afstöðu Frjálslynda flokksins til hennar. Það er nú þannig með mig, hv. þm. Össur Skarphéðinsson, að mér er frekar illa lagið að margendurtaka meiningar mínar. Í umræðum um stefnuræðu forsrh. gerði ég mjög skýra grein fyrir afstöðu okkar til þessa máls og vona að menn hafi tekið eftir því. Ég vildi ekki drepa umræðunni sérstaklega á dreif með því að fara með hana beinlínis yfir í stjórn fiskveiða.

Hér er rætt um úthlutun utan lögsögu og það er einfaldlega þannig að við búum við þessi lög um stjórn fiskveiða hvort sem okkur Sverri Hermannssyni líkar það betur eða verr, og við munum auðvitað fagna því mjög þegar okkur tekst að leggja af íslenska kvótabraskskerfið. Við hefðum kannski átt að taka það upp í umræðum, sem var raunar tillaga í framkvæmdastjórn okkar, að eftir hverri ræðu mundum við ævinlega segja: „Og auk þess leggjum við til að íslenska kvótakerfið verði lagt niður.“ Það getur vel verið að við tökum upp þá venju framvegis svo að það sé alveg klárt hvað við meinum.

Málið er einfaldlega það að hér erum við að tala um úthlutuð réttindi í lögsögu annars ríkis og um það eru samningar við annað ríki. Við höfum líka samninga um Reykjanes-hrygginn og þar er úthlutað kvótum. Við höfum samninga á Flæmingiagrunni og þar er úthlutað kvótum að tillögu sjútrh. Flest önnur ríki nota þar sóknardaga eins og allir vita. Við hv. þm. Sverrir Hermannsson værum því mjög hlyntir, að þar værum við líka að nota sóknardaga eins og allir aðrir. En auðvitað þurfum við þar að vera mjög sérstakir og sýna þá sérstöku yfirburði sem okkur hefur tekist að koma fram í íslenska kvótakerfinu þar sem við rekum sérstaka erindreka til að kynna það kerfi sérstaklega um nánast allan heim. Ég sá á fundi sjútrh. í morgun í sérstök plaggi að þar voru sérstakir erindrekar á vegum háskólans sem eiga að taka að sér að kynna íslenska kvótakerfið fyrir breskri þingnefnd þannig að það er nú bara svona í pottinn búið.

[16:17]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Nú rekur að því að nauðsynlegt verður fyrir Frjálslynda flokkinn að upplýsa þingheim um það hvor þeirra er í hlutverki Katós gamla, hv. þm. Guðjón A. Kristjánsson eða Sverrir Hermannsson.

Ég átti hins vegar von á því að hv. þm. mundi gera þetta sérstaklega að umræðuefni hér. Ég veit að hann vill leggja kerfið í eyði eins og Kató gamli Karþagóborg hina fornu en hér er sérstakt tilefni. Ef það verður einhvern tíma brask, eins og hv. þm. kallar það, með veiðiheimildir þá er það í þessu tilviki. Hvers vegna? Vegna þess að hér er um 90 úngerðir að ræða sem fá úthlutað tæpum 9 þús. tonnum. Meðaltalið er um 100 tonn. Þeir sem fá mest eru kannski kringum 200, skilst mér, eða losa 200 tonn. Það þýðir að engin úngerð mun reka veiðar í krafti þessara kvóta nema með því að kaupa til sín kvóta úr Smugunni.

Það þýðir að gríðarlegt brask mun uppheljast með þessar heimildir. Þetta þýðir í reynd, herra forseti, að 90 úngerðir munu fá inn um lúguna hjá sér umslög og í þeim verða tékkar upp á 40–60 millj. Ef hv. þm. heldur að brask sé í gangi í íslenska fiskveiðikerfinu í dag, þá skal hann bíða þangað til það byrjar með þennan kvóta. Það verður braskveisla.

Þess vegna hef ég talið, herra forseti, að það hefði gefið hv. þm. tilefni til þess að tjá sig um þetta en ég er þeirrar skoðunar að það hefði átt að veita ríflegan frumherjakvóta og helst meira en þau 5% sem þarna er heimild til samkvæmt lögnum um úthafsveiðar og það hefði átt að vera endurgjaldslaut. Hins vegar hefði átt að veita hitt með einhvers konar leigu ef það er tæknilega og lagalega klárt sem ég þori ekki að fullyrða um á þessari stundu. Þannig hefði ég viljað hafa það og hvað segir hv. þm. um það?

Nú veit ég að hv. þm. Sverrir Hermannsson hefur sagt skýrt og skorinort að hann vill gjald fyrir veiðiheimildir. Hvað þá í þessu tilviki? Er það ekki örugglega stefna Frjálslynda flokksins?

[16:19]

#### **Guðjón A. Kristjánsson (andsvar):**

Herra forseti. Nú er það einfaldlega svo að það kerfi fram-seljanlegra aflaheimilda sem við erum með býður upp á þá verslunar- og braskleið sem hefur verið í gangi. Það er ekkert launungarmál að kvótar á Reykjanes hrygg, sem eru aðallega kvótar utan lögsögu en þó má veiða úthafskarfann inn að 150 mílum innan íslensku lögsögunnar og líka í grænensku lögsögunni eins og menn vita, eru framseljanlegir og hafa gengið kaupum og sölum. Sama má segja um rækjukvótana á Flæmingjagrundi. Þar hafa menn verið að selja frá sér þann rétt og allt er þetta gert í krafti þess að menn hafa kvótasett þessar tegundir og gert þær að beinni verslunarvöru.

Íslenska kvótakerfið er beinlínis þannig hannað og þar til að okkur tekst að breyta því kerfi sem við erum með verður sjálfsagt um úthlutanir að ræða í einhverja svipaða veru. Vissulega má velta því fyrir sér hvort eðlilegt hefði verið að setja einhvers konar leigugjald fyrir þorskind uppi í Smugu. En þá spyr ég: Hvað hefði átt að gera við síldina? Við erum nefnilega að tala um fjórar mismunandi aðferðir við að úthluta aflaheimildum. Við erum að tala um Flæmingja-grunn þar sem við notum 4% regluna til innskila á rækju, við erum að tala um Reykjanes hrygg þar sem mátti skila í þorskígildum 8% af því sem menn fengu úthlutað og þar skiluðu þá allir í ufsa sem þá var pappírfskur af því að það var frelsi í þorskígildum að skila inn þannig að menn fengu ekki bara úthlutað heldur borguðu ekkert fyrir það, ekki þá. Síðan er það síldin þar sem menn fengu úthlutað síldarkvóta og fá að veiða hana á hverju ári. Þar hefur ekki verið nein innskilaregla enda eru þar mismunandi reglur sem hafa verið með mismunandi útfærslur á milli ára. Núna er Smugan að koma með þriðju útfærsluna. (Forseti hringir.) Þetta er m.a. það sem við erum að gagnrýna. Það er að samræmið í þessu íslenska kvótakerfi er fyrst og fremst byggt á braski og engu öðru.

[16:21]

#### **Össur Skarphéðinsson (andsvar):**

Herra forseti. Hvað á þá að gera við síldina? sagði hv. þm. Einu sinni var uppi formaður Framsfl. sem heitir sem betur fer enn í dag hæstvt. ráðherra Halldór Ásgrímsson. Hann kom á flokksstjórnarfund fyrir þremur árum á Hótel Sögu og sagði þá, haldinn einhverjum innblásnum anda frjálslyndis, að vel mætti hugsa sér að norsk-íslenska síldin eða heimildir í henni yrði leigð. Hann sagði líka að það mætti hugsa sér að viðbótar aflaheimildir hér heima yrðu líka leigðar. Það er margt sem má hugsa sér, herra forseti.

Ég varð hrifinn af því sem hæstvt. ráðherra sagði þá á þingi Framsfl. og ég held að við hefðum átt að gera það. Þá hefði leitt af sjálfu sér að við hefðum farið þá leið að leigja

þetta. Ég fagna því að hv. þm. Guðjón A. Kristjánsson sagði að vel hefði mátt hugsa sér að leigja þann afla sem við fáum þarna.

Herra forseti. Það eru aukin rök fyrir því að við förum þá leið. Það er nefnilega ekki alveg rétt sem hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon sagði fyrr í dag að við værum ekki stödd hérna í dag ef ekki hefði verið fyrir þá sök að íslenskir útgerðarmenn héldu þó skipum sínum þangað. (SJS: Það var engu að skipta.) Það er ekki bara vegna atgervis þeirra og að því leyti til er sá afli sem við megum taka þarna talsvert öðruvísi en sá afli sem við höfum með hefðbundnum hætti tekið við Íslandsstrendur innan efnahagslögsögunnar.

Það var nefnilega annað sem gerði það kleift að við förum. Það var, í þeirri ríkisstjórn sem ég sat í, að þáv. sjútvrh. sem ætlaði að banna þessar veiðar, var kominn með reglugerðardrög og kynnti þær í ríkisstjórninni og það var sú ríkisstjórn sem hafnaði þeirri reglugerð. Með öðrum orðum ef ríkisstjórnin hefði þá ekki saman tekið þá ákvörðun hefðu engar slíkar veiðar orðið. (Gripið fram f.) Ég var víst kominn í ríkisstjórn þá. Ég var víst kominn í ríkisstjórnina, hv. þm., og var viðstaddur þessar umræður. Þetta var á 2. fundi mínum þar sem þetta var og ég sá viðureign hv. þm. Jóns Baldvins Hannibalssonar og Davíðs Oddssonar við þáv. sjútvrh. og hafði gaman af og gleymi því aldrei.

En með öðrum orðum er það vegna atgervis íslenskra útgerðarmanna en líka vegna frumkvæðis íslenskra stjórn-málamanna og þess vegna eru aukin rök fyrir því að íslenska ríkið noti þessa aðferð við að deila út kvótanum.

[16:24]

#### **Ásgeir Logi Ásgeirsson:**

Hæstvt. forseti. Rétt rúmur mánuður mánuður er liðinn frá kosningum og verð ég að segja að ekki bauð mér í grun er ég tók þátt í þeim slag í 4. sæti lista Sjálfstfl. í Norðurl. e. að ég mundi standa hér og tala á sumarþingi. Vil ég byrja á því að þakka kjósendum í Norðurl. e. þann stuðning er okkur var veittur.

Ástæða þess að ég gaf mig að pólitísku starfi fyrir Sjálfstfl. og þá um leið ástæða þess að ég stend hér í dag er að ég vil og ætla að tala máli hinna smærri byggða og sjávarútvegsplássna í landinu. Það er m.a. þess vegna að ég tek núna til máls en tilefnið er samningur sá er hér liggur fyrir varðandi lausn Smugudeilunnar.

Ég vil byrja á því að fagna því að þetta samkomulag milli þjóðanna liggur fyrir. Sennilega eru ekki margir sem hafa fengið að kynnast þessari deilu í eins miklu návígi og sá er hér talar en þegar deilan reis hvað hæst starfaði ég við fiskvinnslu í Norður-Noregi. Fékk ég að heyra það óspart að vera bólvaður sjóræningi fyrir það eitt að vera Íslendingur. Það er ekki gott þegar svo djúpstæðar deilur koma upp meðal grannþjóða og skaðar ekki eingöngu samstarf á sviði sjávarútvegs þjóðanna heldur smitar slíkt ástand út frá sér til mun fleiri þátta. Því er ánægjulegt að sjá að þetta mál er að fá farsælan endi.

Þó er eitt atriði sem ég er ósáttur við og vil koma inn á varðandi samninginn. Það lýtur að því hvornig að uppfyllingu okkar hluta samkomulagsins er staðið hér heima. Það eru að langmestu leyti vinnsluskip sem fá kvóta í Barentshafi með samningnum og það er að mínu viti mjög eðlilegt að þessi kvóti verði allur veiddur af vinnsluskipum, ekki síst vegna fjarlægðar fiskislóðarinnar og gæða aflans.

Það sem er hins vegar miður við þennan samning er að til að uppfylla okkar hluta hans tókum við aflahlutdeildir af

þeim stofnum sem bátaflotinn hefur nýtt sér á heimaslóð og komið hefur til vinnslu í landi. Þau 500 tonn af löngu, keilu og blálöngu, sem verða mótfamlag okkar handa norskum línuveiðurum til fullnustu samningsins eru því tekin af þeim útgerðarflokki, bátaflotanum, sem ber ekkert úr bytun í samningi þessum. Nú eru áður nefndar tegundir ekki í kvóta og er nú þegar skipt að verulegu leyti með Færeyingum en engin spurning er um það í mínum huga að það að opna fyrir veiðar norskra línuveiðara mun skerða möguleika íslenska bátaflotans á afkomubata. Vona ég að á þessu máli verði tekið og það leiðrétt og ég vil beina því til sjútvrh. að svo verði gert.

[16:28]

### Árni Steinar Jóhannsson:

Hæstv. forseti. Í sambandi við svokallaðan Smugusamning sakna ég eins í umræðunni. Mér finnst að þingmenn tali allt of lítið um þá heimspólítík varðandi fiskveiðar sem við höfum verið þátttakendur í að móta og ræða um. Við höfum mótað þá stefnu að miða að strandveiðum þannig að aflinn sé tekinn eins nálægt landi og hægt er með sem minnstum tilkostnaði.

Ég geri mér grein fyrir því að við höfum haft samráð og samvinnu við nágranna okkar eins og Grænlandinga og Færeyinga en það gildir öðru máli vegna þess að þar er um að ræða sameiginlega stofna. Þess vegna spyr ég hæstv. utanrrh. hvort það hafi e.t.v. verið haft að leiðarljósi að gera samninga á þá lund að Norðmenn og Rússar dragi sig þá t.d. út úr veiðum að einhverju leyti á Reykjanes hrygg sem er nær landi okkar og heppilegra fyrir allra hluta sakir að séu nýttir frá Íslandi og kannski að gefa eftir í staðinn Smuguveiðar. Ég tel að það sé allt of lítil umræða um málin út frá þessum sjónarhóli. Eins og svo oft áður gagnrýni ég marga hv. þm. fyrir að hella sér út í umræður um, við skulum bara segja viðskiptahlíð málanna, fara út í tonn og kvóta, kostnað og þess háttar án þess að hafa þessa heildarsýn að leiðarljósi. Hvar eiga slíkir samningar að enda? Má t.d. búast við því að slíkir samningar verði fordæmi fyrir einhvers konar hliðstæða samninga varðandi samskipti okkar í fiskveiðum við t.d. Íra út af kolmunna o.s.frv.?

Ég er á móti því út frá náttúruverndarsjónarmiðum og nýtingu á auðlindum hafsins að menn fari út í viðskipti af þessu tagi í grundvallaratriðum. En ég geri mér þó grein fyrir því til þess að vera sanngjarn að lausn Smugudeilunnar var alger nauðsyn, og nauðsyn út frá því að ég tel að við höfum orðið fyrir miklu viðskiptalegu tapi vegna stöðu okkar í þessum málum út frá rússneskum/íslenskum sjónarhóli séð. Það er alveg ljóst að Norðmenn hafa kannski ekki verið mjög áfram um það að leysa deiluna vegna þess að með því að hafa deiluna óleysta þjuggu þeir næstum því eða sátu næstum því að því að hafa viðskipti við Rússa á Barentshafssvæðinu og höfðu af því mjög miklar tekjur, svo tugum milljarða skipti. Maður hefur því tilfinningu fyrir því að Norðmönnum hafi ekki leiðst drátturinn á málinu út frá viðskiptalegum sjónarmiðum.

En ég vil enn og aftur spyrja hæstv. sjútvrh. og hæstv. utanrrh.: Voru svona sjónarmið höfð að leiðarljósi? Var samningamönnum okkar gefinn sá tónn að semja þannig að við gætum nýtt auðlindirnar sem nær okkur eru út frá þeirri hugsun að við eigum að vera með strandveiðar að svo miklu leyti sem hægt er á heimsgrundvelli og að semja þá við viðkomandi aðila um að draga sig t.d. frá á Reykjanes hrygg?

Ég mun í haust leggja fram tillögu um aukin viðskipti við

Múrmansk-svæðið. Ég tel að þar séu mjög miklir möguleikar. Eins og menn vita hafa verið höfð töluverð viðskipti við Rússa, viðskipti við Múrmansk t.d. á sviði skipaviðgerða, og e.t.v. opnast möguleikar með þessum samningi varðandi fiskveiðar og fiskvinnslu. Ég tel mjög mikilvægt að opinberir aðilar komi að þessu máli vegna þess að venjulegar viðskiptaleiðir hafa verið mjög erfiðar. Það vita þeir sem hafa þjónustað Rússa t.d. varðandi skipaviðgerðir og líka varðandi fiskkaup og fiskvinnslu og þess vegna er mjög mikilvægt að Alþingi Íslendinga og ríkisstjórn og samningamenn okkar komi að málinu til þess að liðka fyrir og ég áréttu að ég geri mér grein fyrir að samningurinn opnar á þessa möguleika. Hann leysir vissan hnút sem við vorum komnir í. En enn og aftur: Ég vil fá svör við því frá hæstv. utanrrh. hvort þessi heimspólítík fiskveiðanna hafi verið höfð að leiðarljósi við samningsgerð af þessu tagi.

[16:33]

### Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):

Herra forseti. Það hefur verið reynt að blanda þessum málum sem minnst saman, þ.e. málefnum um norsk-íslenska síldarstofninn, karfann á Reykjanes hrygg og veiðar í Barentshafi. Þetta eru afar flókin mál öll og það hefði reynt algjörlega ógerningur að mínu mati að leysa þessi mál ef við hefðum blandað þeim öllum í einn pott. Það gerir það hins vegar ekki að verkum að ekki sé hægt að vinna úr því á síðari stigum og auðvitað er vel hægt á síðari stigum að skipta á aflaheimildum í Barentshafi og Reykjanes hrygg, í síld eða öðru slíku. Það er ekkert sem útilokar það. Við höfum hins vegar talið mjög mikilvægt að fá heimildir til veiða í Barentshafi m.a. til þess að ná þar samstarfsmöguleikum við Rússa eins og hv. þm. benti réttilega á. Þar eru mjög miklir möguleikar sem við munum leggja mikla áherslu á að nýta okkur. Við munum á næstunni leggja á það áherslu að undirrita og fullgera sjávarútvegssamning milli Rússlands og Íslands sem er búinn að vera nánast tilbúinn allengi og opna nýja möguleika í samskiptum við Rússland.

Það er alveg ljóst að þessi deila hefur staðið í vegi fyrir þeim samskiptum og er e.t.v. stærsta atriðið í þessu samkomulagi til lengri tíma lítið. Þó að hér hefði vissulega verið gott að fá meiri veiðiheimildir þá tel ég að helsta verðmæti þessa samnings felist í samstarfsmöguleikum þjóðanna inn í lengri framtíð. Þar opnast m.a. möguleikar á því sem hv. þm. benti á, að menn deili hlutunum öðruvísi á milli sín, m.a. með tilliti til þeirra sjónarmiða sem hann setti hér fram.

[16:35]

### Árni Steinar Jóhannsson (andsvar):

Hæstv. forseti. Ég fagna því að hæstv. utanrrh. tekur undir þau sjónarmið að það væri gott að fara þessa leið. En við Íslendingar erum í þeirri stöðu að þetta er okkar stærsta atvinnumál. Við höfum viljað gefa okkur út fyrir að vera til fyrirmyndar í stjórn fiskveiða og ég held að undir öllum kríngumstæðum ættum við að leggja megináherslu á það í öllum svona samningaviðræðum, hvort sem tekst að koma málinu í höfn eða ekki, að við förum þessa heimsleið um náttúruvernd, þ.e. verndun fiskstofna út frá heimspólítískum hagsmunum. Ég fagna því að vísu og geri mér reyndar grein fyrir því að möguleikar eru í samningnum til þess að skipta yfir o.s.frv. og ég vonast til þess að það verði þá gert og þeir möguleikar nýttir. En ég hef grun um það og þykist finna það, líka á málflutningi þingmanna hér í þinginu, að varðandi þessa leið, að setja fram skýra og klára stefnu sem

miðar að því að samningarnir leiði til þess að hagkvæmni verði meiri, að verndun fiskstofna verði í auknum mæli höfð að leiðarljósi og að meira verði hugsað um að taka aflann frá ströndinni á sem hagkvæmasta hátt fyrir heiminn allan, hafi menn gleymt sér dálítið í praktískum kvótamálum og praktískum peningamálum í umræðunni. Ég ætlast til þess og vona að við getum opnað augu okkar æðstu ráðamanna fyrir því að sendinefndir af því tagi sem semja t.d. um Smuguveiðar haldi þessum málum mjög á lofti hvort sem við náum síðan árangri eða ekki. En ég tel að það hafi e.t.v. ekki verið gert í nógu ríkum mæli.

[16:37]

#### Útanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):

Herra forseti. Ég vil benda á þá staðreind að magnið sem okkur er heimilt að taka í rússneskri og norski lögsögu er ekki á alþjóðlegu hafsvæði heldur innan lögsögu þessara ríkja. Það er mikils virði vegna þess að ganga má út frá því að hægt sé að ná þessum afla með minni tilkostnaði og á öruggari hátt þannig að að því leytinu til var það sjónarmið látið gilda og á móti ákveðið að hætta veiðum á þessu alþjóðlega hafsvæði vegna þess að menn töldu eftirsóknarvert að veiða viðkomandi magn í lögsögu ríkjanna. Að því leytinu til var það því haft að leiðarljósi í þessum samningum.

[16:39]

#### Arni Steinar Jóhannsson (andsvar):

Herra forseti. Ég geri mér grein fyrir því að með samningnum fáum við að veiða á hagkvæmari hátt í lögsögu Noregs. En það breytir ekki þeirri grunnhugsun að í grundvallaratriðum er vont að gera samninga sem gefa mönnum tilefni til þess að koma til að mynda inn í okkar lögsögu. Við vitum alveg hvernig veiðar fara fram. Það er freisting fyrir útgerðir að ná í þó það sé ekki nema nokkur þúsund tonn inn í lögsögu annarra og það leiðir til annarra vandræða. Við vitum það. Þess vegna á að hafa að leiðarljósi, og ég áréttu það eina ferðina enn, að reyna að beina öllum veiðum heimsins í strandveiðar, eins nálægt strönd og hægt er. Það er grundvallaratriði. Þess vegna eiga samningar af þessu tagi helst ekki að vera gerðir þannig að menn fái veiðiheimildir þó litlar séu inni í lögsögu t.d. Íslendinga. Ég tel það grundvallaratriði og er á móti því. Best væri ef það væri hægt að komast hjá því. Það á að miða alla samningagerð við það að menn veiði frá heimaslóð, frá sinni strönd og þar með í sjálfru sér líka að draga úr tilkostnaði við veiðarnar á heimsvísu. Það þjónar ekki hagsmunum okkar að flengjast út um öll höf eftir tiltölulega fáum tonnum. Það þjónar engum tilgangi og þess vegna eiga samningar að leiða til þess að draga hlutina heim og veiða frá ströndinni.

[16:40]

#### Útbýting þingskjala:

Endurskoðun á stjórnkerfi fiskveiða, 10. mál, fsp. SvH, þskj. 10.

Starfræksla miðlægs gagnagrunns á heilbrigðissviði, 11. mál, fsp. ÞBack og ÖJ, þskj. 11.

[16:41]

#### Guðjón A. Kristjánsson:

Hæstv. forseti. Það er búið að ræða talsvert það mál sem hér er á dagskránni. Þó eru atriði sem ekki hefur verið komið inn á sem mig langar að spyrja um og vona að annaðhvort utanrrh. eða starfandi sjútvrh. eftir atvikum geti upplýst hvað hefur verið rætt í því sambandi og hvaða hættur menn telja að felist í því orðalagi sem ég ætla nú að vitna til.

Í fyrsta lagi segir í almenna kafla samningsins, í aðdraganda hans, um hina líffræðilegu auðlind í Barentshafinu, með leyfi forseta, að aðilar:

„skuldbinda sig til að efla og stunda hafrannsóknir og grundvallar stjórnun sína á veiðum úr viðkomandi stofnum á bestu vísindaráðgjöf,

viðurkenna að umtalsverður hluti lifandi auðlinda í norðanverðu Noregshafi og í Barentshafi myndar eitt kerfi líffræðilegra stofna sem lýtur stjórn, ...“

Síðan segir í 1. gr.: „... sem byggjast á því að varúðarleið sé farin ...“

Ef við förum yfir þetta í samhengi þá velti ég eftirfarandi fyrir mér og spurningin lýtur að því: Ef Norðmenn teldu að þeir þyrftu að byggja hratt upp þorskstofninn í Barentshafi, er þá hægt með því að vitna til þessara orða sem hér standa að setja takmarkandi veiðar á rækju sem núna eru okkur frjálsar í Smugunni? Telja menn að þetta orðalag gefi Norðmönnum tilefni til að vitna til þess að Noregshaf og Barentshaf myndi eitt kerfi líffræðilegra stofna sem tengjast innbyrðis og á grundvelli þess verði t.d. hægt að minnka rækjuveiðar okkar eða jafnvel stöðva þær? Þetta er fyrsta spurning mín.

Síðan langar mig að fara yfir í rússneska hluta samningsins, þ.e. bókun ríkisstjórnar Íslands og ríkisstjórnar Rússneska sambandsríkisins.

Þar er í 7. gr. talað um eftirlit sem Rússar mega beita á okkar skip. Þegar maður er búinn að lesa þennan texta þá sýnist mér að hann veiti rússneskum stjórnvöldum og eftirlitsmönnum algjört sjálfðæmi í því að fara um borð í okkar skip og beita sínum reglum og allt slíkt. Þá er mín spurning einfaldlega: Eru þessar reglur þekktar? Eru menn með það á hreinu hvernig rússnesku eftirlitsreglurnar eru, hvernig þær virka og hvernig þær snúa að íslenskum útgerðum? Og er búið að gera íslenskum útgerðum ljóst hvernig þessar reglur eru?

Ég taldi mig hafa fylgst nokkuð vel með þessu samningaferli, a.m.k. eins og ég gat, en mér er alls ekki ljóst hvaða reglur þetta eru, hvernig þær eru útfærðar og hverju við eigum von á í því sambandi. Þess vegna er spurning mín: Eru menn með það á hreinu hvernig þessar reglur eru útfærðar, hvernig þeim verður beitt, hvað þær munu kosta o.s.frv.?

Ég held að ég hafi mál mitt um þennan samning ekki mikið lengra. Fyrr í dag fóru fram umræður um hvað samningurinn kynni að kosta okkur. Auðvitað er ekki hægt að meta það beint til fjár. Þó má gera það að nokkru leyti gagnvart Norðmönnum. Við vitum að við þurfum að kaupa rúmar 1.600 lestir af Rússum á því kvótaverði sem þeir setja á sínar heimildir eða aðgang að þeirra lögsögu að þessum hluta aflans. En það sem við látum Norðmönnum í té má að nokkru leyti verðleggja, þ.e. hvað við greiðum. Þar segir að þeir megi veiða 500 lestir af keilu, löngu og blálöngu. Auk þess mega þeir vera með 5% á móti þeim afla af lúðu, hvítulúðafla, þar að auki 10% af grálúðafla á móti þeim afla og þar til viðbótar 10% í djúpkarfa. Þeir mega því vera með 25% meðafla ofan á þessar 500 lestir. Það er auðvitað hægt að áætla verðmæti þessa og síðan áætla verðmæti loðnukvótans. Það er þó kannski stundum sýnd veiði en ekki gefin, sérstaklega þegar tekið er tillit til þess að þær veiðar fara ekki fram sunnar en á 64°30'N og er þá kannski um hreinar bræðsluveiðar að ræða ef Norðmenn veiða þá þennan afla.

Þessu vildi ég bæta við umræðuna og óska sérstaklega svara við þessum tveimur atriðum um almenna kaflann og síðan um rússneska hlutann.

[16:47]

#### Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):

Herra forseti. Að því er varðar fyrstu spurninguna, þá er hér fyrst og fremst verið að viðurkenna þá staðreynd að umtalsverður hluti lifandi auðlinda í norðanverðu Noregs- og Barentshafi myndar eitt kerfi líffræðilegra stofna sem lýtur stjórni. Þetta á ekki síst við um þorsstofninn og loðnu- stofninn á þessu svæði. Í þessum samningi er hins vegar á engan hátt fjallað um rækjuna. Aftur á móti var þessi setning nokkuð umdeild á sínum tíma, fyrst og fremst orðalagið „lýtur stjórni“. Því verður hins vegar ekki á móti mælt að Norðmenn og Rússar hafa leitast við að stjórna veiðum úr þessum stofnum um langa hríð. Menn geta svo deilt um hvernig þar hefur tekist til.

Að því er varðar eftirlit Rússanna þá get ég ekki lýst því nákvæmlega. Það er sjálfsagt að fara betur yfir það og á áreiðanlega eftir að fara betur yfir það. Fyrir liggur að þarna veiða aðrar þjóðir, þjóðir Evrópusambandsins svo að dæmi sé tekið. Norsk skip veiða á þessu svæði og íslensku skip munu að sjálfsögðu búa við sama eftirlitskerfi og þessar þjóðir eins og rússnesku skip þurfa að lúta íslensku eftirlitskerfi í okkar lögsögu. Ég á ekki von á því að af þessu muni hljóta vandamál en auðvitað verður reynslan að skera úr um það. Ég get ekki fullyrt um það fyrir fram en ljóst er að þetta eru sambærilegar reglur og aðrar þjóðir hafa búið við án þess að þar hafi komið til sérstakra árekstra eftir því sem ég best veit.

[16:49]

#### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Ég mun ekki lengja þessa umræðu mikið en vegna orðaskipta sem hér hafa orðið um framkvæmd mála af okkar hálfu, þá fyrst og fremst þann hluta sem er á verkswiði sjútvhr. þá verð ég að segja að því meir sem ég hugleiði samhengi þessara mála og reglugerða sem hæstv. ráðherra gaf út 10. maí sl. þeim mun meira undrandi verð ég. Ég leyfi mér að halda því fram, og verð að gera það vegna þess að ég hef verið að lesa saman þessa texta, að þessi reglugerð sé í raun og veru ónýtur gerningur og fái ekki staðist. Ég held að hún sé neðan við það sem er hægt að taka gilt frá hv. stjórnvöldum.

Það vill svo til að þessi reglugerð vísar í samning sem er ekki til. Þá á ég ekki bara við að átt hafi eftir að undirrita sjálfan aðalsamninginn, þó svo hann kunni að hafa legið fyrir í drögum með bókstöfum embættismanna þá er það ekki formlegur gerningur þar með. Það sem verra er er að í 2. mgr. 3. gr. reglugerðarinnar frá 10. maí, þeirri sem lá þessi lifandið ósköp á að gefa út tveimur dögum eftir kosningar, segir:

„Til endanlegrar úthlutunar aflahlutdeildar samkvæmt reglugerð þessari kemur ekki fyrir en samningur íslenskra stjórnvalda við stjórnvöld í Noregi og Rússlandi frá 13. apríl 1999 hefur verið staðfestur í öllum ríkjunum.“

Slíkur samningur er ekki til. Það var enginn samningur gerður 13. apríl 1999. Utanríkisráðherrar landanna sendu frá sér yfirlýsingu um það að þeir væru efnislega sammála drögum að rammasamningi sem þá hafði verið útbúinn. Það er best að lesa þá hér upp úr texta greinargerðar með samningnum sjálfum en þar segir á bls. 2:

„Haustið 1998 komst verulegur skriður á málið og voru þá haldnir þrír samráðsfundir aðila. Í kjölfarið fylgdu samninga- fundir og náðist samkomulag um almenn atriði rammasam- nings 5. mars 1999 er utanríkisráðherrar Íslands og Noregs og varautanríkisráðherra Rússlands undirrituðu í Bodø yf- irlýsingu þess efnis að þeir væru samþykkir drögum að rammasamningi ...“

Utanríkisráðherrarnir lýstu sig með yfirlýsingu samþykka drögum að rammasamningi, sem embættismenn höfðu útbúið og hafði enga þjóðréttarlega stöðu og gerningur utanríkis- ráðherranna er kallaður yfirlýsing. Í reglugerð sjútvrn. frá 10. maí, fimm dögum áður en utanríkisráðherrarnir undirrita samninginn sjálfan í Rússlandi, er talað um samning. Menn geta kallað þetta hártogun en það er það ekki. Þetta eru ekki vinnubrögð sem eru sámandi hinu háttvirta sjútvrn. Ég tel að þeim væri það sámost að kalla þetta plagg til baka og þar með er staðan auðvitað opnari en ella til að gera það sem mönnum sýnist í þessum efnum. Ég tel að lögformlega sé það enginn vandi. Það getur ekki verið svo að útgáfa reglugerð- ar, sem þar á ofan stenst ekki, hefur ekkert gildi og kemur ekki til framkvæmda fyrir en þeim fyrirvara er fullnægt að stjórnvöld í Noregi, Rússlandi og Íslandi hafi staðfest samn- inginn, bindi hendur stjórnvalda þannig að ástæða sé til að hafa af því áhyggjur. Ég held að það geti varla verið nokkur möguleiki á því að það bakaði ríkinu skaðabótaskyldu þó það tæki þetta mál upp, gæfi út nýja reglugerð og legði þar aðra málsmæðferð til grundvallar. Ég mæli eindregið með því að það verði gert.

Vegna þess, herra forseti, sem ég tel að hafi afhjúpast í þessari umræðu, að embættisfærslan er með þessum endem- um tel ég enn nauðsynlegra en ella að þingnefndirnar fari rækilega ofan í þetta mál, kalli fyrir sig ráðuneytið, fari yfir það og móti leiðsögn um hvernig eðlilegast sé að standa að málum. Eða er það ekki þingið sem á að ráða þessu? Er einhver með hugmyndir um eitthvað annað en að við getum ef okkur sýnist svo hér á Alþingi, löggjafarsamkomunni, mælt fyrir hvernig þetta skuli gert, t.d. með hvaða hætti úthafsveiðilögin skuli framkvæmd í þessu tilviki. Því það er auðvitað í höndum löggjafans eftir því sem löggjafanum sýnist að setja leikreglurnar í þessum efnum. Ég frábíð mér allt tal um annað, að það eigi að vera duttlungar einhverra embættismanna, tilviljanakennd ráðherraskipti eða eitthvað annað því um líkt sem í aðalatriðum móti leikreglurnar í þessum efnum. Verði það niðurstaðan mun ég leggja til breytingar á þessum ákvæðum úthafsveiðilaganna, þá eru þau ónýt og þá sitjum við einfaldlega uppi með stjórnvöld sem eru ekki þeim vanda vaxin að móta reglur og skapa festu um framkvæmd mála af þessu tagi. Þegar heimildarákvæði eru sett inn jafnvel án þess að þau séu skilyrt eða þeim fylgi leiðsögn, þá eru þau ekki hugsuð til þess að stjórnvöld geti mótað lagaframkvæmdina þannig að hún ráðist af hreinum geðþótta. Fremur er það svo að mótaðar séu hefðir sem síðan festast í sessi og verða leikreglurnar sem byggt er á.

Hv. þm. Guðjón A. Kristjánsson fór ágætlega yfir það áðan hvílikur hringlandi hefur verið í framkvæmdinni að þessu leyti. Það eru fjórar mismunandi útgáfur í gangi hvað varðar deilistofna eða hreina úthafsstofna þegar að fram- kvæmdinni kemur. Ein regla á flæmska hattinum, önnur á Reykjaneshrygg, sú þriðja varðandi norsk/íslensku síldina og hér er lögð til sú fjórða. Þetta er auðvitað fyrir neðan allar hellur og það þarf ekki að fara um það fleiri orðum. Ég sé ekki annað, herra forseti, en öll efni séu til þess að Alþingi

grípi í taumana ef stjórnvöld fallast ekki á að endurskoða þessa framkvæmd og hafa í samræmi við þá hefð sem þegar hefur mótast eða svo ásættanlegt geti talist.

Ég tel svo, herra forseti, að full ástæða sé til að rannsaka þessa embættisfærslu. Hvers vegna var rokið til og gefin út reglugerð sem þar á ofan stenst ekki, vísar í samning sem er ekki til, strax 10. maí, fimm dögum áður en skrifað er undir sjálfan samninginn? Hvers vegna rauk fráfarandi sjútrh. til og gaf út reglugerð og batt hendir þess sem við átti að taka? Hvaða fiskar lágu þar undir steini? Var það til þess að búið væri að króa menn af fyrir fram og afgreiða það að hvorki yrði um endurgjald né frumherjareglu að ræða þegar til framkvæmdarinnar kæmi? Í raun er afar erfitt að sjá að fráfarandi sjútrh. eða þeim sem á bak við hann voru hafi gengið nokkuð annað til með því að drífa út þessa reglugerð, en að ganga frá því fyrir fram, um leið og búið væri að kjósa, að svona skyldi þetta vera hvað sem mönnum sýndist síðar meir.

Að sjálfsögðu má breyta þessari reglugerð og það tel ég, herra forseti, að eigi að gera. Mér finnst óhjákvæmilegt að það verði hluti af meðferð málsins eins og allt er í pottinn búið.

ATKVÆÐAGREIÐSLA. [16:59]  
Till. vísað til síðari umr. með 35 shlj. atkv.  
Till. vísað til utanrnmn. án atkvgr.

### *Stjórnarskipunarlög, frh. 1. umr.*

Stjfrv., 1. mál. — Þskj. 1.

ATKVÆÐAGREIÐSLA. [17:00]  
Frv. vísað til 2. umr. með 37 shlj. atkv.

### **Forseti (Halldór Blöndal):**

Samkvæmt fyrri mgr. 42. gr. þingskapa skal vísa lagafrv., sem felur í sér tillögu um breytingu á stjórnarskránni, til sérnefndar. Því þarf nú að kjósa sérnefnd.

Fram komu tveir listar sem á voru jafnmörg nöfn samtals og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kjörin væru án atkvgr.:

Sigríður A. Þórðardóttir (A),  
Guðmundur Árni Stefánsson (B),  
Vilhjálmur Egilsson (A),  
Valgerður Sverrisdóttir (A),  
Jóhann Ársælsson (B),  
Guðmundur Hallvarðsson (A),  
Ögmundur Jónasson (B),  
Drífa Hjartardóttir (A),  
Jón Kristjánsson (A).

Frv. vísað til sérn. án atkvgr.

Fundi slitið kl. 17:01.

## **3. FUNDUR**

fimmtudaginn 10. júní,  
að loknum 2. fundi.

### **Dagskrá:**

Aðgerðir vegna stríðsátakanna í Kosovo, þáttill., 4. mál, þskj. 4. — Fyrri umr. *Ef leyft verður.*

### *Afbrigði um dagskrármál.*

ATKVÆÐAGREIÐSLA. [17:02]  
Of skammt var liðið frá útbýtingu eina dagskrármálsins.  
— Afbrigði samp. með 34 shlj. atkv.

### *Aðgerðir vegna stríðsátakanna í Kosovo, fyrri umr.*

Þáttill. SJS o.fl., 4. mál. — Þskj. 4. [17:03]

### **Flm. (Steingrímur J. Sigfússon):**

Herra forseti. Ég vil fyrst þakka fyrir að fá tækifæri til að mæla fyrir þessu máli hér að hæstv. utanrrh. viðstöddum en það er ástæða þess að umfjöllun um það er flýtt.

Ég mæli fyrir till. til þál. um aðgerðir vegna stríðsátakanna í Kosovo. Þetta er 4. mál þingsins á þskj. 4. Flutningsmenn ásamt mér eru hv. þm. Árni Steinar Jóhannsson, Jón Bjarnason, Kolbrún Halldórsdóttir, Puriður Backman og Ögmundur Jónasson. Tillögugreinin er svohljóðandi:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að beita sér fyrir því á alþjóðavettvangi að komið verði á vopnahlé í Júgóslavíu. Það verði notað til að hefja viðræður um fyrirkomulag öryggismála og friðargæslu á vegum Sameinuðu þjóðanna og Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu eða koma á annars konar alþjóðlegri öryggisgæslu sem samkomulag getur náðst um til að gera flóttafólki kleift að snúa til síns heima. Jafnframt samþykkir Alþingi að fela utanríkisráðherra að skipa nefnd með fulltrúum allra þingflokka sem fari í samráði við stjórnvöld með eftirfarandi hlutverk:

- a. að leggja mat á eðli NATO í samhengi við nýja hermálastefnu bandalagsins,
- b. að gera úttekt á lögmæti hernaðaraðgerða NATO í Júgóslavíu,
- c. að gera úttekt á umhverfisáhrifum af hernaðinum,
- d. að marka stefnu varðandi þátttöku Íslands í uppbyggingarstarfi á Balkanskaga.“

Það má segja, herra forseti, að þær ánægjulegu fréttir hafi borist að nú hilli undir að 1. málsf. fyrri mgr. þessarar tillögu sé að ganga eftir, að vopnahlé sé að komast á eða stríðsátökunum sé að linna. Það er að sjálfsögðu öllum mönnum fagnaðarefni en eftir stendur allt hitt sem snýr að þessum atburðum og tillagan er því að öllu öðru leyti í fullu gildi hvað varðar bæði fyrirkomulag öryggisgæslu á svæðinu sem við tekur og það annað sem lagt er til í tillgr. í staflíðum a–d.

Herra forseti. Í apríl héldu hæstv. forsrh. og utanrrh. til Washington, og eru þeir menn enn í sömu embættum, og sátu þar fyrir hönd ríkisstjórnar Íslands fund NATO, sérstakan

afmælishátíðarfund sem bandalagið hélt með pomp og prakt þrátt fyrir þá atburði sem voru að gerast í heiminum, m.a. fyrir þeirra tilverknad á sömu dögum, og er nú vonandi að engum hafi orðið flökurt af veisluhöldunum.

Með nýrri hermálastefnu hefur NATO í raun og veru afhjúpað eðli sitt á mjög skýran hátt, einnig með aðgerðum sínum á Balkanskaga. Ég hygg að þær verði hjáróma ræðurnar á næstu mánuðum og missirum sem reyna að telja okkur trú um að NATO hafi breyst, að NATO sé orðið að einhverjum vinsamlegum ferðaklúbbi, friðarbandalagi, öryggisgæslusveit sem taki að sér að leiða börn yfir götu og vernda umhverfi heimsins o.s.frv. eins og stundum er reynt að segja okkur. Staðreyndin er auðvitað sú að með árásum á Júgóslavíu og með hinni nýju hermálastefnu í Washington afhjúpar NATO bæði í orði og verki eðli sitt sem árásarbandalag sem lætur sér ekki lengur nægja að afmarka starfssvið sitt við landamæri bandalagsríkjanna.

Það á víst að heita svo, herra forseti, að þessi nýja hermálastefna sé í samræmi við eða eigi að vera í samræmi við og í anda sáttmála Sameinuðu þjóðanna og í samræmi við alþjóðalög. En þegar betur er að gáð fær það ekki staðist. Það er t.d. mjög útbreidd skoðun meðal þjóðrættarfræðinga og virtra lögræðinga að árásirnar á Júgóslavíu séu margfalt brot á þjóðarrétti og alþjóðalögum, enda hefur þeim sem fyrir árásum standa, ráðamönnum NATO-ríkjanna, þegar verið stefnt fyrir alþjóðlegan dómstól.

Hermálastefna NATO brýtur augljóslega í bága við Helsinki-sáttmálann frá 1975 en í I. kafla þess sáttmála, 2. gr., heita samningsaðilar því að beita aldrei hver annan valdi né hótunum um slíkt til að leysa ágreiningsmál sín í milli. Bæði Ísland og Júgóslavía eru aðilar að þessum samningi. Sáttmálinn var undirritaður af Geir Hallgrímssyni, þáv. forsrh., fyrir Íslands hönd og Josip Broz Tito fyrir hönd Júgóslavíu.

Það má segja að stríðsrekstur NATO í Júgóslavíu sé í raun og veru fyrsta birtingarmynd og fyrirframbirtingarmynd á hinni nýju hermálastefnu. Hér er fyrst og fremst um að ræða pólitískar aðgerðir sem miðast að því að gæta hagsmuna árásaraðilans og orðspors hans. Efast verður stórlega um að hernaður NATO gegn Júgóslavíu vegna ofríðarins í Kosovo leiði til framtíðarlausnar á sambúðarvanda þjóðarbrotanna sem í hlut eiga. Þvert á móti er ástæða til að hafa miklar áhyggjur af framhaldinu og það er líka ástæða til að óttast fordæmisgildi þessara hernaðaraðgerða þar sem bandalag 19 ríkja tekur sér vald til að beita hervaldi utan aðildarlandanna undir því yfirskini að ofríður í nágrenni þeirra geti ógnað stöðugleika innan bandalagsins og það hefur þegar látið á sér kræla að herveldi í öðrum heimshlutum vitna til fordæmisins sem NATO hafi með árásum á Júgóslavíu gefið og nægir þar til að mynda að benda á orðaskipti Indverja og Pakistana á umliðnum vikum.

Herra forseti, það er óþarfi að eyða löngum tíma í að rekja aðdraganda þessara átaka. Hann er mönnum kunnugur eftir að Júgóslavía tók að liðast sundur á sínum tíma og þjóðarbrot stóðu frammi fyrir því að verða ýmist á víxl meirihluta- og minnihlutaþópar í sjálfstæðum ríkjum. Tóku atburðir að gerast sem síðan hafa smátt og smátt breyst í meiri háttar harmléik.

Loftrásir NATO á Júgóslavíu hófust 24. mars sl. og ef við megum treysta því að þeim sé að ljúka nákvæmlega á þessum dögum núna 9. eða 10. júní, þá hafa þær staðið samtals í tvo og hálfan mánuð linnulaust. Í raun er það þannig að

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

sjálfsgöðu að enginn hrósar neinum sigri í þeim hildarleik frekar en venjulega í stríði, allir tapa. Hæstv. forsrh. var svo seinheppinn að mínu mati a.m.k. að taka þannig til orða í stefnuræðu sinni að nú liti út fyrir að NATO væri að ná fram markmiðum sínum í Júgóslavíu. Það skyldi ekki fara svo því miður að það verði ekki síður Slobodan Milosevic sem hafi náð fram markmiðum sínum í Kosovo með því að hrekja stóran hluta Kosovo-Albana út úr héraðinu með því að undirbúa hugsanlega skiptingu héraðsins og með því að snúa almenningi í Júgóslavíu til stuðnings við sig og harðstjórn sína og til enn meiri andúðar á Vesturlöndum en áður var og var hún þó nóg fyrir, a.m.k. meðal þess hluta serbnesku þjóðarinnar sem þjóðernissinnaðastur er.

Í öllu falli er alveg ljóst að þau markmið NATO að setja þessa deilu niður og koma þarna á friði á fáeinum dögum og tryggja það að Kosovo-Albanar gætu búið öruggir á heimilum sínum mistókust með öllu. Þvert á móti hafa Serbar í tvo og hálfan mánuð haft til þess að því er virðist ótrúlegt næði, þrátt fyrir loftárásirnar, að fara í þær stórfelldu þjóðernishreinsanir sem menn höfðu áður áhyggjur af að kynnu að standa fyrir dyrum en voru þó ekki orðnar staðreynd í neinum mæli í samanburði við það sem síðan hefur gerst á þeim tíma sem loftárásirnar stóðu. Þessar aðgerðir hafa því auðvitað mistekist á allan hátt. Þær hafa haft hörmulegan fórnarkostnað í för með sér, þær hafa kostað þúsundir mannlífa, þær hafa valdið gríðarlegri mengun á svæðinu og þær hafa valdið óbætanlegu tjóni á mannvirkjum og auðvitað mannlífum og fært tiltölulega þróað landsvæði eða ríki nánast aftur á steinaldarstig.

Áætlanir NATO gera ráð fyrir því að um 3.000 manns hafi fallið, þar af um 1.800 hermenn og 1.200 óbreyttir borgarar. Þetta eru tölur sem lágu fyrir áður en síðustu dagar loftárásanna hófust og nýlegar fréttir herma að orðið hafi stórfellt mannfali í her Júgóslavíu rétt við landamæri Kosovo og Albaníu þegar B-52 sprengjuflugvél varpaði miklu magni klasaprengja yfir hermenn á opnu svæði og er talið að mannfallið hafi jafnvel skipt fleiri hundruðum. Hvaða tilgangur var fyrir þeirri árás sem slíkri þegar hillti undir lok deilunnar, að menn töldu, og vonir voru um vopnahlé á næstu sólarhringum er erfitt að sjá. Ýmsar tölur hafa heyrst um að mannfallið sé í raun og veru mun meira, bæði meðal hermanna og óbreyttra borgara.

Eyðilegging menningarverðmæta og sögulegra minja í þessu stríði er gífurleg. Gamli borgarhlutinn í Pec, þar sem finna mátti tyrkneskar byggingar frá tímum Ottómanaríkisins, eru rústir einar. Fleiri dæmi eru Hadum-moskan í nágrenni Djakovica, byggð á 16. öld, Vrsac-turninn við rúmensku landamærin, byggður á miðöldum eins og kirkjan í Gracanica skammt frá Pristina þar sem freskumyndir frá 14. og 15. öld hafa orðið eyðileggingunni að bráð. Í Belgrad varð Rakovica-klaustrið, sem byggt var á 16. öld, fyrir sprengjum. Sama má segja um St. Nikulásar-kirkjuna, sem var byggð á 12. öld, og kirkju St. Prókópíusar, en hún er frá 9. öld, og þannig mætti áfram telja.

Stríðsreksturinn í Júgóslavíu hefur haft mikla mengun í för með sér og mun bersýnilega draga fjölda fólks til dauða löngu eftir að átökunum lýkur. Frá því snemma í mars, þegar bardagar fóru harðnandi og sýnt þótti að NATO skærast í leikinn, hafa bæði Júgóslavíuher og hinn svokallaði Freslisher Kosovo, UCK, lagt mikinn fjölda jarðsprengna í Kosovo-héraði. Afleiðingar af notkun þeirra eru vel þekktar úr öðrum styrjöldum á þessari öld.

Flugher NATO hefur eins og áður sagði beitt svokölluðum klasasprengjum í árásum sínum á ýmis skotmörk í Júgóslavíu. Þær vega um 500 kg eða hálf tonn og innihalda nokkur hundruð smærri sprengjur sem dreifast í allar áttir þegar klasinn sjálfur springur. Hver smásprengja um sig splundrast í um það bil 300 sprengjufíslar með hræðilegum afleiðingum fyrir þá sem verða fyrir sprengjuregninu eins og kom á daginn í árás NATO á markaðstorgið í Nis 7. maí. Til að bæta gráu ofan á svart er talsvert um að smærri sprengjurnar dreifist um stórt svæði án þess að springa. Þannig hafa ósprungnar sprengjur breytt heilu þorpunum í einskis manns land. Þær geta sprungið við snertingu eða titring frá umferð rétt eins og jarðsprengjur. Þessi vopn eru þegar farin að taka sinn toll af æsku Kosovo-héraðs.

Jafnframt er ljóst að NATO hefur notað svokallaðar DU-fallbyssukúlur í árásum á skriðdreka og önnur farartæki í Júgóslavíu. DU stendur fyrir rýrt úran eða „depleted uranium“ en það er eitthvert þyngsta og þéttasta frumefni sem þekkt er. Af þessum sökum er þetta frumefni afar hentugt í fallbyssukúlur og frá tæknilegri hlið er það nánast fullkomið til þeirra verkefna sem því er ætlað að leysa, þ.e. búa til þungar og þéttar fallbyssukúlur sem komast í gegnum allt að 5 sm þykka brynvörn. Þar að auki er hitinn svo mikill þegar þessi hleðsla springur að eldur verður nánast alltaf samstundis laus í skotmarkinu.

Gallinn er hins vegar sá að við slíkan bruna fer mikið af geislavirku ryki út í andrúmsloftið og mælingar á geislum frá einni DU-kúlu benda til þess að geislunin á hverri klukkustund samsvari um  $\frac{1}{5}$  af því sem mannslíkaminn er talinn þola á heilu ári. Það þarf því enginn að fara í grafgötur um það, herra forseti, hvaða afleiðingar verða af þessum stórfellda hernaði, hvað menn koma til með að eiga við að glíma þarna árum og áratugum saman. Ef menn vantar fordæmi fyrir því hvert sambærilegar aðgerðir hafa leitt, þá gætu menn kynnt sér ástandið í Írak þar sem aukin tíðni hvítblæðis og fleiri krabbameinsjúkdómaer skelfileg og má rekja m.a. til þess að notuð voru um 40 tonn af þessum sömu DU-kúlum í Flóabardaga. Þar eru fyrirburafæðingar með mikilli fötlun eða vansköpun algengar og meira að segja er það svo að hin mikla mengun í Flóastríðinu hefur leitt til þess að hermenn sem börðust bandamannamegin víglínunnar hafa átt við margs konar erfiðleika að stríða. Þeir kvarta undan hárfloði, húðsjúkdómum og skemmdum á ýmsum líffærum og þegar hefur komið í ljós að stórkostlegar skemmdir hafa orðið á erfðafnum þeirra sem þarna komu að og þess sér stað í fæðingum vanskapaðra barna og barna með meðfædda sjúkdóma hermanna sem háðu Persaflóastríðið.

Eftirleikurinn verður svo ofan á þetta allt saman, herra forseti, gífurleg fjárútlát ef á að reyna að bæta það sem bætt verður af því tjóni sem þarna hefur orðið. Þarna þarf að endurbyggja mannvirki. Eins og menn hafa heyrt hafa samgöngumannvirki að miklu leyti verið eyðilögð, aðeins ein brú stendur uppi yfir Dóná og rafveitukerfi og vatnsveitur eru meira og minna eyðilagðar í öllu landinu, olíuhreinsistöðvar, efnaverksmiðjur og annað með tilheyrandi mengun. Júgóslavar verða neyddir til þess á næstu árum og áratugum að snúa sér í stóráuknum mæli að landbúnaði eigi þeir að lifa af þar sem iðnaður þeirra hefur verið lagður í rúst og sá landbúnaður verið rekinn á menguðum svæðum með öllu því sem fylgir.

Herra forseti. Það er enginn vafi á því í mínum huga að þessar aðgerðir sem NATO fór út í voru mistök og ástæða er

til þess að fara rækilega yfir það sem þarna hefur gerst. Við Íslendingar berum á því ábyrgð eins og kunnugt er. Okkur ber því skylda til að fara yfir það fyrir okkar leyti hvað þessar atburðir hafa haft í för með sér, hver hin þjóðréttarlega staða í því sambengi er, hvað liður deilum um lögmæti þessara aðgerða og annað því um líkt.

Við leggjum til, herra forseti, sem að þessari tillögu stöndum að það verði gert með því að skipuð verði þverpólitísk nefnd sem fái það hlutverk að vinna að þessu máli í samráði við stjórnvöld.

Ég legg svo til, herra forseti, að að lokinni þessari umræðu verði tillögunni vísað til hv. utanrnm. og seinni umræðu.

[17:18]

### Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson):

Herra forseti. Ástæða er til þess fyrir Alþingi Íslendinga og aðra að fagna því að nú hefur friður komist á og friðarsamkomulag verið undirritað um Kosovo. Það er afar mikilvægur áfangi og mikið fagnaðarefni. Nú fer í hönd mikið uppbyggingarstarf, mikið starf við að hjálpa flóttamönnum að snúa til síns heima, hjálpa þeim við uppbyggingu og hjálpa þeim að snúa sér að framtíðinni og nýju lífi og græða öll þau sár sem þarna hafa myndast. Það er mikið viðfangsefni og það er skylda okkar Íslendinga að taka þátt í því með sama hætti og við gerðum m.a. í Bosnía.

Ég hlýt vegna þessarar þátttölu að gera athugasemdir við ýmislegt sem þar stendur og þótt menn kunni að vera andstæðingar Atlantshafsbandalagsins, þá verða menn samt að gæta meiri réttsýni í þess garð þegar fjallað er um þetta mál. Í greinargerðinni er í upphafi t.d. sagt, með leyfi hæstv. forseta, að samþykkt hafi verið einróma á fundinum 23.–25. apríl í Washington „að bandalagið skyldi eftirleidis grípa til hernaðaraðgerða utan eigin landsvæða án tillits til samþykktar öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna.“ Hvar er þessi samþykkt? Hún er hvergi, enda er hún ekki til. Það er enga slíka samþykkt að finna í niðurstöðum leiðtogafundarins, en þar er aftur á móti lögð áhersla á að Atlantshafsbandalagið muni starfa í samræmi við stofnsáttmála Sameinuðu þjóðanna.

Í upphafi stendur líka að allar þessar aðgerðir hafi miðast við hagsmuni árársaðilans eingöngu, og hver er árársaðilinn að mati hv. flm.? Það er að sjálfsögðu NATO. Það er ekki minnst á Milosevic, og þegar lesið er áfram kemur það fram sem virðist vera talið upphaf þessara átaka, með leyfi forseta: „Sumarið 1996 greip Frelsisherinn til hernaðaraðgerða, einkum gegn serbneskum og júgóslavneskum lögreglusveitum sem upp frá því hafa ráðist harkalega á meintar bæktistöðvar Frelsishersins og stuðningsmenn hans.“ Síðan segir:

„Í febrúarmánuði á síðasta ári hördnuðu átökin til muna. Hersveitir Serba og Júgóslavíu réðust á byggðir Kosovo-Albana með stórskotaliðsárásum...“

Á að skilja það svo að flm. telji að það hafi verið Frelsisherinn sem hóf þetta stríð? Ég reikna með að flm. viti að þetta hrjáða fólk var svipt sjálfsstjórn sinni 1989, eins og kemur hér fram. Því var bannað að nota eigið tungumál. Öllum opinberum starfsmönnum var sagt upp og m.a. einn af þeim kennurum sem hingað hefur flúið fékk ekki að starfa í Kosovo. Þetta fólk var barið á götum úti og ekki gerður greinarmunur á neinum. Það var byrjað að ofsækja það fyrir mörgum árum og reynt var að útrýma því löngu áður en gripið var til þessara aðgerða.

Auðvitað var það mikið neyðarúrræði að grípa til þessara loftárása. En það var ekki fyrr en öll hefðbundin úrræði

höfðu verið fullnýtt að ákveðið var að fara út í þetta og það var í fullkomnu samræmi við markmið og meginreglur sáttmála Sameinuðu þjóðanna. Það er látið að því liggja að allt þetta hafi verið mótað af Atlantshafsbandalaginu, það hafi fyrst og fremst mótað þá stefnu sem samfélag þjóðanna hefur tekið í þessu máli. Það er ekki rétt. Þær meginkröfur sem máli skipta hafa verið ákveðnar á vettvangi öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna. Þær hafa verið ákveðnar í hópi tengsla-flokks fimm ríkja, G-8 ríkja hópsins, auk þess sem stefnan hefur notið virks stuðnings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu og Evrópusambandsins.

Mér finnst það alveg með eindæmum hvernig fjallað er um þetta mál. Ekki er t.d. minnst á það og flm. hefur láðst að geta þess að Milosevic Jógóslavíuforseti og aðrir forustumenn í Belgrad hafa verið ákærðir fyrir stríðsglæpi gegn mannkyninu af sérstökum óháðum stríðsglæpadómstóli sem settur var á stofn vegna fyrrverandi Jógóslavíu. Þetta liggur fyrir. Auðvitað liggur meginábyrgðin í þessu máli hjá stjórnvöldum í Belgrad en ekki hjá Atlantshafsbandalaginu eins og lesa má af þessari tillögu.

Auðvitað er úr vöndu að ráða í þessu máli en ég fullyrði að það hrjáða fólk sem nú fær vonandi möguleika á að snúa til heimkynna sinna metur það sem gert hefur verið. Það harmar auðvitað hvernig hefur farið og Milosevic og stjórnvöld í Belgrad eiga enga afsökun. Það er engin afsökun til á þessu jarðríki fyrir því að ráðast gegn saklausu fólki á þann hátt sem þar hefur verið gert. Og menn hljóta að spyrja þá sem gagnrýna þær aðgerðir sem farið var út í og hafa nú leitt til þess að loksins kemst á friður: Hvernig ætlaði hið alþjóðlega samfélag að horfa upp á þetta endalaust? Því að það kom m.a. fram í ræðu hv. þm. Steingrims J. Sigfússonar eða það mátti á honum skilja, að þetta hafi allt saman hafist, þessar ofsóknir fyrst og fremst, þegar Atlantshafsbandalagið réðst til atlögu. Það er ekki rétt. Þær aðgerðir voru hafnar fyrr og það voru hundruð þúsunda manna komin á flótta og voru á hrakhólum innan Kosovo. Það er staðreynd. Áttum við að horfa upp á það aðgerðalaust eða hver eru þau úrræði sem hv. flm. hefðu viljað hafa í þessu máli?

Í sjálfu sér finnst mér vera til lítils að horfa til baka þó að ég geti ekki annað en gert það að umtalsefni sem kemur fram í þessum málflutningi og hefur svo sem oft komið fram áður frá hv. þm. Nú er aðalatriðið að friður hefur komist á og okkur ber að hjálpa því hrjáða fólki til að byggja upp. Okkur ber einnig að hjálpa öðrum íbúum Jógóslavíu sem hefur líka orðið fyrir hörmungum. Það er mikið verk fyrir höndum. En sem betur fer hefur tekist að stöðva það ætlunarverk Milosevic að útrýma nánast þessu fólki. Það var ætlunarverk hans. En það hefur tekist að stöðva og vonandi gerist það aldrei aftur að aðilar eins og stjórnvöld í Belgrad geti ráðist með slíkum hætti gegn saklausu fólki og treyst því um leið að alþjóðasamfélagið geri ekki neitt. Það var það sem Milosevic treysti á. Það var von hans og trú að NATO gerði ekki neitt og ekki yrði staðið við þær hótanir sem voru settar fram. Hann treysti því að nægjanlega margir aðilar á Vesturlöndum gætu komið í veg fyrir að það yrði gert þannig að hann gæti haldið ætlunarverki sínu áfram án þess að nokkur brygðist þar við.

[17:27]

**Flm. (Steingrímur J. Sigfússon) (andsvar):**

Herra forseti. Mér heyrir að nú megi einræðisseggir heimsins fara að vara sig, nú sé aldeilis kominn karl upp á dekk sem ætli að síða þá til og það fái sko engir Milosevicar

að vaða uppi hér eftir í heiminum, hann Halldór Ásgrímsson, hæstv. utanrrh. muni sjá til þess.

Ég held að hæstv. utanrrh. misskilji þetta ákaflega mikið, annaðhvort viljandi eða óviljandi ef hann heldur að tillaga okkar og málflutningur af því tagi sem ég hafði í frammi í framsöguræðu snúist um það að réttlæta gerðir Slobodans Milosevic, eða heyrði einhver mig segja eitthvað í þá veru? Er það gert í greinargerð með þessari tillögu? Nei, þvert á móti. Það er ekkert dregið undan í því að auðvitað er upphaf hluta í Kosovo m.a. að rekja til aðgerða yfirvalda í Jógóslavíu. Sú málsgrein á 2. bls. sem fjallar um aðdraganda átakanna hefst t.d. á því að segja: „Allt frá því að stjórnvöld í Belgrad afnámu sjálfstjórn Kosovo-héraðs á árunum 1989–90 hefur ríkt mikil spennu í héraðinu. Löggjafarsamkoma héraðsins var þá leyst upp og það fært undir stjórn sambandsríkisins Jógóslavíu ...“ o.s.frv. Ég veit ekki annað en þarna sé algerlega rétt farið með og greint rétt frá upphafi þess sem síðar hefur leitt til vaxandi spennu í héraðinu.

Það er hins vegar líka rétt að upphaf vopnaðra átaka innan héraðsins rekja held ég flestir sem til þekkja til átaka milli Frelsishers Kosovo og lögreglusveita Serbíu. Það er líka staðreynd og má þá ekki nefna hana? Og þó að það sé þannig, herra forseti, að Jógóslavíumenn hafi framið stríðsglæpi og gott að þeir verði dregnir fyrir dóm fyrir þá, er þá þar með sagt að framganga NATO sé hafin yfir gagnrýni eða réttlæti það að gera hvað sem er ef einhver annar hefur brotið þannig af sér? Mér finnst hæstv. utanrrh. ekki ná að ræða þetta mál á það víðsýnum nótum að hann fallist á að fleiri hlíðar en ein geti verið á þessu máli, að vegna þess að Slobodan Milosevic sé vondur maður og hafi gerst sekur um glæpi sé þar með bara ekki leyfilegt að gagnrýna það sem aðrir hafa gert. Það er það sem hér er verið að gera og ég tel að það eigi fyllilega rétt á sér.

[17:30]

**Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):**

Herra forseti. Að sjálfsögðu er leyfilegt að gagnrýna það sem Atlantshafsbandalagið hefur staðið fyrir en það hlýtur líka að vera leyfilegt að gagnrýna þá þáttill. sem er til umræðu. Það er hún sem er hér á dagskrá og við henni er ég að bregðast.

Í þessari þáttill. er hin nýja öryggismálastefna Atlantshafsbandalagsins líka kölluð ný hermálastefna. Liggur það ekki alveg ljóst fyrir að núna síðustu vikurnar hefur Atlantshafsbandalagið axlað mikla ábyrgð sem forustuafl á sviði mannúðaraðstoðar á Balkanskaga? Fóttamannavandinn þar hefur því miður reynst hjálparstofnunum ofviða og Atlantshafsbandalagið hefur skipt þar afar miklu máli. Það sem ég geri athugasemdir við í þessum texta er það að nánast ekkert er víkið að Milosevic, nánast ekki neitt. Það getur vel verið rétt að þessar vopnuðu aðgerðir gegn serbneskum og jógóslavneskum lögreglusveitum hafi hafist með Frelsishernum. En hvað átti þetta aumingjans fólk að gera? Átti það að horfa upp á það endalaust að bömin og konurnar og saklausir borgarar væru barðir og pyndaðir? Er það ekki við slíkar aðstæður sem slíkt verður til og eru það ekki þeir sem fara út í slíkar skelfilegar aðgerðir og virða ekki mannréttindi á nokkurn hátt sem skapa slíkar aðstæður? Hvernig hagaði Milosevic sér í Bosnía? Það kemur engum á óvart hvernig hann hefur hagað sér þarna, því miður. Við þetta geri ég miklar athugasemdir og allan málflutning hv. þm. í þessu máli frá upphafi til enda vegna þess að hann virðist ekki hafa lesið bærilega það sem kemur frá Atlantshafsbandalaginu

eða þá að hann af gömlum vana les það allt öfugt. Ég veit ekki hvað er að en ég sé ekki betur en svo sé.

[17:33]

**Flm. (Steingrímur J. Sigfússon) (andsvar):**

Herra forseti. Það sem er sennilega að er það að ég hef aðrar skoðanir í verulegum atriðum á þessum málum en hæstv. utanrrh. Það fer jafnan mjög í skapið á hæstv. utanrrh. að menn hafi aðrar skoðanir en þær sem eru löggiltar réttar að mati þeirra sem styðja NATO og ekki bara styðja það að við séum í því heldur styðja allt sem NATO gerir gagnrýnislaust. Það skulu vera lög, það skal vera hin eina rétta skoðun í utanríkis málum sem NATO ákveður að gera gegnum ráðandi áhrif Bandaríkjanna. Þetta er svona.

Hæstv. utanrrh. Halldór Ásgrímsson hefur gengið fram fyrir skjöldu í því á Íslandi á undanförunum missirum að innleiða gagnrýnislausari mæð og dýrkun á NATO og hermálastefnu Bandaríkjanna en nokkur annar utanrrh. á undan honum að ég held. Er þá mjög mikið sagt því að löngum þóttu ýmsir íslenskir utanríkisráðherrar tiltölulega leiðitamir í þessum efnum.

Þegar kemur að hermálastefnunni þá felur hin nýja hermálastefna NATO sem ég kalla svo — það má kalla hana eitthvað annað, öryggisstefnu eða eitthvað því um líkt — í sér ákvörðun NATO-ríkjanna um að túlka hlutina þannig og ganga þannig fram að þeir geti farið í árásaraðgerðir út fyrir bandalagssvæðin. Það var það sem var samþykkt í Washington. Það var það sem olli vandræðunum í Þýskalandi. Eða hvað? Var það ekki það sem stóð í græningjunum? Ég veit ekki betur þannig að ég ætti ekki að þurfa að segja mönnum einar fréttir hér, allra sist þeim sem voru í Washington sjálfir.

Vegna þess að hæstv. utanrrh. kvartar undan því að greinargerðin sé ekki sanngjör og ekki í jafnvægi þá bendi ég honum á að ekki er farið dult með það hver ber ábyrgðina á því að flóttamannastraumurinn hófst út úr Kosovo. Það segir beinlínis að átökin hafi harðnað í febrúarmánuði á síðasta ári og þá hafi hersveitum Serba og Júgóslavíu tekist með stórkotaliðsárásum að reka Kosovo-Albana á burt. Er ekki verið að segja nákvæmlega hver ber ábyrgð á hverju?

Mér finnst röksemdafærslan hér vera sú sama og gagnvart Írak. Vegna þess að þetta er Saddam að kenna þá er í lagi að börnin deyí og við getum haldið þessu viðskiptabanni áfram endalaust af því að það er Saddam að kenna. (Forseti hringir.) Ég held, af því að hæstv. ráðherra spurði um úrræði, að fleiri Kosovo-Albanar væru á lífi og heima hjá sér ef öryggisgæslusveitir ÖSE hefðu verið áfram inni í Kosovo og ég tala nú ekki um ef ÖSE hefði fengið peninga til að sinna hlutverki sínu. Það var haft í fjársveltí en á hinn bóginn eru til nógir peningar til að henda sprengjum.

[17:35]

**Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson) (andsvar):**

Herra forseti. Hv. þm. gerir mikið úr því að ég þoli ekki að hlutirnir séu gagnrýndir. Ég þoli það afar vel. En ég hef bara fullt leyfi til þess að gagnrýna það sem hv. þm. er að segja. (Gripið fram í.) Það virðist nú vera. Hann virðist vera afar viðkvæmur fyrir því að verið sé að ræða það að svo kunni að vera að málflutningur hans mundi hafa getað orðið til að þessar hörmungar hefðu leitt til þess að Milosevic hefði getað farið sínu fram.

Það liggur fyrir að haustið 1998 — ég er hér með skýrslu frá öryggisráðinu — eru 280 þúsund manns frá Kosovo á vergangi. Ég get útvegað hv. þm. margar hlutlausar skýrslur

um þennan vanda þannig að þetta var allt saman komið í gang löngu áður. Ég mótmæli því að menn skuli ekki getað sett þetta þannig fram að sannleikurinn sé sagður, en láti eins og þetta hafi hafist með loftárásum Atlantshafsbandalagsins. Atlantshafsbandalagið var að reyna að stöðva ósköpin og það hefur tekist að stöðva ósköpin. Ætli það sé ekki best að fólkið í Kosovo og íbúarnir þar dæmi fyrst og fremst um það hvaða var rétt að gera í þessu máli? Ætli það liggi ekki alveg ljóst fyrir að fólkið í Kosovo, sem er fyrir utan landamærin, vill ekki fara þarna inn nema það hafi einhvern með sér sem það getur treyst? Hverjir eru það? Ætli það séu ekki ríki Atlantshafsbandalagsins sem þetta fólk treystir? Ætli það sé ekki best að þetta fólk sé æðsti dómari um það hvað hafi verið rétt í þessum máli en ekki við hv. þingmenn á Alþingi Íslendinga?

[17:38]

**Ögmundur Jónasson:**

Hæstv. forseti. Það er ekkert undarlegt að hæstv. utanrrh. skuli vera heitt í hamsi eða öðrum ráðherrum í ríkisstjórn Íslands eða hverjum þeim sem bera ábyrgð á stríðsrekstrinum á Balkanskaga vegna þess að íslensk stjórnvöld, við erum ábyrg fyrir því sem þar er að gerast. Við eigum aðild að NATO og NATO er þarna árásaraðili þannig að við berum ábyrgð og það er ekkert undarlegt að mönnum verði heitt í hamsi.

Hitt er verra að umræða um þessi mál og þær ákvarðanir sem hafa verið teknar fyrir okkar hönd hafa aldrei verið ræddar hér. Þegar óskað var eftir því að utanrmm. Alþingis kæmi saman þegar árásirnar voru í þann mund að hefjast, þá var ekki orðið við þeirri beiðni. Það er m.a. í þessum anda að við þingmenn Vinstri hreyfingarinnar — græns framboðs á Alþingi leggjum til í þáltill. að skipuð verði nefnd fulltrúa allra þingflokka sem fari í samráði við stjórnvöld yfir fjóra meginþætti.

Leggi í fyrsta lagi mat á eðli NATO í samhengi við nýja hermálastefnu bandalagsins. NATO fylgir núna annarri stefnu en gert var fyrr á tíð að því leyti að ákvörðun er tekin um það að ráðast á ríki utan bandalagsins án þess að bandalaginu sjálfu hafi verið ógnað. Þar er hin nýja stefna. „Hvar er plaggið?“, spyrja menn. Hvar er pappírinn? Þessi stefna er í framkvæmd og við höfum orðið vitni að þeirri framkvæmd á liðnum vikum.

Í öðru lagi viljum við gera úttekt á lögmæti hernaðaraðgerða NATO í Júgóslavíu. Við lítum svo á að þessi hernaðarstefna eins og hún birtist okkur í verki stríði gegn anda sáttmála Sameinuðu þjóðanna enda er öryggisráð Sameinuðu þjóðanna virt að vettugi; stríði gegn Helsinkí-sáttmálanum þar sem kveðið er á um að ríki skuli ekki ógna öðrum ríkjum, hvað þá ráðast á þau. Og þessi stefna og þessi hernaður stríðir gegn Genfarsáttmálanum, brýtur í bága við hann. Þar er kveðið á um að óheimilt sé samkvæmt alþjóðalögum að ráðast á óbreytta borgara eða mannvirki sem hafa ekki hernaðarlegt gildi. Nú hafa fulltrúar NATO sagt sem svo að í þeim tilvikum þegar ráðist hefur verið á slík mannvirki, sjúkrahús, brýr, elliheimili, skóla og járnbrautarlestir, hafi verið um slys að ræða. En það er óvefengjanlegt að það var ekki af slysi að ráðist var á sjónvarpsstöðvar og fjölmiðla. Það var ekki slys. Það var gert af yfirveguðu ráði.

Þriðja atriðið sem við viljum láta gera úttekt á eru umhverfisáhrifin af þessum hernaði. Ábyrgir aðilar úr röðum umhverfissinna innan Sameinuðu þjóðanna og á vegum annarra stofnana hafa lýst yfir áhyggjum og haft í frammí

mótmæli, bent m.a. á að þarna sé að finna einhverjar stærstu og mestu grunnvatnslindir á þessum slóðum, í þessum heimshluta, og að þær hafi orðið fyrir varanlegu tjóni sem muni segja til sín um ókomin ár. Síðan hefur verið bent á að mengunin sem hlýst af sprengjugegninu á verksmíðjur, efna- verksmíðjur og aðrar verksmíðjur, muni segja til sín á komandi árum jafnvel áratugum að ekki sé minnst á sprengjurnar sjálfar. Þar hefur verið vísað til úransprengna sem sannanlega hafa valdið hvítblæði í kjölfar Flóabardaga þar sem vopnum af þessu tagi var beitt og menn óttast að hið sama muni verða uppi á teningnum hér. Sérfræðingar hafa bent á að eiturgufur, díoxíneiturefni í loftinu, hafi margfaldast á þessum slóðum.

Einnig viljum við marka stefnu í þátttöku Íslands í uppbyggingarstarfi á Balkanskaga. Reiknað er með því að uppbyggingin komi til með að kosta yfir 31 milljarð Bandaríkjadala, þ.e. 3.200 milljarða íslenskra króna. Við erum að tala um stjarnfræðilegar upphæðir. Júgóslavar hafa haldið enn hærri upphæðum fram. Menn hafa bent á að á fyrsta kvöldi loftárásanna hafi NATO kostað eins miklu til og Bandaríkjamenn vorðu til uppbyggingarstarfs í kjölfar náttúruhamfaranna í Mið-Ameríku fyrir fáeinum missirum. Þetta eru upphæðirnar sem við erum að tala um.

Nú geri ég mér grein fyrir því að menn reyna að bregða réttlætungskildi yfir gerðir sínar og spyrja með þjósti: „Hvað vilduð þið gera?“ Við vildum að við Íslendingar færum fram með allt öðrum hætti, þ.e. á vettvangi Sameinuðu þjóðanna í stað þess að hunsa þann vettvang. Það var það sem við vildum gera. Þótt við kunnum ekki lausnirnar þá vitum við að þessi aðferð var ekki rétt. Það er hollt fyrir okkur þegar við hygjum að þeim hörmungum sem fórnarlömb Serba hafa sannanlega orðið fyrir að hygga líka að fórnarlömbum okkar, fórnarlömbum NATO.

Það er umhugsunarefni að lesa í fjölmiðlum hvernig fjallað er um þessi mál á vettvangi Atlantshafsbandalagsins. Hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon vitnaði í árás sem var gerð á júgóslavneska hermenn í upphafi vikunnar, þar sem þeir voru komnir saman 800–1.200 talsins. Það var gerð á þá sprengjuárás með B-52 sprengjuflugvél og haft eftir talsmanni NATO í Morgunblaðinu, með leyfi forseta:

„Árásin hlýtur að hafa komið þeim algerlega í opna skjöldu,“ sagði embættismaður bandalagsins í viðtali við Washington Post í gær. „Það leikur enginn vafi á að þarna varð mikið mannfall. [Serbarnir] voru gjörsamlega malaðir.“

Ög varðandi réttlætingarhjúpin sem menn tala um þá langar mig undir lokin, hæstv. forseti, að vitna í hæstv. forsrh. íslensku þjóðarinnar, sem sagði í útvarpsviðtali fyrr í vor:

„NATO bregður sínum varnarskildi fyrir þetta fólk sem er Evrópufólk.“

Ög fréttamaðurinn spurði hæstv. forsrh. um aðra þjóð sem á í erfiðleikum, (Forseti hringir.) Kúrda í Tyrklandi. Íslenska forsrh. varð ekki svarafátt:

„Þú ert nú reyndar þar kominn út fyrir það svæði sem NATO tekur til.“ — svaraði hann fréttamanninum, — „auk þess sem vandamálið er að hluta til gagnvart Kúrdum að hluti þess vandamáls er innan eins ríkis sem á aðild að NATO (Forseti hringir.) og það er ljóst að NATO gerir ekki loftárásir á sjálft sig.“

Hæstv. forseti. Skilaboðin eru skýr: Svo lengi sem ofbeldið er að finna innan NATO eða á meðal skjólstaðinga hernaðarveldanna, hvort sem er í Tyrklandi eða öðrum lönd-

um sem ríkustu iðnaðarherveldum heimsins eru þóknarleg, þá geta hinir varnarlausu ekki átt von á því að NATO bregði fyrir þá varnarskildi.

[17:47]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):

Herra forseti. Ég ímynda mér að svona umræða gæti hvergi átt sér stað nema í þessu þingi hér, umræða af þessu tagi sem virðist ekki taka neitt mið af þeim atburðum og þeirri atburðarás sem hefur átt sér stað á þeim vettvangi sem við erum að ræða.

Sá aðili sem bar meginábyrgð á því að 200 þús. manns létu lífið í Bosnía var að hefja nýtt verk í Kosovo þar sem hann hefur þegar flæmt 1–2 milljónir manna frá heimilum sínum, brennt hús, drepð unga menn, látið nauðga konum, myrðað börn og allt þar fram eftir götunum. Hv. síðasti ræðumaður gat um fórnarlömbin í Kosovo í hálfri setningu. Það var hálf setning. Hins vegar ræddi hann heilmikið um umhverfismál, grunnvatn og kostnað við endurbýggingu bygginga. En hálf setningu átti hann fyrir þær 1–2 milljónir manna sem hinn ákærði stríðsglæpamaður hafði flæmt frá heimilum sínum sem hann hafði síðan brennt. Síðan voru stórir hópar ungra manna, myrtir og fleygt í fjöldagrafir.

Hér er talað eins og við utanrrh. séum hér fyrir rétti sem hálfgerðir glæpamenn. Það er vitnað til þess meira að segja að við höfum verið ákærðir fyrir mannréttindabrot fyrir dómstóli, birt kæra. Ekki er einu sinni gerð athugasemd við að það sé undarlegur málalíbúnaður.

Síðan er talað um Atlantshafsbandalagið og væntanlega þá okkur sem árásaðilann í þessu stríði. Ef hér í miðborginni væri 20–30 manna glæpagengi sem hefði umkringgt saklausa fjölskyldu, væri að berjja hana og jafnvel murka úr henni lífið og lögreglan í Reykjavík skærast í leikinn, væri hún þá árásaðilinn í málinu? Væri lögreglustjórinn í Reykjavík höfuðpaup árásaðilans í málinu? Ég lít ekki þannig á.

Það er ekki hægt að sýna fram á það að Atlantshafsbandalagið sem axlaði þessa erfiðu ábyrgð hafi þjónað neinum öðrum hagsmunum en þeim að reyna að tryggja að saklausir og þjádír borgarar ættu skjól fyrir einum mesta misindismanni sögunnar. Ekkert annað vakti fyrir NATO. Ekki er hægt að færa nein rök fyrir því að nokkuð annað hafi vakað fyrir NATO.

Hér var sagt áðan að ég hefði komist óheppilega að orði með því að segja að Atlantshafsbandalagið hefði náð fram sínum markmiðum, að margt benti til þess a.m.k. Markmiðin voru þau að tryggja þessum hrjáðu borgurum skjól til að halda heim á leið. En hv. þm. sem talaði hér fyrr kaus að leggja málið þannig út að með þeim aðgerðum sem við hæstv. utanrrh. höfum stutt þá höfum við auðveldað Milosevic að ná fram sínum markmiðum, að hreinsa þetta fólk af jörðinni þar sem það hefur búið mann fram af manni, kynslóð fram af kynslóð, hrekja það út í ystu myrkur, allslost og stundum búið að tyna sínum nánustu.

Það voru markmið Milosevic. Ég veit það. Það var þess vegna sem Atlantshafsbandalagið greip í taumana. Því að þetta voru markmið sem lýðræðisþjóðirnar 19 gátu ekki þolað og hefðu ekki getað litið framan í nokkurn sem lýðræðislegar þjóðir hefðu þær þolað það.

Atlantshafsbandalagið hefur fórnað miklum fjármunum til þessara verka, miklum fjármunum en uppskera enga slíka í staðinn. Það var ekki markmiðið. Atlantshafsbandalagið uppsker engin lönd með þessum aðgerðum. Það var ekki

markmiðið. Markmiðið var hins vegar að tryggja að mannréttindabrot sem jafna má við það versta sem gerðist fyrir 40–50 árum í Evrópu yrðu ekki framin við bæjardyr bandalagsins. Ég hygg að í augum flestra hafi bandalagið einmitt með þessum aðgerðum sannað gildi sitt.

Bandalagið hefur viðurkennt þegar sprengjur hafa ekki hitt það sem á var miðað. Hinn aðilinn sem hefur verið að murka lífið úr þessu fólki gerir það ekki fyrir slysi. Það er allt að yfirlögðu ráði þessa manns sem á í ekkert hús að venda í veröldinni allri um þessar mundir nema til sálufélaga síns Saddams Husseins. Ég skil það þannig að það sé líka vont af hálfu Íslands sem aðildarríkis að hinum frjálsa heimi að vilja ekki líða það að sá kumpáni fari öllu sínu fram. Þessi maður á engan félagsskap annan nema kannski hér hjá vinstri grænum á Íslandi. Ekki einu sinni grænir í Þýskalandi vilja líta við því kompaní.

Ég tel það meginafrek Atlantshafsbandalagsins að hafa getað náð sínum markmiðum fram með þó ekki meiri kostnaði, mannlífskostnaði vil ég kalla það, en þó hefur orðið. Auðvitað harma menn allt það sem þar varð. En sennilega mun þessi aðgerð Atlantshafsbandalagsins leiða til þess — vonandi og þess skulum við biðja — að óbótamaður af þessu tagi leiti ekki færiss gagnvart saklausum borgurum á ný, því það hafi sést og sannast að lýðræðisríkin í Evrópu láta það ekki viðgangast.

„ÓSE átti að vera þarna“, segja menn. Þeir voru farnir. Þeir tóku sínar þjónkur og fóru vegna þess að þeir geta ekki starfað þar sem stríð geisar. „Sameinuðu þjóðirnar áttu að kippa þessum málum í liðinn“, segja menn svo. Það eru sex styrjaldir núna í gangi í Afríku. Það heyrir svo sannarlega undir Sameinuðu þjóðirnar. En hvar er vald þeirra og vilji til verka? Það vildi þannig til að Atlantshafsbandalagið var til staðar í Evrópu og gat gripið inn í og verið skjól fyrir þetta fólk.

Mér finnst það allt að því ömurlegt að menn skuli óbeint a.m.k. verja þessar athafnir og fordæma þann aðila sem skakkaði leikinn. Mér finnst það allt að því ömurlegt.

[17:55]

#### Ögmundur Jónasson (andsvar):

Hæstv. forseti. Ég sakna þess ofurlítið að hæstv. forsrh. Davíð Oddsson skyldi ekki tjá sig örlítið um annað efni sem ég vék að í ræðu minni, þ.e. um Kúrda í Tyrklandi, og afstöðu hans til ofsókna gegn þeim. En eins og við vitum hafa þorp þeirra verið brennd og jöfnuð við jörðu, tunga þeirra bönnuð og fréttir berast af reglulegum ofsóknum og aftökum.

Hæstv. forsrh. segir að ég hafi ekki haft hálfa setningu fyrir fórnarlömb Serba í Júgóslavíu (**Forsrh.:** Hálfa. Þú hafðir hálfa.) Hálfa. Sjálfur hafði hann ekki eina setningu, enga setningu um afleiðingar eigin verka, um afleiðingar ofbeldisins sem NATO hefur beitt á Balkanskaga. Og það er þetta ofbeldi sem er til umræðu hér í dag.

Við verðum að vera menn til þess að horfa líka í eigin rann og vera gagnrýnin á það sem við erum ábyrg fyrir. Það sem við erum að hvetja til með þessari þáttill. er að fram fari umræða um þessi efni. Ég hef gagnrýnt að það var ekki gert á Alþingi. Það var ekki gert í utanrnm. þingsins. Um þessa alvarlegu hluti á að sjálfsögðu að ræða og við erum að hvetja til þess að skapaður verði vettvangur fyrir slíka umræðu. Sú er okkar krafa.

En hitt finnst mér ömurlegt að menn skuli ekki hafa burði

til þess að horfast í augu við afleiðingar eigin verka. Það er sorgleg staðreind.

[17:57]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):

Herra forseti. Ég veit satt best að segja ekki, meðan svona mikil blindi ríkir, hvort það hefur eitthvað upp á sig að vera í þessum umræðum, þegar sagt er að ofbeldi NATO, að ofbeldisverk NATO séu hér til umræðu, annað ekki. Á okkur ekki að leyfast að lýsa því hver staðan var þegar NATO greip inn í og reyna kannski að gera sér í hugarlund hver staðan væri ef NATO hefði ekki gripið inn í?

Þá væru tvær milljónir manna á vergangi sem kæmust ekki heim. Þá yrði aldrei upplýst um þau fjöldamorð öll sem þarna áttu sér stað. Þá væri grænt ljós gefið á framhald ofbeldis af þessu tagi í veröldinni.

Eins og hv. þm. sagði eru hér nákvæmlega til umræðu þeir atburðir sem áttu sér stað í Kosovo, og ég ræddi þá. Ég skal gjarnan ræða við þingmanninn um aðra hluti síðar meir. En við skulum halda okkur við þetta á þeim skamma tíma sem við þingmenn höfum hér.

Þingmaðurinn segir að við horfumst ekki í augu við afleiðingar verka okkar. Ég gerði það nákvæmlega eins og hæstv. utanrnh. hefur gert. Afleiðingar aðgerða Atlantshafsbandalagsins eru þær að Milosevic hefur verið stöðvaður, skilyrði þess að fólkið fái að snúa heim eru að skapast. Það snýr ekki heim ef ÓSE er þar eitt og sér. Það hefur sagt það sjálft. Það snýr eingöngu heim, eins og hæstv. utanrnh. benti á, ef ríkin sem sýnt hafa styrk og þrautseigju og bilað hvergi, NATO-ríkin, verða þeim til halds og trausts. Ella fer það hvergi. Svo hrakið og þjád er þetta fólk.

[17:59]

#### Ögmundur Jónasson (andsvar):

Hæstv. forseti. Ég þakka sannast sagna guði fyrir að þessir menn hafa ekki her á eigin snærum. Það er nákvæmlega svona sem stríðin verða til. Þarna sitja tveir oddvitar ríkisstjórnarinnar, hæstv. utanrnh. og hæstv. forsrh., handhafar sannleikans, handhafar réttlætisins og eru að réttlæta það fyrir okkur að gerðar hafi verið einhverjar mestu árásir á byggð ból í áratugi í Evrópu. Það er búið að valda ósegjanlegu tjóni á mannvirkjum og á umhverfinu, sem helst má ekki ræða að mati hæstv. forsrh. Það er búið að drepa mörg hundruð óbreyttra borgara, ef ekki þúsundir, og valda ómældu tjóni til frambúðar.

Við erum að ræða þetta og hvetja til þess að Alþingi Íslendinga fái lýðræðislegan vettvang til að ræða um þessi mál og fjalla um þau. En því er svarað með þessum hætti, með þjósti og hroka og vissu þess manns sem telur að hann hafi umboð til þess að fyrirskipa árásir líkt og NATO hefur framkvæmt á Balkanskaga á liðnum vikum.

Mér óar við þessu og þakka fyrir að þessir menn skuli ekki hafa her á eigin snærum.

[18:00]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):

Herra forseti. Nítján lýðræðisríki Evrópu hafa staðið saman sem einn maður um þessar aðgerðir. Í þessum lýðræðisríkjum, 19 ríkjum sem öll búa við lýðræðislegt skipulag auðvitað, eru ríkisstjórnir víða að úr stjórnmálalegu litrófi Evrópu. Þau ná öll saman. Og hvers vegna? Vegna þess að þau skildu og skynjuðu að þau risu ekki undir nafni sem lýðræðisríki, sem meðlimir öflugasta varnarbandalags veraldarinnar, ef þau létu þau glæpaverk viðgangast í Kosovo sem framin voru í Bosnía.

Mér finnst einsýnt að ef menn með hugarfar þeirra ágætu hv. þingmanna sem hér hafa talað hefðu verið við stjórnmálinn í einhverju þessara ríkja þá væri engin von í Kosovo. Það færu örugglega fram viðræður í starfshópum og umræðuhópum. Mjög gagnlegt. En það væri engin von í Kosovo. Ekki nokkur.

Við horfðum upp á þessar ógnir og tókum okkar þátt að axla þá ábyrgð sem við eigum að rísa undir sem meðlimir í hinum lýðræðislega hluta heimsins. Ég er ánægður með að við hæst. utanrrh. vorum í því kompaní en ekki einhverju öðru.

[18:03]

#### Flm. (Steingrímur J. Sigfússon):

Herra forseti. Ég er nokkuð hugsi á köflum vegna ræðu-halda hæstv. forsrh. og hæstv. utanrrh. Það er reynt að láta líta svo út sem við sem að þessari tillögu stöndum og sérstaklega við ræðumenn hér, ég og hv. þm. Ögmundur Jónasson, séum aleinir undir sólinni með sjónarmið okkar og viðhorf.

Talað er um órofa samstöðu 19 lýðræðisþjóða. Eru Grikkir hluti af þeirri órofa samstöðu 19 lýðræðisþjóða? Og eru efasemdir Tékkar og Ungverja hluti af þessari órofa samstöðu? Hvað með siendurteknar tilraunir Frakka til að koma þessum málum í annan farveg en þau eru í? Hvað með það að skoðanakannanir í Grikklandi sýna að 90% grísku þjóðarinnar eru andvíg þessum loftárásum? Hvað með sæmilega áreiðanlega skoðanakannanir á Íslandi sem sýna að um helmingur Íslensku þjóðarinnar er andvígur þessum loftárásum?

Er kannski hugsanlegt að einhverju leyti að við hv. þingmenn Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs eigum okkur skoðanasystkin í samfélagi þjóðanna og að e.t.v. votti í einhverjum tilvikum fyrir því að við gætum haft eitthvað til okkar máls? Það er ekki að heyra á viðbrögðum hæstv. ráðherra. Ég skil að vísu mjög vel fyrstu ráðherrana í Íslands-sögunni sem bera ábyrgð á því að Íslendingar bera pólitíska og stjórnskipulega ábyrgð á því að ráðist er með vopnum að annarri þjóð. Ég hefði ekki viljað vera í þeim sporum. Ég held að öllum sem í þeim sporum eru hljóti af eðlilegum ástæðum að vera mjög örótt.

Það sem fyrir okkur vakir er einmitt skoðanaskipti um þessi mál. Til þess er tillagan flutt og til þess eru umræður að menn rökræði málin. Oft kemur í ljós, ef menn láta það eftir sér að tala saman og hlusta — þó ekki sé nema hlusta á málflutning þeirra sem hafa aðrar skoðanir en þeir sjálfir — að þeir átta sig kannski á því að e.t.v. var tilveran ekki eins algerlega svart/hvít og þeir höfðu haldið. E.t.v. eru önnur sjónarmið til sem eiga við eitthvað að styðjast.

Einnar dapurlegast finnst mér að lenda í rökræðum um þessi mál, ef rökræður skyldi kalla, þegar til stendur að afgreiða mann með röksemdafærslu af því tagi sem svolítið bar á bæði hjá hæstv. utanrrh. og forsrh. Ef maður gagnrýnir t.d. framgöngu NATO á Balkanskaga, þó ekki væri annað en það hvernig að ákvarðanatökunni var staðið, þ.e. að ekki var leitað álits öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna fyrir fram fyrir árársaðgerðinni eða ef maður leyfir sér að gagnrýna, svo annað dæmi sé tekið, átta ára viðskiptabann á Írak sem hefur valdið gífurlegum hörmungum í því landi og veldur enn, barnadauða og hungri, þá er gengið út frá því að maður sé stuðningsmaður Saddams Hussein og að í málflutningi okkar og skoðunum að séum við að réttlæta eða verja gerðir Slobodans Milosevic. Er þetta nú ekki umræða á frekar lágu plani? (Gripið fram í.) Já, mér finnst hún á ákaflega lágu plani.

Hæstv. forsrh. taldi að hvergi á byggðu bóli nema hér gæti umræða af þessu tagi farið fram en þá held ég að hæstv. forsrh. fari mjög villur vegar. Það vill svo til að ég get upplýst hæstv. forsrh. um það að umræður af þessu tagi, opnar og hreinskilningslegar umræður, fara fram af miklu meiri þrótti en hér, víðast hvar í kringum okkur. Það eru mjög hávær skoðanaskipti, t.d. í Bandaríkjunum, um það hvort þarna hafi verið rétt að málum staðið. Leiðarar hafa verið skrifaðir í mörgum helstu stórböðum Bandaríkjanna þar sem framganga NATO er mjög gagnrýnd, bæði þjóðrættarlega hliðin og einnig einfaldlega út frá því að þetta hafi verið röng aðferð, ekki árangursrík, og að aðrar leiðir hefðu verið vænlegri því fórnarkostnaðurinn sé of mikill.

Ég var staddur í Danmörku og Svíþjóð fyrir einum sex vikum síðan. Þá þegar geisdu í báðum þeim löndum miklar umræður í þjóðþingunum og í fjölmiðlum, í umræðubáttum, þar sem dregin voru fram bæði stjórnmálamenn og sérfræðingar um málefni Balkanskaga, sagnfræðingar, þjóðrættarfræðingar og aðrir slíkir, sem rökræddu af miklum móð það sem þarna var að gerast. Það er því mikill misskilningur að halda því fram að það sé aðeins á Íslandi sem ekki ríki 100% samstaða um að NATO hafi 100% rétt fyrir sér, sé óskeikult og hafið yfir alla gagnrýni.

Ég held þvert á móti að mjög fáir reyni að stilla málum þannig upp nema æstustu stuðningsmenn þessara aðgerða á byggðu bóli sem ég hef enn þá fyrir hitt, séð eða heyrt til í umræðum um þessi mál, það sem ég hef fylgst með þeim, þ.e. hæstv. utanrrh. og hæstv. forsrh. Íslands. Af einhverjum undarlegum ástæðum hefur þetta próast þannig að forsvarsmenn þessarar vopnlausu smáþjóðar sem hingað til hefur státað sig af því að bera ekki ábyrgð á því að hafa nokkrum tíma borið aðra þjóð vopnum, hafa gerst ákafustu stuðningsmenn og talsmenn þessara atburða. Á því kann ég ekki skýringar.

Ég harma ummæli hæstv. forsrh. um Sameinuðu þjóðirnar. Mér finnst dapurlegt að heyra forsrh. Íslands gera jafnlítið úr Sameinuðu þjóðunum og hæstv. forsrh. gerði í máli sínu með því að láta m.a. að því liggja að Sameinuðu þjóðunum væri um að kenna að stríð geislaði á sex stöðum í Afríku. Eða til hvers átti sú tilvitnun að vísa?

Það er vissulega rétt að Sameinuðu þjóðunum hafa verið mislagðar hendur og þær hafa ekki náð að stilla til friðar alls staðar. En þær hafa líka mjög margt gott gert. Er þrátt fyrir allt til annað tæki betra en hin lýðræðislegu heildarsamtök þjóðanna til að að ræða slík mál?

Hvers vegna er farið fram hjá öryggisráði Sameinuðu þjóðanna? Er það ekki augljóslega vegna þess að leikreglur Sameinuðu þjóðanna og það skipulag sem þar er fyrir hendi hefðu komið í veg fyrir árásirnar? Það lá fyrir að aildar-ríki að öryggisráðinu hefðu beitt neitunarvaldi. Þess vegna var ákveðið að fara fram hjá því. Menn eru ansi sannfærðir um eigið ágæti og réttmæti ákvarðana sinna þegar þeir hunsa hina lýðræðislegu heildaruppbyggingu þjóðanna eins og Sameinuðu þjóðirnar eru við slíkar aðstæður.

Ég nefndi ÖSE áðan og ég fullyrði að ástandið væri mun skárri í Kosovo nú ef öryggisgæslusveitir ÖSE hefðu verið áfram í héraðinu — þær fóru ekki þaðan fyrr en að loftárásirnar vofðu yfir — sérstaklega ef ÖSE hefði fengið bæði fjárhagslegan og pólitískan stuðning til að reyna að leysa sitt hlutverk af hendi í Kosovo og annars staðar á Balkanskaga.

Vita menn t.d. ekki að ÖSE hefur verið í fjársvelt með starfsemi sína rétt eins og Sameinuðu þjóðirnar? Hverjir

halda Sameinuðu þjóðunum í skuldakreppu aðrir en höfuð-aðilarnir að þeim ákvörðunum sem hér hafa verið teknar, þ.e. Bandaríkjamenn? Það er útbreidd skoðun meðal þeirra sem fjalla um alþjóðastjórnsmál í þessu sambandi að hrein pólitísk markmið séu að baki framgöngu NATO og áherslu Bandaríkjanna í þessu máli. Ég trúi því ekki að hæstv. ráðherrar hafi ekki heyrt um eða lesið slík sjónarmið. Þau hafa t.d. verið sett fram af málsmetandi stjórnsmálamönnum í Bandaríkjunum og fræðimönnum við háskóla, bæði austan hafs og vestan. Þar eru menn að reyna að greina hin dýpri rök að baki því sem þarna hefur gerst.

Auðvitað er það þannig að út frá valdapolítískum og hernaðarpolítískum hagsmunum Bandaríkjanna þjónar það augljóslega þeirra markmiðum, eins og menn telja sig þekkja þau, að evrópskar stofnanir reynist þess ekki umkomnar að skakka þennan hildarleik og að Sameinuðu þjóðunum sé áfram haldið í þeirri kreppu fjársveltis og skorts á pólitískum bakstuðningi sem þær hafa því miður lengi verið haltar af. Hverjir geta þá sagt: „Vér erum hinir einu sem getum farið um heiminn og skakkað leikinn.“ aðrir en vesturveldin með Bandaríkin í broddi fylkingar? Er þá ekki skólabókardæmið að ganga upp, sönnun þess að svona sé þetta? Það telja margir.

Herra forseti. Því miður eiga hörmungar þjóða og þjóð-arbrota á Balkanskaga sér langa sögu. Það er hlutverk sagn-fræðinga frekar en okkar að reyna að rekja það. Seinni tíma saga þessara átaka tekur til þess tíma að fyrrum Júgóslavía tók að liðast í sundur á árunum upp úr 1990, aðallega á árunum 1991–1995. Þá urðu stríðsátök í Slóveníu, Króatíu og Bosníu-Hersegóvínu sem menn óttuðust frá byrjun að gætu breiðst út um allan Balkanskaga. Þá var Kosovo oft og íðulega nefnt og því miður hefur það síðan gerst sem margir óttuðust þá að átökin breiddust þangað.

Við skulum ekki halda að veruleikinn sé svo einfaldur að sökudólgurinn sé bara einn, þ.e. Slobodan Milosevic og illa innrætt serbnesk þjóð. Það lýsir a.m.k. afar lítilli söguþekkingu ef mönnum dettur í hug að reyna að greina rætur hins djúprætta og langvinna vanda sem sambúð þjóða og þjóðarbrota á Balkanskaga er undirorpin með því að kenna Serbum einum um.

Serbar eiga einnig um sárt að binda úr fyrri heimstyrjöldinni og seinni heimsstyrjöldinni. Það er ekki lengra síðan en nokkur ár að tvö til þrjú hundruð þúsund Serbar voru drepnir eða reknir út úr Krajnahéraði og sviptir heimalandi sínu. Hvar var NATO þá? Með því ætla ég þó ekki að sakfella menn eða réttlæta eitt böll með því að benda á annað verra.

Vandamálið á Balkanskaganum er ekki Serbar, ekki serbneska þjóðin. Vandamálið er heldur ekki Kosovo-Albanar, Króatar, Slóvenar, Svartfellingar eða Makedónar. Vandamálið er ekki kristnir menn eða múslímar. Vandamálið er sambúð þessara hópa, sambúð þessara þjóða, þjóðarbrota og trúarhópa, sem á sér langa og blóðuga átakasögu. Það er skelfilegt að heyrja menn reyna að afgreiða hlutina eins og gert var hér áðan, þ.e. skella allri skuldinni á einn aðila í þessum efnunum. Það er ekki vænlegt til árangurs eða skilnings á vandamálinu.

Ég er sannfærður um það að þetta mál muni eiga sér mjög langan eftirleik. Auðvitað vonum við öll að til betri tíðar bregði og þarna verði ekki blóðug átök, þjóðernishreinsanir eða slátrun af því tagi sem nýliðin saga og síðustu ár bera með sér. En jafnvel þó að við verðum svo gæfusöm að svo verði ekki þá er enginn vafi á því að eftirleikurinn af þessu

öllu saman verður mjög langur. Þá mun ýmislegt eiga eftir að koma á daginn sem nú er falið fyrir einhliða áróðurs-framsetningu stríðsaðilanna. Eins og alltaf gerist í átökum þá réttlæta menn gjörðir sínar, skella skuldinni á andstæðinginn og einfalda veruleikann fyrir sér með því að mála hann meira og minna í svart/hvítu.

Síst dreg ég úr því að það sé einnig gert hinum megin frá. Að sjálfsögðu hefur Milosevic og þeir sem að honum standa notað öll tækifæri sem þeir hafa fengið til þess að reyna að sverta mynd Vesturlanda og gera út á þá staðreynd að þeir hafa átt í stríði, og það hafa þeir sannanlega átt, til þess að auka andúð á vesturveldum og réttlæta gjörðir sínar. Og hvort sem okkur líka betur eða verr — og það líkar náttúrlega eðlilega hæstv. ráðherrum mjög mikið verr að þurfa að viðurkenna það — þá hafa þjóðernishreinsanirnar að stórum hluta til farið fram í skjóli loftárásanna. Það liggur fyrir. Þó að þarna hefðu vissulega verið miklir þjóðflutningar frá því í janúar- og febrúarmánuði sl. þá hefur mestur þungi flóttamannastraumsins verið á tímum loftárásanna og menn óttast að langmestu glæpaverkin hafi verið framin á þeim tíma frá því að þær hófust, væntanlega þá vegna þess að Serbum finnst að þeir geti skákað í því skjólinu að þeir hafi átt í stríði, og menn réttlæta ýmislegt með stríði, ekki satt?

Vonandi tekst að gera þessi mál þannig upp í hinu alþjóð-lega samfélagi að meinin geti síðan tekið að gróa og menn dragi þá til ábyrgðar sem þarna bera ábyrgð og stríðsglæpamenn hljóti makleg málagjöld. Að sjálfsögðu vonum við það öll. En við skulum ekki gerast svo hrokafull og sjálfsörugg hér á Vesturlöndum að vegna þess að við höfum átt í höggi við glæpamenn þurfum við ekki að réttlæta eigin gjörðir og ekki þurfi að uppfylla þær kröfur sem við eigum að gera, t.d. um lögmæti og þjóðréttarlega réttan framgang. Þá væri mjög illa komið ef menn lentu út á þeim hála ís að láta óvininum í þeim skilningi eftir að velja sér vígvöllinn. Ég vona að ekki þurfi að skilja orð hæstv. ráðherra þannig að NATO og aðildarríkjum þess hafi verið stætt á því að stytta sér leið í slíkum efnunum vegna þess að þau áttu í höggi við Slobodan Milosevic. Þá væri mjög illa farið.

Herra forseti. Að minnsta kosti er það bjargföst sannfæring mín — og þessar umræður sem ýmislegt mætti auðvitað um segja hafa ekki breytt því — að umræður um þessi mál séu af hinu góða. Menn þurfa kannski að taka úr sér mesta hrollinn og æsinginn. En þegar menn komast niður á að ræða þessa hluti málefnalega þá held ég að það eigi við eins og yfirleitt að það sé af hinu góða að menn skiptist á skoðunum, sérstaklega ef menn hafa mismunandi skoðanir. Og það er mikill misskilningur hjá hæstv. utanrrh. að okkar skoðanir séu ekki lagðar hér undir eins og allt annað í þessum efnunum. Að sjálfsögðu, ekki skorast ég undan gagnrýni á þau viðhorf eða þau rök sem ég hef sett fram. En ég vil fyrst og fremst að umræðan sé á þeim nótum að hún geti þjónað einhverjum uppbyggilegum tilgangi og ég er sannfærður um að það væri jákvætt skref að setja þessi mál í þann farveg sem tillagan gerir ráð fyrir.

[18:18]

#### Utanríkisráðherra (Halldór Ásgrímsson):

Herra forseti. Að mínu mati hefur hér farið fram nokkuð sérkennileg umræða um þessi mál á þeim degi sem friður næst í þeim hræðilegu átökum sem þarna hafa átt sér stað. Það er að sjálfsögðu aðalatriðið að um það hefur náðst samkomulag að Serbum ber að koma hersveitum sínum í burtu á næstu ellefu dögum. Héraðinu verður skipt upp í þrjá hluta

og eftir því sem best er vitað hefur brottflutningur hersveita Serba þegar hafist, a.m.k. frá nýrsta hluta þess.

Nú stendur yfir fundur í öryggisráði Sameinuðu þjóðanna og beðið er eftir því að öryggisráð Sameinuðu þjóðanna heimili inngöngu friðargæslusveita vesturveldanna inn í hér-aðið. Og það er vonast eftir því að kosið verði um það í öryggisráðinu síðar í dag. Vonandi fer svo að engin þjóð beiti neitunarvaldi sínu til að koma í veg fyrir það. Ég hef ekki trú á því. En við verðum líka að gera okkur grein fyrir því að eðli öryggisráðsins er þannig að ákveðnar þjóðir hafa þar neitunarvald.

Friðargæslusveitir NATO munu að öllum líkindum fylgja fast í kjölfar hersveita Serbanna, m.a. til að koma í veg fyrir að Frelsisher Kosovo reyni að neyta færis til að ráðast á hersveitir Serba, en þeir telja sig hafa mikilla harma að hefna. Og mikil hætta er á því að svo geti orðið.

Áætlað er að allt að 50 þúsund manna friðargæslulið á vegum Atlantshafsbandalagsins fari inn í Kosovo og ég vænti þess að hv. flm. telji það ekki vera árársaðila. Þó að talað sé um árársaðila í þessari þáttill. Er nema von að menn bregðist við því þegar slík öfugmæli eru höfð í frammi?

Það er hins vegar ekki búist við því að flóttamenn snúi heim til Kosovo fyrr en tryggt er að framkvæmd friðarsamkomulagsins verði hnökralaus. Það er sem sagt gert ráð fyrir því að friðargæsluliðið fari á undan, taki verulega áhættu til þess að tryggja það að þetta hrjáða fólk geti snúið til síns heima og búið sig undir komandi vetur. Og það mun þurfa að nýta tímann vel til þess að svo geti orðið.

Ákveðnar hafa verið sérstakar aðgerðir til þess að tryggja betur öryggi íbúanna á Balkanskaga. Það er mikil þörf á því. Þetta er ekki búið mál. Við Íslendingar erum nú í forustu í Evrópuráðinu. Það er alveg ljóst að Evrópuráðið þarf að koma að þessu máli með ýmsum hætti. Eitt af því sem við stöndum frammi fyrir á næstu vikum er m.a. að vinna að því að Bosnía komi inn í Evrópuráðið með það í huga að tryggja betur mannréttindi þar til frambúðar því að það hefur alltaf verið hætta á því að átök blossi upp á nýjan leik í því hrjáða landi og er að sjálfsögðu mikilvægt að koma í veg fyrir það.

Að því er varðar lögmæti þessara aðgerða og umræður um þær í utanrnm. þá liggur ljóst fyrir að í október sl. ákváðu Atlantshafsbandalagsríkin að stofna hugsanlega til loftárása á Júgóslavíu. Það mál var þá rætt bæði í ríkisstjórn og í utanrnm. og farið yfir það. Þessar hernaðarlegu aðgerðir sem þarna hafa átt sér stað byggja á þjóðréttarlegum grunni. Þær byggja á ályktun öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna nr. 1199 frá 23. september sl., markmiðum og meginreglum sáttmála Sameinuðu þjóðanna, sem vitnað er til, það er vitnað til þessa sáttmála í inngangsorðum Norður-Atlantshafssamningsins. Og þessar aðgerðir byggja líka á ákvæðum alþjóðlegra sáttmála um grundvallarmannréttindi.

Þetta síðastnefnda atriði vegur stöðugt þyngra í þjóðarréttinum. Mannréttindi eru algild og ekki er hægt að vanvirða mannréttindi eins og mönnum sýnist. Það er ljóst að þróunin er í þá átt að alþjóðasamfélagið þarf að vera viðbúið að grípa þar inn í.

Ég er alveg viss um að þessir atburðir munu hafa áhrif á störf Sameinuðu þjóðanna og ég vonast til að það verði til þess að styrkja starf Sameinuðu þjóðanna og auka heimildir þeirra til þess að grípa inn í og koma í veg fyrir að einstakar þjóðir geti beitt neitunarvaldi.

Nú heyri ég að hv. þingmenn mæna mjög til Sameinuðu þjóðanna í þessu sambandi. Hv. þm. Ögmundur Jónasson

sagði að hans skoðun væri sú að byggja hefði átt að miklu meira á starfi Sameinuðu þjóðanna og miklu meira starf hefði átt að fara fram innan Sameinuðu þjóðanna. Ég man ekki betur en að sá sem hér stendur hafi verið harðlega gagnrýndur í sambandi við málefni Íraks. Þar hefur fyrst og fremst verið byggt á vinnu Sameinuðu þjóðanna og byggt á heimildum frá Sameinuðu þjóðunum. Samt hefur hv. þm. haldið því fram að það sem Sameinuðu þjóðirnar hafa beitt sér fyrir þar brjóti sáttmála, mig minnir að hann hafi vitnað til Genfarsáttmálans. Það hefur því verið uppi annar málflutningur í því sambandi þegar það mál hefur verið hér á dagskrá, ef ég man rétt. Þess vegna finnst mér ekki vera neitt samræmi í þessu.

Alveg eins og þeir sem vildu aðgerðir bera ábyrgð á því sem þarna hefur gerst — það gerir íslenska þjóðin að nokkru leyti og við verðum að axla þá ábyrgð — þá hljóta þeir líka að bera einhverja ábyrgð sem ekki vildu grípa til aðgerða í þessu samhengi, sem ekki hafa sýnt fram á hvað hefði gerst ef þarna hefði ekki verið gripið í taumana. Það fylgir því nefnilega líka ábyrgð að gera ekki neitt. Það fylgir því ábyrgð að sitja heima, sitja hjá, vegna þess að menn vilja komast hjá óþægindum. Þeir aðilar bera líka ábyrgð, en ekki bara þeir sem ákveða að grípa til aðgerða til þess að verja fólk sem hefur verið svipt grundvallarréttindum, grundvallarréttinum til að lifa lífinu.

[18:27]

#### Ögmundur Jónasson (andsvor):

Hæstv. forseti. Það er alveg rétt að því fylgir ábyrgð að sitja heima og það fylgir því líka ábyrgð að fara að heiman og hvað menn gera þegar að heiman er komið.

Ég vil taka undir það sem hæstv. utanrrh. sagði að ég og við innan Vinstri hreyfingarinnar — græns framboðs höfum lagt áherslu á að styrkja Sameinuðu þjóðirnar og að þær starfi á lýðræðislegan hátt. Við höfum jafnframt sagt að Sameinuðu þjóðirnar sem stofnun eru engan veginn hafnar yfir gagnrýni. Ef við teljum að Sameinuðu þjóðunum sé misbeitt, eins og gerðist því miður að okkar dómi í Íraksdeilunni — við teljum að Sameinuðu þjóðunum hafi þar verið misbeitt af hálfu öryggisráðsins — þá gagnrýnum við það, því það er líka rétt sem hæstv. utanrrh. sagði, að mannréttindin eigi að vega þungt. Og það er út frá því sjónarhorni sem við nálgumst stríðsreksturinn á Balkanskaga en einnig í Írak.

Umræðu (atkvæðagreiðslu) frestað.

Fundi slitið kl. 18:29.

## 4. FUNDUR

mánudaginn 14. júní,  
kl. 1.30 miðdegis.

### Dagskrá:

1. Fyrirspurnir til ráðherra skv. 7. mgr. 49. gr. þingskapa.
2. Aðgerðir vegna stríðsátakanna í Kosovo, þáttill., 4. mál, þskj. 4. — Frh. fyrri umr. (Atkvgr.)
3. Verkaskipting hins opinbera og einkaaðila, þáttill., 5. mál, þskj. 5. — Fyrri umr.
4. Mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar Fljótsdalsvirkjunar, þáttill., 3. mál, þskj. 3. — Fyrri umr.

### Fjarvistarleyfi:

Guðni Ágústsson landbrh.,  
Hjálmar Árnason, 10. þm. Reykn.,  
Ísólfur Gylfi Pálmason, 5. þm. Suðurl.

### Tilkyning um dagskrá.

[13:33]

### Forseti (Halldór Blöndal):

Klukkan 2 síðdegis fer fram utandagskrárumræða um byggðavanda og stöðu fiskverkfólks. Málshefjandi er Karl V. Matthíasson en hæstv. sjútvrh. Árni M. Mathiesen verður til andsvara.

### Fyrirspurnir til ráðherra skv. 7. mgr. 49. gr. þingskapa.

Tillögur um aðgerðir vegna fíkniefnavandans.

[13:34]

### Rannveig Guðmundsdóttir:

Virðulegi forseti. Meira fjármagn og aðgerðir til að bregðast við aukinni fíkniefnavandslu unglinga og löngum biðlistum eftir meðferð bar hátt í kosningabaráttunni fyrir alþingiskosningar. Það sama verður ekki sagt um ríkisstjórnina, hvorki fyrir né eftir kosningar. Það er hljótt á þeim bæ um ný úrræði.

Á útmánuðum var að mig minnir settur á lagginnar starfshópur nokkurra ráðuneyta til að skoða hvernig taka ætti á málum. Aðstoðarmaður félmrh. tjáði sig um skýrslu starfshópsins um páskalettið. Í viðtölum við fjölmiðla kom fram hjá honum að skýrsla og tillögur hefðu verið lagðar fyrir ríkisstjórn og að fljótlega mætti vænta afgreiðslu þeirra og þar með aðgerða. Hann upplýsti að m.a. væri starfshópurinn með tillögum um sameiginlega bráðamóttöku fyrir barna- og unglingageðdeild og Barnaverndarstofu og jafnframt að tillaga væri um nýtt langtíma meðferðarheimili. Enn hefur ekkert heyrst um afgreiðslu ríkisstjórnarinnar á tillögu starfshópsins. Ég spyr forsrh., oddvita ríkisstjórnarinnar, í fjarveru félmrh. þar sem þetta mál snýr að skýrslu sem lögð var fyrir ríkisstjórn: Hvað liður skýrslunni og tillögum fulltrúa ráðuneytanna og ætlar ríkisstjórnin að bregðast við þessum tillögum og þá hvenær?

vfil

[13:36]

### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):

Herra forseti. Það er rétt hjá hv. 4. þm. Reykn. að tillögur starfshóps sem einkum var á vegum ráðherra félagsmála og heilbrigðismála hafa legið til athugunar hjá ríkisstjórn. Tillögurnar taka til fjögurra eða fimm meginþátta og ljóst er að þær eru töluvert fjárfrekar. Engu að síður geri ég ráð fyrir að ríkisstjórnin muni klára sína athugun á málinu á allra næstu dögum eða vikum.

[13:36]

### Rannveig Guðmundsdóttir:

Herra forseti. Þetta er orðinn nokkuð langur tími. Það er ekki nóg að hafa brennandi áhuga á að leysa fíkniefnavandann í kosningabaráttunni en gleyma því um leið og sest er í ráðherrastólana. Var ekki talað um milljarð í fíkniefnavarnir á fjölmörgum sviðum?

Hér á borðum þingmanna liggur fyrirspurn frá Svanfríði Jónasdóttur um samþykktir ríkisstjórnarinnar og útgjöld sem hún hefur stofnað til eða kynnt áform um utan fjárlaga. Ég hefði viljað sjá tillögur ríkisstjórnarinnar í þessum málaflokki efst á þeim lista, herra forseti, en áherslur ríkisstjórnarinnar hafa, a.m.k. fram að þessu, legið annars staðar. Við munum fylgjast vel með aðgerðum ríkisstjórnarinnar. Það er ekki nóg að tala um þessi mál en aðhafast ekkert af því að aðgerðir eru fjárfrekar. Ég hvet til þess að fólkið sem hafði mjög hátt um þessi mál í kosningabaráttunni standi við áformin sín góðu.

[13:38]

### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):

Herra forseti. Ég hlýt að vekja athygli á því að í stjórnarsáttmálanum er sérstaklega vikið að þessum þáttum. Ég geri ráð fyrir að við séum að tala um að tillögur starfshópsins, það er að vísu eftir minni sagt, hljóði upp á 200–300 millj. kr. á ársgrundvelli. Þetta eru allt töluvert miklir fjármunir og því ekkert óeðlilegt að yfir þau mál sé farið mjög ítarlega. En um þessi mál er rækilega fjallað í stjórnarsáttmála og eindregin áform ríkisstjórnarinnar að taka mjög fast á málaflokknum á þessu kjörtímabili.

Kostnaður við vegagerð vegna kristnitökuháttíðar á Þingvöllum.

[13:38]

### Árni Steinar Jóhannsson:

Hæstv. forseti. Fyrirspurn mín er varðandi kristnitökuháttíðina á Þingvöllum og er um kostnað vegna vegagerðar á Þingvöllum og nærliggjandi svæðum.

[13:39]

### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):

Herra forseti. Kostnaður við vegagerð í tengslum við Þingvelli kemur fram, ef ég man rétt, í tillögum Vegagerðarinnar sem voru kynntar fyrir tveimur árum eða svo. Ég verð að hafa fyrirvara á þessum tölum en mig minnir að 90 millj. hafi verið lagðar til hliðar sérstaklega vegna aðgerða í tengslum við hátíðahöld, ekki eingöngu á Þingvöllum þó heldur og á tengileiðum við Þingvelli. Ég verð eins og ég segi að hafa fyrirvara á þessum tölum, þær eru eftir minni en ég leyfi mér þó að fullyrða að þær vegaframkvæmdir sem taldar voru brýnastar samkvæmt áætlun Vegagerðarinnar sem kynntar voru bæði ríkisstjórn og þinginu, munu ganga fram í tæka tíð þannig að við munum ekki lenda í slíkum ógöngum sem

við lentum í vegna vegatengingarvandamála árið 1994.

#### *Rekstrarstaða heilbrigðisstofnana.*

##### **Gísli S. Einarsson:**

Herra forseti. Ég beini máli mínu til hæstv. heilbrh. og spyr að gefnu tilefni þar sem fram hefur komið að það stefni í mikinn rekstrarvanda hjá Ríkisspítölunum, þ.e. Landspítala og Sjúkrahúsi Reykjavíkur:

Hver er áætlaður halli þessara stofnana, annars vegar núna og hins vegar á ársgrundvelli?

Síðan spyr ég: Hver er staða heilbrigðisstofnana á landsbyggðinni? Hverjar eru horfurnar?

Heyrst hefur að þar vanti hátt í 2 milljarða. Ef svo er er þá ekki meiningin að kalla saman fjárln. til að kanna þá alvarlegu stöðu sé það reyndin og tölurnar sem ég nefndi réttar?

[13:41]

##### **Heilbrigðisráðherra (Ingibjörg Pálmadóttir):**

Virðulegi forseti. Vegna fyrirspurnar hv. þm. Gísla S. Einarssonar er því til að svara, eins og ég veit að allur þingheimur veit, að laun heilbrigðisstarfsmanna hafa hækkað verulega á undanförunum missirum og það setur auðvitað strök í reikninginn hjá sjúkrahúsum, dvalarheimilum og hjúkrunarheimilum. Það er verið að fara nákvæmlega yfir þessa dagana en við höfum ekki nákvæmar tölur handbærar. Hver stofnun fyrir sig vinnur sína heimavinnu og munu senda niðurstöðurnar inn til heilbrn. Fjárln. mun að sjálfsögðu fá þær til umfjöllunar.

[13:42]

##### **Gísli S. Einarsson:**

Herra forseti. Ég verð að segja að mér finnst hæstv. heilbrh. vera svolítið fjarri því að vera kunnugt um stöðuna á heilbrigðisstofnununum núna. Það er einn og hálfur mánuður síðan í ljós kom, hjá sjúkrastofnunum í Reykjavík, að það horfði í 1.300 millj. kr. vanda — bara hér í Reykjavík. Það er vitað að á hverri stofnun á fætur annarri blasir við vandi frá 5 millj. til 70 eða 80 millj. kr., á hinum minni stofnunum en enn meira t.d. á Akureyri. Ég hélt að það væri það mikil ástæða til að hafa áhyggjur af þessu. Þetta lá hreinlega fyrir og það fyrir nokkru síðan. Mér þykir miður að fá ekki skýrari svör um þessa stöðu. Ég tel ástæðu til að gera fjárln. grein fyrir stöðu málsins og það á næstu dögum, ekki næstu mánuðum eða vikum. Það þarf að bregðast við.

[13:43]

##### **Heilbrigðisráðherra (Ingibjörg Pálmadóttir):**

Virðulegi forseti. Það kom fram í gær í fréttum hjá forstjóra Ríkisspítala og Sjúkrahúss Reykjavíkur að ekki hafi verið gert ráð fyrir ýmsu í fjárlögum, t.d. 2000-vandanum, framgangskerfi í samningum við hjúkrunarfræðinga og vinnutímatilskipun EES. Þetta mál er í höndum sjúkrahúsanna og þeir munu senda mér skýrslur innan tíðar. En ég vil vekja athygli á því að á morgun er utandagskrárum-ræða um stöðu sjúkrahúsanna sem beðið hefur verið um hér á hinu háa Alþingi.

#### *Gerð langtímaáætlunar um jarðgangagerð.*

[13:44]

##### **Steingrímur J. Sigfússon:**

Herra forseti. Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. nýskipaðan samgrh. hvað líði undirbúningi að framkvæmd ályktunar Alþingis frá 11. mars sl. um gerð langtímaáætlunar í jarðgangagerð á Íslandi. Nefndan dag samþykkti Alþingi svohljóðandi ályktun:

„Alþingi ályktar að fela samgönguráðherra að vinna langtímaáætlun um gerð jarðganga á Íslandi. Áætlunin feli í sér úttekt á kostum sem taldir eru á jarðgangagerð á landinu, kostnaðarmat og arðsemismat einstakra framkvæmda og forgangsöröðun verkefna. Sérstaklega verði horft til framkvæmda sem rjúfa vetrareinangrun, koma í stað annarrar kostnaðarsamrar vegagerðar, stytta vegalengdir eða stækka atvinnusvæði. Áætlunin liggi fyrir áður en lokið verður við næstu reglulegu endurskoðun vegáætlunar.“

Ef minni mitt svikur ekki, þá á sú endurskoðun að fara fram einmitt í vetur. Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. samgrh.:

Hvar er undirbúningur að framkvæmd þessarar ályktunar Alþingis á vegi staddur?

Í öðru lagi vil ég spyrja um tengsl vinnunnar við endurskoðun þessarar vegáætlunar og þess vegna langtímaáætlunar um vegagerð sem væntanlega þarf einnig að fara að huga að og hæstv. ráðherra hlýtur að hafa í undirbúningi.

Síðast en ekki síst vil ég spyrja hæstv. ráðherra:

Mun hæstv. ráðherra leita eftir tilnefningum frá fulltrúum þingflokka eða stjórnsmálaflokka til að taka þátt í þessu starfi þannig að um þverpólitíska skipan nefndarinnar verði að ræða til þess að reyna að skapa meiri samstöðu um þessi mál en verið hefur að undanförunu?

Það er óþarfi að minna á hvernig þessir hlutir gengu fyrir sig á síðustu vikum og mánuðum fyrir kosningar þegar hetjur riðu um héruð og lofuðu jarðgöngum út og suður. Þá blés ekki mjög byrlega með að gott samkomulag eða samstaða tækist um hvernig í þessa hluti yrði farið.

Ég vil láta það koma fram að ég tel ákaflega mikilvægt að reyna að leita sem víðtækastrar samstöðu um þessi mál og hvet að sjálfsögðu hæstv. ráðherra til að leita eftir þverpólitískum tilnefningum í þetta starf.

[13:47]

##### **Samgönguráðherra (Sturla Böðvarsson):**

Herra forseti. Því er til að svara vegna fyrirspurnar hv. þm. að ég hef átt fundi með vegamálastjóra og mönnum hans til að fara yfir stöðu mála hvað varðar undirbúning að þessari áætlun um jarðgangagerð. Þetta starf er margþætt, eins og kom fram hjá hv. þm., og er að mörgu að hyggja þegar teknar eru ákvarðanir um forgangsöröðun um þessar framkvæmdir. Þetta starf er mjög skammt á veg komið en engu að síður er unnið að því fullum fetum og ég vænti þess að áður en langt um liður verði hægt að taka afstöðu til þess hvernig framhaldið verður unnið. Auðvitað verður það að vinnast í tengslum við vegáætlun, sem verður til endurskoðunar í vetur, en ég hef út af fyrir sig ekki tekið afstöðu til þess hvernig áætlun um jarðgöng tengist vegáætlun eða langtímaáætlun. Um það þarf að fjalla og fara rækilega ofan í þá hluti hvernig það gerist. Annars vegar getur þetta gerst þannig að áætlunin um jarðgöng sé hluti af vegáætluninni en jafnframt mætti hugsa sér að það væri sérstök áætlun. En þetta þarf að skoða mjög rækilega.

Hvað varðar tilnefningu fulltrúa frá stjórnarflokkunum hef ég ekki tekið ákvörðun um það en hef heyrt þá ábendingu sem hefur komið fram hjá hv. þm.

[13:48]

#### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Ég þakka hæstv. ráðherra fyrir svörin þó að í sjálfu sér kæmu þar ekki fram efnisleg svör við meginspurningu minni um hvort leitað yrði eftir fulltrúum frá öllum flokkum í þetta starf. En ég get vel skilið það, hæstv. ráðherra er tiltölulega nýr í embætti sínu og þarf einhvern tíma til að átta sig á hlutum.

Reyndar verður fróðlegt að vita hvað verður almennt uppi í slíkum samskiptum. Það eru margar fleiri mikilvægar nefndir og margs konar undirbúningsstarf sem þarf að vinna, þar á meðal eins og dæmi eru um, endurskoðun fiskveiðilöggjafarinnar, hvort almennt verður uppi sú lína hjá hæstv. ríkisstjórn að leita eftir samstarfi um slíka hluti eða ekki.

Að sjálfsgöðu hvet ég til þess eins og ég sagði áðan og vil láta það álit mitt koma fram vegna þess að hæstv. ráðherra nefndi að það væri álitamál hvort jarðgangaframkvæmdirnar ættu að verða hluti af vegáætlun eða langtímaáætlun um vegagerð. Ég er eindregið þeirrar skoðunar að þær eins og aðrar stærri framkvæmdir eigi að fylgja með þannig að þetta sé allt saman ein heildaráætlun. Einmitt þess vegna er nauðsynlegt vegna yfirvofandi endurskoðunar á vegáætlun að hraða þessu starfi.

*Skólastjórastöður í Vesturbyggð.*

[13:50]

#### Sigríður Jóhannesdóttir:

Hæstv. forseti. Í einu af dagblöðum landsins birtist nú um helgina auglýsing frá einu af þeim byggðarlögum hér á landi sem standa hvað verst fjárhagslega. Nú virðast forráðamenn þess byggðarlags hafa séð ljósið því að þeir auglýsa nýja og spennandi stöðu, stöðu skólastjóra sem á að hafa eina fjóra skóla undir og ekki er meiningin, að mér er tjáð, að hann hafi aðsetur í einum þeirra heldur á bæjarskrifstofunum og stjórnir þaðan öllum fjórum skólunum. Í þeim verði svo komið fyrir einhverju sem heitir aðstoðarmaður skólastjóra. Þau embætti verða að sjálfsgöðu líka afar spennandi en þau hafa ekki enn verið auglýst.

Þegar ég lít á þetta mál finnst mér að þarna hljóti að vera fjallað um erlenda skóla sem alls ekki heyri undir þau lög sem við höfum samþykkt frá Alþingi Íslendinga og heita „Lög um grunnskóla“ og menntmrh. ber höfuðábyrgð á. Að vísu er í 3. gr. kveðið á um að sveitarstjórn sé heimilt að koma á seljum frá aðalskóla. Að öðru leyti verður ekki annað lesið úr textanum en að grunnskóli sé skóli þar sem öll starfsemi er á einum stað undir stjórn skólastjóra. Starfsheitið „aðstoðarmaður skólastjóra“ fyrirfinnst ekki í löggverndunarlögunum.

Síðast en ekki síst segja grunnskólalög í 23. gr. að í hverjum skóla skuli starfa skólastjóri sem ráðinn er af sveitarstjórn. Skv. 14. gr. grunnskólalaga er skólastjóri forstöðumaður grunnskóla og ber ábyrgð á starfi skólans og veitir honum faglega forstöðu.

Það fer í bága við þessa grein að skólastjóri sitji á bæjarskrifstofunum og stjórnir fjórum grunnskólum.

Hvað hyggst hæstv. menntmrh. gera til að fá bæjaryfirvöld í Vesturbyggð til að fara lögum í þessu máli?

[13:52]

#### Menntamálaráðherra (Björn Bjarnason):

Herra forseti. Ég verð að viðurkenna að ég sá ekki þessa auglýsingu í blöðunum og hef þess vegna ekki kynnt mér málið jafn vel og hv. fyrirsprjandi. En sé svo að ekki sé farið að lögum þá eru auðvitað aðilar sem eru til þess bærir að dæma um það hvort menn fara að lögum eða ekki.

Það er alveg ljóst að þegar grunnskólinn var fluttur frá ríkinu til sveitarfélaganna var sveitarfélögunum veitt umboð til þess að fara með yfirstjórn grunnskólans. Ef deilt er um það í þessu máli að menn fari að grunnskólalögum eða ekki þarf auðvitað að skoða það. Ég heyrði þegar það var fyrst kynnt að menn ætluðu að fara þessa leið í Vesturbyggð að einhverjir aðstandendur málsins töldu að verið væri að brjóta grunnskólalögin. Það hefur ekki borist neitt erindi til mín vegna þessa máls. Ég verð að meta það út frá öðru en auglýsingu í dagblöðunum hvaða afstöðu ráðuneytið tekur til málsins og það verður að skoða það frá öðrum sjónarhóli en þeim sem auglýst er í dagblöðunum. Einnig verður að leggja mat á það hvernig uppbyggingin verður með hliðsjón af grunnskólalögum.

[13:53]

#### Sigríður Jóhannesdóttir:

Hæstv. forseti. Ég þakka hæstv. menntmrh. fyrir svörin. Ég les það úr þeim að þetta mál hafi ekki enn verið tekið til faglegrar umfjöllunar í ráðuneytinu en það muni verða gert og ég treysti því að farið verði að íslenskum grunnskólalögum. Ég sé ekki hvernig önnur leið ætti að vera fær nema það eigi þá á miðju sumri að fara að setja bráðabirgðalög í tengslum við þetta mál til að hægt sé að ráða þessum málum til lykta í þessu byggðarlagi.

En ég treysti því að hæstv. ráðherra sinni eftirlitshlutverki sínu sem hann hefur tvímælalaust samkvæmt lögum með starfsemi grunnskóla og tryggi að þarna verði þessum málum ráðstafað eðlilega.

*Uppsagnir grunnskólakennara.*

[13:55]

#### Puríður Backman:

Hæstv. forseti. Fyrir liggur að nú þegar hafa fjölmargir grunnskólakennarar sagt upp störfum og margir eru að íhuga uppsagnir. Laun og kjör kennara er ástæða þessara uppsagna. Þó að nú sé hásumar þá líður tíminn hratt og fyrr en varir verður komið haust og fyrirsjáanlegt er að skólahaldi í mörgum grunnskólum er stefnt í hættu.

Því beini ég þeirri fyrirspurn til hæstv. menntmrh.:

Hvernig hyggst ráðherra bregðast við þeirri stöðu sem blasir við skólahaldi í grunnskólum landsins næsta vetur ef uppsagnir kennara standa þá?

[13:55]

#### Menntamálaráðherra (Björn Bjarnason):

Herra forseti. Eins og ég sagði í fyrra svari mínu er þetta mál á valdi sveitarfélaganna eftir flutning grunnskólans til þeirra. Menntmrn. fylgist með starfi grunnskólanna og gerir það með ýmsum hætti. Ég treysti mér ekki til þess að svara því hvernig menn muni bregðast við ef ekki fást kennarar til starfa í grunnskólum á þeim forsendum sem hv. fyrirsprjandi lagði fyrir mig.

Hins vegar er alveg ljóst að samkvæmt lögum sem Alþingi hefur samþykkt hefur menntmrh. heimild til þess að veita fleirum rétt til þess að starfa í grunnskólunum en þeim sem hafa full réttindi kennara. Það er það úrræði sem ráðherrann hefur til þess að sjá til þess að það sé starfsfólk til þess að halda uppi grunnskólastarfi í landinu.

[13:56]

#### **Puríður Backman:**

Herra forseti. Ég þakka ráðherra svarið. Ég ætla að vona að ekki komi til þeirra úrræða ráðuneytisins sem hann nefndi. Ég ætla að vona að grunnskólum landsins verði gert kleift að ráða til sín hæfa kennara. Það þarf greinilega meira fjármagn í reksturinn en gert var ráð fyrir í samningi ríkis og sveitarfélaga í upphafi. Það var uppsafnaður vandi inni í skólakerfinu og þann vanda virðist ekki vera búið að leysa eftir síðustu kjarasamninga.

Ég trúi því að ráðherra og fjmrh. líti til þeirrar stöðu fyrir komandi skólaár.

[13:57]

#### **Menntamálaráðherra (Björn Bjarnason):**

Herra forseti. Þegar grunnskólinn var fluttur til sveitarfélaganna var samið um það á milli ríkisins og sveitarfélaganna hvornig að fjárhagslegum málefnum yrði staðið. Það hefur verið staðið í einu og öllu við þá samninga og af hálfu sveitarfélaganna hefur komið fram að tekjur sveitarfélaganna af þeim tekjustofnum sem ríkið afhenti þeim við flutninginn eru einum milljarði króna hærrí en gert var ráð fyrir í þessum samningum á milli ríkisins og sveitarfélaganna. Því er ekki hægt að standa hér og telja að þessir samningar, sem gerðir voru á milli ríkisins og sveitarfélaganna, hafi leitt til þess að tekjuöflun sveitarfélaganna hafi minnkað. Þvert á móti hefur hún verið mun meiri en samningarnir gerðu ráð fyrir.

[13:58]

#### **Puríður Backman:**

Hæstv. forseti. Þessi milljarður sýnir okkur kannski frekar en margt annað að vandinn var uppsafnaður, hann var mikill fyrir og milljarðurinn hefur greinilega bara ekki dugað til.

Ég ætla að vona að það náist sátt til frambúðar í grunnskólum landsins þannig að hægt verði að standa við fyrirheit allra flokka um að menntun sé það sem við þurfum að byggja á og hér verði hægt að standa að öflugu grunnskóla- og framhaldsskólanámi.

*Fyrirhugaðar heræfingar NATO á Íslandi.*

[13:59]

#### **Kolbrún Halldórsdóttir:**

Virðulegi forseti. Í fréttum síðustu daga hefur komið fram að fyrirhugaðar heræfingar NATO á Íslandi verði þess eðlis að þar verði æfðar aðgerðir gegn öfgafullum umhverfisverndarsinum. Nú langar mig til að spyrja hæstv. umhvrh.:

Hvernig list honum á þá hugmyndafræði sem liggur að baki heræfingunum og hyggst ráðherrann gera einhverjar athugasemdir við þær?

[13:59]

#### **Umhverfisráðherra (Siv Friðleifsdóttir):**

Virðulegur forseti. Ég þakka þessa fyrirspurn þó að mér hefði kannski fundist eðlilegra að hæstv. utanrrh. hefði svarað henni. Heræfingarnar eru ekki á könnu umhvrh. en ég hef einnig tekið eftir þessu og ég tel alveg jafneðlilegt að verjast öfgafullum umhverfisverndarsinum og öðrum öfgahópum

ef þeir eru sannanlega öfgahópar. En ég vil alls ekki taka undir að umhverfisverndarsinnar eða þau samtök séu eitt-hvað frekar öfgasinnuð, alls ekki ef það var það sem fólst í fyrirspurninni. Ég get ekki neitt gagnrýnt þessar heræfingar.

[14:00]

#### **Kolbrún Halldórsdóttir:**

Herra forseti. Mér þykir leitt að heyra að umhvrh. skuli ekki geta gagnrýnt þessar heræfingar. Ég vil aðeins í örfáum orðum segja að Íslendingar eiga annað skilið að mínu mati frá hernaðarbandalaginu NATO þegar það kemur til æfinga hér á norðurslóðum en það að það ímyndi sér að það geti ráðist hér gagnvart öfgafullum umhverfisverndarsinum í hundratali. Hér er gert ráð fyrir hundruðum hermanna sem eiga að æfa vopnaburð og guð veit hvað gagnvart umhverfisverndarsinum.

Mér hefði fundist eðlilegt að hæstv. umhvrh. gerði við þetta athugasemd, bara hugmyndafræðinnar vegna. Að sjálf-sögðu tek ég undir það sem umhvrh. segir, að ég hefði beint fyrirspurn minni til utanrrh. einnig ef hann hefði verið hér til staðar. En ég læt þetta nægja nú.

[14:01]

#### **Umhverfisráðherra (Siv Friðleifsdóttir):**

Virðulegur forseti. Ég deili ekki hugmyndum hv. þm. og fyrirspyrjanda varðandi NATO. Ég er stuðningsmaður NATO. Það má líka koma því hér á framfæri að við höfum að vissu leyti reynslu af öfgafullum umhverfisverndarsinum. Það má rifja upp að Sea Shepard sökkta hér hvalbátum fyrir ekkert mjög löngu síðan þannig að vel má vera að við lendum í því einhvern tíma að öfgafull umhverfisverndar-samtök komi hingað til lands og geri okkur skráveifu.

En ég vil ítreka það að ekki er hægt að segja neitt í þá átt að umhverfisverndarsamtök séu öll öfgafull, alls ekki. Þau eru mörg afar mikilvæg, mikilvæg fyrir lýðræðið í landinu og til þess að hafa áhrif á almenningssálitið svo að við getum verndað umhverfi okkar.

*Yfirheyrslur yfir börnum út af kynferðisbrotum.*

[14:03]

#### **Rannveig Guðmundsdóttir:**

Virðulegi forseti. Hugmyndafræðin á bak við Barnahúsið sem var opnað 2. nóvember sl. er að barn sem grunur leikur á að hafi orðið fyrir kynferðislegu ofbeldi þurfi aðeins að koma á einn stað til rannsóknar og njóti umönnunar í vernduðu umhverfi. Höfuðáhersla er lögð á þverfaglega samvinnu barnaverndarnefnda, lögfræðinga, lækna og starfsfólks. Þegar barnaverndarnefnd hefur vísað máli til Barnahúss fer fram rannsóknarviðtal sem sérmenntaður starfsmaður tekur í umboði lögreglu.

Hjá Barnahúsinu starfa tveir starfsmenn, sérmenntaðir á þessu sviði. Aðstaða er fyrir lögreglu, barnaverndarfulltrúa, lögfræðings hins grunaða og fulltrúa ákærvalds að fylgjast með. Eftir rannsóknarviðtalið er framhald málsins metið en í Barnahúsinu fær barnið og fjölskylda þess ráðgjöf, stuðning og meðferð.

Þann 1. maí sl. tóku ný lög gildi þar sem lögreglu ber að leita til dómara þegar kynferðisafbrotamál koma upp. Frá 1. maí hafa dómþing því verið sett í Barnahúsi í þessum tilvikum. Dómarar hafa komið í Barnahúsið sem fellur að hugmyndafræðinni sem liggur að baki Barnahúsinu.

Föstudaginn var bárust fréttir um að innréttaður hafi verið sérstakur dómsalur við Héraðsdóm Reykjavíkur og sérútbúið

herbergi með tækjabúnaði til að gera kleift að taka skýrslu af barni eða ungmenni sem grunur leikur á að hafi orðið fyrir kynferðislegri áreitni. Þess vegna spyr ég dómsmrh.:

Er verið að flytja þessi viðkvæmu rannsóknarviðtöl frá Barnahúsinu? Munu dómarmen utan Reykjavíkur líka taka upp þessi vinnubrögð í stað þess að tryggja að rannsóknarviðtölin fari fram í vernduðu umhverfi Barnahúss? Verður það gert þó það brjóti í bága við hugmyndafræðina á bak við uppbyggingu Barnahúss sem hefur vakið viðtæka athygli? Og hvernig á að tryggja sérhæfða viðtalstækni sem rík þörf er á í svo viðkvæmum málum?

[14:05]

#### Dómsmálaráðherra (Sólveig Pétursdóttir):

Hæstv. forseti. Ég get fullvissað hv. fyrirspyrja um að svipuð hugmyndafræði er á bak við þessa aðstöðu sem nú er búið að koma upp í Héraðsdómi Reykjavíkur og í Barnahúsinu.

Það rétt að í Barnahúsinu er fyrir hendi ákveðin aðstaða og hefur hún vafalaust komið að góðum notum og mun væntanlega gera það áfram, ekki síst í tengslum við barnaverndarmál. Ég tel það í sjálfu sér fagnaðarefni að komið sé sem víðast til móts við þarfir barna í þessu þjóðfélagi og ég er viss um að hv. fyrirspyrjandi er mér sammála í því sambandi. Ég tel að þetta sé mikið framfaraspor í þá veru að tryggja betur réttarstöðu brotþola, ekki síst barna.

Þessi aðstaða er ekki bara hugsuð til yfirheyrslu yfir börnum heldur líka í öðrum viðkvæmum málum, t.d. nauðg-unarmálum og aðstaðan tengist, eins og hér hefur verið skýrt frá, breytingum á lögum um meðferð opinberra mála sem fóru í gegn á síðasta vori þannig að nauðsynlegt var að bregðast hér við. Það er búið að bjóða dómstólum alls staðar á landinu að nýta þessa aðstöðu. En eins og ég sagði áðan þá tel ég fagnaðarefni að hér sé á sem flestum stöðum komið til móts við hagsmuni barna hvað þetta varðar.

[14:07]

#### Rannveig Guðmundsdóttir:

Virðulegi forseti. Dómsmrh. hefur staðfest það sem ég óttaðist og fram kemur í raun og veru í reglugerð sem sett var núna 4. maí þar sem sagt er að taka eigi skýrslu af brotþola yngri en 14 ára í sérútbúnu húsnæði ef þess er nokkur kostur og nú er búið að koma því upp. Ég get ekki fallist á að þetta sé sama hugmyndafræði og á bak við Barnahúsið þar sem koma á með barn sem er í þessari skelfilegu aðstöðu í verndað umhverfi Barnahúss. Það á að fara með barnið í dómshús þar sem eitthvert herbergi er með möguleika á viðtalstækni. Það er grundvallarmunur á þessu tvennu og ég get ekki fallist á að þarna gildi sama hugmyndafræði. Að mínu mati er verið að kippa fótunum undan mikilvægri starfsemi Barnahússins þar sem fólk sem hefur sérmenntað sig erlendis til þess að taka þessi viðtöl er í raun sett til hliðar. Ég vil taka það sérstaklega fram að sérhæfð viðtalstækni í rannsóknum á þessum ofurviðkvæmu málum hefur gert það að verkum að kynferðisafbrot hafa upplýst miklu fremur í dag en áður fyrr.

[14:08]

#### Dómsmálaráðherra (Sólveig Pétursdóttir):

Hæstv. forseti. Ég er nokkuð undrandi á viðbrögðum hv. þm. Það er búið að vinna að þessu máli í lengri tíma. Þetta er ekkert nýtt. Reyndar fékkst heimild til þess árið 1996 að leigja sérstakt viðbótarhúsnæði fyrir þessa aðstöðu á fjórðu hæð í dómshúsinu við Lækjartorg og unnið hefur verið að verkefninu síðan.

En ég vil rifja það upp fyrir hv. þingmönnum að markmið þessarar aðstöðu er fyrst og fremst að vernda brotþola, einkum börn og unglinga, og reyna að tryggja að þau verði fyrir sem minnstri röskun vegna nauðsynlegra yfirheyrslna í tengslum við rannsóknir og dómsmeðferð í erfiðum sakamálum. Og sérstakur dómsalur með viðeigandi tækjabúnaði tengist þessari aðstöðu.

Eins og hér hefur verið bent á er þörfin líka brýn vegna þeirra lagabreytinga sem hafa verið gerðar en þær breytingar eiga m.a. rætur að rekja til þess að skýrsla umboðsmanns barna til dómsmrh. sem kom út haustið 1997 benti á að eftir að borin höfðu verið saman lagaákvæði á Norðurlöndum kom í ljós að staða barna hér á landi var að sumu leyti lakari. Hér hefur því verið bætt úr.

#### Aðgerðir vegna stríðsátakanna í Kosovo, frh. fyrir umr.

Páltill. SJS o.fl., 4. mál. — Þskj. 4.

#### ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[14:11]

Till. vísað til síðari umr. með 48 shlg. atkv.

Till. vísað til utanrnm. án atkvgr.

#### Umræður utan dagskrár.

Byggðavandi og staða fiskverkafólks.

[14:12]

#### Karl V. Matthíasson:

Herra forseti. Ég vil hefja mál mitt með árnaðaróskum forseta Alþingis til handa í vandasömu starfi. Megi honum farnast sem best í þessu embætti svo að það verði honum og þingi til söma.

Vert er að vekja athygli á þeirri stöðu sem margt fiskverkafólk er í hér á landi. Þær fréttir sem okkur berast úr fiskvinnslunni eru margar hverjar ekki góðar og skemmst er að minnast sviptinga í tengslum við Vinnslustöðina í Vestmannaeyjum sem hafði þær afleiðingar að fjöldi fiskverkafólks í Þorlákshöfn var sagt upp störfum þrátt fyrir heilög og fögur loforð um að kvótinn yrði ekki tekinn í burtu af fólkinu í Þorlákshöfn.

Þá koma einnig fréttir frá Vestfjörðum þar sem skýrt er frá lokun fyrirtækis sem starfar í Bolungarvík, Þingeyri og Bíldudal. Þetta fyrirtæki hefur sérhæft sig í vinnslu á fiski sem keyptur er af rússneskum aðilum og er það nánast einasti fiskurinn sem unninn hefur verið í fiskvinnslu á Þingeyri og Bíldudal undanfarið. Sem stendur er fjöldi fiskverkafólks í þeirri stöðu að vera heima hjá sér, fullfrískt í biðstöðu og með áhyggjur, í stað þess að vera í vinnunni til að efla hag sinn og þjóðarinnar.

Skondið má það reyndar teljast að uppistaða hráfnis í fiskvinnslu þessara staða skuli sótt í haf fjarlæggra landa þar sem fiskurinn syndir nánast í fjöruborði staðanna. Hvaða möguleika á þetta fólk sem flest man þá stund að togarinn og bátarnir komu oft í mánuði að bryggju með afla til vinnslu? En svona er þetta ekki lengur. Litlar sem engar fiskveiðiheimildir eru fyrir hendi hjá sumum plássum sem mega muna fífil sinn fegurri. Einnig er það svo að þeir sem

búa á þessum stöðum og vildu stofna til smábátaútgæðar geta það ekki fyrir nokkurn mun því það kostar tugi milljóna að verða sér úti um trillu eða aflaheimild.

Þá hefur vinnslan fæst á haf út í stóráuknum mæli og afleiðingarnar eru þær að hún hefur minnkað í landi. Ljóst er að samkeppnisaðstaða landvinnslu og vinnslu verksmiðjuskipa er öjöfn fyrir margra hluta sakir.

Þegar þessi mál koma til umræðu verður ekki hjá því vikist að spyrja: Er ekki tími til þess kominn að fiskverkfólkið taki þátt í stjórn og stefnumótun fyrirtækjanna sem það vinnur hjá? Ég er sannfærður um að fiskvinnslan á Íslandi væri mun öflugri í fullvinnslu hráefnis ef fólk við færibandið og á gólfinu hefði haft eitthvað um framleiðsluna og þróun hennar að segja síðustu áratugin.

Þegar grannr er skoðað er réttur fiskverkfólks á Íslandi mjög lítill, launin lág og atvinnuöryggi fer þverrandi. Samt er þetta sú stétt fólks sem hefur ásamt sjómönnum skapað hvað mestan auð og velsæld fyrir íslenska þjóð og ríki. Í stefnufirlýsingu hæstv. forsrh. Davíðs Oddssonar segir, með leyfi hæstv. forseta:

„Stjórnarflokkarnir leggja áherslu á samheldni og eindrægni þjóðarinnar, samvinnu vinnuveitenda og launþega, dreifbýlis og þéttbýlis.“

Ég bendi á í þessu sambandi að samvinna vinnuveitenda og launþega getur aukist til muna við það að verkafólk komi í auknum mæli að stjórn fyrirtækjanna, meira en nú er. Aukið lýðræði hvar sem er í landinu, hvort heldur það er á vinnustöðum eða annars staðar er til blessunar og gleði.

Herra forseti. Í Morgunblaðinu í gær er viðtal við hæstv. sjútrh. undir stríðsletursfyrirsögn: „Viðtækari sátt er markmiðið.“ Hjörtur Gíslason innti hæstv. ráðherra eftir því hvort mikilla breytinga væri að vænta á skipan mála. Ráðherrann telur það ólíklegt samkvæmt Morgunblaðinu. Því er full ástæða til að spyrja hæstv. sjútrh. eftirfarandi spurninga:

Hvaða nýjar leiðir leita helst á huga hæstv. ráðherra til að styrkja byggðirnar?

Hvernig telur hæstv. ráðherra að beri að velja þá sem skulu fá úthlutun úr þeim 1.500 tonna kvóta sem tekinn var frá til að leysa bráðan vanda?

Mun hæstv. ráðherra beita sér fyrir því að meiri aflaheimildir verði til ráðstöfunar í þessu skyni á næsta fiskveiðaári?

Hæstv. ríkisstjórn þarf að gera sér grein fyrir því að styrkja þarf atvinnulífið í landinu með aukinni sókn í sjávarútvegi.

[14:18]

#### Sjávarútvegsráðherra (Árni M. Mathiesen):

Herra forseti. Ég vil í upphafi óska hv. málshöfundar, Karli V. Matthíassyni, til hamingju með jómfrúrræðu sína.

Það er rétt að málefni fiskvinnslunnar hafa verið til umræðu í fjölmiðlum að undanförmum og sérstaklega hafa tvö fyrirtæki verið nefnd, þau sem hv. málshöfundar véc að í ræðu sinni. Þetta eru hins vegar mjög ólík fyrirtæki, á sitt hvoru landshorninu og að mínu mati erfitt að draga einhverjar almennar ályktanir af stöðu þeirra. Annars vegar er um að ræða fyrirtæki á Vestfjörðum sem vinnur svokallaðan Rússafisk og hins vegar er um að ræða fyrirtæki í Vestmannaeyjum sem hefur sjálft miklar aflaheimildir.

Þróun á lönduðum afla á undanförmum árum eða frá því að kvótakerfið var tekið upp er ekki stórkostlega frábrugðið þeirri þróun sem varð á áratugunum á undan og því erfitt að rekja ástæður fyrir þeim breytingum sem við höfum gert á

fiskveiðistjórnarkerfinu sem hafa leitt til aukinnar hagræðingar í rekstri fyrirtækjanna og betri stöðu sjávarútvegs hér á landi á undanförmum árum.

Hv. málshöfundar beindi þremur spurningum til mín þar sem hann spyr hvað leiti á huga hæstv. ráðherra til að styrkja byggðirnar. Ég vænti þess að hann eigi við hvað leiti á hugann að því er varðar sjávarútvegskerfið og fiskveiðistjórnina. Eins og fram hefur komið í fjölmiðlum verður nefnd skipuð á næstunni til þess að endurskoða fiskveiðistjórnarkerfið. Og eins og fram kemur í stefnufirlýsingu ríkisstjórnarinnar verður það m.a. gert út frá sjónarmiði byggðanna. Ég held að það sé ekki við hæfi að ég fari að setja þeirri nefnd fyrir verkefni með því að tiltaka sérstaklega í ræðu hér á Alþingi hvað leiti á minn huga í þessu efni. Ég hef sagt að sú nefnd verði að nálgast málið með opnum huga og ég vil ekki leggja neitt fram í umræðunni sem hugsanlega gæti þvalst fyrir henni, eins og orð sem ég léti falla hér mundu eflaust verða túlkuð.

Hv. málshöfundar spurði jafnframt hvernig hæstv. ráðherra teldi að ráðstafa ætti 1.500 tonnnum sem á að úthluta til staða sem eru í bráðum vanda. Samkvæmt lögunum um stjórn fiskveiða hefur Bygðastofnun þessi 1.500 tonn til ráðstöfunar og ég ætla mér ekki að fara að segja stjórn Bygðastofnunar fyrir verkum um það hvernig henni beri að úthluta þeim heimildum.

Fjórða spurningin var um hvort þessar aflaheimildir yrðu hugsanlega auknar. Ekki er gert ráð fyrir að breyting verði á stjórn fiskveiða fram að því að nýtt fiskveiðiár tekur gildi. Ég tel því mjög ólíklegt að heimildirnar verði auknar á næsta fiskveiðiári. Hugsanlega og vonandi verður endurskoðun á lögunum um stjórn fiskveiða þá lokið áður en þar næsta fiskveiðiár tekur gildi. Það er auðvitað hugsanlegt að út úr þeirri vinnu sem fara mun af stað bráðlega komi tillögur um að þetta magn af kvóta sem Bygðastofnun hefur til ráðstöfunar verði aukið. Ég skal ekkert segja til um það fyrir fram. Ég ætla hins vegar að vona að úr þeim vanda leysist sem þau fyrirtæki sem hér hafa verið til umræðu eiga í og að þeirri óvissu sem starfsfólkið býr við létti því það er auðvitað óþægilegt fyrir alla að vera í óvissu um hvernig starfi þeirra verði háttað á næstunni og hvort þeir hafi yfirleitt í störf að vanda. Sem betur fer er atvinnuástand miklum mun betra hér á landi í dag en var fyrir nokkrum árum. Við ættum því ekki að hafa stórar áhyggjur þó að auðvitað geti komið upp staðbundin og tímabundin vandamál.

[14:22]

#### Árni Steinar Jóhannsson:

Hæstv. forseti. Ég fagna umræðu um vanda fiskvinnslufólks og um leið vanda landsbyggðarinnar. Ég held að það liggi fyrir okkur í þinginu að skoða alvarlega stöðu mála varðandi landsbyggðina og þar með vandamál fiskvinnslufólks.

Það er einkennilegt að hlusta á það í þingsölum að alltaf er talað um hagræðingu í útgerðinni og menn virðast líta á það sem einhverja töfralausn að þar séu hagnaðartölur o.s.frv. Auðvitað þarf útgerðin að ganga vel en minna er talað um það að vegna kerfisins stendur fólk í heilu byggðarlögunum uppi með það að eignir þess eru verðfelldar kannski yfir nótt svo að nemur milljónum króna. Margir standa í þeim sporum að lífssparnaðurinn í formi hússins er farinn vegna sölu kvóta á milli staða. Þetta eru hlutir sem við verðum að horfast í augu við.

Ég beini orðum mínum til hæstv. sjútrh. um lagfæringar á fiskveiðistjórnarkerfinu þar sem hagsmunir fólksins í byggðunum verða hafðir að leiðarljósi. Við getum litið til einhvers konar tengingar, byggðatengingar á kvóta. Við getum haft það að leiðarljósi að efla strandveiðar og koma þannig á móti. En eitt er víst að það verður ekki bara horft á hagræðingu fyrirtækjanna. Það er fólk sem býr í þessu landi, það er fólk sem á bæina og húsin og hagsmunir þess eru engu minna virði en hagsmunir fyrirtækjanna. Og það ber auðvitað að hafa hagsmuni fólksins að leiðarljósi.

[14:25]

#### Kristinn H. Gunnarsson:

Herra forseti. Staða fiskvinnslunnar er vissulega mikið byggðamál. Þegar illa árar í þeirri atvinnugrein er ákafllega hætt við að á landsbyggðinni sé erfitt ástand. Þannig hefur það verið á undanförmum árum að staða fiskvinnslunnar hefur endurspeglad mikinn vanda sem víða er við að glíma í byggðarlögum um landið, einkum þeim sem byggja á sjávarútvegi.

Ég vil nefna þrennt sem mér finnst skipta miklu máli við að greina ástæðu þessa vanda. Í fyrsta lagi þá ráðstöfun að útgerðin ein hefur forræði yfir kvótanum. Það leiðir til þess að hún hefur þau tök á málum að hún dregur til sín stærri hluta af tekjunum fyrir sjávarútveg og fiskvinnslan fær minna í sinn hlut en áður var. Þetta er með öðrum orðum tekjuskiptingarávandi innan sjávarútvegsins sem kvótakerfið hefur dregið betur fram en áður og hin lágu laun í fiskvinnslu í landi endurspeglast að nokkru leyti af þessari stöðu.

Í öðru lagi er magnið sem veiða má, einkum í þorski, miklu minna en var fyrir 15 árum eða svo. Menn eru að veiða í dag 150–250 þús. tonn af þorski í stað þess að veiða 300–400 þús. tonn af þorski. Frystihús sem byggð voru til þess að vinna mörg þúsund tonn árlega fá ekki nema hluta af því magni til vinnslu og eru þar af leiðandi ekki lengur hagkvæm, enda hafa þau velflest á Vestfjörðum farið á hausinn.

Í þriðja lagi eru mjög mismunandi samkeppnisskilyrði milli vinnslu í landi og vinnslu á sjó. Það má nefna að vinnsla í landi greiðir fasteignaskatta en ekki vinnsla á sjó. Það má líka nefna að hráefnisverð fyrir vinnslu á sjó er allt annað og lægra í reynd en fyrir vinnslu í landi. Þessi þrjú atriði skipta öll miklu máli og eru því miður landsbyggðinni eða landvinnslunni í óhag og þetta eigum við að taka upp til athugunar við væntanlega endurskoðun laga um stjórn fiskveiða.

[14:27]

#### Guðjón A. Kristjánsson:

Hæstv. forseti. Hæstv. sjútrh. sagði áðan að núverandi stjórnkerfi fiskveiða hefði almennt stuðlað að því að fyrirtæki væru betur rekin og þau stæðu almennt betur. Ég tel að þetta sé talsvert mikið öfugmæli, a.m.k. út frá þeim landshluta sem ég kem frá, Vestfjörðum. Ég tel að útgerð og fiskvinnsla á Vestfjörðum standi alls ekki vel undir því stjórnkerfi sem við búum við og hafi ekki gert í nokkur ár.

Ég vil beina þeirri spurningu til sjútrh. hvort til greina kæmi að hann mundi ljá máls á tillögu um frjálsar veiðar innan ákveðinnar línu frá viðkomandi fjörðum vegna þess að byggðir Vestfjarða eru eingöngu staðsettar út frá því að auðvelt var að sækja þaðan sjó og reyndar á það við um fjöldamargar aðrar byggðir á landinu sem hafa eingöngu

orðið til vegna þess að þaðan var tiltölulega gott að sækja sjó og sækja fisk.

(Forseti (HBl): Hv. þm. á að segja hæstv. sjútrh.)

Hæstv. sjútrh.

[14:29]

#### Jóhann Ársælsson:

Hæstv. forseti. Fyrirtækin á Þingeyri, Bíldudal og Bolungarvík sem síðustu daga hafa verið til umræðu komu á sínum tíma í stað fyrirtækja sem áður héldu uppi atvinnu á þessum stöðum með útgerð og fiskvinnslu. Útgerð þeirra var öll lögð af og veiðirétturinn, fjöreggið sjálft, erfðaréttur byggðarlagsins mann fram af manni var seldur í burtu. Þarna er nú verið að reyna að reka fyrirtæki án veiðiréttar og það verður erfiður róður.

Ábyrgðin á því ástandi sem hér er lýst ber hv. Alþingi. Hér hefur það rekstrarumhverfi verið skapað sem er í útgerð og fiskvinnslu í dag. Hér var mönnum gefinn rétturinn til að selja lífsgrundvöll byggðanna í burtu. Hér voru frystiskipunum færð forréttindi fram yfir önnur útgerðarform. Hér varð eyðibygðastefnan til. Hér hafa engin svör fengist við því hvernig hæstv. ríkisstjórn ætlar að meðhöndla vandamál byggðarlaganna á Vestfjörðum og þau vandamál sem munu halda áfram að koma fram í dagsljósið á meðan eyðibygðastefnan er rekin. Eyðibygðastefnan sem felst í því að örfáum hefur verið fenginn réttur til að selja lífsgrundvöllinn í burtu.

Mig langar til að bæta við spurningar til hæstv. ráðherra. Í viðtali við hann í Morgunblaðinu kom fram að svo virðist vera að hann líti á það sem hefur verið að gerast í byggðarlögum sem voru talin upp áðan sem nauðsynlega hagræðingu og eðlilegar breytingar. Ég vil að hann svari því hvort hér er rétt eftir haft.

Í öðru lagi. Mun hæstv. ráðherra beita sér fyrir því að jafna samkeppnisaðstöðu landvinnslu og vinnslu verksmíðjuskipa? Mun hann vilja láta skoða það mál?

Í þriðja lagi. Telur ráðherra ástæðu til þess að samkeppnisráð skoði hvort greina beri á milli útgerðar og fiskvinnslu hjá þeim fyrirtækjum sem reka bæði útgerð og fiskvinnslu? Það er ástæða til að spyrja eftir meðhöndlun ráðsins á GSM-þjónustu Landssímans.

(Forseti (HBl): Ég vil taka fram að það á að segja hæstv. ráðherra.)

[14:31]

#### Einar K. Guðfinnsson:

Virðulegi forseti. Þessi umræða leiðir glögglega í ljós mikilvægi þess að rekstrarskilyrði fiskvinnslunnar séu sem tryggust, gagnstætt því sem menn hafa stundum haldið fram. Úr þessum ræðustól hefur stundum verið gert lítið úr mikilvægi þess að rekstrarskilyrði atvinnulífsins séu öflug og við eigum sem best rekin fyrirtæki sem skili góðum arði.

Vandinn sem við er að glíma á þeim stöðum sem hér hafa verið til umræðu er m.a. sá að fyrirtækin, sem hafa sagt upp fólki og lent í rekstrarstöðvun, hafa búið við vonda afkomu sem hefur leitt þetta af sér. Þess vegna er mjög sérkennilegt til þess að vita að hér á Alþingi eru til fulltrúar stórmálaflokka sem talað hafa fyrir því að auka enn álögur á íslenskan sjávarútveg, sem auðvitað mundi hafa það í för með sér að íslenskur sjávarútvegur ætti verra með að keppa á alþjóðlegum mörkuðum og skila þeirri rekstrarafkomu sem hann þarf að gera til að treysta rekstrargrundvöllinn og stöðu fiskvinnslufólksins.

Að þeim stöðum sem svona háttar til á steðjar mikil vá, eins og hér hefur verið lýst og ég þekki því miður matavel.

Hins vegar er ekki einföld lausn á því máli önnur en sú að reyna að treysta rekstrarskilyrði fiskvinnslunnar og bregðast síðan sérstaklega við þar sem það er nauðsynlegt, eins og t.d. á Vestfjörðum sem hér hafa verið til umræðu.

Það er ljóst að uppi er tekjuskiptingarástand innar sjávarútvegsins, milli útgerðarinnar og fiskvinnslunnar. Það höfum við séð gerast á undanförunum missirum eins og allir vita sem þekkja til í sjávarútveginum í dag. Jafnframt vita allir að rekstrarskilyrðin milli sjávarútvegsreina, landvinnslu og sjófrystingar eru mjög mismunandi, sjófrystingunni mjög í vil. Þetta lýtur t.d. að nýtingarstuðlunum og öðru því sem hér hefur verið nefnt í umræðunni fyrir í dag.

Það er óhjákvæmilegt að gera breytingar í þessa veru til þess að treysta rekstrarskilyrði fiskvinnslunnar.

[14:34]

### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Ég þakka hv. málshefjanda, hv. þm. Karli Matthíassyni, fyrir að taka þetta mál hér upp. Það er tilefni til. Ef litid er fram hjá þeim einstöku stöðum sem í hlut eiga hverju sinni, hvort sem það eru Þorlákshöfn eða Þingeyri í dag eða Breiðsdalsvík og Bíldudalur í gær, þá erum við að ræða almennt um það öryggisleysi sem fiskverkafólk og íbúar sjávarútvegsbyggðarlaganna hafa lengi búið við. Það er mjög alvarlegt. Sennilega er fátt jafnhættulegt byggðapróun í landinu við sjávarsíðuna og einmitt þetta nefnda öryggisleysi sem veldur óvissu og vantrú á framtíð viðkomandi byggðarlaga.

Í öðru lagi tel ég einnig að menn þurfi að horfast í augu við alvarlega þróun í landvinnslu á sjávarafurðum almennt. Það hefur gengið umtalsvert á hlut landvinnslunnar. Því veldur m.a. skortur á hráefni, svo ótrúlegt sem það nú er, og slök samkeppnisstaða landvinnslunnar gagnvart annars konar ráðstöfun á hráefninu, vinnslu þess á sjó eða útflutningi á því ónunni.

Úthlutun á 1.500 tonna byggðakvóta hjá Bygðastofnun er svo sem góðra gjalda verð en getur aldrei orðið annað en plástur á sárin. Í mínum huga þarf að móta heildstaða sjávarútvegsstefnu þar sem tekið væri tillit til stöðu fiskvinnslunnar ekki síður en veiðanna og hagsmunir allra, þar með talið fiskvinnslufólks og sjávarútvegsbyggðanna, væru einnig látnir ráða ferð.

Ég held að efling bátaútgerðar, smábátaútgerðar og grunnslóðaútgerðar með einhverri byggðatengingu þeirra réttinda sé ein vænlegasta leiðin til að vinna sig út úr þeirri stöðu sem uppi er. Með því vinnst margoft senn, meira öryggi fyrir sjávarútvegsbyggðarlögin. Meira hráefni ætti að koma til vinnslu í land, það er atvinnuskapandi og jákvætt í umhverfislegu tilliti.

Ég hvet því hæstv. sjútvrh. til að hafa þessa hluti að leiðarljósi þegar hann setur í gang þá endurskoðun á sjávarútvegsstefnunni sem fyrir dyrum stendur og að vanda það verk.

[14:36]

### Árni Gunnarsson:

Virðulegur forseti. Við endurskoðun á lögum um sjávarútvegin þarf að hafa í huga að sjávarútvegurinn er atvinnugrein sem er í samkeppni á alþjóðlegum markaði. Við gerum þá kröfu til sjávarútvegsins að hann beri sig.

Afkoma landvinnslunnar er mjög mismunandi um þessar mundir og ég get nefnt sem dæmi að í Norðurl. v., þar sem ég þekki ágætlega til, er rekin landvinnsla á vegum fiskiðjunnar Skagfirðings á Sauðárkróki sem skilar mjög

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

góðri framlegð. Það er reyndar undarlega misjöfn afkoma hjá fiskvinnslufyrirtækjunum í dag.

Ég vil einnig nefna að ég tel það mjög jákvætt skref að tekinn var upp byggðakvóti og hvet til þess að áfram verði nýtt það svigrúm sem kann að skapast innan kvótakerfisins til að styrkja byggð með úthlutun byggðakvóta.

Það sem hér er til umræðu er hluti af stærra máli sem mig langar að koma inn á, herra forseti. Það er þróun atvinnuveganna og hlutur hins opinbera og stjórnvalda í þeirri þróun með tilliti til byggðamála. Þetta hefur verið þannig að vinnubátturinn í framleiðslugreinunum hefur sífellt verið að minnka, vél- og tæknivæðing að aukast, en ný störf hafa myndast annars staðar. Þetta ætti hið háa Alþingi að taka til gaumgæfilegrar skoðunar.

Hvar verða nýju störfin til? Hvar verða nýju störfin til á móti þeim sem detta út við vélvæðinguna? Ég vil nefna einn þátt og það er hinn svokallaði eftirlitsiðnaður. Við höfum Fiskistofu, Vinnueftirlit ríkisins, löggildingareftirlit, brunavarnaeftirlit og rafmagnseftirlit. Við erum með stórar ríkisstofnanir sem veita þjónustu á landsbyggðinni og ég tel eðlilegt að þjónustu við atvinnuvegina úti á landi sé stýrt úr heimabyggð og hún rekin þar. Þetta vildi ég leggja til umræðunnar, virðulegi forseti.

[14:38]

### Svanfríður Jónasdóttir:

Herra forseti. Möguleikar fiskvinnslunnar, ýmissa staða á landinu og fólksins sem þar býr takmarkast af þeim leikreglum sem stjórnvöld hafa sett. Fiskvinnslan má ekki eiga kvóta, honum er bara úthlutað á skip. Löndunarskylda er ekki þar sem skipið er skráð þannig að skráningarstaður hefur engin úrslitaáhrif. Það er ekki heldur skylda að landa aflanum á fiskmörkuðum svo fiskvinnslan standi jafnt að vígi þegar kemur að hráefnisöflun.

Skilaboðin frá stjórnvöldum hafa eindregið verið þau að einungis í fyrirtækjum sem stunda útgerð skuli vera fiskvinnsla. Hver segir að göður fiskverkandi sé endilega sá besti til að fara í útgerð? Eru útgerðarmenn þeir réttu til að ákveða hvar aflinn skuli unninn og á hvaða verði hann skuli seldur? Þar hefur sannarlega steytt á í samskiptum sjómanna og útvegsmanna. Það virðist einfaldlega ekki mega láta á það reyna hverjir séu best til þess fallnir að vinna verðmætustu afurðirnar úr aflanum.

Að hve miklu leyti spilar það þá inn í verðlagninguna, herra forseti, verðlagningu kvótans, að menn eru ekki bara að kaupa sér rétt til veiða heldur líka til að ákveða hver fær aflann til vinnslu, jafnvel hver fái að selja afurðirnar? Er möguleikur fólks, sem kann það eitt að vinna fisk og það er að verða dýrmæt þekking, fórnast svo að kvótahafar geti haft sem frjálssastar hendur jafnvel þó vitað sé að ekki sé verið að gera mestu verðmætin úr aflanum? Um það er nefnilega ekki samkeppni.

Á meðan svo er, herra forseti, er fráleitt að verja fiskveiðistjórnarkerfið á hagkvæmniforsendum. Hagkvæmni við veiðarnar er sjálfsögð en við hljótum líka að gera kröfu til þess að þeir sem kunna að verka fisk fái notið þeirrar sérþekkingar sinnar þó þeir eigi ekki skip. Fólk þarf að eiga möguleika á að bjarga sér, byggðarlagi sínu og atvinnu. Þess vegna þarf nýjar og réttlátari leikreglur, herra forseti.

**Einar Oddur Kristjánsson:**

Herra forseti. Rétt er að nefna tvö aðalatriði í sambandi við stöðu fiskvinnslunnar. Í fyrsta lagi samkeppnishæfni hennar gagnvart sjófrystingunni. Það hefur lengi verið mjög vel þekkt að þar hallar mjög á.

Fyrir þá sem ekki átta sig á um hvað er að ræða þá fær sjófrystingin að mæla kvóta sína eftir á, eftir afurðum. Þarna er mjög mikil villa. Ég veit að yfirmönnum eftirlitsins, Fiskistofu og ráðuneytisins, hefur verið kunnugt um það nokkuð lengi að um villu væri að ræða án þess að þeir aðhefðust neitt. Það gengur ekki lengur.

Samkeppnisstofnun hefur margsinis fengið þetta mál til umfjöllunar án þess að skila frá sér álit. Það gengur ekki heldur. Að skerða samkeppnisstöðu og búa til slíka misvísun má ekki eiga sér stað. Það er mjög hættulegt fyrir efnahagslífið í þjóðfélaginu ef við beinum fjárfestingum og vinnu yfir á rangar brautir. Þessu verður að linna og við höfum líttinn tíma til þess að breyta því, við verðum að snúa okkur að því strax.

Hitt aðalatriðið er fiskveiðiráðgjöfin sjálf, sú líffræði sem liggur þar til grundvallar. Firðir og flóar, þar sem ég þekki best til, allt frá Húnaflóa til Breiðafjarðar, eru yfirfullir af fiski. Þessi fiskur er mjög holdgrannur og hold hans fer versnandi, nýting aflans versnar. Samt er það þannig að Hafrannsóknastofnun, sem er ráðgjafi okkar, er algerlega fyrirmunað að gera sér grein fyrir stöðunni. Þessu verður að linna því að við verðum að veiða meiri fisk, miklu meiri fisk, og snúa okkur að því strax að leiðrétta þessa villu. Hún er himinhrópandi, menn verða að gera það því að okkur liggur mjög mikið á.

[14:43]

**Sigríður Jóhannesdóttir:**

Hæstv. forseti. Fyrir þremur árum var háð á Vestfjörðum harðara verkfall fiskverkafólks en við höfum átt að venjast um margra áratuga skeið. Mörgum gekk illa að skilja inntak þessa verkfalls. Hvers vegna gat þetta fólk ekki sætt sig við þau lífskjör sem um hafði verið samið hér fyrir sunnan og talið var sjálfsagt að fengi bara stimpil litlu félaganna úti á landi sem ekki var ætlast til að færu að standa í einhverjum herleiðingum?

En verkfallið snerist ekki bara um kaup og kjör. Þetta verkfall snerist um það að þeir útgerðarmenn sem vegna svokallaðrar veiðireynslu höfðu fengið full og óskoruð yfirráð yfir lífsbjörginni í þessum plássum voru farnir burt með möguleikann til að veiða fisk úr sjó eða voru á leiðinni burt. Afkomumöguleikum þess verkafólks sem hafði sérhæft sig í fiskvinnslu, gert hana að sínu lífibrauði, var alvarlega ógnað þar sem það var að vissu leyti bundið þessum stöðum vegna óseljanlegs húsnæðis.

Í þessum átökum vannst ekki efnislegur sigur en sigur samt því verkafólkið sýndi ótrúlega samstöðu og baráttuvilja sem kveikti með manni nýja von og þá fullvissu að hér í landi yrði aldrei friður um þá fiskveiðistefnu sem stjórnvöld hafa verið sammála um að láta yfir landsmenn ganga með illu eða góðu.

Viða um land blasir sama munstur við og var að mínum dómi kveikjan að verkfallinu fyrir vestan. Kvótinn hefur verið fluttur burt í hagræðingarskyni, sem svo er kallað, og eftir sitja hnípin byggðarlög í vanda. Ég held að stjórnvöld hljóti að fara að skilja að það verður að gera róttækar breytingar í kvótamálum þannig að kvótinn verði tengdur byggðarlögum

[14:41]

að hluta og sá kvóti verði ekki fluttur á brott nema með stjórnvaldsaðgerðum, svo við látum nú liggja á milli hluta nú við þessa umræðu hvernig honum verður úthlutað að öðru leyti.

[14:45]

**Kristján Pálsson:**

Herra forseti. Vandi Vestfirðinga og landsbyggðarmanna er að sönnu mikill og viðvarandi síðustu árin og ekki alveg ljóst hvernig úr þessum mikla byggðavanda verður leyst á næstu árum ef menn líta eingöngu til fiskvinnslunnar og horfa eingöngu á þau úrræði að festa eigi kvótann við ákveðin svæði eða byggðatengja hann eins og talað er um í dag. Ég held nefnilega að það skipti í rauninni ekki neinu máli hvar kvótinn hefur lögheimili sitt heldur skipti öllu máli hvernig afkoma fyrirtækjanna er í útgerð og fyrirtækjanna í fiskvinnslu.

Staðreyndin er nefnilega sú að ef samgöngur eru þannig að hægt er að keyra fisk á milli landshluta nánast hvenær sem er allt árið um kring, þá breytir engu hvar kvótinn er staðsettur á landabréfinu.

Við vitum að fiskvinnslur á höfuðborgarsvæðinu, fiskvinnslur á Norðurlandi og víðar eru að kaupa fisk á fiskmörkuðum hvar sem er á landinu. Ég veit að á Suðurnesjum er keyptur fiskur á fiskmörkuðum frá Hornafirði, Ísafirði og Snæfellsnesi og hann fluttur einfaldlega með flutningabílum. Þetta er staðreynd og fiskurinn er fluttur til þeirra fiskvinnslustöðva sem geta keppt á markaðnum, geta keppt um þau tonn sem eru til sölu.

Þess vegna er það í mínum huga aðalatriðið að fyrirtækin geti losnað undan þeim pilsfaldakapitalisma sem hefur ríkt á mörgum þessum stöðum, t.d. á Vestfjörðum þar sem menn hafa nánast haldið lífi í fyrirtækjum með styrkjum frá Bygðastofnun og fleirum sem hefur að endingu ekki komið neinum verr en fólkinu sjálfu á þessum stöðum. Fyrirtækin hafa ekki náð að þroskast og þróast í þá átt sem eðlilegt má telja í nútímapjóðfélagi.

Ég vona, herra forseti, að það náist að leysa þessi mál. Ég er einn af þeim sem telja nauðsynlegt að halda landinu í byggð og gera það á þann hátt að fólkið geti talist öruggt um eignir sínar.

[14:48]

**Karl V. Matthíasson:**

Herra forseti. Ég vil þakka fyrir þá umræðu sem hér hefur farið fram og hæstv. ráðherra fyrir svör sem mér finnst nú að hefðu mátt vera nokkuð skýrari og einarðari. Það er nefnilega þannig að fólkið sem er atvinnulaust núna á þessari stundu, þessu augnabliki hefur ekki neinn sérstakan tíma til að bíða eftir því að nefnd verði skipuð til að athuga hvað eigi að gera í málefnum sjávarútvegsins. Þannig er það einfaldlega. Það verðum við að hafa í huga.

Einn hv. þm. tók svo til orða að þetta væri vandi Vestfirðinga en ég vil leyfa mér að segja að þetta sé vandi landsbyggðarinnar allrar. Hann ræddi um pilsfaldakapitalismann, sem er alveg rétt að hefur verið ástundaður hér löngum, hefur náttúrulega verið ástundaður í þágu fárra einstaklinga en ekki fólksins í heild, sem má blæða á meðan menn eru í matadorleiknum.

Þess vegna segi ég að til þess að sjávarútvegurinn og fiskvinnslan megi eflast verður fólkið sem vinnur störfin að fá að koma meira inn í stjórnun fyrirtækjanna. Verkakonan á að fá að segja sitthvað um það hvernig stefnumótun á að vera í fyrirtækinu. Ég ítreka það sem ég hef sagt að ef verkafólkið

hefði fengið að taka þátt í stjórnun fyrirtækjanna frá upphafi væru þau miklu betur sett en þau eru í dag. Afkoma þeirra er undir vinnuaflinu komin á þessum stöðum. Því hvet ég til þess að tekið verði á þessum málum fljótt og örugglega svo að fólkið sem er atvinnulaust og er að bíða eftir að fá vinnuna fái úrlausn sinna mála.

[14:50]

#### **Sjávarútvegsráðherra (Árni M. Mathiesen):**

Herra forseti. Ég vil þakka ágæta umræðu. Mér þykir leiðinlegt ef hv. málshafjanda finnst svör mín ekki nógu skýr og nógu einörð, en ég held að það sé eðli málsins samkvæmt þar sem verið er að hefja endurskoðun á fiskveiðistjórnarlöggjöfinni að ekki sé skynsamlegt fyrir mig að kveða of sterkt að orði.

Hann hefur eðlilega eins og ég áhyggjur af því fólki sem býr við óvissu. Ég lét athuga stöðuna á Vinnumálastofnun í dag og þar hafa þeim ekki borist neinar tilkynningar um uppsagnir eða aðvaranir um hópuppsagnir nýlega. Ég vonast því til þess að staðan sé sú að úr muni rætast og ef ekki rætist úr hjá þessum fyrirtækjum, þá verði um störf að ræða í nágreinninu.

Ég vil gjarnan reyna að svara þeim fyrirspurnum sem hér komu fram. Í fyrsta lagi er fyrirspurn frá hv. þm. Guðjóni A. Kristjánssyni um hvort til greina komi að veiðar verði leyfðar frjálssar innan ákveðinnar línu frá byggðunum. Mér finnst frekar ólíklegt að það verði gert. Mér finnst frekar ólíklegt að við finnum annað jafngott kerfi sem er í grundvallaratriðum ólíkt því sem við búum við í dag. En þó vil ég ekkert útiloka fullkomlega úr umræðunni, eins og ég hef sagt áður.

Hv. þm. Jóhann Ársælsson kom með þrjár spurningar, annars vegar þar sem hann talaði um nauðsynlega hagræðingu og eðlilegar breytingar eða lagði mér þau orð í munn. Ég tel mjög mikilvægt að atvinnugreinin fái að þróast og ekki sé verið að leggja hömlur við þá þróun. Hvort þróunin er jákvæð eða neikvæð meta menn síðan út frá sínum eigin útgangspunkti en ég vona að í heildina verði hún jákvæð.

Seinni tvær spurningar hv. þm. Jóhanns Ársælssonar eru efnislega svipaðar og kom fram hjá hv. þm. Kristni H. Gunnarssyni og hv. þm. Einari Oddi Kristjánssyni varðandi landvinnsluna eða vinnslu frystiskipa og verksmiðjuskipa og síðan varðandi hlut samkeppnisráðs. Ég tel miðað við það sem fram hefur komið eðlilegt að skoða samkeppnisstöðu vinnslunnar í landi og í vinnsluskipunum og sjá hvort þar er eitthvað sem verður að laga til að staðan verði ekki ójöfn. Og varðandi samkeppnisráð, hæstv. forseti, þá veit ég til þess að þar inni liggur mál þar sem beðið er um umfjöllun ráðsins. Ég ætla ekki að blanda mér í það hvort eða hvernig samkeppnisráð vinnur það mál en þeir hljóta að gera það eftir þeim lögum sem um ráðið fjalla.

#### **Verkaskipting hins opinbera og einkaaðila, fyrri umr.**

Þáttill. ÖJ o.fl., 5. mál. — Þskj. 5.

[14:54]

#### **Flm. (Ögmundur Jónasson):**

Hæstv. forseti. Ég mæli fyrir till. til þál. um að skipuð verði nefnd um verkaskiptingu hins opinbera og einkaaðila. Að þessari þáttill. standa auk mín aðrir hv. þm. sem

skipa þingflokk Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs en tillagan er svohljóðandi:

Alþingi ályktar að komið verði á fót nefnd með fulltrúum allra þingflokka sem taki til skoðunar hlutverk og verka-skiptingu ríkis, sveitarfélaga og einkaaðila. Þar til nefndin hefur skilað álitsgerð verði öllum frekari áformum ríkis-stjórnarinnar um einkavæðingu og einkaframkvæmd slegið á frest.

Þannig hljóðar þáttill. Í greinargerð með tillögunni eru færð rök fyrir henni og þar segir m.a., með leyfi forseta:

„Á undanförunum árum hefur nokkrum opinberum stofnunum verið breytt í hlutafélög með það fyrir augum að markaðsvæða starfsemi þeirra og í sumum tilvikum hafa þau verið seld. Í stjórnarsáttmála ríkisstjórnarinnar er boðað framhald á þessari stefnu auk þess sem gert er ráð fyrir svokallaðri einkaframkvæmd á ýmsum sviðum almannaþjónustunnar, svo sem í skólum og á sviði öldrunar- og heilbrigðisþjónustu.

Af hálfu ríkisstjórnarinnar hefur verið unnið að breytingum af þessu tagi á vegum einkavæðingarnefndar en þar hafa fulltrúar beggja stjórnarflokka komið að málum en ekki fulltrúar stjórnarandstöðuflokka.

Mjög brýnt er að um allar grundvallarbreytingar sem gerðar eru á samfélagsþjónustunni fari fram vönduð og lýðræðisleg umræða til að tryggja tvennt: Í fyrsta lagi séu breytingar gaumgæfðar frá öllum sjónarhornum áður en í þær er ráðist. Vönduð vinnubrögð eru forsenda þess að vel takist til um þær breytingar sem gerðar eru. Í öðru lagi er eðlilegt að freista þess að breytingar séu þannig úr garði gerðar að um þær sé tryggt víðtæk þjóðfélagssátt.“

Þetta segir m.a. í greinargerð með þáttill. um skipan fyrrgreindrar nefndar.

Ef við lítum ögn á þau atriði sem hér eru tíunduð, þ.e. að breytingar séu gaumgæfðar frá öllum sjónarhornum og reynt að tryggja vönduð vinnubrögð, enda séu þau forsenda þess að vel takist til um þær breytingar sem gerðar eru, þá held ég að fáir deili um það að ekki hefur tekist vel til á liðnum árum þegar ráðist hefur verið í einkavæðingu, hvort sem um er að ræða að breyta stofnunum á vegum hins opinbera í hlutafélög, hvað þá þegar um sölu var að ræða. Við höfum mörg dæmi þess á liðnum árum að um það hafa risið miklar deilur og mikil gagnrýni í kjölfarið. Þekktustu dæmin eru að sjálfsgöðu SR-mjöl þar sem fáir geta á móti því mælt að það stóra fyrirtæki hafi nánast verið fært nýjum eigendum á silfurfati, en söluverð SR-mjöls á sínum tíma var árið 1993 725 millj. Síðar kom fram að framlag ríkisins bæði fyrir og eftir þessa sölu slagaði hátt upp í þessa upphæð og nam 632 millj. kr. 632 millj. var framlag hins opinbera en söluverðið 725 millj. Markaðsverð þessa fyrirtækis núna eru tæpir 4 milljarðar kr. Þarna var hagsmunagæslu ekki sinnt sem skyldi fyrir almenning.

Annað nýlegra dæmi er Áburðarverksmiðjan sem var seld á 1.257 millj. Það var upplýst fyrir á þessu ári. Síðar kom í ljós að lager fyrirtækisins var metinn á 750 millj. og peningar í sjóði 19 millj. kr. Í stað þess að raunverulegt söluverð væri 1.257 millj., þá erum við komin langt undir hálftan milljarð. Ekki hefur því tekist vel til að þessu leyti.

Það hefur einnig tekist illa til gagnvart starfsfólki. Það hefur sannast í tilviki Áburðarverksmiðjunnar. Nú er það að gerast sem margir óttuðust að starfsfólki er sagt upp. Það er þegar búið að segja upp fjórum starfsmönnum og ekki lofar það góðu um framhaldið eða er góður vitnisburður um

afstöðu nýrra eigenda á hvern hátt þeir tóku beiðni eða kröfu stéttarfélagsins um að haldinn yrði fundur um þetta alvarlega mál sem upp var komið, uppsagnir í fyrirtækinu. Þar var stéttarfélaginu vísað á dyr og er það núna á leiðinni fyrir Félagsdóm. Ég hafði samband við talsmenn Dagsbrúnar um það mál og þeir sögðust ekki eiga slíku að venjast. Það er svolítið merkilegt að þau fyrirtæki eða stofnanir sem eru gerð að hlutafélögum og síðan seld í kjölfarið, þar virðist jafnvel enn meiri harka en tíðkast víða á markaði gagnvart starfsfólkinu. Það á t.d. við um póst og síma. Þar er rekin stefna sem því miður er ekki vinsamleg starfsfólki nema síður sé og má geta þess að gefnar hafa verið út sérstakar siðareglur hjá Landssímanum, þar sem segir m.a., með leyfi forseta:

„Þegar starfsmenn taka mikinn þátt í félags- eða stjórnmálum...“, — hlustið: „...skulu þeir hafa samráð við framkvæmdastjóra sinn ef búast má við að til árekstra geti komið vegna starfa í fyrirtækinu.“

Hér erum við að tala um stofnun sem enn er í eigu okkar, íslenska ríkisins. Við erum fulltrúar þess hér í þessum sal. Hér er varað við því að starfsfólkið taki mikinn þátt í stjórnmálum og það skuli gjöra svo vel að hafa samband við yfirmann sinn geti það orðið til þess að hagsmunir fyrirtækisins og starfsmanna skoruðust.

Þetta finnst mér mjög alvarlegt mál. Mér finnst alvarlegt fyrir lýðræðið í landinu þegar þessi afstaða er orðin ríkjandi í stofnunum og fyrirtækjum.

Á þessu vildi ég vekja athygli í upphafi. Við teljum mjög mikilvægt að breytingarnar séu gaumgæfðar frá öllum sjónarhornum, viljum að starfsmenn séu hafðir með í ráðum og reynt að tryggja vönduð vinnubrögð til að koma í veg fyrir að þróunin verði á þann veg sem ég hef lýst hér, varðandi söluna, starfsöryggi starfsmanna og allan aðbúnað þeirra.

Ég nefndi annað atriði sem reyndar er tengt hinu fyrra, að mikilvægt væri að tryggja að um þessar breytingar ríkti sem víðtækust þjóðfélagssátt og leitað yrði leiða til að kanna hvort hægt væri að búa svo um hnútana.

Nú kemur fram í stjórnarsáttmála ríkisstjórnarinnar að það á að halda áfram á sömu braut og þarf ekki að koma nokkrum á óvart. Það sem verra er er að nú ætla menn að halda inn á ný svið. Reyndar var það boðað á síðasta kjörtímabili að ríkisstjórnin hygðist fara út í svokallaða einkaframkvæmd á heilbrigðissviði með öldrunarstofnanir t.d., elliheimilin og í skólakerfinu. Við höfum eitt slíkt dæmi, Iðnskólann í Hafnarfirði, þar sem menn eru reyna fyrir sér með einkaframkvæmd, enda segir í ályktun um skóla- og fræðslumál frá Sjálfstf. á síðasta landsþingi hans:

„Nauðsynlegt er að nýta kosti einkaframtakans í þeirri hröðu þróun sem á sér stað.“

Þetta er úr ályktun um skóla- og fræðslumál, að menn ætli að fara inn á þessa braut einnig þar.

Ég hef undir höndum ítarlegar skýrslur sem gerðar hafa verið í Bretlandi um reynsluna þar í landi af einkavæðingu og svokallaðri einkaframkvæmd. Það er mjög fróðleg lessning. Hér kemur fram að reynslan er sú að einkaframkvæmdin er dýr fyrir skattborgarann. Hún hefur verið slæm fyrir starfsfólkið og hefur leitt til lakari þjónustu. Það sem kannski er alvarlegast er að þegar fram líða stundir þá verðum við komin með ávísun á félagslega mismunur í hendur.

Hvers vegna segi ég þetta? Hvernig stendur þá á því að menn halda þá áfram á þeirri braut, ef niðurstöðurnar eru þessar? Jú, þetta er mjög freistandi fyrir stjórnmála-

menn. Einkaframkvæmdin gengur út á að fela fyrirtæki að reisa stofnun og reka hana, hvort sem um er að ræða fangelsi, sjúkrahús eða skóla. Engar skuldir falla á hinn opinbera aðila, hvort sem er ríki eða sveitarfélag, fyrirtækið tekur fé að láni. Einu skuldbindingar opinberra aðila eru að sjá stofnuninni fyrir viðskiptavinum, hvort sem það eru skólanemar, fangar eða sjúklingar. Þetta eru skuldbindingarnar. Engu að síður kostar þetta mikla peninga og dýrara fjármagn en ef ríki eða sveitarfélög taka fé að láni. Heildarpakkinn er dýrari en ella hefði orðið. Freistingin er þessi fyrir stjórnmálamann, sem getur fengið opnaðan skólann sinn, fangelsið, sjúkrahúsið, án þess að sýna skuldir.

Hvað gerist síðan þegar fram líða stundir, þegar kemur að skuldadögnum, því að þeim kemur að sjálfsgöðu? Jú, þá láta menn notendur borga í formi skólagjalda eða sjúklingagjalda, svo dæmi séu nefnd. Skyldi sama hugsun vera uppi á teningnum hér? Er þetta úthugsað á þennan hátt einnig hér á landi? Já.

Í fyrra gaf fjmrn. út þennan bækling sem heitir „Einkaframkvæmd, skýrsla nefndar fjármálaráðherra“. Skýrslunni fylgir hæstv. fjmrh. Geir H. Haarde úr hlaði með undirskrift sinni og formála. Ég segir, með leyfi forseta:

„Leggja ber áherslu á að sem stærstur hluti tekna rekstraraðila sé fenginn með notendagjöldum sem aftur er háð frammistöðu þess sem veitir þjónustuna með tilliti til gæða og verðs.“

Hér er verið að boða þá stefnu að þegar fram líði stundir skuli menn standa straum af þessum kostnaði með notendagjöldum, með skólagjöldum og sjúklingagjöldum. Þess vegna segi ég að þetta fyrirkomulag sé ávísun á félagslegt misrétti þegar fram líða stundir. Þess vegna vörum við við svona þróun.

Annað hafa menn átt í erfiðleikum með, að finna leiðir til að hafa eftirlit fyrir hönd notandans. Þar er um tvær leiðir að ræða í grófum dráttum. Fram til þessa hefur starfsfólkið sjálft sinnt þessu eftirliti. Kennaramir hafa reynt að sjá til þess að bekkjardeildir séu ekki of fjölmennar. Starfsfólk á heilbrigðisstofnunum hefur reynt að sjá fyrir því að vel fari um sjúklinga þeirra og þeirra hags sé gætt í hvívetna. Hér erum við hins vegar að fara inn á allt aðrar brautir. Við erum að virkja markaðslögmálin án þess að gera það þó í reynd. Ef markaðslögmálin eiga að virka þá þarf það að gerast á grundvelli samkeppninnar. Þá verður fólk að geta valið á milli stofnana. Ætlum við að fara inn á þá braut? Ég held ekki.

Hvernig sem á málið er litið er verið að stíga óheillaspor. Þetta er dýrara, hefur í för með sér lakari þjónustu og er ávísun á félagslegt misrétti. Þess vegna leggjum við þessa tillögu fram, svo farið verði í saumana á þessum málum, þau skoðuð frá öllum hliðum, menn rökræði og tefli fram röksemdum og upplýsingum. Ef menn óttast ekki eigin gjörðir þá ættu þeir að fallast á þessa þáttill. og sjá til þess að skipuð verði nefnd til að fara í saumana á þessum málum.

Að lokum legg ég til, hæstv. forseti, að þáttill. verði vísað til efh.- og viðskn. Alþingis.

[15:10]

#### Árni Steinar Jóhannsson:

Hæstv. forseti. Eins og kunnugt er þá hefur Vinstri hreyfingin – grænt framboð varað við þeim hraða sem hæstv. ríkisstjórn er á varðandi einkavæðingu stórra fyrirtækja. Sum af þessum fyrirtækjum hafa þjónað þeim tilgangi að

vera til jöfnuðar í þessu samfélagi. Þar nægir að nefna símann og póstin, jafnvel að vissu leyti bankana.

Ég vil í framhaldi af orðum hv. þm. Ögmundar Jónassonar taka fram að ég tel vont fyrir Ísland að gefa þann tón að einkavæða nánast öll fyrirtæki ríkisins sem einhvers virði eru. Það er vont fyrir landið að því leyti að þannig er gefinn tónn til svokallaðra athafnamanna eða peningamanna, að þeim nægi að bíða og sjá hvenær stórfyrirtæki ríkisins fari á markað. Það letur þessa svokölluðu athafnamenn, sem ég nota bene ber fulla virðingu fyrir, til að fara í nýjar greinar í þessu samfélagi. Það er nægilegt fyrir þá að bíða og sjá: Hvenær fer bankinn á markað? Hvenær fer síminn á markað o.s.frv.?

Þetta er vont fyrir landið. Athafnamenn eiga að finna nýjan vettvang til þess að hasla sér völl á. Við eignum myndarlega rekarn ríkisstofnanir sem, eins og ég benti á áðan, eru að vissu leyti notaðar til að framkalla jöfnuð í samfélaginu og ber að standa vörð um þær.

Það er svo komið, jafnvel í bankakerfinu, að það er ekki hægt að fá lán, fyrirgreiðslu svokallaða, út á land, jafnvel þótt um afskrifaðar eignir sé að ræða. Ef menn eiga þær og vilja fá lán í einkabankanum þá er sagt að þær séu ekki lánshæfar, að ekki sé veð fyrir hendi. Það er ekki talið áhættunnar virði að lána.

Við höfum varað við bollaleggingum um einkavæðingu pósts og síma. Í öðru orðinu segja menn að það eigi að styrkja hinar dreifðu byggðir landsins með því að auka hugbúnaðarþjónustu og hugbúnaðarvinnu, tölvuvæða og jafnvel að ganga menntavegin á netinu. Það er ekki sjálfgefið að einkafyrirtæki hafi áhuga á að fara með kapla upp um þrönga strjálbýla dali. Við getum hins vegar gert það með fyrirtæki sem er í eigu ríkisins og rekið af okkur, sem lýtur pólitískum ákvörðunum.

Það eru aðeins þessir þættir sem ég vildi áréttta í framhaldi af því sem hv. þm. Ögmundur Jónasson hefur sagt. Ég tel að það sem ég nefndi með athafnamennina sé landinu ákaflega óhagstætt. Athafnamenn eiga ekki að ganga að því vísu að þeir geti um næstu ár föndrað við að koma saman kaupum á því sem við eignum og er í fullum rekstri. Það á að virkja athafnamenn til að fara í nýja þætti, inn á ný svið til uppbyggingar fyrir þetta land.

[15:13]

#### Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde):

Herra forseti. Mér finnst eðlilegt að segja nokkur orð um þessa tillögu vegna þess að hún lýtur að málefnum sem eru á mínu verkswiði, í það minnsta að hluta.

Ég tel reyndar að þessi tillaga sé óþörf og að nefnd eins og sú sem hér er lögð til sé líka óþörf. Málið er í ákveðnum farvegi á vettvangi ríkisstjórnarinnar eins og eðlilegt er. Að sjálfsögðu verður leitað atbeina Alþingis þegar samþykkið Alþingis er þörf og að því kemur að selja eignir ríkisins eða einkavæða starfsemi á vegum þess.

Þessi atburðarás er vel þekkt hér í þinginu og allir vita hvernig það gengur fyrir sig. Það þarf lagaheimildir til þess að selja eignir ríkisins eða breyta stofnunum í fyrirtæki, hlutafélagavæða stofnanir o.s.frv. Þingið kemur því að þessum málum með fullkomlega eðlilegum hætti í gegnum það ferli. Ég held að það væri ekki til góðs að setja á laggirnar nýja nefnd eins og hér er lagt til þar sem menn gætu skipst á skoðunum um sinn pólitíska ágreining í þessu máli sem vissulega er fyrir hendi og ég geri ekki lítið úr.

Ég hef ekki hugsað mér að karpa við menn í dag um árangur einstakra einkavæðingarverkefna. Ég er ósammála því sem fram kom í ræðu frsm. að reynslan af þeim væri yfirleitt slæm. Ég tel þvert á móti að hún sé yfirleitt góð. Ég get hins vegar ekki látið hjá líða að andmæla skoðunum þingmannsins á svokallaðri einkaframkvæmd sem hann finnur allt til foráttu. Ég held einmitt þvert á móti að það fyrirbæri gæti verið okkur mjög gagnlegt eins og þegar hefur komið á daginn. Einkaframkvæmd er angi af stefnu sem gengur út á það að ríkið fari frekar út á þá braut að skilgreina umfang og gæði þjónustu fremur en að standa sjálft í öllum rekstri, þar á meðal þeim sem einstaklingar og frjáls félög geta sem hægst annast. Það sem felst í einkaframkvæmd er það að hið opinbera gerir samning við tiltekinn aðila um að veita ákveðna þjónustu sem ríkið er búið að skilgreina fyrir fram hver eigi að vera. Þetta getur gengið þegar um er að ræða verkefni sem krefjast umtalsverðrar fjárfestingar og langs samningstíma. Einkaaðilum er þannig falið að fullnægja skyldum hins opinbera hvað varðar það að útvega þá þjónustu sem um ræðir fyrir borgarana.

Skýrasta dæmið um þetta fyrirbæri eru kannski Hvalfjarðargöngin. Það má kenna þau við ákveðið afbrigði einkaframkvæmdar. Ég vænti þess að allir í þessum sal séu býsna ánægðir með hvernig til hefur tekist í því dæmi. Þar var um að ræða mjög vel skilgreint og afmarkað verkefni sem stofnað var félag um, bæði með atbeina ríkis og ýmissa annarra aðila, og árangurinn er eins og allir vita afburða góður, hefur skilað sér og mun skila sér í heilmiklum ávinningi þjóðhagslega séð að maður tali nú ekki um þau svæði sem njóta mest góðs af þessari gríðarlegu samgöngubót.

Framsögumaður nefndi einkaframkvæmdarverkefni sem búið er að semja um og þar er átt við samning ríkisins og Hafnarfjarðarbæjar við einkaaðila um byggingu og umsjón með rekstri Iðnskólans í Hafnarfirði. Þar var um að ræða algjöra nýjung á vettvangi sem þessum og niðurstaðan úr því útboði sem þar fór fram sýndi að mínum dómi fram á ótvíræða kosti þessa fyrirbæris.

Við höfum reiknað það út að hreinn sparnaður ríkisins við það að leita til einkamarkaðarins í þessu tilfelli í stað þess að ráðast sjálft í verkefnið muni nema hvorki meira né minna en 300 millj. kr. á samningstímanum, 25 árum. Þar fyrir utan tel ég að heilmikill ávinningur sé í því að ábyrgð á rekstri flyst á hendur einkaaðilans og minnkar almenna umsýslu hins opinbera. Ríkið verður í þeirri aðstöðu núna að hafa eftirlit með þessari þjónustu, þeirri þjónustu sem kveður á um í samningnum, en þarf ekki sjálft að standa í því að veita hana. Borgurinum er sem sagt tryggð sú þjónusta sem þarna er um að ræða samkvæmt fyrir fram skilgreindum skilmálum.

Það kom líka mjög glögg í ljós í þessu verkefni hvernig samspil aðila úti á einkamarkaðnum varð til þess að leitad var frumlegra leiða til að leysa ýmis mál. Þarna komu saman í hóp aðilar sem voru sérhæfðir á ýmsum sviðum, fjármálastofnun, verktakar, ráðgjafar og rekstraraðilar. Hver kom með sína sérþekkingu inn í málið og þegar þeir lögðu saman komu þeir með lausnir á þessum úrlausnarefnum sem voru bæði nýstárlegar og ódýrar og áreiðanlega þess eðlis að ríkið hefði ekki sjálft látið sér detta þær í hug eða starfsmenn þess. Það var t.d. gert ráð fyrir því að eldra húsnæði skólans yrði allt betrubætt og stækkað með viðbyggingum og sú leið hefði áreiðanlega verið farin ef ríkið hefði sjálft staðið að þessu. En vegna þess að hér er um að ræða samning

til langs tíma þá gátu menn leyft sér að hugsa langt fram í tímann og það kom á daginn að þeir aðilar sem gerðu tilboðið og fengu þetta verk töldu óhagkvæmt að nota gömlu byggingarnar þegar til langs tíma væri lítið. Allir þeir sem tóku þátt í útboðinu gerðu ráð fyrir því að gömlu húsin yrðu ekki lengur notuð á þennan hátt heldur yrðu byggð ný og það var tekið fullt tillit til kostnaðar og alls reksturs húsnæðisins, ræstingu, viðhalds o.s.frv. Það væri hægt að byggja nýtt, hagkvæmara og sérhannað húsnæði í stað þess að lappa upp á eldra húsnæði sem ekki var sérhannað.

Ég tel því að þessi reynsla sýni að það er vel hægt að gera þetta með góðum árangri á Íslandi eins og annars staðar. Það er mikilvægt að vanda vel til verka. Ég tek undir það með hv. þm. Það er rétt að vanda vel til verka allt frá fyrstu gerð útboðslýsingar til samninga og eftirlits. Ég hef greint frá því opinberlega að ég muni beita mér fyrir því að settar verði sérstakar vinnureglur til að styðjast við í þeim verkefnum sem fram undan eru á þessu sviði þar sem kvaddir verði til þeir sem þekkingu hafa og reynslu við að undirbúa svona reglur og með þeim þarf að taka á öllum atriðum sem þarna skipta máli, undirbúningi verkefna, vali ráðgjafa, útboðsaðferðum, samskiptum við markaðinn, vali á samstarfsaðilum, samningsgerð og eftirliti með samningum. Auðvitað verða að vera um þetta ákveðnar og skýrar leikreglur. En í eðli sínu held ég að það þygi mjög gott mál og horfi til hagsýni og sparnaðar í ríkisrekstrinum.

[15:22]

#### **Rannveig Guðmundsdóttir (andsvar):**

Virðulegi forseti. Ég ætla að bregðast við þeim orðum ráðherrans að með einkavæðingu sé því létt af hinu opinbera að standa fyrir þjónustu og að eftir einkavæðingu hafi ríkisvaldið eingöngu eftirlit með henni og eigi þar með að tryggja að góð þjónusta sé veitt.

Ég tel að það eigi alls ekki að vera markmið að opinberri geirinn sé af einhverri sérstakri stærð eða að eitthvað eigi algjörlega að vera á hendi hins opinbera né heldur að það eigi að vera markmið í sjálfu sér að einkavæða. Þarna á að vera ákveðið jafnvægi sem ég er sannfærð um að deilt er um í þessum sal. Mörgum okkar finnst að þetta ferli og sú skoðun hvað eigi að vera á hendi ríkisins og hvað eigi að vera á hendi einkaaðila sé umræða sem ekki hefur verið tekin. Ég hefði viljað að við hefðum farið meira í gegnum þessa umræðu á liðnum árum heldur en raun ber vitni vegna þess að það er eins og einkavæðingaráform detti stundum niður úr himinhvolfinu og atburðarás eins og sú sem hófst fyrir örfáum dögum varðandi Samkeppnisstofnun og Landsmámann herði á einhvers konar varnarstöðu ríkisvaldsins, þ.e. ákvörðun um að nú gerist þetta og nú á bara að einkavæða sem fyrst. Ef þetta er hugsunin þá er ég andvíg henni.

Ég kem hér upp vegna orða ráðherrans um Hvalfjarðargöng og hversu vel útfært verkefni þau hafi verið. Af því að ég man það ekki þá langar mig að spyrja ráðherrann hver þáttur ríkisins sé, hver sé eignarhlutur ríkisins og Vegagerðarinnar, sem sagt ríkisfyrirtækja í fyrirtækinu sem gróf og rekur Hvalfjarðargöngin. Hver er raunverulegur hlutur einkaaðila og hver er hinn raunverulegi hlutur ríkisins? Ég spyr vegna þess að ég man ekki alveg þessar tölur.

[15:25]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Ég hef þær tölur heldur ekki á hraðbergi. Beinn hlutur ríkisins í því fyrirtæki er mjög lítill, þó kannski

einhver í gegnum Vegagerðina. Hins vegar koma þarna að fyrirtæki með eignaraðild ríkisins, en þau koma að þessu auðvitað í sínu hlutverki sem atvinnufyrirtæki.

Ég held að við í þessum sal og allir sem gefa sig að stjórnmálum hafi þá skyldu að reyna að beita sér fyrir skynsamlegri nýtingu opinberra fjármuna og það er sameiginlegt verkefni okkar á Alþingi að reyna að tryggja að nýting þeirra sé sem best. Ég lít á þetta mál, einkaframkvæmd, sem lið í því að fá sem mest út úr skattþeningi almennings og að það sé skammsýni að hafna slíkum möguleika fyrir fram eins og mér heyrir hv. þm. Ögmundur Jónasson gera bæði nú og fyrr í umræðum, á fyrra þingi, þegar þessi mál hafa verið til umræðu.

Hins vegar gilda engar trúarsetningar í þessu. Menn verða að taka afstöðu í hverju máli fyrir sig í rauninni og vega og meta hvar þessi aðferð, einkaframkvæmd, á við og hvar á hún ekki við. Og að því er varðar einkavæðingu sem þingmaðurinn gerði að umtalsefni almennt talað, þá tel ég að hún eigi rétt á sér þar sem um er að ræða fyrirtæki í atvinnurekstri, einkum fyrirtæki sem eru í samkeppni við einkaaðila í atvinnurekstrinum. Það er allt annað mál þegar um er að ræða sérstakar sérhæfðar stofnanir í eigu ríkisins sem eru að veita umönnunarþjónustu eða þess háttar eins og við þekkjum.

Ég vil geta þess að hv. formaður Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs var samgrh. þegar Hvalfjarðargöngin fóru fyrst af stað og á heiður skilinn fyrir aðild sína að því máli. Mér kemur það því mjög á óvart ef það er afstaða þingflokks hans hér á Alþingi að slík framkvæmd sé í eðli sínu, eins og hún var þar undirbúin, ekki af hinu góða.

[15:27]

#### **Rannveig Guðmundsdóttir (andsvar):**

Virðulegi forseti. Vissulega geri ég mér grein fyrir því að það skiptir máli hvort við erum að tala um fyrirtæki á markaði og í samkeppni. Það er líka alveg óþarfi, ef ríkið á fyrirtæki sem getur staðið sig í samkeppni á heilbrigðan hátt, að selja gæsina sem verpir gulleggjum ef um hana er að ræða. En ég ætla að halda mig við Hvalfjarðargöngin.

Við erum kannski að tala um það hvaðan peningar koma til verks, hvort sem það á við um göng eða eitthvað annað, hverjir sjá um framkvæmdina, hverjir sjá um rekstur og hvert afraksturinn renni. Mér finnst miður að fjmrh. skuli ekki hafa neitt handbært um það hvornig eignaraðildin er. Ég hélt að svo mikið væri fjallað um þetta fyrirtæki að þeir sem hafa verið, eins og maður segir, inn í því mundu kannski hafa þetta nokkuð á reiðum höndum. Mig minnr nefnilega að ég hafi lesið það einhvern tíma í fyrra að eignaraðild hafi þróast þannig að ríkið eigi miklu stærri hlut í fyrirtækinu sem hefur staðið fyrir þessu verkefni heldur en stóð til í upphafi. Í upphafi ætlaði ríkið að taka mjög lítinn þátt í þessu verkefni en það þróaðist þó þannig að ríkið veitti einhverjar ábyrgðir. Síðan kom það einhvern tíma fram að beinn eða óbeinn hlutur ríkisins í gegnum undirfyrirtæki — ég lít á Vegagerðina og þátt Vegagerðarinnar í þessu verkefni sem þátt ríkisins — hafi orðið miklu meiri.

Ég er ekkert að tala með eða móti Hvalfjarðargöngunum eða um það hvort þau séu gott eða vont verkefni. Ég er bara að reyna að átta mig á því hver sé þáttur ríkisins í því sem ráðherrann kallar gott dæmi um einkaframkvæmd og mér finnst mjög miður að það skuli ekki koma fram í þessari umræðu.

[15:29]

**Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Ég tel ekki að það sé lyklatríði í þessu hvernig þessum prósentum er skipt hjá þeim sem eru aðilar að Speli hf. Aðalatriðið er aðferðin sem var beitt og hún byggðist á hugmyndafræði einkaframkvæmdar. Og félagið, Spölur, sem var stofnað sem hlutafélag er sjálft ábyrgt fyrir öllum sínum skuldbindingum. Aðild Vegagerðarinnar að þessu máli var fyrst og fremst í gegnum vegtengingarnar sem liggja að göngunum. Fjármögnunin í gegnum hinn erlenda aðila, John Hancock vestur í Bandaríkjunum sem lánaði langtímapeningana, og lífeyrissjóðina sem lánuðu skammtímafjármuni og aðra en það var auðvitað í nafni félagsins sjálf.

En það er ekki aðalatriðið. Aðalatriðið er það að hugmyndin sem slík er náskyld hugmyndinni um einkaframkvæmd. Þetta er eitt afbrigði af því og hún hefur sýnt sig að virka mjög vel í þessu tilfelli. Nú er illt í efni að ýmsir þingmenn sem þekkja mál betur en ég skuli ekki vera hér inni. Landsbankinn t.d. kom að upphaflegri lánsfjármögnun á sínum tíma fyrir þetta fyrirtæki en ég efast ekki um að Spölur hf. mun standa mjög vel í skilum með allar sínar skuldbindingar og reyndar eru horfur á því að fyrirtækið geti gert það mun fyrr en upphaflegar áætlanir gerðu ráð fyrir.

Aðalatriðið í sambandi við þessa umræðu og tillöguna sem hér er til umræðu er að þarna er dæmi um verk sem hefur verið unnið undir þessum formerkjum og það hefur heppnast mjög vel. Ég held að allir séu sammála um það og þá skiptir ekki öllu máli hver á hve miklar prósentur í þessu félagi vegna þess að það er ekki málið heldur hugmyndin og hugmyndafræðin á bak við þetta verkefni sem svona vel hefur gengið.

[15:31]

**Flm. (Ögmundur Jónasson) (andsvar):**

Hæstv. forseti. Ég vil byrja á því að þakka hæstv. fjmrh. fyrir hugleiðingar hans og svör við ýmsu sem ég setti fram. Hæstv. ráðherra hefur lítinn tíma og ekki hægt að ætlast til þess að hann taki á öllu, t.d. þeim tölum sem ég nefndi um gjafaprisinn á almannaeignum á liðnum árum, SR-mjöldi, Áburðarverksmiðjunni eða framkomunni við starfsfólk í Áburðarverksmiðjunni nú þegar verið er að segja fólk upp og úthýsa stéttarfélögum eða hinu sem er náttúrulega mjög alvarlegt, að Landssíminn sem er enn í eigu okkar sé farinn að banna starfsfólki að hafa afskipti af stjórnmálum. Þetta eru mjög alvarlegir hlutir. En ráðherrann hefur aðeins fáar mínútur til ráðstöfunar.

Það er ekki rétt hjá hæstv. ráðherra að við séum að leggja til að sett verði á fót nefnd einvörðungu til að takast á um pólitískan ágreining, alls ekki, heldur líka til að tefla fram rökum og upplýsingum þannig að við komumst út úr því sem hann nefndi réttilega trúarsetningar og að við gætum rætt, t.d. að hvaða marki ætti að fara inn á einkaframkvæmdarbrautina á sviði skólamála og heilbrigðismála í velferðarþjónustunni almennt. Þetta er markmiðið með því að setja á laggirnar nefnd af því tagi sem við nefnum hér.

Varðandi Hvalfjarðargöngin þá er það alveg rétt að þar tókst vel til á mangan hátt. En við skulum ekki gleyma hinu að þetta hefði orðið miklu ódýrara ef ríkið hefði tekið lánið beint. Þegar endanlega var gengið frá þessu gekkst ríkið í ábyrgð fyrir lánum. En ef ríkið hefði tekið lánið beint sjálft hefði þessi framkvæmd orðið ódýrari. Það fullyrði ég.

[15:33]

**Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Það er rétt hjá þingmanninum að ekki er hægt að svara öllu sem fram kemur í stuttu máli. Ég vil andmæla því sem hann sagði bæði nú og í fyrstu ræðu sinni um viðskipti ríkisins út af SR-mjöldi. Þær upplýsingar sem ég lagði fram í þinginu á síðasta þingi skýra það mál þegar tekið er tillit til þess viðbótarsvars sem ég lét útþýta hér eftir að hafa farið betur ofan í saumana á þessum útreikningum. Það fyrirtæki var í molum. Það fyrirtæki skuldaði gríðarlegar upphæðir. Þá var niðurstaða ríkisstjórnarinnar, og til þess fékkst heimild á Alþingi, að ríkið yfirtók eitthvað af þeim skuldum til að gera það fyrirtæki markaðshæft þó svo að það væri mun minna en ýmsir töldu að þyrfti að gera. Síðan hefur það fyrirtæki gert sjálft sig að stórveldi á þeim markaði sem betur fer. Það hefur tekist vel til. Það hefur verið að vísu notið góðs af ágætum loðnuvertíðum og þess háttar eins og önnur fyrirtæki í þessari grein en allt þetta tal um að þarna hafi verið um að ræða sérstök vildarkjör er sem betur fer ekki á rökum reist.

Ég get ekki tekið afstöðu til þeirra ásakana sem þingmaðurinn bar fram um Landsföðmann eða önnur fyrirtæki sem hann nefndi. Ég þekki ekki þau tilvik. Ég held hins vegar að sameiginlegt markmið manna sem ég lýsti áðan hljóti að vera að reyna að fá sem mest út úr skattþeningum borgaranna til þess að geta veitt borgurunum betri þjónustu, annaðhvort jafngóða fyrir minni kostnað eða betri fyrir sama kostnað. Það er markmiðið sem við hljótum að standa frammi fyrir og að mínum dómi er ekki hægt að hafna fyrir fram nokkrum möguleikum eins og einkaframkvæmdinni jafnvel þó að fyrir liggi einhverjar skýrslur frá Bretlandi sem menn hafa undir höndum þar sem menn finna annmarka á þessu. Ef þeir eru fyrir hendi reynum við að sneiða hjá þeim á Íslandi.

[15:35]

**Flm. (Ögmundur Jónasson) (andsvar):**

Hæstv. forseti. Þá er náttúrulega fyrst að skoða staðreyndir máls og vera reiðubúinn að setjast yfir upplýsingarnar vegna þess að gerð hefur verið á því mjög ítarleg rannsókn hvernig til hefur tekist.

Aðeins varðandi SR-mjöl, fyrst hæstv. ráðherra tekur þar upp þráðinn, þá minni ég á að það fyrirtæki var selt á 725 millj. kr. en ríkið borgaði með fyrirtækinu 632 millj. kr., fyrirtæki sem er núna metið á tæpa 4 milljarða kr.

Hæstv. fjmrh. sagði að það hefði þurft að leggja til með fyrirtækinu til að gera það markaðshæft. Ég man ekki betur en að nýir eigendur SR-mjöls borguðu sér arð á fyrsta árinu. Ég er ekki með tölur um hve miklar upphæðir var að ræða en það voru umtalsverðar upphæðir. Ég hélt sannast sagna að enginn deildi um þetta og þess vegna kom mér á óvart núna þegar Áburðarverksmiðjan var seld að þar voru aftur sömu handarbakavinnubrögðin á ferðinni. Okkur var sagt að andvirði fyrirtækisins hefði verið rúmar 1.200 millj. og nokkrum dögum seinna kemur í ljós að innan stoksks eru birgðir sem eru metnar á 750 millj. fyrir utan 19 millj. í sjóði. Aftur eina ferðina enn eru almannaeignir færðar nýjum eigendum á silfurfati.

[15:38]

**Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Ég vil í sambandi við SR-mjöl vísa einöngu til þess viðbótarsvars sem útþýtt var á síðasta þingi, þskj. 431 á síðasta þingi. Þar kemur fram hvernig komið var

fyrir SR-mjöli áður en ríkið gat losnað við það. Löggiltur endurskoðandi fyrirtækisins varaði sérstaklega við slæmri fjárhagsstöðu og fyrir lágu viðvaranir frá Ríkisendurskoðun út af sama máli. Alþingi veitti heimild sína til þess að skuldir væru yfirteknar, allt að 500 millj., og sú heimild var notuð að hluta til. Lífeyrisskuldbindingarnar sem eru innifaldar í tölunni sem hv. þm. nefndi, rúmlega 600 millj., voru að sjálfsögðu vegna starfsmanna ríkisins hjá SR-mjöli, hjá Síldarverksmiðjum ríkisins réttara sagt, á meðan þær voru í eigu ríkisins en ekki vegna nýja aðilans. Því var rökrétt að ríkið bæri ábyrgð á þeim þætti málsins.

Að því er varðar Áburðarverksmiðjuna held ég að gott verð hafi fengist fyrir hana. Leitað var tilboða í þetta fyrirtæki fyrir um það bil einu og hálfu ári eða tveimur árum. Þá komu miklu lægri tilboð. Núna komu tvö tilboð í fyrirtækið sem voru á líku röli og ég tel að ríkið, sem fyrirverandi eigandi þess, hafi mátt mjög vel við þetta verð una og það var ánægjuefni fyrir mig að taka við þeirri ávísun sem þarna var innt af hendi þegar þessi viðskipti áttu sér stað. Ég treysti þeim sem keyptu þetta fyrirtæki til þess að reka það áfram og fitja upp á nýjungum og ýmsum öðrum atriðum eigend- um, starfsmönnum og viðskiptamönnum þessa fyrirtækis til heilla því ég er viss um að þeir menn hafa fullan skilning á því að vel rekið fyrirtæki starfar ekki bara í þágu eigenda sinna heldur líka viðskiptavina og ekki síst starfsmanna.

[15:40]

#### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Ég held að það séu mikil öfugmæli hjá hæstv. fjmrh. að tillagan sé öþörf. Þvert á móti er hún mjög þörf og orðaskipti hér m.a. rökstyðja það. Það er umhugs- unarefni þegar betur er að gáð að menn skyldu ekki einmitt hefja þessa einkavæðingarlotu sem hér hefur gengið yfir í þjóðfélaginu eins og hvert annað fár undanfarin ár, einmitt á starfi af þessu tagi. Þá var rétti tíminn til að kalla menn saman, setjast niður og fara rækilega í gegnum það hvert ætti þá að vera hlutverk hvers og eins í þessum efnum og láta t.d. á það reyna hvort hægt væri að ná meiri, svo ég segi nú ekki algerri en þó ekki væri nema meiri, pólitískri samstöðu um það hvert eigi að vera hlutverk ríkisins, hvert eigi að vera hlutverk sveitarfélaganna og hvað félagasamtök og einka- aðilar geti best leyst af hendi. Þetta var aldrei gert heldur var málið rekið áfram í trúarbragðastíl í flokkspólitískum forsendum og meira og minna klúðrað. Það liggur fyrir af því ofstæki sem er viðurkennt að hefur ráðið för meira og minna í þessum efnum og frægast varð auðvitað í Bretlandi með hörmulegum afleiðingum þar.

Sá er munur á Bretum og okkur, hingað til a.m.k., að þeir þora að viðurkenna mistök. Meira að segja gallharðir thatcheristar í Bretlandi segja: „Já, þetta gekk of langt. Við gengum of langt. Ofstækið var of mikið. Þegar við vorum komin út í að einkavæða veitur og einokunarfyrirtæki, sem hafa eðli málsins samkvæmt einokun og eru dæmd til þess af efnislegum ástæðum vegna þess að þau eiga einu vatns- leiðsluna inn í húsið hjá þér eða eina rafmagnsspottann inn í húsið hjá þér, þá voru menn komnir út í ógöngur.“ Þetta viðurkenna thatcheristar en ekki þeir í Sjálfstf. uppi á Íslandi. Þeir eru of stórir upp á sig til þess að viðurkenna yfir höfuð á sig mistök.

Talið er að einn formaður þeirra hafi einu sinni fyrr á öldinni viðurkennt ein mistök. Það var þegar Ólafur Thors viðurkenndi að það hefðu trúarbragð mistök að vera á móti vök-

ulögunum. En það er í síðasta skiptið sem Sjálfstf. hefur játað á sig mistök í íslenskrí pólitík svo ég viti til og ætli það séu ekki að verða ein 50 ár síðan. Það fer að verða kominn tími til að Sjálfstf. stígi með annan fótinn niður af stallinum og viðurkenni að hann sé ekki óskekull, svo að ekki sé nú minnst á Framsfl. sem náttúrulega hefur það fram yfir Sjálfstf. í þroska að hann viðurkennir talsvert oftar á sig mistök og er það vel. T.d. viðurkenndi Framsfl. núna í aðdraganda kosningabaráttunnar að hann hefði gleymt barnafólkinu.

Nei, staðreyndin er sú að mikil þörf er fyrir starf af þessu tagi og ég vil ekki útiloka að það mætti ná miklu meiri sam- stöðu um þessa hluti ef menn væru ekki of stórir upp á sig til þess að setjast niður og ræða málin. Það gæti t.d. komið út úr slíku starfi að í aðalatriðum væri hægt að ná samstöðu um að láta velferðarkerfið í friði, láta velferðarþjónustuna og velferðarkerfið í friði fyrir einkavæðingarfarinu en gera þá frekar breytingar á hlutverki ríkisins annars staðar, t.d. í því sem eftir er af fyrirtækjarekstri og jafnvel í fjármálastofnun- um. Ég segi fyrir mitt leyti að ég hef aldrei hafnað því að fara yfir og endurskoða verkaskiptingu aðila í þjóðfélaginu. Það er síður en svo. Og ég geri mikinn greinarmun á því hvort í hlut eiga einhverjar verksmiðjur, þar sem aðrar slíkar eru hvort sem er reknar af fjölmörgum aðilum í þjóðfélaginu, eða ferðaskrifstofa eða eitthvað því um líkt sem ríkið var hér einu sinni að reka, eða undirstöðuþjónusta í velferðarkerfinu eða almenningsþjónustustofnanir eins og Landssíminn og aðrar slíkar. Þar er ólíku saman að jafna og miklu meira í húfi og afdrifarikara ef illa tekst til.

Af því að aðeins var farið út í að ræða einkafjármögnun, og hæstv. fjmrh. nefndi Hvalfjarðargöngin sem dæmi, þá er hann á verulegum villigötum þar að taka það sem dæmi um slíkt. Þar er í grundvallaratriðum um allt öðruvísi mál að ræða en t.d. útbod á einu stykki hjúkrunarheimili í 25 ár. Hvalfjarðargöngin voru samgönguframkvæmd sem lá fyrir að yrðu alfarið fjármögnuð með vegtollum. Í raun og veru var eingöngu um það að ræða að rétturinn til tolltökkunnar er færður til rekstraraðila ganganna. Og hverjir eru það? Það er fyrirtæki sem tvö stór ríkisfyrirtæki og eitt stórt sveitarfélag stofnuðu og með heilmikilli þátttöku ríkisins á allan hátt. Í reynd var framkvæmdin hvort sem er meira og minna opin- ber þannig að það er himinn og haf á milli ef því er á einhvern hátt líkt við hreinan einkarekstur, t.d. á velferðarstofnunum eða skólum.

Staðreyndin er sú, herra forseti, að umræðan hér og að- ferðafræðin öll hefur verið mjög vanþroskuð. Það hefur t.d. einkennt hana, sem er ákaflega dapurlegt og þess sá síðast stað í stefnuræðu hæstv. forsrh., að jarðvegurinn er undirbú- inn með stanslausum rögi um allt sem félagslegt er og allan ríkisrekstur. Ævinlega er talið nauðsynlegt af trúboðunum að sparka í allt ríkisrekið og allt sveitarfélagarekið í leiðinni til þess að undirbúa jarðvegin fyrir einkavinavæðinguna. Þetta er ævinlega gert og það er látið eins og þarna séu bara náttúrulögmálin sjálf að verki, að rekstur sé alltaf verri ef ríki eða sveitarfélög koma nálægt honum en í höndum hinna óskekulu einkaaðila, eða hvað. Er þeir þá svona óskekulir í rekstri sínum að þeir geri ævinlega betur en það sem er með einhverjum hætti félagslega tengt?

Ég veit ekki betur en að mörg glæsilegustu gjaldprot Íslandssögunnar séu öll úr einkarekstri og að ekki þurfi að hamast á ríkinu með þeim hætti sem þarna er gert. Það er ósanngjarnt og það er ósamilegt hvernig heilir stjórnmála- flokkar hafa komist upp með að haga málfloðningi sínum í

þessum efnum. Ég held að þetta sé eins misjafnt og mennirnir eru margir. Veldur hver á heldur. Það er bæði til lélegur ríkisrekstur og góður ríkisrekstur, lélegur rekstur hjá sveitarfélögum og góður rekstur hjá sveitarfélögum. Sannarlega er misjafn rekstur í höndum einkaaðila enda misjafn sauður þar í mörgu fé eins og kunnugt er. Ég veit ekki betur en að þrátt fyrir allt sé það þannig að einkaaðilana hungri ekki í neitt meira en einmitt ýmis myndarleg fyrirtæki sem ríkið hefur byggt upp eða sveitarfélög hafa byggt upp og oft og tíðum mikil græðgi verið í að komast í þau.

Svo ættu menn aðeins að lokum, herra forseti, að velta því fyrir sér að spurningin um einkavæðingu, einkafjármögnun eða hlutverk hvers um sig í samfélaginu er í raun hluti af miklu stærri mynd þar sem er spurningin um grundvallarviðhorf okkar til þess samfélags sem við viljum búa í. Ég held að það ætti að senda þessa snillinga, einkavæðingarpostulana, í ferð til Nýja-Sjálands og ég skal vera leiðsögumaður, ég er sámilega kunnugur á þeim slóðum, og kynna þeim ... (**Gripið fram í:** Ég get það líka.) Þingmaðurinn hefur ekki búið þar í heilt ár eins og ræðumaður. Kynna þeim t.d. hvernig þetta hefur leikið lífskjör almennings í Nýja-Sjálandi, hvernig er að búa í nýsjálenskum sveitum eftir að einkavæðingarfarið gekk þar yfir en þar er oft enga þjónustu að hafa oft á mörg hundruð ferkílómetra svæði. Þjónustu sem áður var í pósthúsum og símsstöðvum verða menn nú að sækja oft um mörg hundruð kílómetra veg í stærstu staðina. Af hverju? Af því að einkaaðilinn er ekkert að ómaka sig við það að halda uppi þjónustu úti í hinum strjálu byggðum Nýja-Sjálands. Hvernig á t.d. gamla fólkið, sem fékk elli-lífeyrinn sinn greiddan út í gegnum pósthúsin, að bregðast við núna þegar engin pósthús eru lengur nema með mörg hundruð kílómetra millibili? Það er bara því miður, þetta er svona og menn verða að éta það sem úti frýs. Það eru því ekki eingöngu mjög bjartar hliðar á þessu dæmi. Það eru líka mjög neikvæðar hliðar þegar ofstækið hefur borið menn svo ofurliði að þeir hafa farið út í að einkavæða og skera niður eða gefa lönd og leið þá almannaþjónustu sem ýmsar slíkar stofnanir, þjónustustofnanir sem höfðu það sem meginmarkmið að veita þjónustu en ekki græða, byggðu upp. Þetta er þegar orðið svona á Íslandi. Á Íslandi er ekki hægt að fá framlengingarsnúru á mörg hundruð kílómetra svæðum vegna þess að Landssíminn er hættur að veita þar þjónustu. Hann er farinn, búinn. Pósturinn er eftir. Það á að heita svo að hann sé umboðsmaður fyrir Landssímann en hann heldur engan lager. Hann er ekki með nein tæki þannig að ef menn vilja framlengja símann hjá sér geta þeir þurft að keyra mörg hundruð kílómetra. Það er því ekki eins og þurfi að sækja vatnið neitt yfir lækinn. Við sjáum strax í hvaða átt þetta leitar, hver tilhneigingin er þegar búið er að háeffa og byrjað að einkavæða.

[15:49]

#### Óssur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Ég ætla í sjálfu sér ekki að gera neina athugasemd við ræðu hv. þm. en þetta er í raun og veru umræða um grundvallaratriði og mér fannst örla á nýjum skilningi og nýrri hugsun hjá hv. þm. sem er þá í stíl við það sem hv. þm. Ögmundur Jónasson hefur verið að segja. Menn eiga ekki að binda sig í kreppu, menn eiga að leyfa sér að hugsa þessa hluti upp á nýtt. Mér finnst nú ekki örla á því hjá hv. þm. Ögmundi Jónassyni oft og tíðum en mér fannst það hjá hv. þm. sem hér talaði síðast.

Ég er þeirrar skoðunar að menn eigi að leyfa sér þann

munað að hugsa einkavæðinguna alveg í botn og afstaða mín er í grófum dráttum eftirfarandi. Ég tel að allt í lagi sé að velta því fyrir sér að einkavæða fyrirtæki sem eru í samkeppnisrekstri. Dæmi: Ég tel að það sé allt í lagi að einkavæða þann hluta Landssímans sem er í samkeppnisrekstri en ég er ekki reiðubúinn til þess að segja slíkt hið sama um t.d. dreifikerfi símans sem býður upp á einokun. Ég er algerlega andvígur því að menn ráðist í að einkavæða fyrirtæki sem búa við einokun. Dæmi um það eru auðvitað bresku vatnssölufyrirtækin og er alveg rétt hjá hv. síðasta þingmanni að það tókst hörmulega til þar og er besta dæmið um það hvernig á ekki að einkavæða.

Ég dreg hins vegar algerlega línuna við menntakerfið og heilbrigðiskerfið. Þegar kemur að því er ég ekki reiðubúinn til þess að ræða um einkavæðingu og einkaframkvæmd og hún hefur verið reifuð af hálfu hestv. ráðherra, þá finnst mér vera ógurlega lítill munur á því fyrirbæri og hreinni einkavæðingu.

Hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon sagði: Það er víst þörf á svona nefnd og menn skulu þá t.d. komast að þeirri niðurstöðu hvort eigi að draga línuna við þau fyrirtæki sem eru í einokun eða þær stofnanir sem sinna heilbrigðisþjónustu og skólakerfi. Hann sagðist hins vegar að velta því fyrir sér að einkavæða fyrirtæki eins og þau sem sinna fjármálaþjónustu og ýmsum tilteknum ríkisfyrirtækjum. Ég er algerlega sammála því. Var það þetta sem hv. þm. átti við? Er hann t.d. reiðubúinn að segja það hér að það komi alveg til greina að einkavæða það sem eftir er af ríkisbönkunum svo framarlega sem það sé gert skaplegar en í síðustu hrinu.

[15:51]

#### Steingrímur J. Sigfússon (andsvar):

Herra forseti. Ég býð hv. þm. upp á kennslustund í þessu og skal fara ítarlega yfir viðhorf mín í þessu máli á einkafundum með hv. þm. og velja stað og stund. Ég var að segja að ég gæti alveg ímyndað mér að niðurstaðan af starfi sem hefði það m.a. að markmiði að reyna að leita sem mestrar samstöðu gæti orðið málamiðlun á einhverjum þeim nótum og spurði að því: Gæti það t.d. orðið niðurstaðan að menn næðu að einhverju leyti saman um það að verja velferðarstofnanirnar og einkavæða ekki þegar um hreina einokunar-eða fákeppnisstöðu á markaði væri að ræða en í staðinn yrðu þá kannski einkavæddar áfram einhverjar fabrikkur, þær sem eftir eru í eigu ríkisins og annað því um líkt. Ég held að grundvallarmunur sé á því hvaða þjónusta á í hlut eða hvers eðlis starfsemin er sem þarna á við hverju sinni.

Einn gallinn á umræðunni og þessu fári er sá að menn hafa engan greinarmun gert á því hvað þeir voru með í höndunum og leggja þarna meira og minna allan ríkisrekstur að jöfnu eins og ekki skipti máli hvort um er að ræða einhverjar sögulegar ástæður fyrir því að einhver tiltekin verksmiðja eða verksmiðjuhópur er í eigu ríkisins sem eru kannski engin sérstök rök orðin fyrir í dag. Þetta er kannski barn þess tíma að enginn hafði fjármagn til að ráðast í fjárfreka uppbyggingu í mjöliðnaði nema ríkið á sínum tíma en það á ekki við í dag. Þá erum við í grundvallaratriðum með aðra stöðu uppi en þegar kemur aftur að hinni viðkvæmu velferðarþjónustu.

Ég veit ekki hvort ég átti að taka þetta sem hrós þegar hv. þm. taldi að aðeins hefði örla á nýjum skilningi í máli mínu. Það er mögulegt að líta á þetta sem hrós en það er þá mjög lítið hrós úr því að það örlar bara á nýjum skilningi. Það hefði þurft að gera aðeins betur en bara örla á honum til þess

að ég hefði tekið þetta sem beinlínis hrós. En ég viðurkenni þó að það er ánægjulegt að heyra þetta úr munni hv. þm.

Ég held að það skipti öllu máli hér að menn geti rætt þetta fordómalaust og ég er alveg sannfærður um að nefnd af þessu tagi mundi gera gagn þó ekki væri nema til þess að upplýsa og breikka umræðuna um þessi mál.

[15:53]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Hv. þm. er enn á ungum aldri og ég verð að segja að miðað við það hvernig ræðum hans vindur fram er hann á mjög öru þroskaskiði núna. Ef það er svo að hv. þm. gæti t.d. skrifað upp á þessa málamiðlun sem hann ímyndaði sér að kynni að verða á slíku starfi þá finnst mér að hann sé að þroskast mjög ört. Ég get nefnilega skrifað upp á slíka málamiðlun. Ég tel að þetta sé hin æskilega niðurstaða í þeim framkvæmdum sem tengjast einkavæðingu og einkaframkvæmdum. Ég er sem sagt þeirrar skoðunar að það sé í lagi að selja þann part ríkisrekstursins sem er í beinni samkeppni eða fara í beina samkeppni við rekstur á öpum markaði. Ég tel að ríkið eigi ekki að vera lengur í slíkum rekstri.

Ég er algerlega sammála hv. þm. að það eigi að verja það sem hann kallaði velferðarstofnanirnar. Ég bendi á þau dæmi sem við höfum úr nálægustu grannlöndum einmitt á sviði heilbrigðis- og öldrunarstofnana þar sem er sannarlega víti til varnaðar.

Ég viðurkenni hins vegar fúslega að málið er flóknara en svo að það sé hægt að koma hérna og leysa það á tveimur mínútum. Við erum t.d. að velta því fyrir okkur að fara að einkavæða, a.m.k. er verið að velta því fyrir sér í þjóðfélaginu að selja hluti sem tengjast raforkuframleiðslu og raforkudreifingu, í fyrstu lotu alla vega að gera það að hlutafélögum. Þá koma menn að spurningunni um byggðastefnu og ég verð líka að segja að þá er málið orðið flóknara vegna þess að ekki er hægt að ætla sér að leysa þau vandræði sem tengjast samspili einkavæðingar á því sviði og farsællar byggðastefnu einvörðungu á vettvangi markaðarins. Það er ekki hægt. Þess vegna kann það vel að vera að það sé nauðsynlegt að áður en menn ráðast í slíka hluti þá reyni þeir að setjast niður, leggja höfuðið í bleyti og finna einhverja farsæla lausn. Ég ímynda mér að lítil villi sé til þess hjá hæstv. ríkisstjórn. Ég segi það fyrir mína parta að mér finnst slík umræða heillandi og spennandi og það gleður mig að heyra að það sé vilji til þess að taka í fullri alvöru þátt í henni frá þeim hluta hins pólitíska litrófs þar sem ég taldi að menn væru frekar lokaðir fyrir slíku.

[15:56]

#### Steingrímur J. Sigfússon (andsvar):

Herra forseti. Nú kannast ég við hv. þm. Hann hefur lengi haft þá íþrótt hér að taka þingmenn upp og flokka og reyna að sjá um það að túlka stefnu þeirra og hvert þeir séu að þróast. Ég minnst langra orðaskipta hv. þm. við fulltrúa Kvinnalistans á þingi um sjávarútvegsmál svo árum skipti. Þá æfði hv. þm. Össur Skarphéðinsson sig í því að taka upp Kvinnalistann í sjávarútvegsmálum og þrástaga á því hvað þessi byggðatenging eða byggðakvóti Kvinnalistans þýddi út og suður o.s.frv. Mér heyrðist votta fyrir þessu á dögum þegar hv. þm. var farinn að leggja krossapróf fyrir hv. þm. Frjálslynda flokksins að þar væri fundinn arftaki Kvinnalistans fyrir hv. þm. til að æfa sig á. Nú hefur hann snúið sér sérstaklega að okkur í Vinstri hreyfingunni – grænu framboði og viðhorfum okkar til einkavæðingar.

Við erum að sinna þessu máli, m.a með þessum tillögum flutningi, og ég vona að hv. þm. meti það. Ég er ekki mikill einkavæðingarsinni en ég segi: Ég geri mikinn greinarmun á því hvað í hlut á og ég útiloka engin skoðanaskipti um þessi mál nema síður sé. Þau eru af hinu góða. Ég gagnrýni þvert á móti — og ég veit að hv. þm. Valgerður Sverrisdóttir kemur hér alveg af fjöllum því að hún hefur búist við alveg hinu gagnstæða. Auðvitað er það af hinu góða að menn ræði málin. Ég gagnrýni að þetta einkavæðingarfarir hafi verið rekið eins og það hefur verið rekið, í trúarbragðastíl án undangenginnar umræðu um grundvallaratriði málsins eins og þau hvert eigi að vera hlutverk hvers og eins, hvernig menn ætli að sjá fyrir jöfnun í lífsskjörum og aðstöðu ef menn einkavæða mikilvægar almannastofnanir eins og Landssímann eða orkukerfin. Það er stórvarasamt einmitt út frá því sjónarmiði að þá heldur ójöfnuðurinn innreið sína. Það er dæmt til að gera það og það hefur alls staðar gerst. Í fæstum tilvikum er um að ræða einkavæðingu á starfsemi þar sem nokkurt eðlilegt samkeppnisumhverfi ríkir. Þetta er allt í besta falli fákeppni ef ekki harðskrúfuð einokun. Það er þannig og menn eiga að horfast í augu við það eins það er að menn eru iðulega að fara úr öskunni í eldinn í samkeppnislegu tilliti ef þeir einkavæða mikilvæg þjónustufyrirtæki í slíku fákeppnisumhverfi. Það liggur þannig og reynslan og sporin hræða úr öllum áttum. Það er út frá þeim sjónarhóli og hinum íslenska veruleika fámennrar þjóðar í stóru landi sem eiga menn að nalgast þessi mál.

[15:58]

#### Flm. (Ögmundur Jónasson):

Hæstv. forseti. Þessi umræða hefur að mörgu leyti verið mjög góð og ég vil þakka fyrir hana og mér finnst hún hafa sýnt hve nauðsynlegt er að skiptast á skoðunum og upplýsingum um þessi efni.

Menn spyrja stundum þegar litir er yfir farinn veg hvernig sithvað gat gerst þegar illa fór. Þannig spyrja margir í Bretlandi núna varðandi einkavæðingu á vatnsveitum og skolplögnum og öðru af því tagi. Menn spyrja líka þessarar spurningar í Bandaríkjunum, háborg kapitalismans. Þar láta menn ekki sitja við það eitt að spyrja spurninga heldur breyta þeir líka í samræmi við svörin.

Fyrir nokkrum mánuðum birtist grein í breska stórblaðinu Observer. Ég ætla að byrja á því að lesa þetta á ensku, þetta eru örfáar setningar og ég sný þeim jafnóðum yfir á íslensku, með leyfi forseta:

„Last month, the State of New York de-privatised the Long Island electricity system, borrowing 8 billion dollars, the largest public financing in US history, to buy out shareholders. This follows on the heels of several government takeovers of stockholder water companies. State-owned water authorities now serve 78% of all US households and are heading toward total control of the market.“

Með öðrum orðum, þarna kaupir ríkið hlutabréf að verðmæti 8 milljarða dollara í raforkugeiranum. Þetta eru umfangsmestu kaup til þess að koma þessum geira undir almannastjórn.

En síðan er spurt: Hverjir eru það sem framkvæma? Og svarið er:

„Right-wing Republicans led the multi-billion dollar de-privatization of New York's water and electric systems, a buy-out demanded by manufacturers fed up with poor service and high prices charged by stockholder utilities. On the first

day of the government takeover, electricity bills dropped 19.1%."

Með öðrum orðum segir að fyrirtækin, forsvarsmenn þeirra og almennir notendur hafi gert þessa kröfu til stjórnvalda. Þau stjórnvöld voru hægri sinnaðir repúblíkanar. Við þessi eigendaskipti hrapaði verið um 19,1%. Þetta eru staðreyndir málsins. Síðan velta menn vöngum yfir því í þessari grein hvort þetta sé vísbending um það sem koma skal í þessum málum.

Ég sótti fyrr á þessu ári ráðstefnu sem haldin var á vegum veitustofnana hjá rfki og sveitarfélögum, sem haldin var hér í Reykjavík. Þar voru menn að tala um reynsluna af einkavæðingu, m.a. í Bretlandi og talsmenn Reykjavíkurborgar og talsmenn rfkis töldu að mjög vel hefði tekist til og nú yrði að halda áfram á sömu braut. Sannast sagna ætlaði ég ekki að trúa mínum eigin augum og eyrum þegar ég hlustaði á þetta. Ég velti því fyrir mér hvort verið gæti að þeir sem ráða för kynni sér ekki málavöxtu, kynni sér ekki staðreyndirnar. Eru þeir svo háðir tískusveiflum að þeir þori ekki að mynda sér sjálfstæða skoðun ef sú skoðun er í miklum minni hluta. Það er alveg rétt sem kom fram hjá hv. þm. Óssuri Skarphéðinssyni að sá sem hér talar hefur verið í minni hluta í þessum málum. Hins vegar get ég upplýst að ég hef gengið mjög langt í því að reyna að afla mér upplýsinga um skipulagsbreytingar á sviði almannapjónustunnar og reynsluna af þeim.

Það er rétt hjá hævst. fjmrh. að sú grundvallarbreyting sem menn eru að leggja til núna er á þá leið að stjórnmalamenn setji sér takmark, ákvarði markmið og kostnað við almannapjónustuna en valddreifri og jafnvel einkavæði síðan framkvæmdina. Þetta er hugsunin sem býr að baki. Sannast sagna hljómar þetta ágætlega. Það hljómar vel að stjórnmalamenn skilgreini hvaða þörfum eigi að fullnægja og hve miklum fjármunum eigi að verja til þess en síðan sé framkvæmdinni valddreift og hún jafnvel einkavædd.

Reyndin er hins vegar sú að þar sem þetta hefur verið gert innan almannapjónustunnar hefur reynslan verið mjög slæm. Sem dæmi má nefna skóla á Nýja-Sjálandi og heilbrigðisstofnanir þar. Þær fengu tiltekna fjárveitingu og vald til að ráðstafa fjármunum. Áður höfðu verið gerðar svipaðar breytingar og við höfum verið að gera hér hjá rfkisstofnunum, að færa vald yfir kjarasamningum til forstöðumanna stofnanna og gera stofnanirnar sjálfráðar um ráðstöfun fjármuna.

Þegar þessi hugmyndafræði var fyrst sett fram af hálfu OECD kom það alltaf skýrt fram, í öllum skýrslum sem fylgdu þessum plöggum, að tilgangurinn væri sá að ná niður launakostnaði og opinberum útgjöldum. Þetta gengur þannig fyrir sig að stéttirnar sem starfa innan vébanda skólans eða sjúkrahússins og gættu þess áður fyrir hönd notandans að vel væri að verki staðið fóru að hugsa á annan veg. Þær héttu að krefjast þess að skólanum yrði haldið við reglulega og fóru að spyrja annarra spurninga, hvort ekki væri hægt að fækka í starfslíði, fjölga í bekkjardeildum og síðast en ekki síst innleiða notendagjöld, skólagjöld eða sjúklingaskatta. Það var einfaldlega búið að tengja markmið fjárveitingavaldsins um niðurskurð niður í þeirra eigin vasa. Þegar upp er staðið stóð deilan um það innan stofnunarinnar hvernig ráðstafa ætti peningunum, hvert ætti að beina þeim. Hvort áttu þeir að fara í þeirra eigin vasa eða til að bæta pjónustuna?

Þá vaknar þessi spurning: Hvernig á að gæta hagsmuna notandans, nemandans eða sjúklingans? Á að setja á fó

eftirlitsstofnanir til að rækja það hlutverk? Hver á þá að framkvæma það? Er það sveitarfélagið eða rfkið sem hefur hagsmuni af því að halda kostnaðinum sem mest niðri? Hver á að sinna þessu hlutverki? Þessum spurningum er ósvarað. Að mínum dómi er aðeins ein leið til. Það er samkeppni, að virkja þarna markaðslögmálin. Þá þurfa menn að velta því fyrir sér hvort þeir séu tilbúnir að taka afleiðingum þess. Það mun þá hafa það í för með sér að markaðslögmálin á sviði velferðarpjónustunnar verða virkjuð. Vilja menn það? Hvernig ætla menn að leysa þennan vanda varðandi eftirlitið fyrir hönd notandans? Ég fæ ekki séð hvernig á að sinna því hlutverki.

Hæstv. forseti. Mér finnst þessar umræður hafa verið góðar. Ég sakna þess að þær skuli ekki hafa verið breiðari og fleiri tekið þátt í þeim á liðnum árum. Þetta eru þær breytingar sem verið er að gera ekki bara í okkar þjóðfélagi heldur í samfélögum víðast hvar í heiminum, án þess að nægileg umræða hafi farið fram. Það má vel vera að menn séu örlítið að vakna til vitundar um mikilvægi þessarar umræðu en þó er það því miður fyrst og fremst í röðum stjórnarandstöðunnar.

Það sem hefur án efa truflað þetta mál er að meginfylkingar stjórnmalanna í Evrópu og í heiminum almennt hafa fært sig nær hvor annarri hvað þetta snertir. Það er t.d. athyglisvert að Verkamannaflokkur Tonys Blair í Bretlandi hefur farið inn á braut einkaframkvæmdar í almannapjónustunni, í velferðarpjónustunni, í sjúkrahúsunum og í skólunum, ekki síður en rfkisstjórn Margrétar Thatcher. Þegar fyrirmyndirnar setja línuna, segja hver nýjasta tískan sé, þá þorir fólk ekki að andæfa. Mest af öllu óttast það að hafna í fámennum minni hluta. Þá er náttúrulega um að gera að fordæma alla sem halda sig þar. Það eina sem ég er að óska eftir og við erum að leggja til, er að stjórnmalamenn komi fram, ræði þessi mál opið og reyni að tefla fram öllum þeim upplýsingum sem til eru. Það eru til miklar upplýsingar um þetta og við erum að kalla eftir því að það verði gert skipulega.

[16:10]

#### Óssur Skarphéðinsson:

Herra forseti. Ég er ekki alveg sammála hv. síðasta ræðumanni um að ekki hafi farið fram umræða um einkavæðingu á síðustu árum. Mér finnst sjálfum að sú umræða hafi vaxið og orðið talsvert þróttmikil á síðustu 4–5 árum, m.a. vegna þess að samtök eins og BSRB, sem hv. þm. tengist, og gerólik samtök eins og Vinnuveitendasamband Íslands hafa hvort frá sínum vængnum komið í þessa umræðu með rök og mótrök sem öll hafa verið athyglisverð.

Ég minnst þess t.d. að hv. þm. Ögmundur Jónasson kom á þing sem þáv. fjmrh., Friðrik Sophusson, hélt um hugmyndir sem lutu að einkaframkvæmd og einkavæðingu í ríkisrekstri. Hv. þm. andmælti þar mjög kröftuglega ný-sjálenskum hugmyndum fyrrv. ráðherra sem byggði á reynslu þarlendrar af einkavæðingu. Ég held að það hafi verið mjög hollt að þessi umræða hafi farið fram. Ég er ekki þeirrar skoðunar eins og hv. þm. að þessi umræða sé eitthvað vanþroskuð eða vanþróuð í samfélaginu.

Það liggur kannski ekki á borðinu sátt um hvernig best væri að koma þessari stefnu fram. Mér fannst hins vegar að sú sátt gæti falist í því sem hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon gaf sér að yrði líklega niðurstaða þessarar umræðu. Það er sú niðurstaða sem ég get sætt mig við. Ég veit ekki hvort hv. þm. vinstri grænna gætu það. Ég er þeirrar skoðunar að það eigi að slá skjaldborg um velferðarpjónustuna.

Ég viðurkenni það fúslega, herra forseti, að ég velti á tímabili fyrir mér hvort rétt væri að fara leið einkaframkvæmda í heilbrigðisþjónustunni. Ég hef auðvitað hugað að þeim upplýsingum sem liggja fyrir um það og birtast okkur í erlendum greinum sem við rekumst stundum á í blöðum eða sjáum í ljósvakamiðlunum. Þar lá skýrt fyrir að það hefði gefist afar illa að einkavæða á sviði heilbrigðisþjónustu, sér í lagi öldrunarþjónustu, jafnvel í þeim löndum þar sem ég hefði treyst mönnum best til þess að viðhalda öllum stöðlum og hafa öll öryggisnet vel spenn, þ.e. á Norðurlöndunum. Það var alveg skelfilegt að sjá upplýsingar um það hvernig einkaframkvæmdir hafði bersýnilega mistekist fullkomlega í öldrunarþjónustu í Svíþjóð. Ég segi við sjálfan mig: Mér kemur ekki til hugar að styðja slíkt nema búið væri að sannfæra mig með einhverjum séríslenskum rökum um að þetta gengi. Reynslan til þessa sýnir að þetta gengur ekki.

Ég óttast að hér sé fram undan miklu harðari stefna í þessum efnum en hér hefur komið fram. Ég ímynda mér t.d. að orsökir fyrir því að hv. þm. Ögmundur Jónasson og fleiri þingmenn úr hans stjórnmálahreifyngu bera þessa þáttill. fram sé sú að þeir séu að spá í hin pólitísku spil og uggi að innan tíðar muni ríkisstjórnin höggva í annan knérunn en þann sem hún hefur höggvið í síðustu ár.

Það er góðra gjalda vert, finnst mér sjálfum, og tiltölulega sakleysislegt að fara í einkavæðingu á stofnunum eins og bönkum sem hvort sem er eru í bullandi samkeppni. Það er allt annar handleggur að ætla síðan að snúa sér að heilbrigðismálum. Ég óttast auðvitað að Sjálfstfl. ætli sér á þessu kjörtímabili að freista þess að hrinda í framkvæmd einkavæðingu með einhverjum hætti, við getum kallað það einkaframkvæmd, á sviði heilbrigðisþjónustunnar. Sá ótti minn stafar m.a. af því að flokkurinn lagði mikla áherslu á það í kosningabaráttunni að í hans hlut kæmi embætti heilbrh.

Ég minnst líka orða hæstv. heilbrh., Ingibjargar Pálmadóttur, sem lýsti því skýrt og skorinort yfir, væntanlega eftir einhvers konar samræður við Sjálfstfl. að hættulegt væri að Sjálfstfl. fengi það embætti í sínar hendur.

Ég er sem sagt þeirrar skoðunar eins og ég hef áður sagt í þessari umræðu að fyllilega komi til greina að marka stefnu þar sem fjármálastofnanir og stofnanir sem eru í einhvers konar samkeppnisrekstri séu einkavæddar. Það er auðvitað ekki sama hvernig það er gert en þetta er afstaða mín. Ég dreg hins vegar línuna við menntakerfið og við heilbrigðiskerfið.

Ég vek líka athygli á því, herra forseti, að það er alls ekki sama hvernig menn ráðast í einkavæðingu. Ég tel t.d. að grundvallarmistök hafi orðið á framkvæmd einkavæðingar ríkisbankanna á síðasta ári, þ.e. það liggur alveg ljóst fyrir að hæstv. ríkisstjórn, samkvæmt ráðleggingum væntanlega bankanna sjálfra, fór þá leið að selja nýtt hlutafé úr bönkunum í stað þess að selja gamla hlutaféð. Þetta varð til þess, herra forseti, að bankarnir öðluðust nýtt fjármagn og þeir gátu sjálfir tekið aukin lán erlendis sem þeir þurftu síðan að þrýsta út innan lands með gylliboðum. Þetta gerðu þeir allt til að treysta stöðu sína á markaðnum innan lands því að það liggur í loftinu að samruni er þar fram undan og bankarnir voru að slá skjaldborg um sig, þeir voru að víg-girða sig, treysta stöðu sína. Þetta leiddi hins vegar til þess að þenslan í þjóðfélaginu stórjókst umfram það sem hefði þurft. Því má segja að mistök við þá stefnu sem ríkisstjórnin hélt fram varðandi einkavæðingu bankanna eigi stóran þátt í þeirri þenslu sem núna er um það bil að valda ofshitnun í

efnahagskerfi okkar og ekki bara innlendar stofnanir heldur erlendar líka hafa varað við.

Ég nefni þetta hér, herra forseti, til að það komi skýrt fram af minni hálfu að ekki er sama hvernig menn ráðast í einkavæðingu. Þó að ég sé þeirrar skoðunar að í lagi sé að ráðast í einkavæðingu þessara bankastofnana sem núna eru á markaði, sem er ekki hægt að skilgreina öðruvísi en sem samkeppnismarkað, þá geta mistök við þá framkvæmd orðið til þess að vegið sé að rótum þess merka stöðugleika sem okkur er svo eftirsóknarverður.

Sömuleiðis held ég að áður en menn ráðast í frekari framkvæmdir á sviði hlutafélagavæðingar og einkavæðingar ýmissa ríkisfyrirtækja, eins og þeirra sem ég nefndi í fyrri ræðum mínum og tengjast framleiðslu og dreifingu á raforku, þá þurfi menn auðvitað að velta fyrir sér hvernig það tengist byggðastefnu og þeirri byggð sem við viljum halda í landinu. Það er alveg ljóst að ákveðin skekkja er í því dæmi sem hið opinbera hefur borið. Það kostar mikið að halda uppi raforkukerfi og ef hinar dreifðu byggðir eiga að fara að bera það sjálfar þá er alveg ljóst að við erum búin að auka verulega á það mikla misvægi sem þegar er fyrir hendi. Þetta er ein af þeim spurningum sem menn þurfa að skilgreina og finna svör við áður en þeir ráðast í þessar framkvæmdir. Þess vegna get ég að ýmsu leyti tekið undir það með hv. þm. Ögmundi Jónassyni að við þurfum að hugsa öll þessi skref. Það undrar mig hins vegar að hann skuli ekki með skeleggari hætti hafa dregið inn í umræðuna sjónarmið hinna dreifðu byggða vegna þess að í þeirri einkavæðingu sem ég held að sé fram undan á sviði, eigum við að segja ríkisfyrirtækja og tek þá út fyrir sviga velferðarstofnanir, þá held ég að nokkrar hættur séu fram undan sem menn þurfi að velta verulega fyrir sér, vega og meta út frá því sem virðist vera mikil eining um í þessum sölum, sem er að gera ekkert sem getur enn aukið skekkju landsbyggðarinnar andspænis Stór-Reykjavíkursvæðinu.

[16:19]

#### Flm. (Ögmundur Jónasson) (andsvar):

Hæstv. forseti. Ég þakka hv. þm. Össuri Skarphéðinssyni fyrir margt gott sem fram kom í máli hans og ég er honum sammála um margt, t.d. um það að að sjálfsögðu eigum við að virkja markaðslögmálin þar sem það á við í samkeppni í framleiðslu. Ég hef t.d. aldrei gagnrýnt það að SR-mjól skuli hafa verið selt eða Áburðarverksmiðjan þess vegna. Ég hef ekki tekið neina slíka afstöðu. Ég hef gagnrýnt á hvaða forsendum þetta var gert. Það er það sem ég hef verið að gagnrýna.

Varðandi samkeppnina, þá er það svo að stundum er mjög erfitt að draga mjög skýrar línur. Á liðnum árum hefur það verið að gerast að fyrirtækin hafa mörg verið að fara inn á svið almannapjónustunnar og skilgreina hana síðan á grundvelli samkeppninnar. Ég tek sem dæmi lyfjabúð á Borgarspítalanum sem var til hagsbóta fyrir sjúklinga og var rekin af spítalanum en var skýndilega komin inn í samkeppni og þurfti að aðgreina hana frá sjúkrahúsinu. Þannig mætti nefna fleiri dæmi sem sýna að línurnar eru ekki alltaf skýrar hvað þetta snertir.

En ég er sammála hv. þm. um að að sjálfsögðu eigum við að virkja markaðslögmálin og það er ekki keppikefli af minni hálfu að halda framleiðslu- eða þjónustufyrirtækjum í eigu ríkisins ef hægt er að virkja þau á markaði, alls ekki.

Varðandi bankana hins vegar koma önnur sjónarmið líka til sögunnar. Ég hef verið því fylgjandi að til staðar sé í land-

inu einn öflugur þjóðbanki. Þetta er líka spurning um völd í þjóðfélaginu og að fulltrúar sem víðast að úr samfélaginu komi að því að stýra fjármálalífi þjóðarinnar en séu ekki allir úr einum og sama flokknum. Sjálfstfl., eins og gerist þegar búið er að markaðsvæða og einkavæða þessar stofnanir.

[16:21]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvor):

Herra forseti. Hv. þm. telur æskilegt að til staðar sé öflugur ríkisbanki til þess að hafa hlutverk mótvægisins gagnvart ýmsum sterkum öflum í fjármálalífinu. Ég er þeirrar skoðunar að jafnvel sé rétt að markaðurinn sjái sjálfur um þetta. Ég tel að breytingarnar sem hafa orðið í samfélaginu innan lands og líka þær sem orðið hafa erlendis og ekki síst möguleikar Íslendinga á því að sækja eftir fjármagni erlendis séu þess eðlis að allt þetta geri það að verkum að ég er ekki eins hræddur við nákvæmlega þetta og ég var fyrir 10–15 árum þegar við hv. þm. vorum tiltölulega sammála um þetta. Ég held að alþjóðavæðingin, sem allir eru ekki jafnsammála í þessum söllum, hafi mjög molað stallinn undan þeim fjármálarisa sem við sáum glitta víða í.

Audvitað er ljóst að þarna er ákveðin hætta fyrir hendi. Það má hins vegar reyna að draga úr henni með því að fara þá leið sem margir hafa nefnt, að búa svo um hnúta að þegar hlutir eru seldir í ríkisbólkunum þá sé það með þeim hætti að dreifingin sé sem víðtækust. Ég vek athygli á því að meira að segja hæstv. forsrh. vildi fara leið hinnar miklu forsjárhýggju og binda það í lög að ekki mættu nein bandalög eða einstaklingar eða einstakir aðilar eiga meira en 3–4% af bankanum, að mig minnir. Hann hefur því eiginlega gengið lengst í þessari forsjárhýggju og er út af fyrir sig sorglegt að hann skuli ekki vera hérna í þessari umræðu. Hann hefði ábyggilega getað tekið undir margt sem hv. þm. Ögmundur Jónasson hefur sagt í dag.

[16:23]

#### Flm. (Ögmundur Jónasson) (andsvor):

Hæstv. forseti. Ég efast stórlega um að síðasta staðhæfing hv. þm. standist en þó skal ég ekki fullyrða um það.

Aðeins varðandi tvö atriði sem hann nefndi. Það er byggðastefnan. Ég er honum hjartanlega sammála um að umræðan um einkavæðingu tengist byggðastefnu. Einkavæðingarstefnan er byggðafjandsamleg þegar á heildina er litið. Og varðandi orkugeirann, sem hv. þm. vék sérstaklega að, þá hef ég oft tekið það mál upp. Ég harmaði það mjög á sínum tíma fyrir fáeinum missirum að Reykjavíkurborg skyldi hafa forgöngu um að ríða á vaðið í þeim efnum að reyna að markaðsvæða raforkuframleiðsluna í landinu.

Hitt atriðið sem hv. þm. kom inn á og reyndar hóf mál sitt á, um umræðuna almennt eða þá fullyrðingu mína um að hún væri vanþroskuð og vanþróuð, þá finnst mér hún því miður vera það. Mér finnst sú umræða sem hér hefur farið fram síður en svo vera það, mér finnst hún hafa verið góð en ég sakna þess t.d. að í þessari umræðu tekur enginn framsóknarmaður til máls. Við erum að fjalla um mál sem snertir stjórn málin. Þetta eru grundvallaratriði stjórn málna. Enginn framsóknarmaður er í salnum eða tekur til máls um þetta efni. Og þegar ég segi að ástæða sé til að hafa áhyggjur af framvindunni, þá er það staðreynd að í stjórnsáttmálanum er það sett fram og staðhæft að ríkisstjórnin ætli að beita lög-málum markaðarins og einkavæða í skólum landsins og látið að því liggja að það verði gert líka í heilbrigðisþjónustunni og reyndar byrjað að gera það. Það eru ein þrjú elliheimili

sem hafa verið sett í útboð. Ég veit ekki hvort Ístak á að reisa þau og reka en það var eitt þeirra fyrirtækja sem bauð í þá starfsemi. Það er því full ástæða til að hafa áhyggjur af þessu og ég hef sérstakar áhyggjur af Framsfl., að hann láti teyma sig á asnaeyrunum í þessu máli eins og svo mörgum öðrum, því miður.

[16:25]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvor):

Herra forseti. Deilur hafa staðið síðustu árin um einkavæðingu. Þær hafa orðið fyrir atbeina andstæðra vængja í stjórn málnum, Vinnuveitendasambands Íslands og Bandalags starfsmanna ríkis og bæja. Það er alltaf fyrir atbeina pólitískra átaka eða deilna sem hugmyndasköpun fleygir fram og mér finnst hún eiga sér stað í þessari umræðu.

Ég er þeirrar skoðunar að þau viðhorf sem fram hafa komið hjá hv. þm. Ögmundi Jónassyni séu önnur en ég hafði þóst greina hjá honum fyrir nokkrum árum og sannarlega eru viðhorf mín líka önnur. Það er ekkert óeðlilegt við það. Menn eru að vegast á með rökum og menn sjá kosti og galla. Ég get talið upp ákveðna kosti við einkavæðingu en það eru líka ákveðnir gallar.

Við höfum t.d. verið að velta fyrir okkur áhrifum hennar á byggðastefnuna. Fyrir liggur að það kostar tiltekið fjármagn að halda uppi þeirri sömu þjónustu t.d. á sviði raforkudreifingar og mögulega á sviði fjarskipta við landsbyggðina. Er eitthvað að því þó að sá kostnaður komi einfaldlega upp á yfirborðið og hið opinbera, ríkið, einfaldlega í krafti þeirrar stefnu sem það hefur sett fram um jafnvægi í byggð landsins, taki að sér að axla það? Er eitthvað að því? Sumir mundu telja að það væri óæskilegt vegna þess að það byggi til úr landsbyggðinni einhvers konar þurfallinga eða ölmusufólks. Ég er alls ekki þeirrar skoðunar. Ég er þeirrar skoðunar að langbest sé að hafa þetta uppi á borðinu og þannig sé best að heyja umræðuna og vega og meta hvernig við ætlum að fara í þessi mál. Þetta er eitt af því sem tengist umræðunni og það getur vel verið að hv. þm. takist að sannfæra mig um að ég hafi hér á röngu að standa en í bili er hugsun mín svona.

Umræðu (atkvæðagreiðslu) frestað.

#### Mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar Fljótsdalsvirkjunar, fyrri umr.

Þáttill. KolH o.fl., 3. mál. — Þskj. 3.

[16:28]

#### Flm. (Kolbrún Halldórsdóttir):

Virðulegi forseti. Ég mæli fyrir þáttill. þar sem skorað er á ríkisstjórnina að láta fara fram mat samkvæmt lögum nr. 63/1993 á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar Fljótsdalsvirkjunar, þrátt fyrir að virkjunarleyfi hafi verið veitt.

Þáttill. sama efnis hefur tvisvar áður verið flutt á Alþingi en ekki hlotið samþykki. Flutningsmenn hennar nú telja þó fyllstu ástæðu til að flytja hana einu sinni enn, enda er Fljótsdalsvirkjun mjög í brennidepli umræðnanna nú vegna álvers sem hæstv. ríkisstjórn leggur kapp á að reist verði á Reyðarfirði og mikið er fjallað um þessa daga.

Hæstv. ríkisstjórn hefur sett nokkur orð um náttúruvernd inn í stefnufirlýsingu sína sem birt var 28. maí sl. Það er fróðlegt í þessu sambandi að líta á það sem þar stendur um

helstu markmið hæstv. ríkisstjórnar í þeim málaflokki. Þar segir, með leyfi forseta.

„Að efla náttúruvernd, stuðla að öflugum mengunarvörnum og vernd lífríkisins. Nauðsynlegt er að skapa sátt milli skynsamlegrar nýtingar auðlinda og náttúruverndarsjónarmiða á grundvelli sjálfbærrar þróunar með hliðsjón af hagsmunum komandi kynslóða. Ljúka þarf gerð rammaáætlunar til langs tíma um nýtingu vatnsafls og jarðhita sem tekur tillit til verndargildis einstakra landsvæða. Hvetja þarf einstaklinga til aukinnar ábyrgðar gagnvart umhverfi sínu. Fyrirtæki marki sér umhverfisstefnu til að draga úr soun og auka verðmætasköpun.“

Þessi tilvitnun ætti að gefa þeim sem aðhyllast náttúruvernd tilefni til hjartsýni því þótt hún sé ekki beint afgerandi, þá virðist hún þrátt fyrir allt vera að tala fyrir verndarsjónarmiðum, að efla náttúruvernd og vernd lífríkisins. En mergurinn málsins er sá að yfirlýsing þessi virðist ekki ná til stefnu hæstv. ríkisstjórnar í málefnum Fljótsdalsvirkjunar. Enn einu sinni virðist eiga að halda því til streitu að Fljótsdalsvirkjun verði reist og Eyjabökkum þar með sökkt undir uppistöðulón. Þessi stefna hæstv. ríkisstjórnar hefur verið gagnrýnd hástöfum í samfélaginu árum saman. Menn hafa sent athugasemdir til skipulagsyfirvalda, bæði varðandi tilhögun virkjunarinnar og umhverfisáhrif hennar en í krafti valds síns og þeirrar einföldu staðreyndar að virkunarleyfi hefur verið veitt áður en lögin um umhverfismat voru samþykkt virðist hæstv. ríkisstjórn ætla að hunsa allar röksemdafærslur þeirra sem hafa andmælt. Jafnframt má benda á að ríkisstjórnin hefur látið hjá líða að sinna lagaskyldu er varðar endurskoðun laga um mat á umhverfisáhrifum.

En stöldrur nú aðeins við. Litum á verndargildi Eyjabakkasvæðisins, þessarar flæðislétu sem liggur í grunnu og víðu dalverpi austan Snæfells. Þetta svæði er almennt talið önnur merkasta hálendisvin á Íslandi og gengur næst Þjórsárverum. Greinargerð þáttli., sem hér hefur verið lögð fram, fylgir grein eftir þá Helga Hallgrímsson og Skarphéðin G. Þórisson, sem birt var í Morgunblaðinu þann 9. júlí á síðasta ári. Í þeirri grein segir, með leyfi forseta:

Um Eyjabakkana kvíslast Jökulsá í Fljótsdal milli grónna eyja og hólma, með óteljandi pollum og tjörnum. Þessi mósaík gróðurvana aura, iðgrænna hólma, grárra og blárra árkvísla og alla vega litra tjarna í grennd við hvítan jökul og litskrúðugar hlíðar Snæfells er listaverk náttúrunnar.

Fyrirhugað lónstæði þekur nánast allt undirlendi austan og suðaustan Snæfells alls um 45 km og um 80% þess lands er gróðurlendi. Lóninu er ætlað að spanna svæði frá Eyjabakkafossi að norðan inn að Eyjabakkajökli. Vestan Jökulsár færu Snæfellsnes, undirhlíð Snæfellsnáls og Þjófagilsflói undir vatn. Að austan færu Eyjabakkar (í þrengri merkingu) og Bergkvíslanes undir vatn, og milli kvíslanna Eyjafellsflói og Þóriseyjar allar.

Þetta land sem ég nú hef talið er hið minnsta sem færi undir vatn. Ef hugmyndir um Hraunavirkjun verða að veruleika er verið að tala um enn stærra landsvæði og þar er líka að langmestu leyti um gróið land að ræða.

Herra forseti. Landslag hálendis Íslands hentar ekki sérlega vel fyrir uppistöðulón. Hálendið er í raun frekar flatt og hrjóstrugt nema í dalverpum á votlendissvæðum. Þar er ævinlega að finna fagran gróður, sjaldséða litadýrð og dýralíf. Þetta eru svæðin sem verið er að tala um að sökkva undir lón, ekki bara á Eyjabökkum heldur miklu víðar. Málið horfði kannski öðruvísi við ef við ættum djúpa dali girta háum

fjöllum líkt og þeir eiga víða í Noregi. Við slíkar aðstæður mætti a.m.k. hugsa sér lón með sáralitlu yfirborði miðað við það sem verið er að ræða í því landslagi sem okkar hálendi býður upp á.

Um þriðjungur þess lands sem færi undir vatn við fyrirhugaða Fljótsdalsvirkjun er skilgreindur sem votlendi. Hvergi á Íslandi er samsvarandi votlendi að finna í svo mikilli hæði yfir sjó eða svo nálægt jökli. Dýralíf á Eyjabakkasvæðinu er mikið og fjölskrúðugt. Þar koma m.a. við sögu hreindýr, álfir og heiðagæsir í þúsundatali, jafnvel svo að fyllir tug þúsunda.

Samkvæmt Ramsar-sáttmálanum um verndun votlendis, sem Íslendingar eru aðilar að, og skilgreiningu alþjóðlegra fuglaverndarráðsins eru svæði talin hafa alþjóðlegt verndargildi ef 1% eða meira af einhverjum stofni vatnafugla nýtir þau í lengri eða skemmri tíma. Eyjabakkasvæðið uppfyllir þessi skilyrði svo um munar og hefur því ótvírátt verndargildi samkvæmt öllum skilgreiningum.

Á svæðinu er líka að finna jarðfræðiminjar sem mér virðast verndarskyldar samkvæmt náttúruverndarlögum, a.m.k. er það háð umsögn Náttúruverndar ríkisins ef það á að hrófla við þeim. Þarna eru líka söguminjar og ein vinsælasta gönguleið landsins liggur um svæðið. Við virkjanaáformin mundu tapast ótal fossar því af jökulsám er einungis Jökulsá á Fjöllum talin hafa meira fossaval en Jökulsá í Fljótsdal. Á bilinu frá Kleif í Fljótsdal upp að Eyjabökkum eru um 15 fossar og fossasyrpur. Nokkrir þeirra eru meira að segja í tölu hinna stærstu og veglegustu hér á landi.

Lón á Eyjabökkum yrði, eins og fyrr segir, grunnt og mundi trúlega tæmast alveg í flestum árum seinni hluta vetrar. Þannig má gera ráð fyrir umtalsverðu áfoki af jökulleir úr lónbotninum. Einnig má gera ráð fyrir landbroti af völdum vatns og íss og jafnvel uppblastri út frá bökkum þess.

Ég hef ekki nefnt það rask sem yrði af efnistöku og ekki heldur sjónmengun sem yrði af línulögnum þvers og kruss um fjöll og firnindi. Ekki hef ég heldur nefnt það hversu mjög allt útsýni frá Snæfelli mundi breytast frá þessu hæsta fjalli landsins utan jökla, fjalli sem er heilagt í augum margra Austfirðinga og er auk þess útivistarparadís göngugarpa af ýmsu þjóðerni.

Er ekki hægt að opna augu hæstv. ríkisstjórnar fyrir því að sáttin sem stefnuyfirlýsing stjórnarflokka kveður á um að þurfi að nást milli skynsamlegrar nýtingar auðlinda og náttúruverndarsjónarmiða geti aldrei falið það í sér að annar aðilinn nái fram öllum sínum markmiðum á kostnað hins, á kostnað landsins, á kostnað náttúrunnar, á kostnað komandi kynslóða og á kostnað móður jarðar?

Hálendið er ein af okkar sameiginlegu auðlindum. Þar er að finna dýrmætari náttúruperlur sem komandi kynslóðir munu geta nýtt sér bæði til andlegrar og veraldlegrar hagsældar. Þessar perlur hefur okkur verið falið að varðveita fyrir börnin okkar.

Eftirfarandi málsháttur er til meðal íbúa í Kenýa og sama hugsun reynðar höfð eftir indjánahöfðingjanum Sitting Bull, með leyfi forseta: „Við höfum ekki fengið landið í arf frá forfeðrum. Við höfum fengið það að láni frá börnunum okkar.“

Hvernig viljum við skila því sem okkur hefur verið trúað fyrir og okkur verið falið að varðveita? Helst í betra ástandi en það var þegar við tókum við því, ekki satt? Getum við þá ekki heimfært þennan vilja líka upp á landið okkar, upp á

náttúruna og gert allt sem í okkar valdi stendur til að vernda hana?

Norðan Vatnajökuls erum við að tala um stærsta ósnortna víðerni Evrópu. Ábyrgð okkar snýr því ekki einungis að þeim kynslóðum sem koma á eftir okkur hér í okkar eigin landi heldur nær hún til annarra landa, til allrar heimsálfunnar og reyndar þegar öllu er á botninn hvolft til jarðarinnar eins og hún leggur sig. Svo mikil er okkar ábyrgð.

Herra forseti. Ég skora á alþingismenn að leggja þjóð sinni lið við að axla þá ábyrgð með því að viðurkenna breytt sjónarmið frá því sem var fyrir 18 árum þegar virkjanaleyfi Fljótsdalsvirkjunar var gefið út og samþykkja það að virkjunin fari í lögformlegt umhverfismat hið allra fyrsta. Að svo mæltu óska ég þess að tillögunni verði vísað til umhvn.

[16:38]

#### Rannveig Guðmundsdóttir (andsvar):

Virðulegi forseti. Ég kys að koma í andsvar við flm. þessarar tillögu vegna þess að ég get því miður ekki tekið þátt í umræðunni hér á eftir. Þetta er afskaplega mikilvæg tillaga og ég lýsi því yfir að ég styð hana. Það er löngu tímabært að Alþingi taki á þessu máli. Það eru gjörbreytt viðhorf í landinu eins og kom hér fram. Almennigur hefur vaknað til vitundar um svæði sem það hugsaði lítið um áður. Fólk ferðast meira um hálendið og upplifir dýrð þess. Aðrir sem ekki hafa átt tök á því hafa kynnst þessum svæðum gegnum frábæra sjónvarpsþætti sem okkar fremstu menn í því að færa okkur óþekkta staði heim í stofu hafa unnið.

Á Alþingi eru viðhorfin líka breytt, gjörbreytt. Árið 1991 veitti iðnrh. Landsvirkjun virkjunarleyfi fyrir Fljótsdalsvirkjun og tveimur árum seinna voru sett lög um mat á umhverfisáhrifum. Eins og kemur fram í grg. með þessari tillögu þarf ekki að setja Fljótsdalsvirkjun í umhverfismat samkvæmt þessum lögum. En það þarf samkvæmt viðhorfi fólks í landinu og það þarf miðað við þá umræðu sem hefur farið hér fram á liðnum árum.

Það er óviturlegt að hamla gegn því að svo mikilvægt svæði fari í umhverfismat vegna þess að það á að vera þannig að umhverfismatið ráði því hvernig við förum með náttúru landsins, ekki dagsetning í ákvörðunum. Hún á að vera aukaatriði.

Herra forseti. Ég vil taka það sérstaklega fram að hin fallega lýsing flm. tillögunnar á Eyjabakkasvæðinu er sönn og hún á að yta við okkur alþingismönnum. Þingflokkur Samfylkingarinnar styður þetta mál og aðrir úr þingflokknum munu taka þátt í þessari umræðu. Ég vona að sú umræða verði heildarleg og góð og að hún verði öflug og leiði til þess að Alþingi taki á þessu máli.

[16:41]

#### Arnbjörg Sveinsdóttir:

Hæstv. forseti. Það liggur fyrir að virkjunarleyfi hefur verið gefið út vegna Fljótsdalsvirkjunar og framkvæmdir hafa verið hafnar. Nú þegar er búið að framkvæma fyrir 3 milljarða á svæðinu.

Það er alveg ljóst að ef framkvæma á umhverfismat, eins og þessi tillaga gerir ráð fyrir, samkvæmt lögum nr. 63/1993, þá munu framkvæmdir frestast. Slíkt mundi einnig geta sett í uppnám samningaferlið sem er í gangi um sölu á raforku sem verður framleidd í Fljótsdalsvirkjun.

Þegar slíkt samningaferli er í gangi er mjög mikil nauðsyn á því að óvissuþættir séu sem fæstir. Samþykkt á þáttill. sem hér liggur fyrir mundi auka við þá óvissu mjög verulega

vegna þess að afhendingartími raforkunnar sem framleidd yrði í virkjuninni mundi verða allt annar en nú er gert ráð fyrir. Og þá er auðvitað ónefnd sú skaðabótaskylda sem íslenska ríkið yrði væntanlega fyrir ef framkvæmdir yrðu stöðvaðar með þessum hætti.

Mat á umhverfisáhrifum er framkvæmt samkvæmt alþjóðlegri aðferðafræði og það er ferli sem metur umhverfisáhrif kerfisbundið, þ.e. hvaða áhrif framkvæmd kann að hafa á umhverfið. Markmiðið með matinu er m.a. að tryggja að tekið sé tillit til umhverfisins við hönnun, við undirbúning og við ákvarðanatöku, m.a. með rannsóknum og fyrirbyggjandi aðgerðum þannig að umhverfið hljóti ekki óbætanlegan skaða af. Þetta er ástæða þess að menn fara í umhverfismat.

Eins og ég nefndi áðan eru framkvæmdir nú þegar hafnar en í ljósi þeirrar umfjöllunar sem Fljótsdalsvirkjun hefur hlotið þá hefur stjórn Landsvirkjunar ákveðið og þegar byrjað að vinna skýrslu um mat á umhverfisáhrifum virkjunarinnar. Hins vegar er óvægjanlegt, eins og hér hefur komið fram, að fyrirtækinu ber ekki skylda til þess lögum samkvæmt að láta framkvæma þetta umhverfismat og ekki er gert ráð fyrir að skýrsla um mat á umhverfisáhrifum þessarar virkjunartilhögunar verði lögð fram eins og um lögformlegt mat væri að ræða. Vinnu við rannsóknir og gerð matsskýrslunnar hefur hins vegar verið háttáð eins og um væri að ræða venjulegt mat og hugsanlega mátti þá leggja hana fram síðar til þess að ræða hana ef mönnum þykir ástæða til þess seinna meir. En einnig ber að hafa í huga að augu almennings hafa ýmissa hluta vegna beinst að þessu svæði, ekki síst vegna umfjöllunarinnar sem hefur orðið mjög mikil að undanförunu. Þarna er um að ræða náttúruperlur sem nauðsynlegt er að rannsaka sem best og Landsvirkjun er með opin augun fyrir því. Þess vegna er nauðsynlegt að sem gleggstar upplýsingar liggi fyrir, m.a. um náttúrufar og verndargildi svæðisins og svo einnig um hvaða þýðingu þessi virkjun hefur fyrir þjóðarheill.

Auðvitað er eftirsjá í öllum miklum náttúruperlum okkar Íslendinga, þar á meðal Eyjabakkasvæðinu. Einnig er ljóst að virkjun fallvatna krefst óhjákvæmilega röskunar og fórna á nánasta umhverfi sínu. Eins og framsögumaður leiddi áðan rök að í máli sínu mátti heyra að hún var algjörlega á móti virkjunum á hálendi Íslands. Í greinargerð kemur fram að tillagan hafi verið flutt nákvæmlega eins á 122. og 123. löggjafarþingi og þá væntanlega af einhverjum öðrum en hún endurflytur nú tillöguna. Miðað við málflutning hv. þm. velti ég því fyrir mér af hverju hún flutti ekki tillögu um bann við virkjunum á hálendi Íslands. Á málflutningi hennar mátti heyra að það er skoðun hennar að alls ekki eigi að virkja neitt á hálendi Íslands.

Ég held að það sé almennt mat Íslendinga, eins og fram hefur komið í skoðanakönnunum, að við eigum að huga að okkar mestu náttúruperlum. Við viljum gæta að þeim, m.a. af tilfinningalegum ástæðum. En við viljum líka að landsbyggðin geti nýtt orkulindir sínar og þau landsvæði sem eru í næsta nágrenni hvers svæðis og geti styrkt sig og nýtt þau tækifæri sem þar gefast. Með virkjun í Fljótsdal gefast mikil tækifæri fyrir Austfirðinga að byggja upp atvinnulífið og á því er full nauðsyn. Við þurfum ekki annað en að horfa á tölur um fólksflutninga til þess að sjá að mikil nauðsyn er á því að bregðast við atvinnumálum í kjördæminu.

Það er líka rétt að fram komi í umræðunni að nú er hætt að tala um að flytja raforkuna úr Fljótsdalsvirkjun suður á Keilnes eins og átti að gera þegar virkjunarleyfi var samþykkt.

Þá var verið að virkja fyrir álbraðslu suður á Reykjanesi. Þetta er hlutir sem hafa breyst með þeirri umhverfisumræðu sem hefur átt sér stað í landinu og er af hinu góða. Af því að það kom fram hjá framsögumanni að við vildum ekki leggja línur um hálendið þvers og kruss þá gerist það einmitt ekki með því að orkan verði nýtt í þeim landsfjórðungi þar sem hún er framleidd.

[16:50]

**Flm. (Kolbrún Halldórsdóttir) (andsvar):**

Virðulegi forseti. Varðandi það sem hv. þm. Arnbjörg Sveinsdóttir segir um að ég algjörlega á móti virkjunum getur vel verið að hún hafi lesið það í ræðu minni og túlkað hana þannig. Hins vegar vil ég segja að ég krefst þess af stjórnvöldum að farið sé með gát í virkjanirnar. Við vitum alveg að ekki er búið að gera þær rannsóknir sem gera þarf. Við vitum alveg að við þurfum ráðrúm á hálendinu, ég vil meina tíu ár, til að gera almennilegar rannsóknir á því hvers konar virkjanir væru hagkvæmastar fyrir okkur Íslendinga og til hvers við ætlum að nota það rafmagn sem við framleiðum með þeim virkjunum. Ekki hefur verið tekin ákvörðun um að þjóðin vilji fara út í þessar rosalegu stóriðjuframkvæmdir þar sem eitt álver tekur jafnmikla raforku og allar almenningsveiturnar fá í dag og öll sú stóriðja sem er til staðar í landinu. Sú ákvörðun hefur ekki verið tekin af fræðimönnum eða þjóðinni með stjórnvöld virðast vera að keyra hana yfir okkur nauðug viljug.

Ég vil að allar rannsóknir varðandi orkuver sem tengjast jarðvarma verði efldar. Ég vil að allar rannsóknir sem lúta að rennslisvirkjunum verði efldar. Ég vil frekar að Þórisvatn sé stækkað, ef hægt er að gera það, til að koma í veg fyrir nýja miðlun eins og hefði kannski verið möguleiki þegar Hágöngumiðlun varð að veruleika. Þá sögðu sumir fræðimenn að hægt hefði verið að stækka Þórisvatn og sleppa Hágöngumiðlun.

Sem sagt, hv. þm. Arnbjörg Sveinsdóttir, ég er ekki á móti virkjunum, ég er ekki að koma upp sem andófsmaður. Ég kem upp sem náttúruunnandi sem vill að farið sé af fyllstu gát og tekið tillit til þess að sjónarmið í landinu hafa breyst á síðustu 18 árum. Fljótsdalsvirkjun þarf að fara í lögformlegt umhverfismat. Ég gef ekkert fyrir mat Landsvirkjunar. Ef það er í lagi að láta Landsvirkjun gera mat, sem sumir segja að sé ágætt, hvers vegna má hún þá ekki bara fara í lögformlegt mat?

[16:52]

**Arnbjörg Sveinsdóttir (andsvar):**

Hæstv. forseti. Það liggur alveg fyrir að öll rannsóknarvinna fer fram sem þyrfti að liggja fyrir ef virkjunin færi í lögformlegt umhverfismat eins og hér hefur verið nefnt. Það sem ekki verður gert er að láta þessa vinnu fara í kærufærlu sem er væntanlega eingöngu til þess að fresta framkvæmdum. Það hefur ekkert annað gildi í raun en að ákveðið kærufærlu fari af stað til að sem flestir komi að sjónarmiðum sínum við þessa ákvörðun. Það er í sjálfu sér gott og gilt. Ég get alveg verið sammála um að það eigi að rannsaka og það er verið að rannsaka. Í sumar er verið að rannsaka þetta svæði vel og það er mjög nauðsynlegt.

[16:53]

**Flm. (Kolbrún Halldórsdóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Í ljós kemur hjá hv. þm. að fari Fljótsdalsvirkjun í lögformlegt mat á umhverfisáhrifum verði frestun á framkvæmdum. Ég vil segja: Maður, flýttu þér hægt. Við höfum allt of oft orðið þess áskynja að ákvarðanir sem teknar

eru í flýti og að óyfirveguðu ráði eru ekki góðar ákvarðanir. Þær koma í bakið á okkur þótt síðar verði og ég er hrædd um að tekin hafi verið ákvörðun sem kemur í bakið á okkur og tel reyndar að hún sé þegar farin að gera það.

Það er ekki bara frestunargildi sem hægt er að segja að lögformlegt mat á umhverfisáhrifum komi til með að hafa, það er ekki bara það að sú aðgerð fresti virkjunarframkvæmdum í Fljótsdal. Sú lagalega aðgerð hefur þau áhrif að almenningur og umhverfisverndarsinnar fá tækifæri til að tjá sig. Það er hluti af lýðræðinu sem við búum við í þessu landi að gefa fólki, gefa þjóðinni tilefni og tækifæri til að tjá sig um gerðir stjórnvalda. Það er þessi sjálfsagða skylda stjórnvalda að sjá til þess að fólk fái að tjá sig sem verið er að taka af þjóðinni með því að neita því að virkjunin fari í lögformlegt mat.

Mig langar til að nefna eitt atriði úr ræðu hv. þm. Arnbjargar Sveinsdóttur áðan þegar hún talaði um að við gætum endað á því að vera skaðabótaskyld, þ.e. ríkið gæti orðið skaðabótaskyld ef um tímafrestun yrði að ræða. Þá spyr ég: Hvernig getur það átt sér stað að ríkið verði skaðabótaskyld gagnvart sjálfu sér? Ríkið, þjóðin á Landsvirkjun. Við getum ekki orðið skaðabótaskyld gagnvart sjálfum okkur.

Við verðum að staldra við og gefa það ráðrúm sem þarf til að þessi aðgerð fái þá umfjöllun í samfélaginu sem hún á skilið samkvæmt lögum.

[16:55]

**Arnbjörg Sveinsdóttir (andsvar):**

Hæstv. forseti. Engan veginn er hægt að segja að varðandi Fljótsdalsvirkjun hafi menn flýtt sér óskaplega mikið. Lög voru samþykkt um Fljótsdalsvirkjun 1981 og það er nú dágóð stund síðan.

Ég hef ekki séð að mönnum hafi þótt ástæða til að tala um miklar flýti framkvæmdir á suðvesturhorninu þegar menn hafa verið að stækka virkjanir og bæta við nýjum á Þjórsár- og Tungnaárvæðinu. Enginn hefur talað um að þar væru einhverjar flýti framkvæmdir í gangi. Virkjunin var samþykkt 1981 og byrjað var að framkvæma 1991 og eins og raun bert vitni er þessi virkjunarframkvæmd ekki komin lengra en svo að eingöngu hefur verið framkvæmt þar fyrir þessa 3 milljarða sem þó eru dágóðir peningar.

Varðandi skaðabótaskylduna og eignarhaldið er það þannig að Landsvirkjun er í helmingseigu íslenska ríkisins, að öðrum hlutum í eigu Reykjavíkurborgar og Akureyrar. Þetta er því sjálfstætt fyrirtæki sem við getum ekki ráðslagað með nákvæmlega eins og okkur dettur í hug.

[16:57]

**Purður Backman:**

Hæstv. forseti. Stórframkvæmdir í raforkumálum ráðast af væntanlegri nýtingu orkunnar. Fyrirhuguð Fljótsdalsvirkjun er tengd áætluðum um stóriðju á Reyðarfirði og því er erfitt að slíta þessi tvö mál í sundur.

Versnandi staða Austurlandskjördæmis og fólksfækkun undanfarin ár hefur haft lamandi áhrif á fólk í heilu byggðarlögnum og því eðlilegt að bæði sveitarstjórnir og fjölmargir íbúar fjórðungsins bindi voni vonir við að sú stóriðja, sem verið hefur á næsta leiti í mörg ár, komi nú til framkvæmda. Að mínu mati hafa væntingar fólks um framkvæmdir í tengslum við stóriðju og virkjanaframkvæmdir dregið úr áhuga og frumkvæði margra til atvinnusköpunar á öðrum sviðum.

Ég nefni þetta þar sem tímabundinn hagnaður virðist hafa mikil áhrif þegar kannaður er vilji Austfirðinga til stóriðjunnar. Könnun sem gerð var til að kanna hug Austfirðinga til

Fljótsdalsvirkjunar var þannig orðuð að niðurstaðan er vart marktæk og því ekki hægt að vitna til hennar um hug fólks til fyrirhugaðra virkjana.

Ákvörðun um Fljótsdalsvirkjun var tekin 1981. Á þeim tveim áratugum sem liðnir eru frá því að leyfið um að reisa og reka virkjun Jökulsár í Fljótsdal var veitt hefur margt breyst. Þá ríkti það viðhorf að velja yrði á milli Þjórsárvera og Eyjabakka út frá vistfræðilegu mati. Í dag er viðhorf manna og stofnana breytt á mörgum sviðum varðandi gildi náttúrunnar sem slíkrar.

Við eigum í okkar litla landi stærstu ósnortnu víðerni og jökla í Evrópu. Áður var lítið á hálendi Íslands sem gróðurvana auðnir og illa fallið til búsetu og því lítils virði nema til sumarbeitar á nokkrum gróðurlöndum. Í dag draga þessar sömu auðnir hingað þúsundir ferðamanna og skapa tekjur fyrir ríkissjóð. Ferðaþjónusta er að verða einn öflugasti atvinnuvegur þjóðarinnar, bæði hvað varðar fjölda þeirra sem vinna við hana og umsvif greinarinnar.

Þessa þróun sáu fáir fyrir fyrir tveimur áratugum síðan. Við erum oft svo ótrúlega skammsýni og látum stundarhagsmuni trufla okkur við að sjá fleiri möguleika en þá sem við þekkjum fyrir.

Sú staða sem nú virðist uppi með fjármögnun nýrrar stór- iðu á Reyðarfirði, þ.e. að Norsk Hydro ætli ekki að eiga meiri hluta í væntanlegri álverksmiðju, gefur okkur frekari tækifæri til að stöðva stórvirkjunarframkvæmdir, fylgja nútímavinnubrögðum og setja Fljótsdalsvirkjun í lögformlegt umhverfismat.

Í stefnuýfirlýsingu ríkisstjórnarinnar kemur fram, eins og áður var getið, að nauðsynlegt sé að skapa sátt milli skynsamlegrar nýtingar auðlinda og náttúruverndarsjónarmiða á grundvelli sjálfbærrar þróunar með hliðsjón af hagsmunum komandi kynslóða. Í þessum anda er tillagan um að Fljótsdalsvirkjun fari í lögformlegt umhverfismat lögð fram. Án lögformlegs mats næst aldrei sú sátt sem stefnt er að. Hér er of mikið í húfi, miklu meira en uppistöðulón á Eyjabökkum.

Það er rétt að rannsóknir eru í gangi og unnið að þeim samkvæmt áætlun. En þær rannsóknir nýtast okkur til virkjanafraamkvæmda á svæðinu þó að niðurstaðan úr umhverfismati mundi leiða til þess að hætt yrði við að mynda uppistöðulón á Eyjabökkum. Þeim fjármunum væri því ekki kastað á glæ. Munurinn á því mati, sem Landsvirkjun vinnur að, og lögformlegu mati felst í rétti almenninga til að koma með athugasemdir. Ég undraðist ummæli hv. þm. Arnbjargar Sveinsdóttur að nefna það eingöngu, þ.e. athugasemdir og ummæli almenninga og sveitarstjórna, sem hugsanlega töf á framkvæmdum. Mér sveið að heyra hana segja þetta. Hvar er þá lýðræðið? Það að geta komið með athugasemdir, ábendingar, er tæki til leiðbeiningar fyrir okkur um framkvæmdina.

Auk núverandi gilda, sem liggja fyrir í umhverfismati, þarf að koma inn mati á huglægum og tilfinningalegum gildum. Þau gildi eiga jafnmikinn rétt á sér eins og þau gildi sem við notum í dag, niðurstöður um mikilvægi einstakra þátta eins og sérstöðu náttúrunnar, dýrategunda og gróðurtegunda. Það eru fleiri gildi sem vega þungt.

Því skora ég á þingmenn að skoða tillöguna með opnum huga og stuðla að nútímalegum vinnubrögðum með framtíðarsýn barna okkar í huga.

[17:03]

#### Arnþjörg Sveinsdóttir (andsvar):

Hæstv. forseti. Ég vildi aðeins nefna tvennt. Annars vegar orðaði ég það sem svo að lögformlegt umhverfismat væri eingöngu til að fresta framkvæmdinni. Ég tel að þannig sé það. Ljóst er að það gefur mönnum lögformlegt tækifæri til að koma að athugasemdum. Það var hins vegar gert 1991 þegar virkjunarleyfið var gefið út. Þá komu t.d. engar athugasemdir um Eyjabakkalón, svo merkilegt sem það er.

Spurningin er: Hvers eðlis yrðu þessar athugasemdir núna? Við getum gefið okkur einhverjar hugmyndir um það fyrir fram. Umræðan er í sjálfsu sér í fullu gildi, hún er enn þá opinber og menn geta komið á framfæri athugasemdum. Þær verða væntanlega skoðaðar og metnar samkvæmt þeim efnisatriðum sem þar koma fram.

[17:05]

#### Purður Backman (andsvar):

Hæstv. forseti. Varðandi andsvar Arnþjargar Sveinsdóttur hv. þm. þá vil ég segja að margt hefur breyst frá 1981, jafnframt hefur margt breyst frá 1991. Ef vitna á til þess að engar athugasemdir hafi komið fram, sem er nú ekki rétt, þá ætti hv. þm. ekki að hafa nokkrar áhyggjur af því að setja Fljótsdalsvirkjun í umhverfismat núna. Það er þá ekki að vænta mikilla breytinga.

Þessi ótti og andstaða gegn því að leggja Fljótsdalsvirkjun í lögformlegt mat virðist stafa af því að menn hafi undir niðri áhyggjur af því að álit almenninga og hugsun hafi breyst á þessum tíu árum. Ég ætla að vona að menn fylgi hér kröfum tímans og noti þann rétt sem ætlaður er til að fá fram athugasemdir og taki síðan tillit til þeirra.

[17:07]

#### Arnþjörg Sveinsdóttir (andsvar):

Hæstv. forseti. Ótti minn snýst ekki um umhverfismatið. Ótti minn snýst um byggðapróun á Austurlandi. Ég held að full ástæða sé til að við förum að framkvæma á Austurlandi, við förum að gera eitthvað, þar á meðal að virkja þær orkulindir sem við eigum.

Varðandi athugasemdirnar sem komu fram 1991, eftir þeim upplýsingum sem ég hef, voru engar athugasemdir um Eyjabakkalónið sjálft. Fram komu athugasemdir varðandi tilhögun virkjunarinnar sjálfar og önnur umhverfisáhrif en ekki um Eyjabakkalón.

Varðandi það sem kom fram í ræðu hv. þm. um ferðaþjónustu þá liggur fyrir að ferðaþjónusta á Þjórsár- og Tungnársvæðinu hefur aukist mjög mikið eftir að virkjanafraamkvæmdir hófust og aðgengi að svæðinu var bætt. Ég held að Austfirðingar geti horft til þess að aðgengi að hálendi Austurlands muni batna og nú sýnir sig að þar hafa opnast svæði sem ekki voru aðgengileg áður. Þannig geta Austfirðingar haft atvinnu af ferðaþjónustu og ferðamenn ferðast um þetta svæði. Það er einn af þeim þáttum sem ég sé að verði okkur til hagsbóta þegar af þessum virkjunarframkvæmdum verður.

[17:09]

#### Katrín Fjeldsted:

Hæstv. forseti. Hér liggur fyrir þáttill. um mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar Fljótsdalsvirkjunar. Ég kem í ræðustól til að taka undir þá áskorun sem í þessari ályktun felst, að skora á ríkisstjórnina að láta fara fram mat á umhverfisáhrifum þeirrar virkjunar.

Ég tel það ekki einungis á ábyrgð Landsvirkjunar, eins og komið hefur fram í máli manna hér, heldur einnig siðferði-

lega ábyrgð Alþingis að gæta þess að komandi kynslóðir megi njóta óspilltrar náttúru á hálendi landsins. Viðhorfin hafa breyst frá árinu 1981, þau hafa breyst síðan 1991 og ekki síður frá 1993. Árlega sjáum við mikla þróun og breytingar á skoðunum manna í þá átt að vernda umhverfið fyrir framtíðina. Mikið vatn hefur runnið til sjávar á þessum tíma.

Í vetur var haldinn fjölmennur fundur Samtaka náttúruverndarsinna í Háskólabíói. Sú umræða opnaði augu mjög margra fyrir því hvaða skaði gæti hlotist af því að láta ekki fara fram umhverfismat á virkjuninni sem við erum hér að tala um. Myndband frá Guðmundi Páli Ólafssyni var sent öllum þingmönnum og ég vona að sem flestir hafi skoðað það. Það gaf mjög góða lýsingu á þessu svæði og lífríkinu þar.

Þarna er um að ræða eitt stærsta ósnortna víðerni Evrópu og þau eru ekki mörg. Víðast í Evrópu eru engin ósnortin víðerni. Í grein sem vitnað hefur verið til fyrr á þessum fundi, úr Morgunblaðinu frá 9. júlí 1998 eftir Helga Hallgrímsson og Skarphéðin Þórisson, er vitnað vera að Eyjabakkasvæðið falli undir. Fjölmargar aðrar greinar hafa verið birtar í blöðum og mikil umræða hefur orðið um þetta sl. vetur. Það eru ekki öfgafullar skoðanir nokkurra sérvitringa heldur er vaxandi stuðningur við þetta sjónarmið meðal almennings, ekki síst yngstu kynslóðarinnar, sem á að taka við landinu.

Ég tel mikilvægt að sátt náist um umhverfismál á Íslandi. Við erum að reyna að ná sátt í mörgum stórum málum. Umhverfismál verða að mínu mati og margra annarra mál málanna um alla Evrópu og heimsbyggðina á næstu árum. Ákvörðun um að endurskoða þessa afstöðu og fara í umhverfismat, jafnvel þótt lög kveði ekki á um það, tel ég að yrði rós í hnappagat nýkjörinnar ríkisstjórnar og mundi undirstrika vilja hennar til að hafa umhverfissjónarmið að leiðarljósi. Þess vegna tek ég undir þessa þáttill.

[17:12]

#### **Flm. (Kolbrún Halldórsdóttir) (andvar):**

Virðulegi forseti. Ég vil þakka orð síðasta ræðumanns, hv. þm. Katrínar Fjeldsted, og benda hæstv. ríkisstjórn á, sem talar hátt um sátt í þessum málum, að það ríkir ekki sátt í hennar eigin herbúðum. Í þeim töluðu orðum gengur hjá mér formaður umhvn., hv. þm. Ólafur Örn Haraldsson, sem nýverið hefur gefið yfirlýsingar í fjölmiðlum um að hann telji að Fljótaldalsvirkjun eigi að fara í lögformlegt umhverfismat.

Ég tel báða þessa hv. þm. eiga að gefa ríkisstjórninni vísbindingu um að hæstv. ríkisstjórn þurfi að opna betur eyrun, ef ekki út á við þá í öllu falli inn á við.

Mig langar til að leiðrétta eitt órlítið atriði sem kom fram í máli hv. þm. Katrínar Fjeldsted varðandi myndbandið sem þingmenn fengu sent hér á síðasta þingi. Það var ekki Guðmundur Páll Ólafsson sem gerði það heldur Páll Steingrímsson. En það er jafngott fyrir það.

[17:14]

#### **Össur Skarphéðinsson (andvar):**

Herra forseti. Ég vil einungis vekja athygli þingheims á þeim sögulegu tíðindum sem hér hafa gerst. Myndast hefur meiri hluti innan hv. umhvn. með því fram fari lögformlegt umhverfismat á Fljótaldalsvirkjun. Fyrir liggur að hv. þm. Ólafur Örn Haraldsson, formaður nefndarinnar, hefur gefið yfirlýsingu um það í fjölmiðlum að hann styðji slíkt mat. Sá sem hér stendur gerir það líka og hv. þm. Þórunn Sveinbjarnardóttir, sem er þingmaður Samfylkingarinnar í nefndinni. Nú hefur komið fram að hv. þm. Katrín Fjeldsted

styður þetta einnig. Auðvitað liggur fyrir að hv. þm. Kolbrún Halldórsdóttir, flm. tillögunnar, er þessu sammála. Þar með er ljóst, herra forseti, að allar forsendur eru fyrir því að afgreiða á þessu þingi frá umhvn. tillöguna sem hér er til umræðu, um að ekki verði ráðist í Fljótaldalsvirkjun nema að undangengnu lögformlegu umhverfismati. Þetta er mikill sigur fyrir umhverfisverndarsinna innan þings sem utan og þetta sýnir fram á að umhverfismál eru loks að ná þeirri stöðu í samfélaginu að vera ekki lengur bundin flokkum. Þetta er orðið almannamál og varðar alla. Þess vegna fagna ég þeim sögulegu tíðindum sem nú hafa gerst hér.

[17:15]

#### **Arnbjörg Sveinsdóttir (andvar):**

Hæstv. forseti. Hv. þm. Katrín Fjeldsted telur það vera siðferðislega ábyrgð Alþingis að umhverfismat fram fari á Fljótaldalsvirkjun. Ég hlýt að spyrja hvar þessi siðferðislega ábyrgð sé við aðrar framkvæmdir á hálendi Íslands og hvort þingmenn Reykvíkinga hafi séð ástæðu til þess að kalla eftir slíkri siðferðislegri ábyrgð þegar fram hafa farið aðrar framkvæmdir og virkjunarframkvæmdir á hálendinu sunnanlands? Hefur þetta kannski eitthvað með það að gera í hvaða kjördæmi menn eru? Ég hlýt að spyrja að því. Og einnig að því hvað hv. þm. Katrín Fjeldsted ætlar sér að fá fram með slíku umhverfismati.

[17:17]

#### **Katrín Fjeldsted (andvar):**

Herra forseti. Ég tel að sjálfsögðu að lög um mat á umhverfisáhrifum hljóti að gilda um alla landsbyggðina þannig að ekki eigi að gera greinarmun á því hvort framkvæmdir eru í Reykjavík eða annars staðar enda vænti ég þess að lögunum sé framfylgt.

Hvað seinni hluta spurningarinnar varðar þá skildi ég það þannig að ég ætti að svara því hvað fengist fram með því að umhverfismat færi fram. Ég tel að hafi menn hreinan skjöld í þessu máli þá hafi þeir engu að tapa nema kannski smávægis tíma sem er aukaatriði í öldum tímans. Vanti hins vegar upp á að umhverfisins sé gætt nægilega þá tel ég að umhverfið eigi að njóta þess vafa þannig að ég óttast ekki þá niðurstöðu. Ég tel algjörlega nauðsynlegt að eftir henni sé leitað og þessu mati.

[17:18]

#### **Arnbjörg Sveinsdóttir (andvar):**

Hæstv. forseti. Ég tek eftir þessu orðalagi, hreinan skjöld. eru framkvæmdir sem menn fara í yfir höfuð á hálendi Íslands á einhvern hátt glæpsamlegar? Ég get ekki séð að mönnum hafi fundist það fram til þessa. En þegar kemur að framkvæmdum á hálendi norðan Vatnajökuls sem Austfirðingar hafa væntanlega einhvern hag af þá þykir allt í einu ástæða til þess að nota slíkt orðalag. Mér finnst afar sérstakt hvernig málið er sett upp og hef ekki fengið svör við því hverju hv. þm. hyggst ná fram með umhverfismati.

[17:19]

#### **Katrín Fjeldsted (andvar):**

Hæstv. forseti. Ég tel að með umhverfismati náist inn í umræðuna öll þau sjónarmið sem til þarf til þess að taka ákvörðun sem við getum verið sátt við bæði hér og nú en líka fyrir framtíðina því að við erum mögulega með skammtímahagsmuni annars vegar og langtímahagsmuni hins vegar. Við þurfum að vega og meta þessa kosti. Við þurfum að vega þá og meta til þess að geta verið sátt við niðurstöðuna.

Ég held að sátt muni ekki ríka um niðurstöðu af þessu tagi, þ.e. að reisa þessa virkjun án þess að umhverfismat fari fram. Ég tel það.

[17:20]

### Össur Skarphéðinsson:

Herra forseti. Afstaða mín og samfylkingarsinna liggur fyrir í þessum umræðum. Hv. þm. Rannveig Guðmundsdóttir, formaður þingflokksins, gerði grein fyrir því fyrr í umræðunni. Við erum þeirrar skoðunar að það eigi að fara fram lögformlegt umhverfismat og þá liggur það tvímæla-laust fyrir.

Í okkar hreyfingu, eins og reyndar öllum flokkum sem eiga sæti á Alþingi Íslendinga nema að ég hyggt vinstri grænum, eru skiptar skoðanir. Það eru líka menn inna okkar flokks, innan okkar hreyfingar sem eru þeirrar skoðunar að sú aðferð sem hér er verið að leggja til sé ekki rétt. Það liggur hins vegar fyrir að mikill meiri hluti er þessarar skoðunar.

Ég fagna því að það hefur komið fram í þessari umræðu að veður hafa skipast þannig að hæstv. iðnrh. er búinn að bíða enn einn ósigurinn í þessu máli. Vilji almenningur er að brjótast fram hérna á Alþingi Íslendinga. Það liggur fyrir að meiri hluti umhvn. er fylgjandi því að gert verði lögformlegt umhverfismat áður en ráðist verður í þessa virkjun. Hv. þm. Katrín Fjeldsted gerði kannski hvað besta grein fyrir því hvers vegna ætti að gera það. Það er nauðsynlegt að ná sátt um mál af þessu tagi.

Þetta er eitt af því sem rýfur einingu þjóðarinnar. Mjög stórum hluta þjóðarinnar finnst sem verið sé að svipta hann ákveðnum möguleikum á að hafa áhrif á umhverfi sitt ef ekki verður ráðist í þetta mat. Ástæðan er mjög einföld. Matíð, ef það er lögformlegt, opnar okkur lýðræðislegan möguleika á því að gera athugasemdir við þessa framkvæmd. Ef við erum ekki samþykkt því sem lagt er til þá höfum við þann möguleika að geta lagt fram kæru og að lokum verður það fulltrúi okkar, hæstv. umhvrh., sem þarf að standa frammi fyrir því hvort það eigi að hleypa þessu fram eða ekki. Það er það sem skiptir máli.

Það þarf að nást sátt um þetta en það þarf líka að undirstrika hinn lýðræðislega rétt fólksins í landinu til þess að geta haft áhrif á þessa framkvæmd. Það skiptir mjög miklu máli að það nái fram að ganga til þess að einhvern veginn sé hægt að leggja grunn sáttar í málinu.

Nú er ljóst, herra forseti, að nýr ráðherra fer með þennan málaflokk. Hæstv. umhvrh. Siv Friðleifsdóttir hefur oft og tíðum getið sér gott orð í þessum söllum fyrir vasklega og sjálfstæða framgöngu einmitt í umhverfismálum. Ég minni á að hæstv. ráðherra ásamt hv. þm. Ólafi Erni Haraldssyni hafði hér mjög sérstaka afstöðu til mjög umdeilds hálendis-mál og átti virðingu og þökk skilda fyrir það.

Ég vek líka athygli þingheims á því, herra forseti, að forvera hæstv. ráðherra hlekkist illa á einmitt sökum þessa máls. Þá var það þannig að fyrrv. ráðherra stóð ekki nægilega vel í fæturna þegar hann sætti árásum og tangarsókn frá félögum sínum, annars vegar hæstv. utanrrh. og hins vegar iðnrh. Það held ég að hafi orðið þeim ágæta manni sem allir þekktu að góðu einu héðan úr þessum söllum að pólitísku fjörtjóni. Það var þetta mál sem gerði það að verkum, herra forseti, að Guðmundur Bjarnason, fyrrv. umhvrh., náði ekki því flugi sem öll efni stóðu til að hann náði. Það lá alveg ljóst fyrir af umræðum í þessum söllum að samúð þáv. umhvrh. lá öll með því að lögformlegt umhverfismat færi fram og einnig virtist sá ágæti ráðherra vera sömu skoðunar og stjórnan-

staðan varðandi t.d. Kyoto-ferlið. Ég gæti nefnt fleiri mál. En það var ógæfa þáv. ráðherra að hann var ofurliði borinn í tangarsókn tveggja félaga hans í ríkisstjórninni.

Ég dreg þetta hér fram, herra forseti, vegna þess að hæstv. umhvrh. er að stíga sín fyrstu spor í nýju embætti. Þetta er fyrsta málið sem kemur til hennar kasta og það skiptir mjög miklu máli fyrir hana að málflutningur hennar í þessu sé trúverðugur.

Hæstv. ráðherra hefur á undanförmum dögum talað af nokkurri fegurð í fjölmiðlum um nauðsyn þess að efla umhverfisvernd, nauðsyn þess að fara með gát um miðhálandið og fara mjúkum höndum um móður náttúru. Hvaða afstöðu hefur hæstv. ráðherra í þessu efni? Það er mjög nauðsynlegt að hæstv. umhvrh. geri grein fyrir afstöðu sinni hérna. Hún tilheyrir nýrri kynslóð stjórnmálamanna sem hafa uppi önnur viðhorf.

Ég hef stundum sagt það í umræðum um umhverfismál að þau tengist ekki stjórnmálahreyingum eða pólitískum flokkum heldur séu þau kynslóðabundin. Og þegar ég lít yfir farinn veg síðustu árin þá eru það með nokkrum undantekningum einkum hinir yngri í hópi þingmanna sem láta þessi mál til sín taka af þeirri nærgætni sem þarf. Það skiptir miklu máli að hæstv. umhvrh. sem er meðal yngstu þingmanna í þessum söllum og er yngsti ráðherrann, sýni sömu djörfung og hæstv. ráðherra hefur áður sýnt og lýsi því skýrt og skornort yfir hver hennar afstaða er.

Ætlar hún að taka undir kröfu fólksins í landinu sem er að stórum meiri hluta í þá veru að gert verði lögformlegt umhverfismat eða ætlar hún að kíkna í hnjúnum í sínum fyrstu skrefum? Ætlar hún að byrja á því að láta undan fyrir ofurefli hæstv. iðnrh. eða ætlar hún að vera trú málstaðnum, trú sannfæringu sinni og trú kjósendum sínum? Það var nefnilega ekki síst þetta fólk sem hefur staðið fyrir mótmælaaðgerðum gagnvart ríkisstjórninni sem þrátt fyrir allt skirrtist við að yfirgefa Framsfl. og hélt tryggð við hann vegna málflutnings manna eins og hv. þm. Ólafs Arnar Haraldssonar og á köflum hæstv. ráðherra Sivjar Friðleifsdóttur. Það er kannski nokkur frekja af mér að segja, herra forseti: Þau skulda kjósendum sínum. Og kannski er það ekki tilhlýðilegt. En það skiptir a.m.k. miklu máli að fyrir liggi hver afstaða hæstv. ráðherra er.

Mér er annt um að ungur ráðherra stígi sín fyrstu skref af gát og ég skil vel að erfitt sé fyrir nýjan ráðherra að gefa tímamótayfirlýsingar um efni eins og þetta. En ég segi það, herra forseti, að afstaða hæstv. ráðherra og sá kjarkur sem hún þarf e.t.v. til þess að halda því sjálfstæði sem hefur einkennt hana mun að öllum líkindum ráða farsæld hæstv. ráðherra í sínu nýja embætti.

Herra forseti. Það hefur verið gæfa okkar að verða aðilar að ýmsum alþjóðlegum sáttmálum eins og t.d. Ramsar-sáttmálanum. Mig fýsir sérstaklega að vita um afstöðu ráðherrans til hans. Ef það verður farið í þær framkvæmdir sem hæstv. iðnrh. leggur til með þeim afleiðingum að Eyjabakkar verða að meira eða minna leyti eyðilagðir, er þá ekki alveg ljóst að samkvæmt því er verið að brjóta í bága við ákvæði Ramsar-sáttmálans? Telur ekki hæstv. ráðherra að svo sé? Er ekki alveg ljóst, herra forseti, að hæstv. ráðherra hefur í hyggi að standa við þann sáttmála?

[17:28]

### Arnbjörg Sveinsdóttir (andsvar):

Hæstv. forseti. Hv. þm. Össur Skarphéðinsson hefur skilgreint hér mjög afstöðu annarra þingflokka og farið djúpt í

skilgreiningará því hver afstaða manna er til málsins í öllum þingflokke nema Samfylkingunni. Nú þætti mér afskaplega vænt um að fá skilgreiningu hv. þm. á því hver afstaða Samfylkingarinnar sé til málsins því að í kosningabaráttunni á Austurlandi kom mjög skýrt fram að Samfylkingin hafði ekki áhuga á því að fram færi umhverfismat á Fljótsdalsvirkjun.

Vegna þess að hér er verið að tala um skuld við kjósendur þá þætti okkur, sem áttum þess kost að taka þar þátt í mjög skemmtilegri og ágætri kosningabaráttu, gaman að fá að heyra hver afstaða Samfylkingarinnar er því að mér finnst hún vera nokkuð önnur í máli hv. þm. Össurar Skarphéðinssonar en hjá ræðumönnum Samfylkingarinnar í kosningabaráttunni á Austurlandi nú fyrir mjög skömmu síðan.

[17:29]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Ég veit ekki hvar hv. þm. hefur verið við þessa umræðu. Hún hefur kannski verið í símanum að tala við þá ágætu menn sem stýra Landsvirkjun eða tala við sérfræðinga iðnrh. þegar hv. þm. Rannveig Guðmundsdóttir kvaddi sér hljóðs og gerði grein fyrir afstöðu þingflokks Samfylkingarinnar. Það gerði hún hér í dag og ég vísa til þess.

[17:30]

#### Arnbjörg Sveinsdóttir (andsvar):

Hæstv. forseti. Hv. þm. Einar Már Sigurðarson er sessu-natur minn og hann hrökk mjög við þegar þessi yfirlýsing kom frá þingflokksformanninum og taldi sig ekki vera sam-mála. Því miður er hann hér ekki til að gera grein fyrir afstöðu sinni en ég átti þó von á að talsmaður Samfylkingarinnar í þessu máli, hv. þm. Össur Skarphéðinsson, gæti gert grein fyrir málinu.

[17:31]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Það er afar sjaldgæft að menn hér vísi í tveggja manna tali, jafnvel þó úr þingsölum sé. Ég gat þess fyrr í dag í upphafi ræðu minnar að skiptar skoðanir væru í öllum flokkum nema einum, þar á meðal mínum flokki. Og sá hv. þm. sem hv. þm. Arnbjörg Sveinsdóttir vísaði til hefur með mjög skeleggum hætti gert grein fyrir afstöðu sinni. Hann hefur gert það, ég veit ekki hversu oft, opinberlega og sennilega á hverjum einasta fundi sem hv. þm. Arnbjörg Sveinsdóttir var með honum í kosningabaráttunni. Það liggur því allt ljóst fyrir í þeim efnum.

Ef hv. þm. er hins vegar þeirrar skoðunar að formaður þingflokksins tali ekki fyrir hönd hans þá verður hann að eiga um það við æðri máttarvöld en mín.

Hv. þm. Arnbjörg Sveinsdóttir hefur komið hér og haldið flestar ræður í dag og hún á eina ræðu eftir. Ég velti fyrir mér út af þessum umræðum, herra forseti, því sem kom fram í ræðu sem hv. þm. sem hún flutti skömmu fyrir kosningar gagnvart hæstv. iðnrh., sem er hér í afhýsi og heyrir væntanlega mál okkar. Þá kom hv. þm. og spurði hæstv. ráðherra hvort það gæti verið að Norsk Hydro væri hætt við að taka þátt í framkvæmdinni og hv. þm. staðhæfði héðan úr þessum ræðustól að það væru öll teikn á lofti sem bentu til þess, og þess vegna hvatti hún hæstv. ráðherra til að leita annarra fanga.

Ég spyr þess vegna, herra forseti, er ekki kominn tími til þess að hv. þm. Arnbjörg Sveinsdóttir flytji þessa ræðu aftur og spyrji hæstv. iðnrh. áður en hann laumast úr húsi hvernig

staða þessa máls er í dag og hvernig stóð á því að hann upplýsti þingið ekki um að breyttar forsendur voru af hálfu Norsk Hydro löngu fyrir kosningar eins og Morgunblaðið gat um. (Gripið fram í.) Þetta skiptir máli hér vegna þess, eins og bent var á, að menn ráðast ekki í virkjun nema til að nota rafmagn í einhverja tiltekna framkvæmd.

[17:33]

#### Umhverfisráðherra (Siv Friðleifsdóttir) (andsvar):

Virðulegur forseti. Það kom fram í máli síðasta ræðu-manns að hann taldi að sérstaklega erfitt yrði fyrir mig að gefa hér út einhverjar yfirlýsingar en svo er ekki. Ég lýsti einmitt viðhorfi mínu í Ríkisútvarpinu fyrir mjög skömmu síðan og var það spilað í fréttatíma en það hefur farið fram hjá hv. þm. Össuri Skarphéðinssyni.

Það er ljóst að árið 1983 gaf Hjörleifur Guttormsson, þáv. iðnrh., út leyfi til að virkja á Fljótsdal. Árið 1991 gaf Jón Sigurðsson, þáv. iðnrh. Alþfl., út framkvæmdaleyfi fyrir þessa virkjun og 1993 lagði Eiður Guðnason, þáv. umhvrh. Alþfl., fram frv. um umhverfismat. Þá voru í ríkisstjórn Sjálfstfl. og Alþfl. og var sett inn sérstakt ákvæði, bráðabirgðaákvæði frá umhvn. sem í sat m.a. Hjörleifur Guttormsson þáv. þm. Það er sem sagt ítrekuð stefna stjórnvalda og Alþingis að virkja á Fljótsdal. Það er einnig stefna núv. ríkisstjórnar og ég styð þá stefnu. Þetta hefur skýrt komið fram í fjölmiðlum. Þetta er því engin tímamótayfirlýsing.

[17:34]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Hvað var það sem hæstv. umhvrh. var að segja? Að ríkisstjórnin ætlaði sér að virkja og hún styddi það.

Herra forseti. Málið snýst ekki um það. Þessi tillaga snýst ekki um hvort eigi að virkja eða ekki. Hún snýst um það að fólkið í landinu fái að njóta lýðræðislegs réttar síns til að segja skoðun sína á málinu og koma athugasemdum sínum á framfæri við stjórnsýsluna. Hún snýst um það að ráðist verði í lögformlegt umhverfismat og það var það sem ég var að inna hæstv. umhvrh. eftir.

Ég get ekki skilið hvert svar hennar var. En getur verið, herra forseti, að hún ætli að lýsa því yfir að hún ætli jafnvel að ganga lengra en hæstv. iðnrh. hefur gert og lýsa því yfir skýrt og skorinort að hún sé á móti því að farið verði í lögformlegt umhverfismat?

Hæstv. iðnrh. talaði þannig fyrir síðustu jól að til greina gæti komið að virkjunin yrði sett í lögformlegt umhverfismat og þá væru í gangi rannsóknir sem mundu nýfast að fullu varðandi það. Orð hans í nóvember eða desember sl. var ekki hægt að skilja á annan hátt.

Ég spyr, herra forseti: Hver er afstaða hæstv. umhvrh. til að Fljótsdalsvirkjun fari í lögformlegt umhverfismat? Getur verið að yngsti ráðherrann, sá sem margir hafa bundið mestar vonir við að hefði kjark og dirfsku til að taka sínar eigin ákvarðanir í erfiðum málum eins og þessu, ætli að láta það verða sinn fyrsta gerning sem umhvrh. að fótumtroða vilja fólksins?

Ég trúir því ekki, herra forseti. Getur verið að það sé fórnarkostnaður sem þurfti að greiða fyrir stólinn?

[17:36]

#### Umhverfisráðherra (Siv Friðleifsdóttir) (andsvar):

Virðulegur forseti. Ljóst er að það er margítrekuð stefna Alþingis og ríkisstjórnar að virkja eigi á Fljótsdal með þeirri undanþágu að það fari ekki í lögformlegt umhverfismat.

Og þetta eru engin ný sannindi fyrir hv. þm. Össuri Skarphéðinssyni sem tók þátt í því ásamt fleiri þingmönnum að samþykkja þetta bráðabirgðaákvæði 1993. Þá samþykkti það hver einasti þingmaður hér inni, nema þeir sem voru fjarstaddir, að Fljótsdalsvirkjun ætti að vera undanþegin lögformlegu umhverfismati. Það er því ekkert nýtt.

Þetta hefur verið stefna Alþingis, ítrekuð stefna ríkisstjórnar og ég styð þá stefnu.

[17:37]

### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Ætlar yngsti ráðherra núv. ríkisstjórnar að breytast í fyrsta náttúrröll hennar? Hvað hefur gerst síðan 1993 þegar Alþingi samþykkti þessi lög? Það sem hefur breyst síðan þá er að þjóðin sjálf hefur tekið málið til umræðu og afstaða þjóðarinnar liggur fyrir. Hún birtist t.d. í því að hæstv. iðnrh. tapaði þriðjungi atkvæða sinna í sínu eigin kjördæmi. Hún birtist t.d. í því að allar skoðanakannanir sem hafa farið fram um málið sýna svart á hvítu að yfirgnæfandi meiri hluti þjóðarinnar vill lögformlegt umhverfismat. Það sem hefur gerst er að málið hefur komið á dagskrá þjóðarinnar.

Þegar lögín voru samþykkt 1993 voru menn ekki að ræða þetta. Ég fullyrði að hæstv. ráðherra gæti farið og skoðað umræður þingtíðinda og hún mundi sennilega ekki finna orðið Fljótsdalsvirkjun. Það sem hefur gerst síðan er að ekki bara þessi virkjun heldur mörg önnur mál sem varða náttúruna og miðhálandi Íslands hafa komið á dagskrá. Umhverfismál eru komin á dagskrá og þau eru komin efst í forgangs röðina. Og það er, herra forseti, það sem hinn nýi, og sá sem átti að vera ferskasti ráðherrann, skilur ekki.

Umhverfismál eru ekki lengur einhver aukageta heldur eru þau forgangsatriði. Það þýðir ekki fyrir ráðherra að koma hingað á því herrans ári 1999 og segja: Í upphafi þessa áratugar höfðu menn þessa skoðun. Skoðun þjóðarinnar hefur breyst og það er þess vegna sem við erum að ræða þetta hér. Og það er þess vegna sem kominn er meiri hluti í umhvn. hins háa Alþingis fyrir því að þetta gerist.

Það er auðvitað sorglegt að fyrsta ákvörðunin sem hæstv. umhvrh. þarf að taka falli þannig að fyrir liggur að meiri hluti umhvn. er í andstöðu við hæstv. ráðherra í málinu.

[17:39]

### Árni Steinar Jóhannsson:

Hæstv. forseti. Mér finnst sorglegt að upplifa framsetningu hæstv. umhvrh. á þeirri beiðni að endurskoða málefni Fljótsdalsvirkjunar og hálendisins. Það er hægt að endurskoða alla hluti og verið er að rétta fram að sínu leyti sáttarhönd og fara í umhverfismat framkvæmda.

Það svífur einhvern veginn yfir vötnunum hér að það er eins og menn haldi að umhverfismat framkvæmda beinist gegn framkvæmdum. En það er aldeilis ekki svo. Nágrannar okkar eru komnir langt á undan okkur, eins og í svo mörgu öðru, með umhverfismat á framkvæmdum og í mjög mörgum tilvikum hefur umhverfismat framkvæmda leitt til þess hreinlega að farnar hafa verið aðrar leiðir. Fundnar hafa verið nýjar, betri og ódýrari leiðir til að ná sömu markmiðum og menn voru að stefna að.

Ég nefni bara sem dæmi Árland í Noregi þar sem ég kom eitt sinn. Þar er búið að virkja mikið og voru í kjölfarið á mati á umhverfisáhrifum valdar leiðir til að virkja sem voru miklu vistvænni og gáfu ofan í kaupið miklu meira afl. Umhverfismat framkvæmda er því ekki andstætt framkvæmdum, eins og menn halda. Það er svo oft sem fólk virðist halda að

sú vinna byggji á því að vera á móti öllum framkvæmdum, vera á móti virkjunum. Við erum mjög stutt komin en þó vel áleiðis í umhverfismati framkvæmda víða um landið, hjá sveitarfélögum, hjá Vegagerðinni o.s.frv. Og ég fullyrði að umhverfismat framkvæmda, þar sem það er gert, leiðir yfirleitt til miklu betri lausna.

Af hverju eigum við að fara alla leið aftur til 1983? Það er verið að biðja um, eins og hv. þm. Össur Skarphéðinsson nefnir, að menn endurskoði hlutina, menn skoði sinn gang. Og það er allt annað upp á teningnum árið 1999 en 1983 (Gripið fram í.) 1981 fyrst, já.

Þess vegna styð ég auðvitað heils hugar þá tillögu sem hér er fram komin og það eru margir, heyrist mér, sem styðja hana. Auðvitað eigum við að viðhafa slík vinnubrögð. Við eigum að nota þetta tækifæri núna til þess að brjóta í blað og gera hlutina eins vel og hægt er og taka síðan ákvörðun um það hverju við viljum fórna eða hvort við viljum yfir höfuð virkja. Þannig snúa málin við mér og frá mínum bæjardyrum séð.

Það er ekki neinn skaði skeður að fara í umhverfismat framkvæmda. Okkur liggur ekki það mikið á í neinum framkvæmdamálum að við höfum efni á því að gera stórkostleg mistök, ef menn eru sannfærðir um að það geti verið uppi á borðinu. Og þess vegna eigum við að samþykkja þessa tillögu og brjóta í blað.

Ég tek enn og aftur undir með hv. þm. Reykvíkinga, Össuri Skarphéðinssyni, að hér er tækifærið fyrir nýjan og ferskan umhvrh. að koma að málum á annan hátt en gerst hefur undanfarið.

Við erum mjög veik fyrir öllum framkvæmdum, það er eins og það liggir í Íslendingseðlinu. Og það er mjög andstætt hugsun okkar að menn þvælist fyrir, hvað þá svona grænt lið, eins og maður heyrir oft. Þetta heyrist jafnvel heima í sveitarfélögum að ómögulegt sé að þessir „grænu menn“, umhverfismenn, komi að málum því að þeir geri í raun og veru ekkert annað en að tefja mál.

En þetta er ekki sá tíðarandi sem við búum við í dag. Hinir grænu, vísindamennirnir okkar, náttúruvísindamenn, hafa sannað að þeir koma að málum með öðrum hætti og þeir vinna með verkfræðingum og framkvæmdaaðilum út frá allt öðrum forsendum, sem gerir það að verkum að við hvaða framkvæmd sem við tölum um fáum við betri lausnir. Það eru allir sammála um hvar sem farið er í heiminum, og sumir eru auðvitað komnir miklu lengra í þessari hugsun en við.

Við eigum að nota tækifærið núna, samþykkja þessa tillögu og fara í umhverfismat framkvæmda og styrkja þá hugsun að öll verkefni sem hugur okkar stendur til að fara í fáí nákvæma og skýra umfjöllun út frá náttúruverndarsjónarmiðum þegar þau eru í undirbúningsfasa.

Ég hvet hæstv. umhvrh. að brjóta í blað og ljá þessari tillögu atkvæði sitt.

[17:45]

### Flm. (Kolbrún Halldórsdóttir):

Virðulegur forseti. Ég vil þakka hjartanlega fyrir þátttökuuna í þessum umræðum. Sérstaklega ber að þakka hv. 7. þm. Reykvíkinga fyrir að benda okkur á að nú hafi skapast meiri hluti í umhvn. fyrir því að samþykkja þá till. sem hér er til umræðu.

En mig langar til að benda á örfáa hluti sem fram hafa komið í umræðunni. Kannski fyrst, vegna þess að hæstv. forseti sá ástæðu til að slá í bjöllu vegna samtals í sal, er rétt að það komi fram að það var 1981 sem sett voru heimildarlög

varðandi Fljótsdalsvirkjun en ekki 1983 eins og kom fram í orðum hæstv. umhvrh.

Ég verð að segja að hæstv. umhvrh. Sív Friðleifsdóttir veldur mér vonbrigðum. Orð hennar hér finnst mér benda til þess að ráðuneyti hennar sé kannski eftir allt skúffuráðuneyti og að a.m.k. önnur hönd hæstv. ráðherra sé komin ofan í þá skúffu sem hæstv. iðnrh. skellti altaf á putta fyrrv. umhvrh., Guðmundar Bjarnasonar. Ég hvet hæstv. umhvrh. Sív Friðleifsdóttur til að sýna það sjálfstæði sem hún hefur sjálf gefið til kynna að hún ætli að sýna og lýst yfir í fjölda viðtala síðustu daga og vikur. Ég hvet Sív Friðleifsdóttur til að endurskoða afstöðu sína hvað stefnu stjórnvalda varðar í þessu tiltekna virkjanamáli.

Ég hvet hæstv. umhvrh. Sív Friðleifsdóttur til þess að viðurkenna að það eru breyttir tímar í samfélaginu. Og ég hvet aðra hv. þm. til að gera slíkt hið sama. Þessi umræða hefur verið allt of lengi í gangi án þess að þokast nokkurn hlut. Nú höfum við öll tækifæri til þess að breyta um stefnu.

Við erum að vinna tíma. Við erum ekki að tapa tíma að mínu mati með því að setja virkjunina í lögformlegt umhverfismat. Við erum að vinna þann tíma sem náttúran þarf á að halda til að njóta vafans. Íslendingar eru aðilar að alls kyns alþjóðlegum samningum, m.a. Árósa-samningnum sem fjallar beinlínis um upplýsingaskyldu stjórnvalda.

Stjórnvöld hafa verið að undirrita fleiri samninga á síðustu árum sem gera okkur skylt að upplýsa þjóðina um áhrif þeirra stóru framkvæmda sem við erum að tala um á hálendinu. Ég hvet stjórnvöld til að fara að þeim samningum.

Mig langar líka að benda fólki á það að Evrópusambandið hefur samþykkt á sínu þingi að framkvæmdir sem hafa leyfi frá því fyrir gildistöku tilskipunar Evrópusambandsins fari í lögformlegt umhverfismat innan einhvers ákveðins frests sem ég því miður kann ekki að nefna núna. Segja ekki tilskipanir Evrópusambandsins íslenskum stjórnvöldum að breyttir tímar hafi gengið í garð hjá öllum þjóðum varðandi þessi mál? Við hlustum nú á Evrópusambandið af minna tilefni en þessu. Evrópusambandið hefur gefið út tilskipanir um að svona framkvæmdir skuli fara í lögformlegt mat jafnvel þó að leyfi sé til þess að víkja sér undan því.

Mig langar til að segja eina dæmisögu varðandi verðmætamat fólks vegna orða hv. 2. þm. Austurl., Arnþjargar Sveinsdóttur. Verðmætamat okkar er oft þannig við erum kannski ekki alveg tilbúin til að sjá að það sem næst okkur stendur sé einhvers virði.

Hvað Fljótsdalsvirkjun varðar sem hér er til umræðu þá getum við sagt sem svo að ef Austfirðingar yrðu spurðir hversu mikið þeir mundu vilja borga fyrir það að hún næði ekki fram að ganga, þ.e. að Eyjabakkar færu ekki undir uppistöðulón, þá kannski yrði upphæðin ekkert afskaplega há. Ef Reykvíkingar yrðu spurðir um það hversu mikið þeir væru til í að borga til að forða Eyjabökkum frá því að fara undir uppistöðulón þá gæti ég ímyndað mér að sú upphæð yrði hærri, þ.e. sem Reykvíkingar væru tilbúnir til að borga til þess að bjarga Eyjabökkum. Ef við spyrdum síðan fólk úti í Amsterdam eða á Ítalíu, í Róm eða guð veit hvar hversu mikið það væri tilbúið að borga til þess að stærsta víðerni Evrópu fengi áfram að vera nokkurn veginn ósnortið þá geri ég ráð fyrir að sú upphæð yrði enn þá hærri en sú sem Reykvíkingar væru til í að borga.

Ég bendi á að verðmætamat er afskaplega afstætt og ég legg til að í framtíðinni verði það ekki einungis skylda að setja svona stórar framkvæmdir í umhverfismat heldur verði

hreinlega skylda að setja svona framkvæmdir í arðsemismat þar sem allt dæmið er reiknað, líka hvað náttúran kostar.

Fræðimenn víða um heim hafa fundið upp aðferðir til þess að setja verðmiða á náttúruna. Þau gögn sem þessir fræðimenn hafa skilað eru okkur aðgengileg. Við eigum alveg að geta sett þennan verðmiða á náttúruna. Við höfum ekki reiknað þetta dæmi rétt hingað til vegna þess að við höfum ekki reiknað náttúruna til verðmæta. Við höfum ekki sett á hana verðmiða. Við settum heldur ekki verðmiða á aflaheimildir á sínum tíma þegar þeim var fyrst úthlutað og við sjáum núna að við erum að súpa seyðið af því.

Gleymum því ekki að fræðilega er mjög auðvelt að setja verðmiða á náttúruna og gera arðsemismat hvað hana varðar.

Ég ítreka þakki mínar til þeirra þingmanna sem hafa tekið þátt í þessari umræðu og endurtek þau orð mín að ég skora á Alþingi og hæstv. ríkisstjórn að sjá til þess að við bregðumst við breyttum tíðaranda og setjum Fljótsdalsvirkjun í lögformlegt umhverfismat. Ég vona svo sannarlega að spá hv. 7. þm. Reykv., sem kom hér fram áðan um hvernig umhvn. kemur til með að afgreiða þessa þáttill., sé rétt.

[17:52]

#### Útbýting þingskjals:

Stjórnarskipunarlög, 1. mál, nál. meiri hluta stjórnarskrárn., þskj. 12.

Umræðu (atkvæðagreiðslu) frestað.

Fundi slitið kl. 17:53.

## 5. FUNDUR

Þriðjudaginn 15. júní,  
kl. 10.30 árdegis.

#### Dagskrá:

1. Verkaskipting hins opinbera og einkaaðila, þáttill., 5. mál, þskj. 5. — Frh. fyrri umr. (Atkvgr.)

2. Mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar Fljótsdalsvirkjunar, þáttill., 3. mál, þskj. 3. — Frh. fyrri umr. (Atkvgr.)

3. Stjórnarskipunarlög, stjfrv., 1. mál, þskj. 1, nál. 12. — 2. umr.

4. Vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., frv., 9. mál, þskj. 9. — 1. umr.

#### Fjarvistarleyfi:

Guðni Ágústsson landbrh.,

Hjálmar Árnason, 10. þm. Reykn.,

Ísólfr Gylfi Pálmason, 5. þm. Suðurl.,

Sív Friðleifsdóttir umhvrh.

## Tilkynning um dagskrá.

[10:32]

### Forseti (Halldór Blöndal):

Klukkan hálf tvö, að loknu hádegishléi, fer fram utan-dagskrárumræða um rekstrarvanda sjúkráhusanna og sum-arlokanir. Atkvæðagreiðslur fara fram kl. tvö að lokinni utandagskrárumræðu. Þá má enn fremur reikna með nýjum fundi.

## Stjórnarskipunarlög, 2. umr.

Stjfrv., 1. mál. — Þskj. 1, nál. 12.

[10:33]

### Frsm. meiri hluta stjórnarskrárn. (Sigríður A. Þórðardóttir):

Herra forseti. Ég mæli fyrir nefndaráli um frv. til stjórnarskipunarlaga um breytingu á stjórnarskrá lýðveldisins Íslands, nr. 33/1944, með síðari breytingum, frá meiri hluta stjórnarskrárnefndar.

Nefndin hefur fjallað um málið og fengið til fundar við sig Kristján Andra Stefánsson og Helga Bernóðusson sem unnu með nefnd þeirri sem undirbjó málið. Frumvarpið er samhljóða frumvarpi sem samþykkt var á seinasta þingi en er nú flutt að nýju, sbr. 79. gr. stjórnarskrárinnar.

Frumvarpið er byggt á tillögum nefndar sem forsætisráðherra skipaði 8. september 1997 til að endurskoða kjördæmaskipan og tilhögun kosninga til Alþingis. Nefndin var skipuð samkvæmt tilnefningum allra þingflokka er þá voru á Alþingi. Nefndin skilaði forsætisráðherra skýrslu 6. október 1998 sem hann lagði fyrir Alþingi.

Fyrirmæli stjórnarskrárinnar um kjördæmaskipan og kosningafyrirkomulag voru almenns eðlis fram til 1934 er tekin voru upp í hana ítarlegri ákvæði. Af þeim sökum hefur þurft að breyta stjórnarskrárinni í hvert sinn sem tilefni hefur þótt til að breyta kosningareglum að einhverju marki. Í frumvarpinu er lagt til að í stað rækilegra ákvæða um kjördæmamörk og úthlutun þingsæta geymi stjórnarskráin aðeins fá og almenn ákvæði um megindrætti í kjördæmaskipan landsins og tilhögun kosninga til Alþingis. Nánari útfærsla verður svo ákveðin með almennum lögum, stundum með tilstyrk aukins meiri hluta á Alþingi. Frumvarpið leggur því grunninn að breytingum sem þarf að gera á lögum um kosningar til Alþingis.

Í stjórnarskipunarlagafrumvarpinu felst að fjöldi þingsæta verður stjórnarskrárbundinn, svo og kjörtími, fjöldi kjördæma og tilhögun kosninga í megindrátum, þ.e. að þær skuli vera leynilegar og hlutbundnar. Almenna löggjafanum er hins vegar falið að ákveða fjölda þingsæta í hverju kjördæmi, þó þannig að minnst sex kjördæmissæti séu í hverju þeirra. Þá verða sett í kosningalög nánari fyrirmæli um kjördæmaskipan og fyrirkomulag kosninga, þar á meðal verða reglur um kjördæmamörk og reglur um úthlutun þingsæta. Breyting á kjördæmamörkum og tilhögun á úthlutun þingsæta verður þó aðeins gerð með tilstyrk  $\frac{2}{3}$  atkvæða á Alþingi eftir að hún hefur verið ákveðin fyrsta sinni, sbr. 2. gr. frumvarpsins. Þá felst í stjórnarskipunarlagafrumvarpinu það nýmæli að stjórnsmálasamtök þurfa að fá minnst fimm af hundraði atkvæða á landsvísu til að eiga rétt á jöfnunarsætum. Að lokum er gert ráð fyrir að misvægi atkvæða á milli einstakra kjördæma verði aldrei meira en 1:2.

Í fylgiskjali með frumvarpinu sem lagt var fram á síðasta þingi fylgdu drög að breytingum á kosningalögum. Meiri hlutinn telur mikilvægt að lögum um kosningar til Alþingis verði breytt þegar á næsta þingi til samræmis við framan-greindar breytingar á stjórnarskrá.

Meiri hlutinn mælir með samþykkt frumvarpsins.

Undir meirihlutaálitnið skrifa Sigríður Anna Þórðardóttir, Vilhjálmur Egilsson, Valgerður Sverrisdóttir, Guðmundur Hallvarðsson, Drífa Hjartardóttir, Jón Kristjánsson og Guðmundur Árni Stefánsson. Jóhann Ársælsson skrifar undir nefndarálitnið með fyrirvara.

Nokkrar umræður urðu í stjórnarskrárnefnd um samspil 3. og 5. mgr. 1. gr. frv. Af því tilefni skal áréttað að meiri hluti nefndarinnar telur fullljóst að í hverju kjördæmi skuli vera minnst sex kjördæmissæti. Því verður ekki breytt nema með breytingu á stjórnarskrá. Ákvæði 5. mgr. og það svigrúm sem þar er mælt fyrir um til breytinga nær því eingöngu til þeirra þingsæta í kjördæmi sem eru umfram stjórnarskrárbundið lágmark.

Herra forseti. Það er ekki ástæða til að fjölyrða frekar um hið veigamikla mál sem hér er á dagskrá. Það hefur fengið mjög vandaða meðferð hér á Alþingi. Ég lýsi sérstakri ánægju með samstarf þingflokkaanna við umfjöllun þess. Hér er um stórt framfaramál að ræða fyrir íslenska þjóð sem ánægjulegt er að sjá nú fyrir endann á.

[10:38]

### Ögmundur Jónasson:

Hæstv. forseti. Ég átti sæti í þeirri sérnefnd um stjórnarskrárbreytinguna sem kosin var fyrir fáeinum dögum en skrifa ekki undir nál. Það sem hér er til umræðu. Ástæðan er sú að ég er andvígur þessum breytingum. Ég hef áður lýst sjónarmiðum mínum. Ég tel að núverandi kosningafyrirkomulag hafi ýmsa ótvíræða kosti. Það byggir á mörgum tiltölulega smáum kjördæmum á landsbyggðinni og stuðlar að tengslum viðkomandi þingmanna við eigið kjördæmi. Með þeim breytingum sem lagt er til að gerðar verði á stjórnarskrá og í kjölfarið á kosningalögum mun kjördæmunum fækka og þannig draga úr þeim kostum sem núverandi kerfi hefur.

Á móti er bent á að með þessum breytingum muni draga úr misvægi atkvæða en það hefur verið gagnrýnt af sívaxandi þunga á undanförmum árum ef ekki áratugum, enda er misvægið talsvert, 1:4 þar sem mest er. Ég vil fara leið sem tryggir hvort tveggja í senn, dregur úr misvægi atkvæða en um leið og það er forsenda þess að ráðist yrði í slíkar breytingar, yrðu gerðar aðrar breytingar á stjórnsýslunni. Með nýju stjórnsýslustigi yrðu tryggð aukin völd í héraði og einstökum landslutum. Þetta eru breytingar sem ég tel að gera ætti samtímis. Ég óttast að verði ráðist í þær breytingar sem hér er lagt til muni róttækari og skynsamlegri breytingar frestast.

Einnig tel ég 5% þröskuldinn vera of háan. Það eru rúmlega 200 þúsund kjósendur í landinu, 5% þeirra eru 10 þúsund einstaklingar sem verða að vísu ekki sviptir kosningarrétti en atkvæði þeirra gætu fallið dauð niður ef þessar breytingar ná fram að ganga.

Hæstv. forseti. Ég tel margt mæla gegn þessum breytingum og mun greiða atkvæði mitt gegn þeim.

Nú er það svo að okkur sem þingmönnum ber að fara að samvisku okkar og bestu dómgreind í hverju máli. Það á að sjálfsögðu við um öll mál. Stundum skipa menn sér hins vegar í fylkingar og reyna að gera málamiðlanir í afstöðu

sinni, það gera menn í ýmsum málum. Mér finnst að í þessu máli eigi hver og einn að vera á sínum báti. Það er alvarlegur hlutur að ráðast í breytingar á stjórnarskrá landsins, enda er búið svo um hnúta að tvö þing skuli koma til sögunnar til að ákveða stjórnarskrárbreytingar. Það er til að koma í veg fyrir að flokkamyndanir, skammtímalausnir eða skammtímahagsmunir ráði för. Þannig finnst mér að þingmenn eigi að hugsa í þessu máli. Enginn þingmanni er bundinn af fyrra samkomulagi. Við eigum að beita samvisku okkar og dómgreind í þessu máli. Mér segir svo hugur að flestir í þessum sal eða alla vega mjög margir í þessum sal, það er kannski heldur djúpt í árinni tekið að segja flestir, séu óánægðir með þær breytingar sem hér er lagt til að gera. Ég tel að menn eigi að láta þá afstöðu ráða við atkvæðagreiðsluna.

[10:43]

#### Valgerður Sverrisdóttir (andvar):

Hæstv. forseti. Hv. þm. talaði gegn stórum kjördæmum. Mig langar hins vegar að spyrja hann að því hvernig hann vill minnka þetta misvægi innan núverandi kjördæmaskipunar eða með litlum kjördæmum.

[10:44]

#### Ögmundur Jónasson (andvar):

Hæstv. forseti. Ég er ekki einn af hvatamönnum þessara breytinga, síður en svo. Ég hef oft bent á það í umræðu um þessi mál að ég vil skoða málin heildstætt og meta misvægi ekki aðeins í atkvæðum heldur einnig í aðstöðu einstaklinga og byggðarlaga. Þau byggðarlög sem eru fjarst stjórnsýslunni eiga á marga lund erfiðar uppdráttar en þeir sem eru mjög nærri henni, eins og hér á suðvesturhorninu. Þetta misvægi atkvæða hefur því ekki angrað mig mjög. Ég hefði viljað skoða þetta heildstætt.

Verði hins vegar ráðist í breytingu þá vil ég jafnframt eins og ég gat um áðan gera tvennt í senn: Að gera landið að einu kjördæmi samtímis því að ráðist yrði í breytingar á stjórnsýslunni og til sögunnar kæmi nýtt stjórnsýslustig með eins konar fylkjafyrirkomulagi.

[10:45]

#### Pétur H. Blöndal (andvar):

Herra forseti. Ég dáist að íhaldssömum viðhorfum hv. þm. Ögmundar Jónassonar. Ég er með tvær spurningar til hans. Er hv. þm. hlynntur núverandi misvægi sem minnkað er verulega í þessum breytingum?

Hv. þm. kom í andvari áðan inn á að hann teldi að atkvæðamagn ætti að vera háð aðstæðum fólks. Telur hann þá að fátækt fólks, öryrkjar og fatlaðir ættu að hafa meira atkvæðavægi en aðrir?

[10:46]

#### Ögmundur Jónasson (andvar):

Hæstv. forseti. Ég hef oft sagt að fátækt fólks og öryrkjar mætti gjarnan hafa fleiri fulltrúa í þessum sal en raun ber vitni. Þeir hópar eiga allt of fáa málsvara hér á Alþingi. Því miður koma fáir málsvavar þeirra úr flokki hv. þm. Péturs Blöndals.

Ég er ekki hlynntur misvægi atkvæða. Ég bendi hins vegar á að þetta beri að skoða heildstætt, aðstöðu þjóðfélagsþegnanna, bæði hvað varðar kosningaréttinn og allt annað. Byggðarlögin eru í mismunandi aðstöðu. Það er engum blöðum um það að fletta að kjördæmi á landsbyggðinni eiga að mörgu leyti erfiðar uppdráttar gagnvart stjórnsýslunni en þau sem eru hér á suðvesturhorninu. Ég hef verið talsmaður þess

að þessi mál verði skoðuð heildstætt og hef lagt til tiltekna lausn í því efni.

[10:47]

#### Pétur H. Blöndal (andvar):

Herra forseti. Sú breyting sem við ræðum hér um er greinilega mikil minnkun á því atkvæðamisvægi sem verið hefur, þ.e. það lagast margt í hugum þeirra sem vilja fá jafnan atkvæðisrétt fyrir alla. Ég er einn af þeim. Ég tel að það eigi ekki að blanda neinu öðru saman við mannréttindi eins og atkvæðisrétt. Ég tel að hver maður eigi að hafa fullt og óskorað atkvæði hvar sem hann býr, án tillits til aðstæðna.

Ég spyr enn hv. þm.: Telur hann eðlilegt að blanda saman t.d. efnahagslegum aðstæðum og mannréttindum?

[10:48]

#### Ögmundur Jónasson (andvar):

Hæstv. forseti. Ég hef verið að gera tillögu um það á hvern hátt hægt er að tryggja mannréttindi og stuðla að efnahagslegum og lýðræðislegum jöfnuði, hvoru tveggja í senn. Út á það ganga tillögur mínar.

Ég hef lýst áhyggjum yfir því að allt að 10 þúsund atkvæði skuli falla dauð við þær breytingar sem hér er verið að gera. Mönnum er umhugað að draga úr misvægi atkvæða, sem mér finnst vera æskilegt. Að sjálfsögðu finnst mér æskilegt að draga úr misvægi atkvæða. En ég vil horfa til annarra þátta. Ef mönnum er umhugað að gera þetta, hvers vegna ekki að stíga skrefið til fulls? Samkvæmt þessum breytingum er gert ráð fyrir að misvægið gæti orðið 1:2. Hvers vegna ekki að stíga skrefið til fulls og gera róttækar breytingar á öllu kosningafyrirkomulaginu og stjórnskipan og gera landið að einu kjördæmi? Forsenda þess að ráðist yrði í slíkar breytingar er að mínum dómi að annað fylgdi með í þeirri spyrðu. Þess vegna legg ég til að skapað verði nýtt stjórnsýslustig í eins konar fylkjafyrirkomulagi.

Margt sem er að gerast í heiminum í dag styður í reynd þá hugsun. Það er verið að færa ýmis verkefni til sveitarfélaga. Hér á landi eru sveitarfélögin of fámennt til að rísa undir slíkum byrðum. Þá væri æskilegt að finna nýtt stjórnsýslustig sem væri einhvers staðar á milli fámennra sveitarfélaga og ríkisins.

[10:50]

#### Jóhann Ársællsson:

Hæstv. forseti. Ég ákvæð að skrifa undir nefndarálit það sem hér er til umræðu ásamt frv., með fyrirvara. Ég get engan veginn sagt að ég sé fullkomlega sammála málinu eins og það liggur fyrir. En eðli máls eins og þessa, þ.e. breytinga á stjórnarskránni, er að þeir sem koma að því í seinna skiptið sem það er tekið fyrir eiga ekki um neitt að velja. Annaðhvort verða þeir að styðja málið óbreytt eða taka afstöðu gegn því með því að sitja hjá eða greiða atkvæði á móti því. Við sem ekki höfum komið að málinu eigum því úr vöndu að ráða og erum á valdi nauðhyggjunnar þegar við erum að velja því fyrir okkur hvernig taka skuli afstöðu.

Ég hef sagt það áður og endurtek það að meiri hlutinn á að ráða. Þegar kemur að grundvallarmáli eins og þessu þá getur maður ekki barist gegn þeim vilja sem sannanlega liggur fyrir. Ég held að það fari ekki fram hjá neinum að mikill meiri hluti landsmanna er á þeirri skoðun að jafna eigi atkvæðisrétt. Alþingi hefur komist að þeirri niðurstöðu sem hér liggur fyrir, að þetta sé úrræðið í þetta skiptið til að jafna atkvæðisréttinn. Atkvæðavægið er hins vegar langt frá því að vera jafnað með frv. sem hér er til umræðu. Það er eitt af

því sem ég tel vera mikinn galla á þessu máli, að ekki skuli hafa verið hægt að komast lengra, og helst alla leið, til að jafna atkvæðisréttinn.

Ég endurtek að ég tel að sá möguleiki að breyta landinu í eitt kjördæmi hefði átt að vera til skoðunar og umræðu. Það hefði átt að fara vel yfir það mál. Svo var ekki gert. Að einhverju leyti var það skoðað en sú umræða fór alla vega lítið út í þjóðfélagsumræðuna. Málið var ekki til umræðu að neinu marki í þeim kosningum sem nýliðnar eru en að mínu viti hefði átt að taka þann möguleika til skoðunar. Það eru miklir gallar á þeim stóru kjördæmum sem hér er verið að koma á og það verður ekki auðvelt fyrir þingmenn þeirra að sinna fólkinu, fyrirtækjunum og þeim svæðum sem þarna eru lögð undir.

Ég tek ekki undir það að koma þurfi á einhvers konar fylkjafrirkomulagi með því að gera landið að einu kjördæmi. Það er ekki endilega ástæða til að gera aðrar breytingar í tengslum við það að gera landið að einu kjördæmi en bara það. Það að búa til nýtt fylkjafrirkomulag getur verið skoðun manna en mér finnst það ekki þurfa að tengjast þessu máli.

Eitt er þó sem ég get ekki sætt mig við og vil gera grein fyrir. Það er að þetta mál skuli vera slitið í sundur. Þegar það var til umræðu á þinginu í vetur voru menn að ræða um kosningalögin samhliða. Nú er hins vegar talað um að breyta stjórnarskránni og láta hitt bíða. Ég er þeirrar skoðunar að þetta sé ekki boðlegt. Það er ekki boðlegt að Alþingi Íslendinga fari heim og skilji hið lýðræðislega kosningakerfi eftir óvirkt. Það er ekki boðlegt. Ég held að við förum ekki rétt að málinu.

Ég er ekki aðili að því samkomulagi sem varð milli flokkanna um þetta mál í vetur. Mér finnst að það sé margt sem maður þarf að velja fyrir sér þegar maður tekur afstöðu en þetta mál er svo einkennilegt að maður hefur ekki neina möguleika. Þess vegna ákvæð ég að skrifa undir nefndaráliðið en ég hef verið að velja því fyrir mér hvernig maður á að taka afstöðu. Mín skoðun er hins vegar að meiri hlutinn eigi að fá að ráða. Hann hefur ákveðið að taka, að mér finnst, afskaplega óheppileg skref í þá átt að jafna kosningarréttinn. Það er þó skref í þá átt og ég veit að það er þjóðarvilji fyrir því. Þess vegna hef ég ákveðið að styðja þetta mál þrátt fyrir allt.

Það er ekki um marga kosti að velja, hæstv. forseti. Ég verð að viðurkenna að ég var á valdi nauðhyggjunnar þegar ég tók þessa afstöðu.

Ég vil samt taka fram að við framhald málsins tel ég mig ekki á nokkurn hátt bundinn því samkomulagi sem menn tala um að hafi verið gert um þetta mál í heild sinni. Málið hefur einfaldlega verið slitið í sundur og ég lít þannig á að hv. þm. séu ekki bara óbundnir heldur hljóti þeir að vera óbundnir af öðru en samvisku sinni við framhaldið. Það er margt sem eftir á að taka afstöðu til. Ég tel að við eigum að koma að því með opnum hug og reyna að lagfæra þá ágalla sem fram hafa komið í máli hv. þm., bæði í sambandi við kjördæmamörk og önnur atriði sem um hefur verið rætt. Ég mun taka þátt í þeirri umræðu og tel mig þar óbundinn af því hvort menn hafi rætt um þetta mál í ákveðnu samhengi í vetur. Hæstv. forsrh. lýsti því í ræðu sinni að fjölmörg atriði væru ófrágengin. Hann taldi ýmis af þeim upp. Hann hefur kannski ekki talið upp öll þau mál upp sem eru ófrágengin en það er greinilegt að ýmislegt er eftir sem hv. alpm. eiga eftir að takast á við í þessu máli.

Ég endurtek að ég ætla að ganga að því með óbundnar hendur. Ég lýsi því yfir að mér finnst að vanda hefði átt undirbúning þessa máls mun betur en hér hefur verið gert. Ég býst við að þeir sem vilja að sú umræða sem þarf að fara fram um að gera landið að einu kjördæmi fari fram, muni í framhaldinu taka það mál upp með einhverjum hætti. Hvort það er raunhæft að gera sér vonir um að sú umræða geti skilað einhverju á næstunni er erfitt að sjá. Þetta er nú einu sinni afar stór ákvörðun að breyta kosningalögum, kosningafrirkomulagi og stjórnarskrá með þeim hætti sem hér er fyrirhugað að gera. Ýmsir spá því nú og hafa gert að það verði ekki hlaupið í að gera aðra breytingu alveg á næstunni. Þess vegna harma ég að menn skyldu ekki ganga betur að þessu máli, taka það allt saman til umræðu og að sú umræða skyldi ekki skila sér betur út í þjóðfélagið en hún gerði.

[10:58]

#### Sverrir Hermannsson:

Herra forseti. Ég ætla ekki að draga í efa orð frsm. um að mál þetta hafi fengið hina vönduðust meðferð á hinu háa Alþingi en sú meðferð kemur ekki öðrum til góða en þeim sem þá áttu sæti á hinu háa Alþingi, svo að við hinir sem aðeins höfðum þekkingu á málinu af afspurn þurfum þess vegna meiri tíma til þess að átta okkur á því. Ég tók það fram við 1. umr. að ég hygðist ekki taka gagnagera afstöðu til þess þar sem hér hefði málið verið ráðið til lykta og engum sérstökum vörnum við komið.

En ég kemst ekki hjá að endurskoða þessa afstöðu mína vegna þess að ég tel þetta afskaplega misráðið. Nú í upphafi nýrrar aldar er hið háa Alþingi enn á ný að lögfesta misvægi atkvæða á Íslandi.

Menn þekkja söguna. Þetta var eitt hið mesta átakamál í íslenskri stjórnsmálasögu allar götur frá því sem Framsfl. a.m.k. var stofnaður. Menn þekkja af sögunni að hér henti það árið 1933 að Framsfl. hlaut meiri hluta á Alþingi með aðeins rúman þriðjung atkvæða.

Árið 1956 settust menn niður. Þar hafði forustu fyrrv. forsrh. Ólafur Jóhannesson lagaprófessor. Þeir settust niður, hann og Gylfi Þ. Gíslason, að reikna út hvernig hægt væri að ná meiri hluta á hinu háa Alþingi, tveggja flokka, Framsfl. og Alþfl., enda þótt fyrir lægi að þeir hefðu aðeins rúman þriðjung atkvæða kjósenda á bak við sig. Það var reiknað út með hvaða hætti það mætti gera með því að stunda sérstök framboð í hinum einstöku kjördæmum. Þessi atлага að lýðræðinu mistókst að visu en það munaði ekki miklu.

Fylgifiskur þessa stjórnarskipunarlagafrv. er ný kjördæmaskipan sem ég verð að segja að er hið mesta óbermi. Það er að visu ekki mál sem hér er til umræðu beinlínis en mönnum er ljóst að það fylgir í kjölfarið. Sex þingmenn eiga að sjá um samband, samráð og félagsmálalega forustu fyrir kjördæmi sem nær frá og með Siglufirði, austur um og suður á Lónsheiði. Aðrir sex um kjördæmi sem byrjar í Fljótnum norður, vestur um suður í Hvalfjarðarbotn.

Nú er enginn vafi á því að hið persónulega samband við kjósendur í okkar litla þjóðríki er mjög mikilvægt mál. Tækni nútímans, fjölmiðlatekinn, kemur ekki í staðinn fyrir það. Átján þingmenn skilst mér, eftir því sem ég hef fregnað meira en af kunnugleika beinum, eiga að sjá fyrir öllu landinu utan Stór-Reykjavíkursvæðisins að kalla má, 45 sitja hér á Stór-Reykjavíkursvæðinu.

Á sínum tíma var það viðhorf ýmissa félaga minna, landsbyggðarþingmanna, að sporna yrði við því að þéttbýlið

naði meiri hluta á hinu háa Alþingi. Auðvitað var það rakin skammsýni og ekkert annað. Og það er með öllu óþolandi að enn á ný standi til að lögfesta misvægi atkvæðanna í stað þess að gera landið að einu kjördæmi þar sem allir 63 þingmennirnir ættu erindi við alla þjóðfélagsþegnana og bæru jafna ábyrgð á, en vísuðu ekki ábyrgðinni á velferð heilu kjördæmanna á örfáa menn, eins og við höfum dæmi um. Ég nefndi það hér um daginn að það hefði að sínu leyti áreiðanlega komið sér vel fyrir Vestfirði í þeim byggðavanda sem þeir eiga að allir 63 þingmennirnir hv. fyndu til sín að bera þar ábyrgð á. Þeir gera það ekki í dag.

Það rann allt í einu upp fyrir mér hver er undirrót þessa óskapnaðar og hún er ekki merkileg. Ég hálfpartinn veigra mér við því að drepa á afstöðu míns gamla flokks til þess arna því að hún er nýleg. Afstaða Framsfl. er löngu kunn. Hann hefur lifað og nærst í valdaaðstöðu sinni á þessu ójafnvægi. Það þekkja menn og var hin harðasta glúma að ná fram eða þoka fram í réttlætisátt vægi atkvæðanna.

En ég komst að því við hina langvinnu umræðu um nýja kjördæmaskipan og hina fáránlegu útreikninga á þingsætum 1986 og 1987, minnir mig það hafi verið, hvaða fiskur lá undir steini hjá mínum gamla flokki og forustu hans. Þegar ég var með öllu uppgefinn á allri vitleysunni í útreikningunum sem hinn færasti stærðfræðingur hafði með höndum, d'Hondt-vitleysunni, þá kom ég að máli við þáv. þingflokksformann Sjálfstfl. og sagði: „Nú hættum við þessu, þetta getur ekki gengið. Þið fáið mig aldrei til að fylgja þessu, svo hræmulegt sem þetta er úr garði gert eins og þið áformið. Nú skulum við vinda bráðan bug að því að jafna misvægi atkvæðanna og þú, þingmaður Reyknesinga, hlýtur að verða fyrstur til þess að fylgja mér í því, landsbyggðapingmanninum.“

Nei, því var aldeilis ekki að heilsa. Og þá kom það upp úr dúrnum að forusta Sjálfstfl. jafnar misvægi atkvæðanna með því að hirða öll embætti framkvæmdarvaldsins, ráðherrana svo til með tölu, og hafa einn og einn svona til að sýna lit á því að eitthvað annað en Stór-Reykjavíkursvæðið gangi þarna fyrir.

Þetta mundi vafalaust breytast með því að allt landið yrði eitt kjördæmi. Ég vil þó ekkert um það dæma, miðstjórnarveldið er í Reykjavík og ræður úrslitum í þessu efni. En þetta er beinlínis ástæðan fyrir því að þeir sem voru fulltrúar þéttbýlisins og hafa jafnan kvartað undan því að kjósendur þeirra liðu fyrir þetta óréttlæti sem það er, að hafa ekki jafnan lýðræðislegan atkvæðisrétt á borð við alla aðra í þjóðfélaginu.

Atkvæðisrétturinn er grunnur lýðræðisins. Og menn eru árið 1999 að versla með að lögfesta misvægið.

Ég sé ekkert gott við þessa breytingu nema það að hún er svo vitlaus að ég held að menn taki strax til við að finna nýja úrlausn. Og á það hlýtt ég að treysta en gegn þessu hlýtt ég að snúast með atkvæði mínu.

[11:07]

#### **Valgerður Sverrisdóttir (andsvar):**

Hæstv. forseti. Ég ætla ekki að fara út í rökræður við hv. þm. en mér fannst koma fram misskilningur í máli hans, ekki síft þegar hann talaði um Framsfl. Eins og þetta er í dag þá er ekki misvægi á milli flokka og það verður heldur ekki eftir þessar breytingar. Það er því enginn flokkur sem hagnast á fyrirkomulaginu eins og það er í dag, og heldur enginn flokkur sem hagnast á því eins og það verður eftir þessa breytingu. Misvægið er á milli kjördæma.

Þegar hv. þm. segir að ekkert gott sé við þessa breytingu þá finnst mér það ekki vera alveg í samræmi við málflutning hans almennt áðan vegna þess að hann talaði um mikilvægi þess að ekkert misvægi væri í atkvæðavægi hvar sem menn byggju. Það er þó þannig að við breytinguna verður misvægið aldrei meira en 1:2. Það er því tekið mjög stórt skref í rétta átt miðað við málflutning hans og flestra hér.

Annað kom fram í máli hans sem mér fannst heldur ekki vera rétt og ekki í samræmi við staðreyndir þegar hann talar um að sex þingmenn eigi að þjóna svæðinu frá Siglufirði að Lónsheiði. Samkvæmt lögnum eru aldrei færri en sex kjördæmakjörnir í hverju kjördæmi, en hins vegar er reiknað með tíu þingmönnum í þessu kjördæmi, frá Siglufirði að Skeiðarársandi. Í dag eru þeir ellefu. Reyndar er þá Siglufjörður ekki talinn með. Breytingin í því kjördæmi sem hv. þm. nefndi sérstaklega er þó ekki meiri en svo að það nemur einum þingmanni.

[11:09]

#### **Sverrir Hermannsson (andsvar):**

Herra forseti. Þegar ég gat um afstöðu Framsfl. til vægis atkvæða til kosningalaga á Íslandi á umliðnum áratugum þá hefur það blasað við öllum mönnum. Nú er það rétt að misvægi milli flokka hefur ekki ríkt en þetta er gamall kækur Framsóknar sem hún getur ekki vanið sig af að reyna til hins ýtrasta, að reyna að misnota þetta atriði um vægi atkvæðanna, gamall kækur sem hún þarf að venja sig af.

[11:10]

#### **Valgerður Sverrisdóttir (andsvar):**

Herra forseti. Mér finnst það sem kom fram hjá hv. þm. varla vera svara vert. Ég er reyndar fulltrúi Framsfl. í þeirri nefnd sem vann þetta mál og tala fyrir hönd flokksins og við stöndum að þessari breytingu. Ég tel að það fyrirkomulag sem ríkir í dag sé Framsfl. mjög óhagstætt og þess vegna tel ég rétt að gera breytingar.

Það er alveg ástæða til að nefna það, af því að hv. þm. talar digurbarkalega, að hann situr á hv. Alþingi vegna þess fyrirkomulags sem er í dag. Flokksbróðir hans, hv. þm. Guðjón A. Kristjánsson, kemur inn á Alþingi á nokkrum hundruðum atkvæða. Þessi örfáu hundruð atkvæða á Vestfjörðum gera það að verkum að hv. þm. Sverrir Hermannsson situr á Alþingi í dag.

[11:11]

#### **Sverrir Hermannsson (andsvar):**

Herra forseti. Hv. þm. Valgerður Sverrisdóttir ætlar að sanna með orðum sínum að þar sem ég á sæti hér á hinu háa Alþingi sé eitthvert vit í þeim útreikningi sem gilt hefur um úthlutun sæta á Alþingi undanfarinn áratug.

Ég vil aðeins minna á, af því að Framsfl. á svo erfitt með að hugsa rökrétt í þessu sambandi, að bak við mig er 900 atkvæðum fleira en á bak við hvern þingmann Framsfl. Það er ekki langt að sækja réttlætið að þessu leyti.

En ég endurtek að eini kosturinn við þessa lagasmíð er að hér er einvörðungu tjaldað til einnar nætur. Það verður ekki á þetta sæst til neinnar frambúðar.

[11:12]

#### **Jón Bjarnason:**

Herra forseti. Ég hef ekki tekið þátt í undirbúningi þess lagafrv. sem hér er til umræðu. Ég hef aðeins kynnst því, annars vegar eins og það var kynnt á sl. vetri og vori og svo núna í umræðunum.

Ég verð að segja að af því sem ég hef getað sett mig inn í, þá er ég andvígur frv. í veigamiklum atriðum og tel að þau séu ekki til bóta hvað mörg atriði varðar til breytinga á stjórnskrá Íslands.

Í mínum huga á einingun „kjördæmi“ að eiga sér bæði félagslegar og landfræðilegar forsendur þar sem fólk innbyrðis á meira sameiginlegt en með íbúum annarra hluta landsins. Fækkun kjördæmanna og kjördæmaskipanin sem gert er ráð fyrir að fylgi í kjölfar þessarar lagasetningar er ekki í þeim anda.

Þá vil ég líka draga hér fram að umræðan um fækkun þingmanna á landsbyggðinni og stækkun kjördæmanna þar og niðurbrot þeirra félagslegu eininga sem kjördæmin hafa verið og byggð upp sem slík, er ekki til þess að styrkja landsbyggðina og er ekki til þess að auka trúnað milli landsbyggðarinnar og þéttbýlisins á suðvesturhorninu.

Ég tel reyndar að mörg af þeim rökum sem hér hafa verið dregin fram og eru að baki þessu tilheyrir nokkrum áratugum, enda virðast menn gjarnan vitna í það sem þeir sögðu fyrir mörgum árum. Mér finnst að það sé tími til kominn að við lítum á þetta mál frá sjónarhóli nýrrar aldar en ekki frá árunum milli 1950–60.

Það er vissulega spor í lýðræðisátt að flokkur eða framboð sem fær ákveðinn hundraðshluta atkvæða fái kjörna þingmenn þó að enginn þeirra sé kjördæmakosinn. En þau mörk sem gerð er tillaga um, 5% atkvæða á landsvísi til að eiga þar rétt á þingmanni, finnst mér allt of há. Þau eru reyndar í ósamræmi við meginmarkmið þessara laga, þ.e. jöfnuð á milli þjóðfélagsþegnanna til að eiga fulltrúa á hinu háa Alþingi.

Frumvarpið leggur ríka áherslu á þennan rétt og þar hefðu þessi mörk — ef frv. ætti að vera sjálfu sér samkvæmt og ekki aðeins ganga erinda flokkanna heldur einstaklinganna í þjóðfélaginu — átt að vera miklu lægri og miklu nær því sem er að baki hvers þingmanns sem kosinn er.

Þessi tillaga, eins og hér hefur komið fram, gerir t.d. ráð fyrir því að þó að framboð fái 10 þúsund atkvæði, miðað núverandi fjölda kjósenda, mundi það ekki duga til fá mann kjörinn á þing. Þegar við erum að þræta um 100–300 manns á milli kjördæma virkar þetta ekki sannfærandi.

Hér hefði vissulega gefist tækifæri fyrir okkur til að stilla okkur í fremstu röð annarra lýðræðisþjóða og gefa hverjum stjórnmálahóp og hverjum atkvæðisbærum manni jafnan rétt.

Frumvarpið felur líka í sér skerðingarákvæði frá því sem nú er þannig að framboð sem fær kjördæmakosinn þingmann þarf jafnframt að fá 5% atkvæða til að eiga rétt á jöfnunarsæti. Þetta finnst mér rangt. Þetta er lýðræðisleg afturför sem ég get ekki stutt.

Ég vil vekja athygli á að í umræðunni um síðustu alþingiskosningar var ekki kosið um þessar breytingar. Það var ekki kosið um þessar breytingar á stjórnskipan landsins þó að vissulega væri vitað um hvað stæði til. Að mínu viti er í þeim tillögum sem fyrir liggja í allt of mörgu ábótavant og margt þar sem alls ekki samræmist nútímalýðræðisvitund fólksins í landinu. Ég tel því að semja ætti nýtt frv. um málið og gefa þá jafnvel raunverulega valkosti, gefa þjóðinni kost á lýðræðislegu vali því vissulega eru þar margar leiðir til. Þessi sem hér er lögð fram er bara ein þeirra.

Virðulegi forseti. Ég tel að þetta frv. og sjónarmið þess tilheyrir að mörgu leyti fortíðinni. Ég tel að sú kjördæmaskipan sem væntanlega mun fylgja í kjölfarið muni leiða til

aukinnar tortryggni á milli dreifbýlis og þéttbýlis.

[11:18]

#### Kristján L. Möller:

Virðulegi forseti. Um leið og ég stíg í fyrsta skipti í þennan ágæta ræðustól hv. Alþingis vil ég láta í ljós óskir mínar til allra forseta um að samstarf við þingmenn megi verða gott, og sérstaklega kannski til aðalforsetans. Jafnframt vil ég í upphafi, þó fáir ráðherrar séu nú í salnum, óska nýjum ráðherrum velfarnaðar í starfi og hæstv. forsrh. til hamingju með þriðju ríkisstjórn sína. Ég vona að hún vinni góð verk fyrir land og þjóð. Alveg sérstaklega vil ég brýna fyrir hæstv. forsrh. að Ísland er stórt land og það býr fullt af fólki úti á landi sem mér finnst að hafi gleymst mjög oft undanfarin kjörtímabil. Ég vænti þess að hæstv. forsrh. muni fylgja eftir af miklum krafti þáttill. sem samþykkt var á síðasta þingi um ráðstafanir í byggðamálum. Fyrir því skal ég lofa honum stuðningi mínum en ég mun líka minna vel á það ef ekkert verður gert.

Fr. sem hér liggur fyrir fjallar um misvægi atkvæða og það að leiðréttu hið mikla misvægi atkvæða sem svo mikið hefur verið talað um. Þetta er hálfgerft tískuyrði, sérstaklega á höfuðborgarsvæðinu. Ég vil taka skýrt fram að sem jafnaðarmaður er ég innilega sammála því að allir hafi sama atkvæðisrétt. Ég er með öðrum orðum samþykktur því að ganga skrefið til fulls og gera Ísland að einu kjördæmi, eins og mörg þing Alþfl. hafa samþykkt. Ég er fylgjandi fullri jöfnun atkvæða.

En ég vil líka horfa á önnur mannréttindi sem eru misvægi líffsskilyrða. Hver er ástæða þess að hið virðulega Alþingi þurfi með reglulegu millibili að taka upp stjórnskrána og gera breytingar á þessu öllu saman? Ástæðan er m.a. sá þjóðarvandi sem er í landinu, ég segi ekki landsbyggðarvandi heldur þjóðarvandi, sem sést t.d. á því að sl. fjögur ár hafa rúmlega sjö þúsund manns flutt af landsbyggðinni til höfuðborgarsvæðis. Undanfarin átta ár hafa tíu þúsund manns flutt af landsbyggðinni til höfuðborgarsvæðisins. Það er ástæðan fyrir því að hér þarf að gera breytingar í stjórnskrá og lagfæra þetta misvægi. Reyndin er sú að margir hafa þurft að flytja af landsbyggðinni til höfuðborgarsvæðis út af ýmsu misvægi og misrétti sem landsbyggðarfólk er beitt.

Eins og ég sagði áðan eru þeir búferlaflutninga sem átt hafa sér stað ekki landsbyggðarvandi heldur þjóðarvandi. Það er þjóðarvandi að sl. átta ár hafi tíu þúsund manns flutt af landsbyggðinni og suður.

Á Hofsósi fyrir norðan er rekið mikið og myndarlegt safn, svokallað Vesturfarasafn, reist til að minnast allra þeirra fjölmörgu Íslendinga sem gáfust upp í ýmsum harðindum og fluttu til Kanada, til Vesturheims. Ég ætla rétt að vona að enginn fái það hlutverk einhvers staðar úti á landi eftir 10–20 ár að koma upp landsbyggðarsafni, safni um hvers konar líf var á hinum ýmsu stöðum á landinu hér áður en það leið undir lok.

Ástæður þessara búferlaflutninga eru margar. Mjög margar af þeim eru vegna ákvarðana ríkisstjórnar hvers tíma. Það er sannarlega misvægi í ýmsum framkvæmdum og öðru slíku á landinu. Við höfum t.d. séð að allar stórfamkvæmdir eru hér á höfuðborgarsvæðinu. Þetta sagnar til sín fólk. Það skyldi þó ekki vera að hluti af þessum tíu þúsundum sem flutt hafa síðustu átta ár hafi einmitt fengið störf við þær stóru og miklu verksmiðjur sem hér er verið að byggja?

Ég sagði áðan að ég væri hlynntur því að jafna misvægi atkvæða. Ég hef hins vegar þann fyrirvara á að það sé gert samhliða því að misvægi lífsskjara og búsetuskilyrða verði jafnað. Ég skil íbúa höfuðborgarsvæðisins mjög vel og þá hv. þingmenn sem beita sér hvað mest fyrir því að jafna misvægi atkvæða. Ég bið þá hins vegar líka að setja sig í spor okkar sem viljum að lífsskjör og búsetuskilyrði á landinu verði jöfnuð.

Ég er t.d. mjög ósáttur við misvægi námskostnaðar, misvægið á kostnaði við að senda unglinginn sinn í skóla. Ég er ekki sammála því að foreldri á Rauðarhöfn þurfi að borga 350–400 þúsund fyrir að senda ungling í framhaldsskóla sem ríkið rekur, byggir og borgar kennurum laun. Á meðan þarf íbúi Reykjavíkarsvæðisins nánast ekkert nema ganga yfir götuna. Þetta er misvægi lífsskilyrða.

Það eru sannarlega misvægi í lífsskilyrðum þegar íbúar í dreifðum byggðum úti á landi þurfa að borga 120–140 þús. kr. á ári fyrir þær grunnþarfir að hita húsin sín meðan íbúar hér á höfuðborgarsvæðinu eru kannski að borga 40 þúsund. Hér er meira heitt vatn og hér var þetta gert fyrr. Sumir hafa meira að segja haldið því fram að Hitaveita Reykjavíkur hafi að einhverjum hluta verið byggð fyrir einhverja Marshallpeninga. Ég ætla ekki að fullyrða um en það geta þá aðrir frætt mig um, sé það rétt. Margar hitaveitur úti á landi voru byggðar eftir að verðtryggingin komst á og þess vegna eru þær svo dýrar. Þar á meðal gera m.a. aðgerðir stjórnvalda það að verkum að húshitunarkostnaður er svona hár.

Það er sannarlega misvægi í að leita sér læknishjálpar. Menn búa ekki við sama í að sækja sér læknishjálpar úti á landi borið saman við höfuðborgarsvæðið. Sjúkrahús eru rekin af ríkinu sem borgar læknum laun en það getur kostað íbúa úti á landi tugi ef ekki hundruð þúsunda að leita sér læknishjálpar.

Það er sannarlega misvægi í rekstrarskilyrðum fyrirtækja. Því er ekki saman að jafna að reka fyrirtæki úti á landi eða á höfuðborgarsvæðinu. Tökum eitt dæmi um tvær stóriðjur. Í gær var ágæt umræða um rekstrarvanda fiskvinnsluhúsa. Það eru stóriðjur í landinu. Stóriðjur höfuðborgarsvæðisins getum við kallað álverin sem hér eru. Þau njóta mikilla kjarabóta með lágu orkuverði meðan stóriðja landsbyggðarinnar, fiskvinnslan, borgar margfalt herra verð. Ég get ímyndað mér að við stóriðju landsbyggðarinnar, fiskvinnsluna, vinni margfalt fleiri og fleiri hafi lífsafkomu sína af því að vinna við það en í þessum tveimur álverksmiðjum á höfuðborgarsvæðinu. Þannig búum við líka við misvægi rekstrarskilyrða.

Það væri kannski ekki á vandi vestur á fjörðum eða úti um land að reka fiskvinnslu ef sú stóriðja byggir við sama orkukostnað og álverin, þegar við heimsækjum álfursta úti um heim og gillum fyrir þeim möguleikana á að koma og byggja álverksmiðjur hér á landi sem eru svo sem ágæt atvinnutækifæri líka.

Alþingi hefur einnig stuðlað að misvægi milli landsbyggðar og höfuðborgarsvæðisins. Tökum nýlegt dæmi, hækkun á þungskatti, sem átti sér stað á síðasta þingi. Það er sannarlega íþyngjandi aðgerð fyrir landsbyggðina. Ég þekki persónuleg dæmi af því úr eigin rekstri þar sem flutningskostnaður hækkaði um 16–60% í kjölfar breytinganna. Að vísu fylgdu með EES-breytingar um að bílstjórar mættu ekki vaka svo og svo lengi. Eitthvað þess háttar fylgdi með. Þetta er sannarlega misvægi.

Margt af því misrétti sem var í landinu hefur verið jafnað og ber að þakka fyrir. Eitt af því var er Ísland var gert að einu

gjaldsvæði hvað símenn varðar sem hæstv. forseti þingsins, þáv. samgrh., stuðlaði að og má eiga þakkið fyrir. Sama verð er einnig haft á bensíni, olíu og mjólkurverði að mestu leyti. Afnotagjald sjónvarps og útvarps t.d. er það sama um allt land án tillits til búsetu. Það sitja allir við sama borð.

Mönnum finnst það kannski skrítið að ég skuli blanda þessum tveimur þáttum saman. Það er hins vegar ekki svo undarlegt vegna þess að í tillögum nefndarinnar sem vann þessar tillögur segir, með leyfi forseta, á bls. 39 í skýrslu hæstv. forsrh. til þingsins, um hliðarráðstafanir:

„Tillögur nefndarinnar, sem byggjast á því að draga úr misvægi atkvæða milli kjördæma, munu leiða til þess að nokkur þingsæti færast frá landsbyggðarkjördæmum til þéttbýliskjördæma á suðvesturhorni landsins. Það er eðlilegt að slík breyting leiði til umræðna um vanda landsbyggðarinnar.“

Takið þið eftir: vanda landsbyggðarinnar. Það hefði nú verið huggulegra ef þarna hefði staðið „vanda þjóðarinnar“.

„Hér er lagt til að samhliða þeim breytingum, sem verða á skipan kjördæma og úthlutun þingsæta, verði rætt um ýmis önnur atriði sem varða hagsmunir þeirra kjördæma og landshluta þar sem þingsættum fækkar.“

Áfram held ég, í kafla 15.1 um byggða- og félagsmál:

„Breytingar þær, sem lagt er til að gerðar verði á skipun kjördæma og úthlutun þingsæta, gefa tilefni til að fjallað verði um hvort ástæða sé að grípa til aðgerða til að styðja og styrkja búsetu á landsbyggðinni. Í því efni má nefna samgöngu- og vegamál, til að mynda örari endurbætur á veltengingum einstakra byggða við aðalvegakerfi landsins, fjarskiptamál, húshitunarkostnað á hinum svonefndu köldu svæðum, námskostnað vegna framhaldsnáms o.fl.

Að höfðu samráði við forsætisráðherra leggur nefndin til að fjallað verði um framangreind atriði í sérstakri nefnd um atvinnu- og efnahagsmál sem skipuð verði samkvæmt tilnefningum allra þingflokka.“

Ég var skipaður í þessa nefnd, sem kölluð var byggðanefnd, af þingflokki jafnaðarmanna. Þessi byggðanefnd hélt marga fundi, kallaði til sín fjölda sérfræðinga og ég held að eftir fimm fundi hafi ég setið uppi með 8 kg af skýrslum. Ég var ekki kominn í yfirvigt þegar ég flaug norður en það nálgastist óðfluga. Það vantar því ekki skýrslurnar. Mér varð að orði einhvern tíma að við á landsbyggðinni lifum ekki á skýrslum einum saman. En það var gott starfslag í þessari nefnd hæstv. forsrh. Hún var skipuð fulltrúum allra flokka sem þá áttu fulltrúa á Alþingi.

Við skiluðum frá okkur tillögum sem við nefndum Bráða- aðgerðir, fyrstu tillögur. Þar var m.a. talað um húshitunarkostnaðinn, að taka nú hesta og dýrasta flokkinn og færa niður í meðaltal. Lagt var til að fulljafna aðgang að framhaldsskólum með námskostnað. Lagt var til að endurgreiðslur námslána yrðu lægri hjá því fólki sem stundar framhaldsnám og þiggur lán frá lánasjóði, að endurgreiðsluhlutfall þeirra yrði lægra ef það byggir svo og svo lengi úti á landi. Þar voru tillögur í samgöngumálum. Síðasta hæstv. ríkisstjórn spilaði því út, tíu dögum fyrir kosningar eða svo, 2 milljörðum til samgöngubóta. Það virkaði á mig svipað og maður tímdi ekki að kaupa nema bland í poka fyrir fimmtíukall og henda í krakkana í aftursætinu væru þau mjög óþekk. Það var ekki stærri pakki en það.

Kjördæmin skiptu þessu niður, þingmenn síðustu skiptu þessu niður og t.d. komu 140 millj. í hlut míns kjördæmis,

Norðurl. v. Einn fulltrúi stjórnarflokkanna í kosningabaráttunni kallaði þetta gulrótarnefndina. Ég áttaði mig ekki á því í byrjun að þetta væri hugsað sem einhver gulrótarnefnd og starfaði ekki í henni þannig. Ég tek hins vegar skýrt fram að verklag í þessari nefnd, sem var undir stjórn hv. þm. Einars K. Guðfinnssonar, var mjög gott. Tillögurnar sem við lögðum frá okkur voru aðeins dropi í haf þess sem þarf til aukins jafnréttis í þessu landi svo eyða megi því misvægi sem er í lífskjörum og búsetuskilyrðum. Mig langar að spyrja hæstv. forsrh. hvað verði um þessar tillögur. Ég leit svo á að þær mundu strax koma til umfjöllunar, mundu strax taka gildi og þess yrði freistað að byrja á því núna. Ég beið reyndar alltaf eftir því fyrir kosningar, um leið og ég opnaði tækið fyrir fréttir í hádeginu, að eitthvað kæmi um jöfnun námskostnaðar, húshitunar eða álíka, að þessu yrði spilað hraðar út en svo varð ekki.

Ég vil spyrja hæstv. forsrh. út í þessar tillögur: Hvenær megum við vænta þess að þær taki gildi og komi að fullu til framkvæmda? Jafnframt vil ég hvetja hæstv. forsrh. til þess að skipa aftur slíka nefnd fulltrúa allra stjórnmálaafila á Alþingi til að halda áfram að vinna þetta starf.

Virðulegi forseti. Í tillögunum er einnig að finna hugmyndir um persónukjör. Því miður eru engar tillögur um það í frv. Þegar maður les yfir þessi gögn virðast allir hafa horfið frá því að leggja eitthvað slíkt til þrátt fyrir að æðstu valdastofnanir hvers stjórnmálaflokks sem í framboði var fyrir síðustu kosningar, hafi allar ályktað um aukið persónukjör. Framsóknarmenn, sjálfstæðismenn, alþýðuflokksmenn, alþýðubandalagsmenn og ég held líka Samtök um kvennalista. Í þessum tillögum er ekki gert ráð fyrir því. Það er horfið frá því.

Ég er hlynntur persónukjóri og hefði talið æskilegt að menn tækju þetta skref. Hins vegar sannast hér að það er ekkert verið að taka á öllum þessum þáttum, meginvandannum, aðeins því sem snýr að misvægi atkvæða. Að gefa hv. kjósendum kost á því að raða — að listar væru óraðaðir til kosninga og það væri svo vald hvers kjósenda hvort hann raðaði eða raðaði ekki — er það sem ég hefði viljað sjá í þessu efni.

Að lokum, hvað varðar landafræðina í þessum tillögum, er sannarlega rétt að það eru búin til rosalega stór landsbyggðarkjördæmi. Ég er ekki viss um að margir hv. þm. mundu vilja sinna þeim kjördæmum sem verða til fyrir næstu kosningar þar sem Norðausturkjördæmið spannar nánast hálft landið. Þetta verða geysimiklar vegalengdir. Ég er að velta fyrir mér upp á Norðausturkjördæmið hvar kjördæmaþing flokkanna yrðu haldin, hvort það verður á Möðruvöllum, á Fjöllum eða hvað það nú heitir. Hvar sem það verður verður alla vega um langan veg að fara og eins gott að ekki þurfi að kalla oft saman fundi nema menn ætli bara að sinna þeim málum um fjarfundabúnað, internetið eða eitthvað slíkt. Við mundum þá kannski bara sendir myndir af okkur á jólakortum til að minna á hvernig við lítum út.

Með því að búa til þessi rosalega stóru kjördæmi minnka tengsl þingmanna og kjósenda eða rofna jafnvel. Það er mjög slæmt. Við sem störfum úti á landi vitum að fólk vill vera í nánú sambandi við okkur. Fólk vill fá að hitta okkur, fá fréttir og ræða málin við okkur. Ég óttast að þessi tengsl minnki mjög verulega.

Ég minni á að fjölmörg sveitarfélög, sveitarstjórnarmenn og samtök á þeirra vegum hafa ályktað gegn hugmyndum um svo stór kjördæmi. Ég verð þó að segja að ég hefði

viljað sjá — þó svo að það yrði kannski töluvert stórt, t.d. Norðurlandi slegið í eitt kjördæmi, Norðurl. v. og Norðurl. e. Ég hefði viljað sjá það vegna þess að með þeirri landafræði hefðum við getað séð mesta og besta mótvægið við höfuðborgarsvæðið, stærsta kjördæmið. Ég á mér þann draum að sjá þar innan þess kjördæmis, ef það yrði að veruleika, fjögur sveitarfélög, Húnavatnssýslurnar, Skagafjörð, Eyjafjörð og Þingeyjarsýslur. Þau væru mjög sterkt afl með Akureyri sem miðsvæði í þessu kjördæmi sem hefði þá nokkuð sterka stöðu. Ég er mjög andvígur þessum risastóru kjördæmum og tel þau skref aftur á bak.

Ég vil enda á því að fjalla um starfsaðstöðu þingmanna og, með leyfi forseta, lesa upp úr sama kveri og ég las úr áðan, þar sem fjallað er um starfsaðstöðu þingmanna:

„Verði tillögur nefndarinnar að lögum er ljóst að aðstaða þingmanna til að sinna kjósendum í hinum landfræðilega stærri kjördæmum verður önnur en áður. Með hliðsjón af því hvetur nefndin til að aðstoð við þingmenn úr þessum kjördæmum verði aukin, t.d. þannig að þingmenn fái styrk til að njóta liðsinnis starfsmanns eða til annars konar aðstoðar.“

Í byggðanefndinni sem ég vitnaði til áður var fjallað um þetta á tveimur síðustu fundunum. Við skiluðum frá okkur tillögum í þessu efni. Mig minnir að lagt hafi verið til að þetta ætti að taka gildi strax árið 2000. Tillögurnar voru um að hver þingmaður fengi aðstoðarmann. Tillögurnar voru um það að tveir þingmenn frá sama framboði í einu kjördæmi, í þessum landsbyggðarkjördæmum, fengju einn og hálfan aðstoðarmann. Þrír færu þá upp í tvo o.s.frv. Ég tók eftir því að fulltrúar höfuðborgarsvæðisins töluðu stundum um að þetta mundi vera styrkur til þessara þingmanna. Við, nokkrir landsbyggðarmenn sem þarna vorum, andmæltum því og sögðum að þarna væri aðeins talað um aðstoðarmenn sem að sjálfsögðu ættu að vera á launaskrá Alþingis og njóta allra þeirra kjara sem því fylgir, þar á meðal, sem ekki veitir nú af, aksturskostnaðargreiðslum þegar farið verður að ferðast um þessi stóru kjördæmi. Þetta hefur mikinn kostnað í för með sér en er jafnframt nauðsynlegt verði frv. samþykkt eins og allt bendir til.

Ég vil aðeins geta þess hér í lokin að þetta verður að ganga fram samhliða. Síðasta spurning mín til hæstv. forsrh. í þessu, sem hann getur kannski svarað þegar hann kemur hér á eftir og ræðir um frv.: Mun hæstv. ríkisstjórn beita sér fyrir því á fjárlögum næsta árs að tekin verði inn fjárupphæð til að undirbúa og fara að vinna að því máli sem þarna er getið um, sem hlýtur að vera algert frumskilyrði að samþykkja um leið og stjórnarskipunarlögin verða samþykkt með þessum risastóru kjördæmum?

Þetta vildi ég segja um stjórnarskipunarlögin, virðulegi forseti, og ég verð að segja að mér er mikill vandi á höndum við atkvæðagreiðsluna á eftir, hvernig fara skuli að. Ég ber fulla virðingu fyrir samkomulagi forustumanna flokkanna í þessum efnum. Ég heyri það að margir þingmenn eru hundóánægðir með það sem hér liggur fyrir en ætla samt að samþykkja þetta. Hér hefur komið fram, m.a. á síðasta þingi þegar maður les yfir öll þessi gögn, að menn líta á þetta sem skref í þá átt að gera Ísland að einu kjördæmi. Það kann vel að vera að eftir 10 ár verðum við e.t.v. með það mikið misvægi að ekki verði hægt að leiðrétta það í gegnum kosningalögin og við verðum að fara aðrar leiðir og gera landið að einu kjördæmi. Það getur vel verið. Ég óttast hins vegar að það sé ekkert á dagskrá vegna þess að í upphafsraðu hæstv. forsrh., þegar hann fylgdi þessu máli fram, gat hann

þess að Sjálfstfl. og Framsfl. minnir mig, væru andvígir því að gera Ísland að einu kjördæmi. Mér þykir líklegt, þegar stærsti flokkur þjóðarinnar er andvígur því og þriðji minnsti flokkur þjóðarinnar, Framsfl. er líka á móti því, að þá sé kannski ekki víst að það nái fram alveg á næstunni.

[11:42]

#### **Forsætisráðherra (Dávíð Oddsson) (andsvar):**

Herra forseti. Ég vil óska hv. þm. til hamingju með jómfrúrræðu sína og þeim öðrum þingmönnum nýjum sem hafa flutt slíkar ágætar ræður hér. Ég þakka góð orð í upphafi, í garð nýrra ráðherra og ríkisstjórnar. Ég geri mér hins vegar fulla grein fyrir því að það þýðir ekki að ekki standi til að veita okkur harða stjórnarandstöðu þó kurteislega sé við okkur talað í upphafi. Það er lognið á undan storminum býst ég við og mun ég ekki kvarta yfir storminum þegar þar að kemur.

Vegna þessara fyrirspurna, sérstaklega sem hv. 3. þm. Norðurl. v. bar fram, er framkvæmdaröðin hugsuð þannig, eftir nefndastarfinu sem hv. þm. tók þátt í, að fara eftir tillögu nefndarinnar í þeim efnum og framkvæma í áföngum á þremur árum. Það voru tillögur nefndarinnar, því var lýst yfir í þinginu áður en þingið fór heim að þessar tímasetningar mundu gilda og þá til viðbótar að því yrði flýtt sem þá lá á, þ.e. samgöngumálum. Það var gert á þessu ári.

Varðandi fjárveitingu til aðstoðar við þingmenn, þá býst ég á hinn bóginn við ekki við að af því muni verða fyrr en þau kjördæmi eru orðin virk. Það tengist þeirri gjörð. Þetta geta menn svo rætt við fjárlagagerð, kjósi menn að hafa það með öðrum hætti. Ég tel ekki óeðlilegt að líta þannig á að það gerist þá fyrst að þau kjördæmi verði raunverulega virk en ég vil þó ekki útiloka neitt í þeim efnum.

[11:44]

#### **Kristján L. Möller (andsvar):**

Virðulegi forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir þau svör sem hann veitti mér en vil ítreka það sem ég sagði áðan. Við sem sátum í bygðanefnd litum á þetta sem bráðaaðgerðir, fyrstu tillögur. Ég held að ég hafi komið því til skila áðan en vil ítreka að þetta er aðeins lítil hluti af því sem vinna þarf til að jafna misvægi landsbygðdar og höfuðborgarsvæðis í lífskjörum og búsetuskilyrðum. Ég held að margt fleira hafi þurft að taka. Við unnum í nokkurri tímaþröng í þessari nefnd þannig að við slepptum mörgum málum þó við færum í gegnum mörg. Því er margt eftir.

Varðandi samgöngurnar vil ég endurtaka að þessir 2 milljarðar sem spilað var út rétt fyrir kosningar eru aðeins lítið brot í þetta málefni. Ég get t.d. minnt á að ef Siglufjörður, heimabær minn, á að lenda inni í Norðausturkjördæmi þá er alveg óhætt, hæstv. forsrh., að skrifa eitt stykki jarðgöng. Ég vil reyndar nota tækifærið og þakka hæstv. forsrh. fyrir fögur orð um jarðgöng til Siglufjarðar í kosningabaráttunni.

Varðandi aðstoð til þingmanna, þá litum við svo að hún þyrfti að koma miklu miklu fyrr fram en þegar kjördæmin verða til, eftir fjögur ár. Það kom fram þegar við vorum að ræða við starfsmenn þingsins og þeir voru að fræða okkur nýgræðingana um það sem hér fer fram, að kostnaðarhlutdeild mundi virka líkt og við færum að heimsækja önnur kjördæmi. Ég held að það sé mikilvægt, hæstv. forsrh., að fjárveitingar komi fyrr til þannig að þetta hefjist ekki síðar en eftir tvö ár þegar þetta kjörtímabil verður hálfnað. Þetta þarf að koma til svo að nauðsynlegt samstarf geti farið að þróast.

[11:46]

#### **Guðmundur Árni Stefánsson (andsvar):**

Herra forseti. Ég vil eins og hæstv. forsrh. óska hv. 3. þm. Norðurl. v., ágætum flokksbróður, til hamingju með jómfrúrræðu sína en þó eru nokkrar athugasemdir. Ég vil í fyrsta lagi taka undir með honum þar sem hann lýsir yfir vonbrigðum sínum með að ekki skuli hafa tekist í þessu nefndarstarfi og undirbúningi að ganga hraðar og betur fram hvað persónukjörið varðar. Þetta var eitt þeirra atriða sem var rætt mjög í nefndinni sem lagði drög að því frv. sem við erum að afgreiða. En lengra varð ekki komist. Að visu voru tekin hænufer í þessa veruna, raunar í þá veru að útstríkanir og endurröðun á röðuðum listum hefðu meira vægi í væntanlegu fyrirkomulagi en nú er. Ég deili með honum vonbrigðum vegna þess, en þetta er eitt af þeim atriðum sem ekki tókst að komast lengra með.

Kjarni málsins er hins vegar sá sem fram kom í ræðu hv. þm. og lýtur að stærð kjördæma. Mér finnst margir þingmenn gera allt of lítið úr því sem áunnist hefur í þessu. Í fyrsta lagi er kjarni málsins sá að allir eru sammála um að draga þurfi úr misvæginu. Ég heyri engan í þessum sal mótmæla því að það misvægi er komið úr hömlu og að þar þurfi að draga úr. Menn hafa ekki farið alla leið. Menn hafa nálgast viðfangsefnið þannig að það sé eitt atkvæði á móti tveimur og menn geta deilt lengi um hvað sé viðunandi í þeim efnum. Í þessu fyrirkomulagi er það hins vegar niðurnjörvað. Og ég segi varðandi þessa ógnarstærð kjördæma sem menn hafa áhyggjur af að hugsunin er sú að kjördæmin búi við 10–11 þingmenn hvert um sig. Menn horfa til þess að þingmenn flokka sem þar verða kjörnir geti þá skipt með sér verkum að vissu marki eins og raunar er þekkt í þeim kjördæmum sem við búum við í dag. Ég vil enn og aftur áréttta hvaða gagnrýni var háværust í þingsölum árið 1959 þegar við tókum upp nágildandi kerfi. Hún var að kjördæmin yrðu allt of stór fyrir þá þingmenn sem yrðu að sinna þeim.

[11:48]

#### **Katrín Fjeldsted:**

Hæstv. forseti. Með frv. sem hér liggur fyrir er stigið skref í rétta átt til að jafna atkvæðisrétt á Íslandi. Eins og komið hefur fram fyrr í dag hefur misvægi atkvæða verið umræðuefni á Alþingi í áratugi en misvægið hefur aðallega bitnað á íbúum þéttbýlisins á Suðvesturlandi og ekki er hægt að fallast á að slíkt standi lengur óbreytt. Það er sannkallað óbermi eins og hv. þm. Sverrir Hermannsson nefndi það hér áðan.

En misvægi atkvæða hefur heldur ekki stuðlað að jafnvægi í byggð landsins eins og ýmsum sýnist. Ég tel að bætтар samgöngur og menntamál séu miklu líklegri til þess. Sagan hefur a.m.k. sýnt að núverandi misvægi atkvæða hefur ekki stuðlað að því að menn haldist í hinum dreifðu byggðum landsins.

Ég tel mjög skynsamlegt að stíga það skref að hægt sé að breyta kjördæmamörkum án þess að hrófla við stjórnskránni. Það hefur verið bent á að með breytingunni nú verði kjördæmin afar stór og það má satt vera að þau eru landfræðilega stór. En þau eru þó vægast sagt afar fámenn alls staðar á landinu ef það er metið á heimsins hátt.

Ég er hlynnt því að í þessu landi hafi hver maður eitt atkvæði og að þau séu jöfn. Ég er þó ekki á sama máli og ýmsir þeir sem talað hafa á undan mér sem gera vilja landið að einu kjördæmi. Mér þætti nær að draga úr áhrifum flokka og flokksræðis og auka þess í stað ábyrgð þingmanna gagnvart

kjósendum sínum með einmenningskjördæmaskipan. Báðar þessar leiðir hafa þó sína kosti og sína galla. Það er önnur saga og ekki til umræðu hér.

Hv. þm. Ögmundur Jónasson talaði snemma í umræðunni. Hann er fulltrúi fyrir þó nokkurn fjölda Reykvíkinga en hann er andvígur því að jafna atkvæðisréttinn eins og hér er lagt til. Hann verður að eiga það við kjósendur sína. En fráleit þóttu mér þau ummæli þingmannsins að fáir fulltrúar fátækra og öryrkja sitji á þingi fyrir hönd flokks hv. þm. Péturs Blöndals. Ég vil benda þingmanninum á að þingmenn Sjálfstf., allir 26 að tölu, eru fulltrúar þeirra á Alþingi og að margfalt fleiri fátækir og öryrkjar styðja sjálfstæðisstefnuna en flokk Ögmundar Jónassonar.

[11:52]

#### Kristinn H. Gunnarsson:

Herra forseti. Ég átti sæti á þingi þegar mál þetta var til umræðu í fyrra sinnið á vörpinginu síðasta og greiddi atkvæði gegn því af þeim ástæðum að mér fannst það ekki vera skref í þá átt sem færði íslenska þjóð fram á við heldur einvörðungu togstreita um völd þar sem menn færðu til úr höndum þeirra sem eru fámennir og standa heldur veikt til hinna sem eru fjölmennir og standa vel. Það samrýmist ekki skoðunum mínum að þannig eigi menn að standa að máli.

Ég vil þó fyrst segja um málið í ljósi þeirrar reynslu sem við höfum upplifað núna að ég hef orðið verulegar efasemdir um það ákvæði stjórnarskrárinnar hvernig standa eigi að því að breyta stjórnarskránni. Eins og menn þekkja verður stjórnarskrárbreyting að fá samþykki á tveimur þingum og kosningar ganga í milli. Hugsunin var sú að að afloknu samþykki málsins á fyrra þingi yrði því skotið til þjóðarinnar þar sem það yrði rétt í aðdraganda kosninga og síðan greidd atkvæði út frá málinu.

Reynslan af þessu máli færir mér heim sanninn um að þetta ákvæði er algerlega orðið óvirkt og ekki við það búandi áfram. Stjórnsmálaflokkarnir hafa í raun séð við þjóðinni í þessu máli ef svo má að orði komast. Þeir hafa allir bundist samtökum um að standa að flutningi þess. Flutningsmenn málsins voru forustumenn allra stjórnsmálaflokkanna þannig að hvað áttu kjósendur að velja þegar kom til kosninga? Allir stóðu að málinu og allir flokkar sammæltust um það eða a.m.k., skulum við segja, höfðu allir flokkar önnur mál en þetta í fyrirrúmi í kosningabaráttu sinni. Ég minnst þess varla að hafa heyrt minnst á þetta mál í kosningabaráttunni.

Þegar svona gerist er ákvæði stjórnarskrárinnar algerlega óvirkt. Alþingiskosningarnar snerust ekkert um þetta mál sem átti að vera samkvæmt gömlum skilningi málsins aðal-umfjöllunarefni kosninganna. Þetta þýðir að við getum ekki búið við þetta kerfi áfram. Ég tel að við þurfum að breyta þessu. Ýmsir kostir koma til álita í þeim efnum. Ég vil nefna tvo. Fyrri kosturinn er einfaldlega sá að stjórnarskrárbreyting sé ekki borin undir í almennum alþingiskosningum heldur skotið til kjósenda í beinum kosningum þannig að kosið verði um breytinguna sjálfa. Það finnst mér koma vel til álita. Það hefur a.m.k. þann kost að tiltekið mál er borið undir kjósendur og menn fá svar þeirra við því hvað þeim finnst um þessa breytingu.

Hinn kosturinn er einfaldlega að hverfa frá gildandi fyrirkomulagi og láta Alþingi halda áfram að sjá um breytingar á stjórnarskránni ef menn vilja ekki hafa beinar kosningar um breytingarnar en vera ekki að flækja málið með alþingiskosningum á milli heldur einfaldlega veita Alþingi heimild til að afgreiða stjórnarskrárbreytingar með auknum meiri

hluta atkvæða eins og stundum tíðkast á erlendum þingum þar sem  $\frac{2}{3}$  hlutar atkvæða á þingi duga til að breyta stjórnarskránni. Þá þarf ekki að bera málið undir annað þing að afloknum kosningum. Ég held að það sé miklu hreinlegra að velja aðra hvora af þessum leiðum en viðhalda gildandi fyrirkomulagi því það er ekki boðlegt þegar menn ætla sér augljóslega ekki að gera málið að kosningamáli.

Ég fullyrði að við vitum raunar ekkert voðalega mikið um afstöðu kjósenda í þessu máli. Ég fullyrði það og það er mjög eðlilegt því að kjósendur fengu enga umræðu um málið. Þeir fengu ekki rökin. Þeir fengu ekki mótrökin. Það var einfaldlega þagað í hel. Ég hef ekki hitt nokkurn einasta mann í kjördæmi mínu sem styður þetta mál, ekki nokkurn einasta mann. En menn yppa bara öxlum og segja: „Það er búið að ákveða þetta og við fáum engu um þetta ráðið.“ Fyrirkomulag sem er svona er ekki nógu gott. Við verðum að breyta því. Þessi ákvörðun stjórnsmálaforingjanna að sammælast um breytingu gerir því gildandi fyrirkomulag um stjórnarskrárbreytinguna óvirkt. Þess vegna verðum við að gera breytingar að þessu leyti að mínu viti. Ég hef a.m.k. misst alla trú á því að stjórnarskráin virki eins og hún á að gera hvað þetta varðar.

Í öðru lagi. Grundvöllur málsins, það sem drífur málið áfram, hvað er það? Það stendur hér upp úr hverjum manninum á fætur öðrum: „Það eru mannréttindi.“ Hér var að ganga úr ræðustól á undan mér þingmaður sem sagði: „Ég vil að hver maður fái eitt atkvæði.“ Og ég hugsaði með sjálfum mér: Veit þingmaðurinn nokkurt dæmi þess að nokkur kjósandi hafi fengið nokkuð annað en eitt atkvæði? Við búum í lýðræðisríki við almennar leynilegar kosningar þar sem hver maður er á kjörskrá og fær eitt atkvæði og getur kosið. Um það snýst nákvæmlega kosningarrétturinn og það er algerlega uppfyllt.

Ég er algerlega ósammála því að svokallað vægi atkvæða sé eitthvert mannréttindamál. Ég bið menn að hugsa sig um tvisvar og þrisvar áður en þeir slá fram slíki firru að það sé eitthvert mannréttindamál, hvort útreiknað vægi atkvæða er meira eða minna. Við skulum aðeins fara í gegnum þá röksemdafærslu. Byrjum á því að bera okkur saman við erlend ríki sem við köllum lýðræðisríki, (Gripið fram í.) hv. þm. Guðmundur Árni Stefánsson. Af því að þingmaðurinn kallar fram í þá skulum við byrja á Bretlandi hjá Tony Blair. (GÁS: Er þingmaðurinn að tala fyrir hönd þingflokksins?) Hvernig er kosningakerfið í Bretlandi? Þar eru einmenningskjördæmi. Það leiðir af sér að þar er ekki jafnt vægi atkvæða. Það er heldur ekki jafnt vægi atkvæða milli flokka. Það er algerlega misjafnt vægi atkvæða hvort heldur er lítið til búsetu eða stjórnsmálaskoðunar.

Síðustu þingkosningar í Bretlandi fóru þannig að Verkamannaflokkurinn sigraði með líðlega 40% atkvæða en fékk yfir 60% þingsæta. Vægi atkvæða í einmenningskjördæmi er þannig að þeir sem kjósa þann sem sigrar hafa allt vægið en allir hinir kjósendurnir hafa ekkert vægi. Við köllum Bretland lýðræðisríki og ég vænti þess að menn væni ekki breska Verkamannaflokkinn um að vera ekki lýðræðislegur flokkur.

Kjördæmin í Bretlandi hafa misjafnt vægi atkvæða. Það er einn þingmaður í hverju kjördæmi en fjöldi kjósenda er mjög breytilegur eftir kjördæmum. Hlutföllin eru allt niður í að vera 1:4. Í dreifbýlum kjördæmum í Skotlandi eru kjósendur fjórðungur af kjósendum í kjördæmi í London. Þetta finnst þeim sjálfsagt og eðlilegt. Ég vænti þess að menn álíti

ekki, þó að Bretar hafi þetta kerfi og vilji hafa það áfram, að það skorti eitthvað upp á að þar sé um lýðræðislegt ríki að ræða.

Við getum líka nefnt Bandaríkin. Þar er nú aldeilis ekki jafnt vægi atkvæða þegar kosið er til Bandaríkjaþings. Þegar kosið er í efri deild Bandaríkjaþings þá hefur hvert fylki tvo þingmenn sem kosnir eru óháð íbúafjölda í fylkjum. Fámennasta fylkið kys tvo öldungardeildarþingmenn, jafnmarga og fjölmennasta fylkið kys í öldungadeildina. Þeir eru því ekkert að hugsa um vægi atkvæða. Þeir líta ekki á það sem mannréttindabrot þó að þetta sé svona. Við lítum heldur ekki svo á að þetta séu mannréttindabrot hjá Bandaríkjamönnum.

Við lítum heldur ekki á það sem mannréttindabrot að Washington, höfuðborg Bandaríkjanna, hafi engan þingmann. Þeir hafa ákveðið það í sínum lögum og stjórnarskrá, Bandaríkjamenn, að höfuðborgin skuli ekki hafa neinn þingmann. Engum dettur í hug að halda því fram að eitthvað skorti upp á mannréttindaákvæði í Bandaríkjunum af þeim ástæðum.

Svona getum við tekið fyrir hvert ríkið á fætur öðru og komist að þeirri niðurstöðu að þeir sem halda því fram að misjafnt vægi atkvæða sé mannréttindabrot eru að vaða reyk. Það eru ekki rökin í málinu. Á meðan menn uppfylla það að hafa almennar kosningar þar sem hver maður getur neytt síns atkvæðisréttar og haft áhrif á niðurstöðuna þá er það nægjanlegt til þess að menn séu með almennilegt, lýðræðislegt ríki.

Þegar menn tala um vægi atkvæða þá hafna menn því að skipta megi ríkjum í kjördæmi. Hins vegar er meginreglan í heiminum að búa við lýðræðisskipulag með kjördæmaskiptingu, þar sem löndum er skipt í kjördæmi. Þegar menn skipta landi í kjördæmi þá leiðir það óhjákvæmilega til þess að misjafnt vægi verður milli kjördæma. Örfá ríki í heiminum búa við það kerfi að allt landið er eitt kjördæmi. Nánast öll önnur ríki í heiminum búa við það fyrirkomulag að skipta landi sínu í kjördæmi.

Ég vil segja við þá sem hafa haft þennan málflutning uppi sem drifkraftinn á bak við breytinguna, að þetta eru engin rök. Þessi mannréttindarök eru tóm vitleysa og mönnum ekki til sóma að reka þetta mál á þeim forsendum. Ég hafna þessum rökum sem ástæðu fyrir því að nauðynlegt sé að gera þá breytingu sem menn hafa hugsað sér að framkvæma núna.

Þar með er ekki sagt að ég telji að kerfið eigi að vera óbreytt. Það þýðir ekkert endilega að ég telji að kerfið sé fullkomið eins og það er eða gallalaust. Svo er ekki. Ég er á þeirri skoðun að það þurfi að breyta kerfinu og á því séu gallar, en ég fellst ekki á þessi mannréttindarök. Ég tel þau fráleit.

Meðan menn eru í umræðunni á þeim forsendum þá miðar okkur ekkert áfram. Þá erum við bara í byggðaatökum. Þá eru menn að reka þetta mál sem byggðamál, pólitískt byggðamál, þar sem menn eru að draga þingsæti af landsbyggðinni inn á höfuðborgarsvæðið, draga völd og áhrif af landsbyggðinni inn á höfuðborgarsvæðið. Þá eiga menn að segja að þetta sé byggðamál, að þetta sé byggðastefna. Menn eiga ekki að tala um þetta sem mannréttindamál.

Það má alveg skilja þau rök að menn telji sig þurfa meiri áhrif, að tiltekinn fjöldi landsmanna telji sig þurfa að hafa meiri völd og áhrif. Það eru rök sem vel má skilja og eru að mörgu leyti eðlileg. En mannréttindarökin eru fullkomlega út í loftið. Menn rugla umræðuna með því að vera að nota

mannréttindarökin sem dulargervi fyrir hitt. Ég tel að menn eigi að leggja það til hliðar og tala fyrir málinu á réttum forsendum.

Áður en við víkjum frá mannréttindarökunum vil ég taka undir það sem kom fram hjá hv. þm. Kristjáni Möller að það er fleira mannréttindi en atkvæðavægi, séu það mannréttindi. Ég vona að allir geti verið sammála um að það séu mannréttindi að eiga kost á lækniþjónustu eða menntun og að búa við svipaðan framfærslukostnað, án tillits til búsetu. En allir þingmenn í þessum sal þekkja að þar skortir nokkuð á. Það er stundum harðsött að sækja á um úrbætur í þessum efnum, m.a. frá þeim þingmönnum sem ákafast tala fyrir nauðsyn breytinga í þessu máli. Ég lít því þannig á rök hv. þm. Kristjáns Möllers að þau hafi verið á réttum stað í þessari umræðu.

Í þriðja lagi vil ég nefna að gallinn á þeirri niðurstöðu sem menn hafa lagt hér fram er að henni er ekki ætlað að vera varanleg. Hún er í mótsögn við þann rökstuðning sem borinn er fram fyrir málinu. Þegar svo háttar til er hætt við að menn séu ekki að setja niður deilur heldur að stíga skref til viðvarandi ófriðar um málið áfram. Hver er þá ávinningurinn af breytingunni?

Litum á þetta átriði nánar. Menn segja: Það er óréttlátt að vægi atkvæða sé misjafnt. Þeir leggja af stað með þann málflutning. Síðan komast menn að niðurstöðu og segja: Já, við ætlum nú að hafa hvergi meira misvægi en 1:2. Með öðrum orðum er ætlunin að hafa misvægið áfram. Hvernig geta menn lokið málinu með þessari niðurstöðu þegar gengið var út frá því að misvægið væri óviðunandi og ekki væri við það búandi enda væri það mannréttindabrot? Það er ekki heil brú í þessu.

Enda munu þeir sem tala fyrir málinu á mannréttindaforsendum ekki una þessari niðurstöðu. Það hefur m.a. komið fram hjá formanni Alþfl., sem er einn af flutningsmönnum málsins, að hann lítur ekki á þessa niðurstöðu sem frið heldur skref sem færi hann í átt að því sem hann vill. Þegar menn hafa stigið það skref er ætlunin að halda ófriðnum áfram því hann vill ganga lengra. Þannig eru menn að gera „komprómís“ án þess að tryggja sér frið um niðurstöðuna. Fleiri þingmenn hafa lýst því yfir að þeir muni ekki sætta sig við þessa niðurstöðu heldur líta á hana sem áfanga á leið og þeir muni þegar halda áfram að berjast fyrir því að ganga lengra, þangað sem þeir vilja. Þannig er galli á niðurstöðu málsins. Það leiðir ekki til þess að sátt sé um málið í bráð og lengd.

Í fjórða lagi vil ég nefna að lausnin felur í sér mótsögn. Hún felur í sér misvægi. Í fyrsta lagi felur hún í sér það að menn ætla að búa við misvægi. Í öðru lagi hefur hún innbyggðar ákvarðanir sem líka leiða af sér nýtt misvægi. Þar er í fyrsta lagi 5% atkvæðaþröskuldurinn, sem þýðir að kjósendur þess framboðs sem eru rétt neðan við þröskuldinn munu búa við verulegt atkvæðamisvægi. Ég spyr: Er það ekkert mannréttindabrot? Þurfa menn þá ekkert að hafa áhyggjur af mannréttindaákvæðum málsins, þegar það lýtur að jöfnunarþingsætum? Er allt í lagi að setja 5% þröskuld? Er það ekki brot á neinum mannréttindum? Þar á ofan búa menn til ákvæði í kosningalögum, eins og það hefur verið kynnt þó að það sé ekki til afgreiðslu hér, um að menn geti breytt lista með 20% atkvæða. Að 20% þeirra sem kjósa lista geti breytt lista, breytt röð manna á listanum. Hvað eru menn að segja með því? Menn eru að segja: Þessi 20% sem gera tiltekna breytingu á lista, hafa meira atkvæðavægi en

hin 80% sem gera það ekki. Menn eru að búa til misvægi upp á 4:1.

Hvað varð þá um mannréttindin, herra forseti? Ég bara spyr. Hvað varð þá um mannréttindin? Hugsuðu þeir sem sömdu þetta mál ekkert um þetta? Fannst þeim allt í lagi að hafa fjórfalt atkvæðamisvægi að þessu leyti?

Að lokum vil ég svo segja, herra forseti, að slík vinnubrögð eru ekki heppileg í máli sem þessu. Málið er stórpólitískt og lýtur að því að skapa í þjóðfélaginu leikreglur sem eiga að sætta menn við að búa við þær, óháð búsetu, af því að þeir telja hagsmunum sínum bærilega sinnt með því að fara eftir þeim. Það er vandasamt að setja svoleiðis reglur að allir uni þeim. Það er ekki góð niðurstaða þegar menn gefast upp við að búa til reglur sem allir geta unað við og ákveðið að hafa að engu vilja hluta kjósenda. Það sem gerst hefur í þessu máli er að ekki verið tekið tillit til sjónarmiða og vilja manna á norðvesturhluta landsins. Það er stóra villan í þessu máli, að þeir sem standa að málinu ákváðu að semja ekki við þennan hóp þingmanna.

Breytingin sem gerð er felst í að færa sex þingsæti af landsbyggðinni á höfuðborgarsvæðið. Fimm af þessum sex þingsætum eru tekin af Vesturl., Vestf. og Norðurl. v. og færð á höfuðborgarsvæðið. Eitt þingsæti er tekið af Austurl. og fært suður. Suðurl., Suðurnes og Norðurl. e. eru á pari. Þau geta alveg búið við þessa breytingu því hún breytir engu fyrir þau. Meira að segja er Norðurl. e. betur sett að því leyti að áhrifsvæði þess er orðið stærstur hluti Austurl. Í því nýja kjördæmi hefur Norðurl. e. yfirburðastöðu og mun auðvitað ráða miklu um uppröðun þingsæta þar. Þannig má segja að Norðurl. e. hafi styrkt stöðu sína.

Þetta endurspeglar dálítið það hverjir sátu í nefndinni sem samdi frv. Það voru sex þingmenn sem sátu í nefndinni sem samdi frv. Fimm þeirra voru þingmenn af höfuðborgarsvæðinu, frá Reykjavík og Reykjanesi og einn var þingmaður á Norðurl. e. Þar var enginn þingmaður af Austurl., Suðurl. eða Norðvesturlandi. Enda kom upp mikil óánægja á Austurl. með þessar tillögur. Þá var samið við Austfirðingana og þeir standa að málinu. En það var ekki gengið til móts við sjónarmið Vestf., þingmanna Norðurl. v. eða Vesturl. Það endurspeglast í umræðunum hér í dag, herra forseti. Það eru þingmenn af þessu landsvæði sem eru ósáttir við breytingarnar en hinir una þeim að mestu leyti.

Þetta er óheppileg niðurstaða í svona stóru máli að skilja eftir fulltrúa svo stórs hluta landsins.

Ég stóð ekki að þessu máli á síðasta þingi og sú afstaða mín hefur ekki breyst. Ég mun ekki styðja þetta þingmál eins og það er lagt fram en vil þó láta í ljósi þær óskir eða vonir í lokin að menn beri gæfu til þess á komandi árum að muna eftir því að heppilegra er í stóru máli sem þessu að sætta alla við niðurstöðuna.

[12:16]

#### Karl V. Matthíasson:

Herra forseti. Við ræðum nú um frv. til laga um breytingu á stjórnarskipunarlögum og verið er að fjalla um að breyta kjördæmunum í landinu og þingmannatölunni en ég verð að segja að ég er ekki sammála því sem kemur fram í þessu frv. Ég er ósammála því að þingmönnum Vestfjarða, Vesturlands og Norðurl. v. muni fækka svo mikið sem fram hefur komið. Í umræðunni hefur verið sagt, svo að ég vitni í ræðu hæstv. forsrh. beint:

„Þegar slíkar breytingar eru í deigluinni er eðlilegt að

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

umræða skapist um byggðamál og byggðastefnu í víðara samhengi.“

Þetta kom fram í ræðu hans og ber þetta keim af því að við séum að versla í raun og veru um þingmannssæti og aðstöðu og skilyrði sem landsbyggðin býr við. Í máli hæstv. forsrh. kom fram að m.a. kæmi til álita og væri um talað að taka þátt í kostnaði fólks sem þarf að sækja sér þjónustu til sjúkrahúsa á höfuðborgarsvæðinu. Hægt er að velta þessu öllu fyrir sér á marga vegu og spyrja t.d.: Hvað er margra þingmanna ígildi að fá malbikað frá, við skulum segja Barðaströnd að Reykhólum? Hvað er það margra þingmanna ígildi að sjávarpláss, sem hefur misst allan kvóta sinn, fái svo sem 500 tonna kvóta? Hvað er það margra þingmanna ígildi að foreldrar sem fara með barn sitt veikt og þurfa að vera með það margar vikur og jafnvel mánuði til að njóta þjónustu barnaeildarinnar á Landspítala Íslands, ef það fólk fengi greiddan húsnæðiskostnað og vinnutap vegna þess að það þarf að vera með börnum sínum þegar þau eru til lækninga?

Það er eðlilegt að við landsbyggðarþingmenn tölum svona því að málið er sett þannig upp. Við ættum kannski fyrst að spyrja hvert hlutverk Alþingis sé? Í stjórnarskránni segir í 2. gr.: „Alþingi og forseti Íslands fara saman með löggjafarvaldið.“ Það er hlutverkið. Hlutverk Alþingis er að setja lög í landinu, og hvernig lög á Alþingi að setja? Lög um réttlæti, Alþingi á að setja lög um að þegnunum sé ekki mismunað og þegar ranglæti fer að eiga sér stað þarf að leiðrétta það.

Nú er verið að tala um að það þurfi að afnema ranglæti, koma á réttlæti með því að breyta misvægi atkvæða, að hver kjóandi í landinu eigi jafnmörg prósent í þingmanninum sínum. Ekki að t.d. Vestfirðingar eigi 20% í þingmanni sínum eða 0,7% og einhverjir aðrir eigi mun færri prósentur. En fyrst við erum að tala um þetta er nauðsynlegt að líta vel á umræðuna alla í sambandi við landsbyggðina.

Hvað kostar einn lítri af 90° heitu vatni á Bíldudal? Og hvað kostar einn lítri af 90° heitu vatni á Akureyri, Blönduósi eða í Hafnarfirði eða Reykjavík? Ef svarið er það að einn lítri af 90° gráðu heitu vatni í Reykjavík kosti einn eyri en 10 aura á Vestfjörðum þá er ákveðið misvægi þar. Hvað kostar fyrir einn nemanda í Háskóla Íslands, Menntaskólanum í Reykjavík, Fjölbraut í Breiðholti eða hvar sem er að stunda nám sitt ef hann býr hér á þessu svæði eða ef hann býr úti á landi? Við sjáum að í flestum tilvikunum hallast á landsbyggðina.

Á þessari stundu má segja að einhvers staðar á landsbyggðinni er ein fjölskylda að pakka saman eignum sínum í gám og flytja suður vegna þess að á hverjum degi flytja þrjár manneskur utan af landi til höfuðborgarsvæðisins. Þess vegna er ekki nema von að margir vilji taka það ákvæði úr stjórnarskránni þar sem kveðið er á um kjördæmaskipan og setja það inn í venjulegan lagabálk sem hægt er að breyta á Alþingi eftir hendinni eftir því hvað fólk flytur hratt til höfuðborgarsvæðisins.

Fyrir fjórum árum voru 800 fleiri kjósendur á Vestfjörðum en eru nú. Það er meira en það sem er á bak við einn þingmann. Kannski áttu þeir bara að flytja hann með sér í bæinn, í Breiðholtið eða Grafarvoginn (**Gripið fram í:** Eða Grundarfjörð.) eða Grundarfjörð. Ekki væri það nú verra ef Alþingi Íslendinga væri þar og ég er sannfærður um að fólk á Vesturlandi mundi jafnvel vilja sleppa 3–4 þingmönnum ef þeir fengu Alþingi Íslendinga í Grundarfjörð, eins og hv. 3. þm. Vestf. talaði um áðan í sambandi við staðsetningu þingsins í Bandaríkjunum.

Nei. Þegar landsbyggðarþingmenn eru orðnir söluvara fyrir brýr og ýmislegt annað vilja þeir náttúrlega vera miklu dýrari en boðið er upp á nú. Kannski væri hægt að fara að tala um þessi mál, svo við tökum aftur dæmið af Vestur-Barðastrandarsýslu ef það landsvæði væri í heils árs samgöngumöguleikum á landi allt árið en fleiri mánuði ársins er ekki nokkur vegur að aka landleiðina til Patreksfjarðar, Bíldudals eða Tálknafjarðar. Það er bundið ferju sem á stundum hefur ekki farið alla daga vikunnar.

Hv. þm. Kristján Möller nefndi áðan að verið væri að auka skattbyrði landsbyggðarinnar á sama tíma og þetta mál væri til umræðu eins og t.d. með þungaskattinn sem hefur verulega slæm áhrif fyrir líf landsbyggðarinnar. Kannski er best að við spyrjum okkur að þeirri grundvallarspurningu: Viljum við Íslendingar að það sé búið úti á landi? Viljum við að byggð sé á Húsavík? Viljum við að byggð sé á Raufarhöfn, Suðureyri, Reyðarfirði? Ef svarið er já, þá verðum við að vera sjálfum okkur samkvæm. Hvað ætlum við að segja við fólkið sem ætlar að flytja út á land, sem við viljum hvetja til að flytja út á land vegna þess að við teljum óæskilegt að svo margt fólk komi utan af landi? Eigum við að kalla það flóttamenn? Það eru engar móttökunefndir þegar það fólk kemur suður. Hvað viljum við segja við það fólk sem við hvetjum til að flytja út á land? Segjum við: Börnin þín munu fá réttindakennara. Það er öruggt að heilsugæslulæknir er í þinni byggð. Samgöngur eru góðar. Er þetta sagt? Hæstv. forsrh. segir að stefnt sé að því að bæta ýmislegt úti á landi en það er eins og hv. þm. Kristján Möller sagði. Þetta er bara eins og bland í poka sem verið er að útteila og það meira að segja mjög illa blandað, beiskt og rammt og gamalt og dýrt. Það er náttúrlega ekkert einsdæmi að fólk vilji flytja af landsbyggðinni á þéttbýlisstaðina vegna öryggis, heilsugæslunnar og menntakerfisins. Til þess að fólk búi úti á landi verður að vera þar atvinnuöryggi.

Ég man að árið 1974 voru menn að slást um lóðir í Ólafsvík. Hver slæst um þær núna? Af hverju var slegist um að fá lóðir þar og víðar um land, alls staðar? Gífurleg uppbygging var á landsbyggðinni fyrir rúmum 20 árum. Núna er það þannig að ef einhvern mann langar til að kaupa sér trillu á dýru verði, sem kostar margar milljónir, en þarf að fá lán til þess og viðkomandi á stórt og fínt hús til að veðsetja, þá er bara sagt við þennan mann í bankanum: Því miður, elsku karlinn minn. Þú færð ekki lán vegna þess að húsið þitt, allt sem þú hefur verið að vinna og setja þína peninga í er einskis virði. Þetta er staðan í dag.

Er það rétt að fasteignagjöld á landsbyggðinni verði lækkuð? Er það rétt? Ég heyrði þetta sagt í kosningabaráttunni að jafnvel hæstv. forsrh. hefði ýjað að því einhvers staðar. En lítið heyrir um það nú. (KHG: Það er í stjórnarsáttmálanum.) Það er í stjórnarsáttmálanum, segir hv. 3. þm. Vestf. En það væri miklu betra að í stjórnarsáttmálanum væri að barist yrði fyrir því að verð fasteigna á landinu hækkaði en ekki að fasteignaskatturinn lækkaði. Það væri miklu raunhæfara. (KHG: Á að hafa hærri fasteignaskatta á landsbyggðinni en í Reykjavík?) Ég vil hafa sömu fasteignaskatta bæði í Reykjavík og á landsbyggðinni en ég vil líka hafa sama verðgildi á fasteignum í Reykjavík og á landsbyggðinni. Það er það sem ég vil og það er það sem ég berst fyrir og mun gera sem þingmaður Vestf.

Það hefur hallað gífurlega mikið á landsbyggðina undanfarnar ár og það er því miður þannig að margir úti á landi hugsa með sér: Ég vildi að ég kæmist suður þangað sem

tækifærin eru, þar sem uppbyggingin er, þar sem álverin eru reist og atvinnutækifæri eru. Eitt mál sem skiptir miklu fyrir landsbyggðina hefur farið illa, þ.e. málefni hennar í sambandi við kvótann. Það væri mjög þarft að lögin væru þannig og reglugerðirnar að einn einstaklingur geti ekki siglt í burtu með fleiri hundruð tonna fiskveiðiheimildir og skilið fólkið eftir. Þetta er að verða eins og sums staðar í Suður-Ameríku. Fólk upplifir það þar sem ávaxtaauðhringirnir stjórna því hver fær vinnu og hver ekki. Og þegar fólk sem er að vinna á ekrunum er orðið veikt er því hent út fyrir girðinguna sem United Fruit eða einhver fleiri fyrirtæki eru að reka þarna.

Nei, herra forseti. Það verður að huga að því áður en farið er að fækka þingmönnum landsbyggðarinnar hvað hægt sé að gera raunverulega til þess að snúa þessu við. Sumir hafa talað um að þetta frv. sé líður eða skref í því að gera landið að einu kjördæmi. Svo segja aðrir annað. En það stefnir náttúrlega í það að landið verði bara eitt kjördæmi þegar allt fólkið er flutt á þetta svæði hér og þá þarf ekkert að hafa neinar áhyggjur af því, herra forseti. Þá má líka spyrja sig hvort ekki sé þá bara nóg að hafa borgarstjórn á þessu svæði og ekkert þing ef öll þjóðin er komið hingað og þá er þessu bara stjórnað af borgarráði.

Hvar er mesta ranglætið í landinu í dag? Felst það í því að íbúarnir á Njálsgötu eða Hringbrautinni eða í Lækjargötunni í Hafnarfirði hafi ekki jafnmikið að segja þegar þeir greiða atkvæði í alþingiskosningum? Felst mesta ranglætið í því í landinu? Er það hið brýnasta mál sem fyrir þessu þingi liggur og Alþingi almennt að jafna misvægi atkvæða? Ég segi nei. Það eru mörg önnur mál sem brýnna er að taka til umfjöllunar eins og t.d. staða fiskverkafólks sem var til umræðu í gær, hver kjör það býr við, og margs verslunarfólks sem er alveg á svívirðilega lágum launum. Þar er mikið ranglæti og gaman hefði verið að komið hefði fram tillaga um að leiðrétta kaup þessa fólks.

Það er líka ranglæti fólgið í því að ein fjölskylda ákveður það fyrir nokkrum árum að flytja út á land í sjávarpláss vegna þess að svo myndarleg útgerð var þar og framtíðarsýnin svo björt, nóg að gera, næg atvinna og nægur fiskur og jafnvel sagt: lífið er saltfiskur. En einn daginn þegar aðstæður eru þannig að útgerðarmanninum þóknast að fara í burtu með alla útgerðina, hvað verður þá um fólkið? Þetta er ranglæti. Þetta er algert ranglæti, miklu meira ranglæti en það sem felst í misvægi atkvæða vegna þess að sá maður sem flutti út á land getur ekki í dag sagt með sjálfum sér: Jája, skítt og lagó. Utgerðarmaðurinn er farinn, ég ætla þá bara sjálfur að stofna mína útgerð og róa á mínum báti til fiskjar og veiða kannski 1–3 tonn í viku og fara með þau í skúrinn sem ég leigi hjá honum Gunna og fletja og stofna til nýrrar útgerðar. Þetta er ekki hægt í dag. Þetta er bannað. Þetta er alger skerðing á frelsi einstaklingsins og það er hörmulegt að það skuli vera Sjálfstfl. sjálfur sem stendur fyrir þessu og Framsfl. Það er dapurlegt. Því miður er þetta svona. En nú er lag. Til þess erum við kjörin að berjast á móti ranglætinu og setja lög sem eyða ranglæti. Það er tækifæri til þess að gera það. En í staðinn erum við að ræða um að breyta ákvæðum stjórnarskrár lýðveldisins þannig að hægt sé að afgreiða eins og hver önnur lög að breyta kjördæmum eftir því hvar fólk flyst á milli þeirra og þá aðallega hingað á það svæði sem við erum nú stödd á.

Hæstv. forseti. Ástandið í byggðamálum á Íslandi er ekki það glæsilegt að tilefni sé til að fækka þingmönnum enn frekar því að þau fyrirheit sem hafa verið gefin í tengslum

við þetta mál eru eins og sagt hefur verið bland í poka og það frekar beiskt, slæmt og dýrt.

Ég treysti mér ekki til að greiða atkvæði með þessu frv. á þeim forsendum sem ég hef rakið hér fyrir utan það að ég hef ekki heyrt, eins og aðrir þm. Vestf., nokkurn mann á Vestfjörðum vera hlynntan þessu máli. (**Gripið fram í:** Sighvatur Björgvinsson.) Hv. þm. Sighvatur Björgvinsson hefur ekki sagt að hann sé hlynntur þessu máli, hann lítur á þetta sem neyðarlendingu og að allt of mikill þrýstingur hafi verið í þessu máli. Hann lítur líka svo á að þetta sé eitt skref í þá átt að gera landið að einu kjördæmi.

Það sem brýnt er að gera er að efla landsbyggðina, styrkja hana mun meira en bодаð hefur verið eins og t.d. í því að gera öll landsvæðin þannig samgöngulega að akfært sé til þeirra allt árið. Margt annað má nefna sem ég mun kannski koma að síðar.

[12:43]

#### Þuríður Backman:

Herra forseti. Um stjórnarskrárbreytinguna og nýja kjördæmaskipun var ekki kosið 8. maí sl. Því er ekki hægt að vísa til úrslita kosninganna með vilja þjóðarinnar í þessu máli. Misvægi atkvæða er til staðar og þykir mörgum það misvægi vera orðið fullmikið og þær raddir heyrast þá helst héðan af höfuðborgarsvæðinu. Markmiðið með stjórnarskrárbreytingunni er það eitt að jafna atkvæði og nálgast má það markmið á mismunandi hátt.

Tillögur og hugmyndir manna mótast frekar út frá búsetu en pólitík. Ég er ekki viðkvæm fyrir misvægi atkvæða. Ég hef alla tíð frekar litið á það sem byggðasjónarmið heldur en viðkvæm réttindi einstaklinganna því misvægi kemur einnig fram í þjónustu hins opinbera og stjórnsýslu ríkisins. Því þarf að hafa hvort tveggja í huga þegar breytingar eru gerðar á stjórnarskránni og lögum um kosningar. Ef jafna á algerlega vægi atkvæða er hægt að ganga miklu lengra en kemur fram í þessum tillögum til stjórnarskipunarlaga og ætti þá að gera landið að einu kjördæmi. Þar með og einungis með því móti er algerlega búið að jafna vægi atkvæða.

Ég get talað fyrir því að sú leið verði farin, sérstaklega ef kjördæmin verða eins stór og tillögur hafa komið fram um að varla sé vinnandi fyrir þingmenn innan þessara kjördæma, hvað þá fyrir sveitirnar og þau kjördæmi að vera sem ein heild.

En ef farið verður út í þá breytingu að gera landið að einu kjördæmi verður jafnframt að setja á millistjórnarstig, þ.e. fylkja- eða héraðsstjórnir, eftir því hvað menn vilja kalla það, og jafna með því aðgengi fólks að stjórnsýslunni og opinberri þjónustu. Með auknum verkefnum sveitarfélaga er enn frekar þörf á styrkingu þeirra félagslegu eininga sem myndast hafa í núverandi kjördæmum.

Samkvæmt þeim hugmyndum sem komið hafa fram um væntanlega kjördæmabreytingu lýsi ég andstöðu við stærð sumra kjördæma og þá sérstaklega við svokallað Norðausturkjördæmi sem á að ná allt frá Skagafirði og í Skaftafellssýslu. Að mínu mati væri betra að halda núverandi kjördæmum á Norðausturlandi og Austurlandi og ef menn vilja nálgast og jafna frekar vægi atkvæða en er í dag og sé ekki sátt um annað hefði ég talið heppilegra að fækka frekar þingmönnum í þessum kjördæmum en að slá þeim saman og stækka. Ég get þess vegna ekki fallist á þá setningu eða þá tölu sem er í frv. um að þingmenn skuli eigi vera færri en sex því að þetta er leið sem ég hefði frekar viljað fara.

Þá felst í stjórnarskipunarfrv. það nýmæli að stjórnmála-samtök þurfi að fá minnst fimm af hundraði atkvæða á landsvísi til að eiga rétt á jöfnunarsætum. Þessi prósentu er of há til að standa ein og því er hætt við að of mörg atkvæði geti fallið niður ónýtt ef hún ræður ein. Með 5% reglunni þyrfti að vera sama ákvæði og er í dag, þ.e. að stjórnmálaflokkur þurfi að ná a.m.k. að einum kjördæmakjörnum manni til að fá inn þingmann, til að atkvæði nýtist — jöfnunarsæti. Mér sýnist að með því að hafa prósentuna svona háa og láta hana standa eina sér sé hætta á ferðum. Þetta er það há tala og margir einstaklingar sem eru þarna að baki, og séu menn að tala um að jafna atkvæði þá finnst mér þetta nokkuð vogað að hafa prósentutöluna svona háa ef hún á að standa ein sér. Ég geri ráð fyrir að hún verði látin standa en þarna hefði ég viljað hafa einn kjördæmakjörinn mann.

Það er jákvætt að hafa ákvæði stjórnarskrárinnar um kosningar það opið að ekki þurfi að breyta stjórnarskránni í hvert skipti sem lögum um kosningar er breytt.

En í Austurlandskjördæmi hef ég ekki hitt einn einasta mann sem hefur lýst sig ánægðan með þessar væntanlegu breytingar. Menn eru mjög óánægðir, ekki bara hvað stærðina snertir, heldur er verið að brjóta upp margs konar samstarf sem skapast hefur á undanförmum árum og þá kannski sérstaklega allra síðustu ár því að með auknum verkefnum sveitarstjórna hefur samstarfið aukist og styrkst og ýmislegt í uppbyggingu yrði brotið niður og skorið á ef þessi breyting verður. Þegar við horfum svo til þess að fá Akureyri sem helsta þjónustukjarna byggðarlagsins í þessu landfræðilega ójafnvægi lýsi ég mig mjög andsnúna fyrirhuguðum kjördæmabreytingum. Þótt það sé ekki hluti af því sem við erum að afgreiða núna fylgir þetta í kjölfarið. Því treysti ég mér ekki til að greiða þessu frv. atkvæði mitt.

[12:51]

#### Þorgerður K. Gunnarsdóttir:

Virðulegi forseti. Ég fagna því frv. til stjórnarskipunarlaga sem hér er til umræðu. Í því felast mikilvægar breytingar í rétta átt. Ég verð þó að lýsa yfir ákveðnum vonbrigðum mínum með að enn frekara jafnvægi skuli ekki hafa náðst með atkvæðisréttinn.

Réttur hvers manns til að kjósa sér fulltrúa á löggjafarþing landsins, Alþingi, er einn mikilvægasti hlekkurinn í lýðræðisdeðju okkar Íslendinga. Slíkur réttur er ekki og á ekki að vera verslunarvara í pólitísku dægurþrasi. Vissulega þarf að gæta að byggð í landinu og reyna að jafna aðstöðumun hinna dreifðu byggða landsins. En það verður ekki gert með því að meta kosningarrétt einstaklinganna á mismunandi hátt. Hann verður ekki metinn í krónum, vöttum eða kílóríðum. Kosningarrétturinn á að vera fyrirvaralaus.

Ég geri mér fyllilega grein fyrir því að Róm var ekki reist á einum degi. Frumvarpið er hvað atkvæðavægi varðar skref í rétta átt, minnug þess að fyrir fáeinum árum þurfti nær fjögur atkvæði Reyknesinga á móti einu atkvæði Vestfirðinga. Ég styð þetta frv. sem virðist vera vel unnið og þaulhugsað af heilum hug, með von um að enn frekara jafnvægi atkvæðisréttar verði komið á fyrr en síðar.

[12:53]

#### Þórunn Sveinbjarnardóttir:

Hæstv. forseti. Hugtakaruglingurinn og rökleysan sem fram hefur komið í máli hv. þingmanna í morgun rekur mig í rogastans. Fyrir síðustu kosningar var gert heiðursmanna-samkomulag, samkomulag sem allir flokkarnir stóðu að um

að breyta stjórnarskipunarlögum. Nú segjast menn ekki vera bundnir því samkomulagi. Eru þetta þau vinnubrögð sem tíðkast á hinu háa Alþingi? Ég spyr.

Ég tek undir hvert einasta orð sem hv. þm. Þorgerður K. Gunnarsdóttir sagði hér áðan. Frv. er mikið framfaraskref. Vissulega væri betra ef misvægi atkvæða yrði útrýmt. Það hefur ekki tekist en það er m.a. vegna þess að hér er um málamiðlun að ræða og aðeins með henni getum við komist fram á veginn í þessu máli.

Það er arfleifð þessara mála í íslenskum stjórnmálum að um þau hefur alltaf verið fjallað, um misvægi atkvæða, um kjördæmaskipan, um kosningalög, út frá forsendum flokkanna. Við erum enn þá að einhverju leyti föst í þeim viðjum þó búið sé að útrýma misvægi flokka sem var mikið áður fyrr.

Annað atriði í arfleifðinni er byggðatengingin, sú er hv. þingmenn hafa talað hvað mest um í morgun. Þetta mál fjallar ekki um kjör landsmanna, þetta mál fjallar um mannréttindi, um kosningarétt, hinn helga rétt og í hann verður ekki deilt með neinu. Ekki þýðir að fjalla um kjördæmabreytingu út frá kjörum byggðanna, hvort heldur er þau kjör sem fólk býr við í þéttbýli eða í dreifbýli.

Ég verð að láta þess getið hér, herra forseti, að sá málflutningur manna er nokkuð furðulegur að á suðvesturhorninu sé lífið eintómur dans á rósum. Hafa menn aldrei labbað hér um byggðir, hafa menn aldrei komið hér út í hverfi, út í hin ýmsu bæjarfélög? Hafa menn aldrei gert sér grein fyrir því að lífsbáraáttan á höfuðborgarsvæðinu getur verið erfið? Ég verð að minnst á þetta eftir að hafa hlustað á hv. þingmenn í morgun þó svo að þetta sé í raun og veru ekki það efni sem er til umræðu.

[12:56]

#### **Kristinn H. Gunnarsson (andsvaer):**

Herra forseti. Ég held að við náum nú ekki saman í þessu máli, ég og hv. þm., það er nokkuð ljóst. Ég fór yfir það í máli mínu og óþarfi að endurtaka í andsvari rökin sem ég hafði fram að færa gegn rökum hennar.

Vegna þess að þingmaðurinn fullyrti úr ræðustól á Alþingi að þingmenn sem hefðu komið upp í morgun hefðu gengist inn á heiðursmannasamkomulag á þinginu í vor og lýstu sig nú óbundna af því vil ég spyrja hv. þm.: Við hvaða þingmenn á þingmaðurinn? Þingmaðurinn er að dróttu því hér að ræðumönnum að þeir standi ekki við orð sín, sem þeir gáfu fyrir kosningar, og ég vil fá að vita, herra forseti, við hverja þingmaðurinn á sem hún vænir um óheilindi í þessu máli.

Ég get sagt fyrir mitt leyti að ég kann ekki við svona trakteringar. Ég talaði fyrir skoðun minni á þinginu í mars og greiddi atkvæði samkvæmt þeirri skoðun, eins og þingmaðurinn getur flett upp í þingtíðindum og ég hef ekki skipt um skoðun og ræða mín var nákvæmlega eins að efni til og ræðan í mars. Ég vænti þess að hv. þm. dragi til baka þessar ómaklegu árásir sínar og ásakanir í garð okkar í morgun.

[12:58]

#### **Þórunn Sveinbjarnardóttir (andsvaer):**

Herra forseti. Í máli mínu vísaði ég til þess að stjórnmálaflokkarnir á Alþingi lögðu allir fram þær breytingar sem lagðar voru fram á síðasta þingi og ég stóð í þeirri trú, herra forseti, að hér hefði náðst samkomulag um að ná málinu í gegn og til þess var ég að vísa í máli mínu.

[12:58]

#### **Kristinn H. Gunnarsson (andsvaer):**

Herra forseti. Þingmaðurinn gerir sig seka um alvarlega villu í þessu máli. Hún hefur ekki gætt að því að kynna sér hvernig menn greiddu atkvæði. Í öðru lagi virðist þingmaðurinn ganga út frá því að forustumenn flokkanna eigi þingmenn. Þó að forustumenn stjórnmálaflokkanna nái saman um niðurstöðu í tilteknu máli bindur það ekki þingmenn. Málið var flutt af forustumönnum flokkanna en ekki af stjórnmálaflokkunum eða af ríkisstjórn. Hver þingmaður greiðir atkvæði eftir sannfæringu sinni í málinu og verður ekki bundinn af forustumönnum flokkanna, hvorki í þessu máli né öðrum. Flokksræði er liðið undir lok, herra forseti. Ég vænti þess að hv. þm. geri sér grein fyrir því.

[12:59]

#### **Þórunn Sveinbjarnardóttir (andsvaer):**

Herra forseti. Ég þakka hæstv. þm. Kristni H. Gunnarsyni leiðbeiningarnar um störf hins háa Alþingis. Nú hefur hv. þm. í sinni nýju stöðu sem formaður þingflokks Framsfl. lýst andstöðu sinni við téð frv. Hyggst hann beita sér fyrir því að framsóknarmenn leggist gegn frv.?

[13:00]

#### **Árni Steinar Jóhannsson (andsvaer):**

Hæstv. forseti. Ég vil aðeins í sambandi við ræðu hv. þm. Þórunnar Sveinbjarnardóttur koma inn á það sem hún talar um, helgan rétt, jöfnun á vægi atkvæða. Það er nú svo að menn vinna út um allan heim og ekki bara út frá atkvæðavægi. Ég nefni sem dæmi að við, þessar 270 þúsund sálir, eigum fullgilt sæti hjá Sameinuðu þjóðunum alveg eins og allir aðrir. Ég nefni sem dæmi vinnuna í Evrópusambandinu þar sem lítill þjóðfélag eða litlar þjóðir eins og Lúxemborg hafa mjög aukið vægi miðað við fólksfjölda. Þeir eru ekki nema að því er ég best veit kringum 300 þúsund. Ég vil gjarnan að hún svari því hvort þessi helgi réttur sem talað er um sé e.t.v. svo helgur þegar menn eru að tala í svona samhengi. Það er mikil ábyrgð að hafa yfirráð og umsýslu yfir stórum landsvæðum og það er viðurkennt í margs konar alþjóðlegu samstarfi og það er viðurkennt víða um lönd. Það er ekki jafnt vægi atkvæða náðar nærri alls staðar. Það er mismunandi vægi og ég vil að hún svari því hvort henni finnst þessi helgi réttur vera mjög brýnn hvað varðar stjórnsýsluna á Íslandi og þá í því samhengi að við höfum víða mjög aukið vægi miðað við fólksfjölda okkar.

[13:02]

#### **Þórunn Sveinbjarnardóttir (andsvaer):**

Herra forseti. Kosningarétturinn er bundinn við einstaklinga, við menn. Það er annað mál hvernig þjóðir koma sér saman í alþjóðlegu samstarfi að skipta valdi á milli sín, hvort heldur er í Sameinuðu þjóðunum eða annars staðar.

[13:02]

#### **Árni Steinar Jóhannsson (andsvaer):**

Hæstv. forseti. Ég vil benda hv. þm. Þórunni Sveinbjarnardóttur á að þetta er bundið við menn eins og í störfum Evrópusambandsins. Þar er aukið vægi smáþjóðanna inn í nefndir og ráð og Evrópuþingið.

[13:03]

#### **Þórunn Sveinbjarnardóttir (andsvaer):**

Herra forseti. Í stjórn Evrópusambandsins eru vissulega framkvæmdastjórnarnir fulltrúar þjóða sinna og sérstaklega skipaðir þar til. En grundvallaratriðið er eitt og hið sama og

það breytist ekki. Atkvæðið fylgir manneskjunn og það er það sem við erum að fjalla um í dag, um þann grundvallarrétt sem verður ekki gefinn afsláttur á. Hitt er svo annað mál, enn og aftur, herra forseti, hvernig lífskjörum er hátt að í þjóðfélagi eða út um heim.

Umræðu (atkvæðagreiðslu) frestað.

[Fundarhlé. — 13:05]

[13:30]

### Útbyting þingskjals:

Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, 2. mál, nál. meiri hluta utanrnm., þskj. 13.

### Umræður utan dagskrár.

Rekstrarvandi sjúkrahúsanna og sumarlokanir.

[13:31]

### Árni Steinar Jóhannsson:

Hæstv. forseti. Við teljum ástæðu til þess að hefja umræðu um rekstrarvanda sjúkrahúsa landsins og sumarlokanir sjúkrahúsa. Ég vil beina því til hæstv. heilbrh. hvort við séum orðin föst í þeim fasa að mörgum deildum sjúkrahúsa landsins sé lokað hvert einasta sumar. Ég hef fengið þær upplýsingar að nú standi yfir sumarlokanir sem eru í svipuðum dúr og undanfarin ár. Svo virðist því sem þetta sé orðið verklag að loka deildum yfir sumartímann.

Annar þáttur er rekstrarvandi sjúkrahúsanna. Upplýsingar hafa komið fram um að hann geti verið allt að því 1,5 milljarðar þegar litið er á allt landið og mér skilst eftir þeim upplýsingum sem ég hef fengið að rekstrarvandinn á höfuðborgarsvæðinu sé um 1,3 milljarðar.

Varðandi rekstur sjúkrahúsanna eru sum sjúkrahúsin þannig stödd að rekstraráætlun þeirra var samþykkt með halla og nefni ég t.d. Sjúkrahúsið á Ísafirði en þar var samþykkt áætlun sem er með 10 millj. kr. halla.

Launahækkunar hafa átt sér stað hjá starfsfólki sjúkrahúsanna, aðallega hjá læknum og hjúkrunarfólki og sá vandi sem hlýst af launahækkunum, sem sagt aukinn rekstrarkostnaður, hefur ekki verið leystur. Fyrir um einum og hálfum mánuði lágu allar þær upplýsingar fyrir sem þurftu að liggja fyrir en ekkert hefur verið gert í málunum.

Nauðsynlegt er fyrir starfsfólk sjúkrahúsanna, ég tala nú ekki um neytendur í landinu, að þessi mál séu afgreidd. Ég tel því mjög mikilvægt að þau séu rædd og svör komi frá hæstv. heilbrh. um hvar þau eru stödd og hvað hún hyggst gera til þess að leysa þann rekstrarvanda sem þessar stofnanir standa frammi fyrir.

Að svo mæltu óska ég eftir svörum hæstv. heilbrh. aðallega um sumarlokannir en síðan um lausn á þeim rekstrarvanda sem stofnanirnar standa frammi fyrir.

[13:34]

### Heilbrigðisráðherra (Ingibjörg Pálmadóttir):

Virðulegi forseti. Fyrst almennt um lokanir vegna sumarleyfa. Mig langar að benda á að bara á Landspítalanum eru 1.200 sem sinna hjúkrun og umönnun og þá eru ekki taldir með lækna eða ýmist annað starfsfólk. Samkvæmt kjarasamningum ber Ríkisspítölum að veita starfsmönnum

sumarleyfi og það yfirleitt á 3–4 mánaða tímabili yfir hásumarið. Þetta reyna menn að gera eftir fremsta megni en hvað þýðir þetta í raun og veru? Þetta þýðir að Landspítalinn þyrfti að ráða 400–500 manns í hjúkrun og umönnun til að geta veitt öllu þessu fólki sumarleyfi ef ætti að vera hægt að reka spítalann með óbreyttum hætti. Þetta vita allir að er ekki hægt.

Hjúkrunarforstjóri Landspítalans sem þekkir vandamálið út og inn orðaði þetta vel þegar hún sagði og ég vitna beint til hennar: „Við erum bara ekki það mannmörg þjóð að við eigum ekki fagmenntað fólk til, við eigum það ekki til, og ég held að við munum lifa við þetta í framtíðinni og ég veit ekki hvort það er neitt athugavert við það.“

Þetta eru orð Önnu Stefánsdóttur hjúkrunarforstjóra sem þekkir vandamálið flestum betur eins og ég sagði. Hún hefur mikla reynslu og ber mikla faglega ábyrgð eins og aðrir stjórnendur spítalanna. Hún bætti við að í Noregi væri til að mynda sama vandamálið uppi og hér einfaldlega vegna þess að þar vilja líka allir fara í sumarfrí á sama tíma.

Þetta er ekkert öðruvísi úti á landi. Fjármálastjórnin á Fjórðungssjúkrahúsinu á Akureyri segir í samtali við fjölmiðla 2. júní sl. að skortur á starfsfólki sé mesti vandinn og að lokunartíminn fyrir norðan sé frá 15. maí til septemberloka á hverju ári. Þetta tímabil heitir í kjarasamningum sumarorlofstímabil. Þetta er vandinn en ekki fjárskortur eða niðurskurður eins og vinsælt er að kasta fram í þingsölum. Ef menn vilja breyta þessu ástandi yfir sumartímann verður það ekki gert nema í samráði við stéttarfélögin og þá í næstu kjarasamningum, sem er í rauninni ekki á forræði heilbrh. eins og menn vita.

Menn spyrja: Eru sumarlokanir í ár meiri en undanfarin ár? Í stórum dráttum má segja að lokanir séu mjög svipaðar og verið hefur undanfarin ár eins og fram kom í viðtali við hjúkrunarforstjóra Landspítalans 1. júní sl. Þessu er verið að mæta eins og undanfarin ár með sama hætti, þ.e. minna er tekið af biðlistum en öllum bráðatilvikum er sinnt eins og venjulega. Þá hljóta menn að spyrja: Munu biðlistar ekki lengjast? Það er gaman að segja frá því að sem betur fer hafa biðlistar t.d. í hjartaaðgerðir aldrei verið styttri frá upphafi hjartaaðgerða á Íslandi en einmitt nú og sem betur fer er styttri biðlisti í bæklunaraðgerðir nú en við höfum séð um langt árabil.

Til hvaða aðgerða verður gripið? er að sjálfsögðu spurt. Það sem vekur athygli við hefðbundnar umræður um sumarlokanir nú er að nú hefur framkvæmdastjórn sjúkrahúsanna sett saman starfshóp sem fær viðtækt umboð til að grípa til aðgerða sem draga eiga úr lokunum sem mest hann má í framtíðinni og hafa þegar verið ræddir möguleikar á samstarfi spítalanna og heilsugæslunnar í Reykjavík til að reyna að gera hugsanleg óþægindi fólks vegna lokana sem minnst.

En e.t.v. er alvarlegust sú staðreynd þegar rætt er um starfsmannahald sjúkrahúsanna í landinu og heilbrigðisstofnana í heild að okkur vantar fleira fagfólk. Það er ein hlið á vanda sjúkrahúsanna.

Virðulegi forseti. Ég er alveg að ljúka máli mínu. Ég þarf að koma aðeins að fjármálunum.

Virðulegi forseti. Eins og kom fram í umræðum í gær, þá er það rétt að kjarasamningar urðu dýrari en gert var ráð fyrir. Sjúkrahúsin fara um 5–7% umfram á fjárlögum þessa árs, en eins og menn vita eru laun um 70% af heildarveltu sjúkrahúsanna. Áður en menn gagnrýna kjarasamninga verður að svara því hvort þeir telji að þeir sem í hlut eiga hafi

fengið of riflegar launahækkunarir. Ég vil taka fram að gefnu tilefni að það gildir einu um hvort heilbrigðisstarfsmenn hafa fengið launahækkunarir sem ákvarðaðar voru af kjaradómi eða kjaranefnd eða hvort samninganefnd ríkisins eða stjórnir heilbrigðisstofnana kom þar að máli. Þetta verða menn að hafa í huga.

[13:39]

#### Ásta Möller:

Virðulegi forseti. Það er mér bæði ljúft og skylt að taka þátt í umræðu á hinu háa Alþingi um fjárhagsvanda sjúkrahúsanna en umræða um hann er orðin árviss atburður hér í þinginu. Heilbrigðis- og tryggingamálin eru stór og fjárfrekur málaflokkur. Hann er engan veginn undanskilinn fjárhagslegu aðhaldi fremur en önnur samfélagsleg starfsemi sem fjármögnuð er af opinberu fé. Ég vil þó benda á að útgjöld Íslendinga til heilbrigðismála sem hluti af vergri þjóðarframleiðslu eru í meðallagi í samanburði við OECD-lönd og af Norðurlandabjóðum verja einungis Danir minna til heilbrigðismála en við.

Þá langar mig að benda á það mat Þjóðhagsstofnunar sem birtist í skýrslu stofnunarinnar frá október 1998 um fjármögnunarleiðir í heilbrigðisþjónustu að ástæða fjárskorts í íslenska heilbrigðiskerfinu felist fremur í lágu fjárframlögum ríkisins en óeðlilega háum útgjöldum.

Vandi sjúkrahúsanna í Reykjavík á yfirstandandi fjárhagsári er í meginatriðum af fernum toga, þ.e. vegna 2000-vanda, vegna vinnutímatilskipunar ESB, í þriðja lagi vegna þess að 15% þátttaka Reykjavíkurborgar til viðhalds stofnkostnaðar og tækjakaupa féll niður við flutning Sjúkrahúss Reykjavíkur yfir til ríkisins um síðustu áramót og í fjórða lagi vegna hækkunar á launum heilbrigðisstarfsmanna á síðasta ári í kjölfar upptöku nýs launakerfis á sjúkrahúsum. Ýmis þessara atriða eiga einnig við um aðrar heilbrigðisstofnanir hér á landi.

Á undanföllum árum hefur atgervisflótti heilbrigðisstarfsmanna frá heilbrigðisstofnunum af völdum lágra launa verið talið eitt meginvandamál heilbrigðiskerfisins. Á síðasta ári var gerð nokkur bragarbót þar á og hafa launakjör ýmissa heilbrigðishópa, ekki síst kvennahópa, batnað nokkuð þannig að þær eru sáttar við þó að seint verði nóg að gert. Þessar launahækkunarir eru skref í átt til aukins launajafnréttis kynjanna og var hárrétt ákvörðun að taka á þeim málum.

Niðurstaða mín er því sú að veita þarf meira fé til heilbrigðismála en um leið þarf að halda áfram endurskoðun og endurskilgreiningu á hlutverki einstakra heilbrigðisstofnana og að lögð verði áhersla á að skoða möguleika á breyttu rekstrarformi einstakra heilbrigðisstofnana eða eininga innan stofnana.

[13:42]

#### Gísli S. Einarsson:

Herra forseti. Í gær bar ég fram fyrirspurn til hæstv. heilbr. um rekstrarstöðu heilbrigðisstofnana á Íslandi. Svörin sem ég fékk í gær voru engin, það voru engin svör í gær. Það hefur legið í loftinu að alvarlegur rekstrarvandi blasi við hjá nánast öllum heilbrigðisstofnunum í landinu. Ég má til með að rifja það upp, herra forseti, að í fjárlagafrv. fyrir þetta ár var gert ráð fyrir sérstökum sjóðum sem átti að deila fjármunum úr til að mæta launa- og rekstrarkostnaði. Ég spurði við fjárlagagerðina um ráðstöfunaráform úr þessum sjóðum en fékk því miður engin svör.

Því spyr ég enn hæstv. heilbrh.:

Hver er áætlaður rekstrarhalli heilbrigðisstofnana í landinu?

Er hallinn meiri en 2 milljarðar?

Hve miklu hefur verið ráðstafað úr þessum svokölluðu pottum eða sjóðum?

Herra forseti. Það liggur reyndar fyrir að engar launahækkunarir hafa orðið frá því að síðasta fjárlagagerð var unnin. Þá lágu fyrir allar þær hækkunarir sem hafa orðið. Ég heyrði núna bara rétt áðan að talað var um 7% halla. Gæti verið að það væri nálægt 3,5 milljörðum? Er verið að tala um 3,5 milljarða í halla?

Herra forseti. Ef þetta er staðreyndin þá krefst ég þess að fjárln. verði nú þegar gerð grein fyrir þessari stöðu og gripið verði til sérstakra ráðstafana vegna þessa mikla vanda. Við þurfum að fá svör við því hvernig á því stendur að slíkur vandi verður til þegar búið var að gera ráð fyrir öllum þeim hækkunum sem urðu vegna launa og rekstrar.

[13:44]

#### Ögmundur Jónasson:

Hæstv. forseti. Fyrir flest okkar er sumartíminn gleðilegur tími. Fólk reynir að slaka á eins og kostur er og það slaknar á þöndum taugum þjóðarlíkamans. En til eru þeir sem kvíða sumrinu. Það eru þeir sem eiga allt sitt undir sjúkrahúsum og velferðarþjónustunni komið því að þar sem annars staðar fer fólk í sumarleyfi með tilheyrandi lokunum. En það er ekki einvörðungu vegna sumarleyfa sem dregið er úr starfsemi hieldur einnig og ekki síður vegna fjárskorts. Manneklan er af völdum peningaleysis, eins og fram kom í máli hv. þm. Árna Steinars Jóhannssonar. Við verjum ekki nægilegum fjármunum til heilbrigðisþjónustunnar til að manna hana og mennta fólk til hennar.

Það sem ég vil leggja áherslu á á þeim stutta tíma sem ég hef er að á vissum sviðum heilbrigðisþjónustunnar verður að manna og skipuleggja hana þannig að hún starfi allan ársins hring og þá vísa ég sérstaklega til geðheilbrigðisgeirans. Á undanföllum fimm árum hefur sjúkrahúsum fyrir geðsjúka verið fækkað á sjúkrahúsum landsins. Fólk sem þyrfti á samþýlum að halda eða vera í sólarhringsvistun er gert að leita aðstoðar á göngudeildum sem í sumum tilvikum er ófullnægjandi. Þegar nú í ár bætist ofan á þessa fækkun rúma á geðheilbrigðisviði á liðnum árum meiri sumarlokanir en dæmi er um áður, þá er illa komið.

Fyrir viðkomandi einstaklinga veldur það óvissu og sálarkvöldum að eiga ekki í hús að venda hjá heilbrigðisstofnunum yfir sumartímann og hjá fjölskyldum og aðstandendum veldur þetta að sama skapi óvissu og miklu álagi. Þótt varlega þurfi að fara í slíkar fullyrðingar þá getur það valdið hættu-ástandi í öllu umhverfinu þegar geðveikt fólk, einstaklingar sem ekki hafa stjórn á gerðum sínum fá ekki þá aðhlynningu á sjúkrahúsum sem þeir þyrftu á að halda. Ég vil hvetja heilbrigðisyfirvöld og fjárveitingavaldið til að taka á þessum málum af festu og alvöru og til slíkra verka hafa þau minn stuðning.

[13:47]

#### Jón Kristjánsson:

Herra forseti. Málefni sjúkrahúsanna eru komin á dagskrá í hv. Alþingi og það er ekki í fyrsta sinn. Það er regla að þau eru rædd utan dagskrár enda þurfa þessi mál auðvitað að vera í stöðugri skoðun og þau eru það. Mikil útgjaldaþörf er í sjúkrahúsum. Margt hefur verið gert til þess að reyna að stemma stigu við henni og nýta þá fjármuni betur sem settir eru í heilbrigðismálin. Einri vinnu þarf að halda áfram. Í því

eru engar töfralausnir. Við höfum sérstök verkefni að vinna núna sem er launaþróunin. Verulega miklir fjármunir hafa farið í að bæta kjör heilbrigðisstarfsmanna.

Það er rétt og lagðir voru til þess peningar á fjárlögum að hluta en það er ekki alveg rétt að öll kurl sé komin þar til grafar. Við þetta þarf að vinna í tengslum við fjárlagagerð og í tengslum við gerð fjárlagala og það verður gert eins og áður.

Ég geri ekki lítið úr þeim vandræðum sem stafa af lokunum deilda yfir sumarið, það er fjarri mér að gera lítið úr því. En ég held að hjartsýni sé að áætla að peningar muni laga allt í því efni og lokanir heyri sögunni til eða truflanir á starfsemi. Ég get alveg tekið undir með síðasta ræðumanni að auðvitað er ekki sama hvaða deildum er lokað án þess að ég vilji fara nánar út í þá hluti. Ég held að þessi mál verði ekki leyst í umræðum utan dagskrár þó að ég sé ekki að hafa á móti því að vakin sé athygli á þessum vanda, síður en svo. En þessi mál eru í stöðugri skoðun og verða það áfram og ég mun beita mér fyrir því sem formaður fjárln. að þau verði tekin til ræðlegrar skoðunar enda hafa þau alltaf verið það. En ég er ekki hjartsýnn á að þessi vandi leysist í eitt skipti fyrir öll einn góðan veðurdag.

[13:49]

#### Ásta R. Jóhannesdóttir:

Herra forseti. Það er staðreynd að mörg hundruð milljónir ef ekki milljarða vantar inn í rekstur sjúkrahúsanna. Einnig er staðreynd að sumarlokanir á sjúkrahúsum skila ekki sparnaði þegar upp er staðið og allur kostnaður hins opinbera er tekinn saman.

Ég geri að umtalsefni hóp sjúklinga sem hefur ekki notið boðlegrar heilbrigðisþjónustu, þ.e. geðsjúk börn. Fyrir kosningar vakti Félag foreldra geðsjúkra barna athygli á alvarlegri stöðu þeirra. Barna- og unglingageðdeildin getur hvergi annað þörfinni. Bráðainnlagnir eru engar um helgar, börn lögð inn með fullorðnum geðsjúkum, börn sem reynt hafa sjálfsvíg lögð inn á almennar deildir og 90 börn á biðlista. Ástandið hjá þessu fólki er hræðilegt og það þegar barna- og unglingageðdeildin er í fullum rekstri.

Bæði hæstv. heilbrh. og iðnrh. lofuðu bættu ástandi og öllu fögru fyrir kosningar. Hvað blasir nú við í byrjun sumars hjá þeim fjölskyldum sem ákölluðu stjórnvöld fyrir nokkrum vikum? Barna- og unglingageðdeildinni er gert að draga saman ekki síður en öðrum deildum. Helmingur rúma á barnadeild lokar í átta vikur. Þar verða þrjú rými fyrir geðveik börn. Unglingadeildin lokar í sex vikur, þar verða fjögur rými og framhaldsmeðferðardeildin lokar alveg í mánuð.

Bráðainnlagnir eru engar eins og gefur að skilja, aðeins allra veikustu einstaklingarnir sem er ekki hægt að útskrifa verða á deildinni. Í bráðatilvikum verður að leggja börnin inn á fullorðinsgeðdeildir sem verður reyndar einnig lokað um helming. Ástandið var hræðilegt fyrir lokanir en hvað er verið að kalla yfir þessi börn og fjölskyldur þeirra með þessu ástandi? Átla hæstv. ráðherrar að svíkja kosningaloforðin gagnvart þessum sjúku börnum og fjölskyldum þeirra eða verður þessu alvarlega ástandi afstýrt?

[13:52]

#### Einar Oddur Kristjánsson:

Herra forseti. Um mjög langan aldur hefur tíðkast að breyttar forsendur fjárlaga hafa alltaf verið teknar inn í auka-fjárlög. Engin ástæða er til að ætla annað en að á næsta hausti verði það sama gert, breyttar forsendur eru náttúrulega fyrst

og fremst laun og verðlagsbreytingar. Engin ástæða er til að ætla annað.

Fullyrðingar sem hér hafa komið fram um að Íslendingar eyði minna af opinberu fé til heilbrigðismála en aðrar þjóðir eða séu rétt í meðaltali eru rangar. Samkvæmt tölum frá OECD 1997 var Ísland í öðru sæti Norðurlandþjóðanna, eyddi 6,5% af vergri þjóðarframleiðslu. Norðmenn einir voru hærri með 6,6%. Bandaríkjamenn voru hæstir 1997 með 6,7% vergrar þjóðarframleiðslu.

Samkvæmt þjóðhagsútreikningum fyrir árið 1998 námu opinber útgjöld til heilbrigðismála á síðasta ári 6,92%, þ.e. hækkuðu um 0,42% milli ára. Þetta er gríðarleg hækkun. OECD-tölurnar liggja ekki fyrir en flest bendir til þess að Ísland sé með mestu eyðslu allra OECD-þjóðanna í opinber framlög til heilbrigðismála. Við verðum að átta okkur á því að á síðustu átta árum hafa framlög til heilbrigðismála vaxið um 11% á föstu verðlagi. Ef við tökum tillit til fólksfjölgunar hafa framlög til heilbrigðismála á föstu verðlagi aukist á milli 3,5 og 4% á mann sem þýðir 0,5% hækkun á mann á hverju ári. Ég fullyrði að ekki nokkurs staðar finnst samþæringu hækkun hjá nokkru öðru ríki OECD. Það er ekkert upp á löggjafarvaldið að klaga varðandi þessa peninga. Hér leggjum við mest til af öllum. Ef það eru vandamál þá eru það skipulagsmál og stjórnunarmál.

[13:54]

#### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Mikið held ég að sjúklingunum sem hent verður út af spítölunum í sumar líði betur eftir að hafa heyrt þessa tölfraði frá hv. þm. Einari Oddi Kristjánssyni.

Ég þakka hv. þm. Árna Steinari Jóhannssyni fyrir að taka þetta mál fyrir en ég verð jafnframt að lýsa nokkrum vonbrigðum með svör eða svarleysur hæstv. heilbrh. Ég varð afar litlu nær. Mér finnst fátt benda til þess að hrakningasögu sjúkrahúsa og heilbrigðisstofnana frá undanföllum árum sé að linna. Satt best að segja er með öllu óþolandi við hvaða aðstæður þessi starfsemi hefur búið, óvissu og erfiðleika sem fara afar illa með allan starfsanda á þessum vinnustöðum og eiga t.d. sinn þátt í vandamáli eins og mönnunarvandamálinu sem hér var nefnt.

Sumarlokanirnar eru löngu úrelt fyrirbæri, a.m.k. í sparnaðarlegu tilliti. Það liggja fyrir óhrekjandi upplýsingar um að þær eru dýrar. Til viðbótar við það að kosta peninga valda þær miklum vanda, safna upp biðlistum o.s.frv.

Staðreyndin er auðvitað sú, herra forseti, að fjárlögum hefur verið logið saman undanfarin ár með vöntun upp á 500–1.000 millj. kr. í þennan málaflokk. Upp í það hafa menn síðan búið til einhverja potta og úr þeim hefur síðan verið hyglað einhverjum dúsum upp í stofnanirnar sem yta á undan sér skuldahala og búa við mikla erfiðleika.

Mér fannst sú fílósofía afar merkileg sem hæstv. heilbrh. gerði að sinni og hafði eftir einhverjum hjúkrunarforstjóra að þjóðin væri svo fámenn að heilbrigðisstofnanirnar hlytu alltaf að verða undirmannaðar af þeim sökum. Þetta er auðvitað furðulegur málflutningur. Hér þarf að gera átak í að auka námsframboð og gera þessi störf eftirsóknarverð þannig að þeim fjölgi sem afla sér menntunar sem sjúkraliðar, hjúkrunarfræðingar, læknar o.s.frv.

Mönnunarvandamál heilbrigðisstofnananna eru heldur ekki bundin bara við sumarið. Ég get t.d. tekið það dæmi að gjörgæsla Landspítalans var svo undirmönnuð sl. vetur að það gerðist trekk í trekk að hætta varð við hjartaaðgerðir að morgni dags, ekki vegna þess að nokkrir af færustu hjarta-

skurðlæknum Norðurlanda stæðu ekki tilbúnir með hnífinn. Nei, vegna þess að ekki var starfsfólk á gjörgæslunni til að taka við sjúklingunum eftir aðgerðirnar og þar af leiðandi varð að hætta við þær, jafnvel stundum eftir að búið var að deyfa sjúklingana.

[13:57]

#### Valgerður Sverrisdóttir:

Hæstv. forseti. Varla eru horfur á öðru en sumarleyfi starfsfólks setji svip sinn á starf sjúkrahúsanna yfir sumarmánudöguna og auk þess hefur að undanförunni þurft að glíma við nokkurn vanda vegna manneklu. Af þeim sökum hefur ekki verið hægt að halda fullum afköstum á sumum deildum. Þetta eru staðreyndir sem liggja fyrir.

Þrátt fyrir þetta hefur náðst góður árangur í að stytta biðlista eftir aðgerðum eins og kom fram hjá hæstv. heilbrh. og ég ítreka það sem hún sagði að t.d. hafa ekki áður verið jafnstuttur biðlistar hvað varðar hjartaaðgerðir.

Í máli hennar kom einnig fram að á Landspítalanum einum og sér eru um 1.200 starfsmenn í hjúkrun, umönnun og ræstingu og samkvæmt orlofslögum er skylt að gefa öllum samfellt fjögurra vikna leyfi yfir sumarmánudöguna. Það þyrfti því að ráða mörg hundruð starfsmenn til að mæta þörfum vegna afleysinga. Þetta fólk er hvergi að finna, m.a. vegna þess að við erum fámenn þjóð og hv. síðasti ræðumaður, hv. 3. þm. Norðurl. e., vitnaði í einhvern hjúkrunarforstjóra sem hefði látið þessi orð falla. Honum til glöggvunar er það er hjúkrunarforstjóri Landspítalans sem heitir Anna Stefánsdóttir. (SJS: Er þetta náttúruleg mál að fámennar þjóðir séu undirmannaðar ...?) (Gripid fram í: Það er hægt að fjölga ráðherrum.) (Forseti hringir.)

Málshefjandi hóf mál sitt á því að tala um eða spyrja nánast hvort við værum föst í þessum fasa. Ég segi já, við erum nokkuð föst í þessum fasa vegna þess að við höfum ekki starfsmenn þó svo við vildum. Ekki er hægt að tala um þetta sem úrelt fyrirbæri eins og kom fram hjá síðasta ræðumanni.

Ég vil ljúka máli mínu með því að taka undir margt af því sem kom fram í máli hv. þm. Einars Odds Kristjánssonar og segja að heilbrigðiskerfið er í öllum aðalatriðum til fyrirmyndar í landinu og þess er of sjaldan getið og ekki er ástæða til að tala um hrakningasögu í því sambandi. Sem nýr formaður í heilbr.- og trn. vil ég óska heilbr.- og trmrh. til hamingju með það að vera að hefja sitt annað kjörtímabil sem heilbrh.

[13:59]

#### Sigríður Jóhannesdóttir:

Hæstv. forseti. Nú er enn á ný að ríða yfir okkur þessi árvissa landplága sem við þurfum við að glíma hér á landi og kannski víða annars staðar sem eru sumarlokanir sjúkrahúsa. Ég skal taka undir að eðlilegt sé að reyna að draga úr starfsemi vissra deilda yfir sumarmánudöguna þar sem það er hægt. En því miður hafa lokanirnar gengið út yfir deildir þar sem ég tel að ekki sé hægt að draga úr starfsemi. Ég tel að ekki sé forsvaranlegt t.d. eins og ég þekki dæmi um að geðsjúklingar séu sendir heim á aðstandendur vegna sumarlokana sjúkrahúsa. Það tel ég ekki forsvaranlega aðgerð og ég tel að þarna hljóti fyrst og fremst að þurfa skipulagsbreytingar til þess að reyna að koma í veg fyrir svona nokkuð. En ég skal ekki mæla á móti því að dregið sé úr starfsemi deilda þar sem það er hægt og þar sem það er forsvaranlegt.

Þessi fjárhagsvandi sjúkrahúsanna hefur verið nokkuð til umræðu og mér finnst eins og sumum sé að koma nokkuð

á óvart núna að það sé mikill fjárhagsvandi vegna kjarasamninga sem voru gerðir á liðnu ári. Ég er nokkuð hissa á því hve fólk rekur upp stór augu yfir þessu því að þetta lá allt saman fyrir þegar við vorum að afgreiða fjárlög í vetur og þetta var mikill höfuðverkur fyrir fjárln. Því miður var ekki unnt að koma til móts við þessar hækkanir og það var vitað mál að það mundi auðvitað ríða yfir sem hver önnur óvænt holskefla síðar á árinu eins og það er að gera núna. Auðvitað er þetta mikill vandi en hann var fyrir séður og það átti að gera ráð fyrir honum í fjárlögum. Það þarf ekki að gera ráðstafanir á aukafjárlögum út af svona nokkru.

[14:01]

#### Árni Steinar Jóhannsson:

Herra forseti. Það kom fram í máli hv. þm. Einars Odds Kristjánssonar að mikil aukning hefði verið í framlögum til heilbrigðismála á Íslandi og miklu meiri aukning en í öðrum OECD-löndum. Ég held að við gerum okkur öll grein fyrir því að það stafar náttúrulega fyrst og fremst af því að núna á allra síðustu missirum hafa menn verið að leiðrétta t.d. kjör lækna og hjúkrunarfólks til þess að freista þess að fá það til að koma heim til landsins o.s.frv. Þannig að uppsafnaður vandi hefur valdið aukakostnaði á undanförunum 1–2 árum. Það held ég að sé ljóst.

Ég lýsi óánægju minni með svör hæstv. heilbrh. varðandi sumarleyfi og rekstrarvanda. Mér fannst ekki koma fram neitt bitastætt í svörum hennar. Ég bað um svör við því hvenær tekið yrði á þeim rekstrarvanda sem augljóslega liggur fyrir og þau liggja greinilega ekki fyrir.

Varðandi sumarleyfi þá held ég að þjóðin sé mjög óánægð með það fyrirkomulag að deildum sé lokað í svo ríkum mæli sem raun ber vitni ár eftir ár. Það hlýtur að vera hægt að leysa rekstrarmál sjúkrahúsanna öðruvísi og ég held að menn eigi að freista þess að fara í þá vinnu.

Í mörgum starfsgreinum hagar þannig til að menn geta hreinlega ekki farið í sumarfrí og það verður að gera kröfu um að samfella sé í rekstri þarna eins og á svo mörgum öðrum sviðum. Auðvitað er þetta spurning um samninga við viðkomandi starfssstéttir, lækna og hjúkrunarfólk, heilbrigðisstarfsmenn. Ég lýsi eftir því að farið verði í þá vinnu. Það er ekki endilega verið að tala um að ráða fleiri hundruð manns að kerfinu. Þetta er spurning um að fara í kerfisbreytingar og semja um breytt fyrirkomulag. Ég lýsi eftir svörum við því hvort hæstv. heilbrh. hyggist fara í slíka vinnu með það að leiðarljósi að fá samfellu í starfsemi.

[14:04]

#### Heilbrigðisráðherra (Ingibjörg Pálmadóttir):

Virðulegi forseti. Ég vil í upphafi þakka hv. málshefjanda fyrir mjög málefnalega umræðu. Í fyrsta skipti sem málshefjandi ræðir um lokanir sjúkrahúsa þá er það gert á raunhæfan hátt og það þurfum við að gera.

Hér er verið að viðurkenna að sumarlokanir eru vegna sumarleyfa starfsfólks og það þarf að semja við starfsfólk ef breyta á því sérstaklega. Hér erum við ekki að tala um fjárskort. Við erum að tala um lögbundin sumarleyfi.

Hv. málshefjandi spyr hvort ekki eigi að gera einhverjar breytingar til að við stöndum ekki frammi fyrir þessari staðreynd ár eftir ár og það er það sem við höfum verið að gera. Merkasta breytingin sem við höfum verið að vinna að er sú að einn forstjóri verði yfir báðum sjúkrahúsum. Það gerir það að verkum að við getum samhæft störf þessara tveggja

sjúkrahúsa og einnig að í ár er auðveldara að vinna að þessu en verið hefur undanfarin ár.

Að ýmsu öðru er verið að vinna einmitt til þess að við þurfum ekki að loka viðkvæmri starfsemi því að stjórnendur sjúkráhusanna standa frammi fyrir því á hverju sumri að velja og hafna og í ár hefur þessi viðkvæma starfsemi sem hér hefur verið rædd verið varin. Fólk á biðlistum er fremur látið bíða en viðkvæmri starfsemi hlíf. (Gripið fram í.)

Vegna þess að hv. þm. Ásta Ragnheiður Jóhannesdóttir gripur fram í fyrir mér vil ég einmitt minnst á að verið er að undirbúa það að opna bráðadeild fyrir geðsjúk börn og það er verið að fjölga sérhæfðu starfsfólki þar. (Gripið fram í: Hvenær?)

Varðandi annað sem verið er að gera einmitt til þess að fjölga starfsfólki og þá sérstaklega hjúkrunarfræðingum sem okkur vantar tilfinnanlega, þá höfum við verið að hækka laun og ég hélt að samkomulag væri um það í þessum sal að hækka laun heilbrigðisstarfsmanna til að halda (Forseti hringir.) uppi betri starfsemi en við höfum hingað til getað gert. Við stöndum frammi fyrir því ... Er tími minn búinn?

(Forseti (GÁS): Hann er búinn.)

Það er nú verst því að ég átti eftir að ræða hér miklu meira. En við stöndum frammi fyrir því nú að sem betur fer (Forseti hringir.) er rekstrarvandinn minni en við höfum oft staðið frammi fyrir um þetta leyti.

[14:06]

#### Útbýting þingskjals:

Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, 2. mál, nál. minni hluta utanrnm., þskj. 14.

#### Verkaskipting hins opinbera og einkaaðila, frh. fyrri umr.

Þáttill. ÖJ o.fl., 5. mál. — Þskj. 5.

#### ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[14:08]

Till. vísað til síðari umr. með 46 shlj. atkv.

Till. vísað til efh.- og viðskn. án atkvgr.

#### Mat á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar Fljótsdals-virkjunar, frh. fyrri umr.

Þáttill. KolH o.fl., 3. mál. — Þskj. 3.

#### ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[14:08]

Till. vísað til síðari umr. með 49 shlj. atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁSJ, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, EKG, EMS, FI, GHH, GE, GuðjG, GAK, GHall, GÁS, GÖ, GunnB, HBl, HjálmlJ, JÁ, JóhS, JB, JónK, KVM, KF, KolH, KHG, KLM, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAP, SP, SJS, StB, SvH, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÞBack, ÖJ, ÖS.

1 þm. (EOK) greiddi ekki atkv.

13 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, BH, GÁ, HÁS, HjÁ, IP, ÍGP, LMR, LB, SF, SvanJ) fjarstaddir.

Till. vísað til umhvn. án atkvgr.

#### Stjórnarskipunarlög, frh. 2. umr.

Stjfrv., 1. mál. — Þskj. 1, nál. 12.

#### ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[14:10]

1. gr., inngmgr., 1.–3. mgr. og fyrri máls. 4. mgr., samþ. með 34:6 atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁMM, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, EOK, FI, GHH, GE, GHall, GÁS, GÖ, GunnB, HBl, IP, JÁ, JónK, KF, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAP, SP, StB, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖS.

**nei:** EKG, GuðjG, JB, KLM, SvH, ÖJ.

11 þm. (ÁSJ, ÁLÁ\*, EMS, GAK, HjálmlJ, JóhS, KVM, KolH, KHG, SJS, ÞBack) greiddu ekki atkv.

12 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, BH, GÁ, HÁS, HjÁ, ÍGP, LMR, LB, SF, SvanJ) fjarstaddir.

[\*Þm. óskar að geta þess að hann studdi á rangan hnapp í atkvgr.; ætlaði að segja já.]

1. gr., síðari máls. 4. mgr., samþ. með 39:7 atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁSJ\*, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, EKG, EOK, FI, GHH, GE, GuðjG, GHall, GÁS, GÖ, GunnB, HBl, HjálmlJ, IP, JÁ, JónK, KF, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAP, SP, StB, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖS.

**nei:** GAK, JB, KolH, SJS, SvH, ÞBack, ÖJ.

5 þm. (EMS, JóhS, KVM, KHG, KLM) greiddu ekki atkv.

12 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, BH, GÁ, HÁS, HjÁ, ÍGP, LMR, LB, SF, SvanJ) fjarstaddir.

[\*Þm. óskar að geta þess að hann studdi á rangan hnapp í atkvgr.; ætlaði að segja nei.]

1. gr., 5.–6. mgr., samþ. með 34:8 atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, FI, GHH, GE, GHall, GÁS, GÖ, GunnB, HBl, IP, JÁ, JónK, KF, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAP, SP, StB, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖS.

**nei:** EKG, GuðjG, GAK, JB, KHG, KLM, SvH, ÖJ.

9 þm. (ÁSJ, EOK, EMS, HjálmlJ, JóhS, KVM, KolH, SJS, ÞBack) greiddu ekki atkv.

12 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, BH, GÁ, HÁS, HjÁ, ÍGP, LMR, LB, SF, SvanJ) fjarstaddir.

2.–3. gr. samþ. með 34:4 atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, FI, GHH, GE, GHall, GÁS, GÖ, GunnB, HBl, IP, JÁ, JónK, KF, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAP, SP, StB, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖS.

**nei:** GAK, JB, SvH, ÖJ.

11 þm. (ÁSJ, EKG, EOK, EMS, GuðjG, JóhS, KolH, KHG, KLM, SJS, ÞBack) greiddu ekki atkv.

14 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, BH, GÁ, HÁS, HjÁ, HjálmlJ, ÍGP, KVM, LMR, LB, SF, SvanJ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 47:1 atkv. og sögðu

**já:** Arnbs, ÁSJ, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, EKG, FI, GHH, GE, GuðjG, GAK, GHall, GÁS, GÖ, GunnB, HBI, HjálmlJ, IP, JÁ, JóhS, JB, JónK, KVM, KF, KolH, KLM, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAB, SP, SJS, StB, SvH, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÞBack, ÖS.

**nei:** ÖJ.

2 þm. (EOK, EMS) greiddu ekki atkv.

13 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, BH, GÁ, HÁS, HjÁ, ÍGP, KHG, LMR, LB, SF, SvanJ) fjarstaddir.

Út af dagskrá var tekið 4. mál.

Fundi slitið kl. 14:12.

## 6. FUNDUR

Þriðjudaginn 15. júní,  
að loknum 5. fundi.

### Dagskrá:

1. Vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., frv., 9. mál, þskj. 9. — 1. umr.

2. Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, stjáll., 2. mál, þskj. 2, nál. 13 og 14. — Síðari umr. *Ef leyft verður.*

### Afbrigði um dagskrármál.

ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[14:14]

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. 13. — Afbrigði samþ. með 50 hlj. atkv. og sögðu

**já:** Arnbs, ÁSJ, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, EKG, EOK, EMS, FI, GHH, GE, GuðjG, GAK, GHall, GÁS, GÖ, GunnB, HBI, HjálmlJ, IP, JÁ, JóhS, JónK, KVM, KF, KolH, KHG, KLM, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAB, SP, SJS, StB, SvH, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÞBack, ÖJ, ÖS.

1 þm. (JB) greiddi ekki atkv.

12 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, BH, GÁ, HÁS, HjÁ, ÍGP, LMR, LB, SF, SvanJ) fjarstaddir.

### Athugasemdir um störf þingsins.

Umræða um frestun á hækun bensíngjalds.

[14:14]

### Össur Skarphéðinsson:

Herra forseti. Ég kveð mér hljóðs vegna þess að hér liggur fyrir til umræðu frv. af hálfu Samfylkingarinnar. Svo háttar til að efni þess frv. varðar m.a. tekjur ríkisins það sem af er þessu ári og þess vegna hefur Samfylkingin farið þess á leit við formann fjárln. að fundur verði haldinn í fjárln. til að ræða endurskoðaða tekjuáætlun ríkisins. Hv. þm. Jón Kristjánsson hefur tilkynnt okkur þingmönnum Samfylkingarinnar að sá fundur verði haldinn á morgun kl. 8:15. Það hefði verið miklu betra fyrir framvindu þessarar umræðu að sá fundur væri haldinn áður en umræðan fer fram þannig að þær upplýsingar sem við vorum að óska eftir lögju fyrir áður en umræðan hefst og a.m.k. áður en henni er lokið. Við viljum ekki leggjast gegn því að umræðan fari fram en, herra forseti, ég mælist til þess að umræðunni verði a.m.k. ekki lokið í dag og ekki fyrr en fundur í hv. fjárln. hefur verið haldinn þannig að hægt verði fyrir okkur þingmenn Samfylkingarinnar, sem munum heyja þessa umræðu fyrir hönd hennar, að nota þær upplýsingar sem e.t.v. kunna að koma fram um tekjur ríkisins fram til þessa áður en umræðunni lýkur.

[14:15]

### Jón Kristjánsson:

Herra forseti. Ég vil bara staðfesta það sem kom fram í máli síðasta ræðumanns að ég hef boðað til fundar í fjárln. kl. 8:15 í fyrramálið og boðað þar til fulltrúa fjmrn. Þeir munu þá fara yfir þær upplýsingar sem þeir hafa um afkomu ríkissjóðs. Annars er verið að vinna skýrslu sem mun liggja fyrir um afkomu ríkissjóðs fyrstu sex mánuði ársins. En ég taldi eigi að síður sjálfsagt að verða við því að kalla til fundar með þessu móti.

Ég hef ekkert við það að athuga að þeirri umræðu ljúki ekki fyrr en þær upplýsingar eru fram komnar, hverjar sem þær verða.

[14:16]

### Forseti (Guðmundur Árni Stefánsson):

Forseti vill að gefnu þessu tilefni minna á að ráðgert hafði verið að ljúka þessari umræðu í dag og, eins og þingmönnum er kunnugt, að ljúka þinghaldi þessa vörþings um hádegi á morgun. Forseti vill þó vekja á því athygli að væntanlega mun umræðan standa eitthvað fram eftir degi þannig að ráðrúm gefst til þess að forusta þingflokka með forseta þingsins geti rætt þessa nýju stöðu mála og menn hafi þar þá tök á málinu og geti skoðað það í því ljósi sem hér hefur verið nefnt.

Ef hv. þm. gera ekki athugasemdir við að umræðan geti hafist undir þessum formerkjum þá vill forseti freista þess að hefja hana. — Það gerir enginn athugasemdir við það.

### Vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., 1. umr.

Frv. JóhS o.fl., 9. mál. — Þskj. 9.

[14:18]

### Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir):

Virðulegi forseti. Ég vil í upphafi máls míns sem 1. flm. þessa frv. sem hér er á dagskrá taka undir beiðni hv. 7.

þm. Reykv. þar sem hann óskaði eftir því við hæstv. forseta að þessari umræðu lyki ekki fyrr en hv. fjárln. hefði gefist tækifæri til að fjalla um endurskoðaða tekjuáætlun. Ég segi þetta, virðulegi forseti, í upphafi máls míns vegna þess að óhjákvæmilega mun staða efnahagsmála almennt í þjóðfélaginu og staða ríkisfjármála almennt tengjast þeirri umræðu sem hér fer fram.

Frumvarp það sem ég mæli fyrir er um breytingu á lögum nr. 29/1993, um vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., sem ég flyt ásamt hv. þingmönnum Össuri Skarphéðinssyni, Jóhanni Ársællssyni, Guðmundi Árna Stefánssyni og Lúðvíki Bergvinssyni.

Efni frv. er að ráðherra verði óheimilt að hækka bensín-gjald á árinu 1999 en frv. er þáttur í aðgerðum sem þing-flokkur Samfylkingarinnar beitir sér nú fyrir til að sporna við verðbólgu.

Við í þingflokki Samfylkingarinnar teljum afar mikil-vægt að stjórnvöld og Alþingi beiti sér fyrir aðgerðum, viðnámsaðgerðum gegn verðbólgu. Í upphafi þessa þings gerði þingflokksformaður Samfylkingarinnar þinginu grein fyrir þeim aðgerðum sem við teljum mikilvægt að ná fram að ganga til að slá á þensluna í efnahagslífinu, koma í veg fyrir vísitölhækkunarir sem leiðir til hækkana á skuldum heimila og aukinnar verðbólgu.

Ástæða er til að geta þess í upphafi, herra forseti, að í nýafstaðinni kosningabaráttu hélt hæstv. forsrh. því fram að það eina sem gæti ógnað stöðugleikanum í þjóðfélaginu og komið af stað verðbólguhjólinu væri að Samfylkingin kæmist til valda. Kosningarnar voru ekki fyrr afstaðnar en verðbólguhjólið fór af stað og hækkunarirnar að dynja yfir landsmenn. Nú er það hlutskipti Samfylkingarinnar í stjórn-arandstöðu að tala fyrir því að gripið verði til nauðsynlegra aðgerða til þess að reyna eins og kostur er að sporna við því að verðbólgan fari af stað á nýjan leik.

Ég hef ekki orðið mikið vör við að meðan Alþingi hefur setið eða frá því að þessar hækkunarir fóru að dynja yfir hafi verið tilbúðir uppi í ríkisstjórninni eða á Alþingi til að kynna þinginu aðgerðir til viðnáms gegn verðbólgu. En vonandi kemur það í þessari umræðu sem nú á sér stað.

Ég vil í nokkrum orðum í upphafi máls míns, herra forseti, draga saman í stuttu máli þær aðgerðir sem þingflokkurinn telur nauðsynlegt að fara í, sem allar lúta að því að draga til baka eða fresta þeim hækkunum sem við höfum orðið vitni að á undanförunum vikum.

Það er í fyrsta lagi að draga til baka eða fresta boðaðri hækkun á bensín gjaldi, en það er það mál sem er hér á dagskrá. Í annan stað að draga til baka eða fresta gjaldskrár-hækkun Landsvirkjunar. Og í þriðja lagi hefur þingflokkur Samfylkingarinnar mótmælt fráleitri hækkun tryggingafé-laganna á iðgjaldi bifreiðatrygginga og hefur sett fram rök gegn henni. Í fskj. með frv. kemur fram að í krafti þeirra miklu og vaxandi bótasjóða sem tryggingafélögin hafa í vörslu sinni geti þau mætt þeim breytingum sem gerðar voru á skaðabótalögnum á síðasta þingi án óhöflegra hækkana á iðgjöldum. Við bendum líka jafnframt á að hagnaður trygg-ingafélaganna hefur verið gífurlega mikill á undanförunum tveim árum eða vel á þriðja milljarð króna.

Sú sem hér stendur beindi því til Fjármálaeftirlitsins 25. maí sl. að það hraðaði athugun sinni á forsendum ið-gjaldahækkunar tryggingafélaganna þannig að Alþingi gæf-ist ráðrúm til að fjalla ítarlega um þær á yfirstandandi þingi. Jafnframt hefur þingflokkurinn með bréfi, sem undirritað

var af formanni þingflokksins fyrir nokkrum dögum, óskað formlega eftir því við hæstv. viðskrh. að þegar í stað verði sett reglugerð sem heimilar Fjármálaeftirlitinu að grípa til aðgerða ef tryggingafélögin fara ekki að kröfum eða at-hugasemdum Fjármálaeftirlitsins um úrbætur, geri eftirlitið athugasemdir við ósanngjörnt iðgjöld sem ekki eru í samræmi við áhættu sem í váttryggingunum felst.

Við minnum á að þótt ár sé liðið frá því að viðskrh. fékk slíka heimild hefur hann ekki sett reglugerð og á meðan teljum við óljóst hvort hið opinbera hafi tök á að knýja tryggingafélögin til að fylgja fyrirmælum Fjármálaeftirlits-ins komi í ljós að Fjármálaeftirlitið geri athugasemdir við þessar iðgjaldahækkunarir.

Ég vil nota tækifærið, virðulegi forseti, þar sem hæstv. viðskrh. er í salnum og hlyðir á þessa umræðu, þar sem honum hefur væntanlega borist þessi beiðni þingflokksins, að hann taki þá þátt í umræðunni, það er ósk mín, og geri þinginu grein fyrir skoðun sinni almennt á þeim hækkunum sem hafa verið að dynja yfir og sérstaklega þeim sem snúa að ráðuneyti hans, þ.e. hækkunum tryggingafélaganna og hvort hann verði við beiðni og ósk þingflokks Samfylkingarinnar um að setja þá reglugerð sem ég nefndi. (**Viðskrh.:** Hvað var það meira en reglugerðin?) Það var reglugerðin og almenn skoðun hæstv. viðskrh. á því sem er að gerast í þjóðfélaginu, þenslunni og þeim hækkunum sem hafa verið að dynja yfir. Það er undirliggjandi verðbólga og margir sem hafa miklar áhyggjur af þeim þenslueinkennum sem eru í þjóðfélaginu í dag. Ég vænti þess að hæstv. ráðherra hafi litið á það sem t.d. kemur fram í Morgunblaðinu í morgun. Þar er opna þar sem farið er yfir þær hættur sem eru á fjármagnsmarkaðnum almennt og beinist ekki síst að bönkunum og þeirri miklu útlánaaukningu sem þeir hafa staðið fyrir eða um 40% milli ára, sem menn telja að sé ekki síst stór þáttur í þeirri þenslu sem hér hefur orðið. Það er því full ástæða til að hæstv. ráðherra taki þátt í umræðunni.

Ég vil líka nefna það, sem snýr einnig að hæstv. viðskrh., að við teljum í þeirri ályktun sem þingflokkurinn gerði fullt tilefni til að kannað verði af hálfu Samkeppnisstofnunar hvort félögin hafi beitt ólögum samráði um þessa hækkun. Þingflokkurinn fól fulltrúum sínum í efh.- og viðskn. að taka málið upp þar og kalla til fulltrúa Samkeppnisstofnunar til að fara yfir þann þátt málsins. Það hefur þegar verið gert og haldinn fundur í efh.- og viðskn. Þar kom fram hjá tveim fulltrúum Samkeppnisstofnunar, sem mættu á þann fund, að Samkeppnisstofnun hefði þegar ákveðið að taka það mál upp, þ.e. Samkeppnisstofnun hefur þá sjálf álitnið það nauðsynlegt að kanna hvort um verðsamráð milli trygg-ingafélaganna hafi verið að ræða. Sá þáttur málsins er því þegar kominn í farveg og athugun hjá Samkeppnisstofnun. Hún hefur upplýst efh.- og viðskn. um að niðurstaða hennar varðandi þann þátt málsins muni liggja fyrir að einum til tveim mánuðum liðnum.

Herra forseti. Áður en ég fer í efni frv. mun ég nota nokkuð af tíma mínum til að fara yfir stöðu efnahagsmála og ríkisfjármála almennt og benda á þær hættur sem ég tel að blasi við og hafi ekki fengið umræðu hér á þessu stutta þingi en full ástæða er til að gefa gaum, ekki síst fyrir hæstv. ríkisstjórn og hæstv. fjmrh.

Það var töluvert farið yfir efnahagsmálin í nýafstaðinni kosningabaráttu og það var viðurkennt af ýmsum stofnun-um að hættu- og þenslueinkenni væru víða í þjóðfélaginu. Menn bentu á viðskiptahallann sem hefur verið gríðarleg-

ur á síðasta kjörtímabili, sennilega einhvers staðar á milli 70–80 milljarða kr. En þegar ríkisstjórnin sem þá sat, sem er sú sama og nú situr, tók við hafði ekki verið halli á viðskiptunum heldur afgangur. Vissulega hefur dregið úr þeim viðskiptahalla, sem var 33 milljarðar í fyrra og áætlaður núna 27 milljarðar, en engu að síður er hann alveg gífurlega mikill.

Eins er ljóst, sem hlýtur að vera áhyggjuefni fyrir hæstv. ráðherra, að þó að tekist hafi nokkuð bærilega að greiða niður skuldir ríkissjóðs, þá hafa erlendar skuldir þjóðarbúsins, eins og þær voru síðast þegar ég skoðaði það, vaxið. Og vissulega er full ástæða til að hafa áhyggjur af því. Mig minnir að þær hafi vaxið frá 1997 um 47% en höfðu farið upp í nálægt 50% þegar ég skoðaði þessar stærðir síðast.

Síðan er það mál sem við hljóðum að hafa verulegar áhyggjur af og það eru skuldir heimilanna. Það er ekki síst einmitt þess vegna sem við höfum flutt tillögur okkar um aðgerðir en aukningin á skuldum heimilanna hefur verið mjög mikil, 130 milljarðar á síðasta kjörtímabili. Við sjáum það á því slúrliti sem birt var í Morgunblaðinu í morgun að á undanförunum árum hafa þær vaxið hrikalega og er full ástæða fyrir alla að hafa af því verulegar áhyggjur. Á því eru ýmsar skýringar sem ég vil aðeins koma inn á í máli mínu.

Sú 0,8% vísitöluhækkun, sem Hagstofan reiknaði út, hækkar verðtrygðar skuldir heimilanna um 3 milljarða kr. eða 30 þúsund að meðaltali á hverja fjölskyldu. Af því að ég sé hæstv. forsrh. í hliðarsal, ráðherra Hagstofu, þá leikur mér forvitni á að vita hvaða skoðun hæstv. forsrh. og ráðherra Hagstofu Íslands hafi á þeirri mælingu sem kom fram hjá Hagstofunni, sem ég tel að sé alveg ný, þar sem verið er að vegna og meta inn aukna þjónustu eða í þessu tilviki aukna tryggingavernd þar sem vísitalan mældi þá miklu minna að því er varðar hækkun tryggingafélaganna.

Nú ber að fagna því að vísitöluhækkunin er minni en menn óttuðust. En maður veltir fyrir sér hvaða afleiðingar ný mæling hjá Hagstofunni muni hafa í framtíðinni og hvernig mælingin er raunverulega ef á að fara að mæla að hluta til inn í vísitöluna aukna þjónustu og síðan sérstaklega almennar verðlagshækkanir. Ég vil því spyrja hæstv. forsrh. hvort hann hafi eitthvað skoðað þennan þátt sérstaklega og hvort hann hafi myndað sér eitthvert álit á þeirri leið sem Hagstofan hefur tekið upp.

Í þessu sambandi vil ég líka nefna það sem ég tel að muni hafa veruleg áhrif á næstu mánuðum — og þar höfum við heyrt viðvörunarþjöllurnar klingja — en það er afleiðingin af nýja húsnæðislánakerfinu sem tekið var upp um sl. áramót. Við höfum orðið vitni að því að stöðugleikinn sem verið hefur í verði á fasteignamarkaðnum mörg undanfarin ár er allt í einu ekki til staðar og á undanförunum mánuðum hefur verð á fasteignum á höfuðborgarsvæðinu hækkað um 10–25%.

Ég held að skýringin á þessu, þó að vissulega séu til fleiri en sú eina sem ég ætla að nefna, sé að það hefur verið farið mjög óvarlega af hálfu viðkomandi ráðherra í því nýja greiðslumati sem var tekið upp um sl. áramót. Í nýja greiðslumatinu er það tekið upp að 30–50% af brúttólaunum einstaklinga geta farið til þess að greiða niður lán af íbúðarhúsnæði. Aður var það 18% og sumir töldu það vera allt of hátt. Ég man að þegar húsbrefakerfið var tekið upp 1990 þá var um smátíma, í örfáar vikur, miðað við að 30% af launum gætu farið til þess að greiða lán en menn voru hræddir við það. Töldu að þarna væri verið að opna fyrir það

að fólk væri að reisa sér hurðarás um öxl og opna þarna fyrir greiðsluferfiðleika og menn fóru með greiðslumatið niður. Nú er allt í einu búið að opna það þannig að 30–50% af launum geti farið í að greiða niður lán.

Ég hef spurst fyrir um það hjá Seðlabanka, Þjóðhagsstofnun og Ráðgjafarstofu um fjármál heimilanna hvaða afleiðingar þetta getur haft.

Þjóðhagsstofnun segir, með leyfi forseta: „að hætta sé á að rýmra greiðslumat muni leiða marga til þess að reisa sér hurðarás um öxl við íbúðarkaup.“ Og þeir segja enn fremur: „Þá er einnig hætta á að rýmkað greiðslumat verði notað til að fjármagna aðra neyslu.“ Og: „Rýmkun greiðslumats er ekki skynsamleg ráðstöfun við núverandi efnahagsskilyrði.“ Að lokum segir Þjóðhagsstofnun: „Leiði rýmkað greiðslumat til aukinnar eftirspurnar eftir húsbrefum er viðbúið að það muni setja aukinn þrýsting á vaxtastigið“ — sem það þegar hefur gert, vextirnir hafa hækkað — „og/eða hækkað verð á íbúðarhúsnæði verulega.“ — Hvort tveggja hefur komið fram.

Seðlabankinn fer heldur vægar í sakirnar en segir þó: „Að öðru óbreyttu eykur breytingin líkur á greiðsluferfiðleikum síðar.“ — Og segir að ekki sé heppilegt að rýmka viðmiðunarmörk greiðslumatsins um þessar mundir.

Það er mat Ráðgjafarstofu heimilanna í nýlegu svari sem ég hef fengið frá henni að hún varar við að þær tölur sem við er miðað í þessu greiðslumati séu lagðar til grundvallar mati til lántakenda lána íbúðalánasjóðs.

Þetta vildi ég láta koma fram. Ég held að þar sem svo margir eiga nú kost á því að fara inn í húsbrefakerfið, sem út af fyrir sig væri gott ef fólk gæti staðið undir þessu, eftirspurnin hefur verið það mikil eftir íbúðarhúsnæði, það eru það margir sem komast núna inn í húsbrefakerfið, þá hafi það leitt til þess að verð á húsnæði hefur stigið upp. Hætta er á því, eins og Þjóðhagsstofnun segir og reyndar Seðlabankinn líka, að þetta geti leitt til vaxandi greiðsluferfiðleika.

Ég vildi láta þetta koma fram vegna þess að full ástæða er til þess að vara við þeirri þróun sem hér er orðin.

Í því yfirliti sem kemur fram í dag í Morgunblaðinu almennt um þensluna í efnahagsmálum er einmitt verið að tala um þessa auknu lánsmöguleika sem komi með hlutfjár- aukningu í bankanum, Búnaðarbankanum og Landsbankanum, sem hefur gert það að verkum að þeir hafa getað aukið verulega útlán sín sem hafa aukist um 40% milli ára. Í yfirlitinu kemur fram, haft eftir einum fjármálaspekingnum, Benedikt Jóhannessyni, að hann telji að tilkoma FBA hafi einnig haft sitt að segja um þensluna og segir orðrétt: „.... ég var efins um að bryn þörf væri á banka eins og FBA, ...“

Ég vil líka vekja athygli á því að í þessari samantekt stendur að „Norðurlandabþjóðirnar lifðu sín fyrstu fjármagns- frelsisár á síðasta áratug. Í kjölfarið fylgdi lánagleði og oflánun og þegar kreppti að var greiðslugetan ekki í samræmi við útlánin. Við tók gjaldprot heimila og fyrirtækja og bankarnir urðu fyrir miklu tapi.“

Síðan segir orðrétt: „Nú má velta því fyrir sér, hvort of mikil fjármagnsþensla á Íslandi geti leitt til ferlis, er minnti á það sem gerðist á Norðurlöndum og í Asíu.“

Vonandi er það ekki en þetta eru viðvaranir sem eru settar fram í þessu sambandi.

Herra forseti. Ég vil þá víkja að frv. sem er ekki stórt í snið- um en hefur sitt að segja til þess að hægja á verðbólguhjólínu og við leggjum sem sagt til að sú bensíngjaldshækkun sem

varð núna 1. júní, ef ég man rétt, verði raunverulega dregin til baka. Eins og segir í grg. með þessu frv.:

„Verði frumvarp þetta að lögum fellur lagastoð síðast-nefndrar reglugerðar brott og verður því óheimilt að beita henni frá og með gildistökudegi laganna. Þar með verður að lækka bensíngjald til fyrra horfs eins og það var ákveðið með reglugerð nr. 339/1998.“

Við segjum líka í grg. að í gildandi vegáætlun sé gert ráð fyrir þessari hækkun og vissulega er gert ráð fyrir henni líka inni í fjárlögum og í tekjum fjárlaganna. Eftir því sem ég komst næst þegar við vorum að fara yfir þetta mál þá segir í grg. með fjárlögum þar sem verið er að tala um sérstakt vörugjald af bensíni:

„Á þessum forsendum eru áætlaðar tekjur af bensíngjaldi um 5,5 milljarðar króna á árinu 1999, eða um 400 millj. kr. hækkun frá árinu 1998.“

Við töldum því að af þessari tillögu okkar eða þessu frv. leiddi 400 millj. kr. tekjutap hjá ríkissjóði. En eftir því sem ég kemst næst núna, eftir að hafa rætt við fjmrn. er um að ræða 225 millj., þ.e. á seinni hluta þessa árs, eða er raunverulega vegna bensíngjaldsins einungis um að ræða 180 milljónir en mismunurinn á 180 og 225 fæst vegna vegna virðisauka-skatts af bensíngjaldshækkuninni almennt. Við erum því að tala um 225 millj. kr.

Í vegáætlun kemur fram að í skiptingu útgjalda sem er áætlað á árinu 1999 8 milljarðar og 559 milljónir að um 420 milljónir af því eru vegna endurgreiðslu lána. Við teljum því að ef fallist yrði á þetta frv. okkar á hv. Alþingi væri hægt að fresta endurgreiðslum á þessum lánnum og með því væri hægt að komast hjá því að draga úr framkvæmdum þrátt fyrir að hækkun bensíngjalds verði tekin til baka eða slegið á frest um einhvern tíma. Ég held að mjög mikilvægt sé að þetta komi fram.

Hækkun bensíngjalds hefur verið nokkuð mikil á umliðnum árum og það er alveg ljóst að ríkið hefur verulegar tekjur af bensíninu bæði í gegnum bensíngjaldið og virðisaukaskatt. Í því yfirliti sem ég hef fengið hefur bensíngjaldið hækkað um tæplega fjórar krónur á síðasta kjörtímabili, eða að meðaltali um eina krónu á ári og  $\frac{1}{3}$  af bensínverðinu eins og menn þekja er bensíngjald og virðisaukaskattur.

Ég held að út af fyrir sig þurfi ekki að hafa fleiri orð um þetta sérstaka frv. sem ég mæli fyrir. Það er einlæg ósk okkar hjá Samfylkingunni að stjórnmöld og Alþingi geti tekið höndum saman til þess að slá á þá þenslu sem nú er í þjóðfélaginu. Ég geri mér fullkomlega grein fyrir því að það sem við höfum sett fram og fram kemur í ályktuninni frá Samfylkingunni er út af fyrir sig hvergi nærri nóg og sérstaklega sú undirliggjandi þensla sem ég var að draga fram sem birtist í skuldum heimilanna og minnkandi sparnaði.

Þetta er þó a.m.k. í rétta átt ef farið væri að þeim tillögum sem við höfum sett fram og vona ég að þó að stutt lífi af þessu þingi geti náðst um það samstaða, virðulegi forseti, að gripa til aðgerða vegna þeirra hækkana sem hafa verið að koma fram.

Ég fagna því mjög viðbrögðum hæstv. forsrh. sem komu fram í kjölfar hækkana tryggingafélaganna á iðgjöldum bifreiðatrygginga. Ég er hæstv. forsrh. hjartanlega sammála um að ekki er hægt að sjá í fljótu bragði neinar forsendur fyrir því að þessi hækkun eigi að ganga fram og fráleitt að halda því fram að þá hækkun megi rekja til skaðabotalaganna. Hagstofan hefur metið í vísitölunni hjá sér að 25% af hækkun tryggingafélaganna, sem voru upp undir 40%, sé vegna

skaðabotalaganna en þar með er ekki öll sagan sögð. Það segir ekki að tryggingafélögin þurfi að hækka iðgjöld sín um 25% vegna þess að í þessu sambandi hljóti að koma til skoðunar staða hvers tryggingafélags fyrir sig og þessir margumtöluðu bótasjóðir.

Ég vil minna á að 1995, þegar átti að setja hér skaðabotalög, þá þurfti að fresta því í tvígang af því að tryggingafélögin gátu ekki gefið allshn. upp þær hækkanir eða hækkunartil efni sem leiddi af skaðabotalögum. Vátryggingaæftirlitið og tryggingafélögin töluðu út og suður og enginn samhljómur var í því sem þau sögðu vegna þess að Fjármálaæftirlitið taldi að staða bótasjóðanna væri þá með þeim hætti að það mætti nota 3–4 milljarða af 11 milljarða bótasjóðnum til þess að mæta hækkun á iðgjöldum meðan tryggingafélögin sögðu sjálf að þetta væri vegna eldri tjóna.

Nú eru bótasjóðirnir sennilega orðnir 16–18 milljarðar. Engu að síður hafa tryggingafélögin frá 1996 lækkað iðgjöld sín og bótasjóðirnir eru orðnir um 16–18 milljarðar. Þeir hljóta því af hálfu Fjármálaæftirlitsins að koma til skoðunar þegar verið er að meta hvort iðgjaldahækkunin sé í samræmi við þá áhættu sem tekin er og þær breytingar sem urðu á skaðabotalögum.

Þess vegna fagna ég viðbrögðum hæstv. forsrh. og geri mér líka vonir um að hæstv. viðskrh. hafi sömu afstöðu til málsins, að gaumgæfa þurfi þetta vel og fara ofan í allar þær forsendur sem liggja að baki.

Herra forseti. Það skulu vera lokaorð mín að ég vona að hægt verði að ná hér bærilegri samstöðu um að fara út í aðgerðir sem fellir niður eða dregur úr þeim hækkunum sem hafa verið að skella á á undanförunum vikum.

[14:47]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):

Herra forseti. Ég tek undir næstsíðustu orð hv. ræðumanns um það að ég er enn þeirrar skoðunar að hækkanir tryggingafélaganna hafi verið úr samhengi við það sem þeir héldu fram sjálfir varðandi breytingu á skaðabotalögum. Hins vegar hvorki get ég, má eða vil gefa Fjármálaæftirlitinu nein fyrirmæli um afstöðu þess og það hvorki mætti, gæti eða ætti að fara eftir neinum slíkum fyrirmælum sem frá mér eða öðrum kæmu. Hins vegar vonast ég til þess að það risi undir því að skoða þetta mál vel og skili álitu sínu.

Þegar ég sá niðurstöðu Hagstofunnar þá kom hún mér á óvart og ég bað um skýringar. Þær eru jú þær að þegar búið er að selja eitthvert vörumagn á þúsund krónur og síðan er vörumagnið aukið og verðið þess vegna hækkað þá sé óeðlilegt að telja það til vísitöluhækkunar. Ég skil það dæmi og þess vegna skil ég þessar forsendur.

Á hinn bóginn er um það að ræða gagnvart tryggingunum að þetta eru lögboðnar tryggingar frá okkur þannig að fólkið verður að taka það magn „sem því er rétt“ og þess vegna þýðir það aukin útgjöld fyrir viðkomandi. (Forseti hringir.) Ég reyni að koma í næstu umferð.

[14:48]

#### Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):

Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir svörin og það að hann ítrekar þá skoðun sem hann hefur reyndar sett fram áður varðandi hækkun á iðgjöldunum og ég vona að því verði fylgt fast eftir af hálfu ríkisstjórnarinnar þegar Fjármálaæftirlitið hefur lokið skoðun sinni. Og ef það kemst að því að um óeðlilega hækkun hafi verið að ræða þá fái Fjármálaæftirlitið atbeina ríkisstjórnar og ráðherra til þess að

beita nauðsynlegum úrræðum til að hækkanimar verði þá dregnar til baka.

Þetta er auðvitað flókið með vísitöluna og svolítið nýtt og framandi fyrir okkur hvernig þetta er sett fram. Ég tel mjög nauðsynlegt að við förum betur ofan í það og hefði talið ástæðu til þess ef tími hefði verið til af hálfu efn.- og viðskn. að hún hefði farið ofan í málið með Hagstofunni til þess að gera sér nákvæmlega grein fyrir því hvaða áhrif þetta geti haft í framtíðinni.

En ég þakka hæstv. ráðherra svörin.

[14:50]

**Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):**

Herra forseti. Á hinn bóginn varðandi vísitöluna vil ég nefna það, sem kom fram hjá hv. þm., að gagnstætt öðrum löndum reiknum við fasteignaverð inn í neysluvöruvísitöluna, það gera ekki aðrar þjóðir, og neysluverð vísitölunnar hjá okkur hefur hækkað verulega vegna fasteignaverðshækkana. Ef fasteignaverðshækkanimar væru teknar frá værum við með lægri verðbólgu en víðast hvar gildir í Evrópu.

[14:50]

**Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Vera má að þetta sé alveg rétt sem hæstv. forsrh. setur fram en hann dregur þá auðvitað athyglina að því sem er að gerast varðandi vísitöluna og hækknuna á íbúðarhúsnæði vegna þess að markaðsverð á húsnæði hefur hækkað um 3,4%, segir hér frá Hagstofunni, sem olli 0,3% hækku á vísitölu neysluverðs, eða um þriðjungur af hækku vísitölunnar. Ég verð að vænta þess að hæstv. forsrh. deili með mér þeim áhyggjum sem ég hef út af þeim verðsprengingum sem hafa orðið á fasteignamarkaðnum og haft þær afleiðingar að skuldir heimilanna hafa hækkað verulega. Og ungt fólk sem er að koma inn á fasteignamarkaðinn að kaupa sér tveggja, þriggja herbergja íbúð þarf að reiða út sennilega eina til eina og hálfa milljón meira í útborgun en var áður en nýja húsnæðislánakerfið var sett um síðustu áramót. (Gripð fram í.) Hvað sagði ráðherrann? (Forsrh.: Lóðaskorturinn í Reykjavík.)

[14:51]

**Pétur H. Blöndal (andsvar):**

Herra forseti. Hv. þm. fór víða í framsögu sinni og talaði m.a. um að verð á fasteignum hefði hækkað um 10–20% og það hefði svo aftur valdið hækku á vísitölunni og það hefði aftur hækkað skuldir fjölskyldunnar. Hún talaði mikið um stórauðnar skuldir fjölskyldunnar og heimilanna.

Nú er það þannig að eignir heimilanna eru mismunurinn: fasteignaverð mínus skuldir. Ef fasteignaverð hefur hækkað mikið, sem var reyndar orðið tímabært því að það hafði staðið í stað lengi, þá aukast nettóeignir heimilanna og það er af hinu góða.

Varðandi það að rýmku greiðslumats leiði fólk í gildru, eins og hv. þm. sagði, þá er það náttúrulega forsjárhaggræja af verstu tegund. Ég treysti fólki vel til þess að sjá sjálft um fjármál sín.

Í kosningabaráttunni, jafnvel hjá Samfylkingunni, kom fram að það væri mjög mikilvægt að minnka skuldir ríkissjóðs og minnka halla. Í þessari tillögu er einmitt gert ráð fyrir að auka skuldirnar.

[14:52]

**Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Það er alveg rétt hjá hv. þm. að vissulega þarf að skoða eignirnar á móti þegar við erum að ræða skuldir

heimilanna, vegna þess að eignastaðan breytist auðvitað líka. En hv. þm. verður að athuga það, af því mér fannst hann nú hálfmagna því að fasteignaverðið væri að hækka, bæði það sem ég nefndi áðan, að ungt fólk sem er að byrja að eignast húsnæði sitt fær þetta heldur betur í hausinn, heldur betur skell að þurfa að setja eina til eina og hálfa milljón meira í útborgun en var hér áður — sem er nú enginn smápeningur fyrir ungt fólk sem er að byrja búskap sinn. Ef fasteignaverð hækkar þá er í flestum tilvikum, þó það sé alls ekki alltaf — ekki hjá eldra fólki — að fólk er yfirleitt að stækka við sig. Það lendir því auðvitað í þessari hækku líka.

Ég skal bara geyma mér það, herra forseti, að ræða við hv. þm. um þá forsjárhaggræju, sem hann nefndi, þegar við förum á næstu mánuðum og missirum að ræða um þá miklu greiðsluerfiðleika sem þetta nýja húsnæðiskerfi mun valda hjá heimilunum í landinu.

[14:54]

**Pétur H. Blöndal (andsvar):**

Herra forseti. Hv. þm. gleymdi alveg að geta um vaxtabæturnar, sem eru skuldahvetjandi, varðandi mat hennar á skuldum heimilanna. Hún gleymdi líka að geta þess að lækkun vaxta, umtalsverð lækkun vaxta á langtímalánum, hefur hækkað gengi eða minnkað afföll af húsbrefum þannig að nú eru þau seld með yfirverði. Það aftur hjálpar unga fólkinu miklu meira en sú hækku á fasteignaverði sem kemur sem mínus hjá unga fólkinu.

[14:54]

**Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Hv. þm. fór allt í einu að blanda vaxtabótum í málið og taldi þær skuldahvetjandi. Hv. þm. hafði líka áhyggjur af stöðu ríkissjóðs og sagði að sú breyting sem við lögðum til varðandi það að falla frá bensínjaldshækkuninni mundi gera stöðu ríkissjóðs verri. En þegar fasteignaverð er að fara svona upp, m.a. vegna áhrifa af nýju húsnæðis-löggjöfnni sem hv. þm. stóð að, erum við líka að hækka vaxtabæturnar og það mun kosta mikil útgjöld, líka fyrir ríkissjóð. Þetta mun ekki bara koma niður á heimilunum í landinu í formi greiðsluerfiðleika heldur líka í auknum útgjöldum hjá ríkissjóði vegna vaxandi þarfa á vaxtabótum.

[14:55]

**Viðskiptaráðherra (Finnur Ingólfsson) (andsvar):**

Herra forseti. Hv. þm. spurði mig um tvennt í framsögu sinni fyrir þessu frv. hér áðan. Ég vonast því til að geta svarað spurningum hv. þm. í þessu andsvari.

Í fyrsta lagi spurði hv. þm. út í bréf sem formaður þingflokks Samfylkingar hafði ritað mér 10. júní sl. sem er rétt. Þar er vitnað til 11. gr. laga um opinbert eftirlit með fjármálastarfsemi frá 16. júní 1998 þar sem við erum með úrræði fyrir Fjármálaeftirlitið til þess að beita dagsektum ef ekki er farið að óskum Fjármálaeftirlitsins og hvort viðskrh. ætli að setja reglugerð á grundvelli þess.

Sú reglugerð er í undirbúningi og vonast ég til að hún verði formlega sett í sumar. Þess ber hins vegar að geta í því samhengi að slík reglugerð hefur verið í gildi allt frá því að bankaeftirlit var á sínum tíma starfandi en kom aldrei til þess að slíki reglugerð væri beitt. Það er því spurning hvort þarf í þessu tilfelli að beita slíkri reglugerð en hún er í undirbúningi og verður sett.

Hitt atriðið sneri að gjaldskrárhækku Landsvirkjunar. Það var samkomulag milli eigenda Landsvirkjunar, Reykjavíkurborgar, ríkisins og Akureyrarbæjar um að orkuverð

Landsvirkjunar mundi þróast í takt við verðlag. Það lækkar síðan að raunvirði um 2–3% á ári eftir aldamót. Þeirri stefnu hefur verið haldið og í raun og veru er þróunin undir því verði sem menn gerðu ráð fyrir í upphaflegu samkomulagi.

[14:57]

**Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Mér heyrast á síðustu orðum hæstv. iðnrh. að það þjóni kannski ekki miklum tilgangi af hálfu þingflokks Samfylkingarinnar að rita hæstv. iðnrh. bréf og leita atbeina hans til að fá stjórn Landsvirkjunar til að fresta þessari hækkun.

Fulltrúar Landsvirkjunar komu á fund iðnn., að mér skilst í gær eða í morgun, og ekki var á þeim að heyra að þeir væru tilbúnir til þess að falla með einum eða öðrum hætti frá þessari gjaldskrárhækkun. Ég hafði nú vonast eftir liðsinni hæstv. ráðherra til þess að hægt væri að falla frá henni.

Varðandi reglugerðina um Fjármálaeftirlitið og þau fullnustuðræði sem það hefur skv. 11. gr. laga um opinbert eftirlit með fjármálastarfsemi þá var alls óljóst hvort þau úrræði næðu til iðgjaldaákvæðana tryggingafélaganna, þ.e. ef Fjármálaeftirlitið kæmist að því að þau hefðu hækkað iðgjald hjá sér umfram áhættu.

Ég fagna því að hæstv. viðskrh. er með þessa reglugerð í undirbúningi eins og við höfum óskað eftir og hún verði þá sett á næstu vikum. En ég spyr: Er þá ekki alveg ljóst að reglugerðin verður þannig úr gærði gerð að hún nái til þess að Fjármálaeftirlitið geti beitt úrræðum ef það telur ástæðu til vegna þessarar hækkunar á iðgjöldum?

[14:58]

**Viðskiptaráðherra (Finnur Ingólfsson) (andsvar):**

Herra forseti. Ég vonast til að ég hafi veitt hv. þm. fullnægjandi svar varðandi reglugerðarbreytinguna og -setninguna.

Ég ætla þá að snúa mér aftur að hækkunum Landsvirkjunar og ítreka það sem ég sagði áðan að samkomulag var milli eigenda Landsvirkjunar, þ.e. Reykjavíkurborgar — og fyrir hönd Reykjavíkurborgar kom fram í því máli borgarstjórnin í Reykjavík, Ingibjörg Sólrún Gísladóttir — og síðan milli iðnrh. og bæjarstjórans á Akureyri, hvernig þróun á gjaldskrá Landsvirkjunar skyldi verða. Því var ég að lýsa áðan. Gert er ráð fyrir því að strax upp úr aldamótum geti orðið um 20–30% lækkun á orkuverði að ræða á fyrsta áratug næstu aldar. En fram undir þann tíma er gert ráð fyrir að orkuverðið hækki í samræmi við þróun verðlags.

Nú hef ég látið Landsvirkjun taka saman fyrir mig samanburð á gjaldskrárbreytingum Landsvirkjunar frá apríl 1996 eða frá þeim tíma sem þetta samkomulag var gert, og aftur til dagsins í dag, annars vegar þar sem borin er saman þróun byggingarvísitölu og hins vegar gjaldskrárbreytingarnar, en það var gert ráð fyrir því í samkomulaginu að gjaldskráin mundi þróast í samræmi við byggingarvísitölu. (Forseti hringir.) Þessi mynd sýnir ótvírætt, og hana skal ég gefa hv. þm., að gjaldskrárbreytingin hefur þróast mun minna eða hækkað mun minna en nokkurn tíma byggingarvísitalan. (Forseti hringir.) Þar af leiðandi hefur raunaukning ekki orðið heldur raunlækkun á gjaldskrá Landsvirkjunar á undanföllum árum eða frá því í tíð núv. ríkisstjórnar og hinnar fyrri.

[15:00]

**Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Ég skal ekkert rengja það sem hæstv. iðnrh. setur upp varðandi þróunina á verði eins og hann sýnir hér í töfluformi. Hæstv. iðnrh. verður bara að skilja það hver tilgangur okkar hjá þingflokki Samfylkingarinnar er með því að setja þetta fram. Það eru þau áhrif sem þessar hækkunar, ekki bara gjaldskrárhækkunar Landsvirkjunar, heldur iðgjaldaákvæðanir tryggingafélaganna og bensínhækkunin hefur á verðbólguna og þróun skulda heimilanna. Við erum einungis að tala um að fresta þessari hækkun til að reyna að hægja á verðbólguhjólinu. Ég hélt að við ættum það nú sameiginlegt, hæstv. iðnrh. og ég, að vilja draga úr verðbólgunni en ekki auka hana.

[15:01]

**Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde):**

Herra forseti. Ég vil leyfa mér að fara nokkrum orðum um það frv. sem er til umfjöllunar um að afturkalla þá bensíngjaldshækkun sem kom til framkvæmda 1. júní en það er hið raunverulega innihald frv. Hins vegar hefur frsm. séð ástæðu til að fjalla um nokkur fleiri mál í tengslum við þetta og e.t.v. er ekki úr vegi að drepa á nokkur önnur atriði í leiðinni.

Það er ánægjulegt, verð ég að segja, ef Samfylkingin, eins og hún heitir, ætlar að beita sér fyrir því að sporna við verðbólgu. Það er mjög ánægjulegt ef ríkisstjórnin og efnahagsstofnanirnar í landinu hafa fengið bandamann í því efni. Mætti ég þá benda hv. Samfylkingu á að snúa sér til R-listans í Reykjavík og biðja um að hækkunin á fargjöldum SVR upp á 25% verði endurskoðuð? Væri ekki ráð að taka það með í reikninginn? (JóhS: Hún er ekki til fyrirmyndar.) Hún er ekki til fyrirmyndar, nei, það er alveg hárrétt.

Það sem hv. frsm. nefndi að því er varðar verðhækkunar var þrennt. Það var bensínið, tryggingarnar og Landsvirkjun. Ég ætla ekki að eyða tíma fundarmanna í að fjalla um tryggingarnar og Landsvirkjun. Því hefur þegar verið svarað hér af öðrum ráðherrum. (Gripið fram í.) Að því er varðar bensínið og efni þessa frv. þá vil ég láta það koma fram að ég er andvígur frv., best að segja það bara strax. Ég tel að þessi bensínhækkun hafi náttúrulega ekki átt að koma nokkrum manni á óvart. Allir sem hafa starfað í þessum sal á undanföllum árum hafa vitað að það er ævinlega í forsendum fjárlaga og vegagætlunar gert ráð fyrir tilteknum breytingum á þeim gjaldstofnum sem er um að ræða að því er varðar fjármögnun til vegagerðar. Á þessu ári lá það hreint fyrir, og allir sem tóku þátt í afgreiðslu fjárlaga fyrir síðustu jól áttu eða máttu vita að þar var gert ráð fyrir ákveðnum hækkunum, bæði á bensíngjaldi og þungaskatti.

Þessar hækkunar komu til framkvæmda eins og ráð var fyrir gert, bensínhækkunin 1. júní og þungaskattshækkunin 11. júní. Gert var ráð fyrir því að hvort tveggja hækkaði um 2% en að auki átti bensíngjaldið að hækka sem nam verðlagsbreytingum frá síðustu hækkun. Þetta er allt saman þekkt og þær tölur sem hv. þm. fór með um þessi efni eru held ég alveg hárréttar, enda ættaðar úr fjmm., að um er að ræða á þessu ári 225 millj. kr. tekjur vegna bensíngjaldsins og þar af 180 millj. eingöngu vegna bensíngjaldsins. Afgangurinn er ekki vegna virðisaukaskatts á bensíngjaldið heldur vegna virðisaukaskatts á þá hækkun sem varð við hliðina á bensíngjaldinu. (Gripið fram í.) Nei, það kom ekki þannig til skila. — Ég biðst afsökunar ef ég fer með rangt mál.

En aðalatriðið er að þarna er um hækkun að ræða sem er tvíþætt. Í fyrsta lagi bensíngjaldið, sem ríkið leggur á og allir máttu vita um, og í öðru lagi almenn verðhækkun á olíuvörum úti í heimi sem er að skila sér inn í landið. Það var  $\frac{2}{3}$  af þessari hækkun, en  $\frac{1}{3}$  var bensíngjaldið. Þess vegna voru verðlagsáhrifin af hækkun bensíngjaldsins einvörðungu 0,09% þó svo að hækkunin á bensíninu í heild, að meðtalinni bensíngjaldshækkuninni væri 0,26%, 0,09%, innan við 0,1% er vegna þessarar bensíngjaldsbreytingar.

Ég tel ekki að hækkun af því tagi sé til þess að gera mikið verður út af. Hiit er alveg rétt að í heild eru áhrifin af öllum þessum hækkunum sem hér hafa verið nefndar, ég tala nú ekki um þegar strætisvagnahækkunin bætist við, afar óheppileg. Það er mjög óheppilegt að fá svona skot, eins og menn kalla það, inn í vísitöluhækkarnir.

Hins vegar, og það er rétt að undirstrika það, er ekkert sérstakt sem bendir til að um sé að ræða einhverja almenna, viðvarandi verðlagshækkun. Þetta eru allt saman breytingar sem eiga sér tilteknar skýringar. Við þekkjum hverjar þær eru. Þess vegna er mjög varhugavert að vera að gefa í skyn að þetta sé undanfari einhverra almennra verðbreytinga. Ég segi varhugavert vegna þess að slíkt tal getur frekar ytt undir slíkar verðlagsbreytingar. Ef menn halda að aðrir séu að hækka er líklegra að þeir hækki sjálfir. Við vitum að það er gömul saga þó svo að í hagkerfi okkar í dag sjái samkeppnin í mjög ríkum mæli til þess að menn komist ekki upp með slíkt.

Ég legg áherslu á að ekki er ástæða til að gera því skóna að miklar almennar verðlagshækkarnir séu endilega fram undan og við gerum okkur vonir um að verðlagsforsendur fjárlaganna í ár, sem miðuðu við að verðbreyting milli árunna 1998–99 að meðaltali væri 2,5%, verði ekki fjarri lagi, þ.e. fari nærri því að standast þær forsendur sem voru gefnar í fjárlögunum að því er varðar verðbreytingar á árinu.

Auðvitað er óheppilegt þegar svona hækkarnir koma á einum og sama tímapunktinum eins og nú hefur orðið. Ég deili áhyggjum með öðrum sem hafa tjáð sig um hækkarnir á tryggingaiðgjöldunum. Þær eru vissulega mjög óheppilegar þó að þær hafi ekki reyndar allar skilað sér inn í vísitöluna vegna tæknilegra atriða.

Vegna þess að hv. þm. spurði um það og velti því fyrir sér hvernig slíkt mætti vera er þetta þekkt vandamál í öllum vísitöluútreikningum. Hvað gerist þegar gæðin batna? Hvað gerist þegar varan breytist en heitir kannski sama nafni? Hvernig á að taka slíkt með í reikninginn þegar verið er að meta verðlagsbreytingar? Þetta er alþekkt vandamál allra sem glíma við vísitöluútreikninga á öllum tímum. Ég tel að sjálfsögðu eðlilegt að taka tillit til slíkra breytinga.

Dæmi um þetta frá því fyrir nokkrum árum, sem þeir muna eftir sem voru þá að starfa við þessa hluti, var þegar rjóni breyttist í kaffirjóma eða þeytirjóma. Það kom ný afurð sem hét svipuðu nafni, hún kom inn í vísitöluna vegna þess að hún var inni í grunninum sem fólk keypti. Var þetta sama afurðin og áður? Hún var dýrari. Var það verðhækkun á gömlu afurðinni? Hvernig átti að taka þetta með í reikninginn? Svona eru þessi vandamál.

Er bill af árgerðinni 1990 sama fyrirbærið og bill af árgerðinni 1999? Það er mjög ólíklegt að svo sé. Það verða svo miklar tæknibreytingar og framfarir í þessu, meira öryggi er í bílunum, meiri þægindi af ýmsu tagi o.s.frv. Þetta er vandamálið eða viðfangsefnið sem menn þurfa að glíma við og Hagstofan tekur auðvitað tillit til þess eins og henni ber.

En að því er varðar ýmsa aðra þætti sem hv. þm. nefndi þá verð ég að segja það almennt um efnahagsmálin að það er mjög röng og skökk mynd að gera því skóna að þau séu að stefna í eitthvert sérstakt óefni og að öðru hafi verið haldið fram fyrir kosningar en raunin hafi orðið eftir kosningar. Eigum við aðeins að líta á helstu stærðirnar í því efni?

Hagvöxturinn er mjög svipaður því enn sem komið er á þessu ári og menn höfðu vænst. Kannski broti úr prósentu minni. Atvinnuleysið er ekki 2,5%, eins og gert var ráð fyrir í forsendum fjárlaga, heldur 2% að því er best verður séð á þessu ári. Við sjáum ekki annað í forsendum okkar og upplýsingum um ríkisfjármál en að við náum þeim afgangi sem að var stefnt í upphafi ársins þó að auðvitað verði alltaf breytingar á tekjum og gjöldum yfir árið og ýmsar ófyrirséðar breytingar geti orðið í þeim efnum.

Ég vil jafnframt bæta því við að viðskiptahallinn fer lækkandi að því er best verður séð. Hv. þm. gat um í framsögu sinni að gert hefði verið ráð fyrir lækkun úr 33 milljörðum í fyrra í 27 í forsendum þjóðhagsspár og það held ég að sé alveg rétt munað hjá henni. Við sjáum ekki annað en að þetta sé að verða að veruleika, að hann sé að minnka og að hann hafi minnkað fyrstu fjóra mánuðina um 2–3 milljarða þegar búið er að taka út úr myndinni innflutning og útflutning á skipum og flugvélum. Það er í góðu samræmi við fyrri spár og jafnvel gott betur en það.

Hins vegar er væntanleg síðar í mánuðinum, eins og venjulega um þetta leyti árs, endurskoðuð þjóðhagsspá frá Þjóðhagsstofnun þar sem öll þessi atriði koma mun betur fram. Forsendur breytast vissulega. Menn vita núna betur um hver aflinn verður á síðari hluta ársins vegna þess að búið er að gefa út aflaheimildirnar. Búið er að gefa út reglugerðina um kvótann á næsta fiskveiðiári sem hefst 1. sept.

Menn vita líka meira um ýmsar aðrar horfur sem skipta máli í slíkum þjóðhagsforsendum. Menn geta t.d. farið að reikna með Smuguaflanum. Menn geta reynt að gera sér grein fyrir hvað loðnan verður mikil í upphafi vertíðar vegna þess að búið er að gefa upp upphafskvótann o.s.frv. Eins og venjulega verður myndin skýrari eftir því sem líður á árið, en við vitum líka að útflutningsverðlagið hefur í mörgum tilfellum verið að lækka og við vitum að sjálfsögðu, eins og ég gerði að umtalsefni áðan, að olíuverð í útlöndum hefur stórækkað. Það hækkaði um ein 20% frá meðaltali síðasta árs eftir að ófriður braust út í Kosovo og var í maí 20% hærri en að meðaltali í fyrra en fer vonandi lækkandi aftur eftir að friðarsamningar hafa tekist eða samkomulag hefur verið gert þarna og líka vegna þess að nú fer í hönd sá tími ársins þegar eftirspurn eftir þessum vörum er jafnan í lágmarki í heimshluta okkar og verð þar af leiðandi lægra en að vetrinum.

Það er því margt sem kemur inn í þessar forsendur og það er margs að gæta þegar fólk er að tala um þessa hluti. En það er rangt að kastað hafi verið ryki í augun á fólki í sambandi við stöðu efnahagsmálanna. Hún er mjög góð þó að vissulega beri að taka alvarlega það verðbóluskot sem við höfum orðið vitni að og taka beri alvarlega ýmis þenslueinkenni sem menn verða varir við í efnahagslífinu og reyna að bregðast við því. Það munum við m.a. gera í tengslum við fjárlagaundirbúning næsta árs. (Gripið fram í.)

Hv. þm. verður tíðrætt um skuldir heimilanna og talar alltaf um þær sem sérstakt og sjálfstætt vandamál. Ég hef löngum furðað mig á þessum málflutningi, um að skuldir heimilanna, sem í flestum tilfellum eru til komnar vegna

fjálsra ákvarðana heimilanna og forsvarsmanna þeirra, að þær séu endilega og ævinlega eitthvert gríðarlegt vandamál. Hvað með eignir heimilanna sem standa á móti þessu? Hvað með andrúmsloftið sem þessar ákvarðanir um að auka skuldir eru teknar í? Ber það ekki vott um bjartsýni og tiltrú á það að menn geti kannski greitt þær skuldir sínar þegar fram í sækir? Liti bara hver í eigin barm þegar hann er að taka ákvarðanir um að fjárfesta eða taka lán og auka skuldir sínar. Gera menn það ekki yfirleitt vegna þess að þeir telja að þeir geti borgað þetta aftur?

Þarf það endilega að vera slíkt hrikalegt bölg þegar fólk setur sig í skuldir á vissum æviskeiðum til að koma sér þaki yfir höfuðið eða annað því um líkt? Þarf að tala um það eins og mikla óáran að fólk geri það á ákveðnum æviskeiðum? Nei auðvitað ekki. Þess vegna hef ég ævinlega undrast það þegar hv. þm. Jóhanna Sigurðardóttir talar um skuldir heimilanna, það er ekki í fyrsta sinn hér í dag, gerir það úr samhengi við aðrar stærðir sem skipta máli. Ég sé því ekki ástæðu til þess að hafa jafngríðarlegar áhyggjur af því og hv. þm.

Hv. þm. Össur Skarphéðinsson hélt því fram í afar löngu útvarpsviðtali, seinni part dags skömmu eftir kosningar, að nú hefði allt komið fram sem hann hefði sagt fyrir kosningar, og allt reynst vera tóm vitleysa sem ráðherrar í ríkisstjórninni hefðu sagt um efnahagsmálin. Hann sagði að efnahagsstofnanir innan lands og utan hefðu nú komið fram á sjónarsviðið og leiðrétt og staðfest ummæli viðkomandi þingmanns. M.a. nefndi hann til sögunnar Alþjóðagjaldeyrissjóðinn.

Hér er náttúrulega um ótrúlega undarlegan málflutning að ræða, svo ekki sé sterkar til orða tekið. Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn var hér á ferð fyrir áramót á síðasta ári, eins og þeir gera reglulega. Þeir koma hér reglulega í heimsóknir. Ég átti með þeim fund og margir aðrir áttu með þeim fundi, fagaðilar á sviði efnahagsmála. Þeir gerðu skýrslu sína í janúar og af því tilefni var dreift fréttatilkynningu og upplýsingum. Allir sem fylgjast með þessum málum eiga greiðan aðgang að slíkum gögnum, m.a. á heimasíðu Seðlabankans og hjá Þjóðhagsstofnun.

Það er ekki fyrr en í apríl að skýrslan er rædd í sjóðráðinu þar sem fulltrúar allra landanna sitja, m.a. okkar, Norðurlandanna og baltnesku landanna sameiginlega. Hvað eru menn þá að ræða? Plaggið frá í janúar en ekki eitthvað nýtt.

Hv. þm. og ýmsir fleiri, sem höfðu kannski ekki aðstöðu til þess að kynna sér hvernig í pottinn væri búið, töluðu eins og hér væru algjörlega nýjar upplýsingar á ferðinni og samfelld fordæming á efnahagsstjórninni á Íslandi. Þvert á móti kemur fram í umræðum manna á þessum vettvangi mikið hrós fyrir það hvernig staðið hefur verið að efnahagsstjórn á undanförmum misurum. Íslenskum stjórnmöldum er hælt fyrir það hvernig þau hafa tekið á ýmsum málum og hvernig búið er að gjörbreyta ýmsum skipulagsmálum í efnahagskerfinu.

En auðvitað, alveg eins og þessari stofnun ber skylda til, er bent á að vissir pensluhvarfar geti komið upp við núverandi aðstæður. Því hef ég aldrei neitað. Ég hef ævinlega sagt, m.a. hér úr þessum ræðustól, að ég hefði viljað að afgangurinn á ríkissjóði á þessu ári hefði verið meiri en samstaða náðist um. Þó varð hann meiri við afgreiðslu hér við 3. umræðu en þegar frv. var fyrst lagt fram. Ég hef ævinlega sagt það að ég hefði gjarnan viljað að afgangurinn væri meiri en niðurstaðan varð. Þó er hann meiri á þessu ári samkvæmt

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

fjárlögum en í annan tíma á síðari árum, bæði í tölum og sem hlutfall af þjóðarframleiðslu.

Ég ætla ekki að hafa þessi orð fleiri, herra forseti. Mig langar að endingu að minnast aftur á frv. sem er tilefni þessara umræðna, um að gera fjmrh. óheimilt að hækka bensíngjald á þessu ári. Allir sem hafa starfað í þessum sal í einhvern tíma vita hvernig staðið er að fjáröflun til vegagerðar. Menn verða þá að svara spurningunni: Á að draga úr vegagerð eða gera eins og Samfylkingin virðist vera að leggja til, að koma í veg fyrir að Vegagerðin geti greitt upp lán sín? Ég ætla ekki að svara því fyrir þeirra hönd.

Ég ætla hins vegar að minna á að t.d. þegar ríkisstjórnin frá '91 – '95 sat var þessi sama leið farin og það hefur reyndar verið gert í miklu lengri tíma. Bensíngjald er hækkað einu sinni til tvisvar á ári í samræmi við þær forsendur sem menn vilja gefa sér um framkvæmdir og verðbreytingar almennt. Það var hækkað 1. júlí 1993 og einnig 1. jan. 1994, meðan hv. þm. Jóhanna Sigurðardóttir sat í ríkisstjórninni.

Mér er minnisstæður ýmis ágreiningur sem hún gerði á þeim tíma í ríkisstjórninni. Ég man aldrei eftir að hún hafi mótmælt því að bensíngjaldið hækkaði í samræmi við forsendur fjárlaga og gildandi vegáætlun. Hér ber nú eitthvað nýrra við enda ekki um það að ræða við þessa hækkun að hún sé sá verðbólguvaldur sem hv. þm. vill vera láta. Ég hafna því að svo sé.

[15:21]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Fyrst um að ég hafi haldið því fram í kosningabaráttunni að nýjar upplýsingar hefðu komið fram hjá Alþjóðagjaldeyrissjóðnum. Það er rangt hjá hæstv. ráðherra. Ég tiltók það, ef ég man rétt, að það væri samkvæmt áliti, dagsettu, á þeirri heimasíðu sem ráðherrann nefndi, 28. jan.

Hæstv. ráðherra segir af nokkru stærilæti finnst mér að engum ætti að koma á óvart sú bensínhækkun sem varð með ákvörðun ríkisstjórnar. Að sjálfsögðu kemur það engum á óvart. Við vissum öll um þessa bensínhækkun vegna þess að hún var partur af forsendum fjárlaga. Við höfum hins vegar bent á að með tilliti til þróunarinnar sé það skylda ríkisstjórnarinnar að ganga fram fyrir skjöldu og reyna allt sem hún getur til að draga úr verðbólgu, m.a. til að koma í veg fyrir óhóflegt samspil verðlags og launapróunar, sem líklegt er að komi í ljós þegar vindur fram á þetta ár. Þetta er ein aðgerð sem við leggjum til.

Auðvitað kom þetta okkur ekkert á óvart. Hvað hefur gerst í millitiðinni? Það hefur m.a. gerst að Seðlabankinn hefur endurskoðað verðbólguþátt sína, ekki einu sinni og ekki tvisvar heldur þrisvar. Hann byrjaði í september með spá upp á 1,9%, í desember var það 2,2%. Ég veit ekki hvar hún liggur núna, ég held að hún sé komin í 3,3%. Íslandsbanki spáir 3,9%. Með öðrum orðum sjáum við fram á að líklegt sé að Seðlabankinn eigi eftir að endurskoða spá sína enn frekar.

Það þýðir ekki fyrir hæstv. ráðherra að koma hingað og tala glannalega og af stærilæti til okkar sem reynum að halda uppi málefnalegri umræðu. Um hvað snýst umræðan, herra forseti? Hún snýst um að við erum stödd á seinni hluta hagsældarskeiðs sem við ættum öll að kappkosta að framfengja. Ég tel hafa orðið mistök af hálfu ríkisstjórnarinnar sem erfitt verði að snúa ofan af og geri það að verkum að hagsældarskeiðið verði skemmra en ella. Um það snýst umræðan.

Það þýðir ekkert fyrir hæstv. ráðherra að gera lítið úr þessu og kalla það verðbóluskot. Ja, ég vona svo sannarlega að hæstv. ráðherra hafi rétt fyrir sér og varnaðarorð okkar séu óþörf. En það er vegna þessara varnaðarorða sem þessi umræða er í gangi. Enn blasir við að hæstv. ráðherra hefur ekki, hvorki í stefnufirrlýsingu, í þessari ræðu sinni né annars staðar, bent á þau ráð sem hann vill nota til þess að auka þjóðhagslegan sparnað. Það er það eina sem skiptir máli í þessu dæmi.

[15:23]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Ég vil taka undir það með ræðumanni að það er auðvitað verkefni okkar allra að reyna að framlengja hagvaxtarskeiðið sem við höfum upplifað í nokkur ár. Vonandi tekst okkur það þrátt fyrir að ýmsir í salnum séu andvígir uppbyggingu sem geti flýtt fyrir þeirri þróun eins og fram kom í salnum í gær.

Ég vil taka fram að það hefur ekki staðið upp á þennan fjmrh. að taka þátt í umræðu um þjóðhagslegan sparnað. Ég setti á laggirnar sérstaka nefnd til að gera tillögur í þeim efnum og við hrintum í framkvæmd nokkru af ábendingum og tillögum sem þar komu fram. Ég tek undir það með þingmanninum að auðvitað er mjög æskilegt að reyna að efla þjóðhagslegan sparnað. Um það er fjallað í stefnufirrlýsingu ríkisstjórnarinnar. Það er auðvitað virkasta leiðin til að vinna bug á viðskiptahallanum.

Hv. frsm. Jóhanna Sigurðardóttir lét þess getið að viðskiptahallinn væri mikill og ég gat um það áðan, en erlendar skuldir þjóðarþúsins færu vaxandi. Það er sami hluturinn. Þegar viðskiptahallinn eykst þá aukast skuldir þjóðarþúsins. Það er bara uppgjörsmál.

Hér hefur það hins vegar gerst að erlendar skuldir og aðrar skuldir ríkissjóðs hafa minnkað meðan aðrir í þjóðfélaginu hafa fengið meira svigrúm og aukið skuldir sínar, atvinnulífið, bankarnir, fjármálastofnanir og einkaaðilar af ýmsu tagi.

Verkefnið er að halda öllu þessu innan eðlilegs ramma, að ekki verði slíkt þensla hér að þetta fari úr böndum. Það eru ekki líkur á því að svo verði, sem betur fer. Ég vona að við hv. þm. Össur Skarphéðinsson séum sammála um að gera allt sem við getum til að koma í veg fyrir það með tiltækum ráðum í ríkisfjármálum og peningamálum.

[15:25]

#### **Össur Skarphéðinsson (andsvar):**

Herra forseti. Ég er sammála hæstv. ráðherra um að þetta er meginmarkmið okkar og á að vera sameiginlegt markmið okkar. Ég held hins vegar að hæstv. ríkisstjórn hafi sofið á verðinum. Það eru í rauninni þrjú úrræði sem ég sé í stöðunni. Það eru vaxtahækkunar, skattahækkunar eða niðurskurður í rekstri hins opinbera, nema ef vera skyldi allt þetta þrennt.

Ég held að mjög erfitt sé að beita skattahækkunum við þessar kringumstæður. Sama er að segja um vaxtahækkunar, eins og ég mun nú ræða síðar í dag, ef ég kemst einhvern tíma að. Ég held að þær dugi ekki heldur. Ég tel að það sé röð mistaka — ég kalla það mistök — í efnahagsstjórnun sem geri það að verkum að ef við ætlum að framlengja þetta hagsældarskeið þá verði að grípa til ansi erfiðra ráða.

Ég segi fyrir mig, herra forseti, af því að mér þótti hæstv. ráðherra fara með nokkurt flím og sprok í garð okkar og spurði okkur: Ætla menn þá að takmarka fjármagn til Vegagerðar svo hún geti ekki borgað skuldir sínar? Svarið er nei. Ég segi hins vegar að ég hef kjark til að koma hingað og

segja: Ég legg til, með aðild minni að þeirri tillögu sem hér er rædd, að Vegagerðin framkvæmi ekki jafnmikið á næstu árum.

Ég held því miður að niðurstaðan verði þegar upp er staðið að á næstu tveimur árum sé nauðsynlegt að fara í ansi harðar aðgerðir á sviði opinbers rekstrar til að ná utan um þetta vandamál.

Af því að hæstv. ráðherra talar dálítið digurbarkalega um að í raun sé allt í góðu lagi hjá honum, og ég vona að það sé rétt, og hann vísar í Alþjóðagjaldeyrissjóðinn, þá gæti ég nú líka komið með ýmislegt sem ekki kom fram í fréttatilkynningunni góðu. Ég ætla að leyfa mér að vísa í álit Efnahags- og framfarastofnunar Evrópu frá því í síðasta mánuði þar sem sagt er að ofpenslu gæti í efnahagslífinu, hætta sé á að verðbólga aukist meira og hraðar en íslensk stjórnvöld hafi gert ráð fyrir. Talin er hætta á að þetta geti valdið stígmagnandi hækkun verðlags og launa. Vegna þessa, segir stofnunin, gæti reynst erfitt að hafa stjórn á gengi krónunnar. Fróðlegt er að stofnunin fullyrðir að aðhaldssemi í efnahagsstjórn hafi verið fremur lítil.

Þíðum við, herra forseti, er það vegna þessa sem hæstv. ráðherra kemur hér og lemur sér á brjóst eins og górilla í frumskóginum og segir: Sjáið hvað ég hef gert. Þetta er einkunnin.

[15:28]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Ég er sammála fyrri hluta ræðu þingmannsins, í fyrri hluta andsvars hans. (Gripið fram í.) Auðvitað getum við þurft að grípa til aðgerða til að slá á þensluna ef það er mat manna að slíkt sé óhjákvæmilegt.

Ég vek athygli hv. þm. á því að bensínjaldshækkunin er auðvitað skattahækkun. Hún tekur peninga úr umferð og slær á þensluna, í það minnsta einkaneysluna. Menn verða að gæta samræmis í málflutningi sínum, geta ekki bæði verið með og á móti. (Gripið fram í.) Það dugar að taka peninga úr einkaneyslunni, hv. þm.

Ég ætla ekki að fara sérstökum orðum um síðustu ummæli þingmannsins. OECD kom vissulega með ákveðin varnaðarorð. Þau komu okkur ekkert á óvart, þetta eru hlutir sem við erum að tala um núna og höfum talað um í kosningabaráttunni. Hins vegar er ekki rétt að haldið hafi verið að fólki rangri mynd af stöðu mála. Staðan er góð. Hún var góð fyrir kosningar en við þurfum að gæta þess að hún verðni ekki. Við þurfum að passa að hún haldist góð og glattist ekki í þenslu og spennu á markaðnum. Það er auðvitað viðfangsefnið.

[15:30]

#### **Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Mér finnst athyglisvert þar sem Sjálfstfl. gefur sig ávallt út fyrir það að vera boðberi skattalækkana að hæstv. fjmrh. viðurkennir sem er auðvitað satt og rétt að bifreiðagjaldið, sem við viljum að verði hætt við, er ekkert annað en skattahækkun. En mér fannst enn athyglisverðara það sem hæstv. ráðherra sagði áðan. Hann hafði ekki nokkrar áhyggjur af skuldum heimilanna — mér finnst það bara frétt út af fyrir sig — hann hafi ekki nokkrar áhyggjur af þeim skuldum sem hafa hækkað í tíð síðustu ríkisstjórnar um 130 milljarða og um 3 milljarða nú bara vegna þessara hækkana sem hafa verið að dynja yfir.

Vissulega er samhengi á milli stjórnvaldsaðgerða og skulda heimilanna og væri hægt að tína margt þar til, ýmsar aðgerðir sem farið var í af hálfu ríkisstjórnarinnar á síðasta

kjörtímabili. Niðurskurður á barnabótum og fleira er auðvitað til þess að rýra ráðstöfunartekjur heimilanna og verður til þess ásamt og með lágum launum margra heimila hér á landi að fólk þarf að taka neyslulán sem eykur auðvitað skuldir heimilanna. Ég vil biðja hæstv. ráðherra að lesa það sem er í Morgunblaðinu í morgun þar sem verið er að rifja upp það sem gerðist hjá hinum Norðurlandþjóðunum fyrir nokkrum árum þegar mikil útgjaldaþensla var, eins og er núna í þjóðfélaginu, og heimilin eyddu langt um efni fram. Það leiddi til gjaldaþrota heimila og fyrirtækja og mikils taps í bönkunum. Það er einmitt verið að setja fram þá spurningu hvort þetta gæti verið einhver byrjun á slíku ferli hér á landi. En hæstv. ráðherra hefur bara ekki nokkrar áhyggjur af þessum skuldum heimilanna. Mér finnst það athyglisvert að fjmrh. íslensku þjóðarinnar hefur engar áhyggjur af þessu.

Það kemur fram hjá Hagstofunni að verð á bensíni og olíu hækkaði um 6,6% sem hafði í för með sér 0,26% hækkun vísitölunnar, að vísu bara hluta til út af bensíngjaldinu. Ég vil því spyrja hæstv. ráðherra, þar sem hann segir að hann sé ósammála því að fella niður þetta bensíngjald, að ef í ljós kemur við endurskoðaða tekjuáætlun, sem verður væntanlega rædd í fjárln. í fyrramálið, að tekjur ríkissjóðs hafi aukist, er ráðherra þá ekki tilbúinn að skoða það að styðja þetta frv. þar sem um er að ræða tekjutap ríkissjóðs upp á 180 millj. ef í ljós kemur mikil aukning á tekjum ríkissjóðs frá því sem áður var gert ráð fyrir í nafni þess að lækka verðbólguna og þar á meðal skuldir heimilanna?

[15:32]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Það kom fram hjá mér áðan að vísitöluhækkunin vegna breytingarinnar á bensíngjaldi var ekki nema 0,09%. Það veltir því ekki þungu hlassi í þessum verðbólguútreikningum í sjálflu sér. (Gripði fram í.) Ég á ekki von á því að endurskoðuð tekjuáætlun komi fyrir allt þetta ár á fundi fjárln. í fyrramálið þó að upplýsingar liggi kannski fyrir um tekjurnar það sem af er árinu. Það er því alveg ótímabært að svara þeirri spurningu. Eins og menn tala í þessum sal, þá heyrir mér að ekki muni veita af þessum tekjum til þess að slá á þenslu og sýna aðhald í ríkisrekstrinum.

Að því er varðar skuldir heimilanna þá geri ég athugasemd við að sí og æ sé tekin þessi eina stærð, skuldir heimilanna, án samhengis við aðrar stærðir, m.a. eignir heimilanna. Hins vegar er ástæða til að taka undir að því marki sem það kom fram í ræðu hv. þm. að það má alveg halda því fram að bankar og fjármálastofnanir hérlendis á þessu ári og hinu síðasta hafa verið fullglannaleg í útlánunum og hafi kannski hleypt inn í landið fullmiklu af erlendu lánsfé.

Hvað gerði Seðlabankinn í því efni fyrir á þessu ári? Hann þrengdi reglurnar og herti að þessum stofnunum til að takmarka þetta. Þannig er stjórnað í landinu í dag, slíkum stjórnækjum er beitt en ekki skömmun, kvótum og boðum og bönnum af ýmsu tagi eins og áður tíðkaðist. Nú eru notaðar sömu aðferðir í þessum efnum og í öðrum löndum og Seðlabankinn hefur óbeint áhrif á þetta. Ég held að þetta sé farið að bera árangur. Ég a.m.k. vona það því að í öfni getur stefnt ef fram heldur sem horfir, sérstaklega með skammtímalánsfé frá útlöndum.

[15:34]

#### **Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Mér finnst jákvætt að hæstv. ráðherra viðurkennir raunverulega þær hættur sem uppi eru vegna mikillar útlánaþenslu í bönkunum, útlánaþenslu almennt í þjóðfélag-

inu og viðurkennir að glannalega hafi verið haldið á málum, ef ég skildi ráðherrann rétt. Ég held að það sé gott út af fyrir sig ef hæstv. ráðherra viðurkennir það. En ráðherra sem vill ekki gera mikið með skuldir heimilanna og segir að eignir séu þar á móti verður að átta sig á því að stór og vaxandi hluti fjölskyldna hér á landi á bara skuldir og mikið af skuldum en engar eignir á móti. Við höfum séð á undanförunum árum að sá hópur fer stækkandi og full ástæða er til að hafa áhyggjur af honum. Mér finnst mjög sérkennilegt í þeirri umræðu sem farið hefur fram almennt um efnahagsmálin í tengslum við þetta frv. og þá miklu þenslu sem er á markaðnum, að ráðherrann sé enga ástæðu til að eyða einu orði að því sem er að gerast á fasteignamarkaðnum, 10–25% hækkun á fasteignum á höfuðborgarsvæðinu sem getur haft í fyllingu tímans, við skulum þó vona ekki, áhrif á stöðu ríkissjóðs ef svo fer eins og ýmsir halda fram. Meðal annars vitnaði ég til Þjóðhagsstofnunar og Seðlabankans um að þetta gæti leitt til mikilla greiðsluferfiðleika heimilanna. Þess vegna veldur það mér vonbrigðum að hæstv. fjmrh. skuli ekki taka á slíkum málum úr þessum ræðustól og segja þjóðinni hvaða viðbrögð hann vill hafa við þeirri miklu þenslu sem er í þjóðfélaginu. Mér finnst ég vera litlu nær um hvað fjmrh. íslensku þjóðarinnar vill gera til að taka á þeim miklu þenslueinkennum sem hér eru, en hann viðurkennir þó að glannalega hafi verið farið að hjá fjármálastofnunum og bönkunum. Það er alveg rétt hjá ráðherranum.

[15:36]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Ég vil bæta því við það sem ég sagði áðan um stjórnæk Seðlabankans og þær ákvarðanir sem hann beitti sér fyrir fyrir á árinu að þær aðgerðir hafa leitt til þess að engin aukning útlána er í maímánuði frá því sem var í apríl, á bilinu 0–1% að því er mér skilst. Þetta er árangur að þessu leyti til og sýnir okkur að hægt er að slá á þessa hluti, þessa útlánaþenslu með slíkum óbeinum aðgerðum.

Að því er varðar fasteignaverðið, sérstaklega í Reykjavík, þá má finna ýmsar skýringar á því. Á þeim markaði gildir eins og víðar hið einfalda lögmál um framboð og eftirspurn. Mikil eftirspurn hefur verið eftir húseignum í Reykjavík og á Reykjavíkursvæðinu vegna þess að fólkið hefur haft meira handanna á milli og það hefur verið gríðarleg aukning kaupmáttar á undanförunum árum, 20–25% á fjórum árum. Við slíkar aðstæður freistar fólk þess að festa sér húsnæði eða koma sér upp stærra húsnæði.

En hvernig standa þá málin í Reykjavík? Þau standa þannig að gríðarlegur lóðarskortur er gagnvart einstaklingum sem vilja komast í íbúðarhúsnæði og byggja. Hvað þýðir það samkvæmt lögmálinu um framboð og eftirspurn sem ég nefndi? Það þýðir auðvitað að verðið hækkar og þetta er áreiðanlega mjög stór ástæða fyrir því að fasteignaverð hefur hækkað svo á Reykjavíkursvæðinu. (Gripði fram í: Margir sem flytja hingað líka.) Jú, það er líka rétt. Fólkinu fjólgar herna og það hefur einnig áhrif á eftirspurnina en það hjálpar ekki til með framboðið ef borgaryfirvöld eru ekki nógu framsýn að hafa hér nægt framboð á lóðum. Hv. þm. er að vitna í annað vandamál, byggðavandann, sem við þurfum að tala betur um við annað tækifæri og lýtur ekki beint að þessu viðfangsefni í dag.

[15:39]

#### **Jón Bjarnason:**

Virðulegi forseti. Mig langar til að taka þátt í umræðunni. Ég lýsi því yfir að ég er sammála þeim tillögum sem eru

lagðar fram en kannski ekki alfarið á öllum þeim forsendum sem frsm. hefur mælt fyrir.

Ég deili hins vegar áhyggjum hv. þm. Jóhönnu Sigurðardóttur og annarra ræðumanna af verðbólgu og þenslu. Ég vil benda á, eins og kom líka aðeins fram í máli hæstv. fjmrh. varðandi þensluna sem hér er vandamál er á suðvesturhorninu. Hæstv. fjmrh. minnst á aukinn kaupmátt og góðari sem leiddi síðan til aukinnar þenslu. Þetta góðari hefur ekki nema að takmörkuðu leyti komist upp fyrir Elliðaárna.

Virðulegi forseti. Nú reynir á þingmenn Reykjavíkur og Reykjaness. Nú reynir á hvort þeir eru reiðubúnir að koma saman sérstaklega og taka á þeim vanda landsins sem er þenslan á suðvesturhorninu. Hún er að steypa okkar landi. Hún er að gera lífsskilyrðin erfiðari úti um hinar dreifðu byggðir. Nú er það hlutverk þeirra hv. þm. að leysa byggðavandamál sín sem er vandamál þjóðarinnar. (Gripið fram í.) Nei, það held ég ekki en þeir hlusta þegar þeir vilja fá aukin völd. En þeir nýta ekki einu sinni það vald sem þeir þegar hafa til að taka á málum kjördæmis síns og eru þar af leiðandi að valda þjóðinni allri vandræðum og síðan súpum við öll seyðið af.

Ég ætla að koma að þessu máli frá annarri hlið. Ég ætla að koma að því út frá skattheimtu ríkisins á bifreiðum og bifreiðanotkun landsmanna. Samkvæmt áætlunum Félags ísl. bifreiðaeigenda verða heildarskatttekjur ríkissjóðs, bæði innflutningsgjöld, bifreiðagjöld, bensíngjöld og þungaskattur, áætlaðar nálægt 30 milljörðum kr. á þessu ári. Þetta er engin smáskattheimta.

Ég vil líka vekja athygli á því að í forsendum fjárlaga fyrir þetta ár var gert ráð fyrir að mig minnir 4% samdrætti í bifreiðainnflutningi og þar af leiðandi var líka gert ráð fyrir því að skatttekjur ríkisins af bifreiðainnflutningi drægjust saman. Þær tölur sem sýna innflutning fyrstu fjóra mánuði ársins sýna að innflutningur bifreiða hefur vaxið um nærri 50% og áætlaðar skatttekjur ríkisins gætu þess vegna numið 1,5–2 milljörðum kr. meiri á þessu ári en ráð var fyrir gert. Það er svo sem gott að afla tekna og ég geri ráð fyrir því að ýmis önnur gjöld hafi líka vaxið þar á móti en þetta leiðir hugann líka að því hvernig þessum skatttekjum er varið og hverjir í rauninni bera þar skarðan hlut frá borði.

Í neyslukönnun frá Hagstofnunni árið 1997 kom fram að hver meðalfjölskylda eða íbúi á landsbyggðinni þarf að eyða 40% meira í bifreiðakostnað og rekstur bifreiðar en íbúar hér á þéttbýlissvæðunum. Hækkun gjalda og sérstaklega hækkun akstursgjalda eins og bensínskatts og þess háttar er aðeins til þess fallin að auka þennan útgjaldamun, auka mismun í skattheimtu dreifbýlisins til ríkisins. Til viðbótar hækkun skattlagningar á bifreiðanotkun er flutningur á vörum og þjónustu út um land, á hann leggst síðan virðisaukaskattur og hækkar vöruverð.

Nú má ekki skilja orð mín svo að ég vilji ekki að Vegagerðin eigi markaða tekjustofna. En ég lít aðeins á það sem lágmarkstekjustofna og það er ekkert sem bannar að ekki megi verja öðrum tekjustofnum til slíkra vegaframkvæmda því vegaframkvæmdir út um land eru eitt brýnasta hagsmunamál dreifbýlisins. En það má ekki samtímis skattleggja okkur svo að við getum ekki nýtt það.

Ég vil vekja athygli á t.d. skattheimtu sem var tekin upp á sl. vetri þar sem lagður var 100 þús. kr. skattur á vörubíla umfram akstursgjald, þ.e. vörubíla sem eru lítið notaðir. Víða í sveitum eru vörubílar notaðir til heylutninga og fara eiginlega aldrei út á þjóðveg en þeir skulu skattlagðir um

100 þús. kr. flatt gjald. Mér finnst þetta afar óréttlátt og væri ástæða til við endurskoðun laga í vetur að breyta þessu.

Ég vil líka vekja athygli á því að skipting vegafjárins milli stofnbrauta, safnbrauta og tengivega hefur staðið óbreytt undanfarin ár og þessir svokölluðu sveitavegir hafa algerlega orðið út undan í fjármögnun varðandi endurnýjun og endurbætur. Þess vegna er engin ástæða í sjálfu sér til að draga úr fjármagni til vegagerðar en bifreiðaeign landsmanna er þegar skattlögð verulega og einn af stærstu tekjustofnum ríkisins. Það ætti því alveg að vera hægt að verja þar af auknu fjármagni til vegagerðar út um land og þetta væri kannski ein besta byggðaaðgerðin sem væri hægt að gera, þ.e. að auka fjármagnið.

Virðulegi forseti. Ég legg því áherslu á að þessu vörugjaldi verði frestað og að þingmenn suðvesturhornsins taki sig saman og slái niður þenslu suðvesturhornsins þannig að við þurfum ekki að axla hana fyrir þá því að hún flytur einungis fjármagn úr hinum dreifðu byggðum til þéttbýlisins. Þetta er skylda hv. þm. og þeir eiga að standa við hana.

[15:47]

### Rannveig Guðmundsdóttir:

Virðulegi forseti. Það urðu orðaskipti fyrir nokkrum mínútum á milli hæstv. fjmrh. og hv. þm. Össurar Skarphéðinssonar og varðaði umræðuna sem var fyrir kosningar um þenslu og fjármálastjórn. Ég verð að segja að það var mjög sérkennilegt að verða vitni að þeirri umræðu af hálfu stjórnarflokkanna. Eftir kosningar voru gerbreytt viðhorf því að þegar Össur Skarphéðinsson var að koma fram með sína skörpu gagnrýni á stjórn ríkisfjármála í kosningabaráttunni var þeirri gagnrýni vísað á bug sem ósanngjörnum kosningaráróðri. Það er staðreynd sem við munum öll þó við höfum ekki verið í kosningabaráttunni í Reykjavík því að svo mjög bar þetta á góma í fjölmiðlum. Það var hins vegar ekki fyrr en um það bil tveimur dögum eftir kosningar sem seðlabankastjóri kom fram og lýsti því hvernig málin stæðu og það var um það bil nákvæmlega það sem hafði verið talað um af hálfu Össurar Skarphéðinssonar, aðallega af okkar hálfu, í kosningabaráttunni. Þannig stóðu þau mál. Engin ástæða er til að hlakka yfir því og heldur engin ástæða til þess að vera að togast mikið á um það núna eftir á hvenær hlutirnir gerðust en það er alveg ljóst að þenslumerkin sem eru til umræðu núna og hafa verið frá því tveimur dögum eftir kjördag voru uppi áður en menn kusu að vera ekki með mjög mikla umræðu um þau viðkvæmu mál vegna þess að stöðugleikinn var það sem haldið var á lofti af hálfu stjórnarflokkanna, stöðugleikanum yrði eingöngu viðhaldið með því að stjórnarflokkarnir yrðu áfram við stjórnvölinn og honum væri þá fyrst verulega ógnað ef ádrir yrðu kallaðir til stjórna í Stjórnarráðinu.

Hæstv. fjmrh. sagði áðan: „... Samfylkingin, eins og hún heitir, ætlar að beita sér fyrir því að sporna við verðbólgu“ — og að það væri ánægjulegt að fá bandamann. Þetta heitir þingflokkur Samfylkingarinnar og Samfylkingin bauð fram fyrir kosningar. Bara út af orðum ráðherra, það er ekkert sem svo heitir, það bara er einfaldlega þannig. (Fjmrh.: Svo heitir að beita sér.) Sem svo heitir að beita sér, skulum við hafa það núna.

Við reyndum að fá samvinnu við stjórnarflokkana á Alþingi og ríkisstjórnina og þess vegna tókum við þessi mál upp á fyrsta degi þingsins. Ég var að nefna áðan kosningabaráttuna og mér finnst það frekar skondið núna að áróðurinn sem

var svo hávær í kosningabaráttunni, m.a. sá sem var gripinn úr lausu lofti að Samfylkingin ætlaði að hækka bensínið, að í þessari umræðu kemur fjmrh. og segir beinlínis um bensín-hækkunina að skattahækkunin slái á þenslu, sú skattahækkun sem birtist í bensínhækkuninni slái á þenslu og það hljóti allir að sjá það. Þetta segir okkur hvernig umræðan snýst og hvernig henni er beitt, eftir því hvar maður er staddur, ekki bara á árinu heldur á leið sinni til valda í Stjórnarráðinu eða eftir að völdum hefur verið náð.

Menn hafa líka sagt að það sé svo lítil hækkun á vísitölu sem verði af t.d. af völdum bensínhækkunarinnar og það sama var nefnt í morgun á fundi iðnn. þegar við töluðum um hækkun á gjaldskrá Landsvirkjunar. Ég ætla aðeins að nefna þá örfáu þætti sem hefur borið á góma í umræðunni um hækkanir.

Vextir hafa hækkað, tryggingaiðgjöld hafa hækkað mikið, bensín hefur hækkað og hluti þess hefur hækkað vegna bensínjaldsins sem rennur til ríkisins og það hefur komið fram í umræðunni að alls munu renna til ríkisins 225 millj. Þær 225 millj., sem renna til ríkisins, koma úr vösum neytenda. Húsnæði hefur hækkað og nýjasta dæmið sem ég þekki er íbúð sem verðlögð var á 7 millj. kr. í nóvember en var seld á 8 millj. í maí. Þetta hefur verið að gerast og allir sem þekkja eitthvað af fólki sem hefur verið að skoða fasteignamarkaðinn vita að þarna er um verulegar hækkanir að ræða. Þetta er póstur sem verður mjög þungur fyrir þá sem eru að fjárfesta í húsnæði um þessar mundir. En ég get alveg tekið undir það að umræða um húsnæðismál er sérúmræða sem við eigum eftir að taka þó að það verði ekki nú. En af því að ráðherra sjálfur valdi að nefna að mikil eftirspurn væri eftir húsnæði þá ætla ég að nefna aðra frétt sem kom fram á síðustu mánuðum að 500 manns hefðu flutt á um það bil þriggja mánaða tímabili utan af landsbyggðinni og hingað suður. Ef 500 manns flytja suður af landsbyggðinni kallar það væntanlega á um það bil 200 íbúðir ef við gefum okkur hefðbundna samsetningu fjölskyldunnar og reiknum með rúmlega tveimur í íbúð. Það kallar á 200 íbúðir sem væru kannski ekki á lausu á þessu þriggja mánaða tímabili en þær fjölskyldur sem þarna er um að ræða þurfa þak yfir höfuðið. Vissulega vakti ráðherrann sjálfur athygli á máli sem hefur ekki verið mikið rætt að öðru leyti en því sem komið hefur fram í umræðunni um kjördæmamálið.

Ég er að telja upp hvað hafi hækkað. Eitt af því sem hefur hækkað og við ræddum um á fyrsta degi þingsins er gjaldskrá Landsvirkjunar. Í morgun var þess líka getið hversu lítil áhrif hún hefði inn í vísitöluna en hækkunin gefur 182 millj. til Landsvirkjunar á ársgrundvelli, sem sagt til ríkisfyrirtækis. Um leið og við sjáum hve há upphæð rennur til ríkisins gegnum bensínhækkun og gegnum gjaldskrá Landsvirkjunar til Landsvirkjunar, þá erum við að tala um yfir 400 millj. kr. sem renna úr einhverjum vösum. Þá erum við ekki að skoða hvaða áhrif vextirnir hafa, tryggingariðgjöldin, húsnæðishækkunin og hvað þá heldur önnur hækkun sem við vitum vissulega um.

Í umræðu um skuldir heimilanna benti ráðherrann á atriði sem ég er sammála honum um, að það er mjög misjafnt hvernig fólk er í stakk búið til að mæta því að takast á við nýjar skuldir. Það er ólíku saman að jafna t.d. fyrir þá sem hér stendur að fara í ný útgjöld og stofna til skulda heldur t.d. margar þær ungu fjölskyldur sem ég þekki í kringum mig. Það er svo ólíku saman að jafna að það er ekki sami hluturinn. Fyrir manneskju á miðjum aldri sem er komin

vel fyrir vindinn og er ekki með miklar skuldir, er með góð laun o.s.frv., eða ungar fjölskyldur þar sem bara allt önnur staða er. Það er þessi meðaltalsumræða sem stjórnarflokkarnir bregða stöðugt fyrir sig sem er svo alvarleg þegar verið er að tala um fólk. Fólk er nefnilega ekki meðaltal. Það er fullt af fólki sem er ekkert endilega með lægstu laun en lægri meðaltekjur og það fólk baslar með húsnæðisskuldur, rekur kannski gamlan bíl og er að takast á við ýmsar hækk-anir, ekki bara þær sem verða af hálfu ríkisins heldur líka sveitarfélaganna.

Þess er skemmst að minnst að sveitarfélagið sem ég bý í, Kópavogur, hækkaði dagvistargjöld og það var umtalsverð hækkun. Ekki kom það til umræðu hér þó að stjórnarflokkarnir bregði sífellt fyrir sig Reykjavíkurborg og ef það verður einhver breyting á gjaldskrá þar.

Ég gæti nefnt margar breytingar á gjaldskrá í sveitarfélögunum í kjördæmi mínu þar sem Sjálfstf. stýrir ef ég hefði geð til þess. En mér finnst bara að við hljótum að vera aðeins yfir það hafin. Við erum að tala um það sem ríkið ræður yfir og ræður við.

Ég get ekki stillt mig um það, virðulegur forseti, að nefna fjölskyldustefnu vegna þess að það mál sem bar hæst í kosningabaráttunni var fjölskyldan, fjölskyldan og aftur fjölskyldan og staða fjölskyldunnar. Ekki síst var það Framsfl. sem hafði uppi stór og mikil orð um hvernig væri staðið að málefnum fjölskyldunnar.

Virðulegi forseti. Af því að ég er stödd á þeim punkti í stuttri ræðu, sem mér finnst mikilvægt að ráðherrann heyri, þá ætla ég að hinkra meðan hann bregður sér frá.

Ég var komin að punkti sem mér finnst mjög mikilvægt að ráðherrann hlusti á og þess vegna ákvað ég að hinkra við vegna þess að ræða mín er stutt. Það lýtur að fjölskyldustefnu og þeim viðhorfum sem er svo auðvelt að láta í ljósi í kosningabaráttunni. Við bárum gæfu til þess, alþingismenn, að samþykka fjölskyldustefnu á síðasta kjörtímabili. En stjórnarflokkarnir báru ekki gæfu til þess að flytja hingað inn í þingið breytingar á lögum eða ný frumvörp sem mundu fylgja eftir þeirri stefnumörkun sem fólst í fjölskyldustefnunni. Þegar við samþykktum þessa fjölskyldustefnu höfðu stjórnarflokkarnir tekið út úr henni einn mikilvægasta þáttinn. Það var sjóður og sá sjóður átti að standa undir því að þegar sérstakt fjölskylduráð gæti skoðað hvernig hækkanir af hálfu hins opinbera hittu ólíkar fjölskyldugerðir fyrir. Þessi sjóður átti að standa undir rannsóknum en hann var felldur út. Þess vegna er það á ábyrgð ríkisstjórnar og Alþingis að vita meira um afleiðingar ýmissa hækkana. Þessi sjóður og fjölskylduráð átti að skoða það þegar hafa orðið miklar hækkanir í sveitarfélögum af hálfu ríkisins á ólíkum sviðum hvort það gæti verið að ólíkar gerðir hins opinbera væru að hitta sérstakar fjölskyldugerðir illa fyrir og enginn veit neitt um það mál. Fjmrh. hefur ekki hugmynd um hvort þessar hækkanir hitta e.t.v. ólíka hópa fyrir og það er enginn sem veit það og það er enginn sem tekur það raunverulega saman og reynir að vinna úr því hvernig hækkanir sveitarfélaga og ríkisins beinast að fjölskyldum sem eru í viðkvæmri stöðu.

Virðulegi forseti. Ég ætla að biðja fjmrh. að beita sér fyrir því að það verði skoðað og ég mun náttúrulega sjálf reyna að gera tillögur um að þessi sjóður fari inn í fjölskyldustefnu og kalli eftir því að henni verði fylgt eftir þar sem stjórnarflokkarnir eru nú að starfa áfram við sama borð. En ég ætla að nefna hvernig við förum í þetta mál á fyrsta degi þingsins. Við boðum samvinnu við stjórnvöld um aðgerðir til að

draga til baka eða fresta boðuðum hækkunum á bensíngjaldi og gjaldskrá Landsvirkjunar. Við boðuðum það frv. sem er til umræðu. Við töldum brýnt að Fjármálaeftirlitið hraðaði athugun sinni á forsendum iðgjaldahækkunar tryggingafélaganna og vitum núna eftir að nefndir hafa haldið fundi að það mun verða einhver tími þar til það hefur lokið skoðun sinni. Við höfum skrifað viðskrh. og hvatt hann til að setja reglugerð á grundvelli laga um opinbert eftirlit og hann hefur upplýst að það muni verða gert.

Við boðuðum að fulltrúar okkar í nefndum þingsins mundu fylgja þessum málum eftir. Ég vil þakka fyrir að við höfum fengið þessi mál á dagskrá þeirrar nefndar sem við óskudum eftir.

Ég vil að lokum, herra forseti, nefna fund í öðnn. í morgun. Það var ljóst frá því að við fengum gesti á fund okkar að ekki yrði orðið við ósk Samfylkingarinnar um endurskoðun á gjaldskrárhækkun Landsvirkjunar. Forstjóri Landsvirkjunar gerði það ljóst að hann teldi ekki rétt að fresta þeim hækkunum sem hér hafa verið til umræðu. Hann taldi að stjórnin mundi standa við þau áform þó þessi mál yrðu tekin upp í stjórn. Hann telur líka sáralitla hækkun af þessum völdum á vísitölunni, hún er u.p.b. 0,05 á vísitölu neysluverðs.

Það er athyglisvert að þeir sem hafa tekið ákvarðanir um hækkun telja að sinn þáttur í hækkun vísitölu sé mjög lítill. Þetta styður þá gagnrýni mína að áhrifin séu ekki skoðuð samræmt eða hvaða hópa hækkunin mun hitta verst fyrir.

Ég gat þess áðan að hækkunin muni gefa Landsvirkjun u.p.b. 182 milljónir í tekjuauka á ársgrundvelli. Fram hefur komið að hækkun Landsvirkjunar er lítill þáttur í hækkun vísitölnnar. Hækkunin á bensíngjaldi er lítill þáttur í hækkun á vísitölunni en þá erum við komin að því sem við ættum að ræða ítarlega, herra forseti, og það er hin breytta vísitala og gæðabreytingar sem farnar eru að hafa áhrif á hana.

Ég ætla eingöngu að vísa til leiðara Morgunblaðsins frá 13. júní þar sem fjallað var um þessi mál. Leiðarahöfundur fannst að þetta gæti verið hið besta mál, að Hagstofan beitti gæðaleiðréttingum í ýmsum tilvikum. Hins vegar vakti leiðarahöfundur athygli á því að þessar reikningsaðferðir vektu ýmsar spurningar, t.d. varðandi húsnæðið. Hefur íbúðarhúsnæði ekki stöðugt verið að batna í gæðum? Á að taka tillit til þess? Hvað með bensín? Hafa olíufélögin ekki öll haldið því fram að þau selji betra bensín en áður? Þetta eru spurningar leiðarahöfundar Morgunblaðsins.

Ég gæti bætt við fleiri spurningum en ég tel að það verkefni sem Hagstofan hefur tekið að sér, að meta gæðabreytingar þegar hún breytir vísitölunni, sé mjög alvarlegt mál og vandasamt. Ég mundi vilja spyrja, væntanlega mundi viðskrh. vilja svara því, eða hver er ráðherra Hagstofunnar? Ég beini því orðum mínum til fjmrh.: Er einhver sérstakur matshópur sem mun fara í að meta þær gæðabreytingar sem áhrif hafa á vísitölu? Á sama hátt og spurningar vakna hjá leiðarahöfundu Morgunblaðsins þá er þetta á allra vörum núna í þjóðfélaginu: Hvernig mun þetta virka? Hvernig virkar það þegar eitthvað minnkar í gæðum eins og oft gerist eða fólk fær minna magn? Hvernig mun það hækka vísitöluna, verður það óeðlilega mikið o.s.frv.? Þetta er mjög alvarleg umræða og fólk er ringlað. Í raun er sérkennilegt að hlusta á að Hagstofan hefur frá 1997 tekið upp þessi nýju viðhorf. Þau hafa lítið verið til umræðu. Einhver hlýtur þessi matsaðili að verða. Eins er spurning um hvort á einhvern hátt sé hægt að kalla eftir því ef fólk finnst matið að einhverju

leyti óeðlilegt. Þetta er sérstök umræða en áhugavert væri að heyra hvað fjmrh. segir um hana.

[16:04]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Ég fór nokkuð ítarlega yfir þessi atriði áðan að ég tel. Hins vegar er það forsrh. sem er ráðherra Hagstofunnar, hvorki viðskrh. né ég. Ég held að þessi þróun sé mjög eðlileg vegna gæðabreytinga og breytinga sem verða á vörum og þjónustu, t.d. tryggingum, í tímans rás, með meiri afurðapróun, vörubrúun margs konar o.s.frv. Það er því óhjákvæmilegt að taka tillit til þess arna og eins og ég sagði áðan er þetta hluti af alþekktu vandamáli í tengslum við að setja saman og reikna út vísitölu frá einum tíma til annars. Ég tel mjög gott mál að þetta sé komið inn í vinnuna hjá Hagstofunni eins og fram hefur komið í sambandi við tryggingarnar.

Ég get hins vegar ekki fullyrt nákvæmlega um hvernig þetta er gert á Hagstofunni. Að hluta til er hægt að gera þetta með vísendalegum aðferðum en áreiðanlega verður einhver hluti af þessu háður mati. Hver annast matið er spurning sem ég get ekki svarað. Ég treysti hins vegar Hagstofunni, hagstofustjóra og starfsmönnum hans mjög vel til að vinna þetta vel og samvisskusamlega, algjörlega óháð pólitík frá einum tíma til annars. Það er auðvitað mjög mikilvægt í svona málum og við svona útreikninga.

[16:06]

#### **Rannveig Guðmundsdóttir (andsvar):**

Virðulegi forseti. Ég hafna því ekki að þetta sé eðlileg þróun. Ég geri mér góða grein fyrir því að það verða gæðabreytingar á þjónustu og vöru frá einum tíma til annars. Spurningarnar sem vakna og það sem fólk er að velja fyrir sér er: Hvernig er metið og hvænær er metið? Verður það í hvert einasta skipti sem einhver hreyfing verður? Er þá tekið fyrir þjónustustigið í heild sinni og reynt að leggja mat á það? Er varan tekin og metin í heild sinni?

Þetta er mjög vandasamt og ég er ekki viss um að hægt sé að ætlast til þess af embættismanni eða starfsfólki á stofnum eins og Hagstofunni að þau séu með þetta mál eða verkefni sem venjulegt skrifstofu- eða hagstofuverkefni. Ef þetta fer að verða tekið inn í ríku mæli, mat á því hvort það hafi orðið gæðabreyting í vöru eða þjónustu um leið og hækkun verður, þá hlýtur einhver sérstakur aðili, sérstök nefnd eða eitthvert samráð að vera haft um það, að það sé ekki bara verkefni Hagstofu eða einhverra starfsmanna að sjá um það.

[16:08]

#### **Össur Skarphéðinsson:**

Herra forseti. Forustumenn hæstv. ríkisstjórnar hafa allir sem einn haldið því fram eftir að kosningum sleppti að mestu máli skipti í efnahagsstjórninni að efla og tryggja stöðugleikann. Ég held, herra forseti, að það sé engum efa blandið að frv. sem liggur fyrir af hálfu Samfylkingarinnar megi auðvitað líta á sem viðleitni Samfylkingarinnar til að styðja hæstv. ríkisstjórn til að ná þessu markmiði.

Í umræðunni um þessi mál höfum við drepit á ýmis atriði sem við teljum að hið opinbera geti nýtt sér til að draga úr því sem hæstv. fjmrh. kallaði verðbólguþak fyrri dag. Hæstv. forsrh. hefur sagt að engin ástæða sé til þess að hafa áhyggjur af því. Enginn hæstv. ráðherra hefur raunverulega gefið alvarlegan gaum að þessu nema hæstv. iðnn.- og viðskrh. í tveimur blaðaviðtölum.

Það sem Samfylkingin hefur verið að gera, herra forseti, er að leggja til að bensíngjaldshækkun þessi verði kölluð til baka. Við höfum jafnframt lagt til að farið verði ofan í saumana á forsendum þeirrar ákvörðunar Landsvirkjunar að hækka orkuverð. Við höfum líka kastað því upp hvort rétt sé, miðað við þá stöðu sem komin er upp, að draga einnig til baka áfengishækkunina. Allt kemur þetta inn í verðbólguna og allt er þetta líklegt til að ýta eftir því sem Efnahags- og framfarastofnun Evrópu reifaði í aðvörunarorðum sínum í síðasta mánuði til að efla samspil víxlhækkana verðlags- og launaþróunar þegar kemur fram á árið í kjarasamningum.

Hæstv. fjmrh. reyndi að skjóta sér undan þessu í einhvers konar skæklategi um frammistöðu Reykjavíkurborgar. Hann spurði okkur, sem hér erum að tala, hvort við ættum þá ekki að beina geir okkar að borgarstjórn Reykjavíkur. Það er sjálfsagt að gera það líka. Nú vill svo til að það er beint samband milli borgarstjórnar og fjmrn. þannig að það ætti kannski ekki að vefjast fyrir hæstv. ráðherra að koma þeim skilaboðum á framfæri.

Auðvitað, herra forseti, höfum við líka verið að beina geir okkar að borgarstjórn Reykjavíkur. Það felst í þeim athugasemdum sem við höfum sem þingflokkur gert við orkuverðshækkun Landsvirkjunar. Það er einfaldlega þannig, herra forseti, að Reykjavíkurborg kemur að þeim og er ábyrg fyrir þeim líka.

Við þær aðstæður sem nú hafa skapast þá er nauðsynlegt að allir taki á í þessum efnum. Það er nauðsynlegt að ríkisstjórnin hafi forgöngu um samráð við sveitarstjórnir til að ná þessu niður.

Herra forseti. Mig langar að varpa fram einni spurningu til hæstv. fjmrh. sem varðar frv. sem hér er um að ræða. Við erum að leggja það til að hækkun á bensíngjaldi verði frestað. Ég held að það megi færa sterk rök fyrir því að gjaldið sem runnið hefur í Vegasjóð það sem af er á þessu ári sé talsvert meira en gert var ráð fyrir í forsendum fjárlaga. Þetta var eitt af því sem við þingmenn Samfylkingarinnar, sem eigum sæti í fjárln., vildum fá ráðrúm til að spyrja fulltrúa hæstv. ráðherra að á fundi í fjárln. Við höfum ekki fengið tækifæri til þess enn þá og því vil ég, mér til hægri verka, herra forseti, spyrja hæstv. ráðherra: Getur verið að aukningin sem hefur af þessum sökum runnið í Vegasjóð sé það mikil að ekki sé beinlínis þörf á þeirri hækkun sem varð nú um síðustu mánaðamót?

Ég held að nauðsynlegt sé að þetta komi fram í umræðunni vegna þess að ef í ljós kemur að einhver hundruð milljóna komi inn, umfram það sem menn töldu þegar gengið var frá fjárlögum, er alveg ljóst að forsendur þessarar hækkunar eru brostnar og þær óþarfar.

Það er merkilegt, herra forseti, að í umræðunni eftir kosningar hefur verið allt annar tónn í talinu um efnahagsstjórnunina. Af hálfu ríkisstjórnarinnar var fyrir kosningar allt í stakasta lagi. Hins vegar var allt í einu komið annað umhverfi og ástand í efnahagsmálunum strax eftir kosningar. Þá steig hver sérfræðingurinn á fætur öðrum fram á sviðið og talaði um nauðsyn þess að fara afar varlega í efnahagsmálum. Það er merkilegt að rifja þetta upp í ljósi þess að hæstv. fjmrh. talar hér í dag aðeins um verðbólguþekkt. Hæstv. forsrh. hefur í viðtölum sagt að engin ástæða sé til þess að hafa áhyggjur af þessu. Guð láti gott á vita. Ég held að allir í þessum sal vildu mjög gjarnan að hæstv. ráðherrar hefðu rétt fyrir sér.

Eins og ég gat um hefur aðeins einn ráðherra tekið undir nauðsyn þess að gripið verði til einhverra aðgerða. Það er

hæstv. iðn.- og viðskrh., sem lét svo um mælt í viðtölum, bæði við Dag og ég held DV líka, að nauðsynlegt væri að finna ráð og hann benti á þessi ráð. Þau fólust aðallega í því að einkavæða og mig minnir að hann hafi líka talað um nauðsyn þess að endurvekja og auka skattaívilnanir vegna hlutbréfaþaka. Það lýsir hins vegar skilningi hæstv. ríkisstjórnar á vandanum að þetta eru sömu ráðin og hún hefur talað fyrir t.d. stefnuvirlýsingu sinni. Hún getur hins vegar ekki fundið neinn sérfræðing í efnahagsmálum sem reiðubúinn er að fallast á að þessi ráð dugi.

Því segi ég, herra forseti, að þegar talað er um að menn hafi ekki vit á efnahagsmálum, eins og hæstv. forsrh. lét sér sæma að segja fyrir kosningar, vegna þess að þeir hafi ekki sérstaka menntun í þeim fræðum, þá hittu þau ummæli auðvitað fyrir hæstv. ráðherra sem hafa sjálfir lagt fram ráð sem ekki duga, eins og ég kem að síðar í máli mínu.

Hæstv. ráðherra hélt því fram að ég hefði fyrir kosningar látið sem ný sannindi hefðu komið fram þegar ég vísaði í skýrslu sem kom frá Alþjóðagjaldeyrissjóðnum. Hæstv. ráðherra sagði að hann hefði sjálfur sent fréttatilkynningu frá sér um álit sjóðsins og ég hefði látið sem þar væri eitthvað nýtt á ferðinni sem ekki hefði komið fram áður. Það er alrangt, herra forseti.

Að vísu er það svo að í fréttatilkynningu sem ráðuneytið sendi frá sér var aðallega að finna það sem jákvætt var. Vissulega var margt jákvætt í þeirri skýrslu um stöðu efnahagsmála, annað hvort mætti nú vera við annað eins góðari og hefur verið síðustu missiri. Hins vegar var ýmislegt annað sem ekki kom fram. Ég lét þess jafnan getið í samræðum mínum við hæstv. fjmrh. og reyndar aðra frambjóðendur ríkisstjórnarflokkanna að þessi ummæli sem ég hafði eftir sjóðnum væru ekki ný af nálinni. Ég tók fram að ég hefði tekið þau úr skýrslu sjóðsins sem dagsett var 28. janúar og ég fann á heimasíðu Seðlabankans.

En þar er líka að finna ýmislegt annað, herra forseti. Þar er m.a. að finna ræðu seðlabankastjóra, Birgis Ísleifs Gunnars-sonar, frá síðasta ársfundi bankans. Þar bendir bankastjórinn á að á síðasta ári jókst viðskiptahallinn verulega og hann sagði þar að mikilvægasta verkefni hagstjórnarinnar í nánustu framtíð væri að koma böndum á þann halla. Hann benti á það, eins og Seðlabankinn hefur ítrekað gert síðan, að tímabundnar ástæður valda 40% hallans, þ.e. tímabundnar ástæður sem tengja má stóriðjuverkefnum, virkjunum sem tengjast stóriðju, flugvélum og ábyrgðum. Þegar búið er að taka þetta frá og þegar búið er að taka inn í dæmið þær aðgerðir sem hæstv. ríkisstjórn hefur beitt sér fyrir og meta stöðuna fram til ársins 2003 kemst Seðlabankinn að niðurstöðu sem hljóðar svo, með leyfi forseta:

„Eftir standa þá um 20 milljarðar króna sem nauðsynlegt verður að bregðast við svo að komist verði hjá því að langtímaþjáfnvægi raskist í þjóðarþúskapnum.“

Á bls. 8 í ritinu Þjóðarþúfið birtir Þjóðhagsstofnun spá þar sem tekið er tillit til þessara tímabundnu stóriðjutengdu fjárfestinga og þeirra aðgerða sem búið er að draga fram. Samkvæmt þeirri spá Þjóðhagsstofnunar verður árlegur viðskiptahalli á þessu tímabili til 2003 3% af landsframleiðslu, hann verður 19 milljarðar. Þetta er hinn varanlegi hluti viðskiptahallans sem er eftir þegar búið er að taka tillit til aðgerða ríkisstjórnarinnar og búið að draga frá það sem kalla má tímabundnar aðgerðir vegna stóriðjutengdra verkefna eins og þeirra sem ég nefndi áðan.

Þetta gerir það að verkum að hæstv. ríkisstjórn hefur brugðist. Hún hefur ekki fundið ráð til þess að auka þjóðhagslegan sparnað til þess að draga úr þessum viðskiptahalla. Það er hann sem er hættan sem fólgin er í efnahagsstjórnuninni og það er það sem ég á við þegar ég held því fram að hæstv. ríkisstjórn hafi brugðist.

Ég bendi á það, herra forseti, að í því sem Alþjóðagjald-eyrissjóðurinn sagði segir líka, með leyfi forseta:

„Nýsamþykkt fjárlög fyrir 1999 fela ekki í sér nægilegt aðhald í ríkisfjármálum að okkar dómi.“

Þar er sagt berum orðum að hagstjórnin hjá hæstv. ríkisstjórn hafi leitt til — og ég leyfi mér að vitna í skýrsluna: „vaxandi áhættu sem leiðir af misvægi í þjóðarbúskapnum“. Þetta kemur fram í álitinu frá 28. janúar og það voru þessi orð sem hæstv. fjmrh. og hæstv. forsrh. vildu ekki kannast við fyrir kosningar. Þeir sögðu: „Það er allt í stakasta lagi.“

Nú koma þeir aftur og segja: „Það er allt í lagi.“ Hæstv. forsrh. segir að ekkert sé að, það sé ekkert að óttast en hæstv. fjmrh. kallar þetta verðbóluskot. Enginn hefur tekið sér í munn orðið óðaverðbólga eins og hæstv. forsrh. leyfði sér að halda fram í stefnuræðu sinni á dögunum, a.m.k. kannast ég ekki við að nokkur úr Samfylkingunni hafi gert það. Við höfum hins vegar bent á þessi varnaðarorð opinberra stofnana.

Efnahags- og framfarastofnun Evrópu hefur, eins og ég hef þegar rakið í dag, bent á að þrátt fyrir að gripið hafi verið til ákveðinna aðferða þá vanti forsjálni hjá viðskiptabönkunum og þar er líka sagt að viðskiptahallinn verði áfram til staðar. Hvað þýðir það? Það þýðir að undirstaða gengisins molnar, þetta eykur óvissu í efnahagsmálum og líkur eru á því að verðbólgan fari upp.

Ég bendi líka á það, herra forseti, að sú stofnun, sem jafnan er vísað til og vafalaust hefur innan vébanda sinna besta sérfræðing á þessu sviði, er varkár. Vel kann að vera að það sé sálfræðilega rétt að vera varkár í dómum ef maður heitir Seðlabankinn. En það er samt sem áður staðreynd að Seðlabankinn hefur á nokkurra mánaða fresti síðasta árið endurskoðað verðbólguþá sín og alltaf upp á við. Spáin var 1,9% í september, hún var orðin 2,2% í desember, hún var orðin 2,8% í apríl og núna held ég að hún sé komin í 3,3%. Íslandsbanki segir 3,9%. Ég ætla ekki að spá því að það fari yfir 4% en það er alveg ljóst að eitthvað er að gerast sem er heldur óhagkvæmt fyrir stöðu okkar.

Ég nefni þetta sérstaklega, herra forseti, vegna þess að ég held því fram, eins og ég hef sagt hér fyrir í dag, að það séu bara þrenns konar aðgerðir sem hægt er að grípa til við þessar aðstæður til að reyna að lengja þetta síðara skeið hagsældartímabilsins sem við erum á. Það eru vaxtahækkanir, það eru skattahækkanir og það eru mjög aðhaldssamar aðgerðir á sviði hins opinbera rekstrar.

Ég held því fram að mistök hafi orðið í efnahagsstjórnuninni sem geri það að verkum að við getum ekki lengur gripið til vaxtahækkana. Við getum ekki lengur gripið til skattahækkana. Það eina sem við getum er að fara ansi harkalega í hinn opinbera rekstur og það er alltaf mjög sársaukafullt eins og ég sé á þeim brúnum sem lyftast nú á hv. formanni fjárln.

Þau mistök sem ég er að tala um er t.d. sú staðreynd að í miðju góðæri fer ríkisstjórnin þá leið að lækka skatta yfir línuna. Ég sagði þetta í kosningabaráttunni og það þarf talsverðan kjark, herra forseti, til að standa frammi fyrir kjósendum sínum og segja: „Það var rangt að lækka skattana ykkar.“ Ég gerði það og ég geri það enn þann dag í dag.

Ég tel að miðað við stöðuna í efnahagsmálum hafi þetta því miður verið röng hagstjórnarleið og það hefði átt að fara aðrar leiðir til þess að koma þessari kjarabót og það hefði ekki átt að koma henni allri í hendur launamanna á þessum tíma. Það átti að gera það síðar ef menn vildu það.

Annað sem var miklu alvarlegra var sú kolranga aðferð sem hæstv. fjmrh. og hæstv. viðskrh. báru ábyrgð á varðandi einkavæðingu bankanna. Ég er síður en svo á móti því að selja samkeppnisrekstur úr höndum ríkisins og ég er ekkert á móti því að einkavæða bankana. En hæstv. ríkisstjórn fór ranga leið. Það sem hún gerði var að hún seldi nýtt hlutafélag með nýtt hlutafé úr bönkunum í stað þess að selja það gamla. Það gerði það að verkum að bankarnir höfðu möguleika á því að taka meira lán og þar af leiðandi að lána meira. Við þær aðstæður sem þarna ríktu var þetta stórhættulegt. Hvers vegna, herra forseti? Vegna þess að bankarnir eiga allir í samkeppni núna. Þeir eru allir að varða stöðu sína. Það liggur fyrir að það er samruni í bankaheiminum og það skiptir miklu fyrir bankana að víkka út efnahagsreikning sinn og þess vegna notfæra sér þetta og líkast til hafa þeir gefið ríkisstjórninni röng ráð til að fara þá röngu leið sem hentaði þeim í sínum innbyrðis slag. Þetta leiddi til að þeir gátu tekið aukin lán erlendis og þeir þurftu að þrýsta út þessum lánum innan lands og það gerðu þeir. Það er auðvitað þartur af þeirri neytlusprengingu sem orðið hefur innan lands.

Síðan verð ég líka að segja það, herra forseti, að ég tel að það sé í besta falli gáleysislegt af hæstv. ríkisstjórn að standa frammi fyrir mesta góðæri sem sem við höfum farið í gegnum og skila ríkissjóði ekki með meiri afgangi en gert var og þurfti að grípa til sölu ríkiseigna. Það kalla ég ekki að skila almennilegum afgangi, herra forseti, og ég tel að þarna sé víti til varnaðar.

Ég er viss um að það eru ekki allir í mínum eigin þingflokki sem endilega fallast á þessar röksemdir mínar en þetta eru þær einu sem ég get fært inn í umræðuna, herra forseti. Ég tel að þarna hafi verið rangt farið að.

Hæstv. fjmrh. gat þess líka áðan að það skipti miklu máli hvernig menn tala og það er rétt. Þess vegna eiga menn að gæta sín á því að kalla ekki „úlfur, úlfur“ og gæta þess að vera ekki að spá því að fram undan sé einhver verðbólgu-sprenging og það höfum við ekki gert. Við höfum einungis verið að mæla nokkur varnaðarorð. En þetta gengur auðvitað á báða vegu, herra forseti. Hafi einhver talað gáleysislega í þessari umræðu allri þá eru það þessir ágætu piltar sem sitja hérna sitt hvorum megin á bekkjunum. Voru það ekki hæstv. utanrrh. og hæstv. forsrh. sem boðuðu beinlínis til sérstaks blaðamannafundar um miðbik síðasta vetrar, til þess að segja þjóðinni hvað? Bara eitt. Að það væri fram undan góðæri sem væri líklegt til þess að vara í nokkur ár.

Hvað gerir þjóðin þegar tveir forustumenn, sem hún treystir, ganga fram fyrir skjöldu og segja henni að góðærið sé komið til þess að vera? Þjóðin gengur út, hún fer í næsta banka sem býður henni fjármagn á útsöluprís, hún slær sér lán og kaupir sé nýjan bíl. Ég segi að gáleysisleg ummæli og gáleysisleg meðferð hæstv. ríkisstjórnar á góðærinu hafi magnað þennan vanda.

Ég sagði áðan, herra forseti, að erfitt væri fyrir okkur að fara þá leið að hækka skatta og það hef ég sagt fyrr í dag. Ég er líka þeirrar skoðunar að það sé voðalega erfitt að fara þá leið að hækka vexti. Það er svona hin hefðbundna leið, hagstjórnarleið, sem menn geta farið og gátu farið. Seðlabankinn hefur farið þessa leið, hann hefur hækkað vexti

tvisvar. Þó að hann stjórnir ekki beinlínis vaxtahækkunum viðskiptabankanna taka þeir auðvitað mið af þeim vöxtum og þetta hefur leitt til vaxtahækkana. Ætli vaxtamunurinn núna á skammtímalánum innan lands og erlendis sé ekki með síðustu hækkunum kominn upp í 5%? Í apríl var hann a.m.k. samkvæmt ársfjórðungsskýrslu Landsbankans 4,5%. Það er varla hægt að gera þennan mun miklu meiri, herra forseti.

Hvers vegna? Vegna þess að við lifum í allt öðru umhverfi en fyrir nokkrum árum. Hluti af skýringunni á því hvers vegna okkur tókst í byrjun þessa áratugar að rífa okkur upp úr þeirri efnahagslegu lægð sem við stóðum þá í var að við opnuðum hið peningalega umhverfi. Það er orðið opið og alþjóðlegt. Það þýðir einfaldlega að atvinnulífið leitar þangað sem lánin eru best. Þess vegna er það miklu meira umhendis núna að beita vaxtahækkunum til þess að stemma stöðuna eins og hún er að verða og þess vegna held ég að það sé ekki gerlegt. Fyrir utan það náttúrlega, þær tvær vaxtahækkningar sem Seðlabankinn hefur staðið fyrir, má auðvitað segja að hann hafi óbeint staðið fyrir vaxtahækkunum vegna þess að á sama tíma og vextir fóru mjög hratt lækkandi á síðasta ári erlendis, og vextir hér hefðu átt að fylgja, þá stóð hann í ístaðinu þannig að samsvarandi þróun varð ekki sem er auðvitað óbein vaxtahækkun af hans hálfu.

Herra forseti. Áður en ég lýk máli mínu vil ég ítreka að ég tel að þessi mistök sem ríkisstjórninni hefur orðið á við efnahagsstjórnunina hafi valdið því að erfitt er að framlengja þetta síðasta skeið hagsældartímans sem við lifum nema með mjög sársaukafullum niðurskurði í opinberum rekstri. Ég held að mjög erfitt verði að ná um það pólitískri samstöðu, ekki bara milli stjórna og stjórnarandstöðu heldur líka innan stjórnarliðsins. Ég held að það verði gríðarlega erfitt. Ég held sem sagt að vegna þess að þeir sváfu á verðinum, vegna þess að þeir voru að fara í kosningar og vegna þess að þeir sögðu ekki rétt frá, sé miklu erfiðara að grípa inn í dæmið en núna. En það er auðvitað ekki vonlaust.

Þegar menn tala um að þetta sé bara verðbóluskot, eins og hæstv. ráðherra gerir, þá vil ég vekja athygli á því að verðbólguþrýstingurinn var kominn fram strax á síðasta ári. Húsnæði hækkaði um ríflega 2%, þjónusta um 3% og vextir hækkuðu um skeið. Það sem gerði það hins vegar að verkum að þetta náði ekki að hækka verðbólguna innan lands var auðvitað að það var verðhjöðnun erlendis og gengið hækkaði þannig að krónan var styrkari sem þýddi að innflutningsvarningur lækkaði. Verð á innfluttum varningi lækkaði um 3% í fyrra og það faldi þann verðbólguþrýsting sem var kominn fram löngu áður en á þessum vetri. Þess vegna leyfi ég mér að óttast að hæstv. ráðherra hafi ekki rétt fyrir sér þegar hann talar um verðbóluskot núna vegna þess að þessi verðbólga er framhald af þrýstingi á síðasta ári.

Síðan er það eftir sem við eigum enn órátt í umræðunni og það eru þær sviptingar sem verða á vinnumarkaði vegna þess að launahækkningar okkar, launahækkningar opinberra starfsmanna, aðlögunarsamningar og fastalaunasamningar munu leiða til þess að mikil ólga verður á launamarkaði.

[16:28]

#### Jón Kristjánsson (andsvar):

Herra forseti. Hv. síðasti ræðumaður hefur eins og flestir aðrir ræðumenn í dag farið með himinskautum um efnahagsmál undir umræðum um frv. til laga um vörugjald af

ökutækjum og hv. ræðumaður kallaði út í salinn að það væri rangt að lækka skatta.

Það vakti athygli mína því að þetta frv. er einmitt um að lækka skatta. Frv. er um að fresta hækkun bensínsgjalds sem er skattalækkun í raun. Frv. er ekki til að draga úr þenslu því að lækkun bensínsgjaldsins fer auðvitað út í efnahagslífið á einhvern annan hátt.

Hins vegar vil ég fagna mörgum öðrum þáttum í ræðu hv. ræðumanns því að hann talaði um að nauðsynlegt væri að skila ríkissjóði með meiri afgangi. Það hefði verið rangt að skila honum ekki í fyrra með meiri afgangi. Það verða ekki vandræði að eiga við þennan hv. ræðumann þegar við í fjárln. förum að glíma við ríkisfjármáladæmið. Ég fagna sérstaklega þessum ummælum og veit að við eigum þá hark í horni þar sem hann er þegar við förum að glíma við að koma þessu saman, því það er ekkert auðvelt mál. Ég tek undir það að við þær aðstæður sem núna eru, þó að ég sé ekki með neinar heimsendaspár í efnahagsmálum, þá er nauðsynlegt að bæta afkomu ríkissjóðs og reka hann með afgangi. Þar erum við hv. ræðumaður sammála.

Ég tel að það frv. sem er reyndar til umræðu í dag sé ekkert annað en frv. um að fresta skuldagreiðslu í vegaframkvæmdum og draga úr vegaframkvæmdum næstu árin en tala í leiðinni um einhvern vonarpening sem menn eiga von á að þenslan færi þeim í Vegasjóð. Mér finnst sá málatalibúnaður vera hæpinn.

[16:31]

#### Össur Skarphéðinsson (andsvar):

Herra forseti. Það skal sannarlega ekki standa á mér að reyna að leiða hv. þm. Jón Kristjánsson af þeim villigötum sem mér finnst hann stundum vera á og raunar hans ágætu flokksbræður. Ég hef lagt mig í líma við að hjálpa þeim og ég mun halda því áfram.

Ég kom hér og flutti ræðu, herra forseti, sem auðvitað tengdist þessu máli vegna þess að það er angi af miklu stærra vandamáli sem er efnahagsþróunin í íslensku samfélagi. Það er ekki hægt að halda því fram að vegna þess að ég hafi verið á móti tekjuskattslækkunum ríkisstjórnarinnar og vilji styðja þetta frv., sem ég er einn af flutningsmönnum að, að einhver þverstæða sé í því, síður en svo.

Eins og ég gat um í upphafi ræðu minnar þá er um að ræða fernt sem við í Samfylkingunni höfum lagt fram með ýmsum móti vegna þess að við viljum að ríkisstjórnin gangi fram fyrir skjöldu og dragi úr verðbólgunni til að koma í veg fyrir að verðbólguhjólið snúist hraðar og skuldir heimilanna, skuldir okkar allra aukist beinlínis af því að verið er að hækka þessi gjöld.

Er þörf á gjöldunum? Hv. þm. sagði að það eina sem hann læsi út úr þessu væri vilji þess sem hér stendur til að fresta greiðslum í Vegasjóð og þar með að koma í veg fyrir annaðhvort uppgreiðslu skulda eða vegaframkvæmdir. Þetta er mikil kórvilla hjá hv. þm. og getur hann þá verið mér sammála um að við mundum báðir styðja þetta frv. ef í ljós kemur að tekjurnar sem þegar eru komnar í Vegasjóð séu jafnvel meiri en sú lækkun sem þetta frv. mundi leiða af sér, ef í ljós kemur að tekjurnar séu meiri sem nú þegar eru komnar á fyrstu mánuðunum? Þetta er eitt af því sem ég vildi gjarnan að hv. þm. Jón Kristjánsson hefði hjálpað mér til að fá svör við á fundi fjárln. í dag en ekki á morgun. Þá hefði þessi umræða millum okkar tveggja e.t.v. verið óþörf.

**Jón Kristjánsson** (*andsvor*):

Herra forseti. Ég hygg að við fáum engin endanleg svör á morgun um tekjur Vegasjóðs þó að við fáum einhverjar vísbendingar þar um. Það er því allt of snemmt að fara að gera út á slíkt. Ég hef ekki tamið mér að gera fyrir fram út á einhverjar tekjur sem ég veit ekki hverjar verða. Það er ekki góður siður.

Hins vegar tek ég undir það að við verðum að hafa aðhald í ríkisútgjöldunum. Það er það stjórntæki sem stjórnvöld hafa í sínum höndum til að draga úr þenslu. En ég verð að viðurkenna að ég hef ekki litið á vegamálin sérstaklega í því sambandi þó að margir vilji lækna þensluna sérstaklega á höfuðborgarsvæðinu, sem m.a. er í byggingum, með því að skera niður einhverja vegarspotta. Ég er ekki í þeim hópi.

Hins vegar er ég eindregið þeirrar skoðunar að sýna verði aðhald í ríkisútgjöldum og ég fagna vilja hv. þm. og efast ekkert um að við eigum um það ágætis samstarf svo sem gengur á milli stjórnar og stjórnarandstöðu. Ég hlakka til þess að vinna með honum að þessu verkefni og veit að hann er boðinn og búinn til að leiðbeina okkur framsóknarmönnum. Annað mál er hvort við tökum öllum leiðbeiningum hans, ég er ekki viss um það, en verkefnið blasir við hjá okkur.

[16:35]

**Össur Skarphéðinsson** (*andsvor*):

Herra forseti. Það er sennilega til of mikils mælst af forsjóninni að hún leiði mig til þeirrar gæfu að ég geti komið hinu fjárhagslega viti að öllu leyti fyrir Framsfl. Ég hef reynt það í 8 ár og ekki tekist vel upp í þeim efnun. En ég er að vísu kominn í meira návígi við höfuðforsprakka þess flokks í fjármálum en áður.

Það kann að vera nauðsynlegt í góðæri eins og þessu og hv. þm. Jón Kristjánsson kann einhvern tíma að finna kjark til þess, af því að þetta er nú fyrri partur kjörtímabilsins, að ráðast í að fresta stórframkvæmdum til að geta þá frekar farið í slíkar framkvæmdir þegar atvinnuástandið í landinu kallar á það og reyna að framlengja þá hagsæld sem núna ríkir í landinu. Þetta er það sem stjórnmál snúast um, að finna leiðir til þess. Það voru ýmsar leiðir uppi til þess á síðasta kjörtímabili og ég tel að hæstv. ríkisstjórn hafi yfirséð þær. Það má auðvitað vel vera að annað sé uppi hjá hæstv. ríkisstjórn núna. Ég er að segja, þó að mér takist e.t.v. ekki að sannfæra hv. þm. um það, að nauðsynlegt verður að ráðast í erfiðar aðgerðir vegna þess að ríkisstjórninni urðu á mistök við efnahagsstjórnunina. Ef henni hefðu ekki orðið á þessi mistök þá væri ekki nauðsynlegt að ráðast a.m.k. jafnharkalega í þessar aðgerðir, sem ég held að séu eina lækningin, en ég er ekki viss um að við finnum neinn lækni til að framkvæma hana. Ég er ekki viss um að við höfum kjark til þess hvorki í stjórn eða stjórnarandstöðunni, en á það reynir. Um það snúast stjórnmál.

[16:37]

**Árni Gunnarsson**:

Herra forseti. Hér er til umræðu frv. til laga um breytingu á lögum nr. 29/1993, um vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl. með síðari breytingum. Þó svo að umræðan hafi farið nokkuð um víðan völl um þetta þingmál, þá stendur eftir að verið er að leggja til að banna með ákvæði til bráðabirgða hækkunar á bensíngjaldinu á árinu 1999.

Mig langar til að vitna til greinargerðar með frv., með leyfi forseta, þar sem segir:

[16:33]

„Í forsendum fjárlaga fyrir árið 1999 (pskj. 1 á 123. lögjafarþingi, bls. 239) er gert ráð fyrir hækkun bensíngjalds miðað við verðlag auk 2% viðbótarhækkunar til að standa undir auknum framkvæmdum í vegagerð fyrir 400 millj. kr. Í gildandi vegáætlun er einnig gert ráð fyrir þessari hækkun en einnig áætluð endurgreiðsla lánsfjár að fjárhæð 420 millj. kr. Með því að fresta endurgreiðslum má komast hjá því að draga úr framkvæmdum þrátt fyrir að hækkun bensíngjalds verði slegið á frest.“

Að loknum lestri þessarar tilvitnunar tel ég ljóst að þetta er tillaga um aukna skuldasöfnun eða öllu heldur tillaga um að fresta afborgunum af lánum sem eru tekin í nafni ríkissjóðs. Það hefði satt best að segja verið meiri mannsbragur að því, þar sem menn eru að skýra þetta sem þátt í aðgerðum sem þingflokkur Samfylkingarinnar leggur fram til að sporna við verðbólgu, að leggja til niðurskurð. En hér leggja menn til að slá á frest hækkun á bensíngjaldi og til þess að komast hjá því að leggja til eitthvað sem er óþægilegt í umræðunni, þá leggja menn til að fresta bara á móti að greiða af lánum sem búið er að taka. Ef þetta á að vera liður í því að draga úr verðbólgu og sporna við henni og efla og treysta stöðugleika, þá eru menn bara á villigötum, svo einfalt er það. Hér er ekki verið að leggja til neitt sem skiptir máli í sambandi við að draga úr verðbólgu. Þvert á móti. Ef menn eru að leggja til að auka skuldasöfnun, þá eru menn ekki að efla og treysta stöðugleika.

[16:40]

**Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir)** (*andsvor*):

Herra forseti. Ég held að hv. þm. Árni Gunnarsson hafi ekki fylgst með málflutningi þingmanna Samfylkingarinnar á þessu þingi og hver er tilgangur þess að við erum að flytja þetta frv. og leggja til ýmsar aðrar aðgerðir. Megintilgangurinn hjá okkur er að reyna að draga úr þeim vísitöluhækkunum og reyna að hafa einhvern hemil á verðbólguhjólínu sem var alveg ljóst að mundi fara af stað miðað við þessar verðhækkanir.

Ef hv. þm. hefur kynnt sér niðurstöðu Hagstofunnar um vísitöluhækkunar á milli mánaða má rekja verulega hækkun á vísitölunni einmitt til hækkunar á verði á bensíni og olíu, eða 0,26% hækkun vísitölunnar eða einn þriðji af vísitölunni. Það sem við erum að gera er að reyna að draga úr skuldum heimilanna. Ég hélt satt best að segja að Framsfl. hefði, það var að vísu fyrir nokkuð löngu síðan, haft einhverjar áhyggjur af skuldum heimilanna sem ég heyri aftur á móti að hæstv. fjmrh. hefur ekki. Hv. framsóknarmenn hafa verið í ríkisstjórn sem á síðasta kjörtímabili jók skuldir heimilanna. Skuldir heimilanna jukust um 130 millj. kr. á kjörtímabilinu. Bara við þessar hækkanir sem við höfum verið að upplifa nú á síðustu dögum og vikum þá hafa skuldir heimilanna verið að aukast um 3 milljarða kr. eingöngu vegna þessara hækkana sem eru um 30 þús. kr. að meðaltali á hvert heimili í landinu.

Megintilgangur okkar með flutningi þessa frv. er að aðstoða ríkisstjórnina við að reyna að hægja á verðbólguhjólínu, ekki síst til að draga úr skuldum heimilanna.

[16:42]

**Árni Gunnarsson** (*andsvor*):

Herra forseti. Ég er bara að benda á að hér er ekki verið að leggja til neinn sparnað, hér er ekki verið að leggja til neinn niðurskurð. Það er bara verið að leggja til auknar lántökur á vegum ríkissjóðs. Því segi ég að það hefði verið meiri mannsbragur að því að leggja þá til að skorið yrði niður í

vegamállum um 400 millj. Það er að vísu ekki vinsælt en það hefði átt að fylgja með í frv. ef það hefði átt að hafa eitthvert gildi sem þáttur í aðgerðum til að sporna við verðbólgu. Við sporum ekki við verðbólgu með því að auka skuldasöfnun.

[16:43]

**Flm. (Jóhanna Sigurðardóttir) (andsvar):**

Herra forseti. Það kom fram áðan í ræðu hv. 5. þm. Reykv. að hann taldi, og það þyrfti fjárln. að skoða á morgun, að tekjur Vegasjóðs hefðu aukist frá því sem ráð var fyrir gert um 200 millj. kr. Við erum ekki að tala um að fresta framkvæmdum eins og mér fannst hv. þm. vera að ýja að. Við erum einungis að tala um að fara ákveðna leið í að draga úr verðbólgunni og draga úr hækkun vísitölunnar. Það hefðum við ekki gert með því að leggja til frestun á vegaframkvæmdum. Við erum að reyna að draga úr þeirri mælingu sem bensínjaldshækkunin hafði á þróun vísitölunnar. Það er einfaldlega tilgangur okkar með þeirri breytingu sem við erum hér að leggja til. Það hefði engin áhrif haft á það að draga hefði þurft úr vegaframkvæmdum og enn síður ef það er rétt sem hv. 5. þm. Reykv. upplýsti að það væri meira til í Vegasjóði en menn gerðu ráð fyrir í fjárlögum fyrir þetta ár.

[16:44]

**Árni Gunnarsson (andsvar):**

Herra forseti. Árangur núverandi ríkisstjórnar og þeirrar ríkisstjórnar sem sat á undan henni í efnahagsmálum byggist á því að menn náðu tökum á skuldasöfnun ríkissjóðs. Það skulu vera lokaorð mín í þessari umræðu að ég sé það ekki af frv. að menn séu að leggja til neitt annað en að fresta því að endurgreiða lánsfé. Við getum ekki slegið víxla út á það sem væntanlega kemur inn af þessu gjaldi. Við höfum engar forsendur til þess að gefa okkur að það gefi okkur miklu meira. Það er þá hlutur sem menn geta skoðað í árslok eða þegar að uppgjöri kemur.

Umræðu frestað.

**Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, siðari umr.**

Stjill., 2. mál. — Þskj. 2, nál. 13 og 14.

[16:45]

**Össur Skarphéðinsson (um fundarstjórn):**

Herra forseti. Þegar við ræddum þennan samning fyrir nokkrum dögum vildi svo til að hæstv. sjútvrh. gat ekki verið viðstaddur umræðuna. Hann var staddur erlendis í embættiserindum. Að vísu mætti til umræðunnar starfandi ráðherra, hæstv. fjmrh., en það voru margar spurningar sem lágu eftir sem ekki var búið að svara þegar umræðunni lauk. Þess vegna spyr ég hæstv. forseta hvort hæstv. sjútvrh. muni ekki vera viðstaddur umræðuna vegna þess að við þingmenn Samfylkingarinnar a.m.k. höfum nokkrar spurningar til hans sem varða útfærslu samningsins innan lands sem við vildum gjarnan fá svarað hér.

[16:46]

**Forseti (Halldór Blöndal):**

Hæstv. sjútvrh. er rétt ókominn í þinghúsið. Hann var bundinn annars staðar en kemur á hverri mínútu.

[16:47]

**Frsm. meiri hluta utanrnmn. (Jón Kristjánsson):**

Herra forseti. Ég mæli fyrir álit meiri hluta utanrnmn. um till. til þál. um staðfestingu samnings milli Íslands, Noregs og Rússlands um tiltekna þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs ásamt tvíhliða bókunum Íslands og Noregs annars vegar og Íslands og Rússlands hins vegar.

Nefndin hefur fjallað um málið og fengið á sinn fund Sverri Hauk Gunnlaugsson ráðuneytisstjóra, Eir Guðnason skrifstofustjóra og Tómas H. Heiðar þjóðréttarfræðing frá utanríkisráðuneytinu, Jóhann Sigurjónsson, forstjóra Haf-rannsóknastofnunarinnar, og Arnór Halldórsson frá sjávarútvegsráðuneytinu.

Þar sem tími til nefndarstarfa á þessu sumarþingi er takmarkaður hélt nefndin sameiginlegan fund með sjávarútvegsnefnd um málið í stað þess að senda henni það til umsagnar eins og venja er um sambærileg mál og hefði verið gert ef nægur tími hefði fengist. Þessi fundur var haldinn og fengu nefndirnar á sinn fund Benedikt Valsson frá Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands, Helga Laxdal frá Vélstjórafélagi Íslands, Sævar Gunnarsson og Hólmgeir Jónsson frá Sjómannasambandi Íslands, Kristján Ragnarsson frá Lands-sambandi íslenskra útvegsmanna og Arnór Halldórsson frá sjávarútvegsráðuneytinu.

Meiri hlutinn telur mikilvægt að náðst hafi samningar við Norðmenn og Rússa um þorskveiðar í Barentshafi. Auk þess að fjalla um efnisatriði rammisamningsins við Norðmenn og Rússa og bókananna við hann fjallaði nefndin sérstaklega um framkvæmd samningsins af Íslands hálfu. Þar sem samningurinn er ekki kominn til framkvæmda telur meiri hlutinn eðlilegt að Alþingi fylgist vel með framkvæmdinni hér á landi en það er í verkahring sjávarútvegsnefndar.

Lára Margrét Ragnarsdóttir var fjarverandi við afgreiðslu málsins.

Meiri hlutinn leggur til að tillagan verði samþykkt.

Undir meirihlutaálitnið skrifa Jón Kristjánsson, Einar Guðfinnsson, Jóhann Ársælsson, Vilhjálmur Egilsson, Valgerður Sverrisdóttir, Þórunn Sveinbjarnardóttir og Kristján Pálsson.

[16:49]

**Frsm. minni hluta utanrnmn. (Steingrímur J. Sigfússon):**

Herra forseti. Ég mæli fyrir nál. minni hluta utanrnmn. en hann skipa ég og er nál. dreift á þskj. 14.

Eins og fram kemur í nál. erum við í Vinstri hreyfingunni – grænu framboði að sjálfsögðu þeirrar skoðunar að jákvætt sé að setja niður þær deilur sem uppi hafa verið milli Íslendinga annars vegar og einkum Norðmanna og Rússa hins vegar um þorskveiðar í Barentshafi en það er meginefni þessa samnings sem hér er til umfjöllunar.

Það er enn fremur líklegt að samkomulag í hinni svo-nefndu Smugudeilu greiði götu samstarfs og samskipta þessara fyrrum deiluaðila og eru menn þá einkum með samskipti Íslands og Rússlands í huga því að vonir hafa verið bundnar við að þar gætu legið ýmsir samstarfsmöguleikar sem ekki hafi náð að nýtast okkur að öllu leyti a.m.k. vegna deilna sem uppi hafa verið. Það verður þó að hafa í huga að ýmislegt annað kemur þar til. Ástandið í Rússlandi hefur verið með þeim hætti, einkum efnahagsástand og að nokkru leyti einnig lagalegt umhverfi og starfsumhverfi erlends atvinnurekstrar, að ekki er svo sem á vísan að róa með það hvað orðið hefði úr samstarfi íslenskra og rússneskra fyrirtækja þó að þessar

deilur hefðu ekki verið. En í öllu falli ætti það að vera betra en ekki að þær séu úr sögunni.

Þá er líka í aðalatriðum, herra forseti, upp talið það sem jákvætt er fyrir utan það að jákvætt er svo langt sem það nær að við öðlumst nokkurn veiðirétt í Barentshafi. Það má segja að réttur okkar sem er ótvíræður til veiða á alþjóðlegu hafsvæði samkvæmt gildandi þjóðarrétti, samkvæmt haftréttarsáttmála Sameinuðu þjóðanna og úthafsveiðivæðingum við þann samning sé að nokkru leyti viðurkenndur í þessum samningi en þó á þann hátt að sá hlutur sem til okkar kemur er færður inn fyrir efnahagslögsögu Rússlands og Noregs. En á það verður svo að líta á hinn bóginn að það sem í hlut Íslands kemur er til mikilla muna rýrara en menn höfðu búið við.

Ef við lítum t.d. á það í samhengi við veiðina eins og hún var þegar best lét, þá er þar um að ræða brúttóveiðirétt miðað við núverandi úthlutaðan kvóta í þorskveiðum í Barentshafi upp á 8.900 tonn en frá því verður auðvitað að draga, þegar reiknaðar eru út nettóveiðiheilmildir okkar, það endurgjald sem bókanir samningsaðila kveða á um og þá minnkar það magn til mikilla muna. Það má deila um hvernig eigi að verðleggja það hvað eftir standi, t.d. af hinum norska hluta veiðiheilmildanna, 4.400 tonnnum rúmum sem eru innan norsku efnahagslögsögunnar, en það má jafnvel gera því skóna að endurgjaldið valdi því að einungis 50–55% af þeim veiðihluta sé nettó eða án sérstaks endurgjalds af okkar hálfu.

Í tilviki bókanar við Rússland dregst frá sá hluti veiðiheilmildanna sem Íslendingar eiga að kaupa eða greiða sérstaklega fyrir, þ.e. þeim 1.669 tonnum sem dragast þá frá 4.450 lestum sem að nafninu til var samið um að Ísland ætti veiðirétt á í rússnesku sérefnahagslögsögunni. Þegar þetta er haft í huga, herra forseti, eru náttúrlega nettó eða hreinar veiðiheilmildir sem við Íslendingar höfum upp úr krafinu orðnar ansi rýrar borið saman við veiði upp á 32–34 þúsund tonn þegar best lét eða meðaltalsveiði upp á 17 þúsund tonn þau sex ár sem þarna eiga í hlut frá 1993–1998.

Endurgjaldið til Noregs er í formi 17 þúsund lesta af loðnu sem Norðmenn hafa sömu heimildir til að taka bæði í tíma og afmörkun eins og hlutdeild sína í loðnustofninum nú, þ.e. allt fram til 15. febrúar á hverju ári og suður að 64° ef ég man rétt. Síðan eru það 500 tonn af keilu, löngu og blálöngu og 25% meðafli, að vísu með nokkrum frávikum, með þeim veiðum. Meðaflinn er takmarkaður sérstaklega í nokkrum tegundum, þ.e. í lúðu, grálúðu og karfa en ekki að öðru leyti og það þýðir t.d. að meðafli í þorski getur verið 25% þannig að í reynd er að bætast við talsvert á annað hundrað tonn af þorski við þær veiðiheilmildir sem Norðmenn eru að fá þarna. Hins vegar er meðafli Íslendinga að sama skapi í verðminni tegundum af því að þar er grundvallarkvótinn í þorski.

Þar fylgir einnig sá böggull skammrífi að norsk línuveiðiskip koma þá aftur til veiða inn í íslensku efnahagslögsöguna eða landhelgina. Að þessu leyti til má segja að samskiptin við Rússana eða bókunin við Rússa sé hagstæðari en sú við Noreg því að þar er ekki um að ræða veiðar Rússa hér við land og ekki einu sinni kaup þeirra á veiði hér, eins og þeir hafa þó iðulega sóst eftir á undanförunum árum að fá að kaupa hér síld eða loðnu við borðstokk. Niðurstaðan er því sú að að greiða á fyrir í peningum hluta af veiðiheilmildunum sem að nafninu til er samið um við Rússa.

Þegar eftir því er gengið hins vegar hvernig haga eigi þeim viðskiptum hefur orðið fátt um svör og satt best að

segja held ég að enn megi segja að veruleg óvissa ríki um það hvernig eigi að haga þeirri framkvæmd. Á sameiginlegum fundi utanrnmn. og sjútvn. í morgun kom í ljós að útgerðarmenn telja sig hafa fengið þau svör frá ráðuneytinu að ráðuneyti eða stjórnvöld muni ekki hafa neina milligöngu um þessi viðskipti. Það verði því alfarið málefni útgerðanna sjálfra að koma því í kring að kaupa þennan veiðirétt og eru það nýjar upplýsingar. Hæstv. utanrrh. gerði því skóna, ef mig misminnir ekki, í framsögu fyrir málinu að til greina gæti komið að þessi kaupréttur yrði hlutfallslegur miðað við veiðireynslu skipanna eða þær veiðiheilmildir sem útgerðirnar fengu. Aðrir hafa haldið því fram að sá kaupréttur yrði að vera með einhverjum hætti jafn gagnvart veiðiskiptum í flotanum. Eitt sjónarmið er það að þetta gæti þess vegna farið til hæstþjóðanda, jafnvel þó að það yrði aðeins einn aðili, og verður að segjast eins og er að það er harla óljóst hvernig tilhögun þessara viðskipta, verð og annað verður. Einhverjir töldu sig hafa haft af því spurnir að endurgjaldið mundi verða um 14 kr. á hvert kg en síðan hafa heyrst tölur allt upp í 60–70 kr. á kg og hljóta þá að vakna efasemdir um hvort yfir höfuð verði af slíkum viðskiptum og einhver sjái sér hag í því að reyna að kaupa veiðiheilmildir í rússnesku lögsögunni á svo háu verði.

Þá er það þannig, herra forseti, að ýmislegt er ófrágengið hvað varðar útfærslu og framkvæmd samningsins hér heima fyrir og annað orkar mjög tvímælis sem gert hefur verið og á ég þar ekki síst við útgáfu reglugerðar sjútvrn. strax 10. maí sl. eða fimm dögum áður en samningurinn var undirritaður og ber nú vel í veiði, herra forseti, að hæstv. sjútvrh. er hér loksins viðstaddur umræðuna en hann átti þess ekki kost að vera við 1. umr. málsins og starfandi sjútvrh. var því fyrir svörum og gat eðli málsins samkvæmt ekki alltaf veitt mikil svör. Ég fagna því sérstaklega því tækifæri að hafa hæstv. sjútvrh. hérna til að spyrja hann nokkurra spurninga í þessu sambandi.

Sú fyrsta sem vaknar er hvert álit hæstv. sjútvrh. er á því að rokið var til og gefin út reglugerð af forvera hans tveim dögum eftir kosningar og fimm dögum áður en samningurinn var undirritaður. Þótti hæstv. sjútvrh. þægilegt að koma þannig að málinu að búið væri að ganga frá þessu af fráfarið ráðherra? Í öðru lagi: Hefur ráðuneytið kannað hver staða þess er gagnvart því að breyta reglugerðinni? Hefur þessi snemmbæra útgáfa reglugerðarinnar 10. maí sl. einhver réttaráhrif? Er ástæða til að hafa áhyggjur af því ef ráðuneytið vildi breyta áður útgefinni reglugerð að það gæti skapað einhver vandkvæði?

Þá vil ég spyrja hæstv. ráðherra tveggja spurninga um innihald þeirrar reglugerðar, þ.e. annars vegar: Hver er afstaða núv. hæstv. sjútvrh. til þess að ekki er gert ráð fyrir því í reglugerð sjútvrn. frá 10. maí að um endurgjald í stað varanlegs veiðiréttar í Barentshafi verði að ræða með sambærilegum hætti og varð niðurstaðan bæði á Reykjaneshrygg og á Flæmingjagrunni þar sem í öðru tilvikinu var um að ræða 8% endurgjald, ef ég man rétt, og í hinu tilvikinu 4 eða 4,5%? Í 6. gr. úthafsveiðilaganna, þeirrar greinar sem fjallar um veiðar á úthafsstofnum, er heimild til að reikna slíkt endurgjald upp að allt að 7%, þ.e. 7% í sambærilegum veiðiheilmildum eða veiðiheilmildum í sömu tegund eða ígildi þess í einhverjum öðrum veiðiheilmildum umreiknað í þorskgildi væntanlega.

Á það hefur sérstaklega verið bent í þessu sambandi að allur þessi veiðiréttur er nú til kominn vegna veiðireynslu

okkar í Barentshafi og að hluti af honum er fenginn með endurgjaldi á veiðirétti í íslensku sérefnahagslögsögunni, þ.e. þessum 17 þús. tonnum af loðnu, 500 tonnum af löngu, keilu og blálöngu og meðafli í þorski og öðrum tegundum. Sá veiðiréttur kemur frá öðrum hlutum flotans en þeim sem nýtur úthlutunar veiðiheimildanna í Barentshafi þannig að á mannamáli sagt eru loðnuflotinn og línuútgerðin að greiða fyrir veiðiréttinn sem togskipin fá í Barentshafi. Í ljósi þessa alveg sérstaklega hlýtur því að vakna sú spurning hvort ekki væri sanngjarnt að um eitthvert endurgjald væri að ræða þó ekki væri nema til að jafna að einhverju leyti þessi skipti og líka út frá því viðhorfi sem auðvitað lá til grundvallar þessum ákvæðum í úthafsveiðilögunum, þ.e. að þegar íslenskur sjávarútvegur fengi til sín viðbótarréttindi af þessu tagi vegna samninga um nýtingu stofna á fjarlægum miðum, þá væri eðlilegt að dreifa í einhverjum mæli afrakstrinum af slíkri samningagerð um allan flotann og að það væri best gert með því að þeir sem fengu varanlega veiðiréttinn legðu í pottinn eitthvert endurgjald og því væri síðan úthlutað eins og lög gera ráð fyrir. Ég hvet hæstv. sjútvrh. til að skoða þetta með opnum huga og líta ekki svo á að hann sé bundinn af þessari reglugerð frá 10. maí sl. Henni hlýtur að mega breyta og ef rök standa til að gera það þá verði það gert.

Sama gildir síðan um hitt atriðið sem ég ætlaði sérstaklega að spyrja um og snertir innihald reglugerðarinnar og það er sú niðurstaða þar að beita ekki svonefndri frumherjareglu eða heimild til þess sem er í 6. gr. úthafsveiðilaganna jafnframt — eða bæði í 5. og 6. gr. í viðeigandi tilvikum — þ.e. að þeim sem hafa fyrstir farið til veiða á tilteknum miðum eða sótt í tiltekna stofna, hafa brotið ísinn, hafa lært á þær veiðar og rutt brautina fyrir aðra, sé umbunað í þeim efnunum með svonefndum frumherjakvóta eða frumherjabónus. Þar eru sem sagt heimildir inni til að taka frá áður en til úthlutunar kemur allt að 5% af slíkum veiðiréttindum sem um semst og úthluta í þessu skyni og þeirri heimild var beitt og henni var beitt til fulls þegar sambærileg úthlutun fór fram í kjölfar samninga um djúpkarfann á Reykjaneshrygg. Hver er afstaða hæstv. sjútvrh. til þess að beita eða beita ekki þessari frumherjareglu í þessu tilviki og telur hæstv. sjútvrh. ekki ástæðu til að hafa áhyggjur af því, ef það verður ekki gert nú, að það sé slæmt fordæmi og vond skilaboð gagnvart veiðum á öðrum tegundum sem nú standa yfir eða eru í bígerð? Ég get í því sambandi nefnt þegar hafnar tilraunir Íslendinga til túnfiskveiða þar sem frumherjarnir hafa sannanlega lagt í mikinn kostnað og eru að taka heilmikla áhættu, eru að læra á veiðarnar, og það mun væntanlega síðan nýttast öðrum útgerðum.

Ég nefni veiðar á kolmunna. Sama gildir þar. Menn hafa verið að ráðast í fjárfestingar, kaupa skip, læra á veiðarnar og enginn vafi er á því að arðsemin t.d. er ekki mikil af þeim veiðum. Ég var að skoða tölur yfir aflahæsta skipið á kolmunnaveiðunum það sem af er þessu ári, Hákon ÞH, sem er búinn að ná 5 þús. tonnum og aflaverðmætum upp á 20 millj. með nánast stanslausu tveggja mánaða úthaldi. Mér segir svo hugur um að ekki sé mikill gróði af því fyrirtæki. En það sem útgerðin er væntanlega að hugsa um er að skapa sér veiðireynslu, læra á veiðarnar og e.t.v. að vera í hópi þeirra frumherja sem gætu átt von á nokkurri umbun fyrir að hafa brotið ísinn og um leið aflað íslenska þjóðarbúinu réttinda. Ég held að það séu afar slæm skilaboð að hverfa frá þessari hefð sem þarna var þó að skapast, bæði hvað varðar endurgjaldið og frumherjaregluna þegar ákvæðum laganna

var beitt gagnvart Flamska hattinum og síðan Reykjaneshryggnum. Ég endurtek það að ég hvet hæstv. sjútvrh. til að fara rækilega yfir þessi mál og vonandi fáum við á eftir einhver svör um viðhorf hans í þessum efnun.

Menn kunna að segja að þetta sé efni sem ekki varði samninginn sérstaklega og Alþingi eigi fyrst að samþykkja samninginn og svo komi að því að framkvæma hann eða útfæra hann hér heima, en það er ekki að öllu leyti svo. Það er ekki hægt að horfa fram hjá því t.d. að spurningin um hvort endurgjaldsreglunni er beitt eða ekki er í beinu samhengi við þá staðreynd að við erum að hluta til að borga fyrir réttindin sem þarna átti að heita að hafi samist um með veiðiréttindum í okkar lögsögu. Þess vegna er eðlilegt að þingmenn krefjist svara um það hér og nú og áður en þeir taka afstöðu og greiða atkvæði um samninginn hvernig þessu verður fyrir komið. Verða óskyldir hlutar útgerðarinnar látnir greiða fyrir þau réttindi sem þarna eru að skapast og togskipin fá síðan til sín án nokkurs endurgjalds?

Herra forseti. Ég vil að lokum koma inn á eitt atriði enn sem tengist óneitanlega þessum samningi og var reyndar tekið hér upp af hv. þm. Arna Steinari Jóhannssyni og það er umhverfislíðin á þessu máli. Því er ekki að neita að þannig spurningar vakna auðvitað þegar farið er út í samningagerð af þessu tagi að Íslendingar fá veiðiheimildir í Barentshafi, eða í Hvítahafi eins og menn hefðu einhvern tíma sagt, en Norðmenn koma í staðinn alla leið hingað til veiða á móti. Er þetta að öllu leyti praktískt fyrirkomulag? Hefði e.t.v. verið gáfulegra að Íslendingar hefðu hreinlega samið um minna magn en fengið það nettó án þessara ferðalaga og viðbótarsiglinga sem þetta kallar á. Ég held að það sé sjónarmið sem eigi fullkomlega rétt á sér og erindi inn í þessa umræðu, að það er praktískara fyrirkomulag að breyttu breytanda að hver nýti sína lögsögu og nærlæg veiðimið en menn séu að sækja vatnið yfir bæjarlækinn hver hjá öðrum, ef svo má að orði komast, með því að við séum að fara norður í Hvítahaf og taka þar 2–3 þús. tonn af veiðiheimildum sem við borgum fyrir aftur í loðnu og með línuveiðum hér heima. Og svo koma Norðmenn siglandi frá Lofoten eða norðan frá Hammerfest til þess að sækja þá títti hingað úti fyrir Austfjörðum. Þetta er ekki mjög praktískt fyrirkomulag ef maður leyfir sér að velta því aðeins fyrir sér.

Hluti af þessum samningi eru vissulega óumdeilanlega ákveðnar nettóveiðiheimildir okkar í Barentshafi og auðvitað er ekki um annað að ræða en að við verðum að sækja þær og nýta. En þegar út í skiptin er komið þá er þetta kannski ekki alveg eins gáfulegt eða praktískt fyrirkomulag og frá umhverfissjónarmiðum séð ekki mjög æskilegt. Þar af leiðandi hlýtur að koma til skoðunar á komandi missirum eða árum að menn hugsanlega skipti aftur á þessum umsömdu veiðiheimildum þannig að hver nýti sitt. Ég held að það sé hins vegar ekkert launungarmál — það er nú kannski svo að ekki eigi hafa hátt um það — að ástæðan fyrir þessu öllu saman er sú að hinn pólitíski veruleiki kallaði á að farið var út í svona möndl til þess að Norðmenn sérstaklega gætu selt það heima hjá sér að þetta væru í raun og veru ekki nettóréttindi Íslendinga í Barentshafi, að ekki væri verið að viðurkenna rétt okkar til fiskveiða þarna sem slíkan, heldur væri þetta tvíhliða samningur um skipti á veiðiheimildum, þó að þau skipti séu nú kannski svona og svona reikningslega.

Engu að síður hljótum við þegar við tökum afstöðu til þessa máls að velta því fyrir okkur hvort samningsniðurstaðan sem slík sé skýsamleg og ásætlanleg.

Herra forseti. Það er að lokum niðurstaða mín að það hljóti að teljast verulega vafasamt að þessi samningur sé nægjanlega hagstæður okkur Íslendingum þegar upp er staðið. Ég gerði grein fyrir jákvæðu hliðunum sem eru kannski þegar upp er staðið fyrst og fremst þær að koma þessari deilu út úr heiminum sem er gott í sjálfsu sér og að með því liðkist um samskipti og samstarf okkar t.d. við Rússa á sviði sjávarútvegs. Þessar veiðiheimildir sem við getum með réttu sagt að við fáum þarna nettó eru hins vegar orðnar afar rýrar í samanburði við þá veiði sem þarna var eða gæti orðið og það orkar mjög tvímælis að upp úr krafstinu sé að hafast það sem réttlæti að gera þennan samning og afsala sér þar með þeim möguleikum sem óbreytt staða þrátt fyrir allt hafði fyrir Ísland til veiða og ósköp einfaldlega til áframhaldandi viðræðna um þessi mál. Það hefur alltaf legið fyrir að menn yrðu að hafa taugar til þess að standa í þessu skaki meðan á því stæði. Það hefur skort nokkuð upp á það á köflum hjá einstöku mönnum. En ég held þó að þessi samningsniðurstaða sýni að að því hlaut að koma að málinu lyki þannig að við hefðum eitthvað upp úr krafstinu. Það er ástæða til að minna á og rifja það upp að ef þessar veiðar hefðu ekki verið stundaðar þá stæðum við ekki hér og værum yfir höfuð ekki að ræða um neina hlutdeild okkar í nýtingu þorsstofnsins í Barentshafi. Auðvitað sannar þessi niðurstaða því það að að lokum berum við eitthvað úr býtum, enda engin efni til annars. Þjóðréttarlega var óumdeilt að við gátum farið til veiða á þessu alþjóðlega hafsvæði og höfðum fullkomlega stöðu til þess. Á okkur hvíldi að sjálfsögðu sú skylda að ástunda þar skynsamlegar og hófsamar veiðar. Að mínu mati hefðum við Íslendingar mátt standa betur að því frá byrjun að gera það ljóst að ekki yrði um að ræða af okkar hálfu óheftar veiðar eða botnluss rányrkja. Það væri að sjálfsögðu ekki jákvætt ljós sem á okkur félli í slíku tilliti. Ég var þeirrar skoðunar t.d. að við hefðum átt að setja á okkur einhliða kvóta í Barentshafinu frá byrjun en ekki láta veiðarnar standa opnar eins og gert var. En það er liðin tíð og ekki tilefni til að eyða meiri tíma í að rifja það upp. Það verður kannski gert einhvern tíman síðar þegar þessi saga verður skrifuð.

Niðurstaða mín er sem sagt sú, herra forseti, að það sé svo vafasamt að þessi samningur þjóni hagsmunum Íslands, sé nægjanlega góður, að ég mun ekki greiða honum atkvæði og held að það sé réttast að stjórnarflokkarnir sem stöðu fyrir gerð hans og settu stafina undir beri líka ábyrgð á afgreiðslu hans hér á Alþingi.

[17:13]

### Össur Skarphéðinsson:

Herra forseti. Hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon gerði skýra grein fyrir sínu máli hérna og hann komst að þeirri niðurstöðu að þessi samningur væri ekki nægilega góður til þess að hann treysti sér til að styðja hann. Það kom mér svolítið á óvart.

Ég er sjálfur þeirrar skoðunar að þó þessi samningur hefði getað verið betri, þá sé hann nægilega góður til þess að hægt sé að styðja hann. Ég tel það. Ég tek hins vegar undir öll varnaðarorð hv. þm. um útfærslu þess sem má kalla innanlandshluta samningsins. En ég held að það hafi verið löngu tímabært að gera reka að því að leiða þessa deilu við Norðmenn til lykta. Ég tel reyndar að föng hafi verið til þess að gera það áður og rifja það upp að á sínum tíma var kynnt í utanrnm. að um það bil væri að bresta á samningur sem var reyndar að því er mig minnir allmiklu betri en þessi.

Ég tel sem sagt að það sem úr þessu kemur sé nægilegt til

að við getum tekið í útrétta sáttarhönd þessara tveggja þjóða sem eru aðilar að samningnum með okkur og látið deiluna niður falla.

Ég verð hins vegar að taka undir nánast allar þær athugasemdir sem hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon hafði fram að færa varðandi útfærslu samningsins innan lands. Það er auðvitað með ólíkindum að löngu áður en búið er að staðfesta þennan samning á hinu háa Alþingi, af norska þinginu eða af hálfu Rússa, þá skuli vera búið að gefa út reglugerð þar sem búið er að útteila gössinu. Það er það sem er gert og maðurveltir því fyrir sér hvað vaki fyrir mönnum sem ráðast með slíkum hraða í þessi mál?

Í reglugerðinni kemur fram að hún er staðfest af ráðherra 10. maí 1999 og þar kemur einnig fram að eigi síðar en 31. maí skuli senda útgerðum skipa sem hafa veiðireynslu tilkynningu um þeirra hlutdeild. En síðan er sleginn sá varnagli að til endanlegrar úthlutunar komi ekki fyrr en allir séu búnir að ganga frá þessu máli.

Ég spyr: Hvernig í ósköpunum stendur á því að ráðist er í að gefa út reglugerð þar sem veiðiheimildum er útteilt áður en búið er að ganga frá málinu og kynna það? Er þá Alþingi bara stimpilstofnun sem skiptir engu máli í augum hæstv. ríkisstjórnar? Skiptir vilji okkar, sem hérna sitjum, engu máli í þessum efnum? Hefði verið sama hvernig samningurinn hljóðaði? Ef ríkisstjórnin telur að það beri að samþykkja hann, skiptir þá ekki máli hvað við sem erum kjörin til þess að staðfesta svona samning á Alþingi höfum um málið að segja?

Mig langar að spyrja hæstv. sjútvrh., í fyrsta lagi: Hvaða stöðu hefur reglugerð af þessu tagi? Hefur hún sömu stöðu og hver önnur reglugerð þegar hún stendur á samþykkt sem ekki er búið að taka, stendur á alþjóðlegum samningi sem ekki er búið að staðfesta? Ég held því fram að þessi reglugerð sé afar slæmt fordæmi, eins og hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon reifaði mjög vel.

Eitt vil ég nefna til viðbótar, herra forseti, að það er líka tvíþent og umdeilanlegt að samkvæmt 1. gr. reglugerðarinnar er brugðið frá þeirri forskrift sem er að finna í lögum um stjórn fiskveiða, að kvóti skuli fylgja skipi. Ég held að það sé rétt með farið hjá mér, að það hafi verið u.þ.b. 90 skip sem héldu til veiða í Smugunni. Ég held að 30 þeirra séu ekki lengur á skipaskrá. Sum þeirra er búið að selja og sumum er búið að flagga út til einhvers konar veiða, sem sumir hafa kennt við sjóræningjaveiðar.

Ég spyr hæstv. sjútvrh.: Er fyllilega réttlætanlegt að gefa út reglugerð þar sem virðist brugðið frá grundvallaratriðum í þeim lögum sem gilda um stjórn fiskveiða með því að veita heimild til að kvóti skuli ekki alfarið fylgja skipi heldur er útgerðarmanni skips sem búinn er að flagga gamla skipinu út eða selja það, gefinn kostur á að óska eftir því við Fiskistofu að aflahlutdeildinni verði úthlutað til annarra sambærilegra skipa í eigu sama einstaklings eða lögaðila? Í raun þýðir þetta, finnst mér, að við erum að flytja kvóta yfir á útgerðarmanninn sjálfan. Ég upplifi þetta þannig og finnst að það gefi a.m.k. tilefni til að velja þessu svolítið fyrir sér.

Ég spyr jafnframt hæstv. sjútvrh.: Kemur til greina að nema þessa reglugerð úr gildi? Ég vek athygli á því að í 2. gr. úthafsveiðilaganna segir mjög skýrt að kvóti sem veittur er skipum utan efnahagslögsögunnar myndar ekki eignarrétt og hann er ekki óafturkallanlegur. Með reglugerðinni er búið að útteila miklum verðmætum sem mætti kannski samanlagt verðleggja einhvers staðar á milli 3,5 og 5 milljarða kr. Ég

geri mér grein fyrir því að það er umhendis að ætla að ráðast í það. Ég tel eigi að síður að það sé nauðsynlegt og ástæða þess eru þau rök sem hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon rakti hérna áðan.

Hvernig á að greiða þeim sem stunda útgerð innan lands og eiga að borga kostnaðinn við samninginn? Í fyrsta lagi borgar loðnuflotinn fyrir þetta 17 þúsund tonn. Í annan stað er það ljóst að línuskip sem gera út á tiltölulega illa staddar tegundir, löngu, keilu og blálöngu, eiga að greiða kostnaðinn líka. Það hefði verið eðlilegt að beita ákvæðum úthafsveiðilaganna um endurgjald þannig að þau skip sem fá kvóta utan efnahagslögsögunnar verði að sæta einhvers konar skerðingu á aflaheimild innan lögsögunnar. Sá sjóður sem þar hefði myndast hefði að sjálfsögðu verið auðnýtanlegur til að greiða þeim útgerðarmönnum eða útgerðum sem þurfa að bera þennan kostnað.

Þess vegna spyr ég hæstv. sjútrrh. líka: Hvaða rök lágu til grundvallar því hjá sjútrrn. að heimild til þess að ákveða endurgjald af hálfu þeirra sem fá kvóta utan efnahagslögsögunnar var ekki nýtt? Í annan stað spyr ég: Telur hæstv. sjútrrh. ekki sanngjarnt að þeim útgerðum, sem bera kostnaðinn af þessum samningi og ég nefndi hér áðan, verði umbunað þannig að tjón þeirra verði að fullu bætt? Ef svo er, með hvaða hætti ætlar hann þá að hlutast til um að þeim verði þetta bætt?

Ég spyr líka hæstv. sjútrrh., af því að ég veit að hann hefur gott vit á öllu því sem er fiskakyns og hefur sporð: Er það ekki rétt munað hjá mér að í síðustu skýrslu sem Hafró gaf út um ástand fiskstofna við Ísland, hafi komið fram að ástand blálöngunnar, einnar þeirra tegunda sem norsk línuskip mega veiða í íslenskri lögsögu til endurgjalds fyrir hinn íslenska hluta í Barentshafinu, sé nú það versta sem mælst hefur síðustu 30 ár? Ef svo er, er þá réttlætanlegt að hleypa mönnum inn í efnahagslögsöguna til að veiða tegund sem er mjög illa stödd? Ég vek athygli á því að það eru ekki mörg ár frá því að Íslendingar fóru á tiltölulega litlu svæði offari í veiðum á hrygnandi blálöngu með þeim afleiðingum að sá stofn er varla til í þeim mæli sem hann var áður. Þó að þetta hafi farið hljótt þá er það staðreynd að Íslendingum tókst næstum því með ofveiði að útrýma blálöngunni sem veiðanlegum stofni. Ég spyr hæstv. ráðherra: Er á það bætandi að leyfa útlendingum með þessum hætti m.a. að taka blálöngu á línu?

Ég verð að taka undir það sem kom fram í máli síðasta ræðumanns, hv. þm. Steingrímur J. Sigfússonar, að það er auðvitað með ólíkindum að menn skuli ráðast í málin með þessum hraða, rétt ofan í kosningar þegar stjórnmálamenn eru ýmist að ná sér eftir kosningar eða fagna unnum sigrum og eru einfaldlega ekki í stöðu til að fara í mál af þessu tagi, gera sér grein fyrir þessu. Enda er það ljóst af umræðunni um daginn að menn skildu ekki nákvæmlega hvað í því fólst að reglugerðin var gefin út og þess vegna vakti hún enga athygli. En í henni var gengið gegn, ekki reglu en þó, því sem kalla mætti hefðarreglu, mjög lofsverðri sem er að finna í úthafsveiðilögum, þ.e. sem við höfum kallað frumherjakvóta þó ekki sé það orðað svo í lögnum. En það er mjög elegant aðferð, sem ég er mjög hrifinn af, til að örva atorkumikla og þróttmikla útgerðarmenn og fyrirtæki til að leggja í þann kostnað og þá áhættu sem felst í því að leita á ný mið.

Eins og hér hefur verið rakið í dag og áður voru það sjútrrn., bæjaryfirvöld í Hafnarfirði, útgerðarfyrirtæki og

olíufélög sem réðust í það fyrir u.þ.b. 12, 13 árum, minnir mig, að styðja hafnfirsk skip sem fóru til veiða á Reykjanes-hrygg til að kanna möguleika á að veiða karfa. Síðan hafa þær veiðar fært mjög mikil verðmæti í bú okkar.

Ég var viðstaddur þegar menn ákváðu hinar fyrstu Smuguveiðar og ég man vel frumkvæði, þrótt og ákveðni ákveðinna útgerða í því máli. Ég ímynda mér að ef ekki hefði verið fyrir þrákelkni þeirra og þrýsting sem þeir beittu ýmsa ráðherra sem þá sátu í ríkisstjórninni, þá hefði þáv. sjútrrh. haft sitt fram og staðfest reglugerð sem hann sýndi við ríkisstjórnarborðið meðan á því máli stóð, þar sem ekkert vantaði nema undirskrift hans til þess að staðfesta bann á veiðunum.

Ég er með öðrum orðum að segja, herra forseti, að þó vissulega hafi stjórnmálamenn gert þennan samning og tryggt þennan kvóta, þá er einnig ljóst að til samningsins hefði aldrei komið án frumkvæðis og frekju ákveðinna aðila í útgerð sem sáu þennan möguleika. Aðrir höfðu ekki séð þennan möguleika.

Ög ég spyr: Á ekki að beita þeirri heimild sem er í úthafsveiðilögum til að verðlauna þessa menn? Ég hélt að útgerð á Íslandi hefði einmitt, frá því sögur hófust, byggst upp á svona mönnum, einstaklingum sem horfðu lengra en aðrir, voru duglegri og þorðu að taka áhættu. Sagan sýnir að sumir þeirra þurftu að greiða það dýru verði, aðrir höfðu upp úr því drjúgan ávinning sem ekki aðeins kom þeim til góða heldur byggðarlögum þeirra og þjóðinni allri. Það er alveg ljóst að það sem átti einn ríkasta þáttinn í að fleyta okkur yfir erfiðasta hjallann í efnahagslögðinni fyrr á þessum áratug voru þessar veiðar. Ég held að samanlagt hafi þær numið u.þ.b. 105 þús. tonnum af þorski. Það skiptir nú heldur betur máli.

Þess vegna finnst mér fráleitt að þeim mönnum sem hófu þessar veiðar sé ekki umbunað fyrst það er möguleiki til þess. Mig langar þess vegna að lokum, herra forseti, að spyrja hæstv. sjútrrh. hvort það sé skoðun ráðuneytisins að ákvæði úthafslaganna um þennan svokallaða frumherjakvóta sé ekki fallið til þess að örva íslenskar útgerðir til þess að freista veiða á nýjum miðum og vannýttum tegundum. Mig langar einnig að inna hann eftir því hvaða rök lágu til grundvallar ákvörðuninni um að beita ekki heimild úthafsveiðilaganna til þess að úthluta þessum frumherjakvóta.

Ég veit auðvitað að hæstv. ráðherra getur sagt: Það var ekki ég, það var annar ráðherra. Hins vegar hljóta að vera fyrir því rök af hálfu þessa ráðuneytis vegna þess að þó að ráðherrarn komi eða fari þá er stofnunin eftir. Ef ekki er um að ræða stefnubreytingu af hálfu þessa hæstv. ráðherra þá hlýtur hann að vera sammála ákvörðuninni sem hann tók við. Hann getur ekki verið sammála henni nema hann hafi einhver rök fyrir því. Hver eru þessi rök, herra forseti?

[17:27]

#### Jóhann Ársælsson:

Hæstv. forseti. Ég skrifaði undir þetta nál. þar sem lagt var til að þessi samningur yrði samþykktur. Þó er það ekki þannig að ég sé ánægður með hann að öllu leyti. Ég tel hins vegar að betra sé að gera hann en að hafna honum og rétt sé að staðfesta hann hér í hv. Alþingi.

Ég ætla einungis að bæta örfáum atriðum við það sem þegar hefur komið hér fram í umræðunni. Þar eru spurningar til hæstv. ráðherra. Í fyrsta lagi langar mig að spyrja: Í 7. gr. samningsins kemur fram mjög takmarkaður aðgangur íslenskra stjórnvalda að stjórn veiða á þessu svæði, telur

hæstv. ráðherra ásætlanlegt að við sé um skuldbundnir til að beita aðrar þjóðir refsiaðgerðum sem þar er gert ráð fyrir?

Á fundi nefndarinnar, þar sem mættir voru m.a. fulltrúar sjómanna og útgerðarmanna, kom einnig fram að þessi samningur er ekki talinn góður að mati ýmissa þeirra. Hann er talinn afar rýr samkvæmt yfirlýsingum LIÚ-fulltrúans sem mætti þarna. Hann taldi reyndar að við værum að greiða fyrir 50–55% af veiðiheimildum okkar með þessum samningi og við værum að greiða sem svaraði til helmings af því sem fengjum þarna, með veiðiheimildum í íslenski landhelgi.

Því er ástæða til að spyrja hæstv. ráðherra hvort hann telji að þær skerðingar á veiðimöguleikum íslenskra skipa, sem óhjákvæmilega fylgja því að fullgilda þennan samning og láta hann gilda áfram, eigi að hafa áhrif á önnur veiðiréttindi þeirra útgerða sem fá að njóta hans, hvort taka eigi endurgjald af þeim hér á heimamíðum, fyrir það sem við greiðum með veiðiheimildum á heimamíðum.

Einnig voru atriði til umræðu á fundi nefndarinnar sem virtust afar óljós og menn virtust jafnvel ekki hafa sama skilning á. Þess vegna er ástæða til að spyrja hæstv. ráðherra hvort þau 1.700 tonn sem talað er um að verði til leigu handa íslenskum útgerðum séu hluti af samningnum og að það eigi að úthluta þessum rétti til útgerðarmannanna til þessara leiguheimilda líka eða gefa þeim forgang að þeim 1.700 tonnum sem eru þarna til ráðstöfunar.

Það hefur líka komið fram að Rússar vilji gjarnan leigja meiri veiðiheimildir en eru í samningnum til íslenskra útgerðarmanna. Þess vegna er kannski ástæða til að spyrja betur um þetta atriði, hvernig beri að líta á þessi 1.700 tonn og hvort þau eigi að vera hluti af réttindum þeirra sem fá þarna réttindi samkvæmt reglugerðinni frá 10. maí.

Síðan langaði mig til þess að spyrja hæstv. ráðherra um reglugerðina frá 10. maí. Í 1. gr. reglugerðarinnar stendur:

„Hafi skip með veiðireynslu á sex síðustu árum verið tekið af skipaskrá hjá Siglingastofnun Íslands, fyrir gildistöku reglugerðar þessarar, skal þeirri útgerð sem skráð var eigandi skipsins þegar það var tekið af skipaskrá, gefinn frestur til og með 15. júní 1999 til að óska eftir því við Fiskistofu, að aflahlutdeildinni verði úthlutað til annars sambærilegs skips í eigu sama einstaklings eða lögaðila.“

Nú rekur mig minni til þess að málaferli hafi farið fram á Íslandi út af veiðiréttindum, sem hefur verið úthlutað síðar til skipa, þar sem ekki hefur verið gengið frá því í samningnum milli aðila sem keyptu og seldu hvernig með þessa hluti ætti að fara. Ég vil þess vegna spyrja hæstv. ráðherra vegna þess að það hefur verið þannig fram að þessu að þær útgerðir sem eiga viðkomandi skip skuli fá þessi réttindi til sín ef ekki hefur verið samið um það sérstaklega fyrir hvort hann telji að reglugerðin geti staðist. Með tilvísun til hvaða laga ætti það þá að vera í ljósi þess að mönnum hafa verið dæmd veiðiréttindi í málum sem ég var að vísa til áðan að hafi verið dæmd af dómstólum á Íslandi?

Ég vil að lokum, hæstv. forseti, segja um þennan samning að ég tel rétt að gera hann og mun styðja hann, þó að ég sé búinn að færa fram hluti sem mér finnast ekki vera nógu góðir. Ég lít þannig á að veiðar Íslendinga í Smugunni hafi verið þannig og samskiptin sem leiddu af þeim hafi gert það að verkum að virkilega hafi verið ástæða til að leggja töluvert á sig til að ljúka málinu. Þess vegna tel ég að Íslendingar geti unað sæmilega við samninginn og ég tel að hv. Alþingi eigi að staðfesta hann.

[17:34]

### Svanfríður Jónasdóttir:

Herra forseti. Ég tek undir með þeim talsmönnum Samfylkingarinnar sem hafa talað að samningurinn er kannski ekki að öllu leyti eins og við hefðum viljað sjá hann og einhvern tíma í þessu ferli hafa sést tölur og ákvæði sem hafa gefið fyrirheit um betri samning. Eigi að síður er það niðurstaða mín eins og þeirra að við séum betur komin með samninginn en án hans og mun þess vegna styðja samninginn en samningurinn er um tiltekna þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs. Þar af leiðir að framkvæmd samningsins verður meira og minna í höndum sjútvnr. og verður með útgáfu reglugerða að einhverju leyti á vegum ráðuneytisins.

Hér hefur nokkuð verið rætt um þá reglugerð sem gefin var út 10. maí og ráðherra verið þýfgaður um efni hennar og tilurð. Ég sé að hæstv. ráðherra hefur gefið út reglugerð um breytingu á þeirri reglugerð. Sú reglugerð er með dagsetninguna 14. júní og þar er ráðherra að breyta dagsetningum þannig að ljóst er að vilji hans stendur til þess að breyta reglugerðinni að einhverju leyti. Verður fróðlegt að heyra svör hans við þeim spurningum sem hafa verið bornar fram um aðrar breytingar á reglugerðinni, þ.e. breytingar sem lúta þá að svokölluðum frumherjabónus eða endurgjaldi vegna veiðiheimilda, þá endurgjaldi í íslenski lögsögu eða með hlutfallslegu afsali þeirra heimilda sem fást í Barentshafi.

Herra forseti. Hér er um lausn á Smugudeilunni að ræða að okkar mati og samningurinn betri en að hafa þau mál áfram í lausu lofti. Við verðum líka að horfa til þess að samningurinn gefur ýmis fyrirheit, hann gefur fyrirheit um viðskipti sem geta reynst okkur afar hagfelld og ég vil bæta inn í þær spurningar sem hafa áður verið bornar fram.

Ég spurðist nokkuð fyrir um það í fyrri umræðu um þáttill. hvert markaðsverðið væri á þeim ríflega þriðjungi veiðiheimildanna í rússnesku lögsögunni sem verður boðinn á markaðsverði. Það kom fram á sameiginlegum fundi sjútvnr. og utanrnm. í gær — það kom fram hjá framkvæmdastjóra LIÚ — að þeir hefðu heyrt töluna 14 kr. en hafa einnig heyrt töluna 64–68 kr. upp á síðkastið og var það mat hans að ef verðið væri svo hátt þá mundi enginn kaupa og enginn fara til veiðanna. Fróðlegt væri að heyra hvort hæstv. sjútvrh. hefur gleggri upplýsingar um þetta virði jafnframt því hvernig þeim heimildum, sem verða boðnar á markaðsvirði, verður úthlutað eða hvernig mönnum verður boðinn aðgangur að þeim.

Það hefur komið fram að kaup á aflahlutdeild er ekki samkvæmt reglum úthafsveiðilaganna þannig að ekki er lagaheimildir við að styðjast. Hins vegar vitum við að íslenskir útvegsmenn kunna nú ýmislegt fyrir sér í þessum efnum og hafa verið býsna ótúlur upphafsmenn og frumkvöðlar í því að verðleggja aflaheimildir og finna þeim markaðsverð þannig að ég hef ekki miklar áhyggjur af því þó að úthafsveiðilögin mæli ekki fyrir um framkvæmdina.

En það er þetta: Veit hæstv. sjútvrh. eitthvað um það verð sem verið er að bjóða aflaheimildir á? Mun ráðuneytið að einhverju leyti hafa milligöngu um viðskipti við Rússana eða reyna með einhverjum hætti að liðka til vegna þeirra viðskipta sem hljóta óhjákvæmilega að verða ef menn ætla að nýta þessar heimildir?

Svo í framhaldinu, vegna þess að eins og ég gat um áðan er verið að tala um samninga, um samskipti í sjávarútvegi, bæði á sviði fiskveiða, á sviði vinnslu fiskafurða, markaðsmála og löndunar. Óhjákvæmilega hlýtur ráðuneytið að koma að

málinu með ýmsum hætti og væri fróðlegt að heyra hvert viðhorf hæstv. sjútvrh. er til þeirra mála og hvaða hugmyndir hann hefur um atbeina ráðuneytisins að þeim málum.

[17:40]

#### Sjávarútvegsráðherra (Árni M. Mathiesen):

Herra forseti. Til mín hefur verið beint nokkrum spurningum. Spurningar frá hv. þm. Steingrími J. Sigfússyni, hv. þm. Össuri Skarphéðinssyni og hv. þm. Jóhanni Ársælsyni eru nokkuð þær sömu þannig að ég ætla að reyna að svara þeim sameiginlega, auk einnar spurningar eða tveggja spurninga frá hv. þm. Svanfríði Jónasdóttur.

Í fyrsta lagi varðar það álit mitt á útgáfu reglugerðar um veiðar í Barentshafi frá 10. maí. Ég tek fullkomlega gildar þær skýringar sem hafa verið gefnar á því að nauðsynlegt hafi verið að gefa út reglugerðina til þess að hægt væri að hefja þessa vinnu og fá inn upplýsingar um veiðarnar og undirbúa þar með úthlutunina. Síðan hitt að nauðsynlegt hafi verið að hefja vinnuna svo fljótt — um var að ræða nægjanlega fresti fyrir aðila — til þess að koma upplýsingunum til skila og koma athugasemdum á framfæri við stjórnvöld. Ég tek þessar skýringar fullkomlega gildar varðandi það að reglugerðin var gefin út þann 10. maí.

Í öðru lagi var spurt um stöðu reglugerðarinnar gagnvart breytingum. Ég tel að staða reglugerðarinnar sé sú að henni megi breyta á sama hátt og öðrum reglugerðum. Hins vegar er spurning um hversu góð stjórnsýsla það er að breyta reglugerð sem þessari með stuttu millibili og kannski varðandi atriði sem eru álitamál í meðferð málsins en geta hins vegar varðað miklu þegar kemur að efnisatriðum reglugerðarinnar á grundvelli úthlutunar fyrir veiðunum.

Í þriðja lagi var spurt um það atriði að kvóti fylgi skipi. Þá kom réttilega fram í umræðunni að hér er um að ræða það að þegar skip hafa horfið af íslenskri skipaskrá og séu fyrri eigendur þeirra með önnur skip hafi þeir heimild til þess að færa þarna á milli. Samkvæmt þeim upplýsingum, sem ég hef um lögfræðilega stöðu þessa atriðis, stenst það fullkomlega lög okkar um þessi efni að þetta sé gert á þennan hátt. Þetta er gert til þess að þær veiðiheimildir sem þarna urðu til komi í hlut þeirra sem stöðu að veiðunum. Kannski mætti líta á það sem einhverja hvatningu til þeirra sem stunda svona frumherjaveiðar að reynt sé að líðka til fyrir þá í efni eins og þessu.

Í fjórða lagi var spurt um frumherjaréttinn eða frumherja-regluna. Henni er ekki beitt í þessu tilfelli og mér hafa verið gefnar þær skýringar á því að veiðireynslan liggja þannig í þessu tilfelli að besta veiðin og þar með verðmætasta reynslan sé á fyrstu árunum þegar frumherjarnir voru á veiðum og að frumherjaárin séu hluti af þeim árum sem heimilt er að nota til að leggja fram sem grundvöll að veiðireynslunni.

Þetta er hins vegar gagnstætt því sem var á Reykjanes-hryggnum þar sem fyrstu árin voru ekki með þeim árum sem notuð voru til viðmiðunar við úthlutunina. Ég vil hins vegar undirstrika að þetta eru ekki skilaboð um að frumherjareglunni verði ekki beitt í framtíðinni. Ég tel hana vera mjög mikilvæga í þessu sambandi. Það væri rangt að taka þetta sem skilaboð um að hún verði ekki notuð í framtíðinni til að verðlauna þá, eins og komist var að orði, sem telja sér fært að fara í að ryðja nýjar brautir í þessum efnum.

Í fimmta lagi var spurt um endurgjaldið. Það er auðvitað umdeilt atriði og var það þegar úthafsveiðilögin voru sett. Ég tel það reyndar ekki eins mikilvægt mál og frumherja-

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

regluna í þessu samhengi. Hins vegar tel ég alls ekki hafa verið útilokað að þessu verði beitt þegar kemur að endanlegri úthlutun. Eins og ég sagði áðan er þetta spurning um góða stjórnsýslu, hvort ekki hefði verið rétt að greina frá þessu í upphafi og hvort ekki sé á einhvern hátt komið aftan að mönnum ef farið er að setja þetta síðan inn á eftir.

Í sjötta lagi var spurt um umhverfislíðina. Þar vitnaði hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon í hv. þm. Árna Steinari Jóhannssón. Ég held að hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon hafi hitt naglann á höfuðið þegar hann nefndi að þetta væri pólitísk lausn á málinu og ég held ég fari ekki lengra út í þá sálma á þessu stigi málsins.

Í sjöunda lagi var spurt um 7. gr. og hvort ég teldi hana vera ásættanlega miðað við þá aðild sem við hefðum að stjórnuninni. Já, ég tel hana ásættanlega. Þegar þessi samningur er kominn á eignum við beina hagsmuni á þessu svæði og ég tel að þá hagsmuni eignum við að verja. Við eignum ákveðna prósentu þess afla sem þarna verður leyft að veiða meðan samningurinn gildir og við eignum þá að taka þátt í að koma í veg fyrir ósamningsbundnar veiðar á svæðinu.

Í áttunda lagi var spurt um 1.700 tonninn, hvort ég teldi að þau væru hluti af samningnum. Þau eru auðvitað hluti af samningnum. Ég get alls ekki skilið það öðruvísi þar sem beinlínis er gert ráð fyrir þeim. Þau eru hins vegar sérstaks eðlis og af hálfu ráðuneytisins hefur ekki verið gengið frá því hvernig staðið verður að úthlutun þeirra. Hv. þm. Svanfríði Jónasdóttir spurði hvert markaðsvirðið væri á þessum veiðiheimildum. Enn hafa engin viðskipti átt sér stað á þessum markaði og þar með ekkert ljóst með markaðsvirðið. Ég get því ekki nefnt neinar tölur, hvorki í hærri eða lægri kantinum á því sem hún nefndi. Þar sem hér er um að ræða markaðsverð þá hlýtur það að vera eitthvað sem ræðst í viðskiptum á milli aðila.

Ef ekki verður um nein viðskipti að ræða þá er það augljóslega vegna þess að verðið sem boðið er upp á passar ekki við það sem markaðurinn er tilbúinn að greiða. Verði staðan sú munu íslensk stjórnvöld gera athugasemdir við það. (Gripið fram í.) Hvernig því verður háttað hefur ekki verið tekin ákvörðun um, en í grundvallaratriðum má segja að um sé að ræða tvær leiðir. Annars vegar þá að þeir sem þarna hafa stundað veiðar eigi hlutfallslegan rétt á því að bjóða í þessar veiðiheimildir. Hin leiðin er að öll skip sem hafa veiðileyfi eða kvóta í íslenskri fiskveiðilögsögu, þ.e. íslensk skip, geti boðið í þetta. Síðan má hugsa sér einhverjar útfærslur af þessu en í grundvallaratriðum höfum við þessar tvær leiðir. Endanleg niðurstaða í því er ekki fengin.

Grundvallaratriðið í þessu öllu saman er að okkur hefur tekist að ná samningi í deilu sem við höfum lengi átt í við þessa nágranna okkar sem við eignum sameiginlega hagsmuni með og mörg úrlausnarefni munu koma upp á borðið hjá okkur í framtíðinni. Því verður ekki neitað að þessi deila hefur haft áhrif á samskipti þjóðanna á þessu sviði. Því tel ég að mikill fengur sé að því að samkomulagi hafi verið náð. Ég fagna því að svo breið samstaða er um að samþykkja samninginn sem raunin virðist vera.

Jafnvel þótt að ég heyri að ýmislegt þar þyki gagnrýnisvert og sumt af því sem hér um ræðir sé vissulega álitamál, þá held ég að við munum ná farsælli niðurstöðu fyrir okkur og samningsaðila okkar. Það mun leiða til betra samstarfs við þá aðila í framtíðinni. Ég tel að það muni verða sjávarútvegi Íslendinga og samningsþjóða okkar til hagsbóta.

**Össur Skarphéðinsson (andsvar):**

Herra forseti. Ég er þakklátur fyrir að hæstv. sjútvrh. er ekki þeirrar skoðunar að frumherjakvótinn sé af hinu illa og að hann vilji frekar efla hann en draga úr honum.

Ástæðan fyrir því að honum er ekki beitt, að sögn sérfræðinga sem hann nefnir í þessari umræðu, er sú að þeir telja að svo stór hluti af þeim heildarafla sem veiddist í Smugunni hafi veiðst á fyrstu þremur árunum, eða svo skildi ég hæstv. sjútvrh., og því hefði verið umhendis að deila frumherjakvótanum vegna þess að hann hefði farið á svo marga.

Ég er þeirrar skoðunar að þessar veiðar hafi hafist fyrir frumkvæði örfárra útgerða. Þær útgerðir fóru af stað um sumarið 1993 og veiddu þá tæplega 10.000 tonn. Þeim útgerðum á að umbuna með þessum frumherjakvóta. Það er mín skoðun og þess vegna gef ég lítið fyrir þessi rök. Mér finnast þau skýtin og þau lykta af því að þau séu samin eftir á, þegar sérfræðingarnir sem um þetta véluðu höfðu fengið nýjan hæstv. ráðherra og voru komnir í vanda með að skýra þetta en ég geri ekki frekari athugasemdir við það.

En ég spyr eftir blálöngunni. Hvað segir hæstv. sjútvrh. um heilsufar hennar? Finnst honum forsvaranlegt að hleypa mönnum inn í efnahagslögsöguna til þess að veiða stofn sem er í mestu lægð sem hann hefur komist í á síðustu 30 árum? Jafnframt, með hvaða hætti hyggst hæstv. ráðherra umbuna þeim mönnum sem þurfa að greiða kostnaðinn vegna kvótans sem Íslendingar fá í Barentshafi? Þar á ég við bæði loðnuflotann og línuskipin sem veiða lönguna, blálönguna og keiluna, sem Norðmennirnir fá að veiða?

[17:53]

**Sjávarútvegsráðherra (Árni M. Mathiesen) (andsvar):**

Herra forseti. Það er út af fyrir sig skemmtilegt að heyra skýringar hv. þm. Össurar Skarphéðinssonar á því hvernig hlutirnir gangi fyrir sig í ráðuneytinu og hvernig ráðherrann fái svör, en það er ekki aðalumræðuefnið.

Hins vegar láðist mér að svara spurningu hans um blálönguna. Ég get ekki staðfest það sem hann sagði um skýrslu Hafrannsóknastofnunar, ég hef ekki lært hana alveg utan að. Ég vil hins vegar minna hann á að efnislega var samningurinn gerður áður en sú skýrsla kom út. Auðvitað er effitt fyrir okkur, ef sú er raunin, ef farið mun í það að veiða stofn sem er ekki í nægjanlega góðu ástandi. Það er nokkuð sem við þurfum að hafa í huga þegar fram líður.

Varðandi það að umbuna þeim sem hugsanlega verða fyrir skakkaföllum út af þessum samningi þá eru ekki miklir möguleikar til þess ef ekki verður um endurgjald að ræða. Um það hefur ekki verið tekin nein ákvörðun.

[17:55]

**Össur Skarphéðinsson (andsvar):**

Herra forseti. Ég hvet hæstv. ráðherra til þess að eyða kvöldinu í að lesa sér til um blálönguna en geri að öðru leyti engar athugasemdir um þekkingu hans á háttum þeirrar ágætu skepnu.

Hins vegar veit ég að það hlýtur að særa réttlætiskennd hæstv. ráðherra (Gripið fram í.) ef niðurstaðan verður að þeir bátar sem verða að borga kostnaðinn við stórútgærdina eiga ekki að fá neina umbun. Mér finnst það með ólíkindum ef íslenskar smáutgerðir á Vestfjörðum eða á suðvesturhluta landsins sem stundað hafa veiðar á keilu, blálöngu og löngu,

[17:52]

sem eftir því sem ég man best eru allar kvótabundnar tegundir, eiga að greiða kostnaðinn við þetta. Mér finnst það ekki hægt. Þess vegna hvet ég hæstv. ráðherra til að finna leið til þess að bæta þar úr.

[17:56]

**Sjávarútvegsráðherra (Árni M. Mathiesen) (andsvar):**

Herra forseti. Ég vildi aðeins til leiðrétta það hjá hv. þm. Össuri Skarphéðinssyni að þessar tegundir eru ekki kvótabundnar. Ef mig misminnir ekki þá er megnið af því sem Norðmenn fá að veiða í keilu og löngu en minni hlutinn í blálöngunni.

[17:56]

**Frsm. minni hluta utanrnmn. (Steingrímur J. Sigfússon) (andsvar):**

Herra forseti. Þetta eru nú fróðleg skoðanaskipti hér um blálönguna og mér finnst eiginlega að það þurfi að koma fram að lokum hvað tegundin heitir á latínu svo að við séum nú almennilega upprædd um þetta.

Ég hélt að það kæmi engum á óvart, sem fylgst hefur með sjávarútvegsmálum, að staða blálöngunnar væri alvarleg. Vitað var að stór skörð væru höggvin í þann stofn með hinum miklu veiðum á Franshól. Þar fundust mið þar sem blálangan þjappaði sé mjög saman og var veidd í miklu magni. Ýmsir höfðu þá þegar af því áhyggjur að stór skörð hlytu að verða höggvin í stofninn.

Ég þakka hæstv. ráðherra fyrir svörin en verð að segja að enn finnst mér margt óljóst um tilhögun og framkvæmd þessa máls hér heima fyrir og að hluta til í samskiptum okkar við gagnadilana. Það er t.d. í lausu lofti hvernig farið verður með þennan kauparétt á tæpum 1.700 tonnum af þorski í rússnesku lögsögunni. Það er talsvert mál að ganga frá því. Það getur skipt miklu fyrir þær útgerðir sem ætla að nýta þann hluta veiðiheimildanna, sem eru að margra mati sýnd veiði en ekki gefin og kannski ekki mjög fýsilegt að halda alla leið norður í rússnesku lögsöguna til að taka þann hluta aflans. Þar er við ýmislegt að glíma, vetrarríski, ís, mikið af smáfiski og annað sem ætla má að frekar megi sleppa við í norsku lögsögunni. Því er alveg ljóst að sá hluti veiðiheimildanna er að ýmsu leyti síður fýsilegur en það sem taka má við Noreg.

Um hagkvæmni slíkra veiða getur til viðbótar skipt máli hvernig kaupréttinum verður háttáð. Fleira í þessum dír hefði verið æskilegt að lægi skýrar fyrir.

Varðandi frumherjaregluna finnst mér þau rök sem hér eru fram færð fyrir að nota hvorki hana né endurgjaldsákvæði vera veik. Það má kannski leiða að því rök að vegna þess að skipin sem hófu þarna veiðar, t.d. fyrsta sumarið, koma þokkalega út, þá hefði verið ástæða til að beita heimildinni vægar, þ.e. taka lægra hlutfall frá en gert var t.d. á Reykjanes hryggnum. Þá var heimildin nýtt til fulls og tekin frá 5%. Ég hefði getað fallist á rök í þá átt að við þessar aðstæður væri nóg að taka 2–3%. Ég fellst ekki á að það sé vel rökstutt og þaðan af síður skynsamlegt að nota heimildina alls ekki.

[17:59]

**Sjávarútvegsráðherra (Árni M. Mathiesen) (andsvar):**

Herra forseti. Því er auðvitað ekki að neita að það sem varðar frumherjaregluna og endurgjaldsregluna er álitamál. Það er jafnframt rétt hjá hv. þm. Steingrími J. Sigfússyni að

nokkur atriði í þessu máli mættu vera skýrari. Það er unnið að því að skýra þau og vonandi fáum við þær skýringar eins fljótt og auðið er þannig að hægt sé að leggja drög að veiðum togara okkar á þessu svæði.

[18:00]

**Frsm. minni hluta utanrnmn. (Steingrímur J. Sigfússon) (andsvar):**

Herra forseti. Út af fyrir sig skil ég að Róm var ekki byggð á einum degi og það getur tekið einhvern tíma að ganga frá þessu og stjórnskipti hafa haft áhrif á það hvar mál eru á vegi stödd. Ég held að það sé hins vegar ekki aðalatriði hvort þetta er vikunni fyrir eða seinna á ferðinni t.d. gagnvart útgerðunum þó vissulega sé æskilegt að menn komist sem fyrst til að nýta þessar veiðiheimildir.

Hitt skiptir meira máli til lengri tíma lítið að framkvæmdin sé vönduð vegna þess að verið er að ganga frá þessu máli í eitt skipti fyrir öll, það er alveg ljóst. Það er einskiptisákvörðun hvort endurgjaldsheimildinni eða frumherjareglunni er beitt þegar um er að ræða úthlutun á varanlegri hlutdeild. Hér er á ferðinni varanleg hlutdeild í því magni sem til okkar kemur á grundvelli kvótaákvæðana í Barentshafinu hverju sinni. Það liggur ekkert annað í þessu máli en að um varanlega úthlutun sé að ræða og úthafsveiðilögin gera ráð fyrir því. Þau vísa í lögin um stjórn fiskveiða varðandi öll önnur atriði en þau sem þar eru sérstaklega tekin fram og það samhengi segir mér — fyrir utan bein ákvæði í úthafsveiðilögunum — að þarna verður um varanlega úthlutun á hlutdeild að ræða. Það hlýtur að vera svo. Þar af leiðandi er það einskiptisákvörðun í upphafi málsins hvort endurgjaldsreglunni eða frumherjareglunni er beitt.

Ég hvet hæstv. ráðherra til þess að hafa fullt sjálfstraust gagnvart því að skoða þetta mál á algjörlega sjálfstæðum forsendum upp á nýtt. Ráðherrann hefur stöðu til þess, það er engin spurning, reglugerðin er ekki bindandi, og mér finnst fullkomlega eðlilegt að nýr ráðherra taki það til skoðunar þegar til þess kemur að hann fer í þá framkvæmd að úthluta endanlega og varanlega eða láta Fiskistofu gera það á hvaða grunni hann hyggst gera það. Skoða t.d. hvort einhver væg endurgjaldsregla og væg frumherjaregla er skynsamleg til að halda þó í það grundvallaratriði að þetta sé til staðar og þessu sé beitt en kannski með mismunandi vægi eftir aðstæðum og sleppa þannig við að senda þau neikvæðu skilaboð að það sé hringlað með þetta sitt á hvað og þetta sé stundum og stundum ekki.

Umræðu (atkvæðagreiðslu) frestað.

Fundi slitið kl. 18:03.

## 7. FUNDUR

miðvikudaginn 16. júní,  
kl. 10.30 árdægis.

### Dagskrá:

*Til forsætisráðherra:*

1. Endurskoðun á stjórnkerfi fiskveiða, fsp. SvH, 10. mál, þskj. 10.

*Til heilbrigðisráðherra:*

2. Starfræksla miðlægs gagnagrunns á heilbrigðissviði, fsp. ÞBack og ÖJ, 11. mál, þskj. 11.

### Fjarvistarleyfi:

Guðni Ágústsson landbrh.,  
Hjálmar Árnason, 10. þm. Reykn.,  
Ísólfur Gylfi Pálmason, 5. þm. Suðurl.,  
Jóhanna Sigurðardóttir, 5. þm. Reykv.

### Tilkynning um dagskrá.

[10:33]

### Forseti (Halldór Blöndal):

Um klukkan 11.15 fer fram utandagskrárumræða um athugasemdir Samkeppnisstofnunar um samkeppni á fjar-skiptamarkaði.

### Athugasemdir um störf þingsins.

Afgreiðsla umhverfisnefndar á þáttill. um Fljótsdalsvirkjun.

[10:33]

### Kolbrún Halldórsdóttir:

Virðulegi forseti. Mig langar til að það komi fram í upphafi fundar að á fundi umhvn. Alþingis, sem lauk fyrir stundu, var tekin fyrir þáttill. varðandi Fljótsdalsvirkjun. Ég óskaði þar eftir því að kannað yrði hvort meiri hluti nefndarmanna væri þeirrar skoðunar að virkjunin skyldi lúta lögformlegu umhverfismati enda hefur það komið fram í umræðum á þinginu og opinberum yfirlýsingum ákveðinna nefndarmanna að meiri hluti sé í nefndinni fyrir því að hún fari í lögformlegt mat en formaður nefndarinnar, hv. þm. Ólafur Örn Haraldsson, hafnaði þeirri ósk minni og boðar að málið fari í venjubundið umsagnarferli.

Ég lýsi því hér með yfir að ég hefði talið að nú væri lag til að nýta tímann vel og nýta þær umsagnir sem liggja þegar fyrir varðandi málið og hefði viljað að það kæmi til afgreiðslu Alþingis á þeim fundi sem er nú að hefjast.

[10:34]

### Ólafur Örn Haraldsson:

Virðulegi forseti. Það er rétt hjá hv. þm. að þáttill. um mat á Fljótsdalsvirkjun kom til umræðu umhvn. í morgun. Þá féllst meiri hluti nefndarmanna á að eðlilegt væri að vinna þetta mál vel, hér væri um yfirgripsmikið mál að ræða, það þyrfti að afla nauðsynlegra gagna, bæði að fá umsagnir, skoða fræðileg og pólitísk gögn í málinu og fá gesti. Sérstaklega þótti mönnum þetta mikilvægt vegna þess

að í nefndinni eru að langmestum hluta nýir þingmenn sem óskuðu eindregið eftir því að fá þetta tækifæri.

Á minnisblaði, sem ég hef fengið frá nefndadeildinni, vil ég láta það koma fram að málið hefur áður verið rætt í hv. umhvn. en fengið þar miklu takmarkaðri umfjöllun en nauðsynlegt er við svo umfangsmikið mál, sérstaklega þegar tekið er tillit til þess að það tekur stöðugt breytingum í umfjöllum og nýjar upplýsingar koma fram.

Ég vil láta koma fram að málið var lagt fram á 122. þingi en var ekki rætt. Á 123. þingi var málið rætt snemma og kom til umfjöllunar í umhvn. strax í október. Var það sent til umsagnar til 28 aðila með umsagnarfresti til 20. nóv. 14 umsagnir bárust.

Við umfjöllun í nefndinni komu örfáir gestir sem ég get talið upp ef óskað er en mun fleiri gesta er þörf. Á fundi nefndarinnar 10. des. 1998 var tillaga samþykkt um að óska eftir umsögn iðnn. og var hún samþykkt. Ekki barst umsögn frá iðnn. um málið. Af þessu má ráða að málið er hvergi nærri fullrætt, hvergi fullþroskað í nefndinni og ég hygg að það væri óráð að víkja frá hefðbundnu vinnuferli í þinginu hvað þetta mál varðar.

[10:36]

#### Ögmundur Jónasson:

Hæstv. forseti. Ég tek undir með hv. þm. Kolbrúnu Halldórsdóttur um að eðlilegt er að Alþingi taki þetta mál til afgreiðslu núna og það liggur á að gera það núna. Núna eru fulltrúar erlendra stóriðjufyrirtækja staddir hér á landi og hafa verið eins og gráir kettir í landinu á sjónvarpsskjánum á undanförunum dögum að ræða þessar framkvæmdir. Það liggur á að Alþingi láti frá sér heyrna ef einhver alvara er að baki yfirlýsingum hv. formanns umhvn. að hann vilji að virkjunin fari í umhverfismat og þá á hann að beita sér fyrir því. Hann er hins vegar að aðstoða hæstv. iðnrh. við að drepa þessu máli á dreif og það er algerlega óþolandi að Framsfl. og hv. formaður umhvn. komist upp með að spila pólitískt pókerspil í þessu máli.

[10:38]

#### Össur Skarphéðinsson:

Herra forseti. Það er rétt að það komi fram að þegar hv. þm. Kolbrún Halldórsdóttir lagði fram þá tillögu að þetta mál yrði afgreitt út úr nefndinni studdu báðir fulltrúar Samfylkingarinnar í umhvn. þá tillögu. Ég er þeirrar skoðunar að málið sé þegar nægilega þroskað til þess að hægt sé að afgreiða það.

Það liggur fyrir alveg skýr meiri hluti í nefndinni. Hv. þm. Ólafur Örn Haraldsson, formaður nefndarinnar, hefur undanfarna daga þeyst á milli fjölmiðla til að lýsa því yfir að hann sé þeirrar skoðunar að það sé fortakslaus skylda stjórnvalda að láta þetta mál í lögformlegt umhverfismat. Hv. þm. Katrín Fjeldsted hefur lýst því yfir í þessum stóli, en hún á sæti í nefndinni, að hún sé fylgjandi umhverfismati. Ekkert sem kom fram í umræðunum í morgun benti til að sá meiri hluti sem liggur í nefndinni fyrir málinu sé fallinn. Þess vegna er alveg ljóst að nefndin hlýtur fyrr en seinna að komast að þeirri niðurstöðu að tillaga af þessu tagi eigi að hljóta samþykki Alþingis þó að auðvitað sé það síðan undir Alþingi sjálfu komið hver verða aðfrid tillögunnar.

Það er rétt sem hv. þm. Ögmundur Jónasson sagði að það er tímabært að þessi tillaga verði afgreidd einmitt núna. Ef við horfum á málið frá sjónarmiði ríkisstjórnarinnar mundi þetta líka hjálpa ríkisstjórninni vegna þess að því fyrr sem við tökum þessa ákvörðun því fyrr liggur fyrir niðurstaða um-

hverfismatsins og þar með hvort það sé siðferðilega verjandi að fara í þessa framkvæmd.

Ég vek athygli á því, herra forseti, að þessar umræður væru allar óþarfar ef hæstv. ríkisstjórn hefði hlýtt þeim óskum sem komu fram í upphafi þessa kjörtímabils þegar umræður um virkjunina komust á flug að setja það strax í lögformlegt umhverfismat, þá væri það sem sagt búið, þá lægi niðurstaðan fyrir. Það sem við í minni hlutanum erum að gera með þessari hugmynd öðrum þræði er auðvitað að ýta þessu ágreiningsmáli út af borðinu og fá niðurstöðu sem fyrst. Það er í allra þágu og ekki síst hæstv. ríkisstjórnar. Þetta mál verður aldrei afgreitt og aldrei verður farið í Fljótsdalsvirkjun nema einhver bætileg sátt náist um það með einhverju móti meðal þjóðarinnar og sú sátt mun aldrei nást nema farið verði eftir því sem meiri hluti þjóðarinnar vill, þ.e. að það verði háð lögformlegt umhverfismat á þessari framkvæmd.

[10:40]

#### Kristján Pálsson:

Herra forseti. Í hv. umhvn. var þetta mál tekið til umfjöllunar eins og komið hefur fram. Það liggur ljóst fyrir að þetta mál, umhverfismat á Fljótsdalsvirkjun, hefur verið til umræðu síðustu tvö árin í nefndinni. Við vitum jafnframt að með lögum um umhverfismat var það tekið sérstaklega fram í bókun að Fljótsdalsvirkjun ætti ekki að fara í umhverfismat.

Með lögum frá 1981 var jafnframt tekið fram að þessi virkjun mætti fara af stað þá þegar. Það hefur því margt gerst í þessu máli sem hefur komið í veg fyrir að menn næðu saman um að breyta einhverju sem varðar Fljótsdalsvirkjun sérstaklega. Ég er þá sérstaklega að tala um Eyjabakkasvæðið sem allir eru sammála um að sé náttúruperla sem hefði gjarnan þurft að koma til frekari skoðunar en orðið hefur.

Ég fullyrði að stjórnarliðar eru sammála um að reyna að skoða allar leiðir sem hægt væri að fara ef einhver er til til að ná sátt um þessa virkjun og verndun á Eyjabakkasvæðinu ef hún finnst. Ég hef a.m.k. lýst því yfir, bæði opinberlega og í nefndinni, að það væri vilji minn. Ég held að full rök séu fyrir því eins og komið hefur fram frá hv. formanni nefndarinnar að full ástæða sé fyrir þessa nýju nefnd að skoða þetta mál frekar og því ekki beinlínis ástæða til að vera að fara út í atkvæðagreiðslur um það. Allir eru sammála um að það eigi að skoða þetta og þegar hefur verið skipulögð ferð á vegum nefndarinnar á virkjunarsvæðin og reyndar í friðlönd almennt þannig að nefndin er í fullri vinnu við að reyna að átta sig á þessum hlutum. Ég held því að formaðurinn fari rétt að í því efni að gefa nefndinni tækifæri og okkur öllum til þess að skoða þetta mál enn frekar en gert hefur verið.

[10:42]

#### Ásta R. Jóhannesdóttir:

Herra forseti. Vegna umræðna um þessa þáttill. tel ég það vera algeran fyrirlátt hjá hv. formanni umhvn. að ætla að setja þetta mál í venjulegt umsagnarferli. Málið hefur verið sent til umsagnar. Það hefur verið rætt í þinginu. Umsagnirnar liggja fyrir. Nýir þingmen þurfa að fá ráðrúm til að fá umsagnir, segir hann. Umsagnirnar geta nýir þingmenn lesið. Það hefur oft verið svo í þinginu að menn hafa lesið eldri umsagnir sem hafa komið þegar mál hafa áður verið lögð fram.

Í ljós hefur komið að lögformlegt umhverfismat mundi teifa framkvæmdir á Fljótsdalsvirkjun í tvö ár og menn nota

það sem ástæðu fyrir því að ekki sé hægt að fara í umhverfismat. Gildir þá ekki máltækið því fyrr því betra? Af hverju eru menn ekki tilbúnir að samþykkja lögformlega umhverfismat, a.m.k. að afgreiða það úr nefndinni og sjá hver vilji þingsins er í málinu? Það er þó a.m.k. ekki verið að tefja það um það hálfra ár sem það tæki, þ.e. sumarið.

Ég er líka sannfærð um það að þó þingið taki ekki á málinu núna munu alþjóðasamtök taka á málinu. Þau munu ekki setta sig við að Eyjabakkarnir verði settir undir lón án nákvæmrar athugunar.

[10:44]

#### Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):

Herra forseti. Þetta er stórmerkilegt fordæmi fyrir okkur stjórnarflokkana að fá þær skýringar inn í salinn að eðlilegt sé að taka mál úr nefnd eftir svona 20 mínútur framvegis. Það hefði einhvern tíma þótt saga til næsta bæjar ef ríkisstjórnin ætlaði að taka mál úr nefnd eftir 20 mínútur eða svo. Nú erum við skammaðir fyrir að gera það ekki. Þetta eru afar merkileg skilaboð sem rétt er að hafa í huga fyrir stjórnarflokkana.

[10:45]

#### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Það er ekki í fyrsta sinn sem hæstv. forsrh. kemur hér og leggur gott til málanna og ég skildi alveg tóninn í máli hæstv. ráðherra.

Hér er rétt að líta á hvernig málin standa. Alþingi hefur möguleika á því að láta vilja sinn í ljós í þessu máli og hann gæti skipt máli ef hann kemur fram núna. En það þýðir lítið að taka þetta mál fyrir ef búið verður að heimila að framkvæmdir hefjist. Þá getur hv. umhvn. svo sem farið í skemmtiferðir til Austurlands, en það hefur ekkert pólitískt gildi ef framkvæmdarvaldið eða ríkisstjórnin ákveður að láta þessa framkvæmdir hefjast án þess að lögformlegt umhverfismat fari fram. Þetta er tiltölulega einfalt mál, herra forseti, sem hæstv. forsrh. og allir aðrir ættu að geta áttað sig á. Vill Alþingi að þarna fari fram lögformlegt umhverfismat, já eða nei? Flóknara er málið ekki.

Og þegar það bætist við að samhljóða tillaga var til umfjöllunar á Alþingi í fyrra, sem fór út til umsagna og þær liggja fyrir, þá liggja allar forsendur fyrir sem nauðsynlegar eru til að taka afstöðu í málinu. Það er ljóst að mikill veikleiki er á íslenska þingræðinu að Alþingi hefur ekki í þingsköpum eða starfsvenjum úrræði til að taka mál fyrir með flýtimeðferð og kalla fram afstöðu. Það er alþekkt í þjóðþingunum í kringum okkur að ef menn vilja kalla fram afstöðu þjóðþingsins, t.d. til þess hvernig eigi að fara með atkvæði viðkomandi ríkis, segjum sem dæmi á allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna, þá er til farvegur fyrir slíka könnun á vilja þingsins, og það tekur mjög skamman tíma.

Hér höfum við þó það að flytja mál á þinglegan hátt, það fari til nefndar og sé afgreitt þaðan. Og það er alsíða að jafnvel stór mál séu afgreidd með mjög skjótum hætti þegar svo ber undir.

Eða ætli hæstv. forsrh. kannist ekki við það t.d. að jafnvel afstaða þingsins til milliríkjasamninga og fleiri slíkra hluta er oft og íðulega afgeidd með slíku móti? Þegar efnislegar forsendur eru til þess þá er ekkert að vanbúnaði að þingið láti vilja sinn í ljós. Eða er hæstv. forsrh. á móti því að hann birtist í þessu máli?

[10:47]

#### Sigríður A. Þórðardóttir:

Herra forseti. Það er nokkur nýlunda á þinginu að stjórnarandstaðan krefjist þess að mál sé afgreitt úr nefnd næstum því jafnskjótt og það berst hér inn, því að venjulega hefur það verið svo að menn hafa viljað fá vandaða meðferð um málin á Alþingi. Mér þykir því heldur betur hafa orðið skipti á hlutverkum því að oftast nær hefur það verið þannig að það hafi frekar verið stjórnarliðið sem hefur á stundum a.m.k., eftir kannski mjög langa og vandaða umfjöllun, verið að taka mál úr nefndum og þá hefur stjórnarandstaðan lagst gegn því og viljað fá að skoða þau betur.

Mér þykir þetta því skjóta nokkuð skökku við og mér finnst afar eðlilegt að menn skoði þetta mál mjög vandlega í umhvn.

[10:48]

#### Kolbrún Halldórsdóttir:

Virðulegi forseti. Ég vil þakka þeim hv. þingmönnum sem hér hafa komið og lagt orð í belg í þessu máli. Ég tel málið vera einfalt. Ég tel okkur eiga hér tækifæri til að leggja okkar lóð á vogarskálina í einföldu máli sem búið er að fá mikla umfjöllun undanfarin tvö ár í þinginu og í umhvn.

Og í ljósi þeirra háværu radda sem nú heyrast í samfélaginu þessa dagana, þessa stundina, þá hefði ég talið það lýðræðislegan rétt og lýðræðislegan framgangsmáta að Alþingi fengi tækifæri til að láta vilja sinn í ljós hér í dag. Ég tel fólk eiga almennt rétt á því að vita núna vilja þingsins í þessu máli.

En ég þakka umræðuna og lýk máli mínu.

[10:49]

#### Ólafur Örn Haraldsson:

Virðulegi forseti. Það er afar nauðsynlegt að í málum sem þessum sé vandað mjög til allra verka, bæði faglega og efnislega, og sömuleiðis að virða allar þær skoðanir og áhuga manna á að beita sér í málinu.

Ég minni aðeins á eftirfarandi umfram það sem ég gat um áðan. Það hefur ekki einn einasti heimamaður verið fenginn til nefndarinnar sem að sjálfsöðgu þarf að gera til að átta sig á málinu. Það vantar enn fjölda vísindamanna og framkvæmdamanna til nefndarinnar. Það vantar enn álit frá annarri þingnefnd, þ.e. iðnn. Það er gjörsamlega ómögulegt að taka upp þau vinnubrögð í þinginu að ganga fram hjá öllu þessu.

Ég vil líka upplýsa málshefjanda um að óhyggilegt er að varpa frá sér með þessu móti þeim vinnubrögðum sem e.t.v. eru einmitt vörn stjórnarandstöðunnar í mörgum málum sem hún vill beita sér fyrir. Og það mun hv. þm. væntanlega finna þegar á liður að hyggilegra er að níðast ekki á vilja þingmanna um að kynna sér mál vel. Ég vil að við förum austur, kynnum okkur þetta mál í vettvangskonnnun með ítarlegum fundi og að málið komi hér fyrir næsta þing með skipulegum og málefnalegum hætti þannig að allir þingmenn geti tekið afstöðu í málinu eftir rækilega og vandaða skoðun. (SJS: Ætlar ríkisstjórnin að bíða á meðan?)

#### Um fundarstjórn.

Fyrirspurn til félagsmálaráðherra.

[10:51]

#### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Ég held að rétt sé að ræða það undir liðnum um fundarstjórn forseta að á dagskrá þessa fundar eru tvær

fyrirspurnir en ekki fyrirspurn sem ég lagði fram og var ein af fyrstu þingmálum þessa þings. Hún er til hæstv. félmrh. og varðaði niðurstöður launakönnunar kjararannsóknarnefndar. Þessi fyrirspurn er á þskj. 6, og var 6. mál þingsins. Það hefði því átt að vera nægjanlegur tími til þess fyrir hæstv. félmrh. eða félmrn. að undirbúa svar við þessari fyrirspurn.

Ég vil því spyrja hæstv. forseta hvað valdi því að forseti hefur ekki sett þá fyrirspurn mína á dagskrá þessa fundar.

[10:52]

#### **Forseti (Halldór Blöndal):**

Því er til að svara að Alþingi hefur upplýsingar um að hæstv. félmrh. er ekki viðbúinn að svara fyrirspurninni. Hann hefur verið sjúkug og er nú á Reykjalundi í æfingum á þessari stundu.

[10:52]

#### **Steingrímur J. Sigfússon:**

Herra forseti. Mér er það ljóst eins og væntanlega öllum öðrum þingmönnum að hæstv. félmrh. hefur átt við vanheilsu að stríða og við óskum honum bata og góðrar heilsu sem fyrst.

En eftir stendur að það er auðvitað nauðsynlegt að hlutirnir geti gengið eðlilega fyrir sig. Þetta dregur athyglina að þeirri spurningu hvort við aðstæður af þessum toga sé ekki nauðsynlegt að einhver hæstv. ráðherra gegni formlega fyrir hæstv. félmrh. og/eda t.d. í tilviki af þessu tagi tæki einhver annar hæstv. ráðherra að sér að svara t.d. fyrirspurnum sem fyrir Alþingi liggja og eru þess eðlis að þörf er á að fá fram svör.

Það ber vel í veiði að hér er hæstv. forsrh. viðstaddur og gæti þess vegna upplýst okkur um hvert álit hæstv. forsrh. er á því þegar aðstæður eru uppi af þessu tagi. Þegar ráðherrar fara úr landi er gegnt fyrir þá jafnvel þó aðeins sé um eins, tveggja daga fjarveru að ræða. En ég held að hér sé í rauninni um áhugavert viðfangsefni að ræða og ég vona að menn misskilji það ekki þó að það sé rétt af þessu tilefni, að spurningar komi upp um það hvort ekki þurfi að ganga formlega frá því að gegnt sé fyrir ráðherra sem ekki getur sökum vanheilsu eða af öðrum ástæðum sinnt störfum sínum tímabundið þó að viðkomandi ráðherra dvelji í landinu. Ég held að þarna sé uppi ósamræmi sem sé bagalegt og það þyrfti að ráða fram úr því hvort ekki væri eðlilegra við slíkar aðstæður að gengið væri formlega frá því að gegnt væri störfum fyrir viðkomandi ráðherra.

[10:54]

#### **Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

Herra forseti. Þetta er alveg rétt hjá hv. þm., venja stendur ekki til þess að ráðherra sé leystur af ef hann er staddur í landinu heldur eingöngu þegar hann fer af landi brott. Það er engin ástæða til þess í mínum huga að hafa þau skil með þeim hætti lengur. Meira að segja ráðherrar sem eru erlendis geta mjög vel sinnt margvíslegum þáttum með þeirri tækni sem nú er fyrir hendi ekkert síður en menn sem staddir eru hérlendis. Stundum gengur það meira að segja verr hérlendis, ég tala nú ekki um ef menn eru inni í óbyggðum að þá getur orðið erfitt að ná símasambandi o.s.frv.

Ég tel því að þetta sé rétt ábending. Við þurfum að huga að því að hafa á þessu fastara form. En reyndar tel ég að án formlegra reglna geti einhver af ráðherrunum svarað fyrirspurnum hér í umboði eða að beiðni viðkomandi ráðherra og það hefur reyndar verið gert. Ég mælti t.d. fyrir máli einmitt fyrir þennan sama ráðherra óvænt þegar hann hafði forfallast

á sínum tíma og ég tel að það ætti að vera hægt. Við skulum því athuga þetta fyrirkomulag betur.

#### **Endurskoðun á stjórnkerfi fiskveiða.**

Fsp. SvH, 10. mál. — Þskj. 10.

[10:56]

#### **Fyrirspyrjandi (Sverrir Hermannsson):**

Herra forseti. Á þskj. 10 á ég svohljóðandi fyrirspurn sem ég beini til hæstv. forsrh.:

„Hvaða rök liggja til þess að ríkisstjórnin áformar að skipa nefnd utan þings til endurskoðunar fiskveiðistjórnarlaga í stað þess að fela verkefnið sjávarútvegsnefnd Alþingis?“

[10:57]

#### **Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

Herra forseti. Hv. 18. þm. Reykv. hefur borið fram svohljóðandi fyrirspurn: „Hvaða rök liggja til þess að ríkisstjórnin áformar að skipa nefnd utan þings til endurskoðunar fiskveiðistjórnarlaga í stað þess að fela verkefnið sjávarútvegsnefnd Alþingis?“

Því er til að svara að það mundi vera afbrigði ef sjútvn. yrði falið verkefni af þessu tagi, undantekning og afbrigði en ekki venjan. Venjan stendur til þess að ríkisstjórnin, fagráðherrann, skipi nefnd af þessu tagi. Þegar því verki er lokið og ef það ber árangur gengur það til þingflokka stjórnarflokkanna — eins og hv. þm. þekkir svo vel af langri og mikilli reynslu sinni í öllum þessum söllum bæði við ríkisstjórnarborð og hér — og þá fer það loks til fagnefndarinnar, í þessu tilviki sjútvn., sem hefur allar heimildir til að fara með það mál hvernig sem nefndinni líkar. Nefndin skilar því svo til baka til þingsins.

Þetta eru hinar venjubundnu leiðir. Annað þyrfti afbrigði, annað þyrfti að rökstyðja en ekki þessa aðferð, sem er hin venjubundna aðferð að mínu mati, hv. þm.

[10:58]

#### **Fyrirspyrjandi (Sverrir Hermannsson):**

Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. svörin. Það stendur alveg sérstaklega á í þessu dæmi og ég hygg nú að þó að hann bendi hér á hina almennu reglu finnst á henni margvíslegar og margar undantekningar.

Forráðamenn stjórnarflokkanna lýstu því yfir í kosningabaráttunni að þeir mundu beita sér fyrir því sem þeir kölluðu sættir í hinu orlagaríka fiskveiðistjórnarmáli. Og maður skyldi halda að stjórnarliðið komi með umboð til þess að vinna að þeim sáttum til hins háa Alþingis. Ég álit að sé einlægni í för með yfirlýsingum um að vinna að sáttum muni vinnubrögðin skila bestum árangri með því að menn hefji starfið hér með nýkjörinni sjútvn. Alþingi getur sótt allar upplýsingar og alla ráðgjöf út fyrir sín vébönd hvenær sem því sýnist og til þeirra aðila sem því list.

Þessi aðferð í þessu sérstaka máli vekur mér ugg um að mönnum sé ekki eins mikil alvara með gagngerum sáttum og maður hefur bundið vonir við. Ég verð þó að segja að ég hlýti að vera að því leyti bjartýnni á framgang þessa máls sem nýr sjútvrh. hefur tekið við völdum af þeim sem áður sat og bind mjög miklar vonir við afskipti hans af málinu.

[11:00]

**Steingrímur J. Sigfússon:**

Herra forseti. Vegna orðaskipta fyrirspyrjanda og hæstv. forsrh. minni ég á að það hefur iðulega verið svo að í lögbundinni endurskoðun eða endurskoðun sem mælt hefur verið fyrir sérstaklega í fiskveiðistjórnarlögunum, t.d. með bráðabirgðaákvæðum, þá hefur sjútvn. Alþingis verið ætlað hlutverk í þeirri vinnu. Það hefur t.d. oftast en einu sinni, ef ég man rétt, verið kveðið á um samráð við sjútvn. af hálfu þess aðila sem færi með hlutverk að þessu leyti og annaðist endurskoðun á fiskveiðilöggjöfinni sem Alþingi hefur ákveðið í tengslum við einhverjar aðrar breytingar. Þetta var nánast reglan en ekki undantekningin á árunum í kringum 1990 þegar menn voru að hnoðast með fiskveiðilöggjöfina þá.

Hitt er svo ljóst að ríkisstjórnin á þann kost, sem er a.m.k. næsti bær við það að fela hv. sjútvn. verkefnið, að skipa þverpólitíska nefnd með fulltrúum allra flokka. Ég held að það skipti mjög miklu máli — og þá reynir á sáttaviljann, hinn margfræga sáttavilja frá því fyrir kosningar — hvort ríkisstjórnin hrindir þessu verki úr vör með þeim hætti að leita eftir samstarfi við alla stjórnmalaflokka um það mál.

[11:01]

**Jóhann Ársælsson:**

Hæstv. forseti. Hæstv. forsrh. sýndi á spilin sín hérna rétt áðan. Hann sagði að það ætti að taka þetta mál fyrir með venjubundnum hætti og síðan ætti það að ganga til stjórnarflokkanna til úrskurðar.

Það getur nú varla verið að menn haldi að sátt náist um þetta mál, eins og menn boðuðu í kosningabaráttunni, ef þannig á að því að standa. Það verður að fara fram umræða um það í undirbúningshópum sem eru þverpólitískir þar sem öll sjónarmið fá að koma fram og þar sem menn virkilega þreifa á því hvaða leiðir eru færar til þess að ná sáttum í málinu. Ég skora á hæstv. ríkisstjórn, alveg sérstaklega hæstv. sjútvrh. og hæstv. forsrh., að horfa nú á málið með þeim augum sem þeir sögðust horfa á það í kosningabaráttunni.

[11:02]

**Svanfríður Jónasdóttir:**

Herra forseti. Vegna umræðu um þá nefnd sem hér var spurst fyrir um þá held ég að ástæða sé til þess að fram komi að þegar lögunum um stjórn fiskveiða var breytt í janúar sl. sem viðbragð við hæstaréttardómi frá því í desember, var tekin ákvörðun um að þessi nefnd yrði sett á. Ég met það þannig að ákvörðun hafi verið tekin um það í ljósi þeirra viðbragða sem ríkisstjórnin hafði í frammi og þeirrar umræðu sem varð um þau viðbrögð.

Þá hafði þessi nefnd, að því er virtist, fyrst og fremst það hlutverk að ná saman þessari löggjöf um stjórn fiskveiða vegna þess að öllum var ljóst eftir viðbrögð meiri hluta Alþingis að full ástæða var til þess að fara yfir löggjöfina í heild sinni.

Nú hefur þessi nefnd greinilega fengið víðtækara hlutverk. Hún á að verða hin mikla sáttanefnd og það er gleðiefni að heyra að menn ætla að fara í málið með þeim hætti. En þá verður líka sérstaklega tekið (Forseti hringir.) eftir því hvernig nefndin verður skipuð. Á því veltur hvort um sátt verður að ræða eða ekki og það mun koma í ljós um leið og við sjáum hverjir verða til verksins valdir.

[11:04]

**Einar K. Guðfinnsson:**

Virðulegi forseti. Það er auðvitað mjög margt sem getur komið til álita þegar verið er að skipa nefnd af þessu tagi sem á að endurskoða löggjöfina um fiskveiðistjórn. Ég tel hins vegar frekar óskynsamlegt að gera það með því að fela sjútvn. Alþingis það verk, einfaldlega vegna þess að eftir undirbúningsvinnu að sjálfri endurskoðuninni kemur málið auðvitað til kasta Alþingis, fer til 1. umr. og er síðan vísað til sjútvn. Alþingis sem fer um það verk sínum höndum. Ég teldi óeðlilegt að sjútvn. væri sett í þá stöðu að endurskoða sín eigin handaverk. Ég held að þingnefndirnar eigi einmitt að vera í þeirri stöðu að geta farið mjög gagnrýnum huga og gagnrýnum höndum um mál af þessu taginu og það væri á vissan hátt búið að rýra þann möguleika ef sjútvn. stæði sjálf að undirbúningsnum.

Ég held hins vegar að hér sé um að ræða gríðarlega mikilvægt mál sem almenn sátt þarf að nást um. Ég geri mér góða grein fyrir því að mjög mörg álitamál eru í þessu. Menn eru afskaplega ósammála í þessum efnum og þess vegna er þetta (Forseti hringir.) verk sem þarf að vanda mikið til og Alþingi sjálft þarf að hafa mikinn atbeina að.

[11:05]

**Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

Herra forseti. Spurt var um umboð til þess að haga málum eins og hér hefur verið lýst. Umboðið kemur fram í stjórnarsáttmála sem samþykktur hefur verið af báðum þingflokkum ríkisstjórnarflokkanna. Til viðbótar kemur umboðið fram í þeirri lagagjörð sem hér var gerð á liðnu vori og sneri að breytingum á fiskveiðistjórnarlögunum. Hvort tveggja er því fyrir hendi.

Hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon minntist á hvernig þetta hefði verið gert í kringum árið 1990, þ.e. að þá hefði þingið haft allan atbeina að málinu. Ég býst við að það hafi nú ekki sérstaklega glatt hv. fyrirspyrjanda, sem hefur sérstaklega haft á orði að vinnubrögðin í kringum 1990 um fiskveiðistjórnina hafi verið handarbakavinnubrögð, ef ég man rétt ummæli hv. þm., þegar framsalið og það annað kom til sögunnar með lögformlegum hætti, sem þingmaðurinn hefur einna mest fundið að.

Fundið er að því að ég hafi sagt hér að þetta yrði gert með venjubundnum hætti, en þá er ég einmitt að nefna að það verði ríkisstjórnarinnar, sjútvrh. í samkomulagi auðvitað innan ríkisstjórnarinnar, að skipa nefndina en ekki að sjútvn. komi að málinu í fyrstunni. Það er hinn venjubundni háttur sem ég er að tala um. Hins vegar geri ég ráð fyrir því að málið verði um margt óvenjulegt. Þetta er um margt óvenjulegt mál.

En þetta er hinn venjubundni háttur sem á þessu er hafður og ég tel fyrir mitt að hann sé betri, að það sé betra að fyrst komi nefnd sem ráðherrann skipar og vinnur að málinu að sínu leyti og síðan sé það mál tekið til gaumgæfalegrar athugunar og endurskoðunar, krítískrar endurskoðunar, ef svo má kalla það, í þinginu og þá sérstaklega af fagnefndinni, hv. sjútvn. Ég tel að þetta sé skynsamlegt og minni á að tillaga Samfylkingarinnar um auðlindanefndina laut einmitt að þessari niðurstöðu, ef ég man rétt. (SJS: Verður nefndin þverpólitísk?)

### **Starfræksla miðlægs gagnagrunns á heilbrigðissviði.**

Fsp. ÞBack og ÖJ, 11. mál. — Þskj. 11.

[11:08]

#### **Fyrirspyrjandi (Þuríður Backman):**

Herra forseti. Frestur til að segja sig frá þátttöku í miðlægum gagnagrunni á að renna út nú um miðjan þennan mánuð. Af því tilefni beini ég m.a. eftirfarandi spurningum til hæstv. heilbr.- og trmrh.:

1. Hefur sérstök starfrækslunefnd miðlægs gagnagrunns verið skipuð? Ef svo er, hefur hún hafið störf?

2. Hvenær má búast við að starfsreglur miðlægs gagnagrunns verði tilbúnar og starfsemi hefjist?

3. Verður gengið frá samningum við Íslenska erfðagreiningu um gagnagrunn á heilbrigðissviði áður en Eftirlitsstofnun EFTA hefur úrskurðað um kæru Mannverndar þar sem farið er fram á að gagnagrunnsmálið verði allt tekið til endurskoðunar?

4. Er ríkisstjórnin tilbúin að beita sér fyrir því að við rekstur miðlægs gagnagrunns á heilbrigðissviði verði farið að lögum nr. 74 frá 28. maí 1997, um réttindi sjúklinga, þar sem kveðið er á um að vísindarannsóknir með þátttöku almennings verði alltaf háðar samþykki vísindasiðanefnda?

5. Er ráðherra tilbúinn að láta bera úrsagnareyðublað úr gagnagrunni inn á hvert heimili eins og gert var með upplýsingabækling landlæknisembættisins um gagnagrunninn?

6. Hve lengi getur fólk sagt sig frá þátttöku í gagnagrunnum?

7. Ef dulkóðað er í eina átt, er þá hægt að segja sig frá þátttöku í gagnagrunnum eftir að rekstur hans er hafinn, þ.e. má út heilsufarsupplýsingar sem þegar hafa verið skráðar inn í grunninn?

8. Hyggst ráðherra standa fyrir frekari kynningu á málinu meðal almennings?

[11:10]

#### **Heilbrigðisráðherra (Ingibjörg Pálmadóttir):**

Virðulegi forseti. Ég vil þakka hv. þingmönnum fyrir þessa fyrirspurn, þeim Þuríði Backman og Ögmundi Jónassyni. Fyrirspurnin er í átta liðum og ég hef aðeins fimm mínútur til að svara henni þannig að ég mun gera mitt besta.

Varðandi fyrstu spurninguna þá var nefnd um gerð og starfrækslu gagnagrunns á heilbrigðissviði skipuð sl. febrúar og hefur starfað síðan. Það má geta þess að nefndin hefur nýlega ráðið lögfræðing til starfs. Nefndin er skipuð Davíð Þór Björgvinssyni prófessor, Jóhanni Ágústi Sigurðssyni, forseta læknaeildar, og Ebbu Þóru Hvannberg dósent.

Varðandi aðra spurninguna þá liggur ekki fyrir hvenær lokið verður við setningu allra reglugerða sem kveðið er á um að settar verði á grundvelli laga um gagnagrunn á heilbrigðissviði en verið er að vinna að smíði þeirra. Ekki er hægt að segja til um það nú hvenær starfsemin hefst enda hefur rekstrarleyfi ekki enn verið gefið.

Varðandi þriðju spurninguna, þá fjallar þessa dagana þriggja manna nefnd, skipuð Davíð Á. Gunnarssyni ráðuneytisstjóra, Jóni Sveinssyni hæstaréttarlögmanni og Sigurði Þórðarsyni ríkisendurskoðanda, um umsókn Íslenskrar erfðagreiningar. Ekki er því á þessu stigi unnt að fullyrða hverjum verði veitt rekstrarleyfi til gerðar og starfrækslu gagnagrunns á heilbrigðissviði né hvort það yrði hugsanlega áður en Eft-

irlitsstofnun EFTA hefur komist að niðurstöðu vegna kæru Mannverndar um brot á samkeppnisreglum EES.

Varðandi fjórðu spurninguna sem er einna viðamest, þá er því til að svara að ákvæði laga um réttindi sjúklinga og ákvæði gagnagrunnslaganna um mat vísindasiðanefndar eða siðanefndar á rannsóknum, eru hliðstæð. Samkvæmt 4. mgr. 2. gr. laga um réttindi sjúklinga skal mat vísindasiðanefndar eða siðanefndar á rannsóknum hafa leitt í ljós að vísindaleg eða siðfræðileg rök mæli ekki gegn framkvæmd hennar. Hliðstætt ákvæði er í 3. mgr. 12. gr. laga um gagnagrunn á heilbrigðissviði en þar segir að ráðherra skuli setja reglugerð um þverfaglega siðanefnd sem meta skal rannsóknir sem gerðar eru innan fyrirtækis rekstrarleyfishafa og fyrirspurnir sem berast. Mat nefndarinnar verður að hafa leitt í ljós að engin vísindaleg eða siðfræðileg sjónarmið mæli gegn framkvæmd rannsókna eða vinnslu fyrirspurna.

Í 10. gr. laga um réttindi sjúklinga eru hins vegar ákvæði um samþykki sjúklings fyrir þátttöku í vísindarannsóknum. Þar er átt við beina þátttöku sjúklings í rannsókn, svo sem blóðgjöf, rannsóknir, viðtöl eða svör við spurningalistum. Kröfur um upplýst, formlegt samþykki sjúklings og um að mat vísindasiðanefndar eða siðanefndar stofnana hafi leitt í ljós að vísindaleg eða siðfræðileg rök mæli ekki gegn framkvæmd hennar gilda um allar rannsóknir sem gerðar eru með þátttöku sjúklinga. Þær munu því að sjálfsögðu einnig gilda um rannsóknir væntanlegs rekstrarleyfishafa. Við rekstur miðlægs gagnagrunns á heilbrigðissviði verður því farið að lögum um réttindi sjúklinga og lögum um gagnagrunn á heilbrigðissviði og þar með ekki þörf á því að ríkisstjórnin beiti sér fyrir sérstökum ráðstöfunum til að tryggja það.

Fimmta spurningin fjallar um upplýsingar um gagnagrunn, en samkvæmt lögum á landlæknir að sjá um að upplýsa almenning og það hefur landlæknir svo sannarlega gert.

Varðandi sjöttu fyrirspurnina er því til að svara að einstaklingar geta hvenær sem er óskað eftir því að upplýsingar um þá verði ekki fluttar í gagnagrunn á heilbrigðissviði, eins og segir í 1. mgr. 8. gr. laganna. Þegar slík ósk hefur borist skal þegar í stað hætta flutningi upplýsinga um viðkomandi einstakling í gagnagrunn.

Varðandi sjöundu fyrirspurnina er því til að svara að eins og áður sagði, getur einstaklingur hvenær sem er óskað eftir því að upplýsingar um hann séu ekki fluttar í grunninn, þ.e. bæði áður og eftir að rekstur gagnagrunns á heilbrigðissviði hefst.

Í lögum er einungis gert ráð fyrir rétti einstaklings til að óska eftir að upplýsingar um hann verði ekki fluttar í gagnagrunninn. Engin ákvæði eru í lögnum um rétt til að láta eyða upplýsingum sem þegar eru komnar í gagnagrunninn. Hins vegar er ljóst að engar upplýsingar um viðkomandi fara í gagnagrunninn eftir að tilkynning um ósk hans þess efnis hefur borist þeim sem annast flutning upplýsinga í gagnagrunn.

Varðandi áttundu fyrirspurnina: Fá eða jafnvel engin dæmi eru um að almenningur hafi tekið jafnalmennan þátt í umræðu um lagaframvarp á undirbúningsstigi og einmitt um frv. til laga um gagnagrunn á heilbrigðissviði. Þar hafa fjölmörg átt stóran þátt auk ráðuneytis, landlæknisembættis og einstakra stofnana og félagasamtaka, m.a. hefur landlæknir sem kunnugt er látið gera upplýsingabækling um lögin sem hefur verið sendur inn á hvert heimili í landinu. Þannig hefur almenningur fengið gífurlegar upplýsingar um málið

á ýmsum stigum og er það vel og er vonandi fyrirmynd að umfjöllun um önnur mál.

Ég sé að tíma mínum er lokið en fæ að koma hér á eftir og ljúka þeim fyrirspurnum sem ósvarað er. Ég hef gert mitt besta á þessum fimm mínútum og er tilbúin að senda hv. þingmönnum þetta sem skriflegt svar ef óskað er.

[11:16]

#### Ögmundur Jónasson:

Hæstv. forseti. Ég þakka hæstv. heilbrh. fyrir þessi svör þótt þau hafi um margt verið óljós. Hitt er þó ljóst að ríkisstjórnin er ekki reiðubúin að slá þessu máli á frest á meðan kæra Mannverndar fyrir alþjóðastofnunum fær eðlilega afgreiðslu. Einnig kom fram í máli hæstv. ráðherra að ekki er hægt að má upplýsingar, sem fara einu sinni inn í grunninn, úr honum aftur.

Ég er ósammála hæstv. heilbrh. um að farið sé að lögum um réttindi sjúklinga. En ekki er hægt að fara nánar út í þá sálma hér. Á hitt vil ég leggja áherslu, hæstv. forseti, að í hvert einasta hús í landinu verði borið eyðublað þar sem fólk gefst kostur á að segja sig frá heilbrigðisgrunninum. Það er mjög örlagarík ákvörðun að láta upplýsingar um sig fara inn í gagnagrunninn sem verða síðan seldar tryggingafyrirtækjum og lyfjafyrirtækjum í landinu. Ríkisstjórn sem sendir bæklinga um sjálfa sig fyrir kosningar ætti ekki að verða skotaskuld úr því að senda eyðublað af þessu tagi (Forseti hringir.) inn á hvert heimili í landinu. Þetta er eyðublað mitt (Forseti hringir.) þar sem ég segi mig (Forseti hringir.) úr gagnagrunninum.

[11:18]

#### Fyrirspyrjandi (Þuríður Backman):

Herra forseti. Ég þakka hæstv. heilbrh. fyrir svörin þó ég taki undir orð síðasta ræðumanns um að þau hafi mörg hver verið nokkuð loðin.

Ég var að fá þær upplýsingar um að tilkynning hafi komið frá landlæknisembættinu nú í morgun um að frestur til að segja sig frá gagnagrunninum yrði framlengdur og er það vel. Því væri mjög eðlilegt að fara aftur í kynningu á þessu efni og sýna það í verki og vilja að heilbrn. hafi áhuga á því að koma þessum upplýsingum á framfæri og gera þær sýnilegar með því að óska eftir því að landlæknisembættið beri út úrsagnareyðublöð. Það má benda á að eyðublöðin sem prentuð hafa verið eru mjög óhentug, sérstaklega fyrir fullorðið fólk. Það nær varla að lesa smáa lettrið á eyðublöðunum. Það er óvenjulega smátt letur á þessu eyðublaði. Ég ætla bara að koma með þá ábendingu.

Ég vil líka óska eftir því við ráðherra að þó að vinna sé komin í gang þá verði allur undirbúningur vandaður og að beðið verði eftir úrskurði Eftirlitsstofnunar EFTA vegna kæru Mannverndar, að beðið verði með lokafrágang á þessum undirbúningi þar til úrskurðurinn kemur. Það er mjög mikilvægt.

[11:20]

#### Heilbrigðisráðherra (Ingibjörg Pálmadóttir):

Virðulegi forseti. Það er alveg ljóst að á öllum stigum málsins getur einstaklingur sagt sig úr grunninum (Gripið fram í.) og þess vegna er mjög mikilvægt að þær upplýsingar komi til fólks.

Ég tek það fram, eins og ég gerði áðan, að ekkert mál í þjóðfélaginu hefur fengið betri kynningu en þetta mál og við munum halda áfram að vinna á sömu braut og við höfum gert. (Gripið fram í: Guð forði okkur frá því.) Þegar grunnurinn

verður að veruleika höldum við áfram að senda upplýsingabæklinga til fólks en samkvæmt lögum á landlæknir að gera það og hefur gert það mjög myndarlega.

Eins og ég sagði áðan eru þetta mjög viðamiklar fyrirspurnir og mér finnst rétt að ég sendi þinginu svör við þeim skriflega vegna þess að ég kom ekki öllu að hér áðan. En ég vil sérstaklega ítreka, vegna þess að hér var talað um að það ætti að stöðva málið meðan EFTA-dómstóllinn væri að fjalla um það, en það hefur enginn fengið leyfi í dag. Sérstök nefnd er að fjalla um það og ég tel enga ástæðu til að tefja störf þeirrar nefndar.

Fundir slitið kl. 11:22.

## 8. FUNDUR

miðvikudaginn 16. júní,  
að loknum 7. fundi.

#### Dagskrá:

1. Kosning sjö manna og sjö varamanna í stjórn Bygðastofnunar, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 4. gr. laga nr. 64 1. júlí 1985, um Bygðastofnun.

2. Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varamanna í stjórn Kísiliðjunnar hf. til fjögurra ára, skv. 4. gr. laga nr. 80 15. ágúst 1966, um kísilgúrverksmiðju við Mývatn.

3. Kosning eins dómanda í stað Magnúsar Óskarssonar í Kjaradóm til 31. desember 2000, skv. 1. gr. laga nr. 120 31. des. 1992 um Kjaradóm og kjaranefnd.

4. Kosning 8 manna í landsdóm og jafnmargra varamanna til sex ára, skv. 2. gr. laga nr. 3 19. febrúar 1963, um landsdóm.

5. Kosning fimm manna og jafnmargra varamanna í landskjörstjórn til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 8. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

6. Kosning þriggja manna og jafnmargra varamanna í stjórn menningarsjóðs til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 2. gr. laga nr. 79 18. maí 1993, um menningarsjóð.

7. Kosning fimm manna og jafnmargra varamanna í nefnd um erlenda fjárfestingu til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 12. gr. laga nr. 34 25. mars 1991, um fjárfestingu erlendra aðila í atvinnurekstri.

8. Kosning þriggja manna í orkuráð til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 3. gr. laga nr. 49/1999, um Orkusjóð.

9. Kosning fimm manna og jafnmargra varamanna í tryggingaráð til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 5. gr. laga nr. 117 20. desember 1993, um almannatryggingar.

10. Kosning sjö manna og jafnmargra varamanna í útvarpsráð til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 19. gr. útvarpslaga, nr. 68 27. júní 1985.

11. Kosning þriggja manna og jafnmargra varamanna í stjórn Viðlagatryggingar Íslands til fjögurra ára, skv. 2. gr. laga nr. 55 2. júní 1992, um Viðlagatryggingu Íslands.

12. Kosning yfirkjörstjórnar Austurlandskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

13. Kosning yfirkjörstjórnar Norðurlandskjördæmis eystra, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

14. Kosning yfirkjörstjórnar Norðurlandskjördæmis vestra, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

15. Kosning yfirkjörstjórnar Reykjaneskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

16. Kosning yfirkjörstjórnar Reykjavíkurborgar, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

17. Kosning yfirkjörstjórnar Suðurlandskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

18. Kosning yfirkjörstjórnar Vestfjarðakjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

19. Kosning yfirkjörstjórnar Vesturlandskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.

20. Kosning þriggja alþingismanna í Þingvallanefnd, frá þinglokum til loka fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 5. gr. laga nr. 59 7. maí 1928, um friðun þingvalla.

21. Kosning sjö fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Norðurlandaráð. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

22. Kosning sex fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa út hópi alþingismanna í Vestnorræna ráðið. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

23. Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild Alþjóðþingmannasambandsins. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

24. Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild Evrópuráðsþingsins. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

25. Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild NATO-þingsins. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

26. Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

27. Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild þings Vestur-Evrópusambandsins. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

28. Kosning fimm fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild þingmannanefndar EFTA. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.

29. Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, stjéll., 2. mál, þskj. 2, nál. 13 og 14. — Frh. síðari umr.

30. Stjórnarskipunarlög, stjfrv., 1. mál, þskj. 1. — 3. umr.

31. Vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., frv., 9. mál, þskj. 9. — Frh. 1. umr.

### **Umræður utan dagskrár.**

Athugasemdir Samkeppnisstofnunar um samkeppni á fjarskiptamarkaði.

[11:23]

### **Guðmundur Árni Stefánsson:**

Herra forseti. Þróun mála á íslenskum fjarskiptamarkaði og raunar alþjóðlegum líka er ákaflega hröð þessi síðustu missiri og ný tíðindi sem óhjákvæmilegt er að bregðast við af hálfu stjórnvalda og okkar þingmanna birtast okkur í fjölmiðlum nánast á degi hverjum.

Yfirlipmikil greinargerð samkeppnisráðs um stöðu mála á fjarskiptamarkaði frá því í síðustu viku þar sem gerðar eru alvarlegar athugasemdir við stöðu samkeppnismála á fjarskiptamarkaði gerir nauðsynlegt að við þingmenn förum í gegnum málið og glöggvum okkur á því hvort lög í landinu, hvort heldur um er að ræða samkeppnislögin, fjarskiptalögin, lög um hlutafélagavæðingu Landssímans eða ákvæði EES-ssamningsins, fari saman eða hvort í þeim er að finna ósamrýmanleg ákvæði sem þannig kalli á stjórnvaldsaðgerðir og þótt ákvarðanir af hálfu markaðsráðandi fyrirtækis á þessum vettvangi gangi þannig þvert á gildandi lagafyrirmæli.

Þessi mál eru svo viðamikil og svo margar spurningar kalla á svör að vonlaust er að leiða þau til lykta með nokkrum vitrænum hætti í stuttri utandagskrárumræðu. Hins vegar er mikilvægt strax nú, áður en þessu stutta vorþingi lýkur, að fá fram viðhorf samgrh. og ríkisstjórnarinnar til nokkurra grundvallaratriða. Ég undirstrika, herra forseti, að ekki gengur að afgreiða fjölmargar spurningar, sem vakna í þessu máli, með því að lýsa því yfir að snöggsóðin sala á þessu ríkishlutafélagi, Landssímanum hf., muni leysa öll vandamál á þessum samkeppnismarkaði og að það muni tryggja góða þjónustu og lágt verð til neytenda. Það hafa þeir reynt að gera hæstv. samgrh., sem er einasti handhafi milljarðatuga hlutabréfs ríkissjóðs í Landssímanum, og ekki síður formaður stjórnar þess sama fyrirtækis sem er raunar einnig framkvæmdastjóri Vinnuveitendasambands Íslands. Það gengur ekki.

Það á heldur ekki við að afgreiða málið með einföldum pólitískum útrúsnúningi eins og þeim að Samkeppnisstofnun og samkeppnisráð séu eingöngu að heimta verðhækkun á GSM-þjónustu sem þýði auknar álögur á viðskiptavinum. Það er einföldun sem gengur heldur ekki upp við nánari skoðun.

Það þýðir heldur ekki að hengja sendiboða erfðira tíðinda, Samkeppnisstofnun í þessu sambandi sem vinnur samkvæmt lögum og er gert að tryggja það í okkar litla landi að virk samkeppni eigi sér stað og að markaðsráðandi fyrirtæki geti ekki farið sínu fram og t.d. drepið keppinauta sína með því

að lækka verð óhóflega tímabundið eða þar til samkeppnis-aðilinn hefur gefist upp. Þessi mál eru miklu margþættari en svo.

Heiðarleg samkeppni er af hinu góða og við í Samfylkingunni viljum sjá hana þróast þar sem henni verður við komið. En hún verður að lúta leikreglum. Við þekkjum það úr öðrum greinum atvinnulífs frá fyrri tíð þegar markaðsráðandi fyrirtæki undirbjóða verð á vörum og þjónustu og losna þannig við samkeppnisaðila af markaði og stórhækka svo verð í kjölfarið. Þetta þekkjum við frá fyrri tíð úr samgöngugeiranum og við fylgjumst með því hvernig stóru tryggingafélögin hafa gaddað sig saman nú þegar þau stórhækkuðu bifreiðatryggingarnar. Á hinn bóginn þekkjum við líka hvernig matvöruverð hefur gjarnan lækkað vegna harðrar samkeppni í smásöluinni, samkeppni sem heldur vöndu áfram þótt nýlegur samruni stórfyrirtækja á því sviði vekji upp spurningar.

Í öllum Evrópulöndum og víðar eru samkeppnisfyrirvöld, þjóðþing og stjórnvöld að fást við gjörbreytta stöðu á fjarskiptamarkaði sem hefur orðið til fyrir örur tækniframfarir og í raun byltingu á vettvangi upplýsingamiðlunar og samskipta fólks í millum, innan lands og milli landa, um loftin blá eða um jarðstrengi, í gegnum tölvusamskipti, síma eða önnur töl og tæki sem til eru og verið er að þróa í þessum tilgangi. Afskipti bandarískra samkeppnisfyrivalda af tölvurisanum Microsoft er dæmi um þetta.

En allt þetta og fleira gerir það að verkum að hið markaðsráðandi fyrirtæki allra landsmanna, Landssíminn hf. sem hefur að sönnu staðið sig almennt vel í gegnum árin við að tryggja lágt verð og góða þjónustu til neytenda og fylgt vel tækninýjungum á sviði fjarskipta, er komið í alveg nýja stöðu. Það er ekki allra meina bót að senda þetta fyrirtæki á hlutabréfamarkað í einum grænum hveli, hvort heldur það er gert í einu lagi eða með því að bíta það niður í söluveiningar, ekki sist þegar hugmyndir manna um verðmæti fyrirtækisins eru jafnmikið á reiki og raun ber vitni.

Formaður einkavæðingarnefndar ríkisstjórnarinnar var jafnframt formaður matsnefndar þar sem lagt var mat á verðmæti fyrirtækisins. Samkeppnisstofnun segir þetta mat 10 milljörðum kr. of lágt. Síðustu daga hafa aðrir sem til málanna þekkja viðurkennt að fyrirtækið sé meira virði á markaði en matsnefndin lagði til grundvallar. Því er alvörumál að setja fyrirtækið vanmetið í hendur einkavæðingarnefndar ríkisstjórnarinnar sem setur fyrirtækið vafalaust á brunaútsölu.

Herra forseti. Það er margt um þetta mál að segja en tími minn er að enda. Ég vil því að lyktum varpa fram nokkrum spurningum til hæstv. samgrh. sem ég vænti að hann taki fyrir í ræðu sinni á eftir.

Í fyrsta lagi: Hvernig hyggst samgrh. bregðast við tilmælum samkeppnisráðs sem til hans er beint?

Í öðru lagi: Eru verðmæti og eignir Landssímans hf. vanmetnar um 10 milljarða kr. eins og samkeppnisráð fullyrðir?

Í þriðja lagi: Telur ráðherrann það engu skipta þegar fyrirtæki verða sett á markað hvort áætlað söluverð er 10 milljörðum herra eða lægra, samanber ummæli hans í Morgunblaðinu?

Í fjórða lagi: Hvernig verður staðið að sölu Landssímans hf. (Forseti hringir.) sem ríkisstjórnin hefur lýst yfir að verði? Mun stjórnarandstöðunni verða gefinn kostur á því að koma að því máli í ljósi þeirra gifurlegu almannahagsmuna og fjárhæða sem þar eru í húfi?

Herra forseti. Það eru tvær spurningar eftir. (Forseti hringir.)

Kemur til álitu af hálfu samgrh. að tryggja áfram ...

(Forseti (HBI): Ég vil vekja athygli hv. þm. á því að ræðutíma hans er lokið.)

... forræði almennings á grunnnetinu á upplýsingahraðbrautinni til þess að ... (Forseti hringir.) Herra forseti. Þingmaðurinn biður forláts en ...

(Forseti (HBI): Ræðutíma hv. þm. er lokið. Hv. þm. hefur fimm mínútur til þess að gera grein fyrir máli sínu. Hann hefði getað hafið mál sitt með því að gera grein fyrir spurningunum.)

... mikilvægt er að öllu sé til haga haldið. Við verðum auðvitað við tilmælum herra forseta í þessum efnum. En þar sem hæstv. ráðherra hefur þessar spurningar á blaði vænti ég þess að hann komi að þeim í máli sínu.

(Forseti (HBI): Ráðherra er læs.)

[11:30]

### Samgönguráðherra (Sturla Böðvarsson):

Herra forseti. Nokkurt uppbót hefur orðið vegna þeirra tilmála sem Samkeppnisstofnun hefur beint til mín sem samgrh. vegna Landssíma Íslands. Samkeppnisstofnun og samkeppnisráð hafa mikilvægu hlutverki að gegna við að tryggja frjáls og eðlileg viðskipti. Með samningnum um Evrópska efnahagssvæðið opnaðist ný veröld viðskipta og með einkavæðingu ríkisfyrirtækja hafa spjótin beinst að fyrirtækjum eins og Landssímanum.

Tilmæli Samkeppnisstofnunar hafa vakið umræðu og hörð viðbrögð og það er mitt mat að Samkeppnisstofnun hafi gengið mörgum fetum framar en efni standa til. Vil ég skýra það nánar og svara fyrirspurnum málshefjanda. Ég vil draga fram það sem ég tel að séu aðalatriðin í þessu máli.

Kjarnanum í áliti samkeppnisráðs má skipta í tvennt. Annars vegar að með vanmati á eignum Landssíma Íslands hf. hafi ríkið gefið Pósti og síma hf. 11,5 milljarða kr. Hins vegar er um að ræða tilmæli um að eigandinn sjái til þess að fyrirtækið haldi að sér höndum með aðgerðir sem skaðað geti samkeppni. Hér er væntanlega átt við fyrirmæli um að Landssíminn lækki ekki verð á þjónustu sinni.

Almennt má segja um álitið að víða er að finna ályktanir sem ráðið virðist draga á grundvelli gefinna forsendna og án efnislegs rökstuðnings. Sem dæmi má nefna að ráðið framkvæmir enga sjálfstæða úttekt á eignum Pósts og síma þrátt fyrir að komast að þeirri niðurstöðu að mat matsnefndar hafi ekki verið rétt. Samkeppnisráð telur að beita hefði átt þeirri aðferð við matið að núvörða tekjuflæði en framkvæmir ekki þennan útreikning sjálf.

Samkeppnisráð gefur sér sem forsendur að Póstur og sími hafi notið ríkisaðstoðar sem hafi falist í vanmati á eignum. Það telur að viðskiptavild sé ekki metin og skuldir vegna Lífeyrissjóðs starfsmanna ríkisins séu felldar niður að hluta.

Á þessu stigi vil ég ekki kveða upp úr með það hvort mat eignanna sé rétt, um það er deilt. Aðstæður hafa breyst og því nauðsynlegt að endurmeta stöðu mála. Það eru liðin þrjú ár frá því að matið var framkvæmt. Deilur um matið má segja að séu fræðilegar að hluta og hafi takmarkað gildi nema auðvitað til að skoða rækilega þegar kemur að því að verðleggja hlutabréfin þegar þau verða sett á sölu.

Öll umfjöllun samkeppnisráðs um ríkisaðstoð miðar við reglur EES-samningsins um bann við ríkisaðstoð. Rétt er að vekja athygli á því að það er ekki í verkahring Samkeppnisstofnunar að fjalla um þessa reglu heldur er það

Eftirlitsstofnun EFTA sem þar á um að fjalla. Í samkeppnislögum er ekki að finna sambærileg ákvæði og í 65. gr. EES-samningsins um bann við ríkisaðstoð. Það orkar þess vegna tvímælís að ráðið skuli fjalla um þetta.

Einnig er rétt að taka fram að ekki verður séð af áliti Samkeppnisstofnunar að hún hafi gert Landssímanum og samgrn. grein fyrir því að athugun stofnunarinnar fjallaði um ólög-mæta ríkisaðstoð. Hafa þessir aðilar því ekki fengið tækifæri til þess að tjá sig um þessi atriði fyrir samkeppnisráði, um túlkun Samkeppnisstofnunar á reglum um ríkisaðstoð og heimild samkeppnisyfirvalda til þess að fjalla um þær. Slík málsmæðferð er ekki í samræmi við reglur stjórnsýsluréttar. Auk þess tel ég mjög langt seilst að tala um ríkisaðstoð. Ég sé ekki hvers vegna Samkeppnisstofnun ætti að hafa frumkvæði og forustu í þeirri ströngu túlkun.

Samkeppnisstofnun gerir mikið úr vanmati á eignum Pósts og síma. Hlutaþréf Landssímans hafa hvorki verið verðlögð né seld og því er enginn skaði skeður, nema ef vera skyldi að Landssíminn sé of verðmætur. Það er út fyrir sig fagnaðarefni ef hann er meira virði í dag en hann var fyrir þremur árum. Auðvitað verður tekið tillit til þess þegar hlutaþréfin verða metin og afstaða tekin til þess hvort þau eigi að selja.

Samkeppnisráð framkvæmir ekki eigið mat, eins og ég sagði áðan, á eignum sem færðar voru á stofn efnahagsreiknings Pósts og síma, fullyrðir einungis að matið hafi verið of lágt. Engar tölulegar útlistanir er að finna á niðurstöðum ráðsins. Ráðið horfir auk þess alfarið fram hjá þeirri staðreynd að lögin um Póst og síma kváðu á um að hlutaféð skyldi vera 75% af bókfærðu eigin fé Pósts og síma. Það er ástæða til að vekja athygli á því að um þetta var ekki fjallað nema á jákvæðum nótum þegar frumvarpið var til umfjöllunar hér í þinginu og m.a. af hv. málshafjanda hér í dag.

Samkeppnisráð horfir algjörlega fram hjá þeim skyldum sem hvíla samkvæmt lögum á fjarskiptafyrirtækjum, t.d. um valþjónustu, skyldu til að veita aðgang að grunnnetinu og hvaða áhrif það hefur á stöðu Pósts og síma við breytinguna. Samkeppnisráð telur að viðskiptavild hafi ekki verið metin. Það er sérstaklega tekið fram á bls. 12, svo að fólk geti nú lesið það, að matsnefndin getur þess sérstaklega að viðskiptavildin hafi verið metin. Þess vegna gætir það furðu að þetta skuli koma fram í áliti Samkeppnisstofnunar.

Samkeppnisráð gerir athugasemdir við það sem nefnt er „niðurfelling skulda við Lífeyrissjóð starfsmanna ríkisins“. Við stofnun hlutafélagsins þurfti að taka afstöðu til þeirra skuldbindinga sem hvíldu á Pósti og síma og Síamálafstofnun vegna starfsmanna. Telja verður verulegan vafa á því hvort það sé ríkisaðstoð að losa fyrirtæki í ríkiseign undan hluta lífeyrisskuldbindinga, sem eru umfram skuldbindingar sem almennt gilda. Ekki er að finna í áliti Samkeppnisráðs neinn útreikning á því hvort niðurfellingin var umfram einhver mörk. Svo virðist sem ráðið gangi út frá því að það sé ólöglegt ríkisaðstoð að Landssíminn beri ekki allar skyldur gömlu ríkisstofnunarinnar.

Á Íslandi varð grundvallarbreyting á lagaumhverfi íslensks fjarskiptamarkaðar með lögum um fjarskipti. Ein helsta breytingin var sú að einkaréttur ríkisins var felldur niður og samkeppni heimiluð. Í tengslum við þær breytingar þurfti að setja sérstakt regluverk í gang til að tryggja frjáls viðskipti á þessum markaði. Þær reglur eru vissulega til

staðar en engu að síður verður að endurskoða fjarskiptalögin í þessu ljósi. Að því gæti ég komið í ræðu á eftir.

[11:37]

### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Ég held að álit Samkeppnisráðs sé fyrst og fremst mjög alvarleg aðvörun til stjórnvalda um að vel þurfi að vanda til breytinga á ríkisfyrirtækjum ef þeim er breytt í hlutafélög eða þau einkavædd. Það á ekki síst við ef í hlut eiga fyrirtæki sem hafa farið með mikilvæga almannaþjónustu og/eða starfað í einokunar- eða fákeppnisumhverfi. Málið er með öðrum orðum ekki eins einfalt og menn hafa látið í veðri vaka. Ætli það fari ekki þannig að ýmis varnaðarorð frá því er verið var að breyta Pósti og síma í hlutafélag, hafi reynst réttmæt, m.a. í ljósi þess sem nú er að gerast.

Það lá alltaf ljóst fyrir að þegar t.d. Landssíminn ætti í hlut þá hlýti það að valda miklum vandkvæðum í samkeppnislegu tilliti, þegar starfsemi af því tagi sem Landssíminn hefur haft með höndum yrði einkavædd, færð í hlutafélag og saman væru stödd í einu hlutafélagi starfsemi, þar sem um hreina einokunaraðstöðu væri að ræða og starfsemi þar sem um er að ræða þjónustuviðskipti í beinni samkeppni við einkaaðila á markaði.

Á sínum tíma reyndum við sem andæfðum gegn þessum áformum að fá fram t.d. umræður um hvort ekki væri skynsamlegra að aðskilja einokunarbættina, t.d. ljósleiðarann, örbylgjusamböndin, jarðstöðvar og önnur mannvirki sem tengjast grunnfjarskiptanetinu og skilja það eftir hjá ríkinu. Þar með hefðu aðeins þjónustu- og viðskiptabættirnir verið hlutafélagavæddir. Mér sýnist t.d. það sem hér er að gerast mæla mjög sterklega með því að fyrst farið var út í að hrófla við þessu fyrirtæki á annað borð, sem best hefði auðvitað verið að láta í friði, þá hefði í öllu falli verið skynsamlegra að standa þannig að málum.

Enn er óleystur sá vandi, herra forseti, sem snýr að spurningunni: Hvernig ætla menn að fara með t.d. ljósleiðarakerfið í framtíðinni? Hvað á að gera með það? Á að selja það? Á að einkavæða það?

[11:39]

### Svanfríður Jónasdóttir:

Herra forseti. Já, það hafa sannarlega orðið miklar breytingar á aðstöðum ýmissa stofnana og fyrirtækja. Fyrirtækin eru komin í alþjóðlegt umhverfi og njóta ekki lengur þeirrar verndar sem falist hefur í fjarlægð Íslands frá öðrum löndum. Þau njóta ekki lengur þess að vera jafnvel ein á markaði og geta átt alls kostar við neytendur. Ríkisfyrirtæki sem eru háeffuð eða einkavædd þurfa auðvitað að vanda sig sérstaklega ef þau vilja ekki skaða ímynd sína.

Það verður að segjast að framganga Landssímans hefur verið einstaklega óheppileg vegna þess að á undanförmum árum hafa á annan tug ákvarðana og álita komið vegna þessarar stofnunar frá Samkeppnisstofnun. Hér á hinu háa Alþingi hefur verið talað um að fyrirtækið hafi sýnt einbeittan brotavilja. Þetta hefur auðvitað verið mjög óheppilegt en eignarhald Landssímans á grunnfjarskiptakerfinu verður til þess, herra forseti, að keppinautar fyrirtækisins þurfa óhjákvæmilega að eiga við það viðskipti. Landssíminn hefur þá eðlilega einnig tekjur af þeim viðskiptum. Stjórnvöld á sviði fjarskipta verða því að huga vandlega að samkeppnisstöðu þeirra fyrirtækja sem hafa verið eða eru að hasla sér völl í fjarskiptabjónustunni.

Vegna orða hæstv. ráðherra hér áðan er full ástæða til að minna á það að samgrh. er ráðherra fjarskipta og þar með

allra fyrirtækja á þeim markaði. Hann á að gæta hagsmuna neytenda, okkar allra, en ekki aðeins hagsmuna Landssímans, eins og stundum hefur brunnið við hér á hinu háa Alþingi að manni finnist í framgöngu samgrh. Það er alveg ljóst af fyrstu orðum þessa hæstv. samgrh. að hann ætlar ekki að verða minni vinur Landssímans en sá sem á undan honum var né heldur meiri vinur Samkeppnisstofnunar. Það er áhyggjuefni, herra forseti, vegna þess að þessi mál eru í brennidepli og það ríður á að samkeppnismálin séu í góðum farvegi.

[11:41]

#### **Ögmundur Jónasson:**

Hæstv. forseti. Þetta mál er unnt að nálgast úr ólíkum áttum enda ljóst að sjónarhorn manna er mjög mismunandi í umræðu um málið. Ég vil leggja áherslu á tvennt, ódýra og vandaða þjónustu. Staðreynd málsins er sú að á undanförunum áratugum hefur verið byggt upp símkerfi og þjónusta sem er þetta tvennt í senn, vönduð og ódýr. Áður en Pósti og síma var breytt í hlutafélag var vakin athygli á þessu hér á Alþingi með ítarlegum samburði við önnur lönd. Eitt af áhyggjuefnum manna við að breyta stofnuninni var að almenningur yrði af þeim hagnaði sem er af starfseminni eða úr henni mundi draga, að ekki sé á það minnst þegar búið er að selja fyrirtækið og milljarðar renna til nýrra eigenda.

Fyrirv. samgrh. hæstv. setti á fót nefnd manna til að véla um framtíð símans. Nefndarmenn vildu að sjálfsögðu ákafir selja enda allir úr þeim pólitíska ranni og nú eru dæmi þess að nefndarmenn séu komnir inn á þetta rekstrarsvið sjálfir og vilji beygja Landssímamann undir lögmað markaðarins á öllum sviðum.

Mín spurning er þessi: Er þessi aðferð til þess fallin að gera þjónustuna betri og ódýrari? Nei, samkeppnisaðilar telja að hækka beri símaþjónustu og brytja stofnunina niður til að jafna aðstöðu nýtilkominna fyrirtækja á markaði. Með öðrum orðum: Þeir vilja að símnótendur niðurgreiði nýtilkomna samkeppni á markaði til að jafna stöðu þeirra gagnvart þessu gamalgróna fyrirtæki. Undir slíkt get ég ekki tekið.

Ég vil leggja áherslu á það undir lokin að nú er ástæða til að staldra við og slá á frest öllum áformum um að selja þetta fyrirtæki.

[11:44]

#### **Bryndís Hlöðversdóttir:**

Herra forseti. Í kjölfar ákvörðunar sinnar um Landssímann hefur samkeppnisráð orðið fyrir harkalegri gagnrýni fjölmiðla, forsvarsmanna Landssímans og stjórnámálanna. Einkum hefur gagnrýnin beinst að því að samkeppnisráð sé of einstrengislegt í túlkunum og niðurstöður þess taki ekki tillit til séraðstæðna á hinum fámenna íslenska markaði. Íslendingar þurfa að standast samkeppni frá útlöndum og í mati nefndarinnar sem lagði mat á eigur Landssímans komu þau rök fram, m.a. til stuðnings því að varast skyldi að meta eignirnar of hátt, að fyrirtækið þyrfti að vera sterkt til að standast samkeppni við útlönd. Í leiðara Morgunblaðsins í dag er talað af ákveðinni vandlætingu um erlent fyrirtæki, Tal hf., sem hefur nú öðlast um 20% markaðshlutdeild af GSM-markaði.

Ég tel mikilvægt í ljósi þessarar gagnrýni að velta því fyrir sér hvers vegna við Íslendingar settum þær reglur um samkeppni sem við búum nú við. Það var vegna þess, herra forseti, að Alþingi Íslendinga taldi þær til farsældar fyrir íslenskt hagkerfi, heilbrigð samkeppni væri af hinu góða og leiddi til lengri tíma lítið til lægra verðs til neytandans.

Ef það hefði fyrst og fremst legið fyrir mönnum að tryggja samkeppnisstöðu Íslendinga gagnvart útlendingum, hefði þá ekki verið best að tryggja fyrirtækjum á borð við Landssímann ríkisaðstöð í sem mestum mæli eða jafnvel einokun? Hversu langt eru menn tilbúnir til að ganga í þeirri viðleitni sinni að tryggja samkeppnisstöðu Íslendinga gagnvart útlendingum í heimi sífellt vaxandi samskipta og viðskipta landa á milli?

Er ríkisstjórnin tilbúin til að vernda samkeppnisstöðu Landssímans á sama hátt og hún gerir með veitingu einkaréttar til gerðar gagnagrunns á heilbrigðissviði? Telur hún kannski ekki að samkeppni sé af hinu góða nema bara í sumum tilvikum?

Herra forseti. Vilji Íslendingar skipa sér með öðrum þjóðum og taka þátt í þeirri þróun sem er að eiga sér stað á fjarskiptamarkaði sem og víðar gengur ekki að vísa stöðugt til smæðar okkar og sérstöðu. Við eigum að tryggja heilbrigða samkeppni og til þess að hún geti komist á þarf að fara eftir ákveðnum leikreglum. Um þær leikreglur hefur samkeppnisráð staðið vörð og þær voru settar hér á hinu háa Alþingi, herra forseti, og ég tel rétt að minna á það í tengslum við þessa umræðu og þá gagnrýni sem komið hefur fram á umfjöllun Samkeppnisstofnunar.

[11:46]

#### **Pétur H. Blöndal:**

Herra forseti. Ef Landssíminn hefði verið metinn á 10 milljarða meira hefði það verið viðskiptavild sem hefði þurft að afskrifa á fimm árum, þ.e. um tvo milljarða á ári. Við það hefðu skattskyldar tekjur fyrirtækisins lækkað sem því nemur um tvo milljarða, nánast þurrkast út. Það hefði þýtt að fyrirtækið hefði greitt 600 milljónir minna á ári í skatta næstu fimm árin, sem þýðir að það hefði haft þessar 600 milljónir í „cash“ til þess að berja á samkeppnisaðilum sínum. Ég sé því ekki hvernig samkeppnisstaða fyrirtækisins batnar við það að vera metið minna.

Vilji menn hins vegar finna út raunverulegt virði fyrirtækisins þá er til ákaflega einföld aðferð til þess og það er hreinlega að selja það. Þá kemur í ljós hvert er raunverulegt virði fyrirtækisins og þá kemur í ljós hver viðskiptavildin raunverulega er. Hinn væntanlegi kaupandi mun hjálpa okkur við að meta fyrirtækið.

[11:47]

#### **Guðmundur Árni Stefánsson:**

Herra forseti. Ég get ekki neitað því að svör hæstv. ráðherra ollu mér vonbrigðum. Mér sýnist á öllu að hann ætli að feta í fótspor forvera síns um að fara í heilagt stríð við Samkeppnisstofnun. Það er vond byrjun og ég vænti þess að viðskrh., sem Samkeppnisstofnun heyrir undir þó að hún vinni auðvitað samkvæmt lögum sem við höfum sett á hinu háa Alþingi, gaumgæfi þær einkunnir sem hæstv. samgrh. fyrir og nú eru að gefa þeirri stofnun og láta í veðri vaka að hún hafi einhver ankannaleg sjónarmið að leiðarljósi þegar hún sendir frá sér úrskurði sína. Það er fráleitt að halda slíku fram.

Ég lýsi því yfir vonbrigðum mínum um að hæstv. ráðherra komi ekki hér til leiks og mæti þeim viðfangsefnum sem við blasa því að þau eru augljós hvað sem líður Samkeppnisstofnun og tilvist hennar.

Það er merkilegt ef það er orðið eingöngu fræðilegt úrlausnarefni hvort ríkissjóður eigi 10 eða 20 milljörðum meira í eignum í fyrirtækinu. Það er auðvitað langtum meira en

fræðilegt viðfangsefni og hefur auðvitað áhrif á verðlagningu fyrirtækisins og rekstur þess. Einnig verður það meira en fræðilegt úrlausnarefni þegar við ætlum að leggja hér upp, eins og maður hefur fylgst með á upphafsðögum þessarar ríkisstjórnar, hvort ríkissjóður ætli að selja fyrir 20 milljarða, 30 milljarða, 40 milljarða eða 50 milljarða.

Ég hafna því slíkri nálgun og fer þess á leit við hæstv. ráðherra að hann svari því hreint og beint hvort hann ætli ekkert að gera í því að reyna að nálgast raunverulegt verðmat fyrirtækisins.

Meginkjarni málsins og pólitíkin í þessu máli er auðvitað sú, sem fram kemur hér af hálfu forræðisaðila — sjálfstæðismanna sérstaklega — sem á heilögum dögum tala um frjálsa samkeppni en þegar til kastanna kemur hlaupa á bak við gamalkunnan pilsfaldakapítalsma. Morgunblaðið er í þeim hópi enda vant því að vera markaðsráðandi á dagblaðamarkaði. Það eru hin merkilegu pólitísku skilaboð þessarar umræðu.

Við samfylkingarmenn viljum raunverulega virka samkeppni samkvæmt vel skilgreindum leikreglum. Það eru hin pólitísku skilaboð þessarar umræðu.

[11:49]

#### Samgönguráðherra (Sturla Böðvarsson):

Herra forseti. Ég hóf ræðu mína áðan á því að vekja athygli á mikilvægu hlutverki Samkeppnisstofnunar og vil ég segja það sérstaklega í framhaldi af ræðu hv. þm. Guðmundar Árna Stefánssonar.

En ég vakti athygli á því fyrr að við höfum breytt lögum. Ein helsta breytingin var sú að einkaréttur ríkisins var felldur niður og samkeppni heimiluð á fjarskiptamarkaði. Við höfum sett margar reglur og regluumhverfi sem miðar að því að tryggja samkeppni á þessum markaði, samkeppni á jafnréttisgrundvelli. Það er gert fyrst og fremst með því að leggja ýmsar kvaðir á markaðsráðandi fyrirtæki, m.a. með skyldu til að veita samkeppnisaðilum aðgang að grunnneti á ákveðnum kjörum sem mælt er fyrir um í lögum og reglum sem byggja á EES-tilskipunum. Ekkert er minnst á þessar kvaðir í áliti Samkeppnisstofnunar.

Önnur regla sem er lögfest í þeim tilgangi að tryggja jafnræði aðila er krafan um fjárhagslegan aðskilnað og raunkostnað við útreikning verðs. Auk þess er krafa um gerð fjárhagslegs aðskilnaðar í leyfisbréfi Landssímans, sem ég vil leggja alveg sérstaka áherslu á. Það er því ekki aðeins samkeppnisráð sem vill að komið verði í veg fyrir millifærslur heldur eru þær lögfestar í fjarskiptalögum og Landssíminn verður auðvitað að standast þær kröfur sem lög setja.

Samkeppnisstofnun hefur lagt til við ráðherra að stofnað verði nýtt hlutafélag um GSM-þjónustuna. Ég tel að Samkeppnisstofnun sé farin þarna út á mjög hálan ís með því að ætla að fara að skipuleggja atvinnustarfsemina í landinu. (GÁS: Hvað vill ráðherrann?) Ráðherrann telur að mjög mikið óráð sé að gefa yfirlýsingu um það núna að brjóta eigi Landssímann upp. Ég tel að þetta fyrirtæki eigi að vera sterkt þegar það kemur inn í þá miklu samkeppni sem við stöndum frammi fyrir og við eigum ekki að veikja það áður. Með því mundum við minnka verðgildi fyrirtækisins. Ég tel ekki rétt á þessu stigi að Samkeppnisstofnun gefi þau ráð að brjóta eigi fyrirtækið upp og ég er ekki tilbúinn til að fara að þeim ráðum og gefa stjórnendum Landssímans fyrirmæli um það sem handhafi hlutabréfsins margrædda að brjóta eigi GSM-reksturinn frá.

Aðalatriðið er að tryggja með eftirliti að farið sé eftir reglunum sem hafa verið settar um að ekki sé verið að millifæra og nota styrk einnar eildar til þess að klekkja á samkeppnisaðilum annarra á öðrum sviðum. Það er aðalatriði málsins og á það vil ég leggja sérstaka áherslu.

Ég vil að lokum segja, herra forseti, að Samkeppnisstofnun hefur vandasamt verkefni. Ég tel það í þágu neytenda að Landssíminn fái aðhald. (Forseti hringir.) Ég er reiðubúinn til að beita mér fyrir því að Landssíminn taki því aðhaldi og þeim ábendingum sem koma frá Samkeppnisstofnun en þær þurfa að vera sanngjarnar en ég er ekki tilbúinn til að lýsa því yfir hvernig við eigum að standa að sölu á hlutabréfum Landssímans (Forseti hringir.) og með því vil ég svara hv. málshefjanda þegar hann spurði mig um það hvort stjórnarandstaðan ætti að koma að þeirri sölu. Ég er ekki tilbúinn til að lýsa neinu yfir um það núna.

(Forseti (HBL): Ég vil minna á að um fyrirsprungartíma og utandagskrárumræður eru mjög strangar reglur í þingsköpum og nauðsynlegt er að forseti sjái til þess að þingmenn haldi sig innan tímamarka.)

[11:54]

#### Útbýting þingskjals:

Frestun á fundum Alþingis, 12. mál, stj. till. (forsrh.), þskj. 15.

[Fundarhlé. — 11:54]

#### Vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., frh. 1. umr.

Frv. JóhS o.fl., 9. mál. — Þskj. 9.

[12:18]

#### Össur Skarphéðinsson:

Herra forseti. Eins og kom fram í umræðunum í gær varð það að samkomulagi millum okkar þingmanna Samfylkingarinnar og hæstv. forseta að umræðunni yrði frestað í gær þangað til að við hefðum haft tórn til þess að ræða málið við fulltrúa fjmrn., þ.e. við þingmenn Samfylkingarinnar sem eigum sæti í fjárln., og ég vil þakka hæstv. forseta fyrir að hafa orðið við þessari beiðni okkar.

Það hefur líka orðið að samkomulagi að við setjum ekki á langar ræður um þetta mál núna til þess að reyna að greiða fyrir þingstörfum. Ég vil þó segja, herra forseti, að þær upplýsingar sem komu fram í fjárln. í morgun eru þess eðlis að mér sýnist sem þær skjóti stóðum undir þau rök sem við höfum fært hér í umræðunni á fyrri stigum hennar. Ég held að það sé ljóst að það sem við höfum sagt um að ákveðið svigrúm sé hjá ríkissjóði, standist.

Það liggur fyrir, herra forseti, að veltuaukning í þjóðfélaginu hefur skilað sér þannig í ríkissjóð að þrátt fyrir talsverðan útgjaldaauka, eins og fram hefur komið í umræðum áður í þinginu, m.a. vegna heilbrigðismála, er ljóst að um er að ræða nettótekjuauka.

Ég vil líka að það komi fram, herra forseti, að þessi veltuaukning í þjóðfélaginu hefur m.a. birst í því að innflutningur bíla til landsins hefur aukist, m.a. dísilbífreidda sem greiða þungaskatt, umfram það sem menn ætluðu. Sömuleiðis hefur göðærið í þjóðfélaginu leitt til þess að velta í viðskiptum og þar af leiðandi flutningar á vegum hafa líka aukist umfram það sem menn gerðu ráð fyrir.

Herra forseti. Þetta leiðir til þess að tekjur Vegasjóðs sem renna frá þungaskatti eru meiri en menn gerðu ráð fyrir. Þetta þýðir að það er minni þörf heldur en ella á því að sú hækkun sem samþykkt var 1. júní komi til framkvæmda.

Herra forseti. Það sem fyrir okkur vakir er að hæstv. ríkisstjórn veiti fagurt fordæmi og undirstriki það gagnvart þjóðinni allri að það er nauðsynlegt að veita viðnám gegn verðbólgunni, og hún geri það með því að ganga fram fyrir skjöldu og gera allt sem hún getur sjálf til þess að draga úr verðbólgunni.

Það gjald sem við höfum verið að ræða hér um, þ.e. bensíngjaldið, kemur inn í verðbólguna og það eykur hana. Tengingin milli lána fólksins í landinu og vísitölunnar gerir það að verkum að um leið og ríkisstjórnin hækkar bensíngjaldið þá er hún líka að auka skuldir heimilanna í landinu. Enginn veit það betur en t.d. Framsfl., sem hefur hér á árum fyrri haldið glæsilegar ræður um nauðsyn þess að vernda fjölskyldurnar, hvað það þýðir. Og það er þetta sem fyrir okkur vakir.

Við höfum bent á ýmis atriði þar sem ríkisstjórnin getur látið til sín taka. Það er í fyrsta lagi bensíngjaldið sem við höfum flutt þetta frv. um. Í öðru lagi höfum við bent á að hækkun á áfengisgjaldi leiðir líka til hækkunar á verðbólgu. Í þriðja lagi bendum við á að ríkið á aðild að Landsvirkjun og við höfum þess vegna hvatt til þess að ríkið hafi forgöngu um að þær forsendur sem liggja til grundvallar hækkunum á gjaldskrá Landsvirkjunar verði kannaðar til hlítar.

Hæstv. fjmrh. hefur svarað því til að það sé ekki á færi ríkisins eins heldur líka sveitarfélaganna. Það er hárrétt og við gerum okkur grein fyrir því. Ég tek þeim ábendingum með þökkum og sömuleiðis þeim ábendingum sem hæstv. fjmrh. flutti hér í gær um hvers vegna við beindum ekki geir okkar að Reykjavíkurborg líka, sem hefur staðið fyrir ýmiss konar hækkunum, og það gerum við. Ég tel nauðsynlegt að hæstv. fjmrh., ekki bara sökum tengsla sinna við borgarstjórn sem eru ófengingleg heldur líka vegna þeirrar stöðu sem hann gegnir, hafi frumkvæði að því að hafnar verði viðræður við Reykjavíkurborg og önnur sveitarfélög sem hafa staðið fyrir hækkunum af þessu tagi, t.d. í Kópavogi, um að það verði samstillt átak ríkisstjórnar og sveitarfélaganna í landinu að draga úr þessum hækkunum og afturkalla þær, fresta þeim, herra forseti. Þannig mundi ríkisstjórnin sýna verðugt fordæmi. Þannig mundi hún veita fólkinu í landinu verðuga leiðsögn og þar með yrði hún forustuafli í stjórnmálunum í þessari viðnámsbaráttu gegn verðbólgunni. Það er sú barátta sem Samfylkingin hefur tekið hér upp.

Mér finnst sorglegt hversu litlar undirtektir þetta hefur fengið hjá hv. þingmönnum stjórnarliðsins. Það hefur enginn tekið undir þetta og menn hafa, frekast þeir sem hér hafa talað, reynt að snúa út úr því og skrumskæla það á einhvern hátt. En ég held að allir séu sammála því að það sem hæstv. fjmrh. hefur að vísu svo elegant kallað, verðbóluskot, kunni að þróast upp í að verða að stórskotahríð. Við vonum öll að svo sé ekki.

En ég vek athygli á því að þetta verðbóluskot hæstv. fjmrh. á sér aðdraganda. Þó að hæstv. ráðherra hafi ekki viljað kannast við það í kosningabaráttunni að váboðar kynnu að vera uppi þá er alveg ljóst að allt síðasta ár, sér í lagi seinni hluta síðasta árs, voru að birtast teikn um að þrýstingur á verðbólguna var að aukast. Við sáum það t.d. á því að húsnæði hækkaði á síðasta ári um nokkur prósent, þjónusta um 2% og svo mætti lengi telja.

Það sem hins vegar kom í veg fyrir að þessi verðbólguþrýstingur brytist upp á yfirborðið var sú staðreynd að það voru hagstæð umskipti erlendis. Allan síðari hluta síðasta árs hjaðnaði verðlag í þeim löndum sem við eigum mest viðskipti við, sömuleiðis styrktist krónan. Þetta gerði það að verkum að innflutningsverðlag lækkaði. Þetta leiðdi til þess að innflutningsvarningur lækkaði um 3% og það nægði til þess að fela þessa verðbólgu sem hefði, ef þessi þróun utan lands hefði ekki átt sér stað, komið fram miklu fyrir. Um leið og ég leyfi mér að óska þess að hæstv. ráðherra hafi rétt fyrir sér, að hér sé einungis um skot að ræða, þá vil ég nefna þetta til þess að benda á að hér er um fyrirbæri að ræða sem á sér aðdraganda. Þetta er ekki bara eitthvað sem er að brjóstast upp núna. Þetta hefur verið að byggjast upp.

Hættan er auðvitað sú þegar þessu ári vindur fram, herra forseti, að þá taki við sá gamalkunni fjandi okkar Íslendinga, víxlverkanir verðlagshækkana og launa. Við eigum fram undan erfiða kjarasamninga. Herra forseti. Mig uggrir að gríðarlega erfitt verði að landa þeim þannig að öllum sé til farsældar. Þar spilar verulega inn í sú staðreynd að hæstv. ríkisstjórn hefur talað af nokkru gáleysi um góðærið. Hún hefur talað þannig, sérstaklega í kosningabaráttunni en reyndar líka áður en hún brast á með fullum þunga, að góðærið væri eitthvað sem hefði fallið ofan af himnum og væri komið til þess að vera, eins og mannað sem forðum féll. Svo er auðvitað ekki. Ég hef fært rök fyrir því á fyrri stigum þessarar umræðu að öll teikn bendi til þess að við séum núna stödd tiltölulega aftarlega á síðasta bili hagsældarskeiðsins sem við höfum verið á og er nauðsynlegt að menn taki höndum saman til þess að reyna að framlengja þetta. Og ég hef gagnrýnt ríkisstjórnina fyrir að hafa orðið á nokkur mistök sem hafa gert það að verkum að þá því eru minni líkur en ella.

Hæstv. ráðherra sagði að menn ættu að varast að tala af gáleysi um verðbólgu vegna þess að það væri hægt að tala hana upp. Með þessu er hæstv. ráðherra að vísa til þeirrar alunnu staðreyndar að hagfræði leikur að verulegu leyti á sálfræðilegum nótum. Og það er rétt. Við þurfum þá líka að beita þessum sömu aðferðum til þess að reyna að spila hana einhvern veginn niður. Því er nauðsynlegt að þeir sem hafa afl og þunga, þeir sem eru í forustu, þ.e. hæstv. ríkisstjórn, gangi fram fyrir skjöldu og sýni ekki bara þegnum landsins heldur atvinnulífinu að hún er að taka á til þess að reyna að lækka verðbólguna. Og það er hægt m.a. með því að samþykkja þetta frv., herra forseti. Almennt er það nauðsynlegt sem þáttur í þessum viðnámsaðgerðum verðbólgunnar. Almennt er það nauðsynlegt til þess að veita fordæmi og forustu.

Tæknilega, herra forseti, er það líka svo að þær tekjur sem reiknaðar voru inn í forsendur fjárlagagerðarinnar á síðasta ári vegna þessarar hækkunar eru þegar komnar þar inn. Þær eru komnar þar inn í gegnum hækkunina sem hefur orðið vegna veltuaukningar í þjóðfélaginu og birtist í auknum þungaskatti og þar með auknum tekjum Vegasjóðs.

En í öðru lagi er líka ljóst, herra forseti, að það er borð fyrir báru. Það hefur komið fram og því er ekki neitað af þeim sem hafa valdið og dýrdina í ríkisstjórninni þessa stundina, að þó að útgjöld ríkisins hafi aukist þá hafa tekjurnar aukist meira. Þess vegna segi ég að lokum, herra forseti, að tekjurnar sem ... (SJS: Hvar lærði þingmaðurinn hagfræði?)

Herra forseti. Hv. þm. Steingrímur J. Sigfússon spyr hvar þingmaðurinn hafi lært hagfræði. Hann hefur ekki gengið á

langa skóla í þeim efnum en þó hefur hann setið um þriggja kortera skeið í kjöltu hv. þm. Jóns Kristjánssonar á þessum morgni að viðstöddum fjórum fulltrúum fjmrn. Og eftir þá skömmu lexfu er hann sannfærður um að það stenst sem hann segir, að tekjur vegna þungaskatts sem stafa af aukinni veltu í þjóðfélaginu eru snöggst um meiri en gert var ráð fyrir í forsendum fjárlaga og sömuleiðis að tekjur ríkissjóðs eru meiri en útgjaldaaukinn. Þess vegna er borð fyrir báru.

[12:28]

#### Jón Kristjánsson:

Herra forseti. Ég vil bæta örfáum orðum inn í þessa umræðu. Ég held að hv. síðasti ræðumaður þurfi að sitja aðeins lengur í kjöltu minni til að nema fræðin því það er ekki alls kostar rétt sem kom fram hjá honum að það hafi komið fram á fundi fjárln. í morgun að tekjur Vegasjóðs hafi stóraukist. (ÖS: Ég sagði ekki að það hefði komið fram á fundi fjárln.) Nei. (Gripið fram í.) En það kom fram á fundinum að ekki væri ástæða til þess að reikna á þessu stigi með auknum tekjum innan ársins, svo að það komi nú rétt til skila hér hvað talað var um á þessum fundi.

Að öðru leyti var farið yfir horfurnar eins og þær blasa við núna þó að formlegar skýrslur um afkomuna fyrri hluta ársins liggi ekki fyrir. Þær liggja fyrir fljótlega upp úr mánadamatum og verða þá teknar fyrir á okkar vettvangi.

Það er rétt að fram kom að það er tekjuaukning frá því sem gert var ráð fyrir í forsendum fjárlaga. Hins vegar kom einnig fram að ekki er ástæða til annars en að ætla að aukin útgjaldatefni jafni þennan tekjuauka út þannig að engin ástæða er til þess að ráðstafa auknum tekjum á þessum tímamarki.

Það sem ég legg áherslu á og það sem ég legg mest upp úr í baráttunni gegn verðbólgunni og í baráttunni við að halda stöðugleikanum í efnahagsmálum er að halda við þau áform að reka ríkissjóð með afgangi. En útgjaldatefni eru auðvitað ærin og harður bardagi verður að fást við þau mál því það þarf að sinna mörgum brýnum verkefnum.

En ég ætla ekki að lengja þessa umræðu með því að fara að ræða einstök atriði í því efni núna. Í morgun kom fram að útgjaldatefni, t.d. í heilbrigðis- og tryggingamálum, eru veruleg og munu taka upp bróðurpartinn af þessum tekjuauka sem fyrirsjáanlegur er á þessu stigi. Þetta vildi ég að kæmi fram.

Við í fjárln. munum að sjálfsögðu fylgjast með þróun þessara mála þegar skýrslur liggja fyrir um það og einnig þegar Ríkisendurskoðun hefur farið yfir fyrri hluta ársins, eins og hún mun gera væntanlega.

[12:31]

#### Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde):

Herra forseti. Hér er til umræðu mjög lítið þingmál í rauninni sem mjög auðvelt er að taka afstöðu til. Ég hef þegar gert það og lýsti þeirri afstöðu minni í gær. Ég er andvígur frv. og andvígur því að það verði samþykkt. (GÁS: Er það prinsippmál?)

Hins vegar hafa menn í umræðunni notað tækifærið og rætt um ýmislegt fleira en þetta litla frv. Meðal annars var boðað til fundar í fjárln. í morgun til að fara yfir fyrirbyggjandi upplýsingar um stöðu ríkisfjármálanna og þessari umræðu frestað af þeim sökum. Það hefur nú komið á daginn að ekkert nýtt kom út úr því.

Ég sagði í gær í umræðunum að við gerðum ráð fyrir að við gætum staðið við þær áætlanir sem fjárlögin gera

ráð fyrir að því er varðar nettóniðurstöðuna, afganginn. En það þýðir auðvitað, eins og við vitum ævinlega, að útgjöldin breytast innan ársins og tekjurnar líka.

Það er algjörlega óábyrgur málflutningur, eins og hv. þm. hefur gert sig sekan um, bæði í dag og í gær, að rétt væri að afturkalla þennan tekjuauka sem felst í hækkun bensíngjaldsins vegna þess að hvort það er væri svo mikið af tekjum á ferðinni í ríkissjóð. Það vitum við ekkert um enn þá. Reyndar hafa áætlanir að því er varðar bensíngjaldið staðist nákvæmlega upp á næstum því milljón á þessum stóra tekjupósti það sem vitað er af árinu. Það eru einhverjar umframtekjur væntanlega í þungaskattinum en það er hins vegar mjög óvíst vegna þess að þar hefur reglunum verið breytt og hinar nýju reglur koma ekki að fullu til framkvæmda fyrr en núna í sumar að því er varðar kílómetragjald, afslætti fyrir ákveðnar tegundir bíla o.s.frv. Það er því fullkomið ábyrgðarleysi að ætla að fara að gera út á einhvern tekjuauka í þessu fyrr en það er fyrirséð hvornig þær reglur koma út þegar upp er staðið.

Hv. þm. hafði því ekki neitt upp úr þessu krafsi, að ég tel. Hv. þm. hefur hins vegar fjallað um ýmis önnur atriði og nefndi hækkun áfengisgjalds. Það hefur ekkert hækkað. Það urðu smábreytingar á áfengisverði 1. júní vegna þess að þá er regluleg aðlögun hjá Áfengis- og tóbaksverslun ríkisins á ári hverju, sumt hækkar, annað lækkar. Ég held að meðaltalshækkunin hafi verið 1%. Hún var eitthvað örlítið meiri í bjór en hún var lægri í öðrum tegundum áfengis. Það er ekki hægt að blanda þessu inn í þessa umræðu um bensíngjaldið. Þarna er bara um að ræða eðlilegar breytingar, sumar til hækkunar og aðrar til lækkunar, eins og gengur.

Það er nefnilega ekki sama krísuástandið og var í verðlagsmálum og alveg ástæðulaust að magna þetta upp eins og einhvern gamlan verðbólguþrátt aftan úr forneskju.

Ég sagði í umræðunum í gær að við gerum okkur enn þá vonir um að verðlagsbreytingarnar frá 1998–1999 verði ekki fjarri þeirri forsendu sem er í fjárlögunum, þ.e. 2,5%. Það er enn þá von til þess að það geti orðið. En það verða auðvitað allir að leggjast á eitt og hjálpar ekki þegar eitt stórt sveitarfélag, Reykjavíkurborg, hækkar strætisvagnafargjöldin um 25%, ekki tvö eða þrjú prósent eða eitt prósent, eins og hækkarnir hérna eru. En þetta er eins og kunnugt er eina sveitarfélagið þar sem almenningssamgöngur kom beint inn í vísitöluna.

Hins vegar hefur hv. þm. látið hjá líða — eins og honum var nú tíðrætt um vexti í umræðunum í gær — að minnast á að Seðlabankinn hefur, frá því að við töluðum síðast saman hér, ákveðið að hækka stýrivexti sína um 0,5%. Ég tel að það sé mjög skynsamleg aðgerð í núverandi stöðu. Hún mun hafa áhrif til að draga úr útlánaeftirspurn, hún mun væntanlega líka hafa áhrif á að ýta genginu eitthvað upp á við og þar með væntanlega hafa áhrif á innflutningsverðlagið niður á við. Þannig getum við gripið til ráðstafana til að sporna gegn hækkun verðlags.

Þetta frv. er að mínum dómi sýndarmennskan ein og þess vegna er ég andvígur því.

[12:36]

#### Guðmundur Árni Stefánsson (andvar):

Herra forseti. Þessi málflutningur hæstv. fjmrh. var ákaflega sérkennilegur og pirringurinn í málflutningi hans skein í gegn. Hann á greinilega í vök að verjast og samviskan er eitthvað í ólagi.

Það er ákaflega undarlegt að heyra það frá fjmrh. landsins að hann telji það krafs af hálfu þingmanna þegar þeir reyna á vitrænan hátt að beina umræðunni hvað varðar fjármál íslenska ríkisins í þá veru að menn hafi hér haldþætar tölur til staðar, annars vegar um hvaða aukauktgjöld er að ræða og hins vegar hverjar horfurnar eru tekjumegin. Það kallar hann almennt krafs, talar um sýndarmennsku og yfirborð og ætlar að afgreiða hið háa Alþingi, eins og hann gerir gjarnan í blöðum, með því að segja nettóniðurstaðan verði sennilega eitthvað nærri lagi.

Þetta eru ekki boðleg vinnubrögð. Við erum að biðja um að hér geti farið fram umræða sem byggir á veruleikanum eins og hann blasir við. Það er komið mitt ár og hvað er óeðlilegt við það að þingmenn á sumarþingi vilji fá handfestu í því hversu margir milljarðarnir eru sem hafa runnið út nú þegar í lofordum ríkisstjórnarinnar fram hjá heimildum Alþingis, sem þarf að taka inn í fjárlagagögn að hausti? Hversu margir eru milljarðarnir af hinum ýmsu tekjupóstum ríkisins þar sem allt bendir til þess að þeir muni jafna, eins og hæstv. ráðherra segir, þennan útgjaldaauka?

Það er ekki boðlegt hjá hæstv. fjmrh. að koma og tala um að nettóniðurstaðan verði sennilega sú sama. Og þegar menn ætla að ræða málið á vitrænum grundvelli þá sé verið að krafsa, þá séu þeir með sýndarmennsku. Ég frábið mér svona málflutning, algjörlega herra forseti. Þetta er ekki sæmandi ráðherrum í ríkisstjórn Íslands.

[12:38]

#### Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andvar):

Herra forseti. Leitt er nú að heyra að hv. þm. frábiður sér málefnalegar umræður en út af fyrir sig læt ég mér það í léttu rúmi liggja.

En hvað er boðlegur málflutningur og hvað eru boðleg vinnubrögð í Alþingi? Hér er til umræðu lítið frv. um eitt ákveðið tiltekið mál. Það er mjög einfalt að taka afstöðu til þess. Menn eru með því eða menn eru á móti því. Ég hef lýst afstöðu minni til þess máls. Ég hef hins vegar jafnframt tekið þátt í almennari umræðu um verðlags-, efnahags- og ríkisfjármál sem hefur verið farið út í á grundvelli þessa þingskjals — þó að það sé alveg á mörkunum reyndar gagnvart þingsköpum — og hef lýst afstöðu minni til þeirra mála.

En hér er hins vegar enginn vettvangur til að taka upp almenna umræðu um stöðu ríkisfjármála. En þarf einhverjum að koma það á óvart að breytingar séu í tekjum og gjöldum ríkisins innan ársins? Er hv. þm. búinn að gleyma því sem gerðist í heilbrm. meðan hann var heilbrh., að umframútgjöld urðu á þeim vettvangi? Telur hann það ný tíðindi að stofnað sé til útgjalda? Auðvitað ekki.

Það er þetta sem ég leyfi mér að kalla sýndarmennsku, herra forseti, alveg eins og þetta frv. sem er til umræðu og gengur út á það að draga til baka 0,09% af þeirri verðlags-hækkun sem varð um síðustu mánaðamót. Það gengur út á að draga til baka hækkun á bensíngjaldi, tekjuöflun í ríkissjóð, sem allir í þessum sal sem hér störfuðu um síðustu áramót vissu að von var á og samþykktu að skyldi eiga sér stað.

[12:40]

#### Guðmundur Árni Stefánsson (andvar):

Herra forseti. Það kvað nú sumpart við annan tón en þó ekki. Það sem ég var einmitt að undirstrika var þetta: Er það óeðlilegt á miðju sumarþingi að ræða stöðu ríkissjóðs og horfur í þeim efnum?

Alþt. 1999. B. (124. löggjafarþing).

Ég vek athygli á því að þingflokkur Samfylkingarinnar féll frá umræðu, utandagskrárumræðu um stöðu efnahagsmála og stöðu ríkissjóðs, í því ljósi að menn gætu rætt það undir þessum lið, sem mér hefur heyrst einmitt hæstv. fjmrh. hafa nýtt sér býsna vel og farið um víðan völl og einkum og sér í lagi fest hendur á hugsanlegri og væntanlegri hækkun á strætisvagnagjöldum í Reykjavík, sem er þó að sönnu náskýlt því efni sem við ræðum í þessu frv., bensíngjaldinu og tryggingunum. Það skyldi þó aldrei vera að þar væri samhengi á milli að einhverju leyti?

En ég ætla hins vegar ekki að detta ofan í þann fúla pytt. Ég vil halda mig við það sem hæstv. fjmrh. sjálfur kom inn á í ræðu sinni. Það dugar ekki gagnvart hinu háa Alþingi að segja það venju samkvæmt og vísa til þess að á öllum tímum og í síðustu ríkisstjórn og þarsíðustu ríkisstjórn hefði verið einhver útgjaldaauki sem var ófyrirséður vegna launaþróunar eða ófyrirséðra atvika annarra — það vitum við býsna vel.

En það sem við erum að reyna að fá fram er hvernig sú staða er í raun og sanni miðað við dags dátó. Hverjar eru horfurnar? Ég veit ekki betur en að fjármálaráðuneytismenn og meiri hluti fjárln. séu þessa dagana einmitt að leggja drög að fjárlagafrv. haustsins grundvallað á þeim tölum sem nú þegar liggja fyrir.

Það eru þær tölur sem við höfum verið að reyna að slíta hér út, þær horfur sem við höfum verið að reyna að slíta hér út ítrekað á þeim örfáu dögum sem við höfum haft á þessu sumarþingi. Er það óeðlilegt og ber það þess merki að menn séu með sýndarmennsku þegar þeir vilja hafa veruleikann í höndunum? Mér sýnist þvert á móti að það sé hæstv. ráðherra og ríkisstjórnin sem séu á harðafliotta frá þeim veruleika.

[12:42]

#### Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andvar):

Herra forseti. Það ber nú nýrra við ef það er orðið gagnrýnisvert að ríkisstjórnir séu um þetta leyti árs að ganga frá fjárlagafrv. fyrir næsta ár (GÁS: Það var enginn að gagnrýna það.) á grundvelli bestu fyrirbyggjandi upplýsinga. En fundurinn í morgun gekk út á það að fjárln. voru veittar þær upplýsingar sem fyrir liggja um þessi mál. Þannig er staðan.

Út úr því kom það sem ég leyfði mér að segja áðan að hv. þm. Össur Skarphéðinsson hafði lítið upp úr því krafsi. Hann hafði lítið upp úr því krafsi vegna þess að það kom ekkert fram umfram það sem ég hef hér sagt, að við gerum ráð fyrir að tekjur og gjöld aukist ekki meira en svo á annan hvorn veginn en að nettóútkoman verði svipuð og við höfum gert ráð fyrir í fjárlögunum. Það er a.m.k. von mín að við náum því.

En auðvitað er ekki hægt að fullyrða hvernig endanleg þróun um tekjur og gjöld verður á þessu ári. Þetta vita menn. Hvað er verið að espa hér upp umræður um hluti sem allir er hafa komið nálægt þessum hlutum vita mætavel? Miklu veldur sá sem upphafinu veldur í þeim efnum, en hv. þm. hafði lítið upp úr sínu krafsi, ég stend við það. Ég skal segja það í þriðja sinn að frv. um lækkun bensíngjalds er sýndarmennska.

[12:43]

#### Össur Skarphéðinsson (andvar):

Herra forseti. Hæstv. ráðherra kys auðvitað hvaða tón hann setur í samskipti stjórnarandstöðunnar og hans sjálfs í umræðu um fjármál ríkisins. En ég verð að segja, herra forseti, að mér er ekki skemmt yfir þeim hrokafulla tóni sem er í máli hæstv. fjmrh.

Ég vísa til þess sem menn kölluðu hér í gamla daga og móðir mín kenndi mér, að sá tónn sem hann notar og sú framkoma, þessi hrokafulla framkoma hans í garð okkar, fellur undir það sem hún kallaði í uppeldi mínu að hreyta skít í fólk. Og ef hæstv. ráðherra vill halda uppteknum hætti og hreyta skít í fólk þá er mér auðvitað alveg sama um það. Ég og aðrir eru í fullkomnum, lýðræðislegum rétti til að reyna að toga með glóandi tóngum upplýsingar út úr starfsmönnum hæstv. fjmrh.

Hæstv. fjmrh. var ekki á þeim fundi sem hann kvartar yfir að ég fór fram á og við þingmenn Samfylkingarinnar í morgun. Það getur vel verið að hann hafi yfirheyrt starfsmenn sína um hvað þar fór fram. Túlkun mín á þeim upplýsingum sem þar voru dregnar upp úr fulltrúum hans, nauðugum viljugum, voru þessar:

Fyrir liggur að tekjur ríkisins hafa aukist um 4 milljarða en útgjaldaaukinn er líklega 3 milljarðar. Það liggur fyrir að munurinn er sennilega milljarður. Það liggur líka fyrir að vegna aukins innflutnings dísilbifreiða og vegna aukinna flutninga á landi þá hefur þungaskattur aukist talsvert mikið. Ég veit ekki hversu mikið vegna þess að fulltrúar ráðherra vildu ekki segja það. Sennilega hefur þeim verið bannað það. Ég dreg það í efa sem hæstv. ráðherra sagði, að ég hefði ekki annað haft upp úr krafsinu en það sem fyrir lægi. Ég dreg það í efa að ég hafi fengið réttar upplýsingar. Ég skil núna, herra forseti, hvers konar vinnubrögð hæstv. fjmrh. vill iðka gagnvart stjórnarandstöðunni.

Hæstv. ráðherra sagði: Við þurfum öll að leggjast á eitt. Og við vitum hvernig hann ætlar að leggjast á þessa sveif, herra forseti.

[12:46]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Já, það er þetta með mannsiðina, herra forseti. Kannski væri rétt að fá sérstakan einkatíma hjá hv. þm. í þeim og hvernig fara á að því að hreyta skít í fólk.

Ég vil hins vegar enda skoðanaskipti mín við hann, sem hófust hér í gær um þessi mál, á því að taka undir það sem hann sagði að því er varðar nauðsyn þess að beita ýtrasta aðhaldi í ríkisfjármálunum. Mér heyrir hann enn þá tala á þeim nótum, þó hann noti nú tækifærið til að kasta skít í mig, eins og hv. formaður fjárln. gerði í gær, að hafa drjúgan liðsmann þegar kemur að því í haust að taka á einstökum málum í fjárlagafrv. Ég held að það muni um hv. þm. þegar þar að kemur ef taka þarf sársaukafullar ákvarðanir í því efni. (Gripið fram í.) Já, það munar um allt í þeim efnum, hv. þm. Jóhann Ársælsson. (Gripið fram í: Er búið að taka ákvarðanir um ...?) Það er ekki búið að taka neinar ákvarðanir en eðli málsins samkvæmt þarf jafnframt, þegar teknar eru ákvarðanir sem tengjast fjárlögunum, að taka fleiri ákvarðanir en þær sem öllum líkar.

Það hefur ekki verið legið á neinum upplýsingum af hálfu fjmrn. Það verður ekki gert. Það verða ástunduð þau vinnubrögð sem tíðkast hafa í samskiptum ráðuneytisins og fjárln. Undan þeim hefur ekki nokkur maður kvartað að því er ég best veit. Mér þykir leitt ef hv. þm. finnst samskiptin undanfarinn sólarhring vera til marks um hroka eða hrokakennd vinnubrögð en ég segi það sem ég sagði áðan: Miklu veldur sá sem upphafinu veldur í þeim efnum.

#### **Össur Skarphéðinsson (andsvar):**

Herra forseti. Bara til þess að taka af öll tvímæli: Já, mér misbýður hrokinn í máli hæstv. ráðherra. Ég hef reynt að eiga við hann málefnalegar viðræður hér — enda skelfur jörðin nú undir fótum okkar sem við tölum — og hélt langa ræðu í gær þar sem ég gaf til kynna að ég væri ekki ósammála ýmsum markmiðum og jafnvel aðferðum hæstv. ráðherra.

Ég fann hins vegar að því hvernig hann hefur stjórnað efnahagsmálum þjóðarinnar og taldi að vegna þeirra mistaka, sem ég færði rök fyrir að honum hefðu orðið á, yrði erfiðara en ella að taka á þessum málum. Hæstv. ráðherra svaraði þessu ekki einu orði. Hann hefur hvergi tekið upp málefnalega umræðu eða fært rök gegn málflytningi mínum. Hann hefur hins vegar komið hingað og kvartað undan því að einhver nýgræðingur í fjárln. skuli leyfa sér þá ósvinnu að vilja fá ákveðnar upplýsingar, sem hann fékk ekki nema að mjög takmörkuðu leyti, herra forseti.

Ég verð að segja að það er útrúningur hjá hæstv. ráðherra þegar hann kemur hingað og segir að þetta litla frv. skipti litlu máli. Þá er hæstv. ráðherra að snúa út úr. Hvers vegna? Vegna þess að það stendur ekki eitt. Það er eitt af fjórum aðgerðum sem við höfum lagt til, með einum eða öðrum hætti eins og það var sagt, að ríkisstjórnin fari í gegn verðbólgunni. Bensíngjaldið var eitt, könnun á forsendum gjaldskrárhækkunar Landsvirkjunar var annað og ég nefndi fleiri atriði.

Spurningu minni til hæstv. ráðherra er ósvarað og hún er þessi: Mun hann sem fjmrh. beita sér fyrir því að hafnar verði samræður við sveitarfélögin um að þau og ríkið taki sameiginlega á þessum málum með því að kalla aftur ýmsar ákvarðanir um verðhækkunar?

[12:50]

#### **Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):**

Herra forseti. Af minni hálfu liggur fyrir frá því í haust ósk til sveitarfélaga um samstarf á vettvangi efnahagsmála. Það samstarf er að fara í gang og við erum að undirbúa með hvaða hætti best sé að fara í það mál. Sveitarfélögin gegna náttúrulega mikilvægu hlutverki, ekki bara í sambandi við verðlagsmál heldur líka margt annað.

Ég hef ekki kvartað undan því að óskað væri eftir fundi í fjárln. — aldrei, hvorki hér í dag né í gær. Ég hef ekki kvartað undan því. (Gripið fram í: Með því að fresta umræðum, tefja umræður?) Ég óskaði ekki eftir þeirri frestun. (Gripið fram í: Nei, þú varst að ...) Nei, nei.

Hins vegar vil ég taka fram, út af því sem þingmaðurinn sagði núna í síðasta andsvari, þegar hann gagnrýnir mig fyrir mistök í efnahagsmálum á undanförunum missirum, að hann áttar sig kannski ekki á því að þegar hann er að tala um skattalækkunina þá var hún ákveðin 1997. Látum það nú vera að núv. fjmrh. kom til starfa 1998 en það skiptir ekki öllu máli því ég studdi það mál í einu og öllu.

Hins vegar er mjög athyglisvert að hann telur að sú skattalækkun — og hann eyddi í það löngu máli hér í gær — hefði verið tóm vitleysa af efnahagslegum ástæðum. Auðvitað má ræða það. En það skýtur þá skökku við, ef menn eru á móti skattalækkunum í þeim tilgangi að hamlar gegn þenslu, að menn skuli þá leggja til, vegna þenslu, að falla frá skattalækkun sem varð á bensíngjaldinu. Þar skýtur skökku við vegna þess að það er ekki hefðbundin aðgerð gegn þenslu að vilja lækka skatta. Því var þingmaðurinn sjálfur að halda

fram varðandi hinar almennu tekjuskattslækkunar.

[12:51]

### Steingrímur J. Sigfússon:

Herra forseti. Mér þótti áhugavert að heyra hæstv. fjmrh. lýsa því yfir að hér væri á ferðinni mjög einfalt frv. sem auðvelt væri að taka afstöðu til og vera annaðhvort andvígur eða samþykkur. Hæstv. ráðherra kvaðst þegar hafa mótað afstöðu sína til málsins og lýsti henni. Hann er á móti frv. Það hefði verið æskilegt að hæstv. forsrh. hefði verið hér í salnum og heyrt þessa röksemdafærslu fyrir. Hér fyrr á fundinum fann hæstv. forsrh. því allt til forráttu að hægt væri að taka afstöðu til einfalds máls, sem sömuleiðis er hægt að svara með jái eða nei, sem sagt því hvort virkjunarframkvæmdir á Fljótshálsá ættu að fara í lögformlegt umhverfismat.

Ég tel að hæstv. fjmrh. hafi flutt þrýðilega framsöguræðu fyrir því sjónarmiði að þegar fyrir liggja einfaldir og skýrir kostir í tilegginni stöðu, eins og hér vissulega eru, þá séu menn annaðhvort samþykkir því eða andvígir, að þessi bensínjaldshækkun gangi fram. Þá er ekkert að vanbúnaði að taka afstöðu til þess, ef Alþingi vill láta vilja sinn í ljós. Mér finnst þeir menn vera á mjög hállum brautum sem færa rök gegn því að til bóta sé að þingviljinn birtist í málum þegar forsendur eru fyrir slíku. Auðvitað á það að vera þannig og menn eiga að taka það alvarlega.

Ef það kæmi t.d. í ljós að meiri hluti Alþingis væri þeirrar skoðunar að skynsamlegt væri að fara þessa leið, að fresta þessum hækkunum og færa frekar til tekjur milli ríkissjóðs og Vegasjóðs o.s.frv. svo áætlanir geti staðist, þá ætti sá vilji auðvitað að fá að koma fram. Það er ekki hægt að færa rök gegn því og slíkt liggur í eðli þingræðisins.

Í öðru lagi vil ég hrósa hv. þm. Össuri Skarphéðinssyni fyrir námshæfileikana. Ég verð að segja að svo þrýðilega fræðilegan fyrirlestur um hagfræði hef ég aldrei heyrt fluttan fyrr af manni sem einungis hefur stundað nám í þeirri vísindagrein í korter. Að vísu er kennarinn öflugur og stóllinn góður. (**Gripð fram í:** Það var í þrjú korter.) Eftir þrjú korter í kjöltu hv. þm. Jóns Kristjánssonar, þá finnst mér þetta vel að verki staðið.

Herra forseti. Af því að það er fullkomlega eðlilegt að hið stærra samhengi þessara mála beri hér nokkuð á góma, þá ætla ég aðeins að segja um það örfá orð. Kostnaðarhækkanir þær sem hér er að hluta til komið inn á með þessu frv. eru mikið til umræðu í þjóðfélaginu og eðlilegt að það verði mönnum efni til skoðanaskipta hér á Alþingi áður en það lýkur störfum og að hæstv. ráðherrar og ríkisstjórn séu krafín svara í þeim efnum. Ég verð að vísu að segja að mér fannst hæstv. ráðherra óþarflega ónugur í málflutningi sínum og ekki bæta neitt fyrir sér með því að vera með ónuglyndistón yfir þessu. Að manni læðist sá grunur að vorið og sumaríð fari ekki nógu vel í hæstv. ráðherra, hann sé óþarflega skapstyggur. Það er auðvitað slæmt.

Ég verð líka að segja að mér finnst hæstv. ráðherra, og það er ekki nýtt, bæði hæstv. fjmrh. og reyndar einnig hæstv. félmrh., t.d. á sl. vetri, tala mjög ógætilega um hlut og stöðu sveitarfélaganna í þessu efni. Allra síst er það við hæfi að hæstv. fjmrh. dragi karp milli meiri hluta og minni hluta í borgarstjórn Reykjavíkur inn í umræðurnar eins og hann gerði hér áðan. Það er ekki nýtt að ofstæki fhaldsins í garð Reykjavíkurlistans birtist mönnum hér í gegnum talsmenn Sjálfstfl. í ræðustól á Alþingi.

163

Í fyrrihaust, á ráðstefnu sveitarfélaga um fjármál, þá húðskömmuðu hæstv. ráðherrar, hæstv. fjmrh. og einnig hæstv. félmrh., ráðherra málefna sveitarfélaganna, sveitarfélögin fyrir ábyrgðarleysi í fjármálum. Þeir sögðu að þau ættu að taka sig á, mættu ekki keyra fram úr, ættu ekki að hækka gjaldskrár o.s.frv. Það bryddar á sama viðhorfi hér hjá hæstv. fjmrh. nú.

En hver er staða sveitarfélaganna? Hún er sú að tekjumöguleikar þeirra eru meira og minna bundnir og lögfestir. Síðan hafa þau tekið við útgjaldafrekum verkefnum, fengið á sig væntingar t.d. kennara um launahækkanir og annað slíkt en hafa mjög takmörkuð úrræði til að bregðast við þegar útgjaldaauki verður af slíkum sökum. Niðurstaðan er sú að skapast hefur jafnvægisleysi í tekjusamskiptum ríkis og sveitarfélaga þar sem hallar á sveitarfélögin. Þau safna nú mörg hver skuldum. Þetta liggur fyrir og ekki við hæfi að hæstv. ráðherrar komi svo og skammi sveitarfélögin fyrir ábyrgðarleysi í fjármálum. Þarna þarf að koma til samstarf þessara aðila um að leysa þessi mál. Eitt af því sem blasað hefur við um missira skeið og flokkast undir jafnvægisleysi í íslenskum efnahagsmálum er auðvitað sá vandi sem er uppi í tekju- og verkaskiptum milli ríkis og sveitarfélaga. Hæstv. ráðherrum væri nær að horfast í augu við það og reyna að ná samstarfi um að leysa það en reyna að flýja frá vandanum líkt og þarna er gert.

Það er þannig, herra forseti, eins og hæstv. fjmrh. viðurkenndi ágætlega hér í málflutningi sínum, að góðærið svokallað og margumrætt, sem var nú ekki svo lítið rétt um fyrir kosningar, er því miður nánast orðið að eyðslugóðæri. Ef aðeins er farið yfir hagsveifluna eins og hún er frá 1994, þegar fór að birta til aftur eftir langt samdráttarskeið, má segja að góðærið hafi byrjað sem framleiðslugóðæri. Það var fyrst og fremst aukin verðmætasköpun í sjávarútvegi með veiðum á fjarlægum miðum og góðu gengi í veiðum uppsjávarfiska sem kom hjólunum í gang á nýjan leik. Á árinu 1994 og 1995 má segja með sannni að hafi verið hér eiginlegt góðæri í þeim skilningi að raunverulegur tekjuauki kom inn í efnahagslífið og þjóðarþúskapinn. Á árunum þar á eftir, á árunum 1996–98, má segja að góðærið hafi verið sambland af þessu að viðbættum fjárfestingum sem komu inn í landið og ýttu undir hagvöxtinn.

En nú á síðari hluta þessa hagvaxtarskeiðs eða góðæriskeiðs, sem margir óttast því miður að sé komið, er þetta því miður að mestu leyti að verða eyðslugóðæri. Það hefur dregið úr fjárfestingum og sú framleiðsluaukning sem kom þessu af stað er ekki að sama skapi og áður. Fyrst og fremst er það mikil eyðsla í þjóðfélaginu sem skilar t.d. ríkissjóði núna þessum tekjuauka, eyðsla sem því miður er að hluta umfram efni. Menn ættu að horfast í augu við þær aðstæður af alvöru.

Ég held að það sé rétt hjá hv. þm. Össuri Skarphéðinssyni að ástæða sé til að ætla að ríkisstjórnin hafi með góðæristali sínu kynt undir væntingum, t.d. um launahækkanir, sem eigi eftir að koma henni í koll. Ég tel fullkomið tilefni til að hafa áhyggjur af því hvernig til muni takast á næstu mánuðum, bæði við að halda jafnvægi í efnahagsmálum og hvað varðar væntanlega kjarasamninga.

Mér finnst, herra forseti, ríkisstjórnin og stjórnarflokkarnir afar kærulaus í þessum efnum. Að mínu mati er t.d. mikið kæruleysi að ýta öllu frá sér nú á fyrri hluta ársins og vísa því aftur til haustmánaða. Það er ætlunin. Á þessu vorþingi er ríkisstjórnin ekki, eins og hún hefði getað gert, að

taka í gegn fjárukalögin. Hún er ekki að nota það tækifæri sem hún hefur með Alþingi starfandi til að taka á fyrisjáanlegum vandamálum sem menn einfaldlega yta á undan sér, t.d. rekstrarvanda heilbrigðisstofnana. Þessu er öllu saman ýtt á undan og vísað inn að hausti. Mér finnst það mikið umhugsunarefni t.d. að ríkisstjórnin skuli ekki við þessar aðstæður framlengja störf þingsins, afgreiða fjárukalög og reyna að taka á þeim þáttum sem þar væri t.d. hægt að gera og ná betri tökum og meira jafnvægi í þessum efnum.

Það er líka rétt sem fram kom að við höfum búið að ýmsu leyti undanfarin tvö til þrjú missiri við afbrigðilegar aðstæður. Við höfum flutt inn verðlækkarnir. Við höfum verið svo heppin, skulum við segja, að áhrif erlendis frá, t.d. lækkandi olíuverð, t.d. lækkandi verð á innflutningi frá Asíulöndum vegna efnahagsástandsins þar, hagstæð gengisþróun og að mörgu leyti hagstæð þróun á afurðaverði hjá okkur, hefur allt í raun og veru hjálpað til að vega upp á móti talsverðri verðþenslu innan lands. Það liggur alveg fyrir að ef ekki hefðu komið til olíuverðslækkunar og fleiri þættir, þá hefði verðbólgan verið einhverjum prósentustigum hærrí undanfarin missiri en hún ella var. Þess vegna er fullkomin ástæða til að hafa áhyggjur af því ef bjargræðið að utan snýst nú við sem við höfum enga tryggingu fyrir að það ekki geri. Þá er ástæða til að hafa áhyggjur af því að hér geti orðið meiri verðþensla en við höfum séð og mælst hefur að undanförmum.

Herra forseti. Ég vildi nota tækifærið úr því að nokkrar umræður höfðu hafist um ástand efnahagsmála almennt til að koma þar inn á örfá atriði og skal ekki lengja umræðuna af minni hálfu meira enda óvíst að húsið standi miklu lengur miðað við hvernig það nötrar og munu stórvirkar vinnuvélar valda en ekki jarðhræringar og best að fara að forða sér úr pontunni.

Að allra síðustu þetta, herra forseti, sem ég vil endurtaka, mér finnst hæstv. ríkisstjórn vera kærulaus. Sá grunur læðist eiginlega að mér að hæstv. ráðherrar nenni þessu ekki, þeir hafi svo gaman af því að vera orðnir ráðherrar aftur í nýrri ríkisstjórn að þeir slái þessu upp í kæruleysi og vísi þessu öllu til haustsins — den tid, den sorg — heitir það á dönsku og það finnst mér ekki mikil ábyrgð. Maður hefði vænst einhvers annars af nýrri ríkisstjórn, að hún reyndi að grípa strax til skynsamlegra ráðstafana gagnvart þeim áhyggjuefnum sem þarna eru uppi. Ég verð að segja alveg eins og er að ég hef afar takmarkaða trú á því ef menn ætla að beita því eina tæki að Seðlabankinn hækki vexti, það geri mikið, það hreyfi miklu. Við höfum keyrt á vöxtum sem eru mörgum prósentustigum fyrir ofan nágrannalöndin, missirum saman og það virðist ekki hafa skipt miklu máli. Ég hef því ekki mikla trú á því að einhver vaxtabreyting upp á hálft prósentustig hafi þarna mikil áhrif, mér liggur við að segja því miður. Ég held að fleira þurfi að koma til og mér finnst kæruleysislegt af hæstv. ríkisstjórn að skilja svona við hlutina.

[13:03]

#### Útbýting þingskjala:

Skuldbindingar á hendur ríkissjóði, 7. mál, svar forsrh., þskj. 16.

Stjórn fiskveiða, 13. mál, frv. GAK o.fl., þskj. 17.

[13:03]

#### Jón Kristjánsson:

Herra forseti. Ég ætlaði ekki að taka til máls aftur í umræðunni en fyrst farið var með tölur sem komu fram á fundi fjárln. í morgun verð ég að bæta einu orði við varðandi það.

Ég vil undirstrika að endanlegar áætlanir liggja ekki fyrir um þessi mál og tekjuspáin var kynnt þannig að þarna væri um að ræða tekjuauka upp á 2–4 milljarða. Hins vegar tóku starfsmenn fjmr. það fram að þeir væru yfirleitt varkárir í spám sínum þannig að ég er ekki að gera athugasemd við það þó hv. þm. hafi nefnt 4 milljarða.

Hins vegar er alveg ljóst varðandi útgjaldaaukann að menn verða að reikna með því að þarna séu tekjur og útgjöld nokkuð í jafnvægi. Það liggja fyrir umsóknir inn á fjárukalög um hækkarnir í tryggingakerfinu, um að menn verði að koma inn í heilbrigðismálin og það hefur yfirleitt verið reynslan að það falla til útgjaldatilefni á árinu. Ekki þarf annað en líta til reynslu síðustu ára með það þannig að mér finnst óvarlegt að reikna með því að það sé einhver milljarður þarna sem stendur út af. Ég undirstrika það. Jafnvel þó að tekjuspáin standist upp á 4 milljarða kr. viðbót sem þeir sérfræðingarnir töluðu um, 2–4, en ég ætla ekki að rengja hv. 7. þm. Reykv. eða fara að stjæla við hann um það. Vel getur verið að þetta verði 4 milljarðar og vonandi verða þeir það. Hins vegar er ljóst að útgjaldatilefin falla til þannig að ekki er varlegt að reikna með bata af þessum ástæðum einum.

Það hefur verið farið víða í þessari umræðu og ég ætla ekki að blanda mér í það. Talað hefur verið um að við séum á lokum uppsveiflunnar og það hefur verið frekar svartsýnis-tónn í umræðunni að því leyti. Það kann vel að vera rétt. Við erum mjög háð sjávarútvegi í landinu og sjávarútvegurinn er sveiflukenndur atvinnuvegur og hefur alltaf verið. Ég held að samt sé ekki ástæða til neinnar sérstakrar svartsýni en ég held að alveg sé ástæða til þess að hafa allan varann á og leita eftir öllum tækifærum til þess að auka hagvöxtinn.

Mér fannst athyglisvert að hv. 3. þm. Norðurl. e. talaði um að góðærið væri eyðslugóðæri en þyrfti að vera framleiðslugóðæri. Ég er honum alveg sammála í því og við þurfum að leita allra leiða til þess að auka framleiðsluna í þessu samfélagi. Við þurfum að leita allra leiða til þess að skjóta fleiri stöðum undir atvinnustarfseminu í landinu. Þess vegna höfum við t.d. verið að leita eftir því að nýta orku sem hefur verið til umræðu í morgun þó á öðrum vettvangi væri. Ég vil stuðla að því að góðærið í landinu byggist á framleiðslu. Ég vil líka óska þess að það byggist á því að fólk hafi bærileg lífsskjör í landinu og við höfum sámilegan jöfnuð milli manna og fólk hafi þau lífsskjör að viðskipti geti gengið greiðlega fyrir sig. Mér finnst það ekkert af hinu vonda. En ég er alveg sammála því að góðærið á ekki að byggjast eingöngu á eyðslu eða fjárfestingu. Það verður að byggjast líka á framleiðslu og fjölbreyttum atvinnuvegum.

[13:08]

#### Margrét Frimannsdóttir:

Virðulegi forseti. Ástæða þess að ég kveð mér hljóðs er sú að það kom áðan fram hjá hæstv. fjmrh. að frv. sem lagt er fram af nokkrum hv. þingmönnum Samfylkingarinnar væri sýndarmennska. Maður gat skilið að þess vegna væri ekki endilega þörf á málefnalegri umræðu um það og efni þess. Ég er þessu algerlega ósammála og reyndar mjög hissa á því að hæstv. fjmrh. skuli nota orð sem þessi eftir að búið er í löngu máli að fara yfir ástæður þess að frv. er lagt fram, ekki bara á hv. Alþingi heldur hafi komið fram af hálfu t.d. ASÍ og fleiri samtaka viðvaranir varðandi þenslu í þjóðfélaginu og efasemdir þess efnis að það væri réttur tímarpunktur að setja bensíngjaldið á þegar olíuverð hækkar mjög erlendis og er

núna í hámarki og reikna má með að það fari svo lækkandi. Þess vegna hefði verið skynsamlegra fyrr hæstv. ríkisstjórn að bíða með þessa hækkun og sjá hver þróunin yrði.

Ekki liggja fyrir niðurstöður núna að fjárlögum eða hvernig þróunin hefur verið á fyrstu 5–6 mánuðum ársins, hver er tekjuauki ríkissjóðs — það liggur fyrir að hann er einhver — og hver er útgjaldaaukningin. Úr því að þessar tölur liggja ekki fyrir endanlega hefði verið skynsamlegt að bíða með frekari ákvarðanatöku af hálfu ríkisstjórnarinnar. Forsendur fjárlaga hefðu verið metnar upp á nýtt. Það að taka ákvörðun um bensíngjaldið og þungaskattinn í byrjun júní þegar ljóst er að aðeins eru örfáir dagar eða vikur þar til þetta endurmat á forsendum fjárlaga og útkomunni liggja fyrir er fljóttræði og þess vegna hefði verið eðlilegt að búast við því að hér ætti sér stað málefnaleg umræða, ekki einungis hvað varðar þetta frv. heldur einnig efnahagsmálin almennt og eins og áðan kom fram hafði þingflokkur Samfylkingarinnar beðið um utandagskrárumræðu um efnahagsmálin og þróunina en féll frá henni á þeirri forsendu að af því að við höfum lagt fram þetta frv. mætti taka inn fleiri þætti sem hefur verið gert í umræðunni. Það er fyrst og fremst ástæðan fyrir því að fleiri þættir efnahagsmála hafi verið dregnir inn í umræðuna en eingöngu efnis frv. sjálfs.

Ég hefði gjarnan viljað sjá á þessum tímupunkti hvað t.d. tekjur ríkissjóðs af umferðinni hafa aukist. Nú fer fram keyrsla á því í hverjum einasta mánuði jafnt og virðisaukaskattinum og það hefði verið eðlilegt að hægt hefði verið að fá upplýsingar, a.m.k. grófa áætlun, um hver tekjuaukinn sem stafar af umferðinni hefði verið á þessu ári og tekjurnar af virðisaukaskattinum.

Nú kemur fram eftir fund í fjárln. að áætlunin liggja ekki fyrir og menn nefna tölur að tekjuaukinn geti verið á bilinu 2–4 milljarðar. Ekki er verið að tala um að hann geti verið á bilinu 2–2,5 milljarður heldur 2–4. Þarna er gífurlega mikill munur á. Menn hljóta að geta sagt nákvæmar um það í dag hver þróunin hefur verið og hvernig málin standa hjá ríkissjóði.

Í grein í Morgunblaðinu, sem birtist í gær þar sem talað er um ný tækifæri og nýjar hættur, er varað mjög við þenslumerkjum sem eru í þjóðfélaginu og ekki hægt að líta á það sem þar kemur fram hjá mjög mörgum sérfræðingum öðruvísi en hvatningu til ríkisvaldsins um að fara varlega. Þingflokkur Samfylkingarinnar hefur rétt um efnahagsmálin og þá þróun sem hefur verið frá því um kosningar og þær hækkanir sem hafa dunið á okkur eftir kosningar og þetta var niðurstaða okkar eftir ítarlegar umræður innan þingflokksins og samtöl við mjög marga sérfræðinga, m.a. hjá stofnunum ríkisins, að fara þá leið að leggja þetta frv. fram vegna þess að við teldum að það væri skynsamlegt og spor í rétta átt að afturkalla þessa hækkun á bensínverði. Það er ekki sýndarmennska fólgin í því heldur fyrst og fremst einn liður í því að taka á þessum málum. Jafnframt fórum við fram á það að aðrir þættir eins og ígjaldahækkun væri skoðuð í nefndum og farið væri fram á skýringar á þeim forsendum sem þar liggja að baki og fullyrt er af hálfu tryggingafélaganna að séu vegna samþykktar sem gerðar hafa verið á hv. Alþingi.

Við fórum fram á að efnis- og viðskn. færi fram á skriflega greinargerð um málið en menn töldu að ekki væri rétt að þingnefnd gerði slíkt. En þegar liggja fyrir ásanir úti í þjóðfélaginu þess efnis að Alþingi hafi tekið ákvarðanir sem leiða til gífurlegra hækkana á iðgjöldum er eðlilegt að þingnefnd fari fram á gerð sé á því úttekt og skilað um það

skýrslu til þingsins. En þar sem ekki var orðið við því mun þingflokkurinn viðhalda þeirri beiðni. Talað hefur verið um 35–40% hækkun iðgjalda.

Hér fyrir framan mig er ég með rukkanir, önnur er árs-gömul en hin er frá því núna, þar sem um er að ræða ábyrgðartryggingu á bifreið. Í fyrra var innheimt í ábyrgðartryggingu 50.154 kr. fyrir árið en núna er ábyrgðartryggingin, sama ábyrgðartrygging, 85.240 kr. á sömu bifreið. Þarna er aldeilis um meiri hækkun að ræða en 40%. Ekki skiptir máli hver bónusafslátturinn er í þessu tilviki heldur var ábyrgðartryggingin sjálf fyrir ári síðan 50.154 kr. en er núna 85.240 kr. Þarna er um miklu meiri hækkun að ræða en fram hefur komið, 35–40% hækkun. Þessar hækkanir bitna allar mjög illa á heimilum og af því að það var aðeins komið inn á það í umræðunni í andsvörum við hv. þm. Jóhönnu Sigurðardóttur að hún talaði mjög frjállega um skuldasöfnun heimilanna, þá hafa allar þessar ákvarðanir áhrif á það hver skuldastaða heimilanna er og möguleika hverrar fjölskyldu til þess að standa við þá skuldabyrði sína. Þetta kemur ekki einungis fram í hækkun á afborgunum lána heldur og ekkert síður í hækkun á vöru eins og bensíni eða í þungaskatti bifreiða og svo olíunni. Þetta eru allt saman hlutir sem verður að taka inn í umræðuna sem og einnig sú gífurlega hækkun sem orðið hefur á fasteignaverði sem um er talað í þessari grein.

Í greininni er jafnframt nefnt að Norðurlandabjörgirnir hefðu lifað sín fyrstu fjármagnsfrelsisár á síðasta áratug og varað alveg sérstaklega við því, eins og þar kemur fram, með leyfi forseta, að:

„Í kjölfarið fylgdi lánagleði og oflánun og þegar kreppti að var greiðslugetan ekki í samræmi við útlánin. Við tók gjaldprot heimila og fyrirtækja og bankarnir urðu fyrir miklu tapi.“

Þetta er reynsla fleiri þjóða. Þegar maður les þessar greinar og ýmsar aðrar sem birst hafa á síðustu mánuðum, t.d. ræðu seðlabankastjóra sem flutt var og skýrslu Seðlabankans sem kom út löngu fyrir kosningar — því að þessi hættumerki voru komin fram löngu fyrir kosningar eins og við reyndar vöktum athygli á — þá hljótum við sem ábyrgir stjórn-málamenn að setjast niður og velta því fyrir okkur hvernig við getum brugðist við á sem skynsamlegastan máta. Samfylkingin hefur möguleika á því að benda á þær leiðir sem okkur þykir skynsamlegt, að okkar mati og eftir samráð við sérfræðinga í efnahagsmálum, að fara núna og hægt er að grípa til strax. Þegar fyrir liggja niðurstöður í reikningum síðasta árs og síðan útlitið er fyrir þetta ár í ljósi loforða sem gefin voru í aðdraganda kosninga — nú þegar liggur fyrir fyrirspurn í þinginu þar sem farið er fram á sérstaka úttekt á fyrirheitum sem gefin voru í aðdraganda kosninga — þá er skylda okkar að ræða hvernig bregðast eigi við og benda á leiðir. Á þessu teljum við að hægt sé að taka. Það er kannski ekki stór tekjupóstur, ekki mikill tekjuauki í ríkissjóð sem bensíngjaldið á að gefa og jafnvel minna en tekjur af umferðinni hafa aukist á síðasta ári.

Það er bara mjög nauðsynlegt fyrir okkur öll að hafa þessar upplýsingar og ég skora á hæstv. ráðherra að flýta því að ljúka þeirri vinnu innan ráðuneytis og á virðulegan forseta að fara fram á það við Ríkisendurskoðun, sem hefur einnig oft sent frá sér greinargerð um framkvæmd fjárlaga, að þessar upplýsingar verði sendar til þingmanna hið fyrsta þannig að menn geti haldið áfram þessari umræðu og þá tekið mið af þeim við undirbúning fjárlagaumræðunnar. Stjórnarandstaðan hefur nú ekki mikla möguleika á að koma

að fjárlagagerðinni sjálfri sem eðlilegt er. En við hljótum að þurfa þessar upplýsingar í aðdraganda umræðunnar um fjárlögin og tillöguflutnings okkar á þingi þegar það kemur næst saman.

En ég frábið mér, virðulegi forseti, fullyrðingar þess efnis að frv. Samfylkingarinnar sem hér er til umræðu sé sýndarmennska. Það er sú leið sem við töldum og teljum að þurfi til að taka á á öllum sviðum. Alþingi getur gert það hér með þessu og þannig sýnt lit með að vilja sporna við þeirri þenslu sem við öll horfum fram á. En til fjölda margra annarra aðgerða þyrfti að grípa og fara yfir, t.d. endurmat á nýrri húsnæðislöggjöf, mat á greiðslugetu, hvernig það er framkvæmt og fleira og fleira. Það er vinna sem þingflokkur Samfylkingarinnar mun fara í og er í en þetta er gert með það að leiðarljósi að við viljum leggja okkar af mörkum inn í þessa umræðu. Það er slæmt að fjárln. skuli ekki hafa fengið þær upplýsingar sem til þurfti til þess að ljúka mætti þessari umræðu málefnalega þannig að við gætum metið hvort sá tekjuauki sem átti að mæta aukinni útgjaldaþörf Vegagerðar ríkisins, þ.e. hvort þarna er um að ræða raunverulega þörf eða ekki miðað við þær forsendur sem við höfðum við afgreiðslu fjárlaga.

Mikla nauðsyn ber til þess að þingheimur allur bregðist við þeim aðstæðum sem við búum við, að hér verði málafnaleg umræða um afkomu ríkissjóðs og það hvernig við bregðumst við þeirri þróun sem virðist vera í uppsiglingu. Það er engin sýndarmennska fólgin í því, virðulegi forseti.

[13:22]

#### Fjármálaráðherra (Geir H. Haarde) (andsvar):

Herra forseti. Ég vil þakka hv. ræðumanni fyrir málefnalega og yfirvegaða ræðu um þetta mál. Ég dreg út af fyrir sig ekkert í efa vilja hennar eða hennar samflokksmanna til þess að hjálpa til við að draga úr þeim þenslueinkennum sem við höfum séð í þjóðfélaginu. Ég tel hins vegar að þetta frv. skipti litlu sem engu máli í því efni.

Ég vil líka segja það, vegna þess að það kom fram í máli þingmannsins, að auðvitað hef ég fullan hug á því að eiga gott og eðlilegt samstarf við þingið og nefndir þess alveg eins og var á síðasta þingi. Ég bendi á að ég kynnti fyrir fulltrúum stjórnarandstöðunnar í fjárln. efni síðasta fjárlagafrv. áður en það var kynnt opinberlega. Auðvitað er það í allra þágu að þegar þessi mál eru til umfjöllunar á Alþingi liggi fyrir sem bestar og réttastar upplýsingar.

Hv. þm. sagði að það hefði verið fljótræði að beita þessari heimild til þess að hækka bensíngjaldið vegna þess að það hefði ekkert legið fyrir um tekjur og gjöld, þ.e. hver þróunin yrði. Það er nefnilega það. Það er rétt. Það hafa ekki legið fyrir mjög skýrar upplýsingar um það enn sem komið er eins og við höfum verið að fjalla hér um. En einmitt af þeirri ástæðu lá ekki annað fyrir en að nota heimildina. Það liggur ekkert fyrir um það að tekjurnar af þessum tekjustofnum verði svo miklar að hækkunin sé óþörf eins og hér er verið að gefa í skyn, alls ekki. Þess vegna var að mínum dómi ekki um neitt annað að ræða en að beita þessari heimild og gefa út þá reglugerð sem til þurfti. Ég held mig við að það hafi verið rétt ákvörðun þó hún hafi leitt til 0,09% hækkunar vísitölunnar.

[13:24]

#### Margrét Frimannsdóttir (andsvar):

Virðulegi forseti. Ég dreg ekki heldur í efa góðan vilja hæstv. fjmrh. til þess að starfa með nefndum þingsins. En

166

þegar forsendur fjárlaga eru samþykktar á hv. Alþingi þá gera menn það út frá því að um ákveðna þörf sé að ræða til þess að mæta útgjaldaþörf Vegagerðar ríkisins sem auðvitað er í heildina tekið meiri en gert er ráð fyrir á þessu ári. En ef forsendurnar breytast eins mikið og kom fram í máli hv. þm. Össurar Skarphéðinssonar, að þarna gæti verið um það að ræða að tekjurnar hefðu aukist um 4 milljarða en útgjöldin um 3 milljarða og þarna væri milljarður umfram og jafnframt að tekjurnar af umferðinni hefðu aukist meira en gert var ráð fyrir og, eins og bent hefur verið á, að þetta sé kannski mjög óheppilegur tími til þess að skella þessari hækkun á sem á þó ekki að gefa neinar stórar tekjur í ríkissjóð en hefur hins vegar töluverð áhrif — þetta skiptir allt saman máli — þá dreg ég í efa að rétt hafi verið af ríkisstjórninni að hækka núna í byrjun þessa mánaðar þegar hægt hefði verið að bíða í u.þ.b. fjórar vikur þar til þessar niðurstöður lægju allar fyrir og væru á hreinu miðað við sex mánaða uppgjör.

Umræðu (atkvæðagreiðslu) frestað.

#### *Kosning sjö manna og sjö varamanna í stjórn Bygðastofnunar, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 4. gr. laga nr. 64 1. júlí 1985, um Bygðastofnun.*

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

#### Aðalmenn:

Egill Jónsson (A),  
Karl V. Matthíasson (B),  
Stefán Guðmundsson (A),  
Einar K. Guðfinnsson (A),  
Gunnlaugur Stefánsson (B),  
Guðjón Guðmundsson (A),  
Lilja Rafney Magnúsdóttir (B).

#### Varamenn:

Kristján Pálsson (A),  
Örlygur Hnefill Jónsson (B),  
Magnús Björnsson (A),  
Drífa Hjartardóttir (A),  
Anna Kristín Gunnarsdóttir (B),  
Svanhildur Árnadóttir (A),  
Halldór Brynjúlfsson (B).

#### *Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varamanna í stjórn Kísiliðjunnar hf. til fjögurra ára, skv. 4. gr. laga nr. 80 15. ágúst 1966, um kísilgúrverksmiðju við Mývatn.*

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

#### Aðalmenn:

Sigurjón Benediktsson (A),  
Örlygur Hnefill Jónsson (B),  
Hreiðar Karlsson (A).

*Varamenn:*

Leifur Hallgrímsson (A),  
Kristín Sigursveinsdóttir (B),  
Jón Illugason (A).

***Kosning eins dómanda í stað Magnúsar Óskars-  
sonar í Kjaradóm til 31. desember 2000, skv. 1. gr. laga  
nr. 120 31. des. 1992 um Kjaradóm og kjaranefnd.***

Fram kom ein tilnefning með einu nafni og þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi lýsti forseti yfir að kosinn væri án atkvæðagreiðslu:

Óttar Yngvason hæstaréttarlögmaður.

Þar sem varamaður hafði verið kosinn aðalmaður lagði forseti til að nýr varamaður yrði kosinn á þessum fundi og bað um tilnefningu.

Fram kom ein tilnefning með einu nafni og þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi lýsti forseti yfir að kosinn væri án atkvæðagreiðslu:

Hólmfríður Árnadóttir viðskiptafræðingur.

***Kosning 8 manna í landsdóm og jafnmargra vara-  
manna til sex ára, skv. 2. gr. laga nr. 3 19. febrúar  
1963, um landsdóm.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Linda Rós Michaelsdóttir (A),  
Ragnar Arnalds (B),  
Fannar Jónasson (A),  
Halla Aðalsteinsdóttir (A),  
Jóna Valgerður Kristjánsdóttir (B),  
Margrét Kristinsdóttir (A),  
Barði Friðriksson (B),  
Dögg Pálsdóttir (A).

*Varamenn:*

Hörður Pálsson (A),  
Lára V. Júlíusdóttir (B),  
Ástríður Grímsdóttir (A),  
Már Pétursson (A),  
Salóme B. Guðmundsdóttir (B),  
Björn Jóhannesson (A),  
Hlöðver Kjartansson (B),  
Bjarni Helgason (A).

***Kosning fimm manna og jafnmargra varamanna  
í landskjörstjórn til fyrsta þings eftir næstu almennar  
alþingiskosningar, skv. 8. gr. laga nr. 80 16. október  
1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Þorvaldur Lúðvíksson (A),  
Elsa Þorkelsdóttir (B),  
Gísli Baldur Garðarsson (A),  
Gestur Jónsson (A),  
Atli Gíslason (B).

*Varamenn:*

Hrafnhildur Stefánsdóttir (A),  
Guðríður Þorsteinsdóttir (B),  
Hrund Hafsteinsdóttir (A),  
Sólveig Guðmundsdóttir (A),  
Brynhildur Flóvenz (B).

***Kosning þriggja manna og jafnmargra varamanna  
í stjórn menningarsjóðs til fyrsta þings eftir næstu al-  
mennar alþingiskosningar, skv. 2. gr. laga nr. 79 18.  
maí 1993, um menningarsjóð.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Bessí Jóhannsdóttir (A),  
Dóra Líndal Hjartardóttir (B),  
Áslaug Brynjólfssdóttir (A).

*Varamenn:*

Sigurður Björnsson (A),  
Katrín Andrésdóttir (B),  
Kári Bjarnason (A).

***Kosning fimm manna og jafnmargra varamanna  
í nefnd um erlenda fjárfestingu til fyrsta þings eftir  
næstu almennar alþingiskosningar, skv. 12. gr. laga  
nr. 34 25. mars 1991, um fjárfestingu erlendra aðila  
í atvinnurekstri.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Baldur Guðlaugsson (A),  
Guðný Guðbjörnsdóttir (B),  
Sigurður B. Stefánsson (A),  
Jón Sveinsson (A),  
Reynir Ólafsson (B).

*Varamenn:*

Árni Árnason (A),  
Elsa Guðmundsdóttir (B),  
Sigríður Arnbjarnardóttir (A),  
Þuríður Jónsdóttir (A),  
Magnús Árni Magnússon (B).

***Kosning þriggja manna í orkuráð til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 3. gr. laga nr. 49/1999, um Orkusjóð.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

Guðjón Guðmundsson (A),  
 Árni Þór Sigurðsson (B),  
 Sverrir Sveinsson (A).

***Kosning fimm manna og jafnmargra varamanna í tryggingaráð til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 5. gr. laga nr. 117 20. desember 1993, um almannatryggingar.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*  
 Benedikt Jóhannesson (A),  
 Jón Gunnarsson (B),  
 Margrét S. Einarisdóttir (A),  
 Bolli Héðinsson (A),  
 Sigríður Stefánsdóttir (B).

*Varamenn:*  
 Svala Árnadóttir (A),  
 Petrína Baldursdóttir (B),  
 Eyrún Ingibjörg Sigþórsdóttir (A),  
 Elín Jóhannsdóttir (A),  
 Valdimar Pétursson (B).

***Kosning sjö manna og jafnmargra varamanna í útvarpsráð til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 19. gr. útvarpslaga, nr. 68 27. júní 1985.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*  
 Gunnlaugur Sævar Gunnlaugsson (A),  
 Mördur Arnason (B),  
 Þórunn Gestsdóttir (A),  
 Gissur Pétursson (A),  
 Anna Kristín Gunnarsdóttir (B),  
 Anna K. Jónsdóttir (A),  
 Kristín Halldórsdóttir (B).

*Varamenn:*  
 Laufey Jóhannsdóttir (A),  
 Ása Richardsdóttir (B),  
 Þórarinn Jón Magnússon (A),  
 Kristjana Bergsdóttir (A),  
 Vilhjálmur H. Vilhjálmsson (B),  
 Helga Halldórsdóttir (A),  
 Ragnar Þórsson (B).

***Kosning þriggja manna og jafnmargra varamanna í stjórn Viðlagatryggingar Íslands til fjögurra ára, skv. 2. gr. laga nr. 55 2. júní 1992, um Viðlagatryggingu Íslands.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*  
 Hrafnkell A. Jónsson (A),  
 Smári Geirsson (B),  
 Drífa Sigfúsdóttir (A).

*Varamenn:*  
 Halldór Jónsson (A),  
 Hálf dán Sveinsson (B),  
 Herdís Sæmundardóttir (A).

***Kosning yfirkjörstjórnar Austurlandskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*  
 Lárus Bjarnason (A),  
 Hreinn Sigmarsson (B),  
 Inger Linda Jónsdóttir (A),  
 Hörður Hjartarson (A),  
 Árni Halldórsson (B).

*Varamenn:*  
 Logi Guðbrandsson (A),  
 Ásbjörn Guðjónsson (B),  
 Adolf Guðmundsson (A),  
 Páll Björnsson (A),  
 Jóhanna Gísladóttir (B).

***Kosning yfirkjörstjórnar Norðurlandskjördæmis eystra, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*  
 Ólafur B. Arnason (A),  
 Inga Þöll Þórgnýsdóttir (B),  
 Guðmundur Þór Benediktsson (A),  
 Jóhann Sigurjónsson (A),  
 Páll Hlöðversson (B).

*Varamenn:*

Þorsteinn Hjaltason (A),  
Þórunn Bergsdóttir (B),  
Gísli Auðunsson (A),  
Magnús Þorvaldsson (A),  
Ólafur Þ. Jónsson (B).

***Kosning yfirkjörstjórnar Norðurlandskjördæmis vestra, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Þorbjörn Árnason (A),  
Ingibjörg Hafstað (B),  
Egill Gunnlaugsson (A),  
Bogi Sigurbjörnsson (A),  
Jóhanna Karlsdóttir (B).

*Varamenn:*

Ríkharður Mátsson (A),  
Jóhann Svavarsson (B),  
Guðmundur Skarphéðinsson (A),  
Magnús Sigurjónsson (A),  
Þórarinn Magnússon (B).

***Kosning yfirkjörstjórnar Reykjaneskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Jónas A. Aðalsteinsson (A),  
Vilhjálmur Þórhallsson (B),  
Páll Ólafsson bóndi (A),  
Sigríður Jósefsdóttir (A),  
Birgir Stefánsson (B).

*Varamenn:*

Guðríður Guðmundsdóttir (A),  
Gunnlaugur Ó. Guðmundsson (B),  
Finnbogi Björnsson (A),  
Ágúst Karlsson (A),  
Ragnhildur Guðmundsdóttir (B).

***Kosning yfirkjörstjórnar Reykjavíkurborgar, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Jón Steinar Gunnlaugsson (A),  
Ástráður Haraldsson (B),  
Hjörleifur B. Kvaran (A),  
Eggert Ólafsson (A),  
Vilhjálmur H. Vilhjálmsson (B).

*Varamenn:*

Haraldur Blöndal (A),  
Sjöfn Kristjánsdóttir (B),  
Erla S. Árnadóttir (A),  
Gautur Gunnarsson (A),  
Bergljót Stefánsdóttir (B).

***Kosning yfirkjörstjórnar Suðurlandskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Karl Gauti Hjaltason (A),  
Sigurjón Erlingsson (B),  
Jörundur Gauksson (A),  
Friðjón Guðröðarson (A),  
Sigurður Ingi Andrésson (B).

*Varamenn:*

Margrét Einarsdóttir (A),  
Unnar Þór Böðvarsson (B),  
Þóra Grétarsdóttir (A),  
Þórir Haraldsson (A),  
Sigfinnur Snorrason (B).

***Kosning yfirkjörstjórnar Vestfjarðakjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Ólafur Helgi Kjartansson (A),  
Daði Guðmundsson (B),  
Jens Kristmannsson (A),  
Björn Teitsson (A),  
Birkir Friðbertsson (B).

*Varamenn:*

Óli M. Lúðvíksson (A),  
Sigurður Ólafsson (B),  
Engilbert Ingvarsson (A),  
Kristjana Sigurðardóttir (A),  
Rannveig Haraldsdóttir (B).

***Kosning yfirkjörstjórnar Vesturlandskjördæmis, fimm manna og jafnmargra varamanna, til fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 9. gr. laga nr. 80 16. október 1987, um kosningar til Alþingis.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Gísli Kjartansson (A),  
Guðný Ársælsdóttir (B),  
Guðjón Ingvi Stefánsson (A),  
Páll Guðbjartsson (A),  
Gunnlaugur Haraldsson (B).

*Varamenn:*

Jósef H. Þorgeirsson (A),  
Ingi Ingimundarson (B),  
Helgi Kristjánsson (A),  
Indriði Albertsson (A),  
Snjólaug Guðmundsdóttir (B).

***Kosning þriggja alþingismanna í Þingvallanefnd, frá þinglokum til loka fyrsta þings eftir næstu almennar alþingiskosningar, skv. 5. gr. laga nr. 59 7. maí 1928, um friðun Þingvalla.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

Björn Bjarnason (A),  
Óssur Skarphéðinsson (B),  
Guðni Ágústsson (A).

***Kosning sjö fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Norðurlandaráð. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Sigríður A. Þórðardóttir (A),  
Sighvatur Björgvinsson (B),  
Arnbjörg Sveinsdóttir (A),  
Ísólfur Gylfi Pálmason (A),  
Sigríður Jóhannesdóttir (B),

Hjálmar Jónsson (A),  
Steingrímur J. Sigfússon (B).

*Varamenn:*

Árni Johnsen (A),  
Rannveig Guðmundsdóttir (B),  
Drífa Hjartardóttir (A),  
Hjálmar Árnason (A),  
Ásta R. Jóhannesdóttir (B),  
Ásta Möller (A),  
Puríður Backman (B).

***Kosning sex fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa út hópi alþingismanna í Vestnorræna ráðið. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Árni Johnsen (A),  
Gísli S. Einarsson (B),  
Guðmundur Hallvarðsson (A),  
Hjálmar Árnason (A),  
Svanfríður Jónasdóttir (B),  
Einar Oddur Kristjánsson (A).

*Varamenn:*

Einar K. Guðfinnsson (A),  
Guðrún Ögmundsdóttir (B),  
Gunnar Birgisson (A),  
Ólafur Örn Haraldsson (A),  
Guðjón A. Kristjánsson (B),  
Arnbjörg Sveinsdóttir (A).

***Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild Alþjóðþingmannasambandsins. Kosning gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.***

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Einar K. Guðfinnsson (A),  
Jóhanna Sigurðardóttir (B),  
Ásta Möller (A).

*Varamenn:*

Guðjón Guðmundsson (A),  
Gísli S. Einarsson (B),  
Drífa Hjartardóttir (A).

**Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild Evrópuráðsþingsins. Kosning gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.**

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Lára Margrét Ragnarsdóttir (A),  
Margrét Frímannsdóttir (B),  
Ólafur Örn Haraldsson (A).

*Varamenn:*

Tómas Ingi Olrich (A),  
Bryndís Hlöðversdóttir (B),  
Kristinn H. Gunnarsson (A).

**Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild NATOþingsins. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.**

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Tómas Ingi Olrich (A),  
Guðmundur Árni Stefánsson (B),  
Jón Kristjánsson (A).

*Varamenn:*

Árni R. Árnason (A),  
Ásta R. Jóhannesdóttir (B),  
Valgerður Sverrisdóttir (A).

**Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.**

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosin væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Pétur H. Blöndal (A),  
Ásta R. Jóhannesdóttir (B),  
Valgerður Sverrisdóttir (A).

*Varamenn:*

Guðjón Guðmundsson (A),  
Lúðvík Bergvinsson (B),  
Ísólfur Gylfi Pálmason (A).

**Kosning þriggja fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild þings Vestur-Evrópusambandsins. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.**

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Kristján Pálsson (A),  
Lúðvík Bergvinsson (B),  
Katrín Fjeldsted (A).

*Varamenn:*

Einar Oddur Kristjánsson (A),  
Þórunn Sveinbjarnardóttir (B),  
Hjálmar Jónsson (A).

**Kosning fimm fulltrúa og jafnmargra varafulltrúa úr hópi alþingismanna í Íslandsdeild þingmanna-nefndar EFTA. Kosningin gildir þar til ný kosning hefur farið fram á næsta þingi.**

Fram komu tveir listar með jafnmörgum nöfnum og menn skyldi kjósa. Samkvæmt því lýsti forseti yfir að kosnir væru án atkvæðagreiðslu:

*Aðalmenn:*

Vilhjálmur Egilsson (A),  
Össur Skarphéðinsson (B),  
Þorgerður K. Gunnarsdóttir (A),  
Kristinn H. Gunnarsson (A),  
Ögmundur Jónasson (B).

*Varamenn:*

Gunnar Birgisson (A),  
Bryndís Hlöðversdóttir (B),  
Katrín Fjeldsted (A),  
Jón Kristjánsson (A),  
Kolbrún Halldórsdóttir (B).

**Vörugjald af ökutækjum, eldsneyti o.fl., frh. 1. umr.**

Frv. JóhS o.fl., 9. mál. — Þskj. 9.

ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[13:55]

Frv. vísað til 2. umr. með 34 hlj. atkv. og sögðu

**já:** ArnbS, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, DO, DrH, EOK, GHH, GE, GuðjG, GAK, GHall, GÁS, HBl, JÁ, JB, JónK, KF, KLM, KPál, MF, PHB, RG, SJóh, SAP, SJS, SvanJ, SvH, VS, VE, ÞSveinb, ÖJ, ÖS.

1 þm. (GunnB) greiddi ekki atkv.  
 28 þm. (ÁRÁ, ÁGunn, ÁJ, ÁSJ, ÁMM, BH, EKG, EMS, FI, GÁ, GÖ, HÁS, HjÁ, HjálmlJ, IP, ÍGP, JóhS, KVM, KolH, KHG, LMR, LB, ÓÖH, SF, SP, StB, ÞKG, ÞBack) fjarstaddir.

Frv. vísað til efh.- og viðskn. án atkvgr.

**Samningur milli Íslands, Noregs og Rússlands um þætti í samstarfi á sviði sjávarútvegs, frh. síðari umr.**

Stjttill., 2. mál. — Þskj. 2, nál. 13 og 14.

ATKVÆÐAGREIÐSLA. [13:57]

Tillgr. samþ. með 40:1 atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁGunn, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, BH, DO, DrH, EKG, EOK, FI, GHJ, GE, GuðjG, GHall, GÁS, GunnB, HBl, HjálmlJ, JÁ, JónK, KVM, KF, KHG, KLM, KPál, MF, PHB, RG, SJóh, SAP, SP, SvanJ, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖS.

**nei:** GAK.

4 þm. (ÁSJ, JB, SJS, ÖJ) greiddu ekki atkv.

18 þm. (ÁRÁ, ÁJ, EMS, GÁ, GÖ, HÁS, HjÁ, IP, ÍGP, JóhS, KolH, LMR, LB, ÓÖH, SF, StB, SvH, ÞBack) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkvæði sínu:

[13:56]

**Guðjón A. Kristjánsson:**

Hæstv. forseti. Hér á að greiða atkvæði um samning um smuguna og lok þeirrar deilu við Norðmenn. Ég tel að samningurinn sé óásættanlegur, sérstaklega vegna þess að þakið, sem gerir okkur að hverfa frá veiðum við 350 þúsund tonn, er of hátt.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 41:1 atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁGunn, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, BH, DO, DrH, EKG, EOK, FI, GHJ, GE, GuðjG, GHall, GÁS, GunnB, HBl, HjálmlJ, JÁ, JónK, KVM, KF, KHG, KLM, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAP, SP, SvanJ, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖS.

**nei:** GAK.

5 þm. (ÁSJ, JB, SJS, SvH, ÖJ) greiddu ekki atkv.

16 þm. (ÁRÁ, ÁJ, EMS, GÁ, GÖ, HÁS, HjÁ, IP, ÍGP, JóhS, KolH, LMR, LB, SF, StB, ÞBack) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (þskj. 18).

**Stjórnarskipunarlag, 3. umr.**

Stjfrv., 1. mál. — Þskj. 1.

[13:58]

**Guðmundur Árni Stefánsson:**

Herra forseti. Ég ætla ekki að hefja almenna umræðu um þetta mál en vil láta það koma fram að ég fagna því að það virðist ætla að komast í höfn. Ég tel um mikilvægt mál að ræða og að almennt sé vel að því staðið.

Ég vil enn fremur undirstrika þann skilning minn, sem fram kom í umræðu um þetta mál, að samkomulag hafi náðst á milli stjórnmalaflokkanna á síðasta kjörtímabili um öll meginatriði málsins, sem er að finna annars vegar í frv. til stjórnarskipunarlagi sem við erum að afgreiða nú og einnig í fylgifr. til kosningalaga sem var að finna í frv. eins og það lá fyrir á síðasta kjörtímabili. Ég vil undirstrika þann skilning minn, sem hæstv. forseti. hefur kvittað undir í umræðunni, að öll þau meginatriði sem þar er að finna haldi, með öðrum orðum að samkomulag milli flokkanna haldi í þeirri nefnd sem væntanlega verður sett á laggirnar á næstu dögum eða vikum.

Ég tel mjög mikilvægt að þetta komi fram við afgreiðslu málsins og vil ekki láta hjá líða að hafa það skýrt og greinilegt af minni hálfu.

[14:00]

**Ögmundur Jónasson:**

Hæstv. forseti. Ég vil vekja athygli á því að ekki er fyrir hendi samkomulag um þetta mál á milli allra þeirra stjórnmalaflokka sem nú eru á Alþingi Íslendinga, enda lít ég svo á að hér eigi að treysta á dómgreind og mat hvers þingmanns fyrir sig. Við eigum að ganga að þessu máli algerlega óbundin hvað þetta snertir. Þess vegna eru sett ákvæði í stjórnarskrá Íslands um að það skuli taka tvö þing til að gera breytingar á stjórnarskránni.

Ég tel að við séum að stíga mikið óheillaspor með þessum breytingum. Verið er að reisa þröskuld við dyr Alþingis. Svo kann að fara að 10 þúsund atkvæði nægi ekki til þess að koma manni á þing, að fá þingkjörinn mann á Alþingi Íslendinga. Hér tel ég allt of háar sperrur reistar. Eins og málum er komið tel ég réttast að gera landið að einu kjördæmi jafnframt því sem gerðar yrðu breytingar á stjórnsýslunni og komið á laggirnar nýju stjórnsýslustigi. Með því yrði atkvæðisrétturinn í landinu jafnaður algerlega án þess að ganga á hlut landsbyggðarinnar.

Ég lýsi andstöðu gegn þeim breytingum sem verið er að gera á stjórnarskránni og tel að þær séu ekki til heilla.

ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[14:09]

Frv. samþ. með 35:7 atkv. og sögðu

**já:** ArnB, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BBj, BH, DO, DrH, FI, GHJ, GE, GHall, GÁS, GunnB, HBl, JÁ, JónK, KF, KPál, MF, ÓÖH, PHB, RG, SJóh, SAP, SF, SP, StB, SvanJ, VS, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖS.

**nei:** EKG, GuðjG, GAK, JB, KHG, SvH, ÖJ.

8 þm. (ÁGunn, ÁSJ, EOK, HjálmlJ, KVM, KolH, KLM, SJS) greiddu ekki atkv.

13 þm. (ÁRÁ, ÁJ, EMS, GÁ, GÖ, HÁS, HjÁ, IP, ÍGP, JóhS, LMR, LB, ÞBack) fjarstaddir.

6 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkvæði sínu:

[14:02]

**Einar K. Guðfinnsson:**

Virðulegi forseti. Við fyrri umræðu þessa máls fór ég mjög ítarlega yfir efni þess, gerði grein fyrir afstöðu minni og gagnrýndi fjölmargt í frv. Ég tel að með þessari afgreiðslu sé hvorki verið að stíga gott skref né skynsamlegt. Við eigum eftir að horfast í augu við margs konar vandamál sem stafa af þessari lagasetningu.

Ég tel að með markmiðinu um vægi atkvæða hafi grundvöllinum undan núverandi kjördæmaskipan í raun verið kollvarpað og því sé staðan sú eins og við blasir að við

munum búa við stór víðfeðm kjördæmi sem komi í veg fyrir eðlilegt samband þingmanna og kjósenda. Pólitískur styrkur landsbyggðarinnar mun minnka og vægi og afl hagsmunahópa og þrýstihópa aukast. Þetta tel ég óskynsamlega leið og því segi ég nei.

[14:04]

#### Karl V. Matthíasson:

Herra forseti. Í frv. því sem nú er borið upp til samþykktar er gert ráð fyrir skerðingu á réttindum þeirra sem búa á landsbyggðinni, en hún á nú mjög undir högg að sækja. Að minni hyggju hefði hv. Alþingi fremur átt að leggja fram frv. um endurreisn og vörn landsbyggðarinnar því sú dapurlega staða sem blasir við íbúum sumra sjávarþorpa og sveita gefur ekki tilefni til að veita frv. þessu brautargengi. Ég boða hjásetu.

[14:04]

#### Pétur H. Blöndal:

Herra forseti. Fáir hv. þm. eru fullkomlega sáttir við kjördæmamálið eins og við erum að afgreiða það núna. Ég tel t.d. að ekki sé unnt að blanda saman mannréttindum og efnahagslegum og félagslegum atriðum eins og búsetu, að hver einstaklingur eigi að hafa eitt atkvæði. Hins vegar eru mjög skiptar skoðanir um þetta mál, bæði meðal þingmanna og þjóðarinnar allrar eins og komið hefur fram í umræðum og þau sjónarmið ber mér að virða þótt ég fallist ekki á þau.

Sumir telja að landsbyggðarfolk eigi að hafa meiri atkvæðisrétt vegna fjarlægðar frá stjórnsýslu m.a. Spyrja má hvort ekki megi með sömu rökum taka tillit til fátæktar og fötlunar þannig að slíkir fái aukinn atkvæðisrétt.

Fr. minnkar það mikla misvægi sem verið hefur hér á landi á atkvæðisrétti fólks og þess vegna styð ég það sem skref í átt að því sem ég tel vera mannréttindamál, þ.e. að hver fullveðja einstaklingur hafi eitt atkvæði óháð búsetu, efnahag, kynferði og stétt. Ég segi já.

[14:05]

#### Valgerður Sverrisdóttir:

Hæstv. forseti. Ég tel það vera nokkurn atburð að hér sé verið að samþykkja að öllum líkindum breytingar á stjórnskrá sem þýða verulega breytingu á kjördæmaskipan m.a. og að í framhaldi af þessari samþykkt verði gerð breyting á kosningalögum. Að mínu mati eru það aðallega þrjú atriði sem verið er að breyta.

Í fyrsta lagi er tekið á misvægi atkvæða þannig að það verði ekki meira en 1:2.

Í öðru lagi er kjördæmum fækkað og landsbyggðarkjördæmin verði stærri sem er óumflýjanlegt ef ekki átti að stíga það skref að gera landið að einu kjördæmi sem ég er algjörlega andvíg og tel að það hefði haft í för með sér meiri flutning á valdi frá landsbyggð til höfuðborgarsvæðis en við höfum áður séð.

Í þriðja lagi er verið að gera þá breytingu að flokkur þarf 5% fylgi á landsvísi til þess að eiga rétt á úthlutun jöfnunarsæta. Ég tel þetta mjög ásættanlega niðurstöðu sem hér hefur fengist og er henni fylgjandi.

[14:07]

#### Jóhann Ársælsson:

Hæstv. forseti. Hér á þingmaður sem ekki hefur komið að málinu áður færra kosta vól. Ekki verður komið við brtt. Með samþykkt einnar slíkrar væri málið allt fallið. Afstöðu verða þingmenn að taka með eða á móti málinu í þeim búningi sem það nú hefur.

Ég hef þá skoðun að almennur stuðningur sé við það á meðal landsmanna að jafna beri atkvæðisréttinn frá því sem nú er. Sá meirihlutavilji þarf einhvern veginn að ná fram að ganga. Ég tel samt afar óheppilegt að komið sé til mótis við þennan meirihlutavilja með því að fækka þingmönnum á landsbyggðinni og mynda þau afar stóru kjördæmi sem hér eru áformuð. Með þessu næst markmiðið um að jafna vægi atkvæða heldur alls ekki. Miklu frekar hefði átt að gefa öllum þingmönnum kost á að þjóna öllu landinu með því að kjósa til Alþingis í einu kjördæmi. Þar með hefðu öll atkvæði landsmanna orðið jöfn.

Þrátt fyrir annmarka sem ég hef hér nefnt á þessu máli er um verulega jöfnun atkvæðisréttar að ræða. Af þeim ástæðum hef ég ákveðið að styðja frv.

[14:08]

#### Guðjón Guðmundsson:

Herra forseti. Ég er andvígur þeirri miklu stækkun landsbyggðarkjördæmanna sem stefnt er að. Ég tel að það margþætta samstarf sem nú er í einstökum kjördæmum verði erfiðara í þessum stóru kjördæmum og í sumum tilfellum óframkvæmanlegt. Einnig tel ég að samband þingmanna við kjördæmi sín verði miklu erfiðara eftir þessar breytingar en það er nú. Miklu betra hefði verið að jafna vægi atkvæða með því að halda óbreyttri kjördæmaskipan en fækka þingmönnum landsbyggðarkjördæmanna sem hefði leitt til svipaðrar niðurstöðu. Ég óttast að væntanleg kjördæmabreyting sé fyrsta skrefið í þá átt að gera landið allt að einu kjördæmi. Það tel ég að verði landsbyggðinni ekki til velfarnaðar og greiði því atkvæði gegn þessu frv.

Fr. afgr. sem lög frá Alþingi (þskj. 19).

Fundi slitið kl. 14:09.

## 9. FUNDUR

miðvikudaginn 16. júní,  
að loknum 8. fundi.

#### Dagskrá:

Frestun á fundum Alþingis, stj. till., 12. mál, þskj. 15. — Ein umr. *Ef leyft verður.*

#### Afbrigði um dagskrármál.

#### ATKVÆÐAGREIÐSLA.

[14:11]

Of skammt var liðið frá útbýtingu eina dagskrármálsins. — Afbrigði samþ. með 48 hlj. atkv.

**Frestun á fundum Alþingis, ein umr.**

Stjill., 12. mál. — Þskj. 15.

[14:11]

**Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

Herra forseti. Ég mæli fyrir till. til þál. um samþykki til frestunar á fundum Alþingis samkvæmt 1. mgr. 23. gr. stjórnarskrárinnar. Tillagan hljóðar svo:

„Alþingi ályktar að veita samþykki til þess að fundum þingsins verði frestað frá 16. júní 1999 til septemberloka.“

Tillagan skýrir sig sjálf.

[14:12]

**Jóhann Ársælsson:**

Hæstv. forseti. Ég verð að átella harðlega þá aðferð sem hér er höfð. Hér hefur kosningalagafrv. verið slitið frá stjórnarskrármálinu. Sú málsmeðferð að skilja frá málinu óhjákvæmilegan fylgifisk þess, þessar breytingar á kosningalögunum, gerir það að verkum að hið lýðræðislega kosningakerfi verður í raun óvirkt. Það verður tekið úr sambandi með samþykkt málsins sem áðan kom til lokaafgreiðslu þar til kosningalögunum hefur verið breytt.

Herra forseti. Þó að ekki sé líklegt að á málið reyni er þetta óboðleg aðferð og óvirðing við lýðræðisfyrirkomulagið í landinu.

[14:13]

**Forsætisráðherra (Davíð Oddsson) (andsvar):**

Herra forseti. Þessi ræða var ekki um dagskrármálið. Þetta hefur verið rætt áður. Ég tel enga hættu á ferðum. Ef til þess kemur, sem ekkert bendir til, að efna þurfi til kosninga í bráð mun löggjafinn, hver sem hann verður, kallaður saman eða bráðabirgðalöggjafinn sjá til að úr þessari vöntun verði bætt.

[14:13]

**Jóhann Ársælsson (andsvar):**

Hæstv. forseti. Hæstv. forsrh. sagði hér áðan að þetta mál væri ekki til umræðu undir þessum lið. Hvað annað? Það er verið að ákveða að slíta þingi og fara heim, það er það sem ég er að ræða hér. Það er ekki boðlegt að menn skuli fara heim af Alþingi og skilja lýðræðislegt kosningakerfi eftir óvirkt í landinu.

**ATKVÆÐAGREIÐSLA.**

[14:14]

Till. samþ. með 44 hlj. atkv. og sögðu

**já:** ArnþS, ÁGunn, ÁSJ, ÁMM, ÁLÁ, ÁRJ, ÁMöl, BH, DO, DrH, EOK, GHH, GE, GuðjG, GAK, GHall, GÁS, GunnB, HBl, HjálmlJ, JB, JónK, KVM, KF, KolH, KHG, KLM, MF, ÓÓH, PHB, RG, SJóh, SAP, SF, SP, SJS, StB, SvanJ, SvH, VE, ÞKG, ÞSveinb, ÖJ, ÖS.

19 þm. (ÁRÁ, ÁJ, BBj, EKG, EMS, FI, GÁ, GÖ, HÁS, HjÁ, IP, ÍGP, JÁ, JóhS, KPál, LMR, LB, VS, ÞBack) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (þskj. 20).

**Pingfrestun.**

[14:15]

**Forseti (Halldór Blöndal):**

Hv. alþingismenn. Stuttu sumarþingi er senn lokið. Á þessu þingi hefur hæst borið þá breytingu sem Alþingi hefur samþykkt á stjórnarskránni, á þeim ákvæðum hennar er varða kosningar til Alþingis. Slíkar breytingar hafa ætíð verið umdeildar og erfið mál sem sést best á því að liðin eru 40 ár frá því að seinast var hróflað við mörkum kjördæma.

Nú við lok þinghaldsins vil ég þakka þingmönnum fyrir ánægjulegt samstarf þennan stutta tíma.

Skrifstofustjóra og starfsfólki Alþingis þakka ég alla aðstoð, fyrir mikið og gott starf og ágæta samvinnu í hvívetna. Ég óska þingmönnum og starfsfólki gleðilegs sumars og vænti þess að við hittumst öll heil á ný er Alþingi kemur saman í haust.

[14:15]

**Rannveig Guðmundsdóttir:**

Virðulegi forseti. Fyrsta þing að afloknum alþingiskosningum er alltaf sérstakt. Nýir alþingismenn hafa bæst í hópinn og ný ríkisstjórn, að þessu sinni á gömlum grunni, hefur tekið við landstjórninni. Það er gleðiefni að þessar alþingiskosningar hafa fært okkur í átt að auknu jafnrétti hvað varðar hlutdeild kvenna á þingi og í ríkisstjórn. Ég er sannfærð um að sú þróun mun í auknu mæli breyta og móta umræðu og vinnulag á hinu háa Alþingi.

Herra forseti. Þetta þing er stutt, aðeins sex virkir dagar og við í stjórnarandstöðu höfum lagt mikla áherslu á gott samkomulag og fagleg vinnubrögð. Breytingin á stjórnarskrá um kjördæmaskipan var aðalmál þingsins og þó að mál stjórnarandstöðu hafi ekki náð fram að ganga hefur umræðan hér vakið athygli á mikilvægum málum sem skipta máli úti í þjóðfélaginu.

Ég vil þakka nýjum forseta ágæta samvinnu á þessu vorþingi. Ég óska honum og fjölskyldu hans, þingmönnum öllum og starfsfólki Alþingis góðs sumars og þess að við hittumst öll heil að loknu sumarhléi.

[14:17]

**Forseti (Halldór Blöndal):**

Ég þakka hv. þm. Rannveigu Guðmundsdóttur hlý orð í minn garð og fjölskyldu minnar. Ég endurtek óskir mínar til allra þingmanna og starfslíðs Alþingis.

[14:17]

**Forsætisráðherra (Davíð Oddsson):**

„Forseti Íslands gjörir kunnugt:

Að ég, að tilskildu samþykki Alþingis, veiti forsætisráðherra umboð til þess að fresta fundum Alþingis, 124. löggjafarþings, frá 16. júní 1999 til septemberloka.

Gjört á Bessastöðum, 16. júní 1999.

Ólafur Ragnar Grímsson.

Davíð Oddsson.

Forsetabréf um frestun á fundum Alþingis.“

Samkvæmt þessu umboði og með vísun til samþykkis Alþingis lýsi ég hér með yfir því að fundum Alþingis, 124. löggjafarþings, er frestað.

Ég óska hv. alþingismönnum og starfsmönnum þingsins, svo og landsmönnum öllum, allra heilla.

Fundi slitið kl. 14:19.